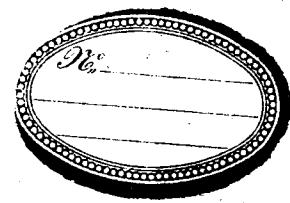

23 to 1-2

23 to 1-2

Biblioteca Universitaria	
C. CANADA	
Sala	A
Estante	99
Tabla	
Número	110

Biblioteca Universitaria	
C. CANADA	
Sala	A
Estante	99
Tabla	
Número	110

3.
32-30

V I T A
 S A N C T I T H O M A E
 A Q V I N A T I S
 O R D I N I S F R A T R V M
 P R A E D I C A T O R V M,

Ex plurimis Auctoribus recenter collecta.

VMinter ea, quæ causam præbere cõsueverunt, cur hominũ nomina celebrentur, vna præsertim præcipuaque sit sapiẽtia, & rerum omnium multiplex cognitio, ea tamen, si quieta fuerit, vacaueritque solis contemplationibus, nec sit in negocijs versata, hanc molestiam scriptoribus asserre necesse est, quod non variam nec suauem admodum lectionem efficiat. Siquidem ita natura nobis insertum est, rerum varietate delectari, vt quod perpetua simili- que semper specie sese nobis offert, vilescat vt plurimum, & gratiam amittat. Si qui tamen sunt, qui humanum hunc nostrum errorem superare ratione possint, & ea voluptate quam ipsa rerum varietas nostris animis instillare consuevit, spreta, in sapientissimorum virorum constantissima, ac vbique sibi simillima vita legẽda se oblectet, nulla est hac vtilior, commodior, vel præstantior lectio. Quippe proprium animũ & sensus comprimere, certos terminos & leges præscribere suæ libertati, non vanis exitiosisque in rebus vagari, & circa vnam solam sapientiam studium omne suum insumere cõdisce: quo quid tranquillius vel fœlicius sit, non video. Certè sanctissimi Thomæ vitam, facile vnicuique est breui sententia definire, quod in absolutissima sapientia tum adipiscenda, tum disseminanda fuerit vbi-

que versatus. Si verò modum etiam quo ad hoc tam fœlix negocium se contulit, & quam constanti animo in eo perdurare visus est, audire placuerit, incipiet ille fortassis reliquarum rerum curam vanam esse suspicari, quam à tam sapienti viro ita contemni viderit. Itaque neminem crediderim esse futurum, qui, quod sanctissimi Thomæ vitam ab alijs etiam descriptam, me videat complecti velle, molestè sit id laturus. Sed sit etiam verum, reliquis hoc meum studium vanum fortè videri debere, ego tamen illius sanctissimos viuendi modos, firmam prudentiam, stabilissimam constantiam, præclaram humanis in rebus contemnendis generositatem, in diuinis verò flagrantissimam curam, tanquam meæ picturæ mihimet exemplar proponam.

An Aquinum in Campania, vel Sam-
 nio sit, non satis mihi perspicuum esse vi-
 detur, quamuis qui nunc Italiam expo-
 nunt, in Samnio ipsum ferè remittant. V-
 trisque certè finitimum fuisse facilè quili-
 bet ex antiquis coniectare poterit, & pa-
 rum à Fregellis distasse, ac à Liri flumine,
 (porro Lirim nunc Gariglianum vocant.)
 Arpinum etiam, vel Arpini potiùs insu-
 lam clarissimam Ciceronis patriam. non
 admodum à se disiunctam habet. Olim
 autem amplam urbem Aquinum fuisse
 ferunt, & illius quoque primæ magnitu-
 dinis vestigia nunc extare, nec solùm hũc
 sapientissimum virum protulisse, verum
 & Pescenninum Nigrum Imperatorem,
 & Iuuenalem, & aliquot alios egregios
 viros,

De Aquino Thomæ patria.

viros, quos tamen si cum hoc contuleris, mirum nisi dixeris fabulas esse. Quid autem vastatum Aquinū in praesentes ambitus angustias coegerit, nondum mihi compertum est, nisi fortè cum reliquis Italiae calamitatibus, in barbarorum irruptiones istud etiam reiecerimus. Hanc patriam habuit S. Thomas, foelicissimā profecto, quæ quocunque terrarum vagata, per omnium ora semper versabitur.

De eius
parenti-
bus.

Qui nam eius parentes fuerint, vnde duxerint originem, mihi quidem hucusque difficile visum est enarrare, ita ab illis qui eius vitam primum scripsere, relicta res hæc obscura est. Tradunt qui cū eo diu vixere, quibusque compertissima eius vita & origo fuit, quod ab Apuliae comitibus Siciliaeque regibus traxerit sanguinem. Itaque quantum ego ex his coniectare ingenio possum, in illos Apuliae comites, qui verè legitimæque sunt eam dignitatem primum sortiti, suam originem refert: ij verò Nortmanni fuere, in quorum principe parenteque Tancredo, cum illud imperium initium suscepisset, in Drogonem, inde Vmfredum, Godfredum, Rupertum, reliquosque nepotes, ac pronepotes emanauit, quod & Rom. plures Pont. Leo praesertim nonus, Nicolausque secundus ratum habuere. Hos ego crediderim veteres primosque parentes Thomam habuisse, ex quibus nonnulli post debellatam subiectamque Siciliam, in regium nomen concessere, mansere alij comites, prout rerum fortunarumque conditio postulabat, sic sanè quod ex Apuliae comitibus Siciliaeque Regibus progressus fuerit, rectissime dicemus. & Landulfus nomen, optimè in illam gentem quadrat, quam à postremis Germaniae litoribus prodijisse fama est, temporum etiam ordo suum locum habebit, nec oportebit hic violenter aliquid agere, vel coningere. Huius meae coniecturae illud quoque debile saltem argumentum fuerit, quod Gregorium VII. Apuliae, Calabriaeque Ducatum, Aquini Ruberto contulisse, traditum à Blondo est, potuitque

tū vrbs ipsa in illius familiae ius celsisse, si non prius fuerat. Verum postremo maximeque me mouet, non aliam familiam, tum reperiri potuisse, quam ita germanitus vereque Apuliae Comitem appellare debeas, Comes verò nomen circa vltima Imperij Romani tempora in vsum venit. Quoniam enim Imperij Romani fines tam ampli, fusi que erant, ut vnius Imperatoris ingenium tam amplae rerum molis sufficere nequaquam posset, primus Nerua socium sibi Traianum asciuit, indeque transijt hæc res ad posteros. Erant quidem & prius Consules ac Proconsules, sed hi quod suffragijs eligerentur, parum Imperatoribus tuti videbantur esse: satius enim sibi consultum iri credebant, si probatum aliquem amicum, in quem curarum partem reiicerent, elegissent. Creuit postmodum ambitio, illucque tandem peruenit, ut qui ad prouinciarum praefecturas destinabantur, imperij consortes, & comites dici affectarent. percrebuit hic vsus primum sub Valentiniano seniore, sub alijsque principibus qui sequuti ipsum sunt, vehementissima ambitione cultus, ac propagatus est. Verum vbi res ad Germanos Imperatores redijt, nescio quæ animorum impotentia, per magnam Europæ partem vagata est, ut qui vel in vna saltem vilissima arce ius exercent, nuncupari comites velint. Et hæc quidem humanae sunt vitiositatis partus & monstra. sed Thomas noster fortissima ea quam diximus, foelicissimaque stirpe, quantum ego cernere potuerim genitus est, matrem tamen Neapolitanam nobilem ciuem extitisse dicunt, quamuis generis seriem reticeant.

Opportunè verò postquam hæc scripseram, data mihi facultas est, quid Cassinensis Chronica, de tota S. Thomæ progenie contineant videre, quæ certè res, ut mihi per gratissima fuit, ita reliquis iucundissimam futuram existimo: nec grauoabor, qua breuitate poterò, singula referre. Qui igitur ea Chronica complexus est, à Longobardis progeniem habere sanctum Thomam censet. Comitum enim

Rursus
de eius
parenti-
bus.

nam Aquinatum, anno à Christo 800. circaque Caroli Magni tempora memoriam haberi, & primum quam Nortmannorum arma ea loca inuaderent, nominari verò quoque Sommaculos, amplumque principatum ac multis Oppidis retentum possedisse, praesertim tamen anno Christi D. N. vno cū vigesimo supra millesimum ducentimum, Thomam Aquini Comitem, Friderici secundi amicitia magistratibus ac legationibus perfunctis, & egregijs tandem suis factis percelebre extitisse, in quem & Fridericus Acerrarum Imperium suarum virtutum testimoniū contulit. Quamuis vix satis hic mirari possum, quomodo res ista ad Conradum, & ad quinquagesimum tertium annum a tibi referatur. nec enim tum poterat hic Thomas superstes esse, & Conradus qui superiori anno, ex Sancti Thomæ fratribus alterum quidem necari, in exilium verò agi alterum iusserat, vastaueratque incendio eorum patriam, non ita citò Thomam hunc qui Sancti Thomæ auus recenletur, sic in gratiam recepisset, ut ad propriae sororis lectum vellet ipsum assumere, itaque per quam necessum est, aut Imperatoris & anni factam ibi mutationem fuisse, euenisseque rem eam sub Friderico, cuius & sororem habuerit, gesseritque proregem, ac legatum, vel alium Thomam istum esse superioris filium, Acerrarumque relictum heredem, qui Landulphi fratris contrarium iter ingressus, relictis Pontificis partibus, pro imperio steterit, indeque sibi Conradi sororem promeruerit: certè superior Thomas, Landulfo filio, Sancti Thomæ patre, Aquini Domino relicto, alterum filium, cuius nomen haud reperio, Acerrarum Comitem testamento scripsit: Hunc autem Friderici Conradique factionibus adhæsisse, inde perspicuum argumentum est, quod cum Conradus Vrbes omnes quæ ad Pontificem Rom. transferant diripuerit, Acerras tamen intactas reliquit, deinde quod inter agri Neapolitani depopulationes Acerrarum Comes institutus, seu restitutus potius est ac firmatus, ipseque Conradus

eum patri ac sibi fidelissimam operam nauasse refert. Verum Landulfus & longè antea desiderat esse, & quo tempore vixit, in Pontificis causam propensio semper animo fuit ac habitus est: quamobrem & quam primum Gregorij noni decreto ab ea fide quam in Fridericum iurauerat se liberum esse cognouit, simul & correptis armis, erectisque Pontificis insignijs, ad ecclesiastica iura tutanda, suo exemplo hortatus reliquos est. Et hæc quidem ita dixerim, quo maiorem lucem superiori causæ afferrem, nunc ad illa Chronica reuertar, quæ ex insigni eo Thoma Friderici, ut diximus prorege, omniumque copiarum Imperatore, Landulfum ac alium fratrem genitos esse tradunt, ex Landulfo & Theodora Theatis Comitissae filia ortus Thomas noster est. Verum suppressis deinde qui intercedunt, Ioannem quendam reperio, censuum omnium quæ ex Neapolitano regno habentur magnum curatorem, & ut nunc inquit, Camerarium, quo munere Gaspar quoque filius, neposque Franciscus Gasparius filius, functi pariter sunt, Gaspar tamè ab Alphonso primo Rege dignitate auctus Pischeriae Marchio renunciatus est, Franciscus verò inter huius Alphonso Regis carissimos fuit, ex huius filio Gaspari, natus Franciscus Antonius, cum iuuenis decederet, sorore Antonellam bonorum omnium heredem instituit, quibus ipsa Aualam Hispanam nobilissimam familiam honestauit Inico Aualo matrimonio coniuncta. sequutus hic Inicus erat Alphonsum ipsum regem, cum Italiam peteret, eius nepos superior Pischeriae Marchio, Pronepos verò Vasti Marchio fuere: quorum praecleara virtute, Carolus Quintus & partum, & firmatum in Italia imperium habuit: viuunt ex posteriore Inicus Aragonius Cardinalis amplissimus inferiorque Pischeriae Marchio Ferdinandus, Philippi Hispaniarum regis, in Sicilia pro rex, proque Imperator, tresque alij fratres Cesar scilicet Ioannes, & Carolus, diuersas equitum in Hispania religiones professi, in celeberrimam hanc fortunatissimamque familiam S. Thomæ progenies

progenies exiit: ego vero non mediocriter hic ambigere compellor, foeliciorem ne superiorem Sancti Thomae progeniem appellem, quae clarissimam hanc prolem diuino munere sortita, non Italiam solū, verum & Christianas omnes partes suo splendore virtuteque nobilitauit & nobilitat, an hanc ipsam prolem foelicissimam dicam, in quam Sancti Thomae diuinæ sempiternæque virtutes, sapientia, probitas, sanctitas, immortalitas, nouos semper nobilitatis radios, & faces refundant: hac vna certè præsertim re mihi videtur hæc proles de Sancti Thomae genere dignissimam præstare, quod cum quæ nam ornamenta ex eius luce percipiat, intelligat, nihil antiquius, nihil grauius, nihil sua magis interesse arbitratur, quam eius honores religiosissime semper tueri, & cumulare. In huius rei gratiā videre eos est, sublimes & amplissimas ædes Neapolis moliri nunc & extruere, vbi Dei quidem primū, Domini que nostri Iesu Christi, deinde Sancti Thomae quoque laudes perpetuò celebrentur. Ut igitur tandem rem concludam, siue ex Nortmannis, vt ego coniectura argumentisque consequabar, seu ex Longobardis veluti dicebat is qui Chronica collegit, Sanctus Thomas ortus sit, antiquis profectò nobilissimisque parentibus editus est, Theodora sane mater ex Nortmannis oriri necessarium ferè videtur. Traditum enim à Blondo ac reliquis est, quod Northmanni, Theatis amœnitatem conspicati, ibi Samnitem sedem elegerint: itaque si Theodora ex Teatis comite nata traditur verisimile, plurimum mihi fit, Nortmannam originem eam habuisse.

De eius ortu.

Præclarum illud præfagium fuit, quod à probatissimis, fidelissimisque testibus proditum memoria est, primū quàm ederetur, de eo extitisse. Tradunt enim sanctissimum Monachum quendam, ex arce vicina quam Roccam siccam appellant, delapsum, obuiamque matri Theodoræ factum, eam primū saluere iussisse, inde quem filium cuiusve nominis & professionis editura esset exposuisse, iam enim

tum vtero gestabatur, nec res sanctissimi viri mentem fefellit.

Adolescentiæ magnam partem, in eo ^{De eius adolefcentia.} monasterio quod Calsini celeberrimum habetur, exegit. Erat tum receptissimum: filios adolescentes nobilesque præsertim, monasterijs includere, vbi cum doctrinarum rudimenta, tum morum sanctitatem vitæque elegantiam imbiberent: quæ res foelicissimè quoque Thomae successit. Primū enim ita sanctam illam monachorum vitam imitari cœpit, vt non ad eam perdiscendam transisse, verum sic per naturam ornatum & compositum matrem eum in mundum effudisse videretur, & virtutes secum tanquam annonam compediumque quo viueret, illuc tulisse. Erat animo paulò remissus, quod modestiam, verecundiam, obediendi facilitatem, grauitatemque dicendi, natura ferè coniuncta habet, augebat hæc ipse de industria, dataque opera, quomodo modestior fieret & temperator. quibus modis turpes omnes notas euitare posset, quo maiori honore summaque reuerentia sanctos illos omnes viros prosequeretur, & quàm cautè, aptè, sanctè, proque loci quo versabatur dignitate, verba proferret, diligentissimè quærebat. Primò verò die quod diuinas illas ædes ingressus est, in animū induxerat nihil sibi cogitandum, agendum, vel tractandum esse, quod iniuriam loco afferre posset, ita tēporis omnia momenta insumenda, vt si de singulis ab eo ratio exigeretur, non esset vnde rubore perfunderetur, quæ certè meditatio, non adolescentis cuiusdam, sed diuinissimi viri animum requirit: modum autem quo istud assequeretur, talem ipse reperit. plures ibi non ab eo genere, vel ætate dissimiles nutriebantur, ab his se subtrahit, locoque peruestigato, quem tam insigni instituto commodum haberet, illic agebat, nō versare studiosissime libros, non de suis rebus intentè meditari prætermittens. iuuabat hoc opus, frequens & pro ætatis ratione ardens, satis orandi Deū consuetudo, tale sane vitæ genus, quasi cum cultissimis perfectissimisque monachis de sanctitate

sanctitate certaret, sequutus ibi semper est.

^{Quo ad grauiora literarū studiū se transtulerit.} Hinc autem id tradunt euenisse, quod euenturum quoque verisimile videbatur. is quippe qui tum eum locum regebat; Abbatem ipsum vocant, cum hunc mirabilem iuuenem tam egregium, tam optimorum studiorum cupidum, & ad præclarissimam omnem virtutem accēsum, & instructissimum cerneret, timens forsitan, ne quod in reliquis filijs, illius parentes commiserant, in hoc etiam molirētur efficere, militem, scilicet illum conscribi iuberēt, eos adit, deque Thomae ingenio, virtute, moribus instructos, ne claram hanc animi præstantiam, militiæ, aut aliorum negotiorum turbinibus, interrumpant hortatur, habere se magnum aliquid quod diuinari de eo debeat: bonarum enim omnium rerū summum specimen, in ipso perspicuè reluceret, pergant ipsi modo diuinum illud semen excolere, & humanis foedisque curis obrui non cogant, quid ni (inquit) tam probato ingenio indulgere illum finitis? quicquid parentes inde sperauerint certè Neapolim missum, in quidnam tandem erumpere velit expectare statuunt, interim ipse liberalibus disciplinis incūberet, deliberationem postmodum ab ipsis rerum successibus afferendam. Fuit olim etiam Neapolis, (si Straboni credimus) literarum Gimnasijs Græcisque maxime per-celebris, & qui ex Romanis literarum otio delectabantur, illuc vt plurimum diuertebant. Durauit hic mos in ea ferè perpetuò, nec in Italia, quod ego viderim, antiquiores alibi literæ fuere, sed Thomæ tempestate, eam urbem, quamuis bellis sæpe tumultuaretur, studiosorum hominum frequentissimam fuisse tradunt: quoniam autem ipse superiorem viuendi regulam, de qua locuti sumus, sibi præscriptam tenebat, facile nobis est æstimare, qua foelicitate, quàm breui tempore, quàm egregiè disciplinas omnes bonas sit assequutus, rationalemque præcipuè facultatem, quam logicam dicunt, & naturalem philosophiā, fertur ita de vtrisque disputare solitus esse,

vt mirari se contemplarique cunctos cogeret, quod certè quæ sequuta postea sunt, fide dignissimum reddunt.

Florebat non Italia solū, verum & ^{Quomo do religio ni se tradiderit.} Europa tota religiosissimis viris, sanè Dominicus Christianæ pietatis ac religionis studiosissimus, cum ad hanc propagandam animo vehementer incitaretur, noua quadam vitæ ratione, quæ non à contemplationibus quidem prorsus abhorreret, nec ita tamen illis vacaret, vt non admonendo, docendo, iuuando, Christianasque demum res tractando, in publicum prodiret, quod à primis monachorum auctoribus prætermisum videbatur, excogitata, per magnam Europæ partem fuerat euagatus, repererat plurimos quibus institutum illud probabatur, magnoque cum Dei præsertim, tum hominum fauore recipiebatur vbique, & qui Christianam vel humanam philosophiam professi essent, multi quo tam insigni rei suam operam nauarent, reliquorum omniū oblit, agitati que profectò sanctissimo spiritu, ad hanc probatissimorum hominum frequentiam concurrebant. Feruebat tum maximè Christianum opus, & tanquam incendium quoddam latè omnia corripiebat. Thomas igitur vbi satis literarum, religionis, & pietatis amore animum firmatum esse sensit, quid ageret circumspiciens, ne procellis ac fluctibus humanis præclarissima ea sua philosophia sibi de manibus excuteretur, timere cœpit, eam namque prouinciam turbulentissimum tempus tum habebat, illius simultatis inimicitarumque ratione, quæ inter Sueuos Imperatores Romanosque Pōtifices, magna mortalium specie, à multis iam annis exercebantur, fouerat autem illas præsertim Fridericus, & horum Pontificum odio illucisque bacchatus erat, vt Saracenis Christiani nominis infensissimis hostibus, in illius regni vmbilico penè, munitam & opulentam urbem inhabitandam delegerit: hæc temporum monstra prudentissime Thomas animaduertens, nullò modo patriam sibi fore tutam existimabant, familiæ siquidem splendore,

vel ob Imperatoris factionem sequendam cogebatur, quod Christianus vir sine sui exitio nec moliri quidem poterat, aut ad Pontificis sanioeremque partem transeundum erat, subeundumque voluntarium exilium, & fortunæ omnes amittendæ, & postremò cuicumque fauisset, deplorare philosophiam, perditamque lugere conueniebat, vnicum hic sibi superesse remedium cernebat, si monasterij alicuius otium sectatus, de periculis faucibus dilaberetur, quam enim suauitatem, serenis animis afferre soleat, expertus iam erat, & monachorum candidi mores, pius illum animum pupugerant. Cur autem vel indumentorum indignam noiamque formam, aut viuendi duram rationem vereretur: nil enim grauius euenire sibi posse, quàm à philosophia in prauos corruptosque mores deturbari, Christianas porrò virtutes vix assequi aliquem valere, nisi parentes, familiæ, honoris etiam, gloriæque lux, & id genus omnia contemnuntur, quæ verò certa indissolubilique sponsione spondenda ibi erant, Christiano philosopho decentissima sibi videri, & quantum quidem ipse deliberare iam animo poterat, ea se sequi penitus velle statuisse, faceret Deus vt quod eo Duce præparabat aggredi, in felicissimæ sortis occasionem sibi euaderet, restabat de religione discernere, quæ suæ sententiæ, & animo magis apta videretur.

Quid religionis indumentum susceperis.
Nuper verò Dominicus sanctissima vita functus fuerat, reliqueratque suum eum quem excogitauerat ordinem, eruditissimis præclarissimisque viris celeberrimum, & quocumque te vertisses, ex eius familia plures, qui Christianas res commodissime tractare, disputareque peracutè de rebus tum diuinis tum humanis possent, occurrebant. Erat istud Thomæ ingenio gratum admodum, & iam ad illam vitam deligendam inclinabat. Interim huius ordinis insignis quidam nobilisque vir, publicas ac frequèntes disputationes habebat, concurrebantque plurimi ad eum omnibus de disciplinis egregiè differentem, audiendum. Tradunt eum Ioannem

appellatum fuisse, ab oppido, quod Sancti Iuliani dicunt profectum, hunc Thomas non audiebat tantum, verum & obseruabat, nec à prudentissimis eius colloquijs facile diuellebatur: Ioannes verò diligentem hanc sui obseruantiam in eo contemplatus, commotus item fama hominisque splendore, qui nam eius mores essent, & quæ ingenij vis attentius aduertebat, acutissimum quidem illum, & grauissimum simul esse disputando cognouerat: morum verò suauitas, & ea modestia quam præ se ferebat, quò tenderet, spectabat. tum Dei profectò sanctissimique spiritus opera, cogitatio illum subijt, num ad religionem propensus animo esset, quantum enim aspectu consequi poterat, viuendi genere cum ea plurimum consentiebat, idque cum spem magnam præberet, & tum illum ea de re percunctandi aperiebat viam, se verò felicissimum arbitrabatur, si tam pretiosæ diuinæque supellectilis lucro tuam religionem, vel orbem potius Christianum, honestaret. Breui igitur illum de sapientiæ gloria felicitàteque admonet, quam si per hominum vulgares anfractus, & vertigines, consecraretur, nimium ab ea ingenij præclara indole quam ostendebat diuariare, si nacturum se speraret: proinde non tale tempus esse, nec in tam serenam tranquillamque rerum conditionem nos incidisse, vt alicubi tutò se philosophari posse, expectare deberet. Quin tu, inquit, si sapientiæ studio flagrare te dicis, vanissima vulgi sententia sprete, illuc euoles, vbi certissimum est, eam omnino reperiri. Religionis otia sunt, quæ sapientes homines pariunt, ad nostræ Christianitatis prima lumina te conuertas: cerne si cum hoc vulgo desuperint, & num inter humana sordida ambitioneque plenissima, negotia sunt philosophati, an potius ab illis tanquam ab incendio se subtraxerint, & quid de se populi sentirent, longè minorem curam, quàm de canum latratu gesserint. Tu igitur etiam ab his te tandem extrices, te meum hoc religionis indumentum expecta: ego verò, si me sequaris, ingentis cuiusdam

cuiusdam molis opus, per te Deum effecturum esse, mihi videor certissimè diuinare. Vix dici potest quàm hæc oratio illius iam antea commotum animum totum inflexerit. Quamobrem & ipse breuibus, Ne tu, inquit, me sapientiæ tam frigidum amatorem existimes, vt insani populi nugas vel quicquam aliud pertimescā, quin potius anxium primum hominem, & hanc causam tractantem ac deliberantem aggressus es, vno quodam diuino viro opus erat, qui cogitationum iactatione soluta, locum ostenderet, quome trāsferrem, te vero video à Christo benignissimo nostro Deo in hanc ipsam causam huc destinatum, excepique tuam orationem perinde ac si de Spiritu sancto proficisceretur. Age ne moras hic teramus, cum illis rem hanc tractare nunc velis, qui de me suscipiendo deliberationem habere debeant, nec enim à te sum discessurus quàm omnia peracta cognoscam. Citò, inquit ille, voti tui compos eris, accurrensque ad superiorem patrem quem Priorem appellant, quid egerit exponit, astare nobilissimum, doctilissimum, optimumque iuuenem, qui religionis indumenta petat, non hic longiori consilio opus esse, curenim ea quæ de reliquis diligenter peruestigari solent, natale scilicet, eruditionem, conditionem, mores, curiosius hic scrutari conueniret? talia siquidem ista hoc in vno iuvene esse, quæ laudem omnem, & famam superarent, verum non differendum prorsus hoc negotium, quod ipse sic fieri petat, tum ne calido bonorum omnium hosti difficultates, morasque serendi occasio daretur. Gerebat ibi tum hoc munus præclarus ille Thomas Lentinus, cui doctrinarum omnium summa peritia, & in administrandis rebus spectata probitas ac prudentia, postmodum vt Archiepiscopus Constantinus esset, indeque in Hierosolymarum Patriarcham transfret præstitit. Iste probato Ioannis consilio, accersitum Thomam collaudat, nihil felicius excogitari potuisse, hunc esse pietatis ac sapientiæ verum amorem, qui eius oculos ad reliqua

quidem omnia clausos, ad ipsius sapientiæ diuinum lumen solum aperuisset, ibi tamen parumper moraretur, quousque patres omnes colligi possent, ita namque sibi lege præscriptum, quam corrumpere fas non esset, interim Deum oraret, & pro more quoque peccata confiteretur: nec enim aliter diuinas has res ritè tractari posse, si verò iam iam operam daturum, vt quotquot adessent conuenirent: itaque post omnium habitum conuētum, remque summis laudibus à singulis commendatam, Thomam ad hoc paratissimum, & vt religiosus vestibibus indueretur humillime petentem, inducunt: his autem peractis, quæ legitimè requirebantur, & eo tandem in eorum numero cooptato, gratiæ Deo summæ persoluuntur, & Thomæ quidem locus inde decernitur, vbi Christianæ Philosophiæ ac religioni, perpetuam operam nauaret, cæteri verò omnes miraculo fermè perterriti, menteque clara præsagia reuoluentes, in sua dilapsi sunt: hoc ordine ingressum eum religionem accepi, egisseque tum septimum supra decimum annum, quam ætatem sua prudentia longè superasse, docent quæ nunc referebamus.

Vbi se monasterio clausum, contraque domesticos, forenses, ac ciuiles tumultus munitum septumque sensit, altius quid fecisset repetito, de vita instituenda deliberandum esse visum sibi est, turpe siquidem nimium, & indignissimum sibi ducebat, claram humanarum rerum spem reliquisse, nihilque tamen egregium, & quod humanum vsum excederet, in eo quo peruenerat silentio edidisse monumentum. Cæterum bonas omnes res, non alibi quàm in Dei perfectò cultu suum fontem habere contemplatus. Hinc ordinandum esse decreuit. Stimulabatur etiam grauisimorum patrum exemplis, & frequentissimis adhortationibus, & ipse per uigil plurimum, & attentus, siquid docebatur, legebatur, admonebatur, audiebat auribus, & quod illi sanctissimæ suæ sententiæ commodum intellexisset, pectori condebat. Ad vnum tamen consequendum,

consequendum, totis viribus duabus de causis decertandum sibi censebat. Idque humilitas erat. Primum quod hanc reliquis Christianis virtutibus aditum semper aperire, sternereque viam intellexerat, & pro illa adipiscenda magna quoque sibi necessitas incumberebat, ne præclaris illis insignijs ac notis, quibus ornatus vulgo prædicabatur, inflatum eum aliquis suspicaretur, & hinc inuidiam, diabolicum profecto virus, contraheret. Cæterum ob hanc causam breuissimum compendium animaduertit esse aliorum, maiorumque præsertim dictis ita stare, ut nihil quidem ipse velle, totum autem in eorum arbitrium referre videretur: sic enim animi ingeniique vires prorsus eneruari, & proinde iactantiæ totius excindi radices. Erat autem, & illud eorum vnum ac præcipuum quod seruare promiserat, paratissimum igitur ad obedienciam animum principio sibi componens, consequens esse vidit, nihil agendum, loquendum, vel meditandum, quod non ex patrum, vel legum præscripto cognosceret esse, itaque quid illi qui primum eam viuendi rationem exornarunt, legibus complexi essent, diligentissimè perdiscens & obseruans, ad illud sese tanquam ad normam inflectebat, & aptabat: comperto quoque sobrietatem mirabilem, virtutum & bonorum omnium nutricem esse, & ieiunijs quidem longaque inedia, vitiosas in nobis affectiones ac facultates, retundi ferè solitas, & ad iustam metam reuocari, si verò vino repletionibusque foueantur, procaces quidem, & effrenes in cunctis fieri, in iuuenibus verò tam aperta licentia feruoreque surgere, ut nec cohiberi penè valeant, abstinentissimam semper vitam ducere statuit. Hinc enim & aliud optatissimum sibi commodum oriri spectabat, enimverò nec vini, nec escarum quibus se non ingurgitasset, molesti vapores, haud quaquam ingenium sepelire, vel optimarum disciplinarum studium perturbare, dissoluerève poterant, immò verò serena sobriaque mens, diuinis in rebus liberè versari, tractare eas pro arbi-

trio, meditarique potens erat, istuc præsertim sua ieiunia spectabant, hæ causæ fuere, cur ita parcè semper vixerit, ut cibo nequaquam vixisse dici ferè posse videatur: ista tamen haud exequuturum se sperabat, nisi perpetuò duobus alijs diligentissimam operam dedisset. Primum erat ad Deum oratio, secundum de disciplinis euoluendis cura, hæc enim duo si de manibus nunquam excidissent, sed vicissim semper alterum alteri sibi succederet, non habiturum humani generis hostem, vnde ipsum impeteret, locum, nec rerum imagines antea sensibus iniustas, otium quo animum ludificari deberent, reperturas intelligebat, itaque continua ferè vigilia, vel orando trahebat tempus, vel de disciplinis commentabatur: Quod si indulgendum erat somno, ita fessio, tamque debilitato iste occurrebat, ut hosti nulla daretur insidiarum occasio: talibus sanè principijs suum cursum ordiri satagebat. Profuit admodum tali disciplina sua primordia dedicasse. Nec enim postmodum qua sequuta tempestas est, instructum sic animum, de gradu suo deicere potuit. Sed hæc quomodo euenerint, nunc exponam.

Cognita ipsius virtus & familiaris celebrè nomen, ut per urbem res ex templo vagaretur effecerunt, nec defuit vel Thomæ familiaris aliquis, seu liquibet alius, Aquinum delatus, quid actum esset Matri renunciaret: erat hæc religiosæ sanctæque vitæ non obscura cultrix, itaque prudenti eo animo quo prædita erat, rem expendens, simulque quid per sanctissimum illum monachum, primum quam Thomas ederetur, sibi prænuntiatum esset, recolens, in gratiarum quidem actiones erupit, sed illius tamen amplectendi magno desiderio succesa, itinere sese committit. Tradunt primam eius cogitationem fuisse, proprijs verbis ac precibus illius animum quoad poterat ad religionem confirmare: & enim qui Thomam seruabant ne iuuenilis eius animus maternis lachrymis expugnatus, à cæpto proposito desciret extimentes, à matris oculis ipsum suffurati, Romam pertrahunt, ad Parisiorum

Parisiorum inde Lutetiam transmissuri. tulit istud ipsa grauissimè fœmineaque indignatione, ad dimicandum irritata penè, Romam & ipsa non minùs aduolat, & illuc ipsum non assequuta, reliquis filijs qui sub Friderico bellum in Hetruria gerente, stipèdia merebant, causam exponit, ut vias obseruent, manet interceptumque Thomam ad se mittant, illi verò cū quod Matri gratam rem effecturi essent, tū maximè rei nouitate quam temerarissimam censebant permoti, de Friderici quoque iussu, per vias ad quaerendum dilapsi, non ab Aquila valde remotum (si Aquila tamen est, quam nunc pendentem aquam vocant) alsidere cuidam clarissimo fonti, itinerisque labores ac æstus, frigidissimis aquis temperare, depræhendunt, itaque correptum illum, frustra conati prius, reluctantem & manibus dimicantem religiosi vestibibus exuere, ad matrem reducunt, quem ipsa fletibus excipiens, tutissima in arce (Roccam eam siccam appellat,) reponi curat, serijs postmodum verbis eum aggressura, tetraturaque, quid animo moliretur. Plures hinc à fratribus apud summum Pontificem intentatæ querelæ correptoribus sunt, in pessimum siquidè exemplum res ista transire debere videbatur, & perniciosorum hominum, ad simile quicquam audendum, iniiciendaque religiosi viris temerarias manus, erigi per eam animi posse, & ita fortassis progressura ut nec monasteriorum sacræ fores tutæ sibi permansuræ sperarentur: proinde seuerius agendum hic esse, ne tam flagitiosa audacia nutrirè videretur, & ut Thomam restituerent quem retinentem, reclamantem, Christum Deum obtestantem, & sanctas sibi vestes obstinatissimè defensantem abstraxissent, cogi debere. Ægrè valde Pontifex rem tulit, cœperatque iam apud Fridericum de sacrilegij crimine contra eos agere, verum religiosi patris ne grauius aliquid Thomæ fratres paterentur veriti, accusationibus suppressis causam extingui fecere.

Quam
sanctam
quamque
An ira vel quicquam aliud fuerit, quod Thomæ de religione sectanda sententiam

matris animo reddiderit inuisam, non habeo quid dicam, certè postquam eum in suam potestatem reduxit, apertissimis, & quæ potuit fortissimis oppugnationibus, num ipsum ab illa remouere posset, experiri non destitit, & primum quidem talem ferè orationem commenta est. Putaue-ram (inquit) illius monasterij in quo ego paterque tuus, ut optimis disciplinis adulescentiam institueres, curauimus, mores, qui certè sanctissimi feruntur, & philosophiam quoque cui te semper libenter indulgere, & audiuius & permisimus, ac tandem cum religiosissimis viris diuinisque rebus frequentem tuam consuetudinem, in te, si non maternam pietatem, communem saltem omnibus humanitatem nutrire debuisse, nunc autem ista tua noua feraque conditione illuc me pepulisti, ut an hoc tuum vitium sit, an potius recetes isti religionum authores, ablegare pietatem ac humanitatem, induere verò crudelitatem doceant, ignorem: verum tamè cum illos Christianis de rebus differentes audio, illud præsertim pietatis genus quod curandis parentibus, ac domesticis adhibetur, tū ab ipsis, tum à sanctissimis scripturis summopere commendari, mihi videor intelligere, nisi fortè publice quidem quas dicebam humanitatem, & pietatem colere, velint apparere, sed eos quos conformare secretò curent, rigidissimos inhumanissimos, & Barbarissimos esse persuadeant. At enim quæ sanctitas hæc est, publice mentiri, publice fallere, & suos sermones, pietatis dulcedine tanquam esca, qua imprudentes iuuenes pertrahantur, interim perfundere: vbi verò illos cœperint, tum Belluas reddere, & in Matres quæ magis quam ipsi pietatis Christianitatisque sunt obseruantes, armare? Porro si verum est, ut ego verissimum esse semper intellexi, mandatum maxime filijs Matris curam, & ipsam vniuersi naturam, huic rei certissimis indicijs fidem facere, an tu nondum ad maximas meas calamitates & ærumnas, oculos intendere noluiti. Num illas ruinas quæ nos iam oppressere, vel postremò nunc imminet,

imminent, adhuc carissime fili, te per ætatem vel non aduertisse, vel non aduertere, dissimulare potes? vbi pater tuus est, qui me viduam grauem iam annis, his in turbulentissimis temporibus reliquit? vbi tui fratres, qui quod ad Pontificis partes inclinare insimulemur, apud minacissimū Imperatorem tanquam obliues pene residere militareque coguntur? poterant tamen hæc utcumque à me tolerari, si serenam aliquam diem, & grauisimorū horum fluctuum quietem tandem euenturam, spes aliqua certa refulgeret. Verum hæc Pontificis Imperatorisque simultates, illæ suspensiones quibus apud Fridericum laboramus, ne in summam demum nostram nostrorumque ciuium, & patriæ stragem erumpant, dicere non possum quàm perhorrescam, te vnum eruditione pietateque tam insignem euasurum speraueram, vt tua prudentia, nominisque dignitate componere res nostras, & à nobis omnibus hoc apertissimum exitium auertere valeres. Miseros nos qui te philosophiæ, monachique primū imbuendum tradidimus, scilicet quo contra piū omnem, & humanum vsum, Matris, fratrum, necessariorum, ciuium, totiusque postremò patriæ flammam, incendiaque spectares, tuteque tamen ad sordidas has quas nunc intueor vestes, conuerteres, aufereresque ad Galliarum latibula, ibi nostra funera derisurus. Associauerat hæc verba, cum lachrimis, tum & indignatione, distuleratque tamen minas iniicere, credens illum precibus superare: verum Thomas, cui certissimum erat quid agere deberet, paucis illam solari, ad melioremque spem erigere conatus, quid de se deliberasset, sic explicuit. An illæ nostrarum rerum ruinæ, quas tu Mater modò deflebas, sequuturæ certò sint: nec ego talis sum qui diuinare istud debeam, nec te crediderim ita perspicuè coniectare didicisse, vt diuinationibus tuis, ego tuque fidē adhibere cogamur. Finge tamen clementissimum Deum, siue scelera nostra punire purgareque velit, seu quicquam aliud prouidentia sua ferat, patriam nostrā his

que dicebas malis excipere velle, itane debiles spes vestrae sunt, sic adiumenta reliqua deplorastis, vt ego quem expectetis, in quem intueamini, solus superesse vobis videar? mihi certè nec ætatem meam, nec mores vos aduertisse, facile persuaderetis. Quid enim tu mater, si vobiscum his in difficultatibus perseuerauero, me credis effecturum, nisi quod lachrimas, funera, damna, malaque tandem omnia maiora tibi reddam, sed non ita tamen credendum est, non sic de diuina bonitate sentiendum, & si statutum sibi fuerit, ista permittere, non intelligo, quo meliori tutiori que remedio quā ad Deum diuinamque vitam confugisse, possimus huic occurrere. Nec me credas inhumanum esse, nec ab optimis piissimisque viris, didicisse impie agere, fabulæ sunt hæc: lachrimas tuas haud sperno, nō contemno patriæ flammam vel incēdia, ego profectò si vita aut sanguine, vestram ciuiumve meorum conflagrationem extinguere debeo, non reuo conditionem, nec me memet subtrahere videbitis. Verum quid hic opus ego sum, vbi flammæ illæ ardent? vnde nā emicant? ne tu pergas ea recensere quæ vel non futura sunt, vel si sunt futura, non meum, sed diuini numinis est auertere. Denique alios filios habes, ætatē taceam quæ lōge maior in ipsis est, me quoque humanis in rebus peritiores ac prudētiores, versantur ij semper circa Friderici latera, quippe quod rāquam sibi familiares illos asciuerit: sit autem verum quod obsidum loco ipse eos habeat, an non tamen obsequiis quibus Belluæ quoque mansuescunt, vt illā suspicionem quā referebas, ex animo deleat, poterunt obtinere, istis multò facilius erit te molestijs omnibus liberare, erunt etiā tibi solatio, nec quid tanta tua spe superstitite, vereri debeas intelligo: me Deus optimus aliò vocat, diuinis verò suffragijs te opponere, vt non dicam perniciosissimū, periculosissimū certè tibi est. Porrò quoniam crudelitatem meam accusabas, que tandem tuum in me amorem esse dicam, num piū, nū maternum, nū humanū, qui de summæ meæ fœlicitatis medio sū-

motum,

motum, in huius mundi procellas tempestateque turbare quærit? Falleris mater, falleris omnino, si eum animum quem semel diuina bonitas in se conuertere dignata est, perfuderitque suæ sapientia, non minimo desiderio, & suauissimis oblectamentis irritauerit, iterum ad sordes, & ad cœnum reuocare te posse credis. Liberum sanè tibi nunc est, vt his in munitissimi loci & angustijs consenescam velle, quod autem sacras has vestes reiciam, me sospite nunquam euinces, tantū abest, vt animum à religione valeam abalienare. Intellexit ex his mater, nihil hanc persuadendi viam sibi profuisse, itaque minis ipsum aggressa vexare, vbi constantiorem quoque semper fieri deprehendit, desperata penè re, & anxia valde, inde se ad propria recepit loca, futurum esse, vt suę pertinacię pœniteret, primum testata. Verum animo deinde secum reuoluens, num aliqua alia ratio sese offerret, qua possit eum emollire, sorores intuita, iubet etiam eas ipsius animum explorare, tractareque quamcumque nossent artem, & lapidem omnem mouere, si quomodo fortassis, ipsis hoc negocium fœlicitus succederet, & hæc quidem quo magis iuuenis sensus captarent, nitidissimo cultu se ornantes illum adeunt factoque dicendi initio, quomodo nouum hoc insaniam genus in illius mentem irrepsit, & quis fuerit huius author mirari se dicunt, debuissetque; tamen illum de propriæ familiæ splendore, & quibus auis, & patribus quàm egregijs, & præclaris prodierit, rationem aliquam habere, dedecere plurimum tam inclitam regiamque progeniem sordidissimis illis vestibus dehonestari. Proinde monasteriorum cellis se condere eorum esse, quibus infœlix & obscura origo, & humile quoque vitæ genus præfinierit: quem autem per se clarum Deus effecerit, addideritque; vt subiectis populis imperet, ac in altiore dignitatis sedem reposuerit, eum in parentes, in sanguinem, in seipsum, in authoremque tandem Deum, iniuriosum videri, si spreta sua conditione,

inter vilissimorum hominum populos se sepelierit. Itaque de vxore illi tractandum esse, & vt quàm nobilissimam pulcherrimamque reperiat cogitandum, de dignitate quoque amplificanda, & quo modo sibi suisque celeberrimam gloriam cōparare valeat, sumenda cura. Hæc enim præsertim illustris iuuenis esse negocia. Ad hæc verba, Thomas ducto prius suspirio, Desinerent (inquit) tam vanas res, & ineptas commemorare, nec enim cum leuibus puellis, sed cum religioso negocium haberi. Hanc autem nobilitatem quam iactaret, si virtutibus diuinaque gratia destituta fuerit, non aliud quàm summam insaniam esse, & vbi virtutes diuinaque gratia reperiantur, humana nobilitate quid opus esset? Quod si de vestibus corporisque cultu differere vellent, vnde tam comptas illas, tam nitidas, tam expolitas cerneret, multo maiorem causam habere, se cur non tantum ipsas miraretur, verum, & deploraret etiā, ex vitiosissima siquidem arte quadā hæc osiri, magnæque vesaniæ commentū esse nec ad aliud quàm ad animi corporisque pudorem venditadum spectare, longè latius esse simplicibus illis sacrisque vestibus, quas ipse temerariè nimium autæ fuissent sordidissimas appellare, purum & religiosum animum celare, quàm eo superfluo nitore prodere se, leuem mētem parumque; Christianam, & pudicam intus haberē. Itane sorores, inquit, vos hominum, & nō Christi oculos in vos cōuertere delectat, & parum fortassis esset, ad hominum oculos aspirare, nisi diabolicas etiam artes hic aperte permisceri viderem. An nō intelligitis saltē quibus sordibus, qualibus maculis, & quàm fœdis, vanissimis his rebus incumbentes, animam vestram conspurcare contendatis, nisi fortè gemmarū, auri, sericorūque indumentorū fulgore, Dei Christi & Angelorū omniū oculos fallere speretis? Quid autem ex hominū amore vos consequuturas arbitramini? molestiarū profectò, dolorū, calamitatū, & malorū omnium longissimā ac perpetuā seriem, quam certissima morte, atque

utinam

utinam corporis tantum, & non etiam animam, concludi necesse est. Cernite matrem quam se disrueat, quam ærumnosam vitam se ducere fateatur. Pergat ipsa modo suaues mundi fructus colligere, pergite vos etiam illius lachrymarum lamentationumque testes. Hæ sunt quæ humana vestra vanaque studia, vobis cumulant. In hos postremo miserimos fines, curasse corpus, de familiæ gloria splendoreque cogitasse, & id genus alia exeunt, utinam vos talibus oculis præditas videret, qui cælis, & eorum sideribus omnibus superatis, in beatorum hominum regionem penetrare valeret, ibi de vobis vestrique similibus, infelicissimam tragediam haberi, & deplorari insaniam vestram intelligeretis. Quod si patrum vel avorum nostrorum, quos vos superius tam præclaros fuisse dicebatis, animam aliquam ibi versantem, vtrum nostrum existimatis carius ab eis dulciusque spectari, me ne, quem omni conatu quomodo me socium illis adhibeam, contendere conspiciunt, & ea de causa penitus humanam existimationem spreuisse, conclusisseque sub his indumentis, quo faciliorem, ad eorum vestigia sequenda, viam mihi pararem, an vos, quas in vanissimis fabulis desipere occupari circa corporis elegantiam, animi cultum contemnere, & non aliud in excitando vestro incendio, gravissimisque flammis vobis accendendis, intentas, ferè semper non dixerim quidem intuentur, sed fastidio potius habent, & detestantur? Talibus similibusque Thomæ verbis, ambæ ferè sorores commotæ sunt, vna tamè altius ea recepit, quæ postea diligentius etiam apud se rem expendens, frequentare carcerem, fratrem inuicere, cum eoque diuinis de rebus repetere colloquia sæpissimè cœpit, & eousque tandem progressa res est, ut simili cum fratre diuinæ vitæ amore correpta, ad vouendum Deo virginitatem in monasterium se receperit, nec mediocrem splendorem illi monasterio sui sanctissimi mores quoad vixit attulere. Inter ea Thomas tanquam optatissi-

mum portum, & ocium nactus, spernens carceris impedimenta, inter stationes litterarumque studia semper erat, & vagandi quidem licentiam per multas variasque malorum occasiones, iuuenibus maxime prohibere cogitabat. Hinc enim quod libidinem exulcitet occurrere, inde nutrir ambitionem, offerri etiam frequentissime quod ad iram, inuidiam, avaritiam, aliaque vitia prouocet, nec fortassis in alia sententiam dictum à D. Ioanne esse. Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quod si vel coactus saltem per ablatam libertatem ab his periculis tutam vitam traduceret, diuinum hoc munus, magna sibi prouidentia collatum æstimari debere: memoria enim etiam tenebat, multos probatissimosque monachos, ut diuinis contemplationibus vacarent, arctissimis cellis olim se condidisse, & Simonem quendam, propterea stilitem à Græcis nuncupari, quem Latini columnarum dicere possunt, quoniam columnæ cuiusdam summitatem semper incoluerit, & ita finibus illis angustissimis se circumscripserit, ut inde nunquam discesserit viuus. His exemplis aliisque multis proprijs admonitionibus incensus, durissimis vigilijs ac ieiunijs, perpetuaque mentis exercitatione, summam aliquam Christianam perfectionem, in tam insigni oportunitate acquirere sibi certabat.

Dixi, matrem & sorores, eius animum <sup>Quibus inuicis laceris-
tusa fra-
tribus</sup> voluntatemque tentasse, si quo modo ad illum habitum reiiciendum induci posset, verum hac in re iniquiores fratres habuit, hi namque, Fridericum qui relictis Hætruscis ad Apulos se contulerat sequuti, postquam Thomam adire, grauibus eum verbis reprehendunt, & quoniam maiori semper constantia illis repugnabat, vestes aggressi lacerare, nudum ferè reddunt, contenduntque minis & terroribus efficere, ut alterius generis vestes induat quod cum extorquere non valerent, eo sic seminudo relicto, inde discedunt, vincendi vero peruicacia, quod humanum frequens

frequens est vitium, ducti, rem excogitant honestis certè fratribus indignam, nec à primo diaboli commento dissimilem, impudentem quandam & inuerecundam, sed pulchram tamen puellam instruunt, illi ut iuueni negotium faceat, quæratque ad se allicere iubent, & quo felicius istud eueniat, quam lasciuissimè ornari, pingique facie, & componi hortantur: illa verò sic intromissa, simulat primum leuandi ipsius animi causa ad eum accessisse, existimasse enim ea longissima molestissimaque mora, quam ita solus in carcere fecisset, confectum animum ipsum habere debere, itaque per parum erigerit animum, & dulci colloquio se recrearet. Et quoniam meretriciam omnem artem optimè callebat, vultum, oculos corporisque motus, verbis accomodans, cupiditatis flammam accendere quærebat, atque cum vestes quas à fratribus dilaceratas fuisse diximus, non ita Thomas refarcire potuisset, ut non aliquæ corporis partes nudæ remansissent, hanc occasionem ipsa arripens, propius accessit, fingensque se quærere cur ita detritas vestes haberet, lacertos vel aliam quamcumque partem impudentius attrectare cœpit. Sensit iuuenis se hominem esse, turbarique mens iam videbatur, & vitiosus calor per venas illapsus, totum ipsius pectus commouebat. Quod ubi animaduertit, ea mente quam pietas, religio, philosophiaque nutrierant, libidinis nubem discindens, quod spectaret hæc ars, quid moliretur, & vnde profecta esset per parum intra se collectus cogitauit, perspectoque totius rei fine, in indignationem calor ille primus versus est. Itaque Deum primum precatus, ut se custodiret à laqueo quem statuerunt sibi, & à scandalis operantium iniquitatem, semiustum titonem quem locus offerebat comprehendens, in meretriculam inuehebatur, ignem scilicet igni depulsurus: at illa fuga sibi consulens, ad eius fratres, qui huius negotij finem alium audituros se crediderant, rediit. Vbi verò suas spes falsas esse cernunt, adolescentis quidem inuictum animum mirantur, sed carcere

tamen eum macerare frangereque statuerunt, nec in libertatem restituere nisi mutatum videant. At enim Thomas post meretricem fugatam, quam graui pudicitie periculo perfunctus esset, secum animo reputans, lachrimabundus ante crucis signum, quod cum ille semiusto ligno in parietem imprefferat, se proiecit, exorsusque suam imbecillitatem & inconstantiam animi deplorare, Deum fusissimis precibus sollicitabat, ut si quid tum quidem segniter fecisset, humanæ id naturæ condonaret. Quod verò ad reliquum tempus, futuramque vitæ rationem faceret, dignaretur impudicas omnes & fœdas impressiones ab eius animo sua gratia semper propulsare, & turpem in eo cupiditatem ita cohibere, ut tum corpus, tum animus mundum, sanctum, impollutumque sacrificium esse sibi perpetuò mereretur. Tu quidem (inquit) optimè Iesu Sanctissimus es, ego quoque ut sanctus sim deprecor, & impium certè nimium est, quem sancto tuo sanguine, sancto spiritu, sancto proposito, sanctisque demum indumentis tibi paraueris, illum turpissimam voluptatis genus cõtaminet, canibus tradat, proindeque lotam suam iterum in volutabro luti conijciat. Talibus orabat, & mens fastidio rei ægra ac attonita ferè, leuem somnum contraxit, tum verò visus sibi est duobus angelis coram astare, ligarique sibi ab illis renes cingulo quodam, cum præfati tamen primum essent, habitas Deo fuisse illius preces dignas quæ exaudirentur, & in hanc causam illis ipsos accessisse, ut ea fascia religata libidine, perpetua castitate frueretur: magno certè conatu restrictum eum fuisse, & ingens clamor quem vehementia doloris expressit, & liuoris vestigia quæ deinde perdurant, & eiusmet postremo confessio testata sunt: ad dolorem enim per magnam vocem emittere coactus, cum quamplures accurissent requirerentque causam, ipse quidem tum somnium causatus est: circa verò vitæ finem, ne sua laude Deum fraudare velle videretur, rem ut fuerat, enarrauit, docuitque suo exemplo, non ita per-

ditæ spei esse, si quis velit virginitatis lucē à Deo requirere, Angelus sane Tobiam etiam admonuit, quod opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Itaque nihil hic quærere conuenit quæ causa ad huius rei narrationem sanctū Thomam compulerit. Nec enim sine magni criminis noxa præterire poterat, quin tam præstantem & amplissimam Dei largitatem voce testaretur, prosequereturque laudibus, & alios ad illam ambiendam inuiteret, & hæc quidem dixerimus, vt si cuiusque forte animum quæstio pulsaret, vnde tam sacra reconditaque res in publicum prodierit, intelligat is diuinam eam fuisse, proque diuinæ voluntatis ratione abscondi, vulgari, tractarique debuisse.

*De le-
gione
scriptis
eius in
carcere.*

Toto biennio in eo carceris loco permansit, cuius temporis magnam quidem partem, orationibus contemplationibusque diuinis dedit, quod reliquum verò fuit, tum legendo, tum scribendo consumpsit, tradunt præsertim Sacra Biblia, & eos quos vocant Sententiarum libros, perlectos ab eo diligentissime tunc fuisse. Quod autem ex eius scriptis extat, vnum est fallaciarum opus, in quo Aristotelis doctrinam breuiter dilucideque complexus, sophisticas omnes & falsas ratiocinationes agnoscendi ac dissoluendi modos aperuit, commodum profecto ea maxime tempestate negocium, in qua disputandi ars summis conatibus colebatur. Mihi verò istud opus maximam fidem facit, nedum quàm diuinum eius ingenium, & excellens eruditio fuerint, verum & quàm prudenti certa que meditatione ad veritatem assequendam contenderet, vt enim qui agrorum cultū ritè tractat, primum quidem gramina, & spinas, & id genus impedimenta euellit, inde terram aratro ter & quater detritam seminibus recipiendis parat, non dissimili ratione qui doctrinarum latissimum campum excolere voluerit, vt errorum radices omnes & occasiones primum auferat, necesse est, quod prudentissime Sanctum Thomam fecisse dicamus.

*Eius ite-
rere.*

Sequuta post hæc est eius ad monaste-

rium restitutio: cum enim mater nullo modo flecti ipsum posse cerneret, repeteret etiam memoria, quid bonus ille vir primum quàm ederetur sibi prædixisset, cœpit timere ne vano pernitio loque fortassis studio cum diuino spiritu pugnam suscepisset, itaque monasterij patres accersitos, vt sequenti nocte sub ea fenestra, que in Thomæ carcerem lumen immittit, intenti sint clanculum monet. Inde enim statuisse illum ad eos demittere, siue quod aliorum filiorum indignationi consulere vellet, seu magis ad familiæ dignitatem spectare crediderit, si non traditus, sed fuga dilapsus crederetur: ea sanè fenestra perspecta religiosus viris erat, quoniam vbi laneas vestes quibus carnem indueret, frequenter Thomæ purgatas reddere vellet, ea semper via, sciente etiam dissimulanteque matre, vsi fuerant. Eum igitur inde demissum ac receptum, Neapolim primò, postea Romam perducunt, quem Germanus Ioannes, qui tum illius ordinis generalem curam gerebat, curandum libentissimè suscepit, traxitque secum ad Lutetiam vsque Parisiorum. Erat autem ab eo die quo ipse talem habitum suscepit, annus tertius, à suo ortu vigesimus, à Sancti verò Dominici exitu, vigesimus secundus, & à Christi tandem Natali die, quadragesimus quartus supra millesimū ducentessimū, Iulio scilicet Augustoque mensibus. Verum Lutetiæ parum moratus, Coloniam Agrippinam trans Renum adiit, Albertum illum verè magnum auditurus, repetijt postmodum hæc eadem itinera nonnunquam, theologiam aliasque disciplinas pro religionis suæ more, varijs in locis expositurus.

Duos tantum Philosophiæ Theologiæque magistros eum habuisse reperio, primum quem diximus ante religiosa suscepta indumenta, Ioannem (inquam) ex sancti Iuliani, vel Geminiani potius, vt alij scribunt, Opido, posteriorem autem Albertum hunc magnum, addunt aliqui tertium Petrum Henricum, quem tradunt Neapolis post relictum carcerem auditum ab eo fuisse, quod ego facile crederem, nisi

authores

authores illi quos sequimur, quique simul cum Sancto Thoma vixere, apertè docerent, nullam ibi moram ipsum traxisse, sed magnis itineribus ad urbem contendisse sub eo tam insigni magistro Sanctus Thomas operam literis nauauit.

*De eius
ingenio
studio-
rumque
ratione.*

Ostendunt ea quæ latissimè disputauit & scripsit, quod acri quidem acutoque ingenio fuerit, sed graui tamen & prudentissimo, talem etiam eum describunt, qui cum eo versati sunt: tradunt autem quod pietate præsertim, ieiunijs, vigilijs, & orationibus magnam suæ doctrinæ partem à Deo sibi promeruit, sed & lectionibus ac auditionibus intentissimus erat, examinabatque singula diligentissimè, ad quam rem faciendam natura paratissimus erat: ita namque communes sermones externarumque rerum omnium curam semper neglexit, vt vitio ferè sibi daretur: principio cum Albertum audiebat, bouem eum mutum vocabant, ad osium eam structuram quam ferè plusquam mediocre habebat, alludentes, carpentesque taciturnitatem, quam perpetuò seruabat. Erant qui existimarent, ingenio esse obtuso & spisso, quod ego non ad illud suum silentium, verum ad detrectatas publicas contentiones & pugnas referrem, eius siquidem ornatissima modestia ab hoc ostentationum genere, plurimum abhorrebat. At enim ipse cum omnia prudentissimè circumspiceret, nihil hoc suum studiū remittere voluit, finxitque se semper præceptoribus indigere, quousque oblata necelsitas, quid esset, palàm aperuit.

*Quid
primum
apud Al-
bertum
nomen ei
peperit.*

Vsu venire vbique ferè solet, vt qui inruditiones sunt, maiori temeritate ad disputandum ferantur. Erant inter Alberti auditores, qui cum doctore indigerent, Thomæ tamen doctores se profiteri ausi sunt, quos ipse libentissimè quidem ad se docendum admisit, vt autem illos interdendum comperit modò hætere, modò frustra repetere, falli etiam nonnunquam & falsa veris miscere, coactus vices permutare, luculentissimè fusilissimeque res eas explicuit. Hinc primam eruditionis opinionem nactus est, narrata quippe res,

præcipuos, multos & egregios ad eum claudendum traxit, inde Alberto quoque relata causam ei præstitit, cur eius ingenij publicè periculū facere decreuerit. Quod ita referunt euenisse. Viderat etiam Albertus quid in difficili causa quadam commentus esset, mandassetque literis, & vt ingeniorum prudens æstimator, vocatum Thomam ad talem sententiam (difficillimamque quandam nominat) postredie defendendam, se paret iubet. Renuit ille quoad potuit, denique parere compulsus, in omnium conuentu tam amplè, ac tam egregiè nodos omnes perplexitatesque dissoluit, vt in reliquis quidem stupor silentium inuexerit, ab Alberto verò vulgatam eam excusserit vocem, vocari scilicet ab ipsis bouem mutum, se verò diuinare per maximum mugitum edendum aliquando ab eo esse, quo mundus etiam ipse totus personaret, idque sapius Albertus cum eum audiebat, repetere solebat, nec enim suæ modestiæ sinebat amplius eum indulgere, exagitabat verò potius, & ad publicè differendum prouocabat, ac compellebat, illucque tandem rem perduxerat, vt ea lucerna non iam sub modio, sed de candelabro emicaret.

Non est ab eius vitæ primis scriptoribus satis ostensum, quibus in locis & quo ordine sit disciplinas publicè interpretatus, quatuor tamen recensentur loca, vbi maximè summisque laudibus istud fecit. Primum Parisiorum Lutetia, deinde Bononia, ac Roma, vbi præclaro literarum instaurato, erectoque ludo, illustrissimorum & aliorum virorum maxima frequentia auditus traditur, postremoque Neapolis eius patria. Laudabatur verò summopere, cum rerum copia, tum & docendi facilitate. Porro Lutetiæ hoc præsertim modo coactus est primas scholas aperire, Bachalaureum eum appellant, qui summa Theologiæ elementa, libris eis quos Sententiarum dicunt comprehensa, exponere consuevit: arduum profecto opus, & non nisi ab eruditissimis tractandum: id autem munus si scitè laudabiliterque administratum fuerit, ad subli-

*vbi &
quomodo
discipli-
nas est
professus*

miorem dignitatis rationem, quam magisterium vocant, migrandum est. Ad illud igitur munus Lutetiae profectum, cum ex Alberti celeberrimo ludo aliquem destinare conueniret, ipsius Alberti, Hugonisque Cardinalis doctissimi, & optimi suffragijs ac iudicio, Thomas inuitus, propriamque ingenij imbecillitate causans, mittitur. Ipse vero non ante publice audiri voluit, quam se ieiunijs asperimis, vigilijs, ac intentissimis orationibus, initiauerit: an autem Deus suo seruo defuerit, docent quae in illos libros scripta reliquit, ubi sane si rerum inuentarum varietatem, si quam acute, quam grauitate, quam copiose, quam dilucide, quam erudite disputauerit, respicias, nihil est cur mireris quod summo omnium fauore & plausu auditus tradatur, post eos omnes libros interpretatos, renitentem illum & fugientem, magistrum crearunt, quam certe rem vix etiam admisisset, nisi diuinus quidam senex, de repente sibi, miroque modo inter orandum occurrens, de subeunda ea dignitate, & vnde suam orationem exordiri deberet, illum admonisset. Locus autem quem ex scripturis monstrauit, is est, Rigans montes de superioribus suis. Ad hoc igitur diuinum praecceptum seipsum inclinans, sanctissimum illud munus aggressus est exercere, quod postmodum integra vitae suae dimidia parte grauissimè sustinuit: erat enim hic annus ab ortu suo vigesimusquintus, ab incepta ea sua viuendi philosophia octauus, ab exitu S. Dominici vigesimusseptimus, à Christo vnus de millesimo ducentesimo quinquagesimo.

*De sua contemplan-
dandi
facilitate,
ac frequentia.*

Commodum hic fuerit breuibus recensere, quam assiduo studio contemplationibus semper indulserit, ita enim perspicuum fiet, vnde tam citò ea tempestate qua dignitates illae maxima grauitate colebantur, istuc peruenerit. Verum superius quidem etiam diximus, parum cibo, minimum somno, ac alijs rebus operam eum dedisse: consueuisse verò semper inter libros, disputationes, ac meditationes versari. Quod si eo tempore quo remit-

tendus animus esse videbatur, ipse tamen absorbebatur contemplationibus, facilis hinc est coniectura, quid sibi inter studia vigiliasque commoranti, consuetum esset euenire. Certè compertissimum est, quòd cum semel apud Ludouicum Gallorum Regem cenaret, & caeteri quidem alijs de rebus sermonem haberet, ipse suam contemplationem pro more sequutus, ita sensuum omnium usum reliquit, vt sui ipsius oblitus, immobilis prorsus, & attonito similis haereret, ductusque contemplationis vehementia, excussa pugno mela, in eam notissimam vocem erumpere compulsus est, esse scilicet contra Manichaeos iam conclusum. Illud quippe tum egregium volumen animo voluebat, quo cunctos ferè hominum, cum haeticorum, tum aliorum errores praclare conuulsit. Id autem aliàs etiam non secundo vel tertio, sed frequentissimè passus est. Accersitus à Cardinali qui Neapolis legatum agebat, visus quidem est suas commentationes deferere, cum in illis tamen animo defixus coram prodierit parum, perque versatus in illis, serena demum facie quod querebat se reperisse clamauit. Verum ab eius auditore Archiepiscopo Campano, cui ista Thomae virtus familiaris erat, magno motu excitatus, & seipsum, & reliquos agnouit, offerebat sanctissimum Christi sacrificium, & dum miram illam supraque miraculum omne, rem contemplatur, ita per animi vim in altum sublatus est, vt corpus etiam in aere penderet. Et superiora quidem quae narrauimus, praclara fuere, istud verò celeberrimum habitum est: confluxere namque plures ad miraculum, & in hanc causam dedicatum ibi postea sacellum fuit. Per plura hoc in genere referre possem, si non satis haec nobis essent, ad id quod dicebamus demonstrandum. Nullum porò tam temerarium esse crediderim, qui sanctissimi sapientissimi que viri diuinas contemplationes, cum quorundam qui se nonnullam à sensibus abalienationem subire valere profitentur, insania conferre velit, quae namque mentis defectus, cum acer-

rima

rima diuinarum rerum meditatione, communis esse ratio potest?

*Quas
hæreses
confutauit.*

Non est nostrum institutum, eas omnes hæreses referre, quas argumentis confodit, ostenditque falsissimas, alioquin singulas quae hactenus fuere, vel futurae sunt, enumerare conueniret, tam exactè siquidem christianam omnè doctrinam digessit & enodauit, vt nihil in ea turbulentum accidere posse crediderim, quod non inde magna luce reperiatur illustratum. Illas itaque tantum hic comprehendam, quae cum suo tempore vigerent, ipse vel per sese, aut aliorum admonitione prosequutus confutationibus est, & falsas esse conuicit. Scripsit per infinitorum animos Auerrois Afric. praestantis philosophi vanissima ea sententia, qua vnã omnibus adesse contemplatricem mentem, & ipsam disiunctam decernit. Mirum dictu est, quam grauitate, quam copiosè sanctus Thomas in illam semper inueheretur, captabat vbique tempora, querebat occasiones vnde ipsam traheret in disputationem, pertractam verò torquebat, exagitat, monstrabatque non à christiana solùm, sed ab omni quoque alia, peripateticaque praecipue philosophia dissentire. Nec destitit ita agere quousque tum Grolandiae, vbi summopere defendebatur, tum alijs in locis sopitam, & extinctam penè redderet. Exierat in vulgus Gulielmi cuiusdam libellus, quo de religiosa vita magna contentione disputabatur, adducebantur omnes qui per monasteria ipsam profiterentur, in populi summam inuidiam, veluti quòd inertes viuerent, & damnatum à scripturis viuendi genus sequerentur. Obrulerat autem etiam eum ipse author, Clementi quarto Pontifici maximo: inuitatus Thomas scribere quid de eo sentiret, non labefactauit solùm, sed obruit, & extinxit. Eisdem diuinarum rationum procellis, in eos delatus, qui duas quasdam ecclesias commentabantur, quarum superiorem spiritualem Romano Pontifici haud subiectam, secundam carnalem vocabant, longum dictu est, quantum eorum vesaniam repres-

serit. Scripsit etiam in Graecorum errores, & doctissimè quidem ac acutissimè, & si concilio quod Lugduni postea celebratum est, per mortem interesse licuisset, maximum erat ad ecclesiasticam pacem faciendam, momentum laturus. Enimvero Iudaeos quosdam obstinatissimam profecto peruicacissimamque gentem, ita primum scripturarum testimonijs & rationibus inuoluerat, vt se apud Ricardum quendam Cardinalem, quo suorum negotiorum causa diuerterant, victos falsi, christianam fidem, & sacramenta complexi sint. Quod ideo dixerim, vt quibus viribus eius audita disputationes constarent, intelligeretur. Mihi certè non admodum ab Origene, hac in re dissimilis esse videtur, & si temporum æquam rationem nactus fuisset, longè maiora profecto narranda haberemus, quam quae de Origine ferantur, doctrina quidem copiosissimè, & pro contexendis argumentis artificiosissimum, & mirabilem eum videmus: ad dissoluendas autem ambages, & nodos, qui eo sit aptior, quive magis industrius repertus nodum est. Haec porò tria sunt, quibus pertinacissimae quoque mentes, retundi, & frangi necesse est.

Iuuat verò scire, quae testimonia de illius doctrina ferantur: ita enim maiori reuerentia sanctiusque, & attentius ad eam accedemus. Nunc igitur ea exponam quae ipsius auditor, cum literis tum probitate maxime grauis, proindeque dignus tanto praecceptore, pro certissimis sibi que compertissimis retulit. Redierat is Neapolim, post sacrum virum vita functum, ludum eum literarium rectorus, quem ille reliquerat. Primum verò quam sermonem exordiretur, quis & cuius locum teneret animo reputans, in lachrymas resolutus, post breuem habitam de sacerrimo suo magistro mentionem, tale quicquam narrauit. Profunda noctis hora, Sancti viri cubiculo vicinum se semel vigilasse, audiuisseque duorum cum eo colloquentium voces, se verò miratum vnde nam illuc viri penetrassent, arreptis auribus expertum esse, num vel qui essent, vel qua

*Quae mi-
ra de il-
lius do-
ctrina
narra-
unt.*

de re loquerentur percipere posset. Verum eos quidem agnoscere nequaquam valuisse, intellexisse tamen quod de scripturæ sacra quadam sententia disputaret, interim visum sibi fuisse, quieuisse quidem voces, discelsisse verò nullum, cum Sanctus Thomas vocatum eum adesse sibi cum his commentarijs quos in Esaiam tunc ædebat, excipereque quæ in relictam superius sententiam dicturus esset, iubet. Quod ubi peregit, ipse beati viri pedibus prouolutus, adiurat, obtestatur, nec ab eius pedibus se discessurus affirmat, nisi prius qui fuerint, quibus cum nunc loquebatur, exponat. Obstitit ille, repulitque non parum, victusque tandem precibus, secretissimam quidem rem teneri primū mandat, inde superioribus diebus magnis in angustijs versatum se fuisse refert, quod in ea Esaiæ sententia interpretanda, commodum nullum exitum reperiret. Itaque precibus maximis, & lachrimis Deum rogasse, ut sua luce rem apertam redderet, qui per sanctissimos Apostolos Petrum ac Paulum, me nunc instruere (inquit) dignatus est. Sed nedum hos Apostolos, verum, & ipsam Dei genitricem, eum inuississe collaudasseque scientiam, ille met eius auditor Reginaldus, grauisissimus testis est. Quid quod & Christus tandem per suæ cuiusdam imaginis ora, & bene de se scribendo meritum eum esse, & quale nam pretium exigere vellet percunctatus est, & ne putes hæc confingi, religiosissimus optimusque vir Dominicus Casteranus, cum se de industria ibi abdidisset, interfuit rei gestæ, iuratusque ipsam retulit, quodque tum Sanctus Thomas liberatus in aëre maneret, responderitque, non aliud precium præter ipsum loquentem se querere. Durat adhuc nobilis illa effigies, certissimum rei monumentum: simile ferè Lutetiæ sibi contigerat, nisi quod ibi ad suam doctrinam celebrem reddendam doctissimorum etiam omnium virorum iunctissimus consensus accesserat, cum enim de quàm sanctissimo Christiano sacrificio, magna quæstio inter nonnullos primū orta, inde per

omnium ora volitaret, torqueretque doctissimos illos viros, qui diuinas ibi literas profitebantur, nec aliquis ita perplexitatem expedire videretur, ut non tam ipse quàm reliqui censerent eam adhuc inuolutam, relque iam inter vulgus etiam ebulliret, essetque periculo ferè proximū, ne in grauem aliquam hæresim erumperet, post contentiosissimas habitas disputationes, in vnam tandem sententiam miro animorum omnium consensu concurrere: vnum debere Thomam esse, qui de tota quæstione pronunciaret, ad diuinum illius ingenium spectare tam obscuram causam aperire, afferreque lucem nobilissimis his inuolucris, se verò paratos legem ab eo recipere, & in illud inclinare quod decreuerit. Thomas, ubi tam præclarum de se testimonium, ab egregio illo, & omnium quot vnquam fuerint amplissimo conuentu, reddi cernit, in Deum quidem totum refert, se verò ieiunijs, orationibus, consuetisque diuinis alijs armis ad eam rem, ita pro communi concordia, tollendique dissidiorum periculis, necessariam, explicandam parat: & quoniam quàm ingens ea multitudo, & quàm erudita esset, perspectum habebat, quam regere eius dictis, moderarique, in causa etiam difficillima, plenissimaque controuersijs & periculis, sibi conueniret, noluit inconsulto Domino nostro Iesu Christo, quod scripserat publicè proferre. Itaque monasterij superiorem patrem, & alios quotquot potuit adit, ut secum ad ecclesiam conueniant, orat, summi momenti rem istam esse, & idcirco orandum clementissimum Deum, ut suæ voluntatis arbitrio, quod sibi visum tum erat, vel approbet, vel improbet. Procumbunt omnes in preces, iacebant verò scripta super altare, cum præclara vox personare percipitur, quæ Thoma compellato, bene ipsum ea de re scripsisse confirmat: suspensus autem in aëre cum reliquis orabat. Et profectò diuina quadam vi eum commentarium fretum fuisse, per quam necesse est, quo eruditissima contentiosaque ingenia sedata, extinctæque lites penitus

fuere,

fuere, & ipse tanquam diuinum quoddam oraculum receptus. Verum huculque de eius doctrina differuimus, inferius postmodum non nihil etiam dicturi.

*Quod
humana
cum
facultates
tunc
honoris
laudes
spreue-
rit.*

Facile fortassis aliquibus videri poterit, quod adolescens adhuc & humanas voluptates non expertus, ab amplo patrimonio, per magna que diuitiarum & honorum spe, se subtraxerit, detruseritque in pauperrimæ conditionis loco. Quod autem ab his inuitatus qui præcipere poterant ad similia, vel fortè maiora primis resumenda, primum suum paupertatis propositum constantissimè retinuerit, quis dixerit eorum non esse, qui laudum terminos omnes superare potuerint, & de quibus mirari potius conuenit, quàm aliud dicere? proinde à Clemente Quarto Pontifice ad Neapolitanum Archiepiscopatum ascitus, nec necessariorum quidem suorum qui amissis fortunis omnibus, de medijsque flammis elapsi, profugi & exules vagabantur, precibus à calamitate adduci potuit, ut non eum profusus, & alia plura reueret, & equidem tam minimi res istas pendebat, ut discipulis Lutetiæ quam adibat, Galliarumque regnum sibi per ludum imprecantibus, ego verò, inquit, Chrysostomi in Matthæum commentarios mallet. A propriæ quoque religionis dignitatibus, penitus abstinuit. Illudque tandem admiratione summa (quantum ego cernere valeam) dignissimum de sprete sui existimatione refertur, Bononiæ, scilicet ubi celeberrimus habebatur, deambulanti illum, deque philosophia meditantem à negotioso quodam peregrinoque fratre, ut se sequeretur iussu, pertractumque per vrbs vicis & foras, non ante desisse fessis, & ægris passibus, cum cruris vstione iam pridem grauaretur, illum subsequi, quàm ab honestis ciuibus importunus negociator reprehensus, & admonitus quem ita sordidè traheret, ad monasterium magno cum sui pudore ipsum reduxerit, mirantibus verò ciuibus dixisse ferunt. Non alia religionem perfici quàm obedientia.

*De
cultis
re-*

Nondum ab Alberti Colonienfi ludo

discesserat, cum contemplanti sibi res diuinas, proprii fratris Ranaldi cædes, paternæque domus incendium monstrata fuere. Ut enim iam superius indicauimus, Conradus illustrem Thomæ familiam, quod Pontificis parti faueret, & in Aquinates omnes iratus, obsessum oppidum, & captum, incendit, cum magnum mortalium numerum ferro prius consumpsisset, inter quos & hic Sancti Thomæ frater obiit. Eum igitur cæsum, ipse quam primū, & conspexit, & publicè dixit, sororem etiam, & alterum fratrem, vita non minus iam functos hoc eodem modo intuitus est, & ubi per purgatorium ignem pœnas eos expendere didicit, proprijs & aliorum sacrificijs & orationibus, eos redimere conatus est, quod & sibi foeliciter celsisse postmodum intellexit. Romanum quoque suorum studiorum consortem & locium, quem Lutetiæ Theologiam interpretantem reliquerat, dum Neapolis oraret, visus sibi est præsentem habere, eum verò verbis exceptum, cum complecti pararet, intelligit iam extinctum esse. At Thomas sciendi percupidus, diuinis quibusdā de rebus, aggressus est eum percunctari, quas quæstiones ita ille dissoluit, ut dixerit, meminisse deberet quod scriptum sit. Sicut audiuius sic vidimus in ciuitate Domini virtutum. Fratrem quendam nescio quid indignum occultissimè facere molientem, ipse & agnouit, & admonuit, ac ad temperantius consilium retraxit.

Tria tradidit ipse à Domino semper, præsertimque postulasse. Primū, ne mortalium aliquarum rerum amore perturbato suum animum confici labefactariuè teneret. Secundū, ne illum ab ea humili conditione quam professus erat, in dignitatis alicuius splendorem transferri pateretur. Tertiū, quid cum fratre Ranaldo post crudelem illam, & acerbam mortem, quam ecclesiastici iuris causa subierat, peractum esset dignaretur insinuare, verum hoc in postremo non diu hæsisse, sed dixit: fratrem enim ipsum, amplissimum necis suæ, & calamitatis

*bus
inter
con-
templan-
dum
ab
eo
cogni-
tis.*

*Quid
orando
maximè
peteres.
& quo
orationum
genere
v-
teretur.*

fructum ferentem æterna in gloria vidisse. Sed nec superiorum quidem desiderio frustratus est. Orandi porrò Deum ipsius genera fuere, Sanctissimum Christi Domini nostri sacrificium tum ipse per missas offerre, quod perpetuò faciebat, tum alijs offerentibus astare, ab his autem precibus quæ verbis recitantur, quamuis non abstinerit, mente tamen præsertim inter cœlestia diuinaque vagari, & ad Deum ipsum ac Dominum Nostrum Iesum Christum penetrare, meditando curabat. Idque dicebat verissimum, & optimum precandi genus esse.

De eius memoria.

Maxima memoria eum viguisse compertissimum est, quod certè vel ex assidua perpetuaque ferè lectione dicendum est sibi contigisse, vel quòd mirabili diuinaque potius sensuum, & eorum instrumentorum, quæ rationali vi deseruiunt, constitutione prodierit. Cæterum S. Thomæ memoria in eo maxime opere comperta est, quo Urbani Papæ iussu, quod diuersi sanctissimi viri, diuersissimis in locis scripserant collecto, enarrationes in euangelia complexus est. Tradunt siquidem memoria tantum vsum, ea literis mandasse, quæ pluribus in monasterijs dum bibliothecas inuiferet, olim legerat. Quod facilius credi poterit, si quot scriptoribus in libris edendis iunctim vteretur, agnoscat: sanè quatuor illos fuisse constat, nec ita manibus illos præualere potuisse, vt non ipse semper, ad torrentis instar, in eos perpetuò refunderet, quod exciperent. Quo quid excellentius dici possit, non video, addunt tamen quod adhuc stuporem augeat. Si nonnunquam commentationibus fessus quieti se daret, inter dormiendum consueuisse res eas quas nuper tractauerat disputando prosequi. Idque per eum scriptorem, qui rem ipsam euulgauit, scriptis mandatum, conuenientissimum superioribus semper fuisse.

Quem docendi modum sit sequutus.

Vnum semper sibi propositum habuit, ita docere, vt auditores quidem quoad fieri poterat, facilius res intelligerent, addiscerentque quàm plurimum, ipse verò factum omnem, & iactantiam deuitaret.

Itaque per facilem vbique stilum, apertum, planum, euolutum, & distinctum seclatus est, & cum omnia quæ ad ornatam orationem faciendam spectant, agnouisse, non minimumque tempus in Cicero ac alijs similibus detriuisse, cernatur. Quoniam tamen ætas illa certum quendam disputandi morem ab istis dissimilem ferebat, haud sibi conuenire existimauit, receptissimum eum vsum perturbare, seque nouarum rerum repertorè, & correctorem omnium quotquot tunc de literis disputabant, profiteri. Quæ profectò res, summæ modestiæ indicium fuit. Modestiæ sanè tam studiosus fuit, vt indoctior nonnunquam quàm immodestus haberi voluerit. Euenerat ei cum erudito quodam disputatio, dicendi que studio accensus aduersarius, contentiosius quàm par esset agebat: tum ipse sensim disputandi feruorem remittens, finxit se causa tunc ei cedere, verum sequenti luce sedatum magis eius animum reperiens, tam copioso rationum flumine illum corripuit, tantaque verborum luce suas partes tutatus est, & explicuit, vt concessæ victoriæ violentam ab eo confessionem extorsit. Similem rationem popularibus in concionibus sequutus est: hoc enim etiam munere, si necessitas id requirebat, egregiè perfungebatur, in eo se Thomam esse oblitus, quæ communia salubriaque cunctis essent, humillimè tractabat.

Infinitos ferè & egregios semper auditores habuit, nec alicubi ludum vnquam aperuit, quin frequentissimi ad eum concurrerint. Nullus erat eruditione, vel dignitate tam illustis, qui non se Thomæ discipulum libenter præstaret, Doctoribus, Episcopis, Archiepiscopis, Cardinalibus, omniumque tandem generum hominibus, ipsius schola florebat, Romæ præsertim & Lutetiæ Parisiorum. Plures referre possem, qui cum eius scholas frequentauerint, in præstantissimos viros euasere. Verum vnus Egidius Cardinalis rem hanc nobis testatam faciat: cuius & libuit de magistro suo testimonium rescribere, tantæ videlicet constantiæ eum fuisse,

De eius auditoribus.

fuisse, vt ab ea sententia quam iuuenis veram didicisset, nunquam in aliam transferit, cum nos, inquit, debilis ingenij homines, leuia quælibet argumenta trepidare vacillareque faciant.

Mitissimo animo tradunt eum fuisse, suscepisseque reliquos benignissimè semper. Si quem errare videret, ita insurgebat, vt vitium quidem detestari, amare verò hominem cognosceretur. Erant eius sermones, perpetuæ quasi ad literarum studia abhortationes, inter oia leuioribus de disciplinis, seu Sanctorum virorum moribus differebat: callebat enim admodum hoc historiæ genus, quod ex Ioannis Cassiani collationibus alijsque libris hauserat: suas nunquam laudes audire voluit. in alijs reprehendis abstinentissimus: à dicacitate profus alienus.

Quibus moribus sit cum alijs versatus.

Vox ea quam ex Christi Domini nostri effigie prodijisse, quæsisseque quale nam suorum scriptorum precium postularer, superius narrauimus, clarum profectò proximæ mortis argumentum fuit. Pontificis enim deinde literæ affuere, quibus vt ad Lugdunensem collectam Synodum se conferret præcipiebatur, commentarium eum palàm exhibiturus, ac disputaturus, quem in Græcorum errores, superiori Pontifice iubente ediderat. Verum apertius hanc ipsam instantem sibi mortem, in propriæ sororis oppido, quo suum iter ingressus peruenerat, agnouit. Postquam enim à vehementissima, sibi que veluti superius ostendimus, consueta contemplatione, qua cum omnium qui aderant admiratione, sensus omnes diu reliquerat, ad se redijt, Reginaldo, quem itineris vitæque socium secum ducebat, seorsum vocato, scribendi finem sibi proximum iam esse docet: inde sanè languere coepit, Monasterij vbi decessit ecclesiam primum ingressurus, ad eundem Reginaldum conuersus, Hæc (inquit) requies mea in sæculum sæculi. Triduo priusquam vita defungeretur, ardere supra recta monasterij astrum coepit, nec ante sancti viri mortem, desijt vnquam videri, extinctum verò simul cum eo est.

In eo quod sororis fuisse diximus, oppido, sancti inquam Seuerini, primum languorem contraxit. A quo nonnihil conualuisse sibi visus, ad vsque Fossæ nouæ monasterium, quod apud Priuernates est, mulo vehere se fecit, Vbi monachorū summa læticia, honoreque susceptus, lecto pluribus diebus decubuit, nec ociosos quidem illos habuit. Rogatus siquidem à Monachis illis, in Cantica Salomonis commentarios scripsit. Imminere iam mortem intelligens, sacrosanctissimam Eucharistiam & voluit, & summa reuerentia ac religione, grauisissimeque humi prostratus suscepit: obuiam etiam ei quo ad perexhaustas vires licuit progressus, talem & ad extremam vnctionem similiterque se præstitit, postquam, parum moratus, recens adhuc spiritu, serenaque facie, in æternam fœlicitatem euolauit, cum prius sorori per interpretem interroganti, si quid optaret, omnia paulò post sibi affutura respondisset. Exorsus tum erat vitæ suæ quinquagesimum annum, susceptæ verò religionis secundus supra trigesimū exhibat. Ab obitu sancti Dominici quinquagesimus secundus voluebatur. A Christo tandem cum millesimo, quartus & septuagesimus.

Stomachi maxime lassitudine laborauit, siue disputationum, ieiuniorum, ac vigiliarum perpetuus vsus, hanc ei conflauerit, seu quicquam aliud fuerit in causa, Nec enim defuere qui crediderint & scripserint, veneni portione hoc ei contigisse, quo præsertim crimine Carolus Siciliae Neapolitanusque rex, insimulatus est. Cū enim S. Thomæ, quem regni sui rerum instructissimum esse sciebat, grauem auctoritatem, ne in eo Lugdunensi Concilio, durum aliquod negotium sibi faceret, vereretur, nefandissimum hunc suis rebus consulendi modum aggressum, ipsum existimauit. Nos quidem nō ausimus istud affirmare, tantoque flagitio pollueret tam incliti regis famam, cum nec illi quos hætenus sequuti sumus, istud agnouerint. Proinde fastidisse cibum omnem & repulisse constat. vnde & illud miraculo profecto

Quasi illius mortem præcesserint.

De eius morte.

perfecto ascribi dignissimum, narratur, quòd cum hæc eius difficillima nausea, anxium medicum haberet, ipseque pergeret quærendo, si quid esset quo irritari gustum sentiret, alecia Sanctus Thomas dixit, si reperirentur, periucunda sibi futura, quo genere piscium plura quidem maria, verum nō illud quod proximum habebat, abundant. Digressus inde medicus, obuium piscatorem quos pisces ferat, interrogat: Sardas, inquit, ille, non dissimiles valde ab alecibus specie, istæ sunt. versare medicus eas cœpit, reperitque magnum alecium numerum, quæ nec piscator quidem agnouerat, ea tamen ad se delata, sanctus Thomas comedere noluit, nec enim ad inueteratam suam continentiam pertinere credidit, ea in re voluptati parere. Sed religiosus animus, diuinæ bonitati, cuius tam perspicuum argumentum circa se cernebat, voluit oblata esse, vt inde intelligerent omnes beneficium oriri.

De eius agritudine ge- nere. Corpore erat pene vasto, procera ossium magnitudine, quam ne exilis quidem caro replebat, oculis modestissimis, facie oblonga, colore subflauo, fronte depresso, quam menti longitudo postularet, capite magno, rotundo, & non nihil caluo, rectus semper ingressus est.

Acuta nonnulla ipsius aucta. Interrogatus cur tam diu sub Alberto siluisset, quoniam inquit, nondum, quid Alberto dignum dicerem sciebam. Interrogatus etiam quid iucundissimum euenire sibi posset: Si quæ legerim, inquit, omnia intelligam. Dicenti cuidam per iniuriam, quòd non tam doctus esset quàm haberetur. At ideo, inquit studeo, ne decipiantur. Quòd obeso magis corpore esset quàm sibi cōueniret admonitus, Cucurbita vero, inquit, sine cibo quoque crescit. Cùm eum fœnator quidam incognitus omnino salutasset, odorem ferè diuinitus sentiens, tuæ, inquit, pecuniæ steriles erūt. Oleas comedebat, quas falsas nimium sodalis dicebat esse, ille verò, obesum corpus, bene (ne putrescat) salendum dixit. A matrona quadam reprehensus, quòd cum ex fœmina natus esset, ita tamen fœminas deuitaret: Hæc, inquit, ipsa causa

est, quoniam ex fœmina natus sum. Quærenti sorori, quid vel vbi Paradisus esset, vtrumque, inquit, intelliges, si ipsum merueris. Consulentibus qui fieri posset, vt non errarent. Ita, inquit, singula agite, vt rationem reddere possitis cur ita faciatis. Sanctum Bonauenturam, amicitia studio inuissurus, cùm in S. Francisci vita describenda, occupari illum rescisset, Sinamus, inquit, Sanctum laborare pro sancto, & diuicessit.

Quos amicos habuerit. Permagnum & insignes viros habuit, quibus potius ipse cultus est, quàm colerit, Eorum maxime Principes fuere, Clemens quartus Pontifex, Urbanus quoque quartus, & Gregorius decimus, sub quo vita functus est. Et primus quidem, veluti iam diximus, ad ecclesiasticas dignitates conatus est eum transferre. Verum summis ipsius precibus & obtestationibus victus, translatum iam, restituit, quod in nostri gratiam per diuinam prouidentiam gestum omnino fuisse crediderim: vniuersam siquidem æstimationem damnatum nostrum excederet, si illius doctrina careremus. Urbanus autem & familiarem ipsum voluit habere, & vt in sanctissimū Domini nostri sacrificium laudes, ac in Græcorum errores, confutationes, in euāgeliaque demum, patrum interpretationes ederet, causa exitit. Neque minus in se benignum Gregorium erat experturus, si ipsum Lugdunensi in concilio conueniendi data fuisset facultas. Ludouicus quoque sanctissimus Francorum Rex, tum ipsum, tum eius consilia, & doctrinā maximi faciebat, & quoad per externa Saracenorum bella licuit, eius semper grauissimis consilijs vsus est. Libri verò quos de Regimine principum ad Cipri Regem conscripsit, ostendunt quòd illuculque suarum virtutum fama, nominisque reuerentia penetrauerit. Quid autem libris illis huic Regi conscribendis, occasionem præstiterit, nondum mihi compertum est, nisi quòd crediderim suarū virtutū famā, (vt dicebam) gratum eum & amicū, tum illi Regi, tū alijs multis ipsum reddidisse, vt enim infinitos mittā, qui per Europam

difficillimis

difficillimis in rebus ipsum consulebant, Antiochenus certè cantor, etiam quidam plura ab eo sciscitatus est, ita sui nominis dignitas, longè lateque fusa erat. Ex cardinalibus alios quidem plures, sed sanctum Bonauenturam amicissimum habuit: Amatus etiam vnice est ab Alberto Magno, & contra ipse ita vllum obseruauit, vt quamuis opinione nonnunquam scribendo dissenserit, pepercerit tamen semper ipsius nomini. Inter eius familiares Ptolomæus Lucensis fuit, qui postmodum plura de eo à nobis huc translata, scripta reliquit. Præcipuo vero fidelissimo, & familiarissimo socio & sodali. Reginaldo Priuernate vsus est: interfuit hic cum mortuum cunctis ferè rebus suis gestis, rexitque post eius mortem Neapolitanum suum ludum.

Vbi est quæ primū monstrata fuerit eius mors. Quo die extinctus est Paulus quidam Aquilanus, qui de hæreticis inquirendis insignem curam Neapolis gerebat, cùm profundam animi cogitationem sequutus, sensuum usum amisisset, sedere se in S. Thomæ ludo, audireque illum legentem sibi videbatur, interim autem augustissimum quèdam virum ingredi, quem & pro D. Paulo agnoscebat, huic sanctus Thomas assurgere quidem velle apparebat, verum cogi ab ipso suam disputationem abioluere. Qua re perfecta, interrogari diuum Paulum à S. Thoma, rectè ne suas Epistolas interpretatus esset, eum autem respondere cernebat, rectè quidem & quantum homini mortali par esset, sed se nunc sequeretur: illuc enim abituros vbi maiori luce præclara hæc omnia visurus erat, apprehendi que simul sanctum Thomam & veste foras trahi, quòd cum ipse qui rem spectabat, indignè ferre sibi videretur, sublata magna voce, vt succurrerent omnes, clamauit, tolli quippe Thomam & aliò transferri. Repleuerunt hi clamores locum illum, & istuc plures traxerunt, quibus exposita causa, postquam sanctum Thomam eadem hora vita functum fuisse, narratum est, quid portenderet intellexerunt. Magnus quoque Albertus Colonæ tum prandebat, obortisque

lachrimis lugere vehementer cœpit: quærunt quæ noua res ea sit, narrat ipse Aquinatam Thomam, ecclesiæ lumen sibi que carissimum, diem obiisse, notata dies est, repertusque Albertus certissimus relator.

De eius miraculis. Scribam ea primùm, quæ ex eo etiam num viuo narratur euenisse. Romæ in sancti Petri celebri templo, de Domini resurrectione, cuius dies festus colebatur, concionem habuerat, repetebatque sanctæ Sabinæ Monasterium, cùm mulier quæ sanguine plures iam annos defluebat, constanti fide illius vestem ausa contingere, purgatissimam se sensit, nec distulit quidem beneficium Reginaldo socio, & alijs pluribus quàm primùm referre. Laborabat ipse Reginaldus socius continua grauique febre, accessit ad eum Sanctus Thomas, impositusque sibi Diuæ Agnetis reliquijs, quæ de suo collo pendebant, ac fulis quibusdam precibus, conualecere subito fecit. Recenter exortum sibi dentem, qui muneribus publicis obsequendis impedimento sibi futurus erat, vnius noctis oratione perfregit.

De illis que post mortem sequuta sunt. Plurima quidem & infinita pene narrantur, ea verò nos tantum secernemus, quæ cùm præclariora fuerint, tum nec fastidio lectori poterunt esse. Sint igitur illa prima quæ Fossæ nouæ Monachi in eius, cui ista conquirendi mandata à summo Pontifice cura erat, manibus, iuramento firmarunt, Ioannem Priuernatem monachum subitus vehementissimusque lateris dolor, ita per summam noctem inuaserat, vt nec ipse, nec qui ad eius eiulatus concurrerant, quòd facerēt, quove se verterent, intelligerent, venit in mentem hortari eum, sancto Thomæ votum nuncuparet, quòd vbi fecit simul & apostema laniem emisit, & dolor prorsus omnis extinctus est. Simile omnino quicquam alteri Ioanni etiam euenit, nisi quòd hunc medicorum quoque ars iam deplorauerat, euasitque tamè de repente sanissimus. Pactinensis verò Iacobus, dum Romam iræ pergit, importuna febre correptus, sancti Thomæ sepulchrū adit, breui orat, ne sibi

sibi necessarium illud iter præripiatur, excussa que penè febre, expeditissimus ad iter surrexit. Alter Iacobus Priuernas, media via quæ Cannas tendit, tetra periculossissimaque nubium tempestate, & grandine se circumseptum ex improviso, nec quò diuerneret cernens, sanctum Thomam supplex inuocat, summam serenitatem cælo reuectam continuo conspexit. Emanuel itidem Priuernas, longissimis iam diebus dextro brachio debilitatus, ad eius sepulchrum orare, seque deuouere suæ vigilæ seruandæ contendit, extemploque solutum ac valentem lacertum sentit se recepisse. Clarissimum id fuit quod subiungimus, Leonardo cuidam monacho nihil minus ac priuernati, quique ferrarium fabrum agebat, visum semel Sancti Thomæ miraculis haud quaquam fidem adhibendam, sequenti verò mane dextri lacerti, quem inopinato paralyticum inertissimumque penitus sibi repererat effectum, magno dolore cruciabat, arbitrariique vel noctis humiditate, aut simili quodam casu istud accidisse, igne ipsum fouere, recreareque curabat, quod cum frustra fieret, doloreque tamen perpetuo & molestissimo quidem premeretur, insanam suam circa S. Thomam temeritatem mente repetens, ea ne diuina vindicta esset, timere cœpit, hac religione tactus, ad eius sepulchrum se transfert, orat, nititur brachium lapidi admouere, succedit prosperè res, reparasseque se lacertum credens, ad pristina opera redire perguit. Verum primo suo robore in eo brachio non reperto, ad sepulchrum iterum reuersus, longiori oratione quod deerat, impetrauit. Et hæc quidem in reliogissimis Monachis euenire, retulereque singuli sub grauissimo iuramento. Petrus verò Carellus qui post sepultam vxorem ei monasterio se deuouerat, cum filiam lecto semper decumbentem, factamque longa jam ægritudine corporis inutilem haberet, post nuncupatum beato Thomæ votum, sanam eam inseruire domui vidit. Nicolaus quoque Maximi promissis, cum hostibus pacatum sancto Thomæ cereo brachio, lacerti

visum, quem ex vulnere longo iam tempore perdiderat, recepit. Nicolaus alius, & vt filia quam nubilem iam habebat gutturis deformissimam strumam expueret, ac vt ipse lateris perniciosissimo dolore careret, obtinuit. Matthæi cuiusdam capisarij filium, venenati pilcis exitiosus cibuseo deduxerat, vt insanus ferme videretur, eum Pater ad S. Thomæ sepulchrum prius tractum, sospitem in patriam reuexit, cum Petrus quidam Priuernas, oculorum morbo, quo cum quadriennio conflictatus grauissime tuerat, cæcus tandem effectus esset, ductus ad hoc sepulchrum, rurtum luce donatus est. Priuernati Gregorio, ita crure debilitato, vt ad gressum ligno indigeret, contingerat filius non in somnis solum, verum & continuis eiulatus totam domum perturbas, duxit eum ad hoc sepulchrum, statimque sopitis eiulatus, dormire simul visus est, miratus pater tam præsentem sanitatem, pro suo quoque crure precatur, amboque sospites, ac læti domum remearunt. In eo flumine quod monasterium lambit, lapsus iuuenis, cum sui manifestum interitum in ea molente rota, quam iam iam vi fluminis subire cogebatur, cerneret, alta voce S. Thomam in clamans, vt sibi morienti ferret opem petebat, extemploque capillis se corripit, constituique in solido nescio qua manu perspexit. In Nicolao Ioannis Soniensis, laniosum vlcerosumque crus, quo iam pridem, ac multis annis laborauerat, inuocatus hic sanctus, nitidum robustumque statim reddidit. Bartholomæus quoque Capuritus Soniensis, vxoris monita secutus, S. Thomam precabatur, vt pedem qui anno integro fistula semper sibi defluerat, sanare dignaretur, nudaauerat autem illum medicamentis, nec frustratus spe, quæ sequuta dies est, liberum illum ostendit. Stephanæ cuidam Soniensis, ita ad adorandum sanctum corpus se contulisse profuit, vt cum hidropisi tota tumesceret, in naturalem elegantiam, valetudinemque sit restituta. Quod autem in Maria Carpenerensi euenit, infinita habuit testimonia: erat siquidem paupertate

te paralisi que insignis, & in media tum agrorum, tum diei luce, vbi post messorum spicas colligebat, sanata est, Monachis enim qui messorum operibus instabant, differebantque de sancti Thomæ miraculis, auditis ad eius opem impetrandam magna fide se conuerterat. Coccius etiam Terracinensis ad eius sepulchrum sese sternens, naturali stomachi imbecillitati, perpetuoque dolori, optimè consuluisse visus est. Quod & in Ranaldo Terracinensi Petroque Crasso Neapolitano, ac Iacobo Neapolitano militibus, pulchrè successit. Primus sanè quartana quam multis annis passus fuerat, alter lacerti dextri stupore, quo iam extinctus ipse lacertus erat, & postremus oculorum dolore defluxuque, sanati sunt. Quam præclarum autem illud fuit? Viterbiensi quidem Episcopo, vt cum Archiepiscopo Neapolitano simul esset, inquirerentque de sancti Thomæ vita mandatum erat, verum eum Pontificem, quod cruris deformi tumore & vlcere lecto degere cogeretur, vehementer anxium cura habebat, ne huic operi deesse sibi necessum esset, itaque sanctum Thomam precatus, solutus eo impedimento, molestiaque quam primum est: sed nec in Archiepiscopo ipso Neapolitano minor sancti virtus emicuit: cum enim in tam acutam febrem incidisset, vt vix iam superesset salutis spes, exoratus ab eo S. Thomas, depulso morbo, vt negotium absolueret præstitit: visus sanè hic sanctus est, huic ipsi de se inquisitioni maximè fauisse: cum enim Matthæus, etiam Neapolitanus canonicus, eam ad summum Pontificem Auinionem deferret, duplicem tertianam grauissimam febrem contraxerat, iamque morbi vis loquendi facultatem ademerat, orat amici sanctum Thomam, spondentque ad eius sepulchrum se ituros: annuit & ipse, instat febris consueta tempus, & tantum abest, vt graue quid patiat, quod & restitutas sibi primas vires pene sentit, ad medici tamen persuasionem leui quadam potione sibi magis quoque cauere compulsus, in atrocioresque quam primum stomachi dolo-

res ob id delapsus, & ingratis se fecisse cognouit, & falsus peccatum, integram mox valetudinem per sanctum impetrauit: nec id quidem solum, verum & dum illud iter persequitur, onerarium iumentum quod ex eminentissima rupe, in subiectos scopulos lacusque cuiusdam ripam casu deciderat, ipsi sancto viro commendans, illæsum penitus læteque per ripas pascentem, maximo omnium stupore recepit. Qui verò tabellionatus munus gerebat, cum ex angina guttur ac lingua sibi intumuisent, respirareque vix valeret, ne dicam loqui, an sanctum virum mente conuersus, soluto tumore, morbus etiam omnis statim discessit. Possem id genus miracula plurima alia referre, vt de dæmonibus expulsis fileam, qui infiniti fuere. verum hæc satis esse crediderim, ad prudentes lectores, quo animo in hunc sanctum virum affici debeant, edocendos.

Magno cultu summopere populorum & omnium ordinum hominum concursu, deductum illius funus est, conueneratque præsertim suæ religionis plures patres: præerat vero negotio Episcopus Terracinensis ex S. Francisci familia, quod ego dicere prætermissem, nisi celeberrimo miraculo hæc eius sepultura illustrata fuisset. Ferentinatam enim Ioanem illius loci monachum cœcumque iam pridem, oculorum lucem recuperasse intuitu omnes sunt, constantissima namque fide ducere se ad hoc funus fecerat, iumentumve tacere deo quo vectus illuc erat, quod fracto capistro in medio funeris sponte defiliit, collapsumque statim ad eius intuitum mortuum est? Nec in his quidem miracula finem habuere, sed sequuta tot sunt, vt Urbem etiam ipsam totam concitasse, narrent, qui in ea tum erant.

Præclarissima ea ornamenta quibus præditus sanctus Thomas fuerat, effecere, vt maximo in pretio habitum eius cadauer sit. Accesserunt miracula quæ desiderium hoc longe quoque magis cumulauerunt. Primum itaque illius loci Abbas, veritus ne sancti Thomæ familiarum patres corpus istud repeterent (quid enim vel Sanctus

De eius funere.

Qua ambitione ne raptat huius corporis in locis suis.

Sanctus mandasset, vel fieri curasset eius socius, memor erat) clam sublatum in alium locum reposuit. Verum per noctem admonitus ab ipso sancto, quamuis in primum sepulchrum posse se illud occultè restituere crediderit, suauissimus tamen ac diuinus quidam odor, qui de corpore profectus, circumquaque diffundebatur, penetrabatque per singula loca, omnes quotquot aderant exciuit, traxitque ad nouum funus, & vt magna pompa condiretur, effecit: datum autem miraculum est, quod inopinato præterque cunctorum expectationem canere quispiam exorsus sit, iste sanctus dignè in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transijt Angelorum. Varias postmodum alias etiam mutationes habuit, primò vt honestiori in sepulchro iaceret, deinde euulsa manus, & caput etiam, illa quidem sorori Theodoræ dono data, Salernumque tandem transmissa, istud autem in eorum suæ religionis patrum qui Priuerni degunt, ius celsit. Fundanus postea comes nephândissimam Priuernatis cuiusdam potentis & factiosi viri, qui surripere reliquum magnoque pretio vendere statuerat, audaciam præueniens, in sua vrbe reponi curauit. verum cum sanctus, semel & bis eius matrem admonuisset, consultius visum est, Helix generali Prædicatorum ordinis Magistro, dono ipsum dare. itaque in eo Monasterio, quod huius familiæ Fundis extat, illud retulit, Accepit istud indignissimè, qui Fossæ nouæ tunc Abbatem agebat, & cum apud Vrbanum V. Pontificem Max. plures hac de re querelas exposuisset, causam ei Pontifici præstitit, cur ipsum sancti corpus Tolosam ad sui religionis ædes transferri curauerit: sic enim litem omnem dirimere, & eum literarum ludum, quem ibi recenter ipse constituerat, faustissimo patrono, lectissimoque exemplari, honestare sibi visus est: & certe motum nunquam ipsum fuit, quin is diuinus odor, de quo diximus, latissimè semper sese dissipauerit, & non repertum cum integerrimum, tum nihil exest vestibus indutum fuerit. Sed hæc tamen eius

translatio longè celeberrima extitit, innumerabilium prodigiorum nouitate maximè peractam, exceperunt illud honorificentissimè maior Gallix Pontificum pars, & Ludouicus Andegauix Dux Regis frater, infinitaque populi multitudo, que vndequaque concurrerat, ardere tota Gallia videbatur, ita plena omnia luminibus erant.

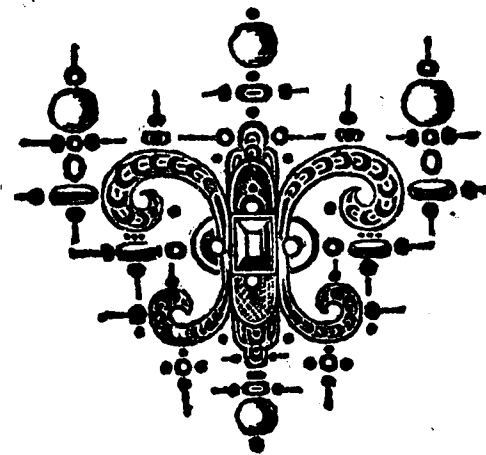
Exposuimus iam quemadmodum Neapolitanus, Viterbiensisque Pontifices, inquirendi ea que ad ipsius vitam miraculaque spectabant, negocium habuerint, administrarunt autem illud diligentissimè. Et postquam id quod per iuratos probatissimosque testes, & ipsam rerum experientiam haberi potuit fideliter, vt par erat complexi sunt, ad Ioannem XXI. Summum Pontificem, qui rem ipsam mandauerat, Auinionem transmiserunt, traditur autem hic Pontifex, non eis tantum, sed domestico quoque familiarique beneficio, & miraculo ad hoc negocium citius absoluendum commotus: Neptem enim quandam suam, tum hidropisi, tum partus molestijs, spe iam perditissimam, & moribundam, sacerdotis hortatu ad hunc sanctum deprecandum, animum cōuertisse, cui visus Thomas sequenti nocte, vt votum sibi nuncupet, iubet. Nuncuparunt tam ipsa quam mater cæreum quendam, quodque iuuenem aliquem suæ religionis indumentis honestarent, dum verò de tumuisse totum corpus prima luce comperiunt, differunt tamen promissa, increpantur per noctem à S. Thoma, verum illis ex solutis, simul & incolumis prorsus euasit. Sequutus tamen partus apertissimum etiam exitium sibi rursus attulerat. Inclamant denuo Sanctum Thomam, & nedum eam periculo solutam recipiunt, verum & nato mortuo, illuc vsque quoad baptizetur vitam obtinent. Non potuere tam insignia miracula, que in præclarissimis tunc ædibus gesta sunt, non totam Pontificis familiam & aliorum omnium animos vehementer excitare, excutereque ad subitam de eo colendo deliberationem: vertebatur ab eius obitu, annus vnus de quinquagesimo,

quagesimo, à Christo vero Domino nostro. M. CCCXXIII.

De eius doctrina.

Res ipsa exposceret, vt pluribus de eius doctrinæ genere differerem, verum quoniam vix eam attingere mihi posse videor, quia simul & litore ferme relicto, in vastissimum pelagus abripiar, non arbitratus sum præsentium temporis angustiarum esse, tam infinitam operam modo suscipere, quæ fortassis opportunius alias nobis occurreret. Duo tamen sunt que cum illam maximè probatam efficiant, tum vt à nobis dicantur suo iure iustissime postulant, superius est quod sola integra penè, exactissimaque reperiatur, alterum quod errorum monstris ita purgata sit, vt si multi reperiuntur qui ab ea multoties dissideant, nihil tamè est cur si cum ea consentias, aut à recta fide aberrasse, aut prodigiosum aliquod, quouis scientiarum in genere dici debeat inuexisse, Et mei quidem muneris non est, quid alij scripserint, vel quid errauerint nunc referre, liberè tamen hic profiteor, quod & res ipsa per sese testatur nullibi Theologiam, nullibi Philosophiam, nulli rationalem scientiam, seu artem, exactius, luculentius, explicatius, verius, & melius quam in Sancto Thoma posse reperiri. Quemcunque tecum habeas, vt alijs etiam vel

interpretibus vel adiutoribus indigeas necesse est. Vnus autem sanctus Thomas sufficere tibi ad omnia valet: ipse interpretem, ipse autorem, ipse disputatorem per optimè agit: nihil in controuersia venire potest, quod si sanctum Thomam euoluas, non visurus sis explicatum, & ita profectò, vt non à fide, nec à communi veroque sensu demum abhorreat. Tradidit Abbas Tritemius, priorem Albertum Magnum, Theologiæ summam conatum efficere, sed non perfecisse, quam certe rem tempus ipsum supputatum falsam esse conuincit, superfuit enim Albertus Sancto Thomæ multos annos, & legit etiam que hic scripserat: quamobrem & in eius morte, Christiani orbis lumen extinctum fuisse testatus est. Primus itaque Sanctus Thomas rem hanc ordine suo adortus, illuc eam perduxit, vt perfectissimam vocare possimus. Et hæc quidem nos in huius sanctissimi doctissimi que viri gratiam, pro tenuissimi ingenij nostri facultate sic elaborauimus, illius precibus sperantes grauisimorum peccatorum nostrorum veniam à Deo Dominoque nostro Iesu Christo consequi nos posse, cui est honor, & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

D I V I
THOMÆ AQVINATIS
 DOCTORIS ANGELICI,

IN LIBROS PERIHERMENIAS ET

POSTERIORVM ANALYTICORVM

Aristotelis, Expositio.

LECTIO PRIMA.

Tex. cō. 21.

SICVT dicit Philosophus in tertio de Anima, duplex est operatio intellectus. Vna quidem, quæ dicitur indiuisibilem intelligentiam, per quam scilicet apprehendit essentiam vniuscuiusque rei in se ipsa.

Alia est operatio intellectus, scilicet componentis, & diuidentis. Ad dicitur autem & tertia operatio, scilicet ratiocinandi, secundum, quod ratio procedit à notis, ad inquisitionem ignororum. Harum autem operationum, prima ordinatur ad secundam: quia

n. l. ponere.

non potest esse compositio, & diuisio, nisi simplicium apprehensorum. Secunda vero ordinatur ad tertiam: quia videlicet oportet, quod ex aliquo vero cognito, cui intellectus assentiat, procedatur ad certitudinem accipiendam de aliquibus ignotis. Cum autem Logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod eius consideratio versetur circa ea, quæ pertinent ad tres prædictas operationes rationis. De his igitur quæ pertinent ad primam operationem intellectus, id est, de his, quæ simplici intellectu concipiuntur, determinauit Aristoteles in libro Prædicamentorum. De his vero, quæ pertinent ad secundam operationem, scilicet de enunciatione affirmatiua, & negatiua, determinauit Philosophus in libro Perihermenias. De his vero, quæ pertinent ad tertiam operationem, determinauit in libro Priorum, & in consequentibus in quibus agitur de syllogismo simpliciter, & de diuersis syllogismorum, & argumentationum speciebus quibus ratio de vno procedit ad aliud. Et ideo secundum prædictum ordinem trium operationum liber Prædicamentorum ordinatur ad librum Perihermenias, qui ordinatur ad librum Priorum & sequentes. Dicitur ergo liber iste, qui præ manibus habetur Perihermenias, quasi de Interpretatione. Dicitur autem Interpretatio secundum Boethum, vox significatiua, quæ per se aliquid significat, siue sit complexa, siue incomplexa. Vnde coniunctiones, & præpositiones, & alia huiusmodi, non dicuntur interpretationes, quia non per se aliquid significant. Similiter etiam voces significantes naturaliter non ex proposito, aut cum imaginatione aliquid significandi, sicut voces brutorum animalium, interpretationes dici non possunt. Qui enim interpretatur aliquid, exponere intendit. Et ideo sola nomina, & verba, & orationes dicuntur interpretationes, de quibus in hoc libro determinatur. Sed tamen nomen, & verbum magis interpretationis principia esse videntur, quam interpretationes. Ille enim interpretari videtur, qui exponit aliquid esse verum, vel falsum. Et ideo, sola oratio enunciat

tiua, in qua verum, vel falsum inuenitur, interpretatio vocatur. Cæteræ vero orationes, vt optatiua, & imperatiua, magis ordinantur ad exprimendum affectum, quam ad interpretandum id, quod in intellectu habetur. Inritulatur ergo liber iste de interpretatione, ac si diceretur de enunciativa

IOANNIS ARGYROPILI
 TRANSLATIO.

PRIMO definire oportet quidnam sit nomen, & quid verbum; deinde quid Negatio, quid Affirmatio, quid Enunciatio, quid denique Oratio sit.

oratione, in qua verum vel falsum inuenitur. Non autem hic agit de nomine & verbo, nisi in quantum sunt partes enunciationis. Est enim proprium vniuscuiusque scientiæ partes subiecti tradere, sicut & passionis. Patet igitur ad quam partem Philosophiæ pertineat liber iste, & quæ sit necessitas istius, & quem ordinem retineat inter Logicæ libros. Præmittit autem huic operi Philosophus præmium: in quo sigillatim exponit ea, quæ in hoc libro sunt tractanda. Et quia omnis scientia præmittit ea quæ de principiis sunt: partes autem compositorum sunt eorum principia: ideo oportet intendenti tractare de enunciatione, præmittere de partibus eius. Vnde dicit [primum oportet constituere, &c.] id est, definire [quid sit nomen, & quid verbum] in græco habetur, Primum oportet poni, & idem significat. Quia enim demonstrationes definitiones præsupponunt, ex quibus concludunt, merito dicuntur positiones. Et ideo præmittuntur hic solæ definitiones eorum, de quibus agendum est: quia ex definitionibus alia capimus consequenter. Si quis autem quærat, cum libro Prædicamentorum de simplicibus dictum sit, quæ sit necessitas, vt hic rursus de nomine, & verbo determinaretur ad hoc dicendum, quod simplicium dictionum triplex potest esse consideratio. Vna quidem secundum quod absolute significant simplices interpretationum. Alio modo secundum rationem, proueniunt partes enunciationis: & sic determinatur de eis in hoc lib. & ideo traduntur sub ratione nominis & verbi; de quorum ratione est, quod significant aliquid cum tempore, vel sine tempore, & alia huiusmodi, quæ pertinent ad rationem dictionum, secundum quod constituunt enunciationem. Tertio considerantur secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, & sic determinatur de eis sub ratione terminorum in libro Priorum. Potest iterum dubitari, quare prætermittit aliis orationis partibus de solo nomine, & verbo determinat. Ad quod dicendum est, quod quia de simplici oratione determinare intendit, sufficit vt solas partes enunciationis pertractet, ex quibus ex necessitate simplex oratio constat. Potest autem ex solo nomine & verbo, simplex enunciatio fieri, non autem ex aliis orationis partibus Periher. Diui Tho. A sine

sine his: & ideo sufficiens ei fuit de his duabus determinare. Vel potest dici quod sola nomina & verba sunt principales orationis partes. Sub nominibus enim comprehenduntur pronomina, quæ, etsi non nominant naturam, personam tamen determinant, & ideo loco nominum ponuntur, sub verbo vero participium, quod significat tempus: quamuis & cum nomine conuenientiam habeat. Alia vero sunt magis colligationes partium orationis, significantes habitudinem vnius ad aliam, quam orationis partes, sicut clausi, & alia huiusmodi, non sunt partes nauis, sed partium nauis coniunctiones. His igitur præmissis quasi principiis, subiungit de his, quæ pertinent ad principalem intentionem, dicens [Postea quid negatio, & quid affirmatio] quæ sunt enunciationis partes: non quidem integrales sicut nomen, & verbum (alioquin oporteret omnem enunciationem ex affirmatione & negatione compositam nomen esse, vel verbum) sed partes subiectiuas, id est species, quod quidem nunc supponatur, posterius autem manifestabitur. Sed potest dubitari, cum enuntiatio diuidatur in categoricam, & hypotheticam, quare de his non facit mentionem, sicut de affirmatione, & negatione. Et potest dici, quod hypothetica enuntiatio ex pluribus categoricis componitur. Vnde non differunt nisi secundum differentiam vnius & multi. Vel potest dici, & melius, quod hypothetica enuntiatio non continet absolutam veritatem, cuius cognitio requiritur in demonstratione: ad quam lib. iste principaliter ordinatur: sed significat aliquid verum esse ex suppositione: quod non sufficit in scientiis demonstratiuis, nisi confirmetur per absolutam veritatem simplicis enunciationis. Et ideo Arist. prætermisit tractatum de hypotheticis enunciationibus, & syllogismis. Subdit autem [& enuntiatio,] quæ est genus affirmationis & negationis. [& oratio,] quæ est genus enunciationis. Si quis vltius querat, quare non facit vltimus mentionem de voce. Dicendum, quod vox est quoddam naturale: vnde pertinet ad considerationem Naturalis philosophiæ, vt patet in secundo de Anima, & in vltimo de Generatione animalium. Vnde etiam non est proprie orationis genus, sed assumitur ad constitutionem orationis, sicut res naturales ad constitutionem artificialium. Videtur autem ordo enunciationis esse præposterus: nam affirmatio naturaliter est prior negatione, & iis prior est enuntiatio, sicut genus: & per consequens oratio enunciatione. Sed dicendum, quod quia a partibus incæperit enumerare, procedit a partibus ad totum. Negationem autem, quæ diuisionem continet, eadem ratione præponit affirmationi, quæ consistit in compositione, quia diuisio magis accedit ad partes, compositio vero magis accedit ad totum. Vel potest dici secundum quosdam, quod præmittitur negatio: quia in iis, quæ possunt esse & non esse, prius est non esse, quod significat negatio, quam esse, quod significat affirmatio. Sed tamen quia sunt species ex æquo diuidentes genus sunt simul natura; vnde non refert quod eorum præponatur.

LECTIO II.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce.

Passiones, quibus ipsis rebus conformaretur, vt earum notitiam in se haberet: sed quia homo est animal naturaliter politicum, & sociale, necesse fuit quod conceptiones vnius hominis innotescerent aliis. quod fit per vocem, & ideo necesse fuit esse voces significatiuas, ad hoc quod homines inuicem conuenerent. Vnde illi, qui sunt diuersarum linguarum, non possunt bene conuenerere ad inuicem. Rursum si homo vteretur sola cognitione sensitiua, quæ respicit solum ad hic, & nunc, sufficeret sibi ad conuiuendum aliis vox significatiua, sicut & cæteris animalibus, quæ per quasdam voces, suas conceptiones inuicem sibi manifestant: sed quia homo vtitur etiam intellectuali cognitione, quæ abstrahit ab hic & nunc: consequitur ipsum sollicitudo non solum de presentibus secundum locum & tempus, sed etiam de his, quæ distant loco, & futura sunt tempore. Vnde vt homo conceptiones suas etiam his, qui distant secundum locum, & his qui venturi sunt in futuro tempore manifestet, necessarius fuit vsus scripturæ. Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam, significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptionibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius, significatio autem literarum, tanquam magis remota, non pertinet ad eius considerationem, sed magis ad considerationem grammaticam. Et ideo exponens ordinem significationum non incipit à literis, sed à vocibus, quarum primo significationem exponens, dicit [Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, notæ] id est signa earum passionum, quæ sunt in anima. Dicit autem [ergo,] quasi ex præmissis concludens, quia supra dixerat determinandum esse de Nomine & verbo, & aliis prædictis, hæc autem sunt voces significatiuæ, ergo oportet vocum significationem exponere. Vtitur autem hoc modo loquendi, vt dicat ea quæ sunt in voce & non voces, vt quasi continuatim loquatur cum prædictis. Dixerat enim, dicendum esse de nomine, & verbo, & aliis huiusmodi. Hæc autem tripliciter habent esse. Vno quidem modo, in conceptione intellectus. Alio modo, in prolatione vocis. Tertio modo, in conscriptione literarum. Dicit ergo [ea quæ sunt in voce, &c.] ac si dicat, nomina, & verba, & alia consequentia, quæ tantum sunt in voce, sunt notæ. Vel quia non omnes voces sunt significatiuæ: & earum quædam sunt significatiuæ naturaliter, quæ longe sunt à ratione nominis & verbi, & aliorum consequentium: vt appropriet suum dictum ad ea, de quibus intendit: ideo dicit ea, quæ sunt in voce, id est quæ continentur sub voce, sicut partes sub toto. Vel quia vox est quoddam naturale: nomen autem, & verbum significant ex institutione humana, quæ aduenit rei naturali, sicut materiæ, vt forma lecti ligno: ideo ad designandum nomina & verba, & alia consequentia, dicit, ea quæ sunt in voce, ac si de lecto diceretur, ea quæ sunt in ligno. Circa id autem, quod dicit, earum quæ sunt in anima passionum, considerandum est, quod passiones animæ communitè dici solent appetitus sensibilis affectiones, sicut ira, gaudium, & alia huiusmodi; vt dicitur in secundo Ethicorum. Et verum est quod huiusmodi passiones significant naturaliter quædam voces hominum, vt gemitus infirmorum, & aliorum animalium, vt dicitur in Primo Politicæ. Sed nunc sermo est de vocibus significatiuis ex institutione humana, & ideo oportet passiones animæ hic intelligere intellectus conceptiones, quas nomina, & verba, & orationes significant immediate, secundum sententiam Aristot. Non enim potest esse, quod significant immediate ipsas res, vt ex ipso modo significandi apparet: significat enim hoc nomen homo, naturam humanam in abstractione a singularibus. Vnde non potest esse quod significant hominem immediate singularem: vt Platonici posuerunt, quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum suam abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristot. sed est in solo intellectu, ideo necesse fuit Arist. dicere, quod voces significant intellectus conceptiones immediate, & eis mediantibus res. Sed quia non est consuetum quod conceptiones intellectus Arist. nominet passiones, ideo Andronicus posuit hunc librum non esse Arist. Sed manifeste inuenitur in primo de Anima, quod passiones animæ vocat omnes animæ operationes. Vnde & ipsa conceptio intellectus

LECTIO II.

Ea igitur, quæ in voce consistunt, signa sunt affectuum, quæ in anima sunt: & ea, quæ scribuntur, notæ sunt eorum, quæ in voce consistunt.

Cua, sicut & cæteris animalibus, quæ per quasdam voces, suas conceptiones inuicem sibi manifestant: sed quia homo vtitur etiam intellectuali cognitione, quæ abstrahit ab hic & nunc: consequitur ipsum sollicitudo non solum de presentibus secundum locum & tempus, sed etiam de his, quæ distant loco, & futura sunt tempore. Vnde vt homo conceptiones suas etiam his, qui distant secundum locum, & his qui venturi sunt in futuro tempore manifestet, necessarius fuit vsus scripturæ. Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam, significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptionibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius, significatio autem literarum, tanquam magis remota, non pertinet ad eius considerationem, sed magis ad considerationem grammaticam. Et ideo exponens ordinem significationum non incipit à literis, sed à vocibus, quarum primo significationem exponens, dicit [Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, notæ] id est signa earum passionum, quæ sunt in anima. Dicit autem [ergo,] quasi ex præmissis concludens, quia supra dixerat determinandum esse de Nomine & verbo, & aliis prædictis, hæc autem sunt voces significatiuæ, ergo oportet vocum significationem exponere. Vtitur autem hoc modo loquendi, vt dicat ea quæ sunt in voce & non voces, vt quasi continuatim loquatur cum prædictis. Dixerat enim, dicendum esse de nomine, & verbo, & aliis huiusmodi. Hæc autem tripliciter habent esse. Vno quidem modo, in conceptione intellectus. Alio modo, in prolatione vocis. Tertio modo, in conscriptione literarum. Dicit ergo [ea quæ sunt in voce, &c.] ac si dicat, nomina, & verba, & alia consequentia, quæ tantum sunt in voce, sunt notæ. Vel quia non omnes voces sunt significatiuæ: & earum quædam sunt significatiuæ naturaliter, quæ longe sunt à ratione nominis & verbi, & aliorum consequentium: vt appropriet suum dictum ad ea, de quibus intendit: ideo dicit ea, quæ sunt in voce, id est quæ continentur sub voce, sicut partes sub toto. Vel quia vox est quoddam naturale: nomen autem, & verbum significant ex institutione humana, quæ aduenit rei naturali, sicut materiæ, vt forma lecti ligno: ideo ad designandum nomina & verba, & alia consequentia, dicit, ea quæ sunt in voce, ac si de lecto diceretur, ea quæ sunt in ligno. Circa id autem, quod dicit, earum quæ sunt in anima passionum, considerandum est, quod passiones animæ communitè dici solent appetitus sensibilis affectiones, sicut ira, gaudium, & alia huiusmodi; vt dicitur in secundo Ethicorum. Et verum est quod huiusmodi passiones significant naturaliter quædam voces hominum, vt gemitus infirmorum, & aliorum animalium, vt dicitur in Primo Politicæ. Sed nunc sermo est de vocibus significatiuis ex institutione humana, & ideo oportet passiones animæ hic intelligere intellectus conceptiones, quas nomina, & verba, & orationes significant immediate, secundum sententiam Aristot. Non enim potest esse, quod significant immediate ipsas res, vt ex ipso modo significandi apparet: significat enim hoc nomen homo, naturam humanam in abstractione a singularibus. Vnde non potest esse quod significant hominem immediate singularem: vt Platonici posuerunt, quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum suam abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristot. sed est in solo intellectu, ideo necesse fuit Arist. dicere, quod voces significant intellectus conceptiones immediate, & eis mediantibus res. Sed quia non est consuetum quod conceptiones intellectus Arist. nominet passiones, ideo Andronicus posuit hunc librum non esse Arist. Sed manifeste inuenitur in primo de Anima, quod passiones animæ vocat omnes animæ operationes. Vnde & ipsa conceptio intellectus

Hic intelligere intellectus conceptiones, quas nomina, & verba, & orationes significant immediate, secundum sententiam Aristot. Non enim potest esse, quod significant immediate ipsas res, vt ex ipso modo significandi apparet: significat enim hoc nomen homo, naturam humanam in abstractione a singularibus. Vnde non potest esse quod significant hominem immediate singularem: vt Platonici posuerunt, quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum suam abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristot. sed est in solo intellectu, ideo necesse fuit Arist. dicere, quod voces significant intellectus conceptiones immediate, & eis mediantibus res. Sed quia non est consuetum quod conceptiones intellectus Arist. nominet passiones, ideo Andronicus posuit hunc librum non esse Arist. Sed manifeste inuenitur in primo de Anima, quod passiones animæ vocat omnes animæ operationes. Vnde & ipsa conceptio intellectus

LECTIO II.

Præmissis præmio, Philosophus accedit ad propositum exequendum. Et quia ea, de quibus promiserat se dicturum, sunt voces significatiuæ complexæ, vel incomplexæ, ideo præmittit tractatum de significatione vocum: & deinde de vocibus significatiuis determinat, de quibus in præmio se dicturum promiserat. Et hoc, ibi [nomen ergo est vox significatiua, &c.] Circa primum duo facit. Primo determinat qualis sit significatio vocum. Secundo ostendit differentiam significationum vocum complexarum, & incomplexarum, ibi [Est autem quemadmodum, &c.] Circa primum duo facit. Primo quidem præmittit ordinem significationis vocum. Secundo ostendit qualis sit vocum significatio, vtrum sit ex natura, vel ex impositione, ibi [Et quemadmodum nec literæ, &c.] Est ergo considerandum, quod circa primum tria proponit. ex quorum vno intelligitur quartum. Proponit enim scriptura voces, & animæ passiones, ex quibus intelliguntur res. Nam passio est ex impressione alicuius agentis, & sic passiones animæ originem habent ab ipsis rebus. Et siquidem homo esset naturaliter animal solitarium, sufficerent sibi animæ

Com. 85. cap. 7.

Lecl. 4.

Lecl. 5.

Lecl. 10. text. com. 20.
Lecl. 9. & 10.
Lecl. 2. text. 6.2.

lectus passio dici potest. Vel quia intelligere nostrum non est sine phantasmate: quod non est sine corporali passione. Vnde & imaginatiuam Philolosophus in tertio de Anima vocat passiuum intellectum. Vel quia extenso nomine passionis ad omnem receptionem; etiam ipsum intelligere intellectus possibile quoddam patitur est, vt dicitur in tertio de Anima. Vtitur autem potius nomine passionum, quam intellectuum: tum quia ex aliqua animæ passione prouenit, puta quod ex amore, vel odio, vt homo interiorē conceptionem per vocem alteri significari velit: tum etiam, quia significatio vocum refertur ad conceptionem intellectus, secundum quod oritur à reb. per modum cuiusdam impressionis, vel passionis. Secundo cum dicit [Et ea, quæ scribuntur] agit de significatione scripturæ & secundum Alexandrum hoc inducit ad manifestandum præcedentem sententiam per modum similitudinis, vt sit sensus. Ita ea quæ sunt in voce sunt signa passionis animæ, sicut & literæ sunt signa vocis. Quod etiam manifestat per sequentia, cum dicit [Et quemadmodum nec literæ.] inducens hoc quasi signum præcedentis. Quod enim literæ significant voces, significatur per hoc, quod sicut sunt diuersæ voces apud diuersos, ita diuersæ literæ. Et secundum hanc expositionem, ideo non dixit, & literæ eorum quæ sunt in voce, sed ea quæ scribuntur: quia dicuntur literæ etiam in prolatione, & scriptura, quamuis magis proprie secundum quod sunt in scriptura, dicantur literæ: secundum autem quod sunt in prolatione, dicantur elementa vocis. Sed quia Aristoteles non dicit sicut ea quæ scribuntur, sed continuam narrationem facit, melius est vt dicatur sicut Porphyrius exposuit, quod Aristot. procedit vltius ad complendum ordinem significationis. Postquam enim dixerat quod nomina, & verba, quæ sunt in voce, sunt signa earum, quæ sunt in anima, continuatim subdit, quod nomina, & verba quæ scribuntur, signa sunt eorum nominum, & verborum, quæ sunt in voce. Deinde cum dicit

LECTIO III.

Est autem, quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso, aliquoties autem, cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce.

Est autem, quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso, aliquoties autem, cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce. quia, si quis à vero discordat, hic non intelligit. Sed quia etiam in intellectu potest esse falsum, secundum quod componit, & diuidit, non autem secundum quod cognoscit, quod quid est, id est essentiam rei, vt dicitur in Tertio de Anima, referendum est hoc ad simplices intellectus conceptiones, quas significant voces incomplexæ, quæ sunt eadem apud omnes: quia, si quis vere intelligit quid est homo, quodcumque aliud aliquid, quam hominem apprehendat, non intelligit hominem. Huiusmodi autem simplices conceptiones intellectus sunt, quas primo voces significant. Vnde dicitur in 4. Metaph. quod ratio, quam significat nomen, est definitio. Et ideo signanter dicit [Quorum primum hæ notæ sunt,] vt scilicet referatur ad primas conceptiones à vocibus primo significantas. Sed adhuc obiciunt aliqui de nominibus æquiuocis, in quibus eiusdem vocis non est eadem passio, quæ significatur apud omnes. Et respondet ad hoc Porphyrius, quod vnus homo, qui vocem profert, ad vnâ intellectus conceptionem significantam, eam refert, & si aliquis alius, cui loquitur, aliquid aliud intelligat, ille, qui loquitur, exponendo facit quod refert ad idem. Sed melius dicendum est, quod intentio Arist. non est

vel in intellectu. Literæ autem ita sunt signa vocum, & voces passionum, quod non attenditur ibi aliqua ratio similitudinis, sed sola ratio institutionis, sicut & in multis aliis signis, vt tuba est signum belli. In passionibus autem animæ, oportet attendi rationem similitudinis ad exprimendas res, quia naturaliter eas designant, non ex institutione. Obiciunt autem quidam ostendere volentes contra hoc, quod dicit passiones animæ, quas significant voces, esse in omnibus eisdem. Primo quidem, quia diuersi diuersas sententiâs habent de rebus, & ita non videtur esse eadem apud omnes animæ passiones. Ad quod respondet Boethius, quod Arist. hic nominat passiones animæ conceptiones intellectus, qui nunquam decipiuntur, & ita oportet eius conceptiones esse apud omnes eadem: quia, si quis à vero discordat, hic non intelligit. Sed quia etiam in intellectu potest esse falsum, secundum quod componit, & diuidit, non autem secundum quod cognoscit, quod quid est, id est essentiam rei, vt dicitur in Tertio de Anima, referendum est hoc ad simplices intellectus conceptiones, quas significant voces incomplexæ, quæ sunt eadem apud omnes: quia, si quis vere intelligit quid est homo, quodcumque aliud aliquid, quam hominem apprehendat, non intelligit hominem. Huiusmodi autem simplices conceptiones intellectus sunt, quas primo voces significant. Vnde dicitur in 4. Metaph. quod ratio, quam significat nomen, est definitio. Et ideo signanter dicit [Quorum primum hæ notæ sunt,] vt scilicet referatur ad primas conceptiones à vocibus primo significantas. Sed adhuc obiciunt aliqui de nominibus æquiuocis, in quibus eiusdem vocis non est eadem passio, quæ significatur apud omnes. Et respondet ad hoc Porphyrius, quod vnus homo, qui vocem profert, ad vnâ intellectus conceptionem significantam, eam refert, & si aliquis alius, cui loquitur, aliquid aliud intelligat, ille, qui loquitur, exponendo facit quod refert ad idem. Sed melius dicendum est, quod intentio Arist. non est

LECTIO III.

Quemadmodum autem in anima conceptus est interdum sine veritate, aut falsitate interdum est talis, vt horum alterum ei necesse sit competat, sic & in voce esse videtur.

Quemadmodum autem in anima conceptus est interdum sine veritate, aut falsitate interdum est talis, vt horum alterum ei necesse sit competat, sic & in voce esse videtur. quia, si quis à vero discordat, hic non intelligit. Sed quia etiam in intellectu potest esse falsum, secundum quod componit, & diuidit, non autem secundum quod cognoscit, quod quid est, id est essentiam rei, vt dicitur in Tertio de Anima, referendum est hoc ad simplices intellectus conceptiones, quas significant voces incomplexæ, quæ sunt eadem apud omnes: quia, si quis vere intelligit quid est homo, quodcumque aliud aliquid, quam hominem apprehendat, non intelligit hominem. Huiusmodi autem simplices conceptiones intellectus sunt, quas primo voces significant. Vnde dicitur in 4. Metaph. quod ratio, quam significat nomen, est definitio. Et ideo signanter dicit [Quorum primum hæ notæ sunt,] vt scilicet referatur ad primas conceptiones à vocibus primo significantas. Sed adhuc obiciunt aliqui de nominibus æquiuocis, in quibus eiusdem vocis non est eadem passio, quæ significatur apud omnes. Et respondet ad hoc Porphyrius, quod vnus homo, qui vocem profert, ad vnâ intellectus conceptionem significantam, eam refert, & si aliquis alius, cui loquitur, aliquid aliud intelligat, ille, qui loquitur, exponendo facit quod refert ad idem. Sed melius dicendum est, quod intentio Arist. non est

Differere identitatem conceptionis animæ per comparationem ad vocem, vt scilicet vnus vocis vna sit conceptio: quia voces sunt diuersæ apud diuersos; sed intendit asserere identitatem conceptionum animæ per comparationes ad res, quas similiter dicit esse easdem. Tertio ibi

Exculat se à diligentiori harum consideratione: quia quales sint animæ passiones, & quomodo sint rerum similitudines, dictum est in libro de Anima. Non enim hoc pertinet ad logicum negocium, sed ad naturale.

LECTIO III.

Postquam Philosophus tradidit ordinem significationis vocum, hic agit de diuersa vocum significatione: quarum quædam significant verum, vel falsum, quædam non. Et circa hoc duo facit. Primo, præmittit differentiam, Secundo, manifestat eam, ibi [Circa compositionem enim, &c.] Quia vero conceptiones intellectus præambula sunt ordine naturæ vocibus, quæ ad eas exprimendas proferuntur, ideo ex similitudine differentiarum, quæ est circa intellectum, assignat differentiam, quæ est circa significationes vocum: vt scilicet hæc manifestatio non solum sit ex simili, sed etiam ex causa, quam imitatur effectus. Est ergo considerandum, quod sicut in principio dictum est, duplex est operatio intellectus, vt traditur in tertio de anima, in quarum vna non inuenitur verum & falsum, in altera autem inuenitur. Et hoc est quod dicit, quod in anima aliquoties est intellectus sine vero & falso, aliquoties autem esse necessitate habet alterum horum. Et quia voces significatiuæ formantur ad exprimendas conceptiones intellectus, ideo ad hoc quod signum conformetur signato, necesse est quod etiam vocum significatiuarum similiter quædam significant sine vero & falso, quædam cum vero & falso. Deinde cum dicit

Lecl. 2. com. 16.

com. 28.

Lecl. 11. com. 21. & 16.

f Ostendit quantum ad hoc differentiam inter nomina simplicia, & composita, & dicit, quod non ita se habet in nominibus simplicibus, sicut & compositis; quia in simplicibus pars nullo modo est significatiua, neque secundum, veritatem, neque secundum apparentiam; sed in compositis vult quidem, id est, apparentiam habet significandi, nihil tamen pars eius significat, vt dictum est de nomine equiferus. Hæc autem ratio differentiae est, quia nomen simplex sicut imponitur ad significandū conceptum simplicem, ita etiam imponitur ad significandum ab aliquo simplici conceptu. Nomen vero compositum imponitur à composita conceptione, ex qua habet apparentiam, quod pars eius significet. Deinde cum dicit.

d Manifestat tertiam partem prædictæ definitionis, & dicit quod ideo dictum est quod nomen significat secundum placitum, quia nullum nomen significat naturaliter. Ex hoc enim est nomen, quod significat: non autem significat naturaliter, sed ex institutione. Et hoc est quod subdit [sed quando fit nota,] id est quando imponitur ad significandum. Id enim quod naturaliter significat, non fit, sed naturaliter est signum.

e At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem vult quidem, sed nihil significat separata, vt in eo quod est equiferus.

d Secundum placitum vero, quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota. Nam designant, & illiterati soni, vt ferarum, quorum nullus est nomen.

e Non homo vero non est nomen. At vero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellari. nam neque oratio, neque negatio est, sed fit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

f Catonis autem, vel Catonis, & quæcunq; talia sunt non nomina, sed casus nominis sunt.

g Ratio autem eius in aliis quidem eadem est, sed differt: quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adiunctum, neque verum, neque falsum est: nomen vero semper, vt Catonis est, vel non est. nondum enim aliquid verum dicit, aut falsum.

LECTIO V.

Verbum autem est quod consignificat tempus, cuius

g Ratio autem eius in aliis quidem eadem est, sed differt: quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adiunctum, neque verum, neque falsum est: nomen vero semper, vt Catonis est, vel non est. nondum enim aliquid verum dicit, aut falsum.

e Excludit quædam à nominis ratione. Et primo nomen infinitum. Secundo, casus nominum, ibi [Catonis autem vel Catoni.] Dicit ergo primo, quod non homo non est nomen. Omne enim nomen significat aliquam naturam determinatam vt homo: aut personam determinatam, vt pronomen: aut vtremq; determinatum, vt Sortes. Sed hoc quod dicitur non homo, neq; determinatam naturam, neq; determinatam personam significat. Imponitur enim à negatione hominis, qui æqualiter dicitur de ente, & non ente. Vnde non

f homo potest dici indifferenter, & de eo quod non est in rerum natura, vt si dicamus: Chimera est non homo, & de eo quod est in rerum natura, sicut dicitur: equus est non homo. Si autem imponeretur à priuatione, requireret subiectū ad minus existens: sed quia imponitur à negatione, potest dici de ente, & de non ente, vt Boethius, & Amonius dicunt. Quia tamen significat per modum nominis, quod potest subiici, & prædicari, requiritur ad minus suppositū in apprehensione. Non autem erat nomen positū tempore Aristot. sub quo huiusmodi dictiones concluderentur. Non enim est oratio, quia pars eius non significat aliquid separata, sicut nec in nominibus compositis. Similiter autem non est negatio, id est oratio negatiua: quia huiusmodi oratio superaddit negationem affirmationi, & non contingit hic. Et ideo nomen imponitur huiusmodi dictioni, vocans eā nomen infinitum propter indeterminatōnem significatiuam, vt dicitur est. Deinde cum dicit.

Verum non vt est in simplicibus nominibus, sic & in compositis est. In illis enim nullo pacto pars est significatiua: in compositis vero videtur quidem, nihil tamen separat a significat; vt in exemplo patet antea dicto.

Ex instituto autem diximus, quia nullum nomen est signum natura, sed cum est positum. Non significant, & hi soni, qui scribi non possunt, vt bestiarum, quarum nullum est nomen.

Hoc autem non homo, non dico esse nomen. At neque nomen est positum quo ipsum appellare oportet. Neque enim est oratio, neque negatio. Sed infinitum nomen vocetur, quoniam & quod est, & quod non est in ratione rerum sine discrimine vlllo significat.

Hoc etiam Philonis, aut Philoni, & hisce similia, non nomina sunt, sed nominis casus.

Atque ratio eius in ceteris quidem est, illo autem differt. Si enim addideris est, vel erat, vel erit, hoc quidem neque verum, neque falsum euadet, nomen autem semper. Veluti Philonis est, aut non est: nondum enim verum est, aut falsum.

LECTIO V.

Verbum autem est id quod insuper tempus significat, &

ita est impositio nominis ad aliquid significandum. Huiusmodi autem obliqui vocantur casus nominis: quia cadunt per quandam declinationis originem à nominatiuo, qui dicitur rectus, eo quod non cadit. Stoici autem dixerunt etiam nominatiuos dici casus: quos Grammatici sequuntur, eo quod cadunt, id est, procedunt ab interiori conceptione mentis. Et dicitur, rectus, eo quod nihil prohibet aliquid cadens sic cadere, vt rectum stet, sicut stylus, qui cadens ligno insigitur. Deinde cum dicit.

Ostendit consequenter quomodo se habeant obliqui casus ad nomen, & dicit, quod ratio, quam significat nomen, est eadem, & in aliis, scilicet, casibus nominis, sed in hoc est differentia, quod nomen adiunctum cum hoc verbo est vel non est, vel fuit, semper significat verum vel falsum, quod non contingit in obliquis. Signanter autem inducit exemplum de verbo substantiuo: quia sunt quædam alia verba, scilicet impersonalia, quæ cum obliquis significant verum vel falsum, vt cum dicitur, Pœnitet Sortem, quia actus verbi intelligitur ferri super obliquum, ac si diceretur: pœnitentia habet Sortem. Sed contra si nomen, infinitum & casus non sunt nomina, inconuenienter data est præmissa nominis definitio, quæ istis conuenit. Sed dicendum secundum Amonium, quod supra communius definit nomen, postmodum vero significatiōem nominis arctat subtrahendo hæc à nomine. Vel dicendum, quod præmissa definitio non simpliciter conuenit his: nomen enim infinitum nihil determinatum significat. neq; casus nominis significat secundum primum placitum instituentis, vt dictum est.

LECTIO V.

Postquā Philosophus determinauit de nomine, hic determinat de verbo. Et circa hoc tria facit. Primo definit verbum: secundo excludit quædam à ratione verbi, ibi [Non currit autem & non laborat, &c.] Tertio, ostendit conuenientiam verbi ad nomen. ibi [Ipsa vero secun-

secundum se dicta verba, &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit definitionem verbi: secundo exponit, ibi [Dico autem, quoniam significat, &c.] Est autem considerandum, quod Aristoteles breuitati studens, non ponit in definitione verbi ea, quæ sunt nomini & verbo communia, relinquens ea intellectu legentis, ex his, quæ dixerat in definitione nominis. Ponit autem tres particulas in definitione verbi: quarum prima distinguit verbum à nomine in hoc, scilicet quod dicit, quod [consignificat tempus.] Dicitur enim in definitione nominis, quod nomen significat sine tempore. Secunda vero particula est, per quam distinguitur verbum ab oratione, scilicet cum dicitur [Cuius pars nihil extra significat.] Sed cum hoc etiam positum sit in definitione nominis, videtur hoc debuisse prætermitteri, sicut & quod dictum est, vox significatiua ad placitum. Ad quod respondet Amonius, quod in definitione nominis hoc positum est, vt distinguatur nomen ab orationibus, quæ componuntur ex nominibus, vt cum dicitur, homo est animal. Quia vero sunt etiam quædam orationes, quæ componuntur ex verbis, vt cum dicitur, ambulare est moueri, vt ab his distinguatur verbum, oportuit hoc etiam in definitione verbi iterari. Potest etiam aliter dici, quod quia verbum importat compositionem, in qua perferitur oratio significans verum vel falsum, maiorem conuenientiam videbatur habere verbum cum oratione, quasi quædam pars formalis ipsius, quam nomen, quod est quædam pars materialis, & subiectiua orationis, & ideo oportuit iterari. Tertia vero particula est, per quam distinguitur verbum non solum a nomine, sed etiam à participio, quod significat cum tempore, & dicit [Et est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota,] id est, signum, quia scilicet nomina & participia possunt poni ex parte subiecti & prædicati: sed verbum semper est ex parte prædicati. Sed hoc videtur habere instantiam in verbis infinitiui modi, quæ interdum ponuntur ex parte subiecti, vt cum dicitur, ambulare est moueri. Sed dicendum est, quod verba infinitiui modi, quod in subiecto ponuntur, habent vim nominis. Vnde & in Græco, & in vulgari locutione Latina suscipiunt additionem articulo- rum, sicut & nomina. Cuius ratio est, quia proprium nominis est, vt significet rem aliquam, quasi per se existentem, proprium autem verbi est, vt significet actionem vel passionem. Potest autem actio significari tripliciter. Vno modo per se in abstracto, velut quædam res, & sic significatur per nomen, vt cum dicitur actio, passio, ambulatio, cursus, & similia. Alio modo per modum actionis, vt scilicet est egrediens à substantia, & inherens ei vt subiecto, & sic significatur per verba aliorum modorum, quæ attribuantur prædicati. Sed quia etiam ipse processus, vel inherentiæ actionis potest apprehendi ab intellectu, & significari vt res quædam, inde est, quod ipsa verba infinitiui modi, quæ significant ipsam inherentiā actionis ad subiectum, possunt accipi vt verba, ratione concretionis, & vt nomina prout significant res quasdam. Potest etiam obici de hoc, quod etiam verba aliorum modorum videntur aliquando in subiecto poni, vt cum dicitur, curro est verbum. Sed dicendum est, quod tali locutione, hoc verbum curro, non sumitur formaliter, secundum quod eius significatio refertur ad rem, sed secundum quod materialiter significat ipsam vocem, quæ accipitur vt res quædam. Et ideo tam verba, quam omnes orationis partes, quando ponuntur materialiter, sumuntur in vi nominum. Deinde cum dicit.

b Exponit definitionem positam. Et primo quantum ad hoc, quod dixerat, quod consignificat tempus. Secundo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod est nota eorum, quæ

c Et est semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota vt eorum, quæ de subiecto dicuntur, vel in subiecto sunt.

d Non currit vero, & non laborat, non verbum dico. Consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen non est positum; sed sit infinitum verbum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

A de altero prædicantur, cum dicit [& semper est, &c.] Secundam autem particulam, scilicet [cuius nulla pars extra significat,] non exponit, quia supra exposita est in tractatu nominis. Exponit ergo primum, quod verbum consignificat tempus, per exemplum, quia videlicet cursus, quia significat actionem non per modum actionis, sed per modum rei per se existentis, non consignificat tempus, eo quod est nomen. Curro vero cum sit verbum significans actionem, consignificat tempus, quia proprium est motus tempore mensurari, actiones autem nobis notæ sunt in tempore. Dicitur autem supra, quod consignificare tempus, est significare aliquid in tempore mensuratum. Vnde aliud est significare tempus principaliter, vt rem quandam, quod potest nomini conuenire, aliud est significare cum tempore, quod non conuenit nomini, sed verbo. Deinde cum dicit.

c Exponit aliam particulam. Vbi notandum est, quod quia subiectum enuntiationis significatur, vt cui inheret aliquid, cum verbum significet actionem per modum actionis, de cuius ratione est, vt inheret, semper ponitur ex parte prædicati, nunquam autem ex parte subiecti, nisi sumatur in vi nominis, vt dictum est. Dicitur ergo verbum semper esse nota eorum, quæ dicunt de altero; tum quia verbum semper significat id, quod prædicatur: tum quia in omni prædicatione oportet esse verbum, eo quod verbum importat compositionem, quia prædicatum componitur subiecto. Sed dubium videtur, quod subditur, [vt eorum quæ de subiecto vel in subiecto sunt.] Videtur enim aliquid dici vt de subiecto, quod essentialiter prædicatur: vt, homo est animal, in subiecto autem, sicut accidens de subiecto prædicatur, vt homo est albus. Si ergo verba significant actionem vel passionem, quæ sunt accidentia, consequens est, vt semper significent ea, quæ dicuntur vt in subiecto. Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

B Atq; semper eorum, quæ de alio dicuntur, est signum. vt eorum, quæ de subiecto dicuntur, aut eorum, quæ in subiecto dicimus esse.

Non valet autem, & non egrotat non dico verbum esse. Nam insuper quidem tempus significat, semperq; de aliquo dicitur. at differentia nullum nomen est positum. Sed verbum infinitum vocetur; quoniam de quocunq; & de eo quod est, & de eo quod non similiter dicitur.

C quia subiectum enuntiationis significatur, vt cui inheret aliquid, cum verbum significet actionem per modum actionis, de cuius ratione est, vt inheret, semper ponitur ex parte prædicati, nunquam autem ex parte subiecti, nisi sumatur in vi nominis, vt dictum est. Dicitur ergo verbum semper esse nota eorum, quæ dicunt de altero; tum quia verbum semper significat id, quod prædicatur: tum quia in omni prædicatione oportet esse verbum, eo quod verbum importat compositionem, quia prædicatum componitur subiecto. Sed dubium videtur, quod subditur, [vt eorum quæ de subiecto vel in subiecto sunt.] Videtur enim aliquid dici vt de subiecto, quod essentialiter prædicatur: vt, homo est animal, in subiecto autem, sicut accidens de subiecto prædicatur, vt homo est albus. Si ergo verba significant actionem vel passionem, quæ sunt accidentia, consequens est, vt semper significent ea, quæ dicuntur vt in subiecto. Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

D Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

D Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

D Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

D Frustra igitur in subiecto, vel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod vtraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto prædicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristot. disunctione vtitur, videtur aliud per vtraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristot. dicit, quod verbum semper est nota eorum, quæ de altero prædicantur, non est sic intelligendum, quasi significata verborum sint, quæ prædicantur, quia cum prædicatione videatur magis proprie ad compositionem pertinere, ipsa verba sunt, quæ prædicantur, magis quam significent prædicata. Est ergo intelligendum, quod verbum semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatione fit per verbum ratione compositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter. Deinde cum dicit.

d Excludit quædam à ratione verbi, & primo, verbum infinitum. Secundo, verba præteriti temporis, vel futuri, ibi [Similiter autem vel currit, vel currebat.] Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur verbum. Est enim proprium verbi significare aliquid per modum actionis vel passionis, quod prædicatæ dictiones non faciunt: remouent enim actionem vel passionem potius, quam aliquam determinatam actionem vel passionem significant. Sed quamuis non proprie possint dici verbum, tamen conueniunt sibi ea, quæ supra posita sunt in definitione verbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quæ sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, vnde & quies tempore mensuratur, vt habetur in sexto physie. Secundum est, quod semper ponitur ex parte prædicati, sicut 5. & 10. 30. & verbum. Et ideo quia negatio reducit ad genus 2. 31. 32. confirmationis. Vnde sicut verbum, quod significat actionem vel passionem, significat aliquid, vt in altero existens, Periher. Diui Tho. A 4 ita

ita prædictæ dictiones significant remotionem actionis vel passionis. Si quis autem obiciat. Si prædictis dictionibus conuenit definitio verbi. ergo sunt verba: Dicendum est, quod definitio verbi supra posita, datur de verbo communiter sumpto. Huiusmodi autem dictiones negantur esse verba, quia deficient à perfecta ratione verbi, nec ante Aristotelem nomen positum huic generi dictionum à verbis differentium. Sed quia huiusmodi dictiones in aliquo cum verbis conueniunt, deficient tamen à determinata ratione verbi, vocata verba infinita.

Et rationem nominis assignat, quia unumquodque eorum indifferentem potest dici de eo quod est, vel de eo quod non est. Sumitur enim negatio apposita non in vi priuationis, sed in vi simplicis negationis. Priuatio enim supponit determinatum subiectum. Differunt tamen huiusmodi verba à verbis negatiuis, quia verba infinita fumuntur in vi vnius dictionis, verba vero negatiua, in vi duarum dictionum. Deinde cum dicit.

Excludit à verbo verba præteriti, & futuri temporis, & dicit quod sicut verba infinita non sunt simpliciter verba, ita etiã curret quod est futuri temporis, vel currebat, quod est præteriti temporis, non sunt verba: sed sunt casus verbi: Et differunt in hoc à verbo, quia verbum significat præsens tempus, illa vero significant tempus hinc & inde circumdant. Dicit autem signanter præsens tempus, & non simpliciter præsens, ne intelligatur præsens indiuisibile, quod est instans: quia in instanti non est motus nec actio aut passio: sed oportet accipere præsens tempus quod mensurata actionem, quæ incepit, & nondum est determinata per actum. Recte autem ea quæ significant tempus præteritum vel futurum, non sunt verba proprie dicta: cum enim verbum proprie sit quod significat agere vel pati in actu, quod est agere vel pati simpliciter: sed agere vel pati in præterito vel futuro est secundum quid. Dicuntur etiam verba præteriti vel futuri temporis rationabiliter casus verbi, quod cõsignificat præsens tempus, quia præteritum vel futurum dicitur per respectum ad præsens. Est enim præteritum quod fuit præsens, futurum autem quod erit præsens. Cum autem declinatio verbi variatur per modos, tempora, numeros, & personas, variatio quæ fit per numerum, & personam, non constituit casum vel casus verbi, quia talis variatio non est ex parte actionis, sed ex parte subiecti: sed variatio quæ est per modos, & tempora, respicit ipsam actionem: & ideo vtraque constituit casus verbi. Nam verba imperatiui, vel optatiui modi casus dicuntur, sicut & verba præteriti, vel futuri temporis. Sed verba indicatiui modi præsentis temporis, non dicuntur casus, cuiuscunq; sint personæ vel numeri. Deinde cum dicit.

Ostendit conuenientiam verborum ad nomina. Et circa hoc duo facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, manifestat propositum ibi [Et significat aliquid, &c.] Dicit ergo, quod ipsa verba secundum se dicta sunt nomina, quod à quibusdam exponitur de verbis, quæ sumuntur in vi nominis, vt dictum est, siue sint infinitiui modi, vt cum dico: currere est moueri, siue sint alterius modi, vt cum dico: curro est verbum. Sed hæc non videtur esse intentio Aristotelis, quia ad hanc intentionem non responderet consequentia. Et ideo aliter dicendum est, quod nomen hic sumitur, prout communiter significat quamlibet dictionem, impositam ad significandum aliquam rem. Et quia etiam ipsum agere, vel pati est quædam res, inde est quod & ipsa verba in quantum nominant, id est significant agere vel pati, sub nominibus comprehenduntur communiter acceptis. Nomen autem prout à verbo distinguitur, significat rem sub determinato modo, prout scilicet potest intelligi, vt per se existens. Vnde nomina possunt subici, & prædicari. Deinde cum dicit.

Similiter autem curret, & currebat, verbum non est, sed casus verbi. Differt autem à verbo, quoniam hoc quidem cõsignificat præsens tempus, illa vero quæ circa sunt.

Ipsa itaque secundum se dicta verba, nomina sunt.

Et significant aliquid. Constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit, quiescit, sed si est, vel non est, nondum significat: neque enim signum est rei esse vel non esse. Nec si hoc ipsum est purum dixeris,

Probat propositum. Primo per hoc, quod verba significant aliquid, sicut & nomina. Secundo per hoc quod non significant verum vel falsum, sicut nec nomina: ibi [Sed si est, aut non est, &c.] Dicit ergo primo, quod in tantum dictum est, quod verba sunt nomina, in quantum significant aliquid.

Simili modo valuit, atq; valebit non verba, sed verbi casus appello; quoniam illud quidem præsens significat tempus, hæc autem id quod est circa præsens, exactum, inquam, atq; futurum.

Ipsa igitur verba, cum per se dicuntur, nomina sunt.

Et aliquid sane significant. nam qui dicit, mentem vtique affirmat, & qui audiuit, quiescit; sed si est, aut non est, nondum sane significat, nec enim esse, aut non esse signum est rei, neq; si ipsum quod est per se dixeris nudum, ipsum enim nihil est significat

lectum, non autem nomen, neque verbum si per se dicatur. Si enim dicam homo, suspensus est animus audientis, quid de eo dicere velim, si autem dico curro, suspensus est eius animus de quo dicam. Sed dicendum est, quod cum duplex sit intellectus operatio, vt supra habitum est, ille qui dicit nomen, vel verbum secundum se, constituit intellectum quantum ad primam operationem, quæ est simplex conceptio alicuius, & secundum hoc, quiescit audiens, qui in suspensio erat antequam nomen vel verbum proferretur, & eius prolatio terminaretur, non autem constituit intellectum quantum ad secundam operationem, quæ est intellectus componentis, & diuidentis ipsum verbum, vel nomen per se dictum, nec quantum ad hoc facit quiescere audientem. Et ideo statim subdit [Sed si est, aut non est, nondum significat] id est nondum significat aliquid per modum compositionis, & diuisionis, aut veri vel falsi. Et hoc est secundum quod probare intendit. Probat autem consequenter per illa verba, quæ maxime videntur significare veritatem, vel falsitatem, scilicet ipsum verbum quod est esse, & verbum infinitum quod est non esse, quorum neutrum per se dictum est, significatiuum veritatis vel falsitatis in re, vnde minus alia. Vel potest intelligi hoc generaliter dici de omnibus verbis. Quia enim dixerat, quod verbum non significat si est res, vel non est, hoc consequenter manifestat, quia nullum verbum est significatiuum rei esse, vel non esse, id est, quod res sit, vel non sit. Quamuis enim omne verbum finitum implicet esse, quia currere est currentem esse, & omne verbum infinitum implicet non esse, quia non currere est non currentem esse, tamen nullum verbum significat hoc totum, scilicet rem esse, vel non esse. Et hoc consequenter probat per id, de quo magis videtur, cum subdit [Nec si hoc ipsum est, purum dixeris: ipsum quidem nihil est.] Vbi notandum est, quod in græco habetur. Neque si ens ipsum nudum dixeris, ipsum quidem nihil est. Ad probandum enim quod verba non significant rem esse, vel non esse, assumptum id quod est ens & origo ipsius esse, scilicet ipsum ens, de quo dicit quod nihil est (vt Alexander exponit) quia ens æquiuoce dicitur de decem prædicamentis. Omne autem æquiuocum, per se positum nihil significat, nisi aliquid addatur, quod determinet eius significationem. Vnde nec ipsum est per se dictum, significat quod est vel non est. Sed hæc expositio non videtur conueniens, tum quia ens non dicitur proprie æquiuoce, sed secundum prius & posterius, vnde simpliciter dictum intelligitur de eo, quod per prius dicitur, tum etiam, quia dictio æquiuoca non nihil significat, sed multa significat; & quandoque hoc, quandoque illud per ipsam accipitur. tum etiam, quia talis expositio non multum facit ad intentionem præsentem. Vnde Porphyrius aliter exposuit, quod hoc ipsum ens, non significat naturam alicuius rei, sicut hoc nomen homo, vel sapiens, sed solum designat quandam coniunctionem. vnde subdit,

quod [cõsignificat quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.] Sed neq; hoc conuenienter videtur dici: quia si non significaret aliquam rem, sed solum coniunctionem, non esset neque nomen, neq; verbum, sicut nec compositiones, aut coniunctiones. Et ideo aliter exponendum est, sicut Amonius exponit, quod ipsum ens nihil est, id est, non significat verum vel falsum. Et rationem huius assignat, cum subdit, [Cõsignificat autem quandam compositionem.] Nec accipitur hic, vt ipse dicit, Cõsignificat, sicut cum dicebatur, quod verbum cõsignificat tempus, sed cõsignificat, id est, cū aliquo significat, scilicet alij adiunctū compositionem significat, quæ non potest intelligi sine extremis compositionis. Sed quia hoc commune est omnibus nominibus & verbis, non videtur hæc expositio esse secundum intentionem Aristoteli. qui assumpsit ipsum ens quasi quoddam speciale. Et ideo vt magis sequamur verba Aristoteli, considerandum est, quod ipse dixerat, quod verbum non significat rem esse, vel non esse, sed nec ipsum ens significat rem esse, vel non esse. Et hoc est, quod dicit, nihil est, id est, non significat aliquid esse. Etenim hoc maxime videbatur de hoc, quod dico ens, quia ens nihil est aliud, quam quod est. Et sic videtur & rem significare, per hoc quod dico quod, & esse, per hoc quod dico est. Et si quidem hæc dictio ens, significaret esse principaliter, sicut significat rem, quæ habet esse, proculdubio significaret aliquid esse. Sed ipsam compositionem, quæ importatur in hoc, quod dico est, non principaliter significat, sed cõsignificat eam in quantum significat rem habentem esse. Vnde talis cõsignificatio compositionis, non sufficit ad veritatem, vel falsitatem, quia compositio, in qua consistit veritas & falsitas, non potest intelligi, nisi secundum quod innectitur extrema compositionis. Si vero dicatur, nec ipsum esse, vt libri nostri habent, planior est sensus. Quod enim verbum significat rem esse, vel non esse, probat per hoc verbum est, quod secundum se dictum, non significat aliquid esse, licet significet esse. Et quia hoc ipsum esse videtur compositio quædam, & ita hoc verbum est, quod significat esse, potest videri significare compositionem, in qua sit verum vel falsum. ad hoc excludendum subdit, quod illa compositio, quam significat hoc verbum est, non potest intelligi sine componentibus, quia dependet eius intellectus ab extremis, quæ si non apponantur, non est perfectus intellectus compositionis, vt posuit in ea esse verum, vel falsum. Ideo autem dicit, quod hoc verbum est, cõsignificat compositionem, quia non eam principaliter significat, sed ex consequenti. significat enim illud, quod primo cadit in intellectu per modum actualitatis absolute, nam est, simpliciter dictum, significat in actu esse: & ideo significat per modum verbi. Quia vero actualitas, quam principaliter significat hoc verbum est, est communiter actualitas omnis formæ, vel actus substantialis, vel accidentalis, inde est, quod cum volumus significare quamcunque formam, vel actum actualiter inesse alicui subiecto, significamus illud per hoc verbum est, vel simpliciter, vel secundum quid: simpliciter quidem secundum præsens tempus, secundum quid autem, secundum alia tempora. Et ideo ex consequenti hoc verbum est, significat compositionem.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus determinauit de nomine, & de verbo, quæ sunt principia materialia enunciationis, vt pote partes eius existentes, nunc determinat de Oratione, quæ est principium formale enunciationis, vt pote genus eius existens. Et circa hoc tria facit. Primo enim proponit definitionem orationis. Secundo exponit eam, ibi, [Dico autem vt homo, &c.] Tertio excludit errorem, ibi, [Est autem oratio omnis, &c.] Circa primum considerandum, quod Philosophus in definitione orationis ponit illud, in quo oratio conuenit cum nomine & verbo, cum dicit, [Oratio est vox significatiua.] quod etiam ponit in definitione nominis, & probauit de verbo, quod

LECTIO VI.

Ratio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, vt dictio, non vt affirmatio, vel negatio.

LECTIO VI.

Ratio est vox significatiua, cuius partium aliqua separata significat, vt dictio, sed non affirmatio, vel negatio.

solum, quod est coniunctum ex duabus partibus. Signanter autem non dicit, cuius pars est significatiua aliquid separata, sed cuius aliquid partium est significatiuum, propter negationes, & alia syncategoremata, quæ secundum se non significant aliquid absolutum, sed solum habitudinem vnius ad alterum. Sed quia duplex est significatio vocis, vna, quæ refertur ad intellectum compositum: alia, quæ refertur ad intellectum simplicem, prima significatio competit orationi, secunda non competit orationi, sed parti orationis. Vnde subdit, [vt dictio, non vt affirmatio.] Quasi dicat: pars orationis est significatiua, sicut dictio significat, puta vt nomen & verbum, non vt affirmatio, quæ componitur ex nomine & verbo. Facit autem mentionem solum de affirmatione, & non de negatione, quia negatio secundum vocem superaddit affirmationi. vnde si pars orationis propter sui simplicitatem non significat aliquid vt affirmatio, multo minus vt negatio. Sed contra hanc definitionem Alaphius obicit, quod videtur non omnibus partibus orationis conuenire. Sunt enim quædam orationes, quarum partes significant aliquid vt affirmatio, vt puta, si Sol lucet super terram, dies est, & sic de multis. Et ad hoc respondet Porphyrius, quod in quocunque genere inuenitur prius & posterius, debet definiti, quod prius est. Sicut cum datur definitio alicuius speciei, puta hominis, intelligitur definitio de eo, quod in actu, non de eo, quod est in potentia, & ideo quia in genere orationis prius est oratio simplex, inde est, quod Aristoteles prius definit orationem simplicem. Vel potest dici secundum Alex. & Amonium, quod hic definitur oratio in communi. Vnde debet poni in hac definitione, id quod est commune orationi simplici & compositæ. Habere autem partes significantes aliquid, vt affirmatio, hoc solum competit orationi compositæ: sed habere partes significantes aliquid per modum dictionis, & non per modum affirmationis, est commune orationi simplici & compositæ. Et ideo hoc debuit poni in definitione orationis. Et secundum hoc non debet intelligi esse de ratione orationis, quod pars eius non affirmatio: sed quia de ratione orationis est, quod pars eius sit aliquid, quod significat per modum dictionis, non per modum affirmationis. Et in idem redit solutio Porphyrii, quantum ad sensum, licet quantum ad verba, parumper differat. Quia enim Aristoteles frequenter ponit dicere pro affirmare, ne dictio pro affirmatione sumatur, subdit, quod pars orationis significat [vt dictio,] & addit, [non vt affirmatio.] quasi diceret, secundum sensum Porphyrii, non accipitur nunc dictio secundum quod idem est, quod affirmatio.

Philosophus autem, qui dicitur Ioannes Grammaticus, voluit, quod hæc definitio orationis daretur solum de oratione perfecta, eo & partes non videntur esse, nisi alicuius perfecti, sicut omnes partes domus referuntur ad domum; & ideo secundum ipsum, sola oratio perfecta habet partes significatiuas. Sed tamen hic decipiebatur, quia quamuis omnes partes referantur ad totum perfectum, quædam tamen partes referuntur ad ipsum immediate, sicut paries & tectum ad domum, & membra organica ad animal: quædam vero mediantibus partibus principalibus, quarum sunt partes, sicut lapides referuntur ad domum mediante pariete, nerui autem & ossa ad animal mediante membris organicis, sicut manus & pedes, & huiusmodi. Sic ergo omnes partes orationis principaliter referuntur ad orationem perfectam, cuius pars est oratio

aliquid significet. Non autem posuit in eius definitione, quia supponebat, ex eo quod positum erat in definitione nominis, studens breuitati, ne idem frequenter iteraret. Iterat tamen hoc in definitione orationis, quia significatio orationis differt à significatione nominis & verbi, quia nomen vel verbum significat simplicem intellectum, oratio vero significat intellectum compositum. Secundo autem ponit id, in quo oratio differt à nomine & verbo, cum dicit, [Cuius partium aliquid significatiuum est separatum.] Supra enim dictum est, quod pars nominis non significat aliquid per se separatam, sed

imperfecta, quæ etiam ipsa habet partes significantes. Vnde ista definitio conuenit tam orationi perfectæ, quam imperfectæ. Deinde cum dicitur.

b. Exponit propositam definitionem. Et primo manifestat verum esse quod dicitur. Secundo excludit falsum intellectum, ibi [Sed non vna hominis syllaba.] Exponit ergo quod dixerat aliquid partium orationis esse significantium, sicut hoc nomen homo, quod est pars orationis, significat aliquid, sed non significat ut affirmatio aut negatio, quia non significat, esse vel non esse. Et hoc dico non in actu, sed solum in potentia. Potest enim aliquid addi, per cuius additionem fit affirmatio, vel negatio, scilicet si addatur ei verbum. Deinde cum dicitur.

c. Excludit falsum intellectum, & posset hoc referri ad immediate dictum, ut sit sensus, quod nomen erit affirmatio & negatio, si quid ei addatur, sed non si addatur ei vna nominis syllaba. Sed quia huic sensui non conueniunt verba sequentia, oportet quod referatur ad id, quod supra dictum est in definitione orationis, scilicet quod aliquid partium eius sit significantium separatum. Sed quia pars alicuius totius dicitur proprie illud, quod immediate venit ad constitutionem totius, non autem pars partis, ideo hoc non intelligendum est de partibus nominis vel verbi, quæ sunt syllabæ vel literæ. Et ideo dicitur, quod pars orationis est significantia separata, non tamen talis pars, quæ est vna nominis syllaba. Et hoc manifestat in syllabis, quæ quandoque possunt esse dictiones per se significantes: sicut hoc quod dico rex, quandoque est vna dictio per se significans: in quantum vero accipitur ut vna quædam syllaba huius nominis Sorex foricis, non significat aliquid per se, sed est vox sola. Dicitio enim quædam est composita ex pluribus vocibus, tamen in significando habet simplicitatem, in quantum scilicet significat simplicem intellectum. Et ideo in quantum est vox composita, potest habere partem quæ est rex, in quantum autem est simplex in significando, non potest habere partem significantem. Vnde syllabæ quidem sunt voces, sed non sunt voces per se significantes. Sciendum tamen, quod in nominibus compositis quæ imponuntur ad significandum rem simplicem ex aliquo intellectu composito, partes secundum apparentiam aliquid significant, licet non secundum veritatem. Et ideo subdit, quod in duplicibus, id est in nominibus compositis, syllabæ quæ possunt esse dictiones, in compositione nominis venientes, significant aliquid, scilicet in ipso composito: & secundum quod sunt dictiones, non autem significant per se, prout sunt huiusmodi nominis partes: sed eo modo, sicut supra dictum est. Deinde cum dicitur.

d. Excludit quandam errorem. Fuerunt enim aliqui dicentes, quod oratio & eius partes significant naturaliter, non ad placitum. Ad probandum autem hoc utebantur tali ratione. Virtus naturalis oportet esse naturalia instrumenta: quia natura non deficit in necessariis. Potentia autem interpretatiua est naturalis, ergo instrumenta eius sunt naturalia: instrumentum autem eius est oratio, quia per orationem virtus interpretatiua interpretatur mentis conceptum. hoc enim dicimus instrumentum, quo agens operatur, ergo oratio est aliquid naturale, non ex institutione humana significans, sed naturaliter. Huic autem rationi, quæ dicitur esse Platonis in lib. qui incitularur, Cratylus, Aristoteles obuiando dicit, quod oratio est significantia, non sicut instrumentum virtutis, scilicet naturalis: quia instrumenta naturalia virtutis interpretatiuæ sunt guttur, & pulmo, quibus formatur vox, & lingua, & dentes, & labia, quibus literati soni, ac articulati distinguuntur: o-

LECTIO VII.

Enunciatiua vero non omnis, sed illa, in qua verum, vel falsum est.

ratio autem, & partes eius sunt sicut effectus virtutis interpretatiuæ per instrumenta prædicta. Sicut enim virtus motiua virtutis naturalibus instrumentis, sicut brachiis, & manibus ad faciendum opera artificialia, ita virtus interpretatiua virtutis gutture, & aliis instrumentis naturalibus ad faciendum orationem. Vnde oratio, & partes eius non sunt res naturales, sed quidam artificiales effectus. Et ideo subdit, quod oratio significat ad placitum, id est, secundum institutionem humanæ rationis, & voluntatis, ut supra dictum est, sicut & omnia artificialia causantur ex humana voluntate, & ratione. Sciendum ergo, quod, si virtutem interpretatiuam non attribuimus virtuti motiuæ, sed rationi, sic non est virtus naturalis, sed supra omnem naturam corpoream: quia intellectus non est actus alicuius corporis, sicut probatur in Tertio de Anima. Ipsa autem ratio est, quæ mouet virtutem corporealem ad opera artificialia, quibus etiam ut instrumentis virtutis ratio, non sunt autem instrumenta alicuius virtutis corporalis. Et hoc modo potest etiam uti oratione, & eius partibus, quasi instrumentis: quamuis non naturaliter significant.

Homo nanque significat quidem aliquid, at non esse, aut non esse, sed erit affirmatio, aut negatio, si aliquid ipsi addideris.

Vna vero syllaba hominis nihil significat. Nec enim hac in dictione musica, musica significat aliquid, sed vox tantum est, in compositis autem significat quidem, sed non per se, ut antea diximus.

At vero omnis oratio significatiua quidem est, at non ut instrumentum, sed ex instituto, quemadmodum dicimus.

LECTIO VII.

Non omnis autem enunciatiua, sed ea tantum, quæ vera est aut falsa.

ratio est, quæ mouet virtutem corporealem ad opera artificialia, quibus etiam ut instrumentis virtutis ratio, non sunt autem instrumenta alicuius virtutis corporalis. Et hoc modo potest etiam uti oratione, & eius partibus, quasi instrumentis: quamuis non naturaliter significant.

LECTIO SEPTIMA.

Postquam Philosophus determinauit de principiis enunciationis, hic incipit determinare de ipsa enunciatione. Et diuiditur pars hæc in duas, quia in prima determinat de enunciatione absolute, in secunda de diuersitate enunciationum, quæ prouenit secundum ea, quæ simplici enunciatione adduntur: & hoc in Secundo Libro, ibi [Quoniam autem est enunciatio de aliquo affirmatio.] Prima pars diuiditur in partes tres. In Prima definit enunciationem, in secunda diuidit eam. ibi [Est autem vna prima oratio.] In tertia agit de oppositione partium eius ad inuicem, ibi [Quoniam autem est enunciare, &c. Circa primum tria facit.

Primo, ponit definitionem enunciationis. Secundo, ostendit quod per hanc definitionem differt enunciatio ab aliis speciebus orationis, ibi [Non autem in omnibus, &c.] Tertio ostendit, quod de sola enunciatiua est tractandum, ibi [Et cæteræ quidē relinquuntur.] Circa primum considerandum, quod oratio, quamuis non sit instrumentum alicuius virtutis naturaliter operantis, est tamen instrumentum rationis, ut supra dictum est. Omne autem instrumentum oportet definiti ex suo fine, qui est usus instrumenti: usus autem orationis, sicut & omnis vocis significantiæ est significare conceptum intellectus: dux autem sunt operationes intellectus, in quarum vna non inuenitur veritas, & falsitas, in alia autem inuenitur verum, & falsum. Et ideo orationem enunciatiuam definit, ex significatione veri, & falsi, dicens, quod [non omnis oratio est enunciatiua, sed in qua verum vel falsum est.] Vbi considerandum est, quod Aristot. mirabili breuitate usus, & diuisionem orationis innuit in hoc quod dicit, non omnis oratio est enunciatiua, & definitionem in hoc quod dicit, sed in qua verum vel falsum est; ut intelligatur quod hæc sit definitio enunciationis, Enunciatio est oratio, in qua verum vel falsum est. Dicitur autem in enunciatione esse verum vel falsum, sicut in signo intellectus veri vel falsi: sed sicut in subiecto est verum vel falsum in mente, ut dicitur in Sexto Metaphysicæ, in re autem sicut in causa: quia ut dicitur in libro Prædicamentorum, ab eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est. Deinde cum dicit.

Leff. 4. Leff. 2. & 6.

Leff. 1. Leff. 8.

Leff. præc.

Leff. vltima & c. 8. In post præd.

Ostendit, quod per hanc definitionem enunciatio differt ab aliis orationibus. Et quidem de orationibus imperfectis manifestum est, quod non significant verum vel falsum, quia cum non faciant perfectum sensum in animo auditoris, manifestum est, quod perfecte non exprimunt iudicium rationis, in quo consistit verum vel falsum. His igitur prætermisissis, sciendum est, quod perfectæ orationis, quæ complet sententiam, quinque sunt species, videlicet Enunciatiua, Deprecatiua, Imperatiua, Interrogatiua, & Vocatiua. Non tamen intelligendum est, quod solum nomen vocatiui casus sit vocatiua oratio: quia oportet aliquid partium orationis significare aliquid separatim, sicut supra dictum est, sed per vocatiuum prouocatur, siue excitatur animus audientis ad attendendum, non autem est vocatiua oratio, nisi plura coniungantur, ut cum dico, obone Petre. Harum autem orationum, sola enunciatiua est, in qua inuenitur verum & falsum, quia ipsa sola absolute significat conceptum intellectus, in quo est verum vel falsum. Sed quia intellectus, vel ratio, non solum concipit in seipso veritatem rei tantum, sed etiam ad eius officium pertinet secundum suum conceptum alia dirigere & ordinare, ideo necesse fuit, quod sicut per enunciatiuam orationem significatur ipse mentis conceptus, ita etiam essent aliqua alia orationes significantes ordinem rationis, secundum quam alia diriguntur. Dirigitur autem ex ratione vnus hominis alius homo ad tria. Primo quidem, ad attendendum mente, & ad hoc pertinet vocatiua oratio. Secundo, ad respondendum voce; & ad hoc pertinet interrogatiua. Tertio, ad exequendum in opere, & ad hoc pertinet, quantum ad inferiores, oratio imperatiua, quantum autem ad superiores, oratio deprecatiua, ad quam reducitur oratio optatiua: quia respectu superioris, homo non habet vim motiuam, nisi per expressionem sui desiderij. Quia igitur istæ quatuor orationis species non significant ipsum conceptum intellectus, in quo est verum vel falsum, sed quandam ordinem ad hoc consequentem, inde est, quod in nulla earum inuenitur verum vel falsum, sed solum in enunciatiua, quæ significat id, quod de rebus concipitur. Et inde est, quod omnes modi orationum, in quibus inuenitur verum vel falsum, sub enunciatione continentur, quam quidam dicunt indicatiuam, vel suppositiuam. Dubitatiua autem ad interrogatiuam reducitur, sicut & optatiua ad deprecatiuam. Deinde cum dicitur.

Non autem omnibus inest, ut deprecatio oratio quidem est, sed neque vera, neque falsa.

Cæteræ igitur relinquuntur: rhetoricæ enim vel poeticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua vero præsentis speculationis est.

LECTIO VIII.

Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, alia vero omnes, coniunctione vnæ.

Necesse est autem, omnem orationem enunciatiuam ex verbo esse, vel casu verbi. Etenim

est, quod vox est signum intellectus, & intellectus est signum rei. Ex parte igitur vocis, affirmatiua est prior negatiua, quia est simplicior; negatiua enim enunciatio addit supra affirmatiuam, particulam negatiuam. Ex parte autem intellectus etiam affirmatiua enunciatio, quæ significat compositionem intellectus, est prior negatiua, quæ significat diuisionem eiusdem: diuisio enim naturaliter posterior est compositione, nam non est diuisio, nisi compositorum, sicut non est corruptio, nisi generatorum. Ex parte autem rei affirmatiua enunciatio, quæ significat esse, prior est negatiua, quæ significat non esse: sicut habitus naturaliter prior est priuatione. Dicit ergo, quod oratio enunciatiua vna & prima est affirmatio, id est, affirmatiua enunciatio. Et contra hoc, quod dixerat prima, subdit [Deinde negatio] id est, negatiua oratio, quia est posterior affirmatiua, ut dictum est. Contra id autem, quod dixerat vna simpliciter, subdit, quod [quædam alia sunt vnæ non simpliciter, sed coniunctione vnæ.] Ex hoc autem, quod hic dicitur, argumentatur Alexand. quod diuisio enunciationis in affirmationem & negationem non est diuisio generis in species, sed diuisio nominis multiplicis in sua significata. Genus enim vniuoce prædicatur de suis speciebus, non secundum prius & posterius. Vnde Aristot. noluit, quod ens esset genus commune omnium, quia per prius prædicatur de substantia, quam de nouem generibus accidentium, sed enunciatio prædicatur secundum prius & posterius de affirmatione & negatione, & videretur per hoc, quod dicitur primo, & deinde ergo, &c. Sed dicendum, quod vnus diuidentium aliquod commune potest esse prius altero dupliciter, vno modo secundum proprias rationes, aut naturas diuidentium, alio modo secundum participationem rationis illius communis, quod in ea diuiditur. Primum autem non tollit vniuocationem generis, ut manifestum est in numeris, in quibus binarius secundum rationem propriam prior est ternario, sed tamen æqualiter participant rationem generis sui, scilicet numeri: ita enim est ternarius multitudo mensurata per vnus, sicut & binarius. Sed secundum impedit vniuocationem generis. Et propter hoc ens non potest esse genus substantiæ & accidentis: quia in ipsa ratione entis, substantia, quæ est ens per se, prioritatem habet respectu accidentis, quod est ens per aliud, & in alio. sic ergo affirmatio prior est negatione secundum propriam rationem, tamen æqualiter participant rationem enunciationis, quam supra posuit, videlicet quod enunciatio est oratio, in qua verum vel falsum est. Deinde cum dicitur.

Manifestat propositas diuisiones. Et primo manifestat primam scilicet, quod enunciatio vel est vna simpliciter, vel coniunctione vnæ. Secundo manifestat secundam, scilicet, quod enunciatio simpliciter vna vel est affirmatiua, vel negatiua, ibi, [Est autem simplex enunciatio, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum manifestandum. Secundo, manifestat propositum, ibi, [Est autem vna oratio.] Circa primum duo facit. Primo dicit, quod omnem

Postquam Philosophus definiuit enunciationem, hic diuidit eam, & diuiditur in duas partes. In prima po-

nit diuisionem, in secunda manifestat eam, ibi [Necesse est autem.] Circa primum considerandum est, quod Aristot. sub breuiloquio duas diuisiones enunciationis ponit. Quarum vna est, quod enunciatio quædam est vna simplex, quædam est coniunctione vnæ. Sicut etiam in rebus, quæ sunt extra animam, aliquid est vnus simplex, sicut indiuisibile, vel continuum, aliquid est vnus colligatione aut compositione, aut ordine. Quia enim ens & vnus conuertuntur, necesse est, sicut omnem rem, ita & omnem enunciationem aliquam esse vnam. Alia vero subdiuisio enunciationis est, quod si enunciatio sit vna, aut est affirmatiua, aut negatiua. Enunciatio autem affirmatiua, prior est negatiua, tripliciter ratione, secundum tria, quæ supra posita sunt: vbi dictum

Quod quidem non omnibus orationibus competit. Nam fit quidem oratio, cum quispiam optat, non tamen vera est, aut falsa.

Orationes igitur cætera omittuntur, ad oratoriam enim artem, aut poësim illarum magis consideratio pertinet. Enunciatiua vero præsentis est proprie contemplationis.

LECTIO VIII.

Est itaque vna prima enunciatiua oratio affirmatio, deinde negatio: cætera vero omnes, coniunctione sunt vnæ.

Necesse est autem enunciatiuam omnem orationem ex verbo, aut casu verbi constare. Etenim & ipsa ho-

est, quod vox est signum intellectus, & intellectus est signum rei. Ex parte igitur vocis, affirmatiua est prior negatiua, quia est simplicior; negatiua enim enunciatio addit supra affirmatiuam, particulam negatiuam. Ex parte autem intellectus etiam affirmatiua enunciatio, quæ significat compositionem intellectus, est prior negatiua, quæ significat diuisionem eiusdem: diuisio enim naturaliter posterior est compositione, nam non est diuisio, nisi compositorum, sicut non est corruptio, nisi generatorum. Ex parte autem rei affirmatiua enunciatio, quæ significat esse, prior est negatiua, quæ significat non esse: sicut habitus naturaliter prior est priuatione. Dicit ergo, quod oratio enunciatiua vna & prima est affirmatio, id est, affirmatiua enunciatio. Et contra hoc, quod dixerat prima, subdit [Deinde negatio] id est, negatiua oratio, quia est posterior affirmatiua, ut dictum est. Contra id autem, quod dixerat vna simpliciter, subdit, quod [quædam alia sunt vnæ non simpliciter, sed coniunctione vnæ.] Ex hoc autem, quod hic dicitur, argumentatur Alexand. quod diuisio enunciationis in affirmationem & negationem non est diuisio generis in species, sed diuisio nominis multiplicis in sua significata. Genus enim vniuoce prædicatur de suis speciebus, non secundum prius & posterius. Vnde Aristot. noluit, quod ens esset genus commune omnium, quia per prius prædicatur de substantia, quam de nouem generibus accidentium, sed enunciatio prædicatur secundum prius & posterius de affirmatione & negatione, & videretur per hoc, quod dicitur primo, & deinde ergo, &c. Sed dicendum, quod vnus diuidentium aliquod commune potest esse prius altero dupliciter, vno modo secundum proprias rationes, aut naturas diuidentium, alio modo secundum participationem rationis illius communis, quod in ea diuiditur. Primum autem non tollit vniuocationem generis, ut manifestum est in numeris, in quibus binarius secundum rationem propriam prior est ternario, sed tamen æqualiter participant rationem generis sui, scilicet numeri: ita enim est ternarius multitudo mensurata per vnus, sicut & binarius. Sed secundum impedit vniuocationem generis. Et propter hoc ens non potest esse genus substantiæ & accidentis: quia in ipsa ratione entis, substantia, quæ est ens per se, prioritatem habet respectu accidentis, quod est ens per aliud, & in alio. sic ergo affirmatio prior est negatione secundum propriam rationem, tamen æqualiter participant rationem enunciationis, quam supra posuit, videlicet quod enunciatio est oratio, in qua verum vel falsum est. Deinde cum dicitur.

Manifestat propositas diuisiones. Et primo manifestat primam scilicet, quod enunciatio vel est vna simpliciter, vel coniunctione vnæ. Secundo manifestat secundam, scilicet, quod enunciatio simpliciter vna vel est affirmatiua, vel negatiua, ibi, [Est autem simplex enunciatio, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum manifestandum. Secundo, manifestat propositum, ibi, [Est autem vna oratio.] Circa primum duo facit. Primo dicit, quod omnem

LECTIO VIII.

omnem orationem enunciatiuam oportet constare ex verbo, quod est presentis temporis, vel casu verbi, quod est preteriti, vel futuri. Tacet autem de verbo infinito, quia eundem usum habet, sicut & verbum negatiuum. Manifestat autem, quod dixerat per hoc, quod non solum nomen vnum sine verbo non

facit orationem perfectam enunciatiuam, sed nec etiam oratio imperfecta. Definitio enim oratio quaedam est, & tamen si ad rationem hominis, id est, definitionem non addatur est, quod est verbum, vel erat, vel fuit, quae sunt casus verbi, aut aliquid huiusmodi aliud, id est, aliquid aliud verbum, seu casus verbi, non dicitur oratio enunciatiua. Potest autem esse dubitatio, cum enunciatio constet ex nomine & verbo, quare non facit mentionem de nomine, sicut de verbo? Ad hoc tripliciter responderi potest. Vno modo, quia nulla oratio enunciatiua inuenitur sine verbo vel casu verbi: inuenitur autem enunciatio sine nomine, puta, cum nos vrimur infinitiuis verborum loco nominum, vt cum dicitur, currere est moueri. Secundo, & melius, quia, sicut supra dictum est, verbum est nota eorum, quae de altero praedicantur. Praedicatum autem est principalior pars enunciationis, eo quod est pars formalis & completiua ipsius. Vnde vocatur apud Gracos propositio categorica, id est, praedicatiua. Denominatio autem fit a forma, quae dat speciem rei. Et ideo fecit mentionem de verbo, tanquam de principaliori & formaliori. Cuius signum est, quia enunciatio categorica dicitur affirmatiua vel negatiua ratione verbi, quod affirmatur vel negatur, sicut conditionalis dicitur affirmatiua vel negatiua, eo quod affirmatur vel negatur coniunctio, a qua denominatur. Tertio potest dici adhuc melius, quod non erat intentio Arist. ostendere, quod nomen vel verbum non sufficiant ad enunciationem complendam, hoc enim supra manifestauit, tam de nomine, quam de verbo. Sed quia dixerat, quod quaedam enunciatio est vna simpliciter, quaedam autem coniunctio vna: posset aliquis dicere, quod illa, quae est vna simpliciter, careret omni compositione. sed ipse hoc excludit per hoc, quod in omni enunciatione oportet esse verbum, quod importat compositionem, quam non est intelligere sine compositis, sicut supra dictum est. Nomen autem non importat compositionem, & ideo non exigit praesens intentio, vt de nomine faceret mentionem, sed solum de verbo. Secundo ibi.

ostendit aliud, quod est necessarium ad manifestationem propositi, scilicet quod hoc, quod dico animal gressibile bipes, quae est definitio hominis, est vnum, & non multa. Et eadem ratio est de omnibus definitionibus. Et huiusmodi rationem assignare, dicit esse [alterius negotij.] Pertinet enim ad Metaphysicum, vt in 7. & in 8. Metaphys. ratio huius assignatur, quia scilicet differentia aduenit generi non per accidens, sed per se tanquam determinatiua ipsius, per modum, quo materia determinatur per formam. Nam a materia sumitur genus, a forma autem differentia. Vnde sicut ex forma & materia fit vere vnum, & non multa, ita ex genere & differentia. Excludit autem quandam dubitationem huius vnitatis, quam quis posset suspicari, vt scilicet definitio dicatur vnum, quia partes eius sunt propinquae, id est, sine aliqua interpositione coniunctionis vel morae. Et quidem non interruptio locutionis necessaria est ad vnitatem definitionis, quia si interponeretur coniunctio partibus definitionis, iam secunda non determinaret primam, sed significaretur, vt actum multum in locutione, & ideo idem operatur interpositio morae, qua vtuntur Rhetores loco coniunctionis. Vnde ad vnitatem definitionis requiritur, quod partes eius proferantur sine coniunctione & interpolatione: quia etiam in re naturali, cuius est definitio, nihil cadit medium inter materiam & formam, sed praedicta non interruptio non sufficit ad vnitatem definitionis, quia contingit etiam hanc continuitatem prolationis seruari in his, quae non sunt simpliciter vnum, sed per accidens, vt si dicam, homo albus musicus. Sicigitur

Leff. 5.

Leff. 12. & com. 14. Leff. 3. & com. 10.

Aristoteles valde subtiliter manifestauit, quod absoluta vnitatis enunciationis non interruptitur, neque per compositionem, quam importat verbum, neque per multitudinem nominum, ex quibus constat definitio. Et est eadem ratio vtrouique, nam praedicatum comparatur ad subiectum, vt forma ad materiam, & similiter differentia ad genus; ex materia autem & forma fit vnum simpliciter. Deinde cum dicitur.

minis ratio, nisi est, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addideris, nondum est enunciatiua sane oratio.

Quia vnum quid est, & non multa, animal gressibile bipes. non enim quia partibus coniunctis pronuntiata est, erit vna. Verum id pertractare, ad aliam pertinet facultatem.

Est autem enunciatiua vna oratio, aut ea, quae vnum significat, aut ea, quae coniunctio est vna. Plures vero ea, quae plura, & non vnum significat; aut ea, quae caret coniunctione.

facit. Primo manifestat ipsam diuisionem. Secundo concludit, quod ab vtroque membro diuisionis nomen & verbum excluduntur, ibi, [nomen ergo & verbum.] Opponitur autem vnitati pluralitas; & ideo enunciationis vnitatem manifestat per modum pluralitatis. Dicit ergo primo, quod enunciatio dicitur vel vna absolute, scilicet quae vnum de vno significat, vel secundum quid, scilicet quae est coniunctio vna. Per oppositum autem est intelligendum, quod enunciationes plures sunt, vel ex eo, quod plura significant, & non vnum, & haec opponitur primo modo vnitatis, vel ex eo, quod absque coniunctione proferuntur, & tales opponuntur secundo modo vnitatis. Circa quod considerandum est secundum Boethium, quod vnitatis & pluralitas orationis potest referri ad significatum, simplex autem & compositum attenditur secundum ipsas voces. Et ideo enunciatio quandoque est simplex & vna, puta, cum solum ex nomine & verbo componitur in vnum significatum, vt cum dico, homo est albus. Est etiam quandoque vna oratio, sed composita, quae quidem vnam rem significat, sed tamen composita est vel ex pluribus terminis, sicut si dicam, animal rationale mortale currit, vel ex pluribus enunciationibus, sicut in conditionalibus, quae quidem vnum significant, & non multa. Similiter autem quandoque in enunciatione est pluralitas cum simplicitate, puta cum in oratione ponitur aliquod nomen multa significans, vt si dicam, Canis latrat, haec oratio plures est, quia plura significat, & tamen simplex est. Quandoque vero in enunciatione est pluralitas & compositio, puta, cum ponuntur plura in subiecto, vel in praedicato, ex quibus non fit vnum, sive interueniat coniunctio, sive non, puta, si dicam, Homo albus musicus disputat, & similiter est, si coniungantur plures enunciationes, sive cum coniunctione, sive sine coniunctione, vt si dicam, Sorces currit, Plato disputat, & secundum hoc sensus literae est, quod enunciatio vna est, illa, quae vnum de vno significat, non solum si sit simplex, sed etiam si sit coniunctio vna. Et similiter enunciationes plures dicuntur, quae plura, & non vnum significant, non solum quando interponitur aliqua coniunctio, vel inter nomina vel verba, vel etiam inter ipsas enunciationes: sed etiam, si [vel in coniunctione] id est, absque aliqua interposita coniunctione plura significat, vel quia est vnum nomen aequiuocum, vel quia ponuntur plura nomina absque coniunctione, ex quorum significatis non fit vnum, vt si dicam, Homo albus grammaticus logicus currit. Sed haec expositio non videtur esse secundum intentionem Aristotelis. Primo quidem, quia per diuisionem, quam interponit, videtur distinguere inter orationem vnum significantem, & orationem, quae est coniunctio vna. Secundo, quia supra dixerat, quod [est vnum quoddam, & non multa, animal gressibile bipes.] Quod autem est coniunctio vnum, non est vnum & multa, sed est vnum ex multis. Et ideo melius videtur dicendum, quod Aristoteles, quia supra dixerat, aliquam enunciationem esse vnam, & aliquam coniunctionem vnam, hic manifestat, quae sit vna. Et quia supra dixerat, quod multa nomina simul coniuncta, sunt vnum, sicut animal gressibile bipes, dicit Commentator Algazel, quod enunciatio est iudicanda vna, non ex vnitatem nominis, sed ex vnitatem significati,

Leff. prac.

Leff. prac.

tati, etiam si sint plura nomina, quae vnum significant. Vel si aliqua enunciatio vna plura significet, non erit vna simpliciter, sed coniunctio vna. Et secundum hoc, animal gressibile bipes est risibile, non est vna, coniunctio vna, sicut prius dicebatur, sed quia vnum significat. Et quia oppositum per oppositum manifestatur, consequenter ostendit, quae sunt plures enunciationes, & ponit duos modos pluralitatis. Primus est, quod plures dicuntur enunciationes, quae plura significant. Contingit autem aliqua plura significari in aliquo vno communi, sicut cum dico, Animal gressibile bipes, sub hoc vno communi, quod est animal, multa continentur, & tamen haec enunciatio est vna, & non plures. Et ideo addit, [& non vnum.] Sed melius est, vt dicatur, hoc esse additum propter definitionem, quae multa significat, quae sunt vnum: & hic modus pluralitatis opponitur primo modo vnitatis. Secundus modus pluralitatis est, quando non solum enunciationes plura significant, sed etiam illa plura nullatenus coniunguntur, & hic modus pluralitatis opponitur secundo modo vnitatis, & secundum hoc patet, quod secundus modus vnitatis non opponitur primo modo pluralitatis. Ea autem, quae non sunt opposita, possunt simul esse. Vnde manifestum est, enunciationem, quae est vna coniunctio, esse etiam plures: plures, in quantum significat plura, & non vnum. Secundum autem hoc possumus accipere tres modos enunciationis. Nam quaedam est simpliciter vna, in quantum vnum significat, quaedam est simpliciter plures, in quantum plura significat, sed est vna secundum quid, in quantum est coniunctio vna. Quaedam sunt simpliciter plures, quae neque significant vnum, neque coniunctio aliqua vniuntur. Ideo autem Arist. quatuor ponit, & non solum tria, quia quandoque est enunciatio plures, quia plura significat, non tamen coniunctio vna, puta, si ponatur ibi nomen multa significans. Deinde cum dicitur.

Nomen ergo & verbum dictio sit sola, quoniam non est dicere, sicut aliquid significantem voce enunciare, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso proferente.

Harum autem haec simplex quidem est enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. haec autem ex his coniuncta velut oratio quaedam iam composita.

Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo, quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Assertio vero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio vero, enunciatio alicuius ab aliquo.

Excludit ab vnitatem orationis nomen & verbum. Dicitur enim, quod enunciatio vna est, quae vnum significat: posset enim aliquis intelligere, quod sic significaret sicut nomen & verbum vnum significant. Et ideo ad hoc excludendum subdit, [Nomen ergo & verbum dictio sit sola;] ita dictio sit, quod non enunciatio. Et videtur ex modo loquendi, quod ipse imposuerit hoc nomen ad significandum partes enunciationis. Quod autem nomen & verbum dictio sit sola, manifestat per hoc, quod non potest dici, quod ille enunciet, qui sic aliquid significat voce, sicut nomen vel verbum significat. Et ad hoc manifestandum innuit duos modos vtendi enunciatione. Quandoque enim vtimur ipsa quasi ad interrogata respondentes, puta, si quaeratur: quis sit in scholis? respondemus, magister. Quandoque vtimur ea propria sponte, nullo interrogante, sicut cum dicimus, Petrus currit. Dicit ergo, quod ille, qui significat aliquid vnum nomine vel verbo, non enunciat: vel, sicut ille, qui responderet aliquo interrogante, vel sicut ille, qui proferet enunciationem non aliquo interrogante, sed ipso proferente sponte. Introduxit autem hoc, quia nomen vel verbum simplex, quando responderetur ad interrogationem, videtur verum vel falsum significare: quod est proprium enunciationis. Sed non competit nomini vel verbo, nisi secundum quod intelligitur coniunctum cum alia parte posita in interrogatione. Vt si quaeretur: quis legit in scholis? respondeatur, Magister, intelligitur, ibi legit. Si ergo ille, qui enunciat aliquid nomine vel verbo, non enunciat, manifestum est, quod enunciatio non sic vnum significat, sicut nomen vel verbum. Hoc autem inducit, sicut conclusionem eius, quod supra praemisit, [Necesse est, omnem orationem enunciatiuam ex verbo esse, vel ex casu verbi.] Deinde cum dicitur.

Manifestat praemissam diuisionem secundum rationes partium. Dixerat enim, quod vna enunciatio est, quae vnum de vno significat, & alia est, quae est coniunctio vna. Ratio autem huius diuisionis est ex eo, quod vnum natum est diuidi per simplex & compositum. Et ideo dicitur, [Harum autem] scilicet enunciationum, in quibus diuiditur vnum, haec dicitur vna, vel quia significat vnum simpliciter, vel quia vna est coniunctio. [Haec quidem simplex enunciatio est,] quae scilicet vnum significat. Sed ne intelligatur, quae significat vnum, sicut nomen vel verbum, ad excludendum hoc subdit, [vt aliquid de aliquo,] id est, per modum compositionis, vel [aliquid ab aliquo,] id est, per modum diuisionis. [Haec autem ex his coniuncta,] quae scilicet dicitur coniunctio vna,

Nomen igitur aut verbum, dictio tantum vocetur, quippe cum fieri nequeat, vt is, qui aliquid nomine vel verbo significat, sic dicat, vt enunciet; sive interrogatus fuerit, sive non, sed ex sese voluerit dicere.

Harum autem alia erit enunciatio simplex, aliquid, inquam, dicens de aliquo, aut aliquid ab aliquo remouens, alia autem ex his composita, veluti composita iam est oratio quaedam.

Arg. simplex enunciatio est vox significatiua essendi quippiam, vel non essendi, vt tempora sunt distincta: Assertio vero est de aliquo alicuius enunciatio. Negatio autem enunciatio, qua aliquid ab aliquo dimouetur.

est velut oratio iam composita: quasi dicat hoc modo, enunciationis vnitatis diuiditur in duo praemissa, sicut aliquid vnum, diuiditur in simplex & compositum. Deinde cum dicitur.

Manifestat secundam diuisionem enunciationis, secundum videlicet quod enunciatio diuiditur in affirmationem & negationem. Haec autem diuisio primo quidem conuenit enunciationi simplici, ex consequenti autem conuenit compositae enunciationi, & ideo ad infinitandum rationem praedictae diuisionis, dicit, quod simplex enunciatio est vox significatiua [de eo quod est aliquid] quod pertinet ad affirmationem [vel non est aliquid] quod pertinet ad negationem. Et ne intelligatur solum secundum praesens tempus, subdit [quemadmodum tempora sunt diuisa,] id est, similiter hoc habet locum in aliis temporibus, sicut & in praesenti. Alex autem existimauit, quod Arist. hic definit enunciationem, & quia in definitione enunciationis videtur ponere affirmationem & negationem, volebat hic accipere, quod enunciatio non esset genus affirmationis & negationis, quia species nunquam ponitur in definitione generis. Id autem, quod non vniuocae praedicatur de multis, quia scilicet non significat aliquid vnum, quod sit vnum commune multis, non potest notari, nisi per illa multa, quae significantur. Et inde est, quod quia vnum non dicitur aequiuoce de simplici & composito, sed per prius & posterius, Aristoteles in praecedentibus semper ad notificandum vnitatem enunciationis vsus est vtroque. Quia ergo videtur vt affirmatio & negatio ad notificandum enunciationem, volebat Alexander accipere, quod enunciatio non dicitur de affirmatione & negatione vniuocae, sicut genus de suis speciebus. Sed contrarium apparet ex hoc, quod Philosophus consequenter vtitur nomine enunciationis, vt genere, cum in definitione affirmationis & negationis subdit, quod [affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo] per modum compositionis, [negatio vero est enunciatio alicuius ab aliquo] per modum diuisionis. Nomen autem aequiuoco non confueuimus vt ad significandum significata eius. Et ideo Boethius dicit, quod Arist. suo modo breuiloquio vtens, simul vsus est & definitione & diuisione eius. ita vt quod dicit, [de eo, quod est aliquid, vel non est] non referatur ad definitionem enunciationis, sed ad eius diuisionem. Sed quia differentiae diuisae generis non cadunt in eius definitione, nec hoc solum, quod dicitur vox significatiua, sufficiens est definitio enunciationis, melius dici potest secundum Porphyrium, quod hoc totum, quod dicitur [vox significatiua de eo, quod est, vel de eo, quod non est,] est definitio enunciationis. Nec tamen ponitur affirmatio & negatio in definitione enunciationis, sed virtus affirmationis & negationis, scilicet quod esse, vel non esse, quod est naturaliter prius enunciatione. Affirmationem autem & negationem postea definiuit, cum dixit [affirmationem esse alicuius de aliquo, & negationem alicuius ab aliquo.] Sed sicut in definitione

gener.

PERIHERMENIAS

14

generis, non debet poni species, ita nec ea, quae sunt propria specierum. Cum igitur significare esse sit proprium affirmationis, & significare non esse sit proprium negationis, melius videtur dicendum secundum Amonium, quod hic non definitur enunciatio, sed solum diuiditur. Supra enim posita est definitio, cum dictum est, quod [Enunciatio est oratio, in qua est verum vel falsum.] In qua quidem nulla mentio facta est de affirmatione, nec de negatione. Est autem considerandum, quod artificiosissime procedit. diuidit enim genus non in species, sed in differentias specificas. Non enim dicit, quod enunciatio est affirmatio vel negatio, sed [vox significatiua de eo, quod est esse,] quae est differentia specifica affirmationis, vel [de eo, quod non est,] in quo tangitur differentia specifica negationis. Et ideo ex differentia adiunctis generi constituit definitionem speciei, cum subdit, [quod affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo] per quod significatur esse, & [negatio est enunciatio alicuius ab aliquo] quod significat non esse.

LECTIO IX.

Quoniam autem est enunciare, & quod est non esse: & non, quod non est, esse, & quod est, esse; & quod non est, non esse, & circa ea, quae sunt extra praesens tempus, similiter omne contingit, quod quis affirmauerit, negare, & quod negauerit, affirmare, quare manifestum est, quoniam omni affirmationi negatio est opposita, & omni negationi affirmatio.

b Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. **c** Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem aequiuoce, & quaecumque; caetera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

LECTIO IX.

Proposita diuisione enunciationis, hic tangit de oppositione partium enunciationis, scilicet affirmationis & negationis. Et quia enunciationem esse dixerat orationem, in qua est verum vel falsum. Primo ostendit, qualiter enunciationes adinuicem opponantur. Secundo, mouet quandam dubitationem circa praedeterminata, ibi, [In his ergo, quae sunt, & quae facta erunt.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, qualiter vna enunciatio opponatur alteri. Secundo ostendit, quod tantum vna opponitur vni, ibi, [Manifestum est.] Prima adhuc diuiditur in duas: Primo, determinat de oppositione affirmationis & negationis, absolute. Secundo ostendit, quomodo huiusmodi oppositio diuersificatur ex parte subiecti: ibi, [Quoniam autem sunt.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod omni affirmationi est negatio opposita, & conuerso. Secundo, manifestat oppositionem affirmationis & negationis, absolute, ibi, [Et sit contradictio.] Circa primum considerandum est, quod ad ostendendum suum propositum Philosophus assumit duplicem diuersitatem enunciationis, quarum prima est ex ipsa forma, vel modo enunciandi, secundum quod dictum est, quod enunciatio vel est affirmatiua, per quam scilicet enunciat aliquid esse, vel est negatiua, per quam significatur aliquid non esse. Secunda diuersitas est per comparationem ad rem, ex qua dependet veritas & falsitas intellectus & enunciationis. Cum enim enunciat aliquid esse vel non esse secundum congruentiam rei, est oratio vera, alioquin est oratio falsa. Sic igitur quatuor modis potest variari enunciatio, secundum permissionem harum duarum diuisionum. Vno modo, quia id, quod est in re, enunciat ita esse, sicut in re est, quod pertinet ad affirmationem veram, puta, cum Sortes currit, dicimus Sortem currere. Alio modo, cum enunciat aliquid non esse, quod non est, quod pertinet ad negationem veram, vt cum dicitur, Aethiops albus non est. Tertio modo, cum enunciat aliquid esse, quod in re non est, quod pertinet ad affirmationem falsam, vt cum dicitur, coruus est albus. Quarto modo, cum enunciat aliquid non esse, quod in re est, quod pertinet ad negationem falsam, vt cum dicitur, Nix non est alba. Philosophus autem, vt a minoribus ad potiora procedat, falsas veris praeponeit, inter quas negatiuas praemittit affirmatiuas, cum dicit, quod contingit enunciare, quod est in rerum natura non esse. Secundo autem ponit affirmati-

uam falsam, cum dicit, [Et quod non est,] scilicet in rerum natura, esse. Tertio autem ponit affirmatiuam veram, quae opponitur negatiuae, quam posuit in primo, cum dicit, [Et quod est,] scilicet in rerum natura esse. Quarto autem ponit negatiuam veram, quae opponitur affirmationi

LECTIO IX.

Quoniam autem fieri potest, vt, quod competit, enuncietur vt non competens, & e contra, quod non competit, vt competeret, & quod non competit, vt non competens. & circa ea tempora, quae sunt extra praesens similiter, fieri sane potest, vt omne, quod affirmauit quispiam, negetur. Quare patet, cuiuslibet affirmationi negationem, & cuiuslibet negationi affirmationem esse oppositam.

a hoc sit contradictio, affirmatio, in qua, & negatio, si opponuntur. **o**poni autem eam dico, quae eiusdem de eodem, & non aequiuoce, & quaecumque, alia determinauimus ad Sophistarum molestias euitandas.

In enunciationibus, in quibus ponuntur verba praeteriti vel futuri temporis. Supra enim dixit, quod necesse est enunciationem constare ex verbo, vel casu verbi. Et hoc est, quod subdit, [Quod similiter contingit] scilicet variari diuersimode enunciationem circa [ea, quae sunt extra praesens tempus] id est, circa praeterita vel futura, quae sunt quodammodo extrinseca respectu praesentis, quia praesens est medium praeteriti & futuri. Et quia ita est, contingit omne, quod quis affirmauerit, negare, & omne quod quis negauerit, affirmare, quod quidem ostensum est in praemissis. Non enim potest affirmari, nisi aliquid, quod est in rerum natura secundum aliquod trium temporum, vel quod non est, & hoc totum conuenit negare. Vnde manifestum est, quod omne, quod affirmatur, potest negari, & conuerso. Et quia affirmatio & negatio opposita sunt secundum se, vt pote ex opposito contradictorio, consequens est, quod quaelibet affirmatio habeat negationem sibi oppositam, & conuerso. Cuius contrarium illo solo modo potest contingere, si aliqua affirmatio affirmaret aliquid, quod negatio negare non potest. Deinde cum dicit,

b Manifestat, quae sit absoluta oppositio affirmationis & negationis. Et primo manifestat eam per nomen: Secundo, per definitionem, ibi, [Dico autem.] Dicit ergo primo, quod cum cuiuslibet affirmationi opponatur negatio, & conuerso, oppositioni huiusmodi imponatur nomen hoc, quod dicitur contradictio. Per hoc enim, quod dicitur, [Et sit contradictio,] datur intelligi, quod ipsum nomen contradictionis ipse imposuerit oppositioni affirmationis & negationis, vt Amonius dicit. Deinde cum dicit,

c Definit contradictionem. Quia vero, vt dictum est, contradictio est oppositio affirmationis & negationis, illa requiritur ad contradictionem, quae requiruntur ad oppositionem affirmationis & negationis. Oportet autem opposita esse circa idem, & quia enunciatio constituitur ex subiecto & praedicato, requiritur ad contradictionem primo quidem, quod affirmatio & negatio sint eiusdem praedicati, si enim dicatur, Plato currit, & non disputat, non est contradictio. Secundo requiritur, quod sint de eodem subiecto. Si enim dicatur, Sortes currit, & Plato non currit, & non disputat, non est contradictio. Tertio requiritur, quod identitas subiecti & praedicati non sit solum secundum nomen, sed sit simul secundum rem & nomen: Nam si non sit idem nomen, manifestum est, quod non sit vna & eadem enunciatio. Similiter autem ad hoc, quod sit enunciatio vna, requiritur identitas rei. Dicitur enim supra, quod enunciatio vna est, quae vnum de vno significat. & ideo subdit [non autem aequiuoce.] id est, non sufficit identitas nominis cum diuersitate rei, quae facit aequiuocationem. Sunt autem & quaedam alia in contradictione obseruanda ad hoc, quod omnis diuersitas, quae est affirmationis & negationis, habeatur.

tur. non enim esset contradictio, si non omnino idem negaret negatio, quod affirmatio affirmaret. Haec autem diuersitas potest secundum quatuor considerari. Vno quidem modo, secundum diuersas partes subiecti, non enim est contradictio, si dicatur, Aethiops est albus dente, & non est albus pede. Secundo, si sit diuersus modus ex parte praedicati: non enim est contradictio, si dicatur, Socrates currit tarde, & non mouetur velociter: vel si dicatur, Ouis est animal in potentia, & non est animal in actu. Tertio, si sit diuersitas ex parte mensurae, puta, loci vel temporis. Non enim est contradictio, si dicatur, pluit in Gallia, & non pluit in Italia: aut, pluit heri, hodie non pluit. Quarto, si sit diuersitas ex habitudine ad aliquid extrinsecum, puta, si dicatur, decem homines esse plures quo ad domum, non autem quo ad forum. Et haec omnia designantur, cum subditur: [Et quaecumque caetera talium determinauimus.] id est, determinare consueuimus in disputationibus contra [sophisticas importunitates.] id est, contra importunas & litigiosas oppositiones Sophistarum, de quibus plenius facit mentionem in primo Elenchorum.

LECTIO X.

Quoniam autem sunt haec quidem rerum vniuersalia, illa vero singularia. Dico autem vniuersale, quod de pluribus natum est praedicari, singulare vero, quod non, vt homo quidem vniuersale est, Plato vero eorum, quae singularia sunt. **b** Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid, aut non, aliquoties quidem eorum alicui, quae vniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum, quae sunt singularia.

LECTIO X.

Quia Philosophus dixerat, oppositionem affirmationis & negationis esse contradictionem, quae est eiusdem de eodem, consequenter intendit distinguere diuersas oppositiones affirmationis & negationis, vt cognoscatur, quae sit vera contradictio. Et circa hoc duo facit. Primo, praemittit quandam diuisionem enunciationum, necessariam ad praedictam differentiam oppositionum assignandam. Secundo, manifestat propositum, ibi [Si ergo vniuersaliter.] Praemittit autem diuisionem enunciationum, quae sumitur ex parte subiecti. Vnde circa primum duo facit. Primo, diuidit subiectum enunciationum: Secundo, concludit diuisionem enunciationum, ibi [Necesse est enunciare.] Subiectum autem enunciationis est nomen, vel aliquid loco nominis sumptum. Nomen autem est vox significatiua ad placitum simplicis intellectus, quod est similitudo rei; & ideo subiectum enunciationis distinguitur per diuisionem rerum, & dicit, quod rerum quaedam sunt vniuersalia, quaedam sunt singularia. Manifestat autem membra diuisionis dupliciter. Primo quidem per definitionem, quia vniuersale est, quod est aptum natum de pluribus praedicari, singulare vero, quod non est aptum natum praedicari de pluribus, sed de vno solo. Secundo, manifestat per exemplum, cum subdit, quod homo est vniuersale, Plato autem singulare. Accidit autem dubitatio circa hanc diuisionem, quia, sicut probat Philosophus in 7. Metaphys. Vniuersale non est aliquid extra res existens. Item in praedicamentis dicitur, quod secunda substantiae non sunt, nisi in primis, quae sunt singulares. Non ergo videtur esse conueniens diuisio rerum per vniuersalia & singularia: quia nulla res videtur esse vniuersales, sed omnes sunt singulares. Dicendum est, quod hic diuiduntur res secundum quod significantur per nomina, quae subiunguntur enunciationibus: dictum est enim supra, quod nomina non significant res, nisi mediante intellectu: & ideo oportet quod diuisio ista rerum accipiat, secundum quod cadit in intellectu, ea vero, quae sunt coniuncta in rebus, intellectus potest distinguere, quando vnum eorum non cadit in ratione alterius, in qualibet autem res singulari est considerare aliquid, quod sit illi proprium, in quantum est haec res, sicut Sorti vel Platoni, in quantum est hic homo, & aliquid est considerare in eo, in quo conuenit cum alijs quibusdam rebus, sicut quod Sortes est animal, aut homo, aut rationale, aut risibile, aut albus. Quando igitur res denominatur ab eo, quod conuenit illi soli rei, in quantum est haec res, hoc nomen dicitur significare aliquid singulare, quando autem de-

LECTIO X.

Cum autem rerum alie sint vniuersales, alie particulares: Atque vniuersale dico, quod de pluribus aptum est praedicari, quale est homo; singulare autem id, quod illam legem subire nequit, quale est Callias.

Sicq, necesse interdum vniuersalium, interdum singularium cuiusdam aliquid inesse, vel non inesse enunciare.

seta definitionem, vnde & in 3. de Anima dicit, quod obiectam proprium intellectus est quod quid est. Contingit autem quandoque, quod propria ratio alicuius formae intellectae non repugnat ei, quod est esse in pluribus, sed hoc impeditur ab aliquo alio siue sit aliquid accidentaliter adueniens, puta, si omnibus hominibus morientibus vnus solus remaneret, siue sit propter conditionem naturae, sicut est vnus tantum Sol, non quod repugnet rationi solari esse in pluribus secundum conditionem formae ipsius, sed quia non est alia materia susceptiua talis formae, & ideo non dicit, quod vniuersale est, quod praedicatur de pluribus, sed [quod aptum natum est praedicari de pluribus.] Cum autem omnis forma, quae nata est recipi in materia, quantum est de se communicabilis sit multis materiis, dupliciter potest contingere, quod id, quod significatur per nomen, non sit aptum natum praedicari de pluribus. Vno modo, quod nomen significat formam, secundum quod terminata est ad hanc materiam, sicut hoc nomen Sortes vel Plato, quod significant naturam humanam, prout est in hac materia. Alio modo, secundum quod nomen significat formam, quae non est nata, in materia recipi, vnde oportet, quod per se remaneat vna & singularis, sicut albedo, si esset forma non existens in materia, esset vna sola, vnde esset singularis, & propter hoc Philosophus dicit in 7. Met. quod si esset species rerum separatae, sicut posuit Plato, esset indiuidua. Potest autem obici, quod hoc nomen Sortes vel Plato, est natum de pluribus praedicari, quia nihil prohibet multos esse, qui vocentur hoc nomine. Sed ad hoc patet responsio, si attendantur verba Aristotelis. Ipse enim non diuisit nomina in vniuersale & particulare, sed res. Et ideo intelligendum est, quod vniuersale non solum dicitur, quando nomen potest de pluribus praedicari, sed etiam quando id, quod significatur per nomen, est natum in pluribus inueniri, hoc autem non contingit in praedictis nominibus, nam hoc nomen, Sortes vel Plato, significat naturam humanam, secundum quod est in hac materia. Si vero hoc nomen imponatur alteri homini, significabit aliud, & propter hoc non esset vniuersale, sed aequiuocum. Deinde cum dicit,

Cum autem rerum alie sint vniuersales, alie particulares: Atque vniuersale dico, quod de pluribus aptum est praedicari, quale est homo; singulare autem id, quod illam legem subire nequit, quale est Callias.

b Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid, aut non, aliquoties quidem eorum alicui, quae vniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum, quae sunt singularia.

Dico autem vniuersale, quod de pluribus natum est praedicari, singulare vero, quod non est aptum natum praedicari de pluribus, sed de vno solo.

b Concludit diuisionem enunciationis, quia enim semper enunciat aliquid de aliquo, rerum autem quaedam sunt vniuersalia, quaedam singularia, necesse est quod quandoque enuncietur aliquid inesse vel non inesse alicui vniuersalium, quandoque vero alicui singularium. Et est suspensiuua constructio vsque huc, & est sensus [quoniam autem sentit quidem rerum, &c.] necesse est enunciare, &c. Est autem considerandum, quod de vniuersali aliquid enunciat quatuor modis. Nam vniuersale potest vno modo considerari, quasi separatam a singularibus, siue per se subsistens, vt Plato posuit, siue secundum sententiam Aristotelis, secundum esse, quod habet in intellectu. Et sic potest ei aliquid attribui tripliciter. Quandoque enim attribuitur ei aliquid sic considerato, quod pertinet ad solam operationem intellectus, vt si dicatur, quod homo est praedicabile de multis, siue vniuersale, siue species. Huiusmodi enim intentiones format intellectus attribuens eas naturae intellectae, secundum quod comparat ipsas ad res, quae sunt extra animam.

Leff. 2.
Leff. 13.
Leff. 12.
Leff. 10.

Leff. 12.
Leff. com. 26.
Leff. 2. tex.
com. 28.

Leff. 14. & com. 58.
Leff. 2.

Leff. 8.

animam. Quandoque vero attribuitur vniuersali sic considerato: quod scilicet apprehenditur ab intellectu; vt vnum, tamen id, quod attribuitur ei, non pertinet ad actum intellectus, sed ad esse, quod habet natura apprehensa in rebus, quæ sunt extra animam, puta, si dicatur, quod homo est dignissima creatura. Hoc enim conuenit naturæ humanæ etiam secundum quod est in singularibus. Nā quilibet homo singularis dignior est omnibus creaturis irrationalibus, sed tamen omnes homines singulares non sunt vnus homo extra animam, sed solum in acceptione intellectus, & per hunc modum attribuitur ei prædicatum, scilicet vt vni rei. Alio autem modo attribuitur aliquid vniuersali, prout est in singularibus, & hoc dupliciter. Quandoque quidem ratione ipsius naturæ vniuersalis, puta, cum attribuitur ei aliquid, quod ad essentiam eius pertinet, vel quod consequitur principia essentialia, vt cum dicitur, homo est animal, vel homo est risibilis. Quandoque autem attribuitur ei aliquid ratione singularis, in quo inuenitur, puta, cum attribuitur ei aliquid, quod perinet ad actionem indiuidui, vt cum dicitur, homo ambulat. Singularem autem attribuitur aliquid tripliciter, vno modo, secundum quod cadit in apprehensione, vt cum dicitur, Sortes est singularis, vel prædicabilis de vno solo. Quandoque autem ratione naturæ communis, vt cum dicitur, Sortes est animal. Quandoque autem ratione sui ipsius, vt cum dicitur, Sortes ambulat. Totidem etiam modis negatiue variantur, quia omne, quod contingit affirmare: contingit negare, vt supra dictum est. Est autem hæc tertia diuisio enunciationis, quam ponit Philosophus. Prima namque fuit, quod enunciationum quædam est vna simpliciter, quædam vero coniunctio vna. Quæ quidem est diuisio analogi in ea, de quibus prædicantur secundum prius & posterius: sic enim vnum diuiditur secundum prius in simplex, & per posterius in compositum. Alia vero diuisio fuit in affirmationem & negationem. Quæ quidem est diuisio generis in species, quia sumitur secundum differentiam prædicati, ad quod fertur negatio: prædicatum autem est pars formalis enunciationis, & ideo huiusmodi diuisio dicitur pertinere ad qualitatem enunciationis, qualitatem, inquam, essentialem, secundum quod differentia significat quale quid. Tertia autem est huiusmodi diuisio, quæ sumitur secundum differentiam subiecti, quod prædicatur de pluribus, vel de vno solo, & ideo dicitur pertinere ad quantitatem enunciationis, nam & quantitas consequitur materiam. Deinde cum dicitur.

Leff. 9.

Leff. 11.

c Si ergo vniuersaliter enuntiet de vniuersali, quoniam est, aut non est, aut non erunt hæc contrariæ enunciationes. Dico autem, de vniuersali fieri enunciationem vniuersalem, vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

d Quando autem de vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contrariæ. Quæ autem significantur, est esse aliquando contraria.

e Ostendit, quomodo enunciationes diuersimode opponuntur secundum diuersitatem subiecti. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos oppositionum in ipsis enunciationibus. Secundo ostendit, quomodo diuersæ oppositiones diuersimode se habent ad verum & falsum, ibi. [Quocirca, has quidem impossibile est.] Circa primum considerandum est, quod cum vniuersale possit considerari in abstractione à singularibus, vel secundum quod est in singularibus, secundum hoc diuersimode aliquid ei attribuitur, vt supra dictum est. Ad designandum autem diuersos modos oppositionum, inueniuntur quædam dictiones, quæ possunt dici determinationes vel signa, quibus designatur quod aliquid de vniuersali hoc aut illo modo prædicatur. Sed quia non est ab omnibus communiter apprehensum, quod vniuersalia extra singularia subsistant, ideo communis vsus loquendi non habet dictiones ad designandum illum modum prædicandi, prout aliquid dicitur in abstractione à singularibus: Sed Plato, qui posuit vniuersalia extra singularia subsistere, adiuuenit aliquas determinationes, quibus designaretur, quomodo aliquid attribuitur vniuersali, prout est extra singularia, & vocabatur vniuersale separatim subsistens extra singularia, quantum ad speciem hominis per se hominem, & similiter in aliis vniuersalibus. Sed vniuersale secundum quod est in singularibus, cadit in apprehensione hominum, & ideo adiuuenit quædam dictiones ad significandum modum attribuendi aliquid vniuersali sic accepto. sicut autem su-

pra dictum est: quandoque aliquid attribuitur vniuersali ratione ipsius naturæ vniuersalis, & ideo hoc dicitur prædicari de eo vniuersaliter, quia scilicet ei conuenit secundum totam multitudinem, in qua inuenitur, & ad hoc designandum in affirmatiuis prædicationibus adiuuenit hæc dicitio Omnis, quæ designat, quod prædicatum attribuitur subiecto vniuersali, quantum ad totum id, quod sub subiecto continetur. In prædicationibus autem negatiuis adiuuenit hæc dicitio, Nullus, per quam significatur, quod prædicatum remouetur à subiecto vniuersali secundum totum id, quod continetur sub eo. Vnde nullus dicitur quasi non vllus, & in Græco dicitur vtis, quasi nec vnus, quia nec vnum solum est accipere sub subiecto vniuersali, à quo prædicatum non remoueat. Quandoque autem attribuitur vniuersali aliquid, vel remouetur ab eo ratione particularis, & ad hoc designandum, in affirmatiuis quidem adiuuenit hæc dicitio, Aliquis, vel Quidam, per quam designatur, quod aliquid attribuitur subiecto vniuersali ratione ipsius particularis, vnde dicitur indiuiduum vagum. In negatiuis autem non est aliqua dicitio posita, sed possumus accipere non omnis, vt sicut nullus, vniuersaliter remouetur, eo quod significat, quasi diceretur, non vllus, id est, non aliquis, ita etiam non omnis particulariter remouetur, in quantum excludit vniuersalem affirmationem. Sic igitur tria sunt genera affirmationum, in quibus aliquid de vniuersali prædicatur. Vna quidem est, in qua de vniuersali prædicatur aliquid vniuersaliter, vt cum dicitur, Omnis homo est animal. Alia, in qua aliquid prædicatur de vniuersali particulariter, vt dicitur, Quidam homo est albus. Tertia vero est, in qua aliquid de vniuersali prædicatur absolute determinatione vniuersalitatibus, vel particularitatis, vnde huiusmodi enunciatio solet vocari indefinita. Totidem autem sunt negationes oppositæ. De singulari autem quamuis aliquid diuersa ratione prædicatur, vt supra dictum est, tamen totum refertur ad singularitatem ipsius, quia etiam natura vniuersalis in ipso singulari indiuiduatur, & ideo nihil refert, quantum ad naturam singularitatis, vt cum dicitur, Sortes est homo, vel conueniat ei ratione singularitatis. Si igitur tribus prædictis enunciationibus addatur singularis, erunt quatuor modi enunciationum ad quantitatem ipsius pertinentes, scilicet vniuersalis, singularis, indefinitus, particularis. Sic igitur secundum has differentias Arist. assignat diuersas oppositiones adiuuenit. Et primo secundum differentiam vniuersalium ad indefinitas. Secundo secundum differentiam vniuersalium ad particulares, ibi [Opponi autem affirmatione.] Circa primum tria facit. Leff. 11.

f Ostendit, quomodo enunciationes diuersimode opponuntur secundum diuersitatem subiecti. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos oppositionum in ipsis enunciationibus. Secundo ostendit, quomodo diuersæ oppositiones diuersimode se habent ad verum & falsum, ibi. [Quocirca, has quidem impossibile est.] Circa primum considerandum est, quod cum vniuersale possit considerari in abstractione à singularibus, vel secundum quod est in singularibus, secundum hoc diuersimode aliquid ei attribuitur, vt supra dictum est. Ad designandum autem diuersos modos oppositionum, inueniuntur quædam dictiones, quæ possunt dici determinationes vel signa, quibus designatur quod aliquid de vniuersali hoc aut illo modo prædicatur. Sed quia non est ab omnibus communiter apprehensum, quod vniuersalia extra singularia subsistant, ideo communis vsus loquendi non habet dictiones ad designandum illum modum prædicandi, prout aliquid dicitur in abstractione à singularibus: Sed Plato, qui posuit vniuersalia extra singularia subsistere, adiuuenit aliquas determinationes, quibus designaretur, quomodo aliquid attribuitur vniuersali, prout est extra singularia, & vocabatur vniuersale separatim subsistens extra singularia, quantum ad speciem hominis per se hominem, & similiter in aliis vniuersalibus. Sed vniuersale secundum quod est in singularibus, cadit in apprehensione hominum, & ideo adiuuenit quædam dictiones ad significandum modum attribuendi aliquid vniuersali sic accepto. sicut autem su-

Leff. 11.

Leff. 11.

Leff. 11.

Leff. 11.

liter.] Tertio assignat differentiam manifestiorem, ibi, [Cum enim vniuersale sit homo.] Dicit ergo primo, quod quando de vniuersalibus subiectis affirmatur aliquid, vel negatur, non tamen vniuersaliter, non sunt contrariæ enunciationes, sed illa, quæ significatur, contingit esse contraria. Deinde cum dicit.

e Manifestat per exempla. Vbi considerandum est, quod non dixerat, quando in vniuersalibus particulariter, sed non vniuersaliter. Non enim intendit de particularibus enunciationibus, sed de solis indefinitis. Et hoc manifestat per exempla, quæ ponuntur, dicens, fieri non vniuersaliter enunciationem in vniuersalibus subiectis, cum dicitur, Est albus homo, Nō est albus homo. Et rationem huius expositionis ostendit, quia homo, qui subiicitur, est vniuersale, sed tamen prædicatum non vniuersaliter de eo prædicatur, quia non apponitur hæc dicitio, Omnis, quæ non significat ipsum vniuersale, sed modum vniuersalitatibus, prout scilicet prædicatum dicitur vniuersaliter de subiecto, & ideo addita subiecto vniuersali, semper significat, quod aliquid de eo dicitur vniuersaliter. Tota autem hæc expositio refertur ad hoc, quod dixerat, [Quando in vniuersalibus non vniuersaliter enunciat, non sunt contrariæ.] Sed hoc, quod additur, [Quæ autem significantur, contingit esse contraria,] non est expositum, quamuis obteueritatem contineat. Et ideo à diuersis diuersimode exponitur. Quidam enim hoc referre voluerunt ad contrarietatem veritatis & falsitatis, quæ competit huiusmodi enunciationibus. Contingit enim quandoque, has simul esse veras, Homo est albus, & Homo non est albus, & sic non sunt contrariæ, quia contraria mutuo se tollunt. Contingit tamen quandoque vnam earum esse veram, & alteram esse falsam, vt cum dicitur, Homo est animal, Homo non est animal, & sic ratione significati videntur habere quandam contrarietatem. Sed hoc non videtur ad propositam pertinere veritatem, tum quia Philosophus nondum, hic loquitur de veritate & falsitate enunciationum, tum etiam, quia hoc ipsum posset de particularibus enunciationibus dici. Alij vero sequentes Porphyrium, referunt hoc ad contrarietatem prædicati. Contingit enim quandoque, quod prædicatum negatur de subiecto propter hoc, quod inest ei contrarium, sicut si dicatur, Homo non est albus, quia est niger, & sic id, quod significatur per hoc, quod dicitur, non est albus, potest esse contrarium, non tamen semper: remouetur enim aliquid à subiecto, etiam si contrarium non inest, sed aliquid medium inter contraria, vt cum dicitur, Aliquis non est videns, quia est carens potentia visiva, aut habet impedimentum, ne videat, vel etiam quia nō est aptus natus videre, puta si dicatur, Lapis non videt. Sic igitur illa, quæ significantur, contingit esse contraria, sed ipsæ enunciationes non sunt contrariæ, quia, vt in fine huius libri dicitur, non sunt contrariæ opinioniones, quæ sunt de contrariis, sicut opinio, quod aliquid sit bonum, & illa, quæ est, quod aliquid non est bonum. Sed nec hoc videtur ad propositum pertinere, quia non agit hic de contrarietate rerum, vel opinionum, sed de contrarietate enunciationum: & ideo magis videtur hic sequenda expositio Alexandri, secundum quam dicendum est, quod in indefinitis enunciationibus non determinatur, vtrum prædicatum attribuitur subiecto vniuersaliter, quod faceret contrarietatem enunciationum, aut particulariter, quod non faceret contrarietatem enunciationum. Et ideo huiusmodi enunciationes indefinitæ dicuntur secundum modum, quo proferuntur, contingit tamen, quandoque ratione significati, eas habere contrarietatem, puta, cum attribuitur ei aliquid vniuersaliter ratione vniuersalis, quamuis non apponatur signum vniuersale, vt cum dicitur, Homo est animal, Homo non est animal, quia hæc enunciationes can-

Lib. 1. leff. 11.

Lib. 1. leff. 11.

Lib. 1. leff. 11.

dem habent vim ratione significati, ac si diceretur, Omnis homo est animal, Nullus homo est animal. Deinde cum dicit.

f Remouet quoddam, quod posset esse dubium. Quia enim posuerat quandam diuersitatem in oppositione enunciationum ex hoc, quod vniuersale sumitur à parte subiecti vniuersaliter, vt non vniuersaliter, postet aliqis credere, quod similis diuersitas nasceretur ex parte prædicati, ex hoc scilicet, quod vniuersaliter prædicari posset, vel non vniuersaliter, & ideo ad excludendam dubitationem dicit, quod in eo, quod ponitur, aliquid vniuersale prædicari, quod prædicetur vniuersaliter, nō est verum. Cuius quidem duplex esse potest ratio. Vna quidem, quia talis modus prædicandi videtur repugnare prædicato secundum propriam rationem, quam habet in enunciatione: dictum est enim supra, quod prædicatum est quasi pars formalis enunciationis, subiectum autem est pars materialis ipsius: cum autem aliquod vniuersale proferatur vniuersaliter, ipsum vniuersale sumitur secundum habitudinem, quam habet ad singularia; quæ sub se continet, sicut & quando vniuersale proferatur particulariter, sumitur secundum habitudinem, quam habet ad aliquod contentorum sub se: & sic vtraque pertinent ad materialem determinationem vniuersalis: & ideo neque signum vniuersale, neque particulare conuenienter additur prædicato, sed magis subiecto: conuenientius enim dicitur, Nullus homo est asinus, quam, Omnis homo est nullus asinus, & similiter conuenientius dicitur, Aliquis homo est albus, quam, Homo est aliquid album. Inuenitur autem quandoque à Philosophis signum particulare appositum prædicato, ad insinuandum, quod prædicatum est in plus quam subiectum, & hoc præcipue cum habito genere inuestigant differentias completiuas speciei, sicut 2. de Anima dicitur, quod anima est actus quidam: alia vero potest accipi ex parte veritatis enunciationis; quæ ratio specialiter habet locum in affirmationibus, quæ falsæ sunt, si significatur vniuersaliter prædicatur. Et ideo manifestans id, quod posuerat, subiungit, quod nulla affirmatio est, in qua scilicet vere de vniuersali prædicato vniuersaliter prædicatur, id est, in qua vniuersali prædicato vtitur ad vniuersaliter prædicandum, vt si diceretur, Omnis homo est omne animal. Oportet enim secundum prædicta, quod hoc prædicatum animal, secundum singula, quæ sub ipso continentur, prædicaretur de singulari, quæ continentur sub homine, & hoc non potest esse verum, neque si prædicatum sit plus, neque si prædicatum sit conuertibile. Oporteret enim, quod quilibet vnus homo esset animalia omnia, aut omnia risibilia, quæ repugnant rationi singularis, quod accipitur sub vniuersali. Nec est instantia, si dicatur, quod hæc est vera, Omnis homo est omnis disciplinæ susceptiuus. Disciplina enim non prædicatur de homine, sed susceptiuum disciplinæ: repugnat autem veritati, si diceretur, Omnis homo est omne susceptiuum disciplinæ. Signum autem vniuersale negatiuum, vel particulare affirmatiuum, & si conuenientius ponantur ex parte subiecti, non tamen repugnat veritati, etiam si ponantur ex parte prædicati. Contingit enim huiusmodi enunciationem in aliqua materia esse veram: hæc enim est vera, Omnis homo nullus lapis est. Et similiter hæc est vera, Omnis homo aliquid animal est. Sed hæc, Omnis homo omne animal est, in quantum materia proferatur, falsa est. Sunt autem quædam alia tales enunciationes semper falsæ, sicut ista, Aliquis homo omne animal est, & alia similes, sunt semper falsæ, in omnibus enim eadem ratio est. Et ideo per hoc, quod Philosophus reprobauit istam, Omnis homo omne animal est, dedit intelligere, omnes con-

similes esse improbandas.

dem habent vim ratione significati, ac si diceretur, Omnis homo est animal, Nullus homo est animal. Deinde cum dicit.

Postquam Philosophus determinauit de oppositione enunciationum, comparando vniuersales enunciationes ad indefinitas, hic nunc determinat de oppositione enunciationum comparando vniuersales ad particulares. Circa quod notandum est, quod potest duplex oppositio in his notari. Vna quidem vniuersalis ad particularē, & hanc primo tangit. Alia vero vniuersalis ad vniuersalem, & hanc tangit secundo, ibi, [Contraria vero.] Particularis vero affirmatiua, & particularis negatiua, non habent proprie loquendo oppositionem, quia oppositio attenditur circa idem subiectum, subiectum autem particularis enunciationis est vniuersale particulariter sumptum, non pro aliquo determinato singulari, sed indeterminate pro quocunque. Et ideo cum de vniuersali particulariter sumpto aliquid affirmatur vel negatur, ipse modus enunciandi non habet, quod affirmatio & negatio sint de eodem, quod requiritur ad oppositionem affirmatiouis & negationis, secundum præmissa. Dicit ergo primo, quod enunciatio, quæ vniuersale significat, scilicet vniuersaliter, opponitur contradictorie ei, quæ non significat vniuersaliter, sed particulariter, si vna earum sit affirmatiua, altera vero sit negatiua, siue vniuersalis sit affirmatiua, & particularis negatiua, siue conuerso, ut cum dicitur, Omnis homo est albus, non omnis homo est albus; hoc enim, quod dico, non omnis, ponitur loco signi particularis negatiuæ, vnde æquipollet ei, quæ est, Quidam homo non est albus. sicut & nullus, quod idem significat, ac si diceretur, non vllus, vel non quidam, est signum vniuersale negatiuum. Vnde hæc duæ, quidam homo est albus, quæ est particularis affirmatiua, nullus homo est albus, quæ est vniuersalis negatiua, sunt contradictoria. Cuius ratio est, quia contradictio consistit in sola remotione affirmationis per negationem. Vniuersalis autem affirmatiua remouetur per solam negationem particularis, nec aliquid aliud ex necessitate ad hoc exigitur. Particularis autem affirmatiua remoueri non potest, nisi per vniuersalem negatiuam, quia iam dictum est, quod particularis affirmatiua non proprie opponitur particulari negatiuæ; vnde relinquitur, quod vniuersali affirmatiuæ contradictorie opponitur particularis negatiua, & particulari affirmatiuæ, vniuersalis negatiua. Deinde cum dicit.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictoriae, quæ vniuersaliter significat, ei, quæ non vniuersaliter: vt, Omnis homo albus est, non omnis homo albus est; nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Contrariæ vero vniuersalem affirmationem, & vniuersalem negationem: vt, Omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.

Quocirca has quidem impossibile est simul esse veras. His vero oppositas, contingit aliquando in eodem, vt, Non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse veram, vel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, vt Socrates albus est, non est Socrates albus.

Quæcunque autem vniuersalium non vniuersaliter, non hæc quidem semper vera est, illa vero falsa. Simul enim verum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher.

scilicet se habeant in contradictoriis. Circa quod considerandum est, quod, sicut dictum est supra, in contradictoriis negatio non plus facit, nisi quod remouet affirmationem. Quod contingit dupliciter: Vno modo, quando est altera earum vniuersalis, altera particularis, vt supra. Alio modo, quando vtraque est singularis; quia tunc negatio ex necessitate refertur ad idem, quod non contingit in particularibus & indefinitis. Et ideo singularis affirmatiua semper contradicit singulari negatiuæ, supposita identitate prædicati & subiecti. Et ideo dicit, siue accipiamus contradictionem vniuersalium vniuersaliter, scilicet quantum ad vnam earum, siue singularium enunciationum, semper necesse est, quod vna sit vera, & altera falsa. Neque enim contingit, esse simul veras, aut simul falsas, quia verum nihil aliud est, nisi quando dicitur esse, quod est, aut non esse, quod non est: falsum autem, quando dicitur esse, quod non est, aut non esse, quod est, vt patet quarto Metaphysicorum.

Ostendit, qualiter se habeat veritas & falsitas in his, quæ videntur esse contradictoria, sed non sunt. Et circa hoc tria facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Si enim turpis non probus.] Tertio excludit id, quod facere posset dubitationes; ibi, [Videbitur autem subito inconueniens.] Circa primum considerandum est, quod affirmatio & negatio in indefinitis propositionibus videntur contradictorie opponi propter hoc, quod est vnum subiectum non determinatum per signum particulare, & ideo videtur affirmatio & negatio esse de eodem. Sed ad hoc remouendum, Philosophus dicit, quod quæcunque affirmatiuæ & negatiuæ dicuntur de vniuersalibus non vniuersaliter sumptis, non semper oportet, quod vnum sit verum, aliud sit falsum, sed possunt simul esse vera. Simul enim est verum dicere, quod homo est albus,

Exp. 1.

Oppositæ ad verum & falsum. Et primo, quantum ad contrarias. Secundo, quantum ad contradictorias, ibi, [Quæcunque igitur contradictiones.] Tertio, quantum ad ea, quæ videntur contradictoria, & non sunt: ibi, [Quæcunque autem in vniuersalibus.] Dicit ergo primo, quod, quia vniuersalis affirmatiua & vniuersalis negatiua sunt contraria, impossibile est, quod sint simul veræ. Contraria enim mutuo se expellunt. Sed particulares, quæ contradictorie opponuntur vniuersalibus contrariis, possunt simul verificari in eodem, sicut, Non omnis homo est albus, quæ contradictorie opponitur huic, Omnis homo est albus, & quidam homo est albus, quæ contradictorie opponitur huic, Nullus homo est albus. Et huiusmodi etiam simile inuenitur in contrarietate rerum, nam album & nigrum nunquam simul esse possunt in eodē, sed remotiones albi & nigri possunt esse. Potest enim aliquid esse, neque album, neque nigrum, sicut patet in eo, quod est pallidum: & similiter contrariæ enunciationes non possunt simul esse veræ, sed earum contradictoriæ, à quibus remouentur, simul possunt esse veræ. Deinde cum dicit.

Affirmationem igitur, & negationem opponi contradictorie quidem dico, cum vniuersaliter altera, altera non vniuersaliter significat de eodem, vt, Omnis homo albus est, non omnis homo albus est; nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Contraria vero cum vniuersaliter vtraque, significat de eodem, vt, Omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Quapropter fieri quidem non potest, vt hæc simul sint veræ. At sit, vt his oppositæ, veræ nonnunquam sint de eodem, veluti, Non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

Contradictiones igitur hæc, quæ vniuersalium vniuersaliter sunt, ita sese habent, vt altera pars earum sit necessario vera, altera falsa. Eandem conditionem & in singularibus esse constat, vt, Socrates est albus, Socrates non est albus.

At hæc, quæ vniuersalium non vniuersaliter sunt, non ita se habent, vt semper altera pars ipsarum sit vera, altera falsa. Hæc namque simul sunt veræ, homo albus est, homo albus non est, homo probus est, homo probus non est.

Text. 27.

Ostendit, qualiter se habeat veritas & falsitas in his, quæ videntur esse contradictoria, sed non sunt. Et circa hoc tria facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Si enim turpis non probus.] Tertio excludit id, quod facere posset dubitationes; ibi, [Videbitur autem subito inconueniens.] Circa primum considerandum est, quod affirmatio & negatio in indefinitis propositionibus videntur contradictorie opponi propter hoc, quod est vnum subiectum non determinatum per signum particulare, & ideo videtur affirmatio & negatio esse de eodem. Sed ad hoc remouendum, Philosophus dicit, quod quæcunque affirmatiuæ & negatiuæ dicuntur de vniuersalibus non vniuersaliter sumptis, non semper oportet, quod vnum sit verum, aliud sit falsum, sed possunt simul esse vera. Simul enim est verum dicere, quod homo est albus,

albus, & homo non est albus, & quod homo est probus, & homo non est probus. In quo quidem, vt Amonius refert, aliqui Aristoteli contradixerunt, ponentes, quod indefinita negatiua semper fit accipienda pro vniuersali negatiua. Et hoc astruebant, primo quidem tali ratione, quia indefinita, cum sit indefinita, se habet in ratione materiæ, materia autem secundum se considerata, magis trahitur ad id, quod indignius est, dignior autem est vniuersalis affirmatiua, quæ particularis affirmatiua, & ideo indefinitam affirmatiuam dicunt esse summam pro particulari affirmatiua, sed negatiuam vniuersalem, quæ totū destruit, dicunt esse indigniorem particulari negatiua, quæ destruit partem, sicut vniuersalis corruptio peior est, quæ particularis: & ideo dicunt, quod indefinita negatiua summa est pro vniuersali negatiua. Ad quod etiam inducuntur Philosophi, & ipse Arist. videtur in definitis negatiuis pro vniuersalibus, sicut dicitur in libro Physic. quod non est motus præter res; & in libro de Anima, quod non est sensus præter quinque. Sed istæ rationes non concludunt. Quod enim dicitur, quod materia secundum se sumpta, sumitur pro peiori, verum est; secundum sententiam Platonis, qui non distinguebat priuationem à materia, non autem est verum, secundum Arist. qui dicit in lib. Phys. quod malum & turpe, & alià huiusmodi ad defectum pertinentia, non dicuntur de materia, nisi per accidens. Et ideo non oportet, quod indefinita semper sit pro peiori. Dato etiam, quod indefinita necesse sit sumi pro peiori, non oportet, quod sumatur pro vniuersali negatiua, quia, sicut in genere affirmationis, vniuersalis affirmatiua est potior particulari, vt potestatem affirmatiuam continens, ita etiam in genere negationum vniuersalis negatiua potior est. Oportet autem in vnoquoque genere considerare id, quod est potius in genere illo, non autem id, quod est potius simpliciter. Vt vterque etiam dato, quod particularis negatiua esset potior omnibus modis; non tamen adhuc ratio sequeretur, non enim ideo indefinita affirmatiua sumitur pro particulari affirmatiua, quia sit indignior, sed quia de vniuersali potest aliquid affirmari ratione sui ipsius, vel ratione contenti sub eo. Vnde sufficit ad veritatem eius, quod prædicatum vni parti conueniat, quod designatur per signum particulare; & ideo veritas particularis affirmatiuæ sufficit ad veritatem indefinitæ affirmatiuæ, & simili ratione veritas particularis negatiuæ sufficit ad veritatem indefinitæ negatiuæ, quia similiter potest aliquid negari de vniuersali, vel ratione sui ipsius, vel ratione sue partis. Vt vterque autem quandoque Philosophi indefinitis negatiuis pro vniuersalibus; in his, quæ per se remouentur ab vniuersalibus, sicut & vtuntur indefinitis affirmatiuis pro vniuersalibus in his, quæ per se de vniuersalibus prædicantur. Deinde cum dicit.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio vniuersalis affirmatiouis est. Hoc enim idem oportet negare negationem, quod affirmari affirmatiuam, & de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo vniuersalium, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter.

Le. 3. lib. 1. re. 4. Le. 1. tertij lib. 6. 118.

Le. 15. primi libri.

ra, homo est probus, homo non est probus, & eadem ratione istæ duæ, homo est pulcher, homo non est pulcher. Alia autem oppositio attenditur secundum perfectum & imperfectum, sicut moueri opponitur ad motum esse, & fieri ad factum esse, vnde ad fieri sequitur non esse eius, quod fit in permanentibus, quorum esse est perfectum; secus autem est in successiuis, quorum esse est imperfectum. Sic ergo hæc est vera, homo est albus, quodam homine existente albo, & pari ratione, quia quidam homo fit albus, hæc est vera, quidam homo fit albus, ad quam sequitur, homo non est albus. ergo istæ duæ sunt simul veræ, homo est albus, homo non est albus. Deinde cum dicit.

Patet autem, & vniuersalis affirmatiouis vnam esse negationem.

Idem enim oportet negationem negare, quod affirmari affirmatiuam ipsam, & ab eodem, siue singulare sit, siue vniuersale, aut vniuersaliter, aut non vniuersaliter sumptum.

Excludit id, quod faceret dubitationem circa prædicta, & dicit, quod subito, id est, primo aspectu, videtur hoc esse inconueniens, quod dictum est, quia hoc, quod dico, homo non est albus, videtur idem significare, cum hoc, quod est, nullus homo est albus. Sed ipse hoc remouet, dicens, quod neque idem significant, neque ex necessitate sunt vera, sicut ex prædictis manifestum est.

Postquam Philosophus distinxit diuersos modos oppositionum in enunciationibus, nunc intendit ostendere, quod vni affirmationi vna negatio opponitur, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod vni affirmationi vna negatio opponitur. Secundo ostendit, quæ sit vna affirmatio vel negatio: ibi [Vna autem affirmatio.] Circa primum tria facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo, manifestat propositum: ibi, [Hoc enim idem.] Tertio epilogat, quæ dicta sunt: ibi, [Manifestum est ergo.] Dicit ergo primo, quod vni affirmationi est vna negatio sola, & hoc quidem fuit necessarium hic dicere, quia cum posuerit plura oppositionum genera, videbatur, quod vni affirmationi duæ negationes opponerentur; sicut huic affirmatiuæ, Omnis homo est albus, videtur secundum prædicta hæc negatiua opponi; nullus homo est albus, & hæc, quidam homo non est albus. Sed si quis recte consideret, huic affirmatiuæ, Omnis homo est albus, negatiua est sola ista, quidam homo non est albus, quæ solummodo remouet ipsam, vt patet ex sua æquipollentia, quæ est, non omnis homo est albus. Vniuersalis vero negatiua includit quidem in suo intellectu negationem vniuersalis affirmatiuæ, in quantum includit particularem negatiuam: sed supra hoc aliquid addit, in quantum scilicet importat non solum remotionem vniuersalitatis, sed remouet quamlibet partem eius, & sic patet, quod sola est negatio vniuersalis affirmatiuæ, & idem apparet in aliis. Deinde cum dicit.

Manifestat propositum, & primo per rationem, secundo per exempla, ibi, [Dico autem, vt est Sortes albus.] Ratio autem sumitur ex hoc, quod supra dictum est, quod negatio opponitur affirmationi, quæ est eiusdem de eodem: in quo hic accipit, quod oportet negationem negare idem prædicatum, quod affirmatio affirmatiuit, & de eodem subiecto, siue illud subiectum sit aliquid singulare, siue aliquid vniuersale, siue aliquid vniuersale vniuersaliter, vel non vniuersaliter sumptum: sed hoc non contingit fieri, nisi vno modo, ita scilicet vt negatio neget id, quod affirmatio posuit, & nihil aliud. ergo vni affirmationi opponitur vna sola negatio. Deinde cum dicit.

c ¶ Manifestat propositum per exempla; & primo in singularibus: huic enim affirmationi, Sortes est albus, hæc sola opponitur, Sortes non est albus, tanquam eius propria negatio. Si vero esset aliud prædicatum, vel aliud subiectum, non esset negatio opposita, sed omnino diuersa: sicut ista, Sortes non est muscus, non opponitur ei, quæ est, Sortes est albus, neque etiam illa, quæ est, Plato est albus: huic, quæ est, Sortes non est albus. Secundo manifestat idem, quando subiectum affirmationis est vniuersale vniuersaliter sumptum, sicut huic affirmationi, Omnis homo est albus, opponitur eius propria negatio, non omnis homo est albus, quæ equipollet particulari negationi. Tertio ponit exemplum, quando affirmationis subiectum est vniuersale particulare sumptum, & dicit, quod huic affirmationi, Aliquis homo est albus, opponitur tanquam eius propria negatio, nullus homo est albus. Nam nullus dicitur, quasi non vllus, id est, non aliquis. Quarto ponit exemplum, quando affirmationis subiectum est vniuersale indefinite sumptum, & dicit, quod isti affirmationi, homo est albus, opponitur tanquam propria eius negatio, illa, quæ est, non homo est albus. Sed videtur hoc esse contra id, quod supra dictum est, quod negatio indefinita verificatur simul cum indefinita affirmatiua, negatio autem non potest verificari simul cum sua opposita affirmatione, quia non contingit de eodem affirmare & negare. Sed ad hoc dicendum, quod oportet, quod hic dicitur, intelligi, quando negatio ad idem refertur, quod affirmatio continebat, & hoc potest esse dupliciter. Vno modo, quando affirmatur aliquid inesse homini ratione sui ipsius, quod est per se de eodem prædicari, & hoc ipsum negatio negat. Alio modo, quando aliquid affirmatur de vniuersali ratione sui singularis, & pro eodem de eo negatur. Deinde cum dicit.

d ¶ Epilogat, quæ dicta sunt, & concludit manifestum esse ex prædictis, quod vni affirmationi opponitur vna negatio, & quod oppositarum affirmationum & negationum alia sunt contraria, alia contradictoria, & dictum est, quæ sint utraq;e. Tacet autem de subcontrariis, quia non sunt recte opposita, vt supra dictum est. Dicitur etiam, quod non omnis contradictio est vera vel falsa, & sumitur hic large contradictio pro qualicumque oppositione affirmationis & negationis, nam in his, quæ sunt veræ contradictoria, semper vna est vera, altera falsa. Quare autem in quibusdam oppositis hoc non verificetur, dictum est supra, quia scilicet quædam non sunt contradictoria, sed contraria, quæ possunt simul esse falsæ. Contingit autem affirmationem & negationem non proprie opponi, & ideo contingit, eas esse veras simul. Dicitur etiam, quod altera semper est vera, altera autem falsa, quia scilicet in his, quæ vere sunt contradictoria. Deinde cum dicit.

e ¶ Ostendit, quæ sit affirmatio vel negatio vna, quod quidem iam supra dixerat, ubi habitum est, quod vna est enunciatio, quæ vnum significat: sed quia enunciatio, in qua aliquid prædicatur de aliquo vniuersaliter, vel non vni-

uersaliter, multa sub se continet, intendit ostendere, quod per hoc non impeditur vnitatis enunciacionis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod vnitatis enunciacionis non impeditur per multitudinem, quæ continetur sub vniuersali, cuius ratio vna est. Secundo ostendit, quod impeditur vnitatis enunciacionis per multitudinem, quæ continetur sub sola nominis vnitare, ibi, [Si vero duobus.] Dicit ergo, quod vna est affirmatio, vel negatio, cum vnum significatur de vno, siue illud vnum, quod subicitur, sit vniuersale vniuersaliter sumptum, siue non sit aliquid tale, sed sit vniuersale particulare sumptum, vel indefinite, aut etiam si subiectum sit singulare. Et exemplificat de diuersis, sicut vniuersalis ista affirmatiua est vna, Omnis homo est albus. Et similiter particularis negatiua, quæ est eius negatio, scilicet, Non est omnis homo albus. Et subdit alia exempla, quæ sunt manifesta. In fine autem apponit quandam conditionem, quæ requiritur ad hoc, quod quilibet harum sit vna, [scilicet albu, quod est prædicatum, significat vnu.] Nam sola multitudo prædicati impeditur vnitatem enunciacionis. Ideo autem

vniuersalis propositio vna est, quamuis sub se multitudinem singularium comprehendat, quia prædicatum non attribuitur multis singularibus, secundum quod sunt in se subdivisa, sed secundum quod vniuntur sub vno communi. Deinde cum dicit.

f ¶ Ostendit, quod sola vnitatis nominis non sufficit ad vnitatem enunciacionis. Et circa hoc quatuor facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo exemplificat, ibi, [Ut si quis ponat.] Tertio probat, ibi, [Nihil enim differt.] Quarto, infert corollarium, ibi, [Quare nec in his.] Dicit ergo primo, quod si vnum nomen imponatur duabus rebus, ex quibus non fit vnum, non est affirmatio vna. Quod autem dicit, ex quibus non fit vnum, potest intelligi dupliciter. Vno modo, ad excludendum hoc, quod multa continentur sub vniuersali, sicut homo & equus sub animali. Hoc enim nomen, animal, significat vtrumque, non secundum quod sunt multa differentia adinuicem, sed secundum quod vniuntur in natura generis. Alio modo, & melius, ad excludendum hoc, quod ex multis partibus fit vnum, siue sint partes rationis, sicut sunt genus & differentia, quæ sunt partes definitionis: siue sint partes integrales alicuius compositionis, sicut ex lapidibus & lignis fit domus. Si vero sit tale prædicatum, quod attribuitur rei, requiritur ad vnitatem enunciacionis, quod illa multa, quæ significantur, currant in vnum, secundum aliquem dictorum modorum, vnde non sufficit sola vnitatis vocis. Si vero sit tale prædicatum, quod referatur ad vocem, sufficit vnitatis vocis, vt si dicam, canis est nomen. Deinde cum dicit.

g ¶ Exemplificat, quod dictum est, vt si aliquis hoc nomen tunica imponat ad significandum hominem & equum, & sic si dicam, tunica est alba, non est affirmatio vna, neque negatio. Deinde cum dicit.

h ¶ Probat, quod dixerat tali ratione. Si tunica significat hominem & equum, nihil differt, si dicatur, tunica est alba, aut si dicatur, homo est albus, & equus est albus: sed ista, homo est albus, & equus est albus, significant multa, & sunt plures enunciaciones. ergo etiam ista, tunica est alba, multa significat. Et hoc significat hominem & equum, vt res diuersas: si vero significat hominem & equum, vt pote vnam rem, nihil significat, quia non est aliqua res, quæ componatur ex homine & equo. Quod autem dicit, quod non differt dicere, tunica est alba, & homo est albus, & equus est albus, non est intelligendum, quantum ad veritatem & falsitatem. Nam hæc copulatiua, homo est albus, & equus est albus, non potest esse vera, nisi vtraque pars sit vera, sed hæc, tunica est alba, prædicta ratione facta, potest esse vera, etiam altera existente falsa, alioquin non oportet distinguere multiplices propositiones ad solvendum rationes sophisticas. Sed hoc est intelligendum, quantum ad vnitatem & multipliciter. Nam sicut cum dicitur, homo est albus, & equus est albus, non inuenitur aliqua vna res, cui attribuitur prædicatum, ita etiam nec cum dicitur, tunica est alba. Deinde cum dicit.

i ¶ Concludit ex præmissis, quod nec in his affirmationibus & negationibus, quæ vniuntur subiecto æquiuoco, semper oportet vnam esse veram, & aliam falsam, quia scilicet negatio potest aliud negare, quam affirmatio affirmet.

A cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

oratio, tunica est alba, non erit vna affirmatio, nec etiam vna negatio.

Hæc enim, homo & equus est albus, nihil ab illa differre videtur. At hæc nihil ab hisce differt, equus est albus, & homo est albus. Quod si hæc plura significat, & sunt plures, patet & primam illam, aut plura, aut nihil significare, non est enim aliquis homo equus.

Quare nec in his affirmationibus, negationibusve, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

IN his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse affirmationem vel negationem veram vel falsam esse. Atque earum quidem, quæ vniuersales vniuersaliter sunt, semper necesse est alteram veram, alteram falsam esse, & singularium etiam, vt diximus. Nam earum, quæ dicta sunt, non vniuersaliter vniuersales, non necesse est alteram veram, alteram falsam esse, atque de his etiam antea diximus. In singularibus vero & futuris, non similitet.

IN his igitur, quæ sunt, & fuerunt, necesse est, affirmationem aut negationem veram vel falsam esse. Atque earum quidem, quæ vniuersales vniuersaliter sunt, semper necesse est alteram veram, alteram falsam esse, & singularium etiam, vt diximus. Nam earum, quæ dicta sunt, non vniuersaliter vniuersales, non necesse est alteram veram, alteram falsam esse, atque de his etiam antea diximus. In singularibus autem atque futuris non similitet res sese habet.

Nam earum, quæ dicta sunt, non vniuersaliter vniuersales, non necesse est alteram veram, alteram falsam esse, atque de his etiam antea diximus. In singularibus autem atque futuris non similitet res sese habet.

ponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus determinauit de oppositione enunciacionum, & ostendit, quomodo diuidunt verum & falsum oppositæ enunciaciones, hic inquirat de quodam, quod poterat esse dubium, vtrum scilicet id, quod dictum est, similitet inuenitur in omnibus enunciacionibus, vel non. Et circa hoc duo facit. Primo proponit dissimilitudinem. Secundo, probat eam, ibi, [Nam si omnis affirmatio.] Circa primum considerandum est, quod Philosophus in præmissis triplicem diuisionem enunciacionum assignauit, quarum prima fuit secundum vnitatem enunciacionis, prout scilicet enunciatio est vna simpliciter, & conuisione vna. Secunda fuit secundum qualitatem, prout scilicet enunciatio est affirmatiua vel negatiua. Tertia fuit secundum qualitatem, vt pote quod enunciatio quedam est vniuersalis, quedam particularis, quedam indefinita, & quedam singularis. Tangitur autem hic quarta diuisio enunciacionum secundum tempus. Nam quedam est de præsentibus, quedam de præteritis, quedam de futuro, & hæc etiam diuisio potest accipi ex his, quæ supra dicta sunt, dictum est enim supra, quod necesse est omnem enunciacionem esse ex verbo, vel ex casu verbi: verbum autem est, quod conuenit præteritis, casus autem verbi sunt, qui conueniunt tempus præteritum vel futurum. Potest autem accipi quinta diuisio enunciacionum secundum materiam, quæ quidem diuisio attenditur secundum habitudinem prædicati ad subiectum, nam si prædicatum per se insit subiecto, dicitur esse enunciatio in materia ne-

negatio potest aliud negare, quam affirmatio affirmet.

conuenit præteritis, casus autem verbi sunt, qui conueniunt tempus præteritum vel futurum.

Potest autem accipi quinta diuisio enunciacionum secundum materiam, quæ quidem diuisio attenditur secundum habitudinem prædicati ad subiectum, nam si prædicatum per se insit subiecto, dicitur esse enunciatio in materia ne-

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet, quæ contingenter eueniunt: quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuuntur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præsentis intentio: vtrum in enunciacionibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit, quod determinata vna oppositarum sit vera, & altera falsa. Deinde cum dicit.

cessaria vel naturali, vt cum dicitur, homo est animal, vel, homo est risibile. Si vero prædicatum per se repugnet subiecto quasi excludens rationem ipsius, dicitur enunciatio esse in materia impossibili siue remota, vt cum dicitur, homo est asinus. Si vero medio modo se habeat prædicatum ad subiectum, vt scilicet nec per se repugnet subiecto, nec per se insit, dicitur enunciatio esse in materia possibili siue contingenti. His igitur enunciacionis differentiis consideratis non similitet se habet iudiciu de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens, quod [in his, quæ sunt] id est, in propositionibus de præsentibus, [& in his, quæ facta sunt,] i.e. in enunciacionibus de præterito, necesse est, quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciacionis, nam in enunciacionibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est, quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur est enim supra, quod negatio enunciacionis vniuersalis, in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua, non vniuersalis, sed particularis, & de conuerso, vniuersalis negatiua non est directe negatio vniuersalis affirmatiua, sed particularis: & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera, & altera falsa, in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciacionibus singularibus, quæ etiam contradictoria opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciacionibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse, quod semper vna sit vera, & altera sit falsa, quia possunt ambæ esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet, quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito, vel de præsentibus: sed si accipimus enunciaciones, quæ sunt de futuro, etiam similitet se habent, quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus, vel naturaliter, vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiue determinate sunt veræ, ita in futuris, sicut in præteritis & presentibus: in indefinitis autem vtraque simul est vera in futuris, sicut in presentibus, vel præteritis, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est, quod altera oppositarum determinate sit vera, & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus, quæ sunt de futuro, hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera, & altera falsa. Et hoc quidem dicitur, quantum ad materiam contingentem. Nam quantum ad necessariam & impossibilem, simil

b ¶ Probat, quod dicta inconuenientia consequantur ex dicta positione. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit prædicta inconuenientia sequi quodammodo possibili posito. Secundo ostendit, quod eadem inconuenientia sequatur, etiam si illud non ponatur, ibi, [At nec hoc differt.] Dicit ergo primo, non esset impossibile, quod ante mille annos, quando nihil apud homines erat præcogitatum, vel præordinatum de his, quæ nunc aguntur, vnus dixerit, quod hoc erit, puta, quod ciuitas talis subuerteretur: alius autem dixerit; quod hoc non erit. Sed si omnis affirmatio vel negatio determinate est vera, necesse est, quod ambo determinate verum dixerint. ergo necesse fuit, quodlibet eorum ex necessitate euenire, & eadem ratio est in omnibus aliis: ergo omnia ex necessitate eueniunt. Deinde cum dicit, ¶ Ostendit, quod idem sequitur, si illud possibile non ponatur. Nihil enim differt, quantum ad rerum existentiam vel euentum, si vno affirmante, hoc esse futurum, alius negauerit, vel non negauerit, ita enim se habebit res, si hoc factum fuerit, sicut si non factum fuerit. Non enim propter nostrum affirmare vel negare mutatur cursus rerum, vt sit aliquid, vel non sit: quia veritas nostræ enunciationis non est causa existentie rerum, sed potius e converso. Similiter etiam non differt, quantum ad euentum eius, quod nunc agitur, vtrum fuerit affirmatum vel negatum ante milleimum annum, vel ante quodcumque tempus. Sic ergo, si in quocumque tempore præterito ita se habebat veritas enunciationum, vt necesse esset, quod alterum oppositorum vere diceretur, & ad hoc, quod necesse est aliquid vere dici, sequitur, quod necesse sit illud esse, vel fieri, consequens est, quod vnum quodque eorum, quæ fiunt, sic se habeat, vt ex necessitate fiat. Et huiusmodi consequentia rationem assignat per hoc, quod si ponatur, aliquem vere dicere, quod hoc erit, non potest non futurum esse. Sicut supposito, quod sit homo, non potest non esse animal rationale mortale. Hoc enim significatur, cum dicitur aliquid vere dici, scilicet quod ita sit, vt dicitur. Eadem autem habitudo est eorum, quæ nunc dicuntur ad ea, quæ futura sunt, quæ erant eorum, quæ prius dicebantur, ad ea, quæ sunt presentia vel præterita: & ita omnia ex necessitate acciderunt, & accidunt, & accident, quia quod nunc factum est in presentia, in præterito existens, semper verum erat dicere, quoniam erit futurum. Deinde cum dicit, ¶ Ostendit prædicta esse impossibilia. Et primo per rationem. Secundo, per exempla sensibilia, ibi, [Et multa nobis manifesta, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum in rebus humanis. Secundo, etiam in aliis re-

bus, ibi, [Et quoniam est omnino, &c.] Quantum autem ad res humanas, ostendit esse impossibilia, quæ dicta sunt, per hoc, quod homo manifeste videtur esse principium eorum futurorum, quæ agit, quasi dominus existens suorum actuum, & in sua potestate habens agere vel non agere. quod quidem principium, si remoueatur, tollitur totus ordo conuersationis humanæ, & omnia principia philosophiæ moralis. Hoc enim sublatum, non erit aliqua utilitas persuasionis, nec comminationis, nec permutationis, aut remunerationis, quibus homines alliciuntur ad bona, & retrahuntur a malis, & sic euacuatur tota ciuili scientia. Hoc ergo Philosophus accipit pro principio manifesto, quod homo sit principium futurorum, non est autem futurorum principium, nisi per hoc, quod consiliatur, & facit aliquid, ea enim, quæ agunt absque consilio, non habent dominium sui actus, quasi libere iudicantes de his, quæ sunt agenda, sed quodam naturali instinctu mouentur ad agendum, vt patet in animalibus brutis. Vnde impossibile est, quod supra conclusum est, quod non oporteat nos agere vel consiliari. Et sic etiam impossibile est illud, ex quo sequeretur, scilicet quod omnia ex necessitate eueniant. Deinde cum dicit, ¶ Ostendit idem etiam in aliis rebus. Manifestum est enim, etiam in rebus naturalibus, esse quedam, quæ non semper actu sunt, ergo in eis conuenit esse, & non esse: alioquin vel semper essent, vel semper non essent. Id autem, quod non est, incipit esse aliquid per hoc, quod sit illud, sicut id, quod non est album, incipit esse album per hoc, quod sit album. Si autem non fiat album, permanet non ens album. Ergo in quibus contingit esse, & non esse, contingit etiam fieri, & non fieri. Non ergo talia ex necessitate sunt vel fiunt, sed est in eis natura possibilitatis, per quam se habeat ad fieri & non fieri, esse & non esse. Deinde cum dicit, ¶ Ostendit propositum per sensibilia exempla. Sit enim puta vestis noua, manifestum est, quod eam possibile est incidi, quia nihil obuiat incisioni, nec ex parte agentis, nec ex parte patientis. Probat autem, quod simul cum hoc, quod possibile est eam incidi, possibile est etiam eam non incidi eodem modo, quo supra probauit duas indefinitas oppositas esse simul veras, scilicet per assumptionem contrarij. Sicut enim possibile est istam vestem incidi, ita possibile est eam exteri, id est, vetustate corrumpi. Sed si exteri, non inciditur, ergo vtrumque possibile est, scilicet eam incidi, & non incidi. Et ex hoc vniuersaliter concludit, quod in aliis futuris, quæ non sunt in actu semper, sed sunt in potentia, hoc manifestum est, quod non omnia ex necessitate sunt vel fiunt, sed eorum quedam sunt ad vtrumlibet, quæ non se

habent magis in affirmatione vel negatione, alia vero sunt in quibus alterum eorum contingit vt in pluribus: sed tamen contingit etiam vt in paucioribus, quod altera pars sit vera, & non alia, quæ scilicet non contingit vt in pluribus sit. Est autem considerandum, quod sicut Boetius dicit hic in commento, circa possibile & necessarium diuersimode aliqui sunt opinari. Quidam enim dixerunt ea secundum euentum, sicut Diodorus, qui dixit illud esse impossibile quod nunquam erit necessarium vero quod semper erit; possibile vero quod quandoque erit, quandoque non erit. Stoici vero dixerunt hoc secundum exteriora prohibentia. Dicunt enim necessarium esse illud quod non potest prohiberi quin sit verum: impossibile vero quod potest prohiberi vel non prohiberi. Vtraque autem distinctio videtur esse incompetens. Nam prima distinctio est a posteriori, non enim aliquid est necessarium, quia semper erit, sed potius ideo semper erit, quia est necessarium, & idem patet in aliis. Secunda autem assignatio est ab exteriori, & quasi per accidens: non enim ideo aliquid est necessarium, ideo impedimentum habere non potest. Et ideo alii melius ita dixerunt secundum naturam rerum, vt scilicet dicatur illud necessarium, quod in sua natura determinatum est solum ad esse, impossibile autem quod est neutrum est omnino determinatum, siue se habeat magis ad vnum quam ad alterum, siue se habeat æqualiter ad vtrumque, quod dicitur contingens ad vtrumlibet. Et hoc est quod Boethius attribuit Philoni. Sed manifeste hæc est sententia Aristoteli in hoc loco. Assignat enim rationem possibilitatis, & contingentie, in his quidem, quæ sunt a nobis ex eo, quod sumus consiliarij, in aliis autem ex eo quod materia est in potentia ad vtrumque oppositorum. Sed videtur hæc ratio non esse sufficiens. Sicut enim in corporibus corruptibilibus materia inuenitur in potentia se habens ad esse, & non esse, ita etiam in corporibus celestibus inuenitur potentia ad diuersa vbi, & tamen nihil in eis eadem contingenter, sed solum ex necessitate. Vnde dicendum est, quod possibilitas materiae ad vtrumque, si communiter loquamur, non est sufficiens ratio contingentie, nisi etiam addatur ex parte potentie actiue, quod non sit omnino determinata ad vnum, alioquin si ita sit determinata ad vnum, quod impediri non potest, contingeret ex necessitate reduci in actu potentia passiuam eodem modo. Hoc igitur quidam attendentes posuerunt, quod potentia, quæ est in ipsis rebus naturalibus, sortitur necessitatem ex aliqua causa determinata ad vnum quam dixerunt fatum. Quorum Stoici posuerunt fatum in quadam serie, seu commitione causarum, supponentes quod omnne quod in hoc mundo accidit, habet causam: causa a. posita necesse est effectum poni. Et si vna causa per se non sufficit multæ causæ ad hoc concurrentes accipiunt ratione vnius cause sufficientis, & ita concludebant quod omnia ex necessitate eueniunt. Sed hanc rationem soluit Aristoteles in sexto Metaphisicorum inueniens vtramque propositionem assumptam. Dicit enim quod non omne quod fit, habet causam, sed solum illud quod est per se. Sed illud quod est per accidens non habet causam, quia proprie non est ens, sed magis ordinatur cum non ente, vt etiam Plato dixit. Vnde esse musicum habet causam, & similiter esse album, sed hoc quod est, album esse musicum, non habet causam: & idem est in omnibus aliis huiusmodi. Similiter etiam hæc est falsa, quod posita causa etiam sufficiens, necesse est effectum poni. non enim omnis causa est talis, etiam si sufficiens sit, quod eius effectus impediri non possit, sicut ignis est sufficiens causa combustionis lignorum: sed tamen per effusionem aquæ impeditur combustio: si autem vtraque propositio prædictarum esset vera, inabilius sequeretur omnia ex necessitate contingere. Quia si quilibet effectus habet causam, esset effectum, qui est futurus post quinque dies aut post quantumcumque tempus, reducere in aliquam causam priorem: & sic quousque esset deuenire ad causam, quæ nunc est in presentia, vel iam fuit in præterito: si autem causa posita necesse est effectum poni per ordinem causarum, deueniet necessitas vsque ad vltimum effectum. Puta, si comedit falsa, fiet: si fiet, exibit domum ad bibendum: si exibit domum, occidetur a latronibus, quia ergo iam comedit falsa, necesse est cum occidi,

& ideo Aristoteles ad hoc excludendum ostendit vtramque prædictarum propositionum esse falsam, vt dictum est. Obiiciunt autem quidam contra hoc, quod omne per accidens reducitur ad aliquid per se, & ita oportet effectum qui est per accidens reduci in causam per se. Sed non attendunt quod id quod est per accidens, reducitur ad per se, in quantum accidit ei quod est per se, sicut musicus accidit Soriti, & omne accidens alicui subiecto per se existenti. Et similiter, oē quod in aliquo effectū est per accidens consideratur circa aliquem effectū per se, qui quantum ad id quod per se est, habet causam per se, quantum autem ad id, quod inest ei per accidens, non habet causam per se, sed causam per accidens. Oportet enim effectum proportionaliter referre ad causam suam, vt in 2. Physicorum. & in 5. Metaphisicæ dicitur. Quidam vero non attendentes differentiam effectū per accidens & per se, tentauerunt reducere omnes effectus hic inferius prouenientes in aliquam causam per se: quam ponebant virtutē esse celestium corporū in qua ponebant fatum, quam vim positionis syderum appellabant. Sed ex hac causa non potest prouenire necessitas in omnibus quæ hic aguntur. Multa enim hic fiunt ex intellectu & voluntate, quæ per se & directe non subduntur virtuti celestium corporum: cum enim intellectus siue ratio, & voluntas quæ est in ratione, non sint actus organi corporalis, vt probatur in libro de Anima, impossibile est quod directe subdat intellectus seu ratio & voluntas virtuti celestium corporum. nulla enim vis corporalis potest agere per se, nisi in re corpoream, vires autem sensitiuæ in quantum sunt actus organorum corporaliū, per accidens subduntur actioni celestium corporum. Vnde Philosophus in libro de Anima, opinionem ponentium voluntatem hominis subici morui cœli, ascribit his, qui non ponebant intellectum differre a sensu. Indirecte tamen vis celestium corporum redundat ad intellectum & voluntatem, in quantum scilicet intellectus & voluntas vtuntur viribus sensitiuis. Manifestum autem est quod passiones virium sensitiuarum non inferunt necessitatem rationi & voluntati. Nam continens habet prauas concupiscentias, sed non deducitur, vt patet per Philosophum in 7. Ethicorum, sic igitur ex virtute celestium corporum non prouenit necessitas in his quæ per rationem & voluntatem fiunt. Similiter nec in aliis corporalibus effectibus rebus corruptibilibus, in quibus multa per accidens eueniunt. Id autem quod est per accidens, non potest reduci, vt in causam per se in aliquam virtutem naturalem, quia virtus naturæ se habet ad vnum: quod autem est per accidens non est vnum, vnde & supra dictum est, quod hæc enunciatio non est vna, Sortes est albus musicus, quia non significat vnum. Et ideo Philosophus dicit in libro de somno & vigilia, quod multa quorum signa præexistunt in corporibus celestibus, puta in imbribus & tempestatibus non eueniunt, quia scilicet impediuntur per accidens. Et quamuis illud etiam impedimentum secundum se consideratum reducatur in aliquam causam celestem, tamen concursus horum, cum sit per accidens, non potest reduci in aliquam causam naturaliter agentem. Sed considerandum est, quod id, quod est per accidens, potest ab intellectu accipi vt vnum, sicut album esse musicum, quod quamuis secundum se non sit vnum, tamen intellectus vt vnum accipit, in quantum scilicet componendo format enunciationem vnam. Et secundum hoc contingit id quod secundum se per accidens euenit & casualiter reduci in aliquem intellectum præordinantem, sicut concursus duorum seruorum ad certum locum est per accidens & casualis, quantum ad eos, cum vnus eorum ignoret de alio, potest tamen esse per se intentus a Domino, qui vtrumque mittit ad hoc quod in certo loco sibi occurrant. Et secundum hoc aliqui posuerunt omnia quæcumque in hoc mundo aguntur, etiam quæ videntur fortuita vel casualia, reduci in ordinem prouidentie diuinae, ex qua dicebant dependere fatum. Et hoc quidem aliqui stulti negauerunt indicantes de intellectu diuino ad modum intellectus nostri, qui singularia non cognoscit. Hoc autem est falsum: nam intelligere diuinum & velle eius, est ipsum esse ipsum. Vnde sicut esse eius sua virtute comprehendit omne illud quod quocumque modo est, in quantum scilicet est participatio eius ipsius, ita etiam suum intelligere, & suum intelligibile comprehendit omnem cognitionem, & omnem

Nihil enim prohibet, & annos vsq; centies centum, vnum hoc fore, alterum non fore, dicere, vt necessario ipsorum eueniat alterum, quod quidem vere tunc diceretur.

At vero neg, quicquam refert, si quippiam dixere contradictionem ipsam, vel non dixere. Patet enim, ita res ipsas sese habere, & si non alter quicquam affirmabit, alter negabit. Non enim, quia affirmatio dicta est, aut negatio, idco res erit, aut non erit, neg, magis, si annos vsq; centies centum, quam quanto tempore fore, aut non fore dicat. Quare si in omni tempore contradictio sic se habebat, vt altera pars ipsius sit vera, necesse erat hoc fieri, & vnum quodque eorum, quæ fuerit, sic semper sese habebat, vt necessario fiat. Nam si vere quippiam dixit hoc fore, fieri nequit, vt non oriatur ipsum, atq; eueniat, & si euenit, atq; est ortum, semper antea verum erat ipsum dicere fore.

Si enim hac esse nequeunt. Videmus enim principium futurorum, & deliberando quippiam atque agendo.

Et omnino id, quod similiter esse atq; non esse potest, esse inter ea, quæ non semper sunt actu. In quibus vtrumque, & esse, inquam, & non esse contingit, quare & fieri, & non fieri.

Et rerum complures, ita sese habentes, ipsis oculis cernimus. Nam vt hoc exemplo percipiat, vestimentum hoc possibile est scindi, & non scinderetur, sed tempore post conteretur. Similiter & non scindi possibile est. Non enim posset tempore post contritum fore, si scindi non posset.

per actu sunt, ergo in eis conuenit esse, & non esse: alioquin vel semper essent, vel semper non essent. Id autem, quod non est, incipit esse aliquid per hoc, quod sit illud, sicut id, quod non est album, incipit esse album per hoc, quod sit album. Si autem non fiat album, permanet non ens album. Ergo in quibus contingit esse, & non esse, contingit etiam fieri, & non fieri. Non ergo talia ex necessitate sunt vel fiunt, sed est in eis natura possibilitatis, per quam se habeat ad fieri & non fieri, esse & non esse. Deinde cum dicit,

¶ Ostendit propositum per sensibilia exempla. Sit enim puta vestis noua, manifestum est, quod eam possibile est incidi, quia nihil obuiat incisioni, nec ex parte agentis, nec ex parte patientis. Probat autem, quod simul cum hoc, quod possibile est eam incidi, possibile est etiam eam non incidi eodem modo, quo supra probauit duas indefinitas oppositas esse simul veras, scilicet per assumptionem contrarij. Sicut enim possibile est istam vestem incidi, ita possibile est eam exteri, id est, vetustate corrumpi. Sed si exteri, non inciditur, ergo vtrumque possibile est, scilicet eam incidi, & non incidi. Et ex hoc vniuersaliter concludit, quod in aliis futuris, quæ non sunt in actu semper, sed sunt in potentia, hoc manifestum est, quod non omnia ex necessitate sunt vel fiunt, sed eorum quedam sunt ad vtrumlibet, quæ non se

Leet. 3. t. c. 7. & 7. lect. 6. t. c. 22.

Leet. 11.

Leet. 6. & 12. com. 38.

Leet. 5. 12. com. 2.

Leet. 7. & 6. 6. tertii lib.

Leet. 4. tertii lib. l. c. 150.

Leet. 4. c. 6.

Leet. 8. Leet. 11.

ARISTOTELIS
PERI HERMENIAS,
LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomae clarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

OSTQVAM Philosophus in primo libro determinavit de enunciatione simpliciter considerata. Hic determinat de enunciatione, secundum quod diversificatur per aliquid sibi additum. Possunt autem

LECTIO I.

Quoniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem oportet esse vel nomen, vel innominatum, vnum autem oportet esse & de vno id quod est in affirmatione.

Nomen autem dictum est & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen, quem admodum & non currit, non verbum dico, sed infinitum verbum.

Erit omnis affirmatio vel negatio vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo. Præter verbum autem nulla affirmatio, vel negatio est. Est enim vel erit, vel fuit, vel fit, vel quæcunq; alia huiusmodi verba, ex his sunt, quæ sunt posita, consignant enim tempus.

circum oppositiones enunciationum provenientem ex eo, quod additur aliquid simplici enunciationi, ibi. [Verum autem contraria est affirmatio.] Est autem considerandum, quod additio facta ad prædicatum vel subiectum quandoque tollit unitatem enunciationis, quandoque vero non tollit, sicut additio negationis infinitatis dictionem. Circa primum ergo duo faciunt. Primo, ostendit quid accidit enunciationibus ex additione negationis infinitatis dictionem. Secundo, ostendit quid accidit circa enunciationem ex additione tollente unitatem: ibi. [At vero vnum de pluribus.] Circa primum duo faciunt. Primo, determinat de enunciationibus simplicissimis, in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur tantum ex parte subiecti. Secundo, determinat de enunciationibus, in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur non solum ex parte subiecti, sed etiam ex parte prædicati, ibi. [Quando autem est tertium adiacens.]

Circa primum duo faciunt. Primo proponit rationes quædam distinguendi tales enunciationes. Secundo, ponit earum distinctionem & ordinem, ibi. [Quare prima est affirmatio.] Circa primum duo faciunt. Primo, ponit rationes distinguendi enunciationes, quod non potest esse eadem ratio distinguendi ex parte verborum, ibi. [Præter verbum autem.] Circa primum tria faciunt. Primo, proponit rationes distinguendi enunciationes. Secundo exponit quod dixerat, ibi. [Nomen autem dictum est.] Tertio, concludit intentum, ibi. [Erit autem omnis affirmatio.] Refertur ergo illud, quod supra dictum est de definitione affirmationis, quod scilicet affirmatio est enunciatio significans aliquid de aliquo, & quia verbum est proprie nota eorum quæ de altero prædicantur, consequens est ut illud de quo aliquid dicitur, pertineat ad nomen: nomen

autem est vel finitum vel infinitum: & ideo, quasi concludens subdit, quod quia affirmatio significat aliquid de aliquo, consequens est ut hoc, de quo significatur aliquid de aliquo, scilicet subiectum affirmationis, sit vel nomen, scilicet finitum, quod proprie dicitur nomen, ut in primo dictum est,

LECTIO I.

Quoniam autem affirmatio enunciatio est, quippe de quopiam significans, hoc autem nomen est, aut id quod nomine caret: vnum vero id esse atque de vno dici, quod est in affirmatione, oportet.

Dictumque est antea, quidnam sit ipsum nomen, & quid etiam id quod nomine caret; ipsum enim non homo non nomen, sed infinitum nomen appello: infinitum nomen vnum quodammodo significare videtur, quæ admodum & non valet, non verbum, sed infinitum nuncupo verbum.

Omnis affirmatio profecto, aut ex nomine, & verbo, aut ex infinito nomine verboque constabit.

Absque namque verbo nulla est affirmatio sane, neque nulla negatio. Est enim vel erat, vel fuit, vel erit, & quæcunq; alia sunt huiusmodi verba, ex numero sunt eorum, quæ posita sunt, significant enim insuper tempus.

quia non homo non est nomen, sed est infinitum nomen, sicut non currit non est verbum, sed infinitum verbum. Interponit autem quoddam, quod valet ad dubitationis remotionem, videlicet, quod nomen infinitum quodam modo significat vnum. Non enim significat simpliciter vnum, sicut nomen finitum, quod significat vnam formam generis vel speciei, aut etiam individui, sed in quantum significat negationem formæ alicuius, in qua negatione multa conueniunt, sicut in quodam vno secundum rationem. Vnum autem eodem modo dicitur aliquid, sicut & ens, unde sicut ipsum non ens dicitur ens, non quidem simpliciter, sed secundum quid, id est secundum rationem, ut patet in 4. Metaphysicæ. ita etiam negatio est vnum secundum quid, scilicet secundum rationem. Introduce autem hoc, ne aliquis dicat quod affirmatio, in qua subicitur nomen infinitum, non significet vnum de vno, quasi nomen infinitum non significet vnum. Deinde cum dicitur.

Concludit prepositum, scilicet quod duplex est modus affirmationis. Quædam enim est affirmatio, quæ constat ex nomine & verbo, quædam autem est quæ constat ex infinito nomine & verbo. Et hoc sequitur ex hoc quod supra dictum est, quod hoc de quo affirmatio aliquid significat, vel est nomen, vel innominatum. Et eadem differentia potest accipi ex parte negationis, quia de quocunq; contingit affirmare, contingit & negare, ut in primo habitum est. Deinde cum dicitur.

Ostendit quod differentia enunciationum non potest sumi ex parte verbi. Dicitur enim supra, quod præter verbum, nulla est affirmatio vel negatio. Potest enim præter nomen esse aliqua affirmatio vel negatio, videlicet si ponatur loco nominis infinitum nomen: loco autem verbi in enunciatio-

nunciatione, non potest poni infinitum verbum, duplici ratione. Primo quidem, quia infinitum verbum constituitur per additionem infinitæ particulæ, quæ quidem additur verbo per se dicto, id est extra enunciationem positum, remouet ipsum absolute, sicut addita nomini, remouet formam nominis absolute: & ideo extra enunciationem potest accipi verbum infinitum per modum vnius dictionis, sicut & nomen infinitum. Sed quando negatio additur verbo in enunciatione positum, negatio illa remouet verbum ab aliquo, & sic facit enunciationem negatiuam: quod non accidit ex parte nominis. Non enim enunciatio efficitur negatiua nisi per hoc, quod negatur compositio, quæ importatur in verbo: & ideo verbum infinitum in enunciatione positum, sit verbum negatiuum. Secundo, quia in nullo variatur veritas enunciationis, siue utamur negatiua particula ut infinitate verbum, vel ut faciente negatiuam enunciationem: & ideo accipitur semper in simpliciori intellectu, prout est magis in promptu. Et inde est, quod non diversificauit affirmationem per hoc, quod sit ex verbo vel infinito verbo, sicut diversificauit per hoc, quod est ex nomine vel infinito nomine. Est autem considerandum, quod in nominibus & in verbis præter differentiam finiti, & infiniti est differentia recti, & obliqui. Casus enim nominum etiam verbo addito, non constituunt enunciationem significantem verum vel falsum, ut in primo habitum est: quia in obliquo nomine non includitur ipse rectus, sed in casibus verbi includitur ipsum verbum præteritis temporis. Præteritis enim & futurum, quæ significant casus verbi, dicuntur per respectum ad præsens. Unde si dicatur, hoc erit, idem est ac si diceretur, hoc est futurum, hoc fuit, hoc est præteritum. Et propter hoc, ex casu verbi, & nomine fit enunciatio. Et ideo subiungit, quod siue dicatur est, siue erit, siue fuit, vel quæcunq; alia huiusmodi verba, sunt de numero prædicatorum verborum, sine quibus non potest fieri enunciatio: quia omnia consignant tempus, & alia tempora dicuntur per respectum ad præsens. Deinde cum dicitur.

LECTIO II.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur dupliciter, tunc dicuntur oppositiones.

Dico autem, ut est iustus homo, est tertium adiacere nomen, vel verbum in affirmatione.

Concludit ex præmissis distinctionem enunciationum in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur solum ex parte subiecti in quibus triplex differentia intelligi potest. Vna quidem, secundum affirmationem & negationem: alia, secundum subiectum finitum, & infinitum: tertia, secundum subiectum vniuersaliter, vel non vniuersaliter positum. Nomen autem finitum est ratione prius infinito, sicut affirmatio prior est negatione, unde primam affirmationem ponit, homo est, & primam negationem, homo non est. Deinde ponit secundam affirmationem: non homo est, secundam autem negationem, non homo non est. Vltimus autem ponit illas enunciationes in quibus subiectum vniuersaliter ponitur, quæ sunt quatuor sicut & illæ in quibus est subiectum non vniuersaliter positum. Prætermissa autem ponere exemplum de enunciationibus, in quibus subicitur singulare, ut Socrates est, Sociates non est, quia singularibus nominibus non additur aliquod signum. Unde in huiusmodi enunciationibus non potest omnis differentia inueniri. Similiter etiam intermixt exemplificat de enunciationibus, quarum subiecta particulariter ponuntur, quia tale subiectum quodammodo eandem vim habet cum subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto. Non ponit autem aliquam differentiam ex parte verbi, quæ potest sumi secundum casus verbi, quia sicut ipse dicit, in extrinsecis temporibus, id est in præteritis, & in futuro, quæ circumstant præsens, est eadem ratio sicut & in præteritis, ut iam dictum est.

Concludit ex præmissis distinctionem enunciationum in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur solum ex parte subiecti in quibus triplex differentia intelligi potest. Vna quidem, secundum affirmationem & negationem: alia, secundum subiectum finitum, & infinitum: tertia, secundum subiectum vniuersaliter, vel non vniuersaliter positum. Nomen autem finitum est ratione prius infinito, sicut affirmatio prior est negatione, unde primam affirmationem ponit, homo est, & primam negationem, homo non est. Deinde ponit secundam affirmationem: non homo est, secundam autem negationem, non homo non est. Vltimus autem ponit illas enunciationes in quibus subiectum vniuersaliter ponitur, quæ sunt quatuor sicut & illæ in quibus est subiectum non vniuersaliter positum. Prætermissa autem ponere exemplum de enunciationibus, in quibus subicitur singulare, ut Socrates est, Sociates non est, quia singularibus nominibus non additur aliquod signum. Unde in huiusmodi enunciationibus non potest omnis differentia inueniri. Similiter etiam intermixt exemplificat de enunciationibus, quarum subiecta particulariter ponuntur, quia tale subiectum quodammodo eandem vim habet cum subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto. Non ponit autem aliquam differentiam ex parte verbi, quæ potest sumi secundum casus verbi, quia sicut ipse dicit, in extrinsecis temporibus, id est in præteritis, & in futuro, quæ circumstant præsens, est eadem ratio sicut & in præteritis, ut iam dictum est.

LECTIO II.

Postquam Philosophus distinxit enunciationes, in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur solum ex parte

subiecti, hic accedit ad distinguendum illas enunciationes, quibus nomen finitum vel infinitum ponitur ex parte subiecti, & ex parte prædicati. Et circa hoc duo faciunt. Primo distinguit huiusmodi enunciationes. Secundo, manifestat quædam quæ circa eas dubia esse possent, ibi. [Quoniam vero contraria est.]

Quare prima est affirmatio atque negatio, homo est, homo non est, deinde, non homo est, non homo non est: Rursus omnis homo est, non omnis homo est; omnis non homo est, non omnis non homo est. Eadem est ratio, & de tempore exacto atque futuro.

LECTIO II.

Quoniam autem ipsum est tertium insuper prædicatur hoc pacto; homo iustus est, dupliciter iam ipsa oppositiones dicuntur.

Vbi ipsum est tertium, dico componi nomen, aut verbum in affirmatione.

Tertio de illis, in quibus subicitur nomen infinitum, ibi. [Aliæ autem habent ad id quod est non homo.] Circa primum tria faciunt. Primo proponit diuersitatem oppositionis talium enunciationum. Secundo, concludit earum numerum, & ponit earum habitudinem, ibi. [Quare quatuor.] Tertio, exemplificat, ibi. [Intelligimus vero.] Circa primum duo faciunt.

Primo proponit quod intendit. Secundo, exponit quoddam quod dixerat, ibi. [Dico autem.] Circa primum duo oportet intelligere. Primo quidem, quod est hoc quod dicitur, est tertium adiacens prædicatur. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod quandoque in enunciatione prædicatur est, secundum se, ut cum dicitur, Sortes est, per quod nihil aliud intendimus significare, quam quod Sortes sit in rerum natura. Quandoque vero non prædicatur per se, quasi principale prædicatum, sed quasi coniunctum principali prædicato ad connectendum ipsum subiecto sicut cum dicitur, Sortes est albus, non est intentio loquentis ut asserat Sortem esse in rerum natura, sed ut attribuat ei albedinem mediante hoc verbo est, & ideo in talibus, est, prædicatur ut adiacens principali prædicato. Et non dicitur esse tertium, quia sit tertium prædicatum, sed quia est tertia dicitio posita in enunciatione, quæ simul cum nomine prædicato facit vnum prædicatum, ut sic enunciatio diuidatur in duas partes & non in tres. Secundo, considerandum est quid est hoc quod dicitur, quod quando est eo modo quo dictum est tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Circa quod considerandum est, quod in præmissis enunciationibus, in quibus nomen ponebatur solum ex parte subiecti, secundum quodlibet subiectum erat vna oppositio, puta si subiectum erat nomen finitum non vniuersaliter sumptum, erat sola vna oppositio, scilicet est homo, non est homo. Sed quando est tertium adiacens prædicatur, oportet esse duas oppositiones eodem subiecto existente secundum differentiam nominis prædicati, quod potest esse finitum vel infinitum, sicut hæc est vna oppositio, homo est iustus, homo non est iustus, alia vero oppositio est, homo est iustus, homo non est iustus. Non enim negatio fit nisi per oppositionem negatiuæ particulæ ad hoc verbum est, quod est nota prædicationis. Deinde cum dicitur.

Exponit quod dixerat, est tertium adiacens, & dicit, cum dicitur homo est iustus, hoc verbum est, adiacet scilicet prædicato tanquam tertium nomen vel verbum in affirmatione. Potest enim ipsum est, dici nomen, prout qualibet dicitio nomen dicitur, & sic est tertium nomen, id est, tertia dicitio. Sed quia secundum communem vsu loquenti dicitio, significans tempus, magis dicitur verbum quam nomen propter hoc addit vel verbum, quasi dicat, ad hoc quod sit tertium, non refert utrum dicatur nomen vel verbum. Deinde cum dicitur.

Exponit quod dixerat, est tertium adiacens, & dicit, cum dicitur homo est iustus, hoc verbum est, adiacet scilicet prædicato tanquam tertium nomen vel verbum in affirmatione. Potest enim ipsum est, dici nomen, prout qualibet dicitio nomen dicitur, & sic est tertium nomen, id est, tertia dicitio. Sed quia secundum communem vsu loquenti dicitio, significans tempus, magis dicitur verbum quam nomen propter hoc addit vel verbum, quasi dicat, ad hoc quod sit tertium, non refert utrum dicatur nomen vel verbum. Deinde cum dicitur.

Leet. 4. & 5.

Leet. 8.

Leet. 5.

Leet. 5.

Primi lib. Leet. 8.

Leet. 4.

Leet. 3.

Leet. 3.

Leet. 3.

Concludit numerum enunciationum. Et primo ponit conclusionem numeri. Secundo, ponit earum habitudinem, ibi, [Quarum duarum quidem.] Tertio, rationem numeri exemplificat, ibi, [Dico autem quoniam est. Dicit ergo primo, quod quia duae sunt oppositiones, quando est, tertium adiacens praedicatur:]

Quare quatuor erunt illae, quarum duae quidem ad affirmationem, & negationem sese habent secundum consequentiam, ut priuationes, duae verus est, tertium adiacens praedicatur, subiecto finito non vniuersaliter sumpto. Deinde cum dicit, [quarum duarum quidem.] Ostendit habitudinem praedictarum enunciationum ad inuicem, & dicit quod duae dictarum enunciationum se habent ad affirmationem, & negationem secundum consequentiam, siue secundum correlationem, aut analogiam, ut in graeco habetur, sicut priuationes, aliae vero duae minime. Quod quia breuiter & obscure dictum est, diuersimode a diuersis expositum est. Ad cuius euidenciam considerandum est, quod tripliciter nomen potest praedicari in huiusmodi enunciationibus. Quandoque enim praedicatur nomen finitum, secundum quod assumuntur duae enunciationes, una affirmatiua, & altera negatiua, scilicet homo est iustus, & homo non est iustus, quae dicuntur simplices. Quandoque vero praedicatur nomen infinitum secundum quod etiam assumuntur duae aliae, scilicet, homo est non iustus, homo non est non iustus, quae dicuntur infinitae. Quandoque vero praedicatur nomen priuatiuum, secundum quod etiam sumuntur duae aliae, scilicet, homo est iniustus, homo non est iniustus, quae dicuntur priuatiuae. Quidam ergo sic exposerunt, quod duae enunciationes earum, quas praemisit, scilicet illae, quae sunt de infinito praedicato, se habent ad affirmationem, & negationem, quae sunt de praedicato finito secundum consequentiam vel analogiam, sicut priuationes, id est, sicut illae, quae sunt de praedicato priuatiuo. Illae enim duae, quae sunt de praedicato infinito, se habent secundum consequentiam ad illas, quae sunt de finito praedicato secundum transpositionem quandam, scilicet affirmatio ad negationem, & negatio ad affirmationem. Nam homo est non iustus, quae est affirmatio de infinito praedicato, respondet secundum consequentiam negatiuae de praedicato finito, huic scilicet, homo non est iustus. Negatiua vero de infinito praedicato scilicet homo non est non iustus, affirmatiua de finito praedicato, huic scilicet, homo est iustus. Propter quod Theophrastus vocabat eas, quae sunt de infinito praedicato, transpositas.

Et similiter etiam affirmatiua de priuatiuo praedicato respondet secundum consequentiam negatiuae de finito praedicato, scilicet haec, homo est iniustus, ei quae est: homo non est iustus. Negatiua vero priuatiuae, scilicet, homo non est iustus, ei quae est, homo est iustus. Disponatur ergo in figura. Et in prima quidem linea ponantur illae, quae sunt de finito praedicato, scilicet homo est iustus, homo non est iustus. In secunda autem linea, negatiua de infinito praedicato sub affirmatiua de finito, & affirmatiua sub negatiua: ut patet in subscripta figura.

Homō est iustus. Homo non est iustus.
Homo non est non iustus. Homo est non iustus.

Sic ergo duae scilicet, quae sunt de infinito praedicato, se habent ad affirmationem & negationem de finito praedicato, sicut priuationes, id est, sicut illae, quae sunt de priuatiuo praedicato. Sed duae aliae, quae sunt scilicet, de infinito subiecto scilicet non homo est iustus, non homo non est iustus, manifestum est, quod non habent similem consequentiam. Et hoc modo exposuit Hermelius hoc, quod dicitur. Duae vero, minime, referens hoc ad illas, quae sunt de infinito subiecto. Sed hoc manifeste est contra literam. Nam cum praemisisset quatuor enunciationes, duas scilicet de finito praedicato & duas de infinito, subiungit quasi illas subdividens, quarum duae quidem, &c. [Duae vero minime.] ubi datur intelligi quod utraque duae intelligantur in praemissis. Illae autem quae sunt de infinito subiecto, non includuntur in praemissis, sed de his postea dicitur. Vnde manifestum est, quod de eis nunc non loquitur. Et ideo, ut Amonius dicit, alii aliter exposuerunt, dicentes, quod praedictarum quatuor propositionum duae scilicet, quae sunt de infinito praedicato, sic se habent ad affirmationem, & negationem, id est, ad ipsam speciem affirmationis & negationis, ut priuationes, id est priuatiuae affirmationes, seu negationes. Haec enim affirmatio, homo est non iustus, non est simpliciter affirmatiua, sed secundum quid, quasi secundum priuationem affir-

matio, sicut homo mortuus non est homo simpliciter, sed secundum priuationem, & idem dicendum est de affirmatiua, & de negatiua, quae sunt de finito praedicato, quod non se habent ad speciem affirmationis & negationis secundum priuationem, sed simpliciter. Haec enim, homo est iustus, est simpliciter affirmatiua, & haec, homo non est iustus, est simpliciter negatiua. Sed nec hic sensus conuenit verbis Arist. Dixit enim infra: [Hae igitur quemadmodum in resolutoriiis dictum est, sic sunt disposita.] ubi nihil inuenitur ad hunc sensum pertinens. Et ideo Amonius ex his, quae in fine primi Priorum dicuntur de propositionibus, quae sunt de finito vel infinito, vel priuatiuo praedicato, alium sensum accipit. Ad cuius euidenciam considerandum est, quod sicut ipse dicit, enunciatio aliqua virtute se habet ad illud, de quo totum id quod in enunciatione significatur, vere praedicari potest, sicut haec enunciatio, homo est iustus, se habet ad omnia illa, de quorum quolibet vere potest dici, quod est homo iustus: & similiter haec enunciatio, homo non est iustus, se habet ad omnia illa, de quorum quolibet vere potest dici potest, quod non est homo iustus. Secundum ergo hunc modum loquendi, manifestum est, quod simplex negatiua in plus est quam affirmatiua infinita, quae ei correspondet. Nam, quod sit homo non iustus, vere potest dici quod de quolibet homine, qui non habet habitum iustitiae: sed quod non sit homo iustus, potest dici non solum de homine non habente habitum iustitiae, sed etiam de eo qui penitus non est homo, haec enim est vera, lignum non est homo iustus. Tamen haec falsa, lignum est homo non iustus, & ita negatiua simplex est in plus quam affirmatiua infinita, sicut etiam animal est in plus quam homo, quia de pluribus verificatur. Simili etiam ratione negatiua simplex est in plus quam affirmatiua priuatiua, quia de eo quod non est homo, non potest dici quod sit homo iniustus. Sed affirmatiua infinita est in plus quam affirmatiua priuatiua: potest enim dici de puero, & de quocunque homine nondum habente habitum virtutis, aut vitii, quod sit homo non iustus, non tamen de aliquo eorum vere dici potest quod sit homo iniustus.

Quare quatuor ob id ipsum erunt haec, quorum duae quidem sic habebunt ad affirmationem negationemve similitudinerationis, ut ipse priuationes.

Affirmatiua vero simplex in minus est quam negatiua infinita, quia quod non sit homo non iustus potest dici non solum de homine iusto, sed etiam de eo quod penitus non est homo. Similiter etiam negatiua priuatiua in plus est quam negatiua infinita. Nam, quod non sit homo iniustus, potest dici non solum de homine habente habitum iustitiae, sed de eo quod penitus non est homo, de quorum quolibet potest dici, quod non sit homo non iustus: sed ulterius potest dici de omnibus hominibus, qui nec habent habitum iustitiae, neque habitum iniustitiae. His igitur visis, facile est exponere praesentem literam, hoc modo. Quarum scilicet quatuor enunciationum praedictarum, duae quidem scilicet infinitae se habebunt ad affirmationem & negationem, id est ad duas simplices, quarum una est affirmatiua & altera negatiua secundum consequentiam, id est, in modo consequendi ad eas, ut priuationes, id est, sicut duae priuatiuae, quia scilicet sicut ad simplicem affirmatiuam sequitur negatiua infinita, & non conuertitur, eo quod negatiua infinita est in plus, ita etiam ad simplicem affirmatiuam sequitur negatiua priuatiua, quae est in plus, & non conuertitur. Sed sicut simplex negatiua sequitur ad infinitam affirmatiuam, quae est in minus, & non conuertitur, ita etiam negatiua simplex sequitur ad priuatiuam affirmatiuam, quae est in minus, & non conuertitur, ex quo patet, quod eadem est habitudo in consequendo infinitarum ad simplices, quae est etiam priuatiuarum. Sequitur [Duae autem] scilicet simplices, quae relinquantur remotis duabus, scilicet infinitis a quatuor praemissis [minime]; id est ita se habent ad infinitas in consequendo, sicut priuatiuae se habent ad eas, quia videlicet, ex una parte simplex affirmatiua est in minus quam negatiua infinita: sed negatiua priuatiua est in plus quam negatiua infinita: ex alia vero parte negatiua simplex est in plus quam affirmatiua infinita: sed affirmatiua priuatiua est in minus quam infinita affirmatiua. Sic ergo patet, quod simplices, non ita se habent ad infinitas in consequendo, sicut priuatiuae se habent ad infinitas.

Quamuis autem secundum hoc, litera Philosophi subtiliter exponatur, tamen videtur esse aliquantulum expositio extorta. Nam litera Philosophi videtur sonare diuersas habitudines non esse attendendas respectu diuersorum, sicut in praedicta expositione, primo accipitur similitudo habitudinis ad simplices, & postea similitudo habitudinis respec-

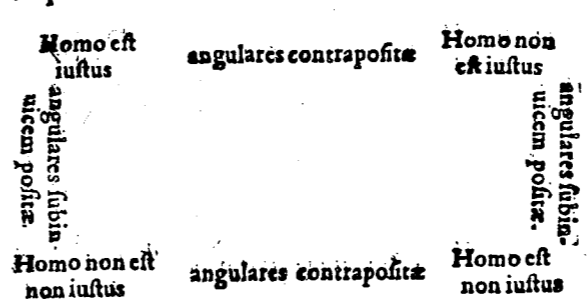
tu infinitarum. Et ideo simplicior & magis conueniens literae Arist. est expositio Porphyrii quam Boethus ponit, secundum quam expositio nem attenditur similitudo & dissimilitudo secundum consequentiam affirmatiuarum ad negatiuas. Vnde dicit. Quarum, scilicet quatuor praemissarum, duae quidem, scilicet affirmatiuae, quarum una est simplex & alia infinita, se habebunt secundum consequentiam ad affirmationem & negationem, ut scilicet ad unam affirmatiuam sequatur alterius negatiua. Nam ad affirmationem simplicem, sequitur negatiua infinita: & ad affirmatiuam infinitam sequitur negatiua simplex. Duae vero, scilicet negatiuae, minima, id est, non ita se habent ad affirmatiuas, ut scilicet ex negatiuis sequantur affirmatiuae, sicut ex affirmatiuis sequebantur negatiuae, & quantum ad verumque similiter se habent priuatiuae sicut infinitae. Deinde cum dicit.

Dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto, quare etiam negationes, quatuor enim sunt.

Intelligimus vero quod dicitur ex his quae subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio est, non est iustus homo: est non iustus homo, huius negatio est, non est non iustus homo, est enim hoc loco, & non est iusto, & non iusto adiacet. Haec igitur quemadmodum in Resolutoriiis dictum est, sic sunt disposita.

Manifestat quoddam quod supra dixerat, scilicet quod sunt quatuor praedictae enunciationes, loquimur enim nunc de enunciationibus, in quibus hoc verbum est, solum praedicatur secundum quod est adiacens alicui nomini finito, vel infinito: puta secundum quod adiacet iusto, ut cum dicitur, homo est iustus, vel secundum quod adiacet non iusto, ut cum dicitur, homo est non iustus. Et quia in neutra harum negatio apponitur ad verbum, consequens est, quod utraque sit affirmatiua. Omni autem affirmationi opponitur negatio, ut supra in primo ostensum est. relinquitur ergo, quod praedictis duabus enunciationibus affirmatiuis respondent duae aliae negatiuae. Et sic consequens est quod sunt quatuor simplices enunciationes. Deinde cum dicit.

Manifestat quod supra dictum est per quandam figuralem descriptionem. Dicit enim, quod id quod in praedictis dictum est, intelligi potest ex sequenti subscriptione. Sit enim quaedam quadrata figura, in cuius uno angulo describatur haec enunciatio, homo est iustus, & ex opposito describatur ei negatio, quae est, homo non est iustus, sub quibus scribantur duae aliae infinitae, scilicet, homo est non iustus, homo non est non iustus: in qua descriptione apparet, quod hoc verbum est, affirmatiuum vel negatiuum adiacet iusto, & non iusto. Et secundum hoc diuersificantur quatuor enunciationes. Vltimo autem concludit quod praedictae enunciationes disponuntur secundum ordinem consequentiae, prout dictum est in resolutoriiis, id est in primo Priorum. Alia litera habet.

Commentariorum D. Tho. Aquinatis, quae ob eius mortem incompleta manserant, Finis.

Manifestat quod supra dictum est per quandam figuralem descriptionem. Dicit enim, quod id quod in praedictis dictum est, intelligi potest ex sequenti subscriptione. Sit enim quaedam quadrata figura, in cuius uno angulo describatur haec enunciatio, homo est iustus, & ex opposito describatur ei negatio, quae est, homo non est iustus, sub quibus scribantur duae aliae infinitae, scilicet, homo est non iustus, homo non est non iustus: in qua descriptione apparet, quod hoc verbum est, affirmatiuum vel negatiuum adiacet iusto, & non iusto. Et secundum hoc diuersificantur quatuor enunciationes. Vltimo autem concludit quod praedictae enunciationes disponuntur secundum ordinem consequentiae, prout dictum est in resolutoriiis, id est in primo Priorum. Alia litera habet.

Dico autem, quoniam est, aut homini, aut non homini adiacebit, & in figura, est hoc loco homini & non homini, adiacebit iusto & non iusto. Quod quidem non est intelligendum, ut homo, & non homo accipitur ex parte subiecti, non enim nunc agitur de enunciationibus quae sunt de infinito subiecto. Vnde oportet quod homo & non homo accipiantur ex parte praedicati. Sed quia Philosophus explicat de enunciatione, in quibus ex parte praedicati ponitur iustum & non iustum: visum est Alexandro, quod praedicta litera sit corrupta. Quibusdam aliis videretur quod possit sustineri, & quod signanter Aristotel. nomina in exemplis retinuerit, ut ostenderet quod non distent in quibusdam nominibus, ponantur exempla.

Et secundum hoc diuersificantur quatuor enunciationes. Vltimo autem concludit quod praedictae enunciationes disponuntur secundum ordinem consequentiae, prout dictum est in resolutoriiis, id est in primo Priorum. Alia litera habet. Dico autem, quoniam est, aut homini, aut non homini adiacebit, & in figura, est hoc loco homini & non homini, adiacebit iusto & non iusto. Quod quidem non est intelligendum, ut homo, & non homo accipitur ex parte subiecti, non enim nunc agitur de enunciationibus quae sunt de infinito subiecto. Vnde oportet quod homo & non homo accipiantur ex parte praedicati. Sed quia Philosophus explicat de enunciatione, in quibus ex parte praedicati ponitur iustum & non iustum: visum est Alexandro, quod praedicta litera sit corrupta. Quibusdam aliis videretur quod possit sustineri, & quod signanter Aristotel. nomina in exemplis retinuerit, ut ostenderet quod non distent in quibusdam nominibus, ponantur exempla.

DIVI

32
D I V I
THOMÆ AQVINATIS

IN PRIMVM ET SECVNDVM

LIBROS POSTERIORVM ANALY-

ticorum Aristotelis expositio.

L E C T I O P R I M A.

ICVT dicit Philosophus in primo Methaph. hominum genus arte & rationibus viuiri: in quo videtur Philosophus tangere quoddam hominis proprium in quo à cæteris animalibus differt. Alia enim a-

nimalia quodã naturali instinctu ad suos actus aguntur: homo autem rationis iudicio in suis operib. dirigitur. Et inde est, quod ad actus humanos facilliter & ordinate perficiendos, diuersæ artes deseruiunt. Nihil enim aliud ars esse videtur, quam certa ordinatio rationis, qua per determinata media ad debitum finem actus humani perueniunt. Ratio autem non solum dirigere potest inferiorum partium actus, sed etiã actus sui directiua est. Hoc enim est proprium intellectiue partis, vt in se ipsa reflectatur. Nam intellectus intelligit seipsum, & similiter ratio de suo actu ratiocinari potest. Sicut igitur ex hoc quod ratio de actu manus ratiocinatur adiuuenta est ars edificatoria, vel fabrilis, per quas homo facilliter & ordinate huius actus exercere potest: eadem ratione ar. quædam necessaria est; quæ sit directiua ipsius actus rationis, per quam scilicet homo in ipso actu rationis ordinate & facilliter, & sine errore procedat. Et hæc est ars logica, id est rationalis scientia. Quæ non solum rationalis est ex hoc quod est secundum rationem, quod est omnibus artibus commune, sed etiam ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam. Et ideo videtur esse ars artium, quia in actum rationis nos dirigit, à quo omnes artes procedunt. Oportet igitur Logicę partes accipere, secundum diuersitatem actuum rationis. Sunt autem rationis tres actus: quorum primi duo sunt rationis, secundum quod est intellectus quidã. Vna n. actio intellectus est intelligentia indiuisibilem, siue incomplexorum secundum quod concipit quid est res. Et hæc operatio à quibusdam dicitur informatio intellectus, siue imaginatio per intellectum.

Et ad hanc operationem rationis ordinatur doctrina, quam tradit Arist. in lib. Prædicamentorum. Secunda vero operatio intellectus, est compositio vel diuisio intellectus, in qua est iam verum vel falsum. Et huius rationis actui deseruiunt reliqui libri Logicę. Attendendum est autem, quod actus rationis sunt similes, quantum ad aliquid, actibus naturæ. Vnde & ars imitatur naturam in quantum potest. In actibus autem naturæ inuenitur triplex diuersitas. In quibusdam enim natura de necessitate agit, ita quod non potest deficere. In quibusdam vero, natura vt frequenter operatur, licet quandoque possit deficere à proprio

actu. Vnde in his necesse est esse duplicem actum, vnum qui sit vt in pluribus, sicut cum ex semine generatur animal perfectum: alium, quando natura deficit ab eo quod est sibi conueniens, sicut cum ex semine generatur aliquod monstrum, propter corruptionem alicuius principii. Et hæc etiam tria inueniuntur in actibus rationis. Est enim aliquis rationis processus necessitatem inducens: in quo non est possibile esse veritatis defectum, & per huius rationis processum scientiæ certitudo acquiritur. Est autem alius rationis processus, in quo vt in pluribus verum concluditur, nec tamen necessitatem habet. Tertius vero rationis processus est, in quo ratio à vero deficit propter alicuius principii defectum, quod in ratiocinando erat obseruandum. Pars autem logicę quæ primo deseruit processui, pars Iudicatiua dicitur, eo quod iudicium est cum certitudine scientiæ. Et quia iudicium certum de effectibus haberi non potest, nisi resoluendo in prima principia; ideo pars hæc Analytica vocatur, id est resolutoria. Certitudo autem iudicii, quæ per resolutionem habetur, est, vel ex ipsa forma syllogismi tantum, & ad hoc ordinatur liber Priorum analyticorum, qui est de syllogismo simpliciter: vel etiam cum hoc ex materia, quia sumuntur propositiones per se & necessarie, & ad hoc ordinatur liber Posteriorum analyticorum, qui est de syllogismo demonstratiuo. Secundo autem rationis processui deseruit alia pars Logicę, quæ dicitur Inuentiua. Nam Inuentio non semper est cum certitudine. Vnde de his quæ inuenta sunt, iudicium requiritur, ad hoc quod certitudo habeatur.

Sicut autem in rebus naturalibus, in his quæ vt in pluribus agunt, gradus quidam attenditur (quia quanto virtus naturæ est fortior, tanto rarius deficit à suo effectu) ita & in processu rationis, qui non est cum omnimoda certitudine, gradus aliquis inuenitur, secundum quod magis & minus ad perfectam certitudinem acceditur. Per huiusmodi enim processum, quandoque quidem, & si non fiat scientia, sit tamen fides, vel opinio, vel probabilitas, propter probabilitatem propositionum ex quibus proceditur; quia ratio totaliter declinat in vnam partem contradictionis, licet cum formidine alterius, & ad hoc ordinatur Topica siue Dialectica. Nam syllogismus dialecticus ex probabilibus est, de quo agitur ab Aristotel. in libro Topicorum. Quandoque vero, non sit complete fides, vel opinio, sed suspicio quædam, quia non totaliter declinat ad vnam partem contradictionis, licet magis declinetur in hanc, quam in aliam. Et ad hoc ordinatur Rhetorica. Quandoque vero sola existimatio declinat in aliquam partem contra-

ditionem. Et primo, in demonstratiuis in quibus acquiritur scientiæ, in his autem principales sunt Mathematicæ scientiæ, propter certissimum modum demonstrationis. Consequenter autem sunt & aliæ artes, quia in omnibus est aliquis modus demonstrationis. aliter non essent scientiæ. Secundo cum dicitur in orationib. disputatiuis, siue dialecticis, quæ vtuntur syllogismo & inductione, in quorum utroque proceditur ex aliquo præcognito. Nam in syllogismo accipitur cognitio alicuius vniuersalis conclusionis ab aliis vniuersalibus notis. In inductione autem concluditur vniuersale ex singularibus quæ sunt manifesta. Tertio cum dicitur in rhetoricis, in quibus persuasio fit per enthymema, aut per exemplum, non per syllogismum, aut inductionem completam, propter incertitudinem materiæ circa quam versatur, scilicet circa actus singulares hominum; in quibus vniuersales propositiones non possunt vere assumi. Et ideo loco syllogismi, in quo necesse est esse aliquam vniuersalem, vtitur aliquo enthymemate, in quo non necesse est esse aliquam vniuersalem. Et similiter loco inductionis, in qua concluditur vniuersale, vtitur aliquo exemplo, in quo proceditur à singulari, non ad vniuersale, sed ad singulare. Vnde patet, quod sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio im-

perfecta. Si ergo in Syllogismo & inductione, proceditur ex aliquo præcognito, oportet id intelligi in enthymemate, & exemplo. **Lect. 4.**

A R I S T O T E L I S S T A G I R I T Æ,
P E R I P A T E T I C O R V M P R I N C I P I S
P O S T E R I O R V M A N A L Y T I C O R V M
L I B E R P R I M V S.

A N T I Q V A T R A N S -
L A T I O.

I O A N N I S A R G Y R O P O L I
T R A N S L A T I O.

OMNIS doctrina & omnis disciplina intellectiua ex præexistente fit cognitione. Manifestum est autem hoc, speculantibus in omnes.

OMNIS doctrina, omnisque disciplina intellectiua, ex antecedenti cognitione fieri solet. Id si omnes quo sunt pacto considerabimus, manifestum profecto fiet.

H

Lect. 2.

ditionis, propter aliquam representationem ad modum quo fit homini abominatio alicuius cibi, si representetur ei sub similitudine alicuius abominabilis. Et ad hoc ordinatur Poetica. Nam poetæ est inducere ad aliquod virtuosum, per aliquam præcedentem representationem. Omnia autem hæc ad Rationalem Philosophiam pertinent. Inducere enim ex vno in aliud, rationis est. Tertio autem processui rationis deseruit pars Logicę, quæ dicitur Sophistica, de qua agit Aristotel. in libro Elenchorũ. Aliis igitur partib. Logicę prætermisiss, ad præsens attendendum est circa partem iudicatiuam, prout traditur in lib. Post. analyticorum: qui diuiditur in duas partes. In prima ostendit necessitatem demonstratiui syllogismi: de qua est iste liber. In 2. parte de ipso syllogismo determinat: ibi [scilicet aut opinamur.] Necessitas autem cuiuslibet rei ordinatæ ad finem, ex suo fine sumitur, finis autem demonstratiui syllogismi est scientiæ acquisitio. Vnde, si scientia non posset acquiri per syllogismum vel argumentum, nulla esset necessitas demonstratiui syllogismi. Posuit autem Plato, quod scientia non causatur in nobis ex syllogismo, sed ex impressione formarum idealium in animas nostras, ex quibus etiam effluere dicebat formas naturales in rebus naturalibus, quas ponebat esse participationes quasdam formarum à materia separatarum. Ex quo sequebatur quod agentia naturalia non causabant formas in rebus inferioribus, sed solum materiam præparabant ad participandum formas separatas. Et similiter ponebat, quod per studium, & exercitium non causabatur in nobis scientia: sed tantum remouebantur impedimenta, & reducitur homo quasi in memoriam eorum, quæ naturaliter scit ex impressione formarum separatarũ. Sententia autem Aristot. est contraria quantum ad vtrumque. Pone enim, quod formæ naturales reducuntur in actum à formis, quæ sunt in materia, scilicet à formis naturalium agentium. Et similiter ponit, quod scientia fit in nobis actu, per aliquam scientiam in nobis præexistentem. Et hoc est fieri in nobis scientiam per syllogismum, aut argumentum quodcumque. Nam, ex vno in aliud argumentando procedimus.

Lect. 3.

Lect. 4.

Lect. 2.

Lect. 3.

Et primo, in demonstratiuis in quibus acquiritur scientiæ. In his autem principales sunt Mathematicæ scientiæ, propter certissimum modum demonstrationis. Consequenter autem sunt & aliæ artes, quia in omnibus est aliquis modus demonstrationis. aliter non essent scientiæ. Secundo cum dicitur in orationib. disputatiuis, siue dialecticis, quæ vtuntur syllogismo & inductione, in quorum utroque proceditur ex aliquo præcognito. Nam in syllogismo accipitur cognitio alicuius vniuersalis conclusionis ab aliis vniuersalibus notis. In inductione autem concluditur vniuersale ex singularibus quæ sunt manifesta. Tertio cum dicitur in rhetoricis, in quibus persuasio fit per enthymema, aut per exemplum, non per syllogismum, aut inductionem completam, propter incertitudinem materiæ circa quam versatur, scilicet circa actus singulares hominum; in quibus vniuersales propositiones non possunt vere assumi. Et ideo loco syllogismi, in quo necesse est esse aliquam vniuersalem, vtitur aliquo enthymemate, in quo non necesse est esse aliquam vniuersalem. Et similiter loco inductionis, in qua concluditur vniuersale, vtitur aliquo exemplo, in quo proceditur à singulari, non ad vniuersale, sed ad singulare. Vnde patet, quod sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio im-

perfecta. Si ergo in Syllogismo & inductione, proceditur ex aliquo præcognito, oportet id intelligi in enthymemate, & exemplo.

Lect. 4.

Lect. 2.

Lect. 3.

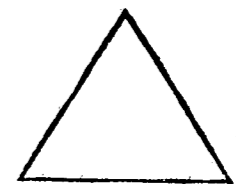
Lect. 4.

Lect. 2.

Lect. 3.

Lect. 4.

Triangulus.

L E C T I O I I.

Postquam ostendit Philosophus, quod omnis disciplina ex præexistente fit cognitione: nunc ostendit, quid sit modus præcognitionis. Et circa hoc duo facit. Primo determinat modum præcognitionis, quantum ad illa quæ oportet cognoscere: vt habeatur conclusionis cognitio, cuius scientia queritur. Secundo, determinat modum præcognitionis ipsius conclusionis: cuius scientia per demonstrationem queritur: ibi [Antequam sit inducere.] In præcognitione autem duo includuntur, scilicet cognitio, & cognitionis ordo. Primo ergo determinat modum præcognitionis, quantum ad ipsam cognitionem. Secundo, quantum ad cognitionis ordinem: ibi [Est autem cognoscere.] Circa primum sciendum est, quod id cuius scientia per demonstrationem queritur, est conclusio aliqua in qua propria passio de aliquo subiecto prædicatur: quæ quidem conclusio inferitur ex aliquibus principiis. Et quia cognitio simplicium præcedit cognitionem compositorum, necesse est quod antequam habeatur cognitio conclusionis, cognoscatur aliquo modo subiectum & passio. Et similiter oportet, quod cognoscatur principium, ex quo conclusio inferitur: cum ex cognitione principii conclusio innotescat. Horum autem trium, scilicet principii, subiecti, & passionis, est duplex modus præcognitionis, scilicet quia est, & quid est. Ostendit autem est in 7. Met. quod complexa non diffiniuntur. Hominis enim albi non est aliquid, quia diffinitio, & multominus enunciationis alicuius. Vnde, ex. 4. Post. Diui Tho. C cum

1. Phys. 10. 6. 22.

1. Met. 10. 13. 14. 15.

um principium: si enunciatio quædam, non potest præcognosci de ipso quid est: sed solum quia verum est. De passione autem potest quidem sciri quid est, quia vt in eodem libro *Gen. c. 17. Lec. 4. ex. 4.* ostenditur, accidentia quodammodo definitionem habent. Passio autem esse & cuiuslibet accidentis est inesse subiecto; quod quidem in demonstratione concluditur. Non ergo de passione præcognoscitur quia est, sed solum quid est. Subiectum autem definitionem habet, & eius esse à passione non dependet: sed suum esse proprium præintelligitur ipsi esse passionis in eo. Et ideo de subiecto oportet præcognoscere & quid est, & quia est: præsertim cum ex definitione subiecti & passionis, sumatur medium demonstrationis. Propter hoc ergo dicit Philosophus, quod dupliciter necessarium est præcognoscere: quia duo sunt quæ præcognoscuntur de his, quorum præcognitionem habemus, scilicet quia est, & quid est. Et alia sunt de quibus necesse est primo cognoscere quia sunt, sicut principia, de quibus postea exemplificat, ponens in exemplo primum omnium principiorum, scilicet, quod de vnoquoque est affirmatio vel negatio vera. Alia vero, sunt de quibus oportet præintelligere quid est quod dicitur, id est quid significatur per nomen scilicet de passionibus. Et non dicit quid est simpliciter, sed quid est quod dicitur, quia antequam sciatur de aliquo an sit, non potest sciri proprie de eo quid est. Non enim sunt definitiones. Vnde quæritur, an est, præcedit quæstionem quid est. Sed non potest ostendi de aliquo an sit, nisi prius intelligatur quid significatur per nomen. Propter quod etiam Philosophus in 4. Metaphys. in disputatione contra negantem principia, docet incipere à significatione nominum. Exemplificat autem de triangulo, de quo oportet præscire quoniam nomen eius hoc significat, quod scilicet in sua definitione continetur. Cum autem accidentia quodam ordine ad subiecta referantur: non est inconueniens id, quod est accidens in respectu ad aliquid, esse etiam subiectum respectu alterius. Sicut superficies est accidens respectu substantiæ corporalis: quæ tamen superficies est primum subiectum coloris. Id autem quod est subiectum, ita quod nullus est accidens, substantia est. Vnde in illis scientiis, quorum subiectum est aliqua substantia, id quod est subiectum, nullo modo potest esse passio: sicut est in philosophia prima, & in scientia naturalibus, quæ est de subiecto mobili. In his autem scientiis, quæ sunt de aliquibus accidentibus, nihil prohibet id quod accipitur, vt subiectum, respectu alicuius passionis, accipi etiam vt passio respectu anterioris subiecti. Hoc tamen non in infinitum procedit. Est enim deuenire ad aliquod primum in scientia illa, quod ita accipitur vt subiectum, quod nullo modo vt passio, sicut patet in Mathematicis scientiis, quæ sunt de quantitate continua vel discreta. Supponuntur enim in his scientiis ea, quæ sunt prima in genere quantitatis: sicut vnitas & linea, & superficies, & alia huiusmodi. Quibus suppositis per demonstrationem quæritur quædam alia, sicut triangulus æquilaterus, quadratum in geometris, & alia huiusmodi. Quæ quidem demonstrationes quasi operatiuæ dicuntur, vt est illud, super rectam lineam datam, triangulum æquilaterum construere. Quo adiuuente, rursus de eo aliqua passiones probantur, sicut quod eius anguli sunt æquales, aut aliquid huiusmodi. Patet ergo, quod triangulus in primo modo demonstrationis se habet vt passio, in secundo se habet vt subiectum. Vnde Philosophus hic exemplificat de triangulo, vt passio est, non vt est subiectum: cum dicit [De triangulo oportet præscire,

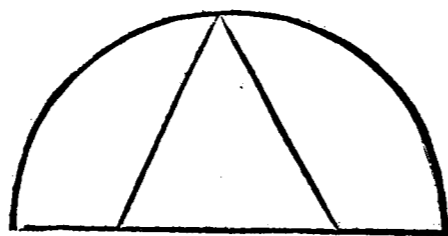
quoniam hoc significat.] Dicit etiam quod quædam sunt, de quibus oportet præscire vtrumque, scilicet quid est, & quia est. Et exemplificat de vnitate quæ est principium in omni genere quantitatis. Et si enim aliquo modo sit accidens respectu substantiæ, tamen in scientiis mathematicis, quæ sunt de quantitate, non potest accipi vt passio, sed vt subiectum tantum, cum in hoc genere non habeat prius. Rationem huiusmodi diuersitatis ostendit, quia non est similis modus manifestationis prædictorum, scilicet principii, passionis, & subiecti. Non enim est eadē ratio cognitionis in ipsis. Nam principia cognoscuntur per actum componentis & diuidentis. Subiectum autem & passio, per actum apprehendētis quod quid est. Quod quidem non similiter competit subiecto & passioni, cum subiectum definiatur absolute: quia in definitione eius non ponitur aliquid, quod sit extra essentiam ipsius. Passio autem diffinitur cum dependentia ad subiectum: quod in eius definitione ponitur. Vnde ex quo non eodem modo cognoscuntur, non est mirum si eorum diuersa præcognitio sit. Vnde cum dicit

hoc significare. Vnitatem vero, vtroque modo & quid significet, & etiam esse. Non enim vnumquodque istorum, simili modo nobis est manifestum.

Fit autem vt cognoscamus quædam prius cognoscere. Quorundam etiam simul accipientes cognitionem, veluti quæcumque sunt sub vniuersali, quorum habetur cognitio. Nam omnem triangulum tres angulos duobus rectis æquales habere, antea sciimus: at id quod est in semicirculo triangulum esse, simul inducentes agnouimus. Hoc enim pacto nonnullas disciplinas rerum, & non per medium extremum cognoscimus, quæcumque iam singulares sunt, & de nullo prædicantur sub iecto.

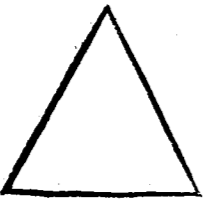
Hic tra essentiam ipsius. Passio autem diffinitur cum dependentia ad subiectum: quod in eius definitione ponitur. Vnde ex quo non eodem modo cognoscuntur, non est mirum si eorum diuersa præcognitio sit. Vnde cum dicit

Triangulus in semicirculo.

b ¶ Determinat modum præcognitionis ex parte ipsius ordinis, quem quidem præcognitio importat. Est enim aliquid prius altero & secundum tempus, & secundum naturam. Et hic duplex ordo in præcognitione considerandus est. Aliquid enim præcognoscitur prius, sicut prius notum tempore. Et de his dicit, quod alia contingit cognoscere aliquem cognoscere ea prius tempore, quæ illa quibus præcognosci dicuntur.

Quædam vero cognoscuntur simul tempore, sed sunt prius natura. Et de his dicit, quod quorundam præcognitorum simul tempore est accipere notitiam, & illorum, quibus præcognoscuntur. Quæ autem sunt ista, manifestat subdē, quod huiusmodi sunt quæcumque continentur sub aliquo vniuersalibus, quorum habent cognitionem, i. de quibus notum est ea sub talibus vniuersalibus contineri. Et hoc vltimus manifestat per exemplum. Cum enim ad conclusionem inferendam duæ propositiones requirantur, s. maior, & minor, scita propositione maiori, nondum habetur conclusio cognitionis. Maior ergo propositio præcognoscitur conclusioni, non solum natura, sed tempore. Rursus autem si in minori propositione inducatur, siue assumatur aliquod contentum sub vniuersali propositione, quæ est maior, de quo manifestum non sit, quod sub hoc vniuersali continetur, nondum habetur conclusionis cognitio, quia nondum erat certa veritas minoris propositionis. Si autem in minori propositione assumatur terminus, de quo manifestum sit quod continetur sub vniuersali in maiori propositione, patet veritas minoris propositionis, quod id quod accipitur sub vniuersali, habet eius cognitionem, & scilicet habetur conclusionis cognitio. Vt si sic demonstrat aliquis: omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: ista cognita, nondum habetur conclusionis cognitio, sed cum postea accipitur, hæc figura in semicirculo descripta, est triangulus, statim scit quod habet tres angulos æquales duobus rectis. Si autem non esset mani-

Tex. com. II. Lec. 7.

Inprob. phy.

manifestum, quod hæc figura in semicirculo descripta esset triangulus, nondum statim inducta assumptione sciretur conclusio, sed oportet vltius aliquod medium quæregere, per quod demonstraretur hanc figuram esse triangulum. Exemplificans autem Philosophus de his quæ cognoscuntur ante conclusionem prius tempore dicit quod aliquid per demonstrationem conclusionem accipiens, hanc propositionem præscit, vt etiam secundum tempus, scilicet quod omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales. Sed inducens hanc assumptionem scit hoc quod est in semicirculo sit triangulus, supple tempore, simul cognouit conclusionem, quia hoc inductum habet notitiam vniuersalis, sub quo continetur, vt non oporteat vltius medium quæregere. Et ideo subdit, quod [quorundam est hoc modo disciplina,] id est eorum accipitur cognitio per se, & non oportet ea cognoscere per aliquod aliud medium, quod sit vltimum in resolutione, qua mediata ad immediata reducitur. Vel potest legi sic. Quod [vltimum,] id est extremum, quod accipitur sub vniuersali medio, non cognoscatur esse sub illo vniuersali, per aliquod aliud medium. Et quæ sunt ista quæ habent cognitionem sui vniuersalis, manifestat subdē, quod huiusmodi sunt singularia, quæ non dicuntur de aliquo subiecto: cum inter singularia & speciem nullum medium possit inueniri.

LECTIO III.

antequam sit inducere aut accipere syllogismum, quodammodo fortasse dicendum est scire modo aut alio non. Quod enim nesciuit si est simpliciter, hic quodammodo sciuit. Et quod duos rectos habet, hoc nesciuit simpliciter, sed manifestum est quod sic quidem scit, simpliciter autem non scit.

b Si vero non, Mennonis ambiguitas contingit. Aut enim nihil discit, aut quæ nouerunt.

c Non enim sicut quidam argumentantur, soluere, dicendum est, Nunquid sciuisti omnem dualitatem, quoniam par est, aut non? Dicente autem sic, attulerant quædam dualitatem, quam non opinatus est esse. Soluunt enim dicentes, non cognoscere omnem dualitatem parem esse, sed quam sciunt quod dualitas sit.

d Et etiam sciunt quod cuius vere demonstrationem habent, & cuius acceperunt. Acceperunt autem de omni, cuius vti que sciunt quod triangulum, aut numerum sit, sed simpliciter de omni numero, & triangulo. Neque enim vna propositio accipitur huiusmodi, quod quem tu nosti numerum, aut quam nosti rectam lineam, sed de omni.

LECTIO III.

Postquam ostendit Philosophus, quomodo oportet præcognoscere quædam alia antequam de conclusione cognitione sumatur, nunc vult ostendere, quomodo ipsam conclusionem contingit præcognoscere, antequam cognitio sumatur de ea per syllogismum, vel inductionem. Et circa hoc duo facit. Primo namque determinat veritatem, dicens quod antequam inducatur inductio, vel syllogismus ad faciendum cognitionem de aliqua conclusione, illa conclusio quodammodo scitur, & quodammodo non: simpliciter enim nescitur: sed solum secundum quid. Sicut si debeat probari ista conclusio, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, antequam demonstretur, ille qui per demonstrationem accipit scientiam eius, nesciuit simpliciter, sed scit secundum quid. Vnde quodammodo præsciuit, simpliciter autem non. Cuius quidem ratio est, quia sicut iam ostensum est, oportet principia conclusionis præcognoscere. Principia autem se habent ad conclusiones in demonstratiuis: sicut causæ actiue in naturalibus ad suos effectus. Vnde in secundo Physicorum propositiones syllogismi ponuntur in genere causæ efficientis. Effectus autem antequam producat in actu, præexistit quidem in causis actiuis virtute: non autem actu, quod est simpliciter esse. Et similiter antequam ex principii demonstratiuis deducatur conclusio, in ipsis principii quidem præcognitis præcognoscitur conclusio virtute, non tamen actu. Sic enim in eis præexistit. Et sic patet quod non præcognoscitur simpliciter, sed secundum quid est. Secundo ibi.

b ¶ Excludit ex veritate determinata quædam dubitationem quam Plato ponit in libro Mennonis, sic intulato ex nomine sui discipuli. Est autem dubitatio talis. Inducit enim quædam,

Comm. 4.

Lec. præcedenti.

Tex. 31. Lec. 5.

Tex. ult.

omnino imperitum artis Geometricæ interrogatum ordinate de principii per se notis: ex quibus geometrica conclusio concluditur, incipiendo ex principii per se notis: ad quæ omnia illa, ignarus geometriæ, id quod verum est, respondit: & sic deducendo quæstiones vltique ad conclusionem per singula verum respondit. Ex hoc igitur vult habere, quod & illi, qui videntur imperiti aliarum artium, antequam de eis instruantur, eorum notitiam habent. Et sic sequitur, quod vel homo nihil addiscat, vel addiscat ea, quæ prius nouit. Circa hoc ergo quatuor facit. Primo enim proponit, quod prædicta dubitatio vitari non potest, nisi supposita prædeterminata veritate, scilicet quod conclusio quam quis addiscit per demonstrationem, vel inductionem, nota erat non simpliciter, sed secundum quod est virtute in suis principii: de quibus aliquis ignarus scientiæ, interrogatus veritatem respondere potest. Secundum vero Platonis sententiam, conclusio erat præcognita simpliciter, vnde non addiscebatur de nouo: sed potius per deductionem aliquam rationis, in memoriam reducebatur. Sicut etiam de formis naturalibus Anaxagoras ponit, quod ante generationem præexistebant in materia simpliciter. Aristot. vero ponit quod præexistunt in potentia, & non simpliciter. Secundo cum dicit.

LECTIO III.

Aratioinatio facta, partim fortasse dicendum est scire, partim nescire: Quod enim non sciuit si scis simpliciter, id quoque modo scit. Duobus rectis æquales habere simpliciter. at patet hoc pacto quidem scire, quia vniuersaliter scit, simpliciter vero nescire.

Quod nisi ita sit, eueniet ea profecto que est in Mennone dubitatio. Aut nihil quisquam discit, aut ea que scit.

Non enim ita dicendum est, vt quidam soluere enituntur. Scis ne omnem dualitatem esse parem? Annienti vero interrogato, offerunt ei dualitatem quandam, quam quidem non putabat esse, quare nec parem esse. Soluunt igitur non omnem se scire, dicentes esse parem dualitatem, sed eam, quam sciunt, esse dualitatem.

Et tamen sciunt quidem id cuius habent demonstrationem, & acceperunt. Acceperunt autem non omnem eius, quod sciunt esse triangulum, aut numerum, sed simpliciter de omni numero atque triangulo, demonstrationem. Nulla enim huiusmodi propositio sumitur, quem tu scis numerum, aut quam scis reclarum linearum figuram, sed absolute de quolibet.

nit, quod ante generationem præexistebant in materia simpliciter. Aristot. vero ponit quod præexistunt in potentia, & non simpliciter. Secundo cum dicit.

c ¶ Ostendit falsam quorundam obuiationem ad dubitationem Platonis: qui scilicet dicebant, quod conclusio antequam demonstraretur, vel quocumque modo addisceretur, nullo modo erat cognita. Poterat enim eis obici secundum Platonis dubitationem hoc modo. Si quis interrogaretur ab aliquo imperito, Nunquid tu scis quod omnis dualitas par est? & dicente eo, id est concedente se scire, afferret quædam dualitatem, quam ille interrogatus non opinaretur esse, puta illam dualitatem quæ est tertia pars senarii, concluderetur quod sciret tertiam partem senarii esse numerum, quod erat ei incognitum, sed per demonstrationem inductam addiscit. Et sic videtur sequi, quod vel non hoc addiscat, vel addiscit quod prius sciuit. Vt igitur hanc dubitationem euitarent, soluebant dicentes, quod ille interrogatus, qui responderet se scire quod omnis dualitas sit numerus par, non dixit se cognoscere omnem dualitatem simpliciter, sed illam, quam sciuit esse dualitatem. Vnde cum ista dualitas, quæ est illa, fuerit ab eo penitus incognita, siue ignota, nullo modo sciuit quod hæc dualitas esset numerus par. Et sic sequitur, quod apud cognoscentem principia nullo modo conclusio sit præcognita, neque simpliciter, neque secundum quid. Tertio ibi.

Linea recta.

d ¶ Improbatur hanc solutionem hoc modo. Illud scitur, de quo demonstratio habetur, vel de quo de nouo accipitur demonstratio. Et hoc dicitur propter addiscentem, qui incipit scire. Addiscentes autem non accipiunt demonstrationem de omni dualitate de qua sciunt: sed de omni simpliciter, & similiter de omni numero, aut de omni triangulo. Non ergo verum est, quod sciat de omni numero, quem scit esse numerum, aut de omni dualitate, quam scit esse dualitatem, sed de omni simpliciter. Quod autem non sciat de omni numero,

quem scit esse numerum, sed de omni simpliciter, probat; F
ibi, [Neque enim vna propositio &c.] Conclusio cum præ-
missis conuenit in terminis. Nam subiectum & prædicatum
conclusionis sunt maior & minor extremas in præmissis.
Sed in præmissis non accipitur aliqua propositio de numero
aut de recta linea,
cum hac additione,
quam tu nosti; sed
simpliciter de omni.
Neque ergo conclu-
sio demonstrationis
est cum additione
prædicta; sed simpli-
citer de omni. Quar-
to ibi.

LECTIO IV.

Scire autem opinamur vnũ-
quodq; simpliciter, sed non
sophistico modo, quod est se-
cundum accidens.

Cum causam arbitramur co-
gnoscere, propter quam res est:
& quoniam illius causa est, &
non est contingere hoc aliter se
habere.

Manifestum igitur est, quod
huiusmodi aliquid scire scit. Et
namque non scientes, & scientes,
hi quidem opinantur ipsi sic
se habere: scientes autem & eam
habent.

Quod autem generatur, ante generationem non fuit omnino ens; sed
quodammodo ens; & quodammodo non ens. Ens quidem
in potentia, non ens vero actu. Et hoc est generari, reduci de
potentia in actum. Vnde nec id quod quis addiscit, erat om-
nino prius notum, vt Plato posuit, nec omnino ignotum,
vt secundum solutionem supra improbatam ponebatur. Sed
erat notum potentia, siue virtute in principiis præcognitis vni-
uersalibus, ignotum autem actu, secundum propriam cog-
nitionem. Et hoc est addiscere reduci de cognitione poten-
tiali, seu virtuali, aut vniuersali, in cognitionem propriam &
actualem.

LECTIO IV.

Postquam ostendit Philosophus necessitatem syllogismi
demonstratiui, hic incipit de ipso syllogismo de-
monstratiuo determinare. Et diuiditur in duas partes. In pri-
ma determinat de syllogismo demonstratiuo. In secunda de
medio, ex quo syllogismus demonstratiuus procedit. Et hoc
in secundo libro: ibi, [Quæstiones sunt æquales numero.]
Prima diuiditur in duas. In prima determinat de syllogismo
demonstratiuo absolute. In secunda comparando demon-
strationem vniuersalem ad demonstrationem particularem:
ibi, [Cum autem demonstratio sit alia quidem vniuersalis.]
Prima in duas diuiditur. In prima determinat de syllogismo
demonstratiuo. In secunda ostendit quod non sit in demon-
strationibus in infinitum procedere: ibi, [Est autem omnis
syllogismus per tres terminos.] Prima diuiditur in duas. In
prima determinat de syllogismo demonstratiuo per quem
acquiratur scientiam. In secunda ostendit quomodo etiam
in nobis per syllogismum acquiratur ignorantia: ibi, [Ignorantia
autem secundum negationem.] Circa primum tria
facit. Primo determinat de syllogismo demonstratiuo osten-
dendo quid sit. Secundo, determinat de materia syllogismi de-
monstratiui, ostendendo, quæ & qualia sint ex quibus est: ibi,
[Quoniam autem impossibile est.] Tertio determinat de forma
ipsius, ostendendo in qua figura præcipue fiat: ibi, [Figura
autem magis faciens scire.] Circa primum tria facit.
Primo, ostendit de demonstratiuo syllogismo, quid est. Secundo
notificat quædam, quæ in definitione syllogismi demonst-
ratiui ponuntur, ibi, [Est autem principium demonstrationis.]
Tertio, excludit quosdam errores, qui ex præmissis circa de-
monstrationem oriri possunt: ibi, [Quibusdam quidem igitur.]
Circa primum sciendum est, quod in omnibus quæ
sunt propter finem, definitio quæ est per causam finalem, est
ratio definitionis, quæ est per causam materiale, & medium,

probans ipsam; propter hoc enim oportet vt domus fiat ex
lapidibus & lignis, quia est operimentum protegens nos à
frigore & æstu. Sic igitur de demonstratione dat hic duas dif-
finitiones: quarum vna sumitur à fine demonstrationis, quod
est scire. Et ex hac concluditur altera, quæ sumitur à mate-
ria demonstrationis.

*Sed nihil (vt arbitror) obstat, vt
id sciat, quod discit, sed si hoc pacto
velut ea ratione, qua discit, eodem
modo.*

Sed nihil (vt arbitror) obstat, vt
id sciat, quod discit, sed si hoc pacto
velut ea ratione, qua discit, eodem
modo.

Scire autem vnamquamque rem
simpliciter, sed non vt sophista per
accidens, arbitramur.

*Cum causam, ob quam res est, illius
causam esse, & fieri non posse, vt res
aliter se se habeat, cognoscere arbitra-
mur.*

*Patet igitur ipsum scire tale quid
esse. Nam & hi qui nesciunt, & hi
qui sciunt ita se se habere putant,
quorum ipsi scientes, & ita se se etiam
habent.*

Sicut pars in toto. Sicut scientes domum, dicimus scire parietem.
Vel sicut accidens in subiecto, sicut scientes Coriscum,
dicemur scire venientem. Vel sicut effectus in causa, sicut
dictum est supra, quod conclusionem percipimus in princi-
piis. Vel quocunque simili modo. Et hoc est scire per acci-
dens, quia scito aliquo per se, dicimus scire id quod accidit
ei quocunque modo. Intendit igitur Philosophus diffinire
scire simpliciter, non autem scire secundum accidens. Hic
enim modus sciendi est sophisticus. Vtuntur enim sophistæ
tali modo arguendi. Cognosco Coriscum: Coriscus est ve-
niens, ergo cognosco venientem. Secundo cum dicit.
Ponit definitionem ipsius scire simpliciter. Circa quod
considerandum est, quod scire aliquid est perfecte cognosce-
re ipsum: hoc autem est perfecte apprehendere ipsius verita-
tem. Eadem enim sunt principia esse rei, & veritatis ipsius: vt
patet ex 2. Meta. Oportet ergo scientem si est perfecte cog-
noscens, quod cognoscat causam rei scite. Et propter hoc
dicit, [Cum causam arbitramur.] Si autem cognosceret causam
tantum, nondum cognosceret effectum in actu, quod
non est scire simpliciter, sed virtute tantum: quod est scire se-
cundum quid, & quasi per accidens. Et ideo oportet scientem
simpliciter cognoscere etiam applicationem causæ ad
effectum. Et propter hoc dicit, [Et quoniam illius causa est.]
Quia vero scientia est etiam certa cognitio rei: quod autem
contingit aliter se habere, non potest aliquis per certitudinem
cognoscere: ideo vltimè oportet, quod id quod scitur,
non possit aliter se habere. Quia igitur scientia est perfecta
cognitio, ideo dicit, [Cum causam arbitramur cognoscere.]
Quia vero est actualis cognitio, per quam scimus simpliciter,
addit, [Et quoniam illius est causa.] Quia vero est certa
cognitio, subdit, [Et non est contingere aliter se habere.]
Tertio ibi.

Manifestat positam definitionem propter hoc, quod tam
scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc
modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim
qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo,
sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est
autem hæc recta manifestatio definitionis. Diffinitio enim
est ratio, quam significat nomen, vt dicitur in quarto Meta-
physic. Significatio autem nominis accipienda est ab eo,
quod intendunt communiter loquentes: per id enim scilicet
nomen intendunt significare. Vnde & in 2. Topicorum di-
citur, quod nominibus vtendum est, vt plures vtantur. Si
quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis
ostenditur quid significet nomen, quam directe aliquid sig-
nificetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie
posset definitio assignari, cum sit species alicuius generis,
sed

Manifestat positam definitionem propter hoc, quod tam
scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc
modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim
qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo,
sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est
autem hæc recta manifestatio definitionis. Diffinitio enim
est ratio, quam significat nomen, vt dicitur in quarto Meta-
physic. Significatio autem nominis accipienda est ab eo,
quod intendunt communiter loquentes: per id enim scilicet
nomen intendunt significare. Vnde & in 2. Topicorum di-
citur, quod nominibus vtendum est, vt plures vtantur. Si
quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis
ostenditur quid significet nomen, quam directe aliquid sig-
nificetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie
posset definitio assignari, cum sit species alicuius generis,
sed

Manifestat positam definitionem propter hoc, quod tam
scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc
modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim
qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo,
sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est
autem hæc recta manifestatio definitionis. Diffinitio enim
est ratio, quam significat nomen, vt dicitur in quarto Meta-
physic. Significatio autem nominis accipienda est ab eo,
quod intendunt communiter loquentes: per id enim scilicet
nomen intendunt significare. Vnde & in 2. Topicorum di-
citur, quod nominibus vtendum est, vt plures vtantur. Si
quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis
ostenditur quid significet nomen, quam directe aliquid sig-
nificetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie
posset definitio assignari, cum sit species alicuius generis,
sed

Manifestat positam definitionem propter hoc, quod tam
scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc
modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim
qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo,
sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est
autem hæc recta manifestatio definitionis. Diffinitio enim
est ratio, quam significat nomen, vt dicitur in quarto Meta-
physic. Significatio autem nominis accipienda est ab eo,
quod intendunt communiter loquentes: per id enim scilicet
nomen intendunt significare. Vnde & in 2. Topicorum di-
citur, quod nominibus vtendum est, vt plures vtantur. Si
quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis
ostenditur quid significet nomen, quam directe aliquid sig-
nificetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie
posset definitio assignari, cum sit species alicuius generis,
sed

Manifestat positam definitionem propter hoc, quod tam
scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc
modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim
qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo,
sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est
autem hæc recta manifestatio definitionis. Diffinitio enim
est ratio, quam significat nomen, vt dicitur in quarto Meta-
physic. Significatio autem nominis accipienda est ab eo,
quod intendunt communiter loquentes: per id enim scilicet
nomen intendunt significare. Vnde & in 2. Topicorum di-
citur, quod nominibus vtendum est, vt plures vtantur. Si
quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis
ostenditur quid significet nomen, quam directe aliquid sig-
nificetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie
posset definitio assignari, cum sit species alicuius generis,
sed

Text. 1.

Leet. 37.

Leet. 31.

Leet. 27.

Leet. 9.

Leet. 5.

Leet. 7.

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

Leet. 37.

Text. 28.

Leet. 25.

Cap. 5.

Presenti. le. sed notificat ipsum scire. Vnde & à principio dixit, [Scire au-
tem opinamur &c.] & non dixit, Scire est aliquid tale. Quar-
to ibi.

Leet. 25.

Concludit corollarium quoddam ex diffinitione, scilicet
quod illud, de quo simpliciter est scientia, oportet esse neces-
sarium. Quinto ibi.

Responder tacite quæstioni, vtum scilicet sit aliquis ali-
us modus sciendi à prædicto. Quod promittit se dicturum
in sequentibus. Est enim scire per effectum: vt infra patebit. Di-
citur etiam aliquo modo scire ipsa principia indemonstra-
bilia: quorum non est accipere causam. Sed proprius & per-
fectus sciendi modus est, qui prædictus est.

Diffinit syllogismum demonstratiuum per operationem
ad finem suum, qui est scire. Circa quod tria facit. Primo ponit
quod scire est finis syllogismi demonstratiui, siue effectus e-
ius, cum scire nihil aliud esse videatur, quam intelligere verita-
tem alicuius conclusionis per demonstrationem. Secundo ibi.

Diffinit syllogismum demonstratiuum per huiusmodi finem,
dicens, quod demonstratio est syllogismus scientialis,
id est, faciens scire. Tertio exponit hoc, quod dixerat scientia-
lem: ibi.

Dicens quod scientialis syllogismus dicitur, secundum
quæ scimus, in quantum ipsam habemus, ne forte aliquis syl-
logismum scientialem intelligeret, quo aliqua scientia vtetur.
Deinde cum dicit.

Concludit ex præ-
dictis diffinitionem
syllogismi demon-
stratiui ex materia
sumptam. Et circa
hoc duo facit. Pri-
mo, concludit. Se-
cundo, manifestat:
ibi, [Verum quidē
igitur oportet scire.]
Circa primum tria fa-
cit. Primo, pponit
cōsequentiā, qua
demonstrationis ma-
terialis diffinitio cō-
cludit ex præmis-
sis: dicens, quod si
scire hoc significat
quod diximus, cau-
sam rei cognoscere
&c. necesse est quod
demonstratiua scien-
tia, id est, que per de-
monstrationem ac-
quiritur, pcedat ex
propositionibus veris
primis & immediatis,
& notioribus, & prioribus,
& causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

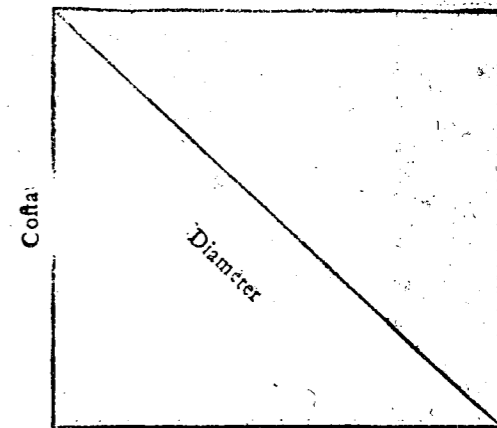
Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Si igitur est scire vt posuimus,
necesse est, & demonstratiuum
scientiam ex veris esse, & pri-
mis & immediatis, & notiori-
bus, & prioribus, & causis con-
clusionis.

Costa.

Manifestat positam diffinitionem: manifestans etiã quod
immediate dixerat,
scil. quod nisi præ-
missæ conditiones
demonstrationi ad-
ferant, scientiam face-
re non possent. Pri-
mo ergo, ostendit,
quod semper proce-
dit ex veris ad hoc
quod scientiam faci-
at: quia quod non
est, nõ contingit sci-
re: sicut diametrum
esse symetrum, id est
commensurabile ter-
ti quadrati. Dicun-
tur enim quãtitates
in cõmensurabiles,
quarum non potest
accipi aliqua mensu-
ra communis: & hu-
iusmodi quãtitates
sunt, quarum nõ est
proporçio ad inui-
cem sicut numeri ad
numerũ, quod qui-
dem contingit de
diametro quadrati
& eius latere: vt pa-
ter ex 16. Euclidis.
Quod autẽ non est
verum, non est. Nã
esse, & esse verum cõ-
uertuntur. Oportet
ergo, id quod scitur
esse verũ. Et he con-
clusionẽ demonstra-
tionis, quæ facit sci-
re, oportet esse verã,
& per consequens e-
ius propositiones.
Non enim contingit ve-
rum sciri ex falsis, &
sic concludi possit
ex eis, vt infra osten-
det. Secundo ibi.

Quare cuius simpliciter est scien-
tia, id vt aliter se se habeat, fieri om-
nino non potest.

Si igitur & alius sciendi sit modus,
posterius explicabimus.

At dicimus, per demonstrationem
etiam scire.

Demonstrationem autem dico rati-
ocinationem eam, quæ scientiam ef-
ficat.

Eam vero scientiam efficere dico,
quæ scimus, eam ipsam habendo.

Si igitur ipsum scire tale est, quale
posuimus, necesse est & demonstrati-
uam scientiam ex veris, & primis,
mediisque vacantibus, & ex notiori-
bus & prioribus ipsa conclusione cau-
sæque eiusdem esse.

Sic enim erunt & ipsa principia
propria eius, quod demonstratur.

Nam ratiocinatio quidem sine his
erit, demonstratio vero non erit. Sci-
entiam enim non faciet.

Vera igitur esse oportet, quia fieri
nequit, vt id, quod non est, sciatur.
Vixit diametrum commensurabi-
lem esse.

Ex primis autem, & indemonstra-
bilibus esse, quia non sciet non habens
demonstrationem ipsorum. Scire enim
est habere demonstrationem, quorum de-
monstratio est, non secundum
accidens.

Ostendit quod demonstratio sit ex
primis, & immediatis siue in demõ-
strabilibus. Non enim contingit ali-
quem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem eorũ,
quorum potest esse demonstratio & hoc dico per se, & non
per accidens. Et hoc ideo dicit, quia possibile esset scire aliqua
conclusionem, non habens demonstrationem præmissarum,
etiam si essent demonstrabilia: quia sciret eam per alia princi-
pia, & hoc esset secundum accidens. Detur ergo quod ali-
quis demonstrator syllogizet ex demonstrabilibus, siue
Poster. Diui Tho. C 3 media-

2. Meta. tex.

comm. 4.

Leet. 2. te. ex

prin.

Leet. 15. ex

po. 8.

mediatis: aut ergo habet illorum demonstrationem, aut non habet: si non habet, ergo non scit præmissas, & ita nec conclusionem propter præmissas. Si autem habet, cum in demonstrationibus non sit procedere in infinitum, ut infra ostendit, tandem erit deuenire ad aliqua immediata & indemonstrabilia.

Lec. 13. usque ad 36. ex imme.

Cap. I.

Et sic demonstratio oportet quod procedat ex immediatis: vel statim, vel per aliqua media. Vnde & in primo libro Topicorum dicitur, quod demonstratio est ex propriis, & veris, aut his, quæ per ea fidè sumpturunt. Tertio ibi.

o Probat quod demonstrationis propositiones sunt causæ conclusionis, quia tunc scimus, cum causas cognoscimus. Et ex hoc ostendit ulterius, quod sunt priores & notiores, quia omnis causa est naturaliter prior, & notior suo effectu. Oportet autem quod causa conclusionis demonstratiua sit notior non solum quantum ad cognitionem quod est, sed etiam quantum ad cognitionem quia est. Non enim ad demonstrandum quod est, sufficit scire quod est, sed oportet et scire quod una interponitur inter solum & terram. Et quia prius, & notius dicitur de licet, quo ad nos, & secundam naturam dicit consequenter quod ea, ex quibus procedit demonstratio, sunt priora, & notiora simpliciter, & secundum naturam, & non quo ad nos. Et ad huiusmodi expositionem dicit, quod priora & notiora simpliciter sunt illa, quæ sunt remota à sensu, ut vniuersalia. Priora & notiora quo ad nos, sunt proxima sensui, scilicet singularia, quæ opponitur vniuersalibus, siue oppositione prioris & posterioris, siue oppositione propinqua & remoti. Videtur autem contrarium huius haberi in 1. Physico. vbi dicitur, quod vniuersalia sunt priora quo ad nos, & posteriora secundum naturam. Sed dicendum est, quod hic loquitur de ordine singularis ad vniuersale simpliciter, quorum ordinem oportet accipere secundum ordinem cognitionis sensitivæ, & intellectivæ in nobis. Cognitionis autem sensitivæ est in nobis prior intellectivæ, quia intellectus cognoscit ex sensu procedit in nobis. Vnde & singulare est prius & notius quo ad nos, quam vniuersale. In 1. autem Physico. non ponitur ordo vniuersalis ad singulare simpliciter, sed magis vniuersalis ad minus vniuersale, ut puta; animalis ad hominem, & sic oportet quod quo ad nos, vniuersalium sit prius, & magis notum. In omni enim generatione, quod est in potentia, est prius tempore, & posterior natura. Quod autem est completum in actu, est prius natura, & posterior tempore. Cognitionis autem generis, est quasi potentialis, in comparatione ad cognitionem speciei, in qua actu sciuntur omnia essentialia rei. Vnde & in generatione scientiæ nostræ, prius est cognoscere magis commune quam minus commune. Item, in libro Physico dicitur quod innata est nobis via ex nobis notioribus. non ergo demonstratio sit ex his quæ sunt priora simpliciter, sed quo ad nos. Sed dicendum, quod hic loquitur secundum quod, id est quod est in sensu, est notius quo ad nos, eo quod est in intellectu. Ibi autem secundum quod id, quod est notius quo ad nos, est etiam in intellectu. Ex singularibus autem quæ sunt in sensu, non sunt demonstrationes, sed ex vniuersalibus tantum, quæ sunt in intellectu.

In princip. tex. com. 3.

Tax. com. 2.

o Causas quoque notiores oportet esse, & primas causas: quoniam tunc scimus, cum causas cognoscimus. Et priores, si veræ sunt causæ, & notiores, non solum altero modo intelligendo, sed in sciendo, quoniam sunt. Priora autem, & notiora dupliciter sunt. Non enim idem est natura, & ad nos prius: neque notius natura, & nobis notius. Dico autem priora ad nos, & notiora, proxima sensui simpliciter autem priora, & notiora quæ longius sunt. Sunt autem quidem longiora vniuersalia, maxime autem propinqua sensui, singularia. Et opponuntur hæc adinuicem. Ex primis autem est, quod ex propriis principiis est. Iam enim dico idem primum & principium.

LECTIO V.

St autem principium demonstrationis propositio immediata. Immediata autem est, qua non est altera prior.

Vel dicendum, quod in omni demonstratione, oportet quod procedatur ex his, quæ sunt notiora quo ad nos, non tamen singularibus, sed vniuersalibus. Non enim aliquis potest fieri nobis notum, nisi per id, quod est magis notum nobis. Quandoque autem id quod est magis notum quo ad nos, est etiam magis notum simpliciter & secundum naturam, sicut accidit in Mathematicis, in quibus propter abstractionem à materia, non sunt demonstrationes nisi ex principiis formalibus. Et in talibus sunt demonstrationes ex his, quæ sunt notiora simpliciter. Itē, quod id, quod est notius quo ad nos, non est notius simpliciter, sicut accidit in naturalibus, in quibus essentia, & virtutes rerum, propter hoc quod in materia sunt, sunt occultæ, sed innotescunt nobis per ea, quæ exterius de ipsis apparent. Vnde in talibus sunt demonstrationes ut plurimum per effectus, qui sunt notiores quo ad nos, & non simpliciter. Nunc autem non loquitur de hoc modo demonstrationum, sed de primo. Quia vero in hac manifestatione hoc etiam omiserat manifestare, quod demonstratio esset ex propriis principiis, consequenter subdit, quod habetur etiam ex præmissis. Per hoc enim quod dicitur, quod demonstratio est ex primis, habetur quod sit ex propriis principiis, sicut & superius dictum est. Idem enim videtur esse primum & principium. Nam primum in vnoquoque genere & maximum, est causa omnium eorum, quæ sunt post, ut dicitur in secundo Metaphysicæ.

Causæ etiam sint oportet, & notiora, ac priora. Causæ, quia tunc scimus, cum cognoscimus causam. Priora siquidem, & causæ sunt, & antea cognita, non illo modo solum, quid significent, sed altero etiam modo. Dupliciter autem sunt priora notiorave. Non enim idem est prius natura & nostra ex parte prius, neque notius & nobis etiam notius. Atque ea quidem ad nos priora, notiorave dico, quæ propinqua sensui sunt, ea vero simpliciter priora notiorave, quæ à sensu longius distant. Sunt autem remotissima quidem ea, quæ sunt vniuersalia maxime. Propinquistima vero, singularia ipsa. Atque hæc inter se opponuntur. Ex primis autem esse, nihil aliud est, quam ex propriis principiis esse. Idem enim primum, atque principium dico.

LECTIO VI.

St autem demonstrationis principium propositio medio vacans. Ea vero medio vacat, qua nulla est alia prior.

stratio est ex primis, habetur quod sit ex propriis principiis, sicut & superius dictum est. Idem enim videtur esse primum & principium. Nam primum in vnoquoque genere & maximum, est causa omnium eorum, quæ sunt post, ut dicitur in secundo Metaphysicæ.

LECTIO VII.

Q Via superius Philosophus dixerat quod demonstratio est ex primis, & immediatis, & hæc ab ipso nondum manifestata erant, ideo intendit ista manifestare. Et diuiditur in tres partes. In prima parte ostendit quid sit propositio immediata. In secunda, ostendit quod oportet huiusmodi propositiones esse notiores conclusionem, ibi, [Quoniam autem oportet credere & scire.] In tertia excludit quosdam errores, qui ex prædictis occasionem habebant, ibi, [Quibusdā quidem igitur.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid sit propositio immediata. Secundo diuidit eam: ibi, [Immediata autem principii.] Circa primum hoc modo procedit. Primo namque refert quod supra dictum est, scilicet quod principium demonstrationis sit propositio immediata. Nam etiā supra dixerat, quod demonstratio est ex primis & immediatis. Secundo, ibi, [Immediata autem.] Diuidit immediatam propositionem, & dicit quod immediata propositio est, qua non est altera prior. Cuius quidem notificationis ratio ex prædictis patet. Dicitur enim supra, quod demonstratio ex prioribus est. Quandoque igitur aliqua propositio est mediata, id est habens medium, per quod demonstratur prædicatum de subiecto, oportet quod priores ea sint propositiones, ex quibus demonstratur. Nam prædicatum conclusionis per prius inest medio, quam subiecto, cui etiā per prius inest medium, quam prædicatū. Relinquitur ergo, quod illa propositio, qua non est altera prior, sit immediata. Tertio ibi, Ostendit.

T. c. 4. lec. 2. expo. prima.

Lec. præc. tex. ex. 9.

Lec. imme. seq. lec. 7.

Lec. 4.

Lec. 4. text. expo. 8.

Osten.

ostendit quid sit propositio, quæ ponitur in diffinitione immediatæ propositionis. Et circa hoc tria facit. Primo namque diffinit propositio simpliciter, quod propositio est altera pars enunciationis, in qua prædicatur vnum de vno. Habet enim enunciatio duas partes, affirmationem & negationem. Oportet enim quod omnis syllogizans alteram earum proponat, non autem vtrāque. Hoc enim est proprium eius, qui à principio questionem mouet. Vnde per hoc separatur propositio à problemate. Sicut enim in vno syllogismo non concluditur nisi vnum, ita oportet quod propositio, quæ est syllogismi principium, sit vna. Vna autem est in qua est vnum de vno. Vnde per hoc quod Philosophus dicit vnum de vno, separatur propositio ab enunciatioe, quæ dicitur plures, in qua plura de vno, vel vni de pluribus dicitur. Secundo ibi.

b Propositio autem est enunciationis altera pars, vnum de vno.

c Dialectica similiter est accipiens quamlibet. Demonstratiua alterum determinate, quoniam verum est.

d Enunciatio autem contradictionis quamlibet partem. Contradictio autem est oppositio, cuius non est medium secundum se inuenire. Pars autem contradictionis, quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio est: quæ vero aliquid ab aliquo, negatio est.

e Immediati autem principii syllogistici, positionem quidem dico, quam non est demonstrare, neque est necesse habere docendum quemlibet. Quam vero necesse est habere docendum quemlibet, dignitatem vel maximum propositionem. Sunt enim quædam huiusmodi. Hoc enim maxime in huiusmodi nomen consueuimus dicere.

f Positionis autem, quæ est quamlibet partium enunciationis accipiens, ut dico aliquid esse,

tem propositio accipit alteram partem determinate, quia nunquam habet demonstratio viam nisi ad verum demonstrandum. Vnde etiam semper proponendo accipit veram partem contradictionis. Propter hoc etiam non interrogat, sed sumit quod demonstrat, quasi notum. Tertio ibi.

g Diffinit enunciationem quæ ponitur in diffinitione propositionis, dicens, quod enunciatio complectitur vtramque partem contradictionis, ut ex dictis patet. Quid autem sit contradictio, consequenter ostendit, dicens quod contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se. Quamuis enim in priuatione, & in habitu, & in contrariis immediatis, non sit medium circa determinatum subiectum, tamen est medium simpliciter, nam lapis neque cæcus, neque videns, & album, neque par, neque impar est. Hoc etiam quod habent, de immediatione circa determinatum subiectum, habent, in quantum aliquid participant contradictionis. Nam priuatione est negatio in subiecto determinato. Et alterum etiam contrariorum immediatorum est habens aliquid contradictionis. Sed contradictio simpliciter in omnibus caret medio, & hoc non habet ab alio, sed ex seipsa, & propter hoc dicit quod eius non est medium secundum se. Exponit etiam consequenter quid sit pars contradictionis, est enim contradictio oppositio affirmationis & negationis. Vnde altera pars eius est affirmatio, quæ prædicat aliquid de aliquo, altera vero negatio, quæ remouet aliquid ab aliquo. Deinde cum dicit.

h Diuidit immediatum principium. Et circa hoc duo facit. Primo diuidit. Secundo subdiuidit, ibi, [Positionis autem quædam.] Dicit ergo primo, quod immediatum principium syllogismi est duplex. Vnum quidem quod dicitur positio, quam non contingit demonstrare, & ex hoc immediatum dicitur, neque tamen aliquem docendum, id est qui doceri debet in demonstratiua scientia, necesse est habere, id est mente conspiciere, siue ei assentire. Aliud vero est, quod di-

citur dignitas, vel maxima propositio, quam necesse est habere in mente, & ei assentire, quemlibet qui doceri debet. Et manifestum est, quod quædam principia talia sunt, ut probatur quarto Metaph. de hoc principio, quod affirmatio & negatio non sunt simul vera, quorum contrarium nullus credere mente potest, & si ore proferat. Et in talibus vtrum nomine prædicto, scilicet dignitatis, vel maximæ propositionis, propter huiusmodi principiorum certitudinem ad manifestandum alia. Ad huius autem diuisionis manifestationem sciendum est, quod quamlibet propositio cuius prædicatum est in ratione subiecti, est immediata, & per se nota, quantum est de se. Sed quarundam propositionum termini sunt tales, quod sunt in notitia omnium, sicut ens, & vnum, & alia, quæ sunt entis, in quantum ens. Nā ens est prima conceptio intellectus. Vnde oportet quod tales propositiones non solum in se, sed etiam quod ad nos, quasi per se nota habeantur. Sicut quod non contingit idem esse & non esse, & quod totum sit maius sua parte, & similia. Vnde & huius principia omnes scientiæ accipiunt à metaphysica, cuius est considerare ens simpliciter, & ea, quæ sunt entis. Quædam vero propositiones sunt immediatæ, quarum termini non sunt apud omnes noti. Vnde, licet prædicatum sit de ratione subiecti, tamen quia diffinitio subiecti non est omnibus nota, non est necessarium quod tales propositiones ab omnibus concedantur. Sicut hæc propositio, Omnes recti anguli sunt

Tex. c. 9. l. 6. ex. 3.

Propositio altera enunciationis est pars, vnum de vno complectens.

Differendi quidem, quæ vtramuis accipit. Demonstrandi vero, quæ definiunt alterum, quod est verum.

Enunciatio est contradictionis vtramque partem. Contradictio est oppositio, cuius nullum per se medium est. Contradictionis partium, ea quidem quæ quippiam cuiusdam adiungitur, affirmatio dicitur. Ea vero, quæ quippiam à quopiam remouetur, negatio nuncupatur.

Principiorum autem ratiocinandi vacantium medio, id quod quidem fieri nequit, ut demonstratur, quodque non necesse est eum habere, qui discendo, quoduis est percepturus, positio nominatur. Quod vero necesse est habere docendum quemlibet, dignitatem appellatur. Sunt enim talia quadam, quæ se se offerunt hisce qui discunt ad vnam, quæque scientiam perdiscendam. Atque talibus hoc potissimum nomen tribuere consueuimus.

Rursus ea quidem positionum, quæ vtramuis enunciationis accipit partem esse inquam quippiam, aut

dam vero propositiones sunt immediatæ, quarum termini non sunt apud omnes noti. Vnde, licet prædicatum sit de ratione subiecti, tamen quia diffinitio subiecti non est omnibus nota, non est necessarium quod tales propositiones ab omnibus concedantur. Sicut hæc propositio, Omnes recti anguli sunt

æquales, quantum est in se, est per se nota, siue immediata, quia æqualitas cadit in diffinitione anguli recti. Angulus enim rectus est, quem facit linea recta, super aliam lineam rectam cadens: ita quod ex vtraque parte anguli reddantur æquales. Et ideo, cum quadam positione recipiuntur huiusmodi principia. Est & alius modus, quo aliquæ propositiones, dicuntur suppositiones. Sunt enim quædam propositiones quæ non possunt probari nisi per principium alterius scientiæ, & ideo oportet quod in illa scientia supponantur, licet probentur per principia alterius scientiæ. Sicut à puncto ad punctum, est rectam lineam ducere, supponit geometria, & probat naturalis: ostendens quod inter quolibet duo puncta sit linea recta media. Deinde cum dicit.

f Subdiuidit alterum membrum primæ diuisionis, scilicet positionem: dicens, quod quædam positio est, quæ accipit aliquam partem enunciationis, scilicet affirmationem, vel negationem, quod significat, cum dicit, [ut dico esse aliquid, aut non esse.] Et hæc positio, suppositio dicitur, quia tanquam veritatem poster. Diui Tho. C 4 habens

habens supponitur. Alia autem est positio, quæ non significat esse, vel non esse, sicut diffinitio, quæ positio dicitur. Ponitur enim ab arithmetico diffinitio unitatis, tanquam quoddam principium, scilicet quod unitas est indivisibilis secundum quantitatem. Sed tamen diffinitio non ponitur suppositio. Illud enim proprie supponitur, quod verum vel falsum significat. Et id subdit, quod [non idem est, quod quid est unitas,] quod neque verum, neque falsum significat, [et esse unitatem,] quod significat verum, vel falsum. Sed potest quæri cum diffinitio non sit propositio significans esse vel non esse, quomodo ponatur in subdivisiōne immediatæ propositionis. Sed dicendum, quod in subdivisiōne non sumitur immediatam propositionem ad subdividendum, sed immediatum principium. Principium autem syllogismi dici potest non solum propositio, sed etiam diffinitio. Vel potest dici, quod licet diffinitio in se non sit propositio in actu, est tamen in virtute, quia cognita diffinitione apparet diffinitionem de subiecto vere predicari.

LECTIO VI.

Quoniam autem oportet credere, & scire rem in huiusmodi habendo syllogismum, quem vocamus demonstrationem, est autem hoc quod est scire ea, ex quibus est syllogismus, necesse est non solum præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, sed etiam magis.

Semper enim, propter quod unumquodque & illud magis est, ut propter quod amamus, illud amicum magis est. Quare si quidem scimus per prima, & credimus, illa scimus & credimus magis, quoniam propter illa, & posteriora.

LECTIO VI.

Postquam ostendit Philosophus, quæ sunt immediata principia, hic de eorum cognitione determinat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod immediata principia sunt magis nota conclusione. Secundo ostendit, quod & falsitas contrarium debet esse notissima ibi. [Non solum autem &c.] Circa primum tria facit. Primo, proponit intentionem, dicēs, quod quia omnia nos credimus alicui rei conclusæ, & scimus eam per hoc, quod habemus syllogismum demonstrativum, & hoc quidem est in quantum scimus syllogismum demonstrativum, necesse est non solum præcognoscere prima principia conclusionis, sed etiam ea magis cognoscere, quam conclusionem. Ad didit autem, aut omnia, aut quædam, quia quædam principia probatione indigent, ad hoc quod sunt nota, & antequam probentur, non sunt magis nota conclusione. Sicut, quod angulus exterior trianguli valeat duos angulos interiores sibi oppositos, antequam probetur, ita ignotum est, sicut quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Quædam vero principia sunt, quæ statim posita, sunt magis nota conclusione. Vel aliter, quædam conclusiones sunt, quæ sunt notissimæ, & reputata per sensum sumptæ, sive acceptæ, sicut quod sol eclipsetur. Unde principium per quod probatur non est notum magis simpliciter, scilicet quod luna interponatur inter solem & terram, licet sit magis notum in via rationis procedentis ex causa in-

Non potest autem credere magis quæ scit, quæ non contingunt, neque sciens, neque melius dispositus, quam sciens, si contingit. Accidit autem hoc, nisi aliquis præcognoverit per demonstrationem.

Magis enim necesse est credere omnibus principiis, aut quibusdam, quam conclusioni, debentem habere scientiam per demonstrationem.

factum. Vel aliter hoc ideo dicit, quia etiam dixerat supra, quod quædam principia tēpore prius cognoscuntur, quam conclusio, quædam vero simul tēpore nota sunt cum conclusione. Secundo ibi b. Probat propositum dupliciter. Primo ratione ostendit, scilicet. [Propter quod unumquodque & illud magis, sicut si amamus aliquem.] propter alterum, ut si Magister in heretico oppposito: quia semper formidat de veritate alterius oppositi.

G

LECTIO VI.

Cum autem credere, scireque rem oporteat talem rationationem habendo, quam demonstrationem vocamus, hæc vero sit, quia sunt ea, ex quibus extruitur ratio, necesse est non solum antea prima ipsa, vel omnia, vel aliqua cognoscantur, sed etiam magis noscantur.

H

Semper enim illud est tale magis, ob quod unumquodque est tale. Veluti magis id est dilectum, atque amatum, ob quod amamus, atque diligimus. Quare si ob prima scimus, ac credimus, & illa sane scimus, ac credimus magis, quoniam ob illa & ipsa scimus posteriora.

I

Fieri autem non potest, ut ea magis quisquam, que nescit, & circa que non melius dispositus est, quam si scierit, quam ea, que cognoscit, credat atque assentiat. At evenit id profecto, si non prius cognoverit principia quædam, que per demonstrationem creduntur.

Magis enim principiis, aut omnibus, aut quibusdam credere, quam conclusioni necesse est ei, qui per demonstrationem, scientiam est habiturus.

K

nota conclusione. Litera sic exponitur. [Neque sciens, neque alius melius dispositus in cognoscendo, quam sciens, si contingeret aliquem esse talem,] quod dicit propter intelligentem principia, de quo adhuc non est manifestum, [non potest magis credere quæ non contingunt sciri ab eo, his, quæ iam scit. Accidit autem hoc, nisi aliquis de numero crediturum conclusionem per demonstrationem præcognoverit,] id est magis novit principia. In græco planius habetur sic. Non est autem possibile credere magis his, quæ novit, qui non existit, nec sciens, neque melius dispositus, quam si contingerit, sciens. Tertio ibi.

Exponit quod dixerat, dicēs, quod hoc, quod dictum est, idem su. primo. quod magis necesse est credere principiis, aut omnibus, aut quibusdam quam conclusioni, intelligendum est de illo, qui debet accipere de disciplina per demonstrationem. Si enim aliunde conclusio esset nota, sicut per sensum, nihil prohiberet principia non esse magis nota conclusione in via illa. Deinde cum dicit, ostendit

Ostendit quod [non solum magis oportet cognoscere principia] quam conclusionem demonstrativam, sed etiam nihil debet esse certius, quam quod opposita principii sint falsa. Et hoc ideo, quia [oportet scientem non esse incredibilem principii, sed firmissime eis assentire.] Quicunque autem dubitat de falsitate unius oppositorum, non potest firmiter in heretico oppposito: quia semper formidat de veritate alterius oppositi.

LECTIO VII.

Postquam determinavit Philosophus, de cognitione principiorum demonstrationis, hic excludit errores ex prædeterminata veritate exortos. Et circa hoc tria facit. Primo ponit errores. Secundo, rationes errantium: ibi, [Supponentes quidem igitur,] Tertio, excludit rationū radices: ibi, [Nos autem dicimus.] Dicit ergo primo quod ex una veritate superiorum determinata, duo errores cōtrarii sunt exorti. Determinatum est enim supra, quod oportet principia præcognoscere, imo quod oportet etiam magis scire. Sed primum horum sufficit ad propositum. Propter hoc autem videtur quibusdam, quod nullius rei sit scientia. Quibusdam autem videtur, quod sit scientia & quod omnium possit haberi scientia per demonstrationem. Neutrum autem istorum est verum, nec necessario sequitur ex rationibus eorum. Deinde cum dicit, b. Ponit rationes quibus in prædictos errores incidunt. Et primo ponit rationem dicentium quod non est scientia, quæ talis est: Principia demonstrationis aut procedunt in infinitum aut est status in eis. Si procedunt in infinitum non est in eis accipere principia: quia in finita non est transire, ut ad prima veniat: & ita non est primum cognoscere, & in hoc recte argumentatur. Nam posteriora non possunt cognosci, non cognitio primis. Si autem stetur in principiis, oportet quod principia nesciantur: si scire solum est per demonstrationem: non enim principia habent aliqua priora, per quæ demonstrantur. Si

lect. 6. text. 2. & 3. expo. 2. & 7.

lect. 2.

autem principia ignoscuntur, oportet iterum posteriora non scire simpliciter, nec proprie: sed solum sub hac conditione, si principia sint. Non enim potest aliquid per aliquod ignotum cognosci, nisi sub hac conditione, si illud primum quod est, ignotum sit. Sic ergo sequitur utroque modo, siue principia stent, siue procedant in eis in infinitum, quod nullius rei est scientia. Secundo, cum dicit, c. Ponit rationem dicentium omnium esse scientiam per demonstrationem: quia quædam præmissæ radices, scilicet quod non esset scire nisi per demonstrationem, addebatur aliam, scilicet quod posset circulariter demonstrari. Sic enim sequebatur, quod etiam si in principiis demonstrationis esset status, prima tamen principia erant scita per demonstrationem: quia illa principia dicebant demonstrari ex posterioribus. Nam circulariter demonstrare, est demonstrare ex inuicem, id est quod primo fuit principium, postmodum sit conclusio, & econverso. Deinde cum dicit, d. Excludit fallas radices prædictarum rationum. Et primo hoc quod supponebant, scilicet quod non est scire nisi per demonstrationem. Secundo hoc quod dicebant, scilicet quod contingeret circulariter demonstrari, ibi, [Circulo quoque.] Dicit ergo primo, quod non omnis scientia est demonstrativa. i. per demonstrationem accepta, sed immediatorum principiorum est scientia in demonstrabilis. i. non per demonstrationem accepta. Sciendum tamen quod hic Aristot. large accipit scientiam pro qualibet certitudinali cognitione, & non secundum quod scientia dividitur contra intellectum, prout dicitur: Scientia est conclusio, & intellectus principiorum. Quod autem necessarium sit, ut certa cognitio aliquorum habeatur sine demonstratione, sic patet. Necesse est scire priora, ex quibus est demonstratio: sed hoc aliquando contingit redcere in aliqua immediata, alias oportet dicere quod inter duo extrema, scilicet subiectum & prædicatum essent infinita media in actu. Et plus, quod non esset aliqua duo accipere, inter

Non solum autem ipsa principia magis nota, magisque credita sunt, quam id, quod ex ipsis ostenditur, sed etiam nihil prorsus eorum, quæ principii opponuntur, ex quibus erit ratio conclusio falsa, veræque contraria credibile sit, aut notius principii ipsis oportet. Quippe cum eum, qui simpliciter est scientiam consecutus, nunquam ab ea persuasionem dimoueri oporteat.

LECTIO VII.

Sunt autem quibus non videtur esse scientia, propterea quod ipsa prima sciuntur oportet. Sunt etiam quibus esse quidem videtur, demonstrationes tamen omnium esse. Quorum neutrum sane verum, aut necessarium est.

Qui nanque scientiam non esse omnino ponunt, hi censent ascendendum esse infinitum, propterea quod posteriora non sciuntur ob ea priora, quorum prima non sunt, recte quidem dicentes. Fieri enim non potest, ut infinita quisquam pertransiret. Quod si statueretur, ac principia sunt, hæc incognita dicuntur esse, cum ipsorum non sit demonstratio, quod quidem solum inquirunt esse scire. Quod si fieri non potest ut prima sciatur: neque fieri posse dicunt ut ea, que proficiuntur ex illis, sciatur simpliciter, proprie, sed ex conditione, si illa sint.

D

At secundi de modo quidem scienti consentiunt, per demonstrationem enim solum esse scientiam dicunt, verum omnium demonstrationem esse, nihil inquirunt prohibere. Fieri enim potest ut demonstratio circuli modo versetur, omniaque mutuo demonstrantur.

Nos autem dicimus, nec omnem scientiam demonstrativam esse, sed scientiam immediatorum indemonstrabilem. Et hoc quod necessarium sit, manifestum est. Si enim necesse est quidem scire priora, ex quibus est demonstratio, flant autem quandoque immediata; hæc quidem priora indemonstrabilia

tingit redcere in aliqua immediata, alias oportet dicere quod inter duo extrema, scilicet subiectum & prædicatum essent infinita media in actu. Et plus, quod non esset aliqua duo accipere, inter

ter quæ non essent infinita media. Qualitercunque autem media assumantur, est accipere aliquid alteri immediatum. Immediata autem, cum sint priora, oportet esse indemonstrabilia. Et ita patet, quod necesse est haberi aliquorum scientiam sine demonstratione. Si ergo queratur, quomodo immediatiorum scientia habeatur, respondendum, quod non solum immediatiorum est scientia: immo etiam cognitio eorum est principium totius scientiæ. Nam ex cognitione principiorum demonstratur cognitio conclusionum, quarum proprie est scientia. Ipsa autem

necesse est esse. Et hoc igitur sic dicimus, & non solum scientiam, sed & principium scientiæ esse quoddam dicimus. Ipsa enim cognoscimus, in quantum terminos cognoscimus.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

Lect. 5. exp. circa med. Principia immediata non per aliquod medium extrinsecum cognoscuntur, sed per cognitionem priorum terminorum. Scito n. quid totum, & quid est pars, cognoscitur quod omne totum est maius sua parte: quia in talibus propositionibus, ut supra dictum est, prædicatum est in ratione subiecti. Et ideo ratioabiliter cognitio horum principiorum est causa cognitionis conclusionum: quia semper id, quod est per se, est causa eius, quod est per aliud.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus exclusit unam falsam rationem ostendens quod non omnis scientia est per demonstrationem, hic excludit aliam, ostendens quod non contingit circulariter demonstrare. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod circularis syllogismus dicitur, quando ex conclusione & altera præmissarum conuertitur concluditur reliqua, sicut si fiat talis syllogismus: Omne animal rationale mortale est risibile, omnis homo est animal rationale mortale. Ergo omnis homo est risibilis. Assumatur ergo conclusio tanquam principium, & adiungatur ei minor conuersa, hoc modo. Omnis homo est risibilis, omne animal rationale mortale est homo, ergo omne animal rationale mortale est risibile, quæ erat maior primi syllogismi.

Cum enim sit A, ex necessitate est B. Hoc autem cum sit, erit C. Cum igitur A sit, ex necessitate erit C.

Cum enim sit A, ex necessitate est B. Hoc autem cum sit, erit C. Cum igitur A sit, ex necessitate erit C.

Ostendit autem per tres rationes, quod non contingit circulariter demonstrari. Quarum prima talis est. In circulari syllogismo idem fit conclusio & principium. Principium autem demonstrationis est prius & notius conclusioni: ut supra ostensum est. Sequitur ergo quod idem sit prius & posterius respectu unius & eiusdem, & notius, & minus notum. Hoc autem est impossibile. Ergo est impossibile circulariter demonstrari. Sed potest aliquis dicere quod idem potest esse prius & posterius alio & alio modo, scilicet ut hoc sit prius quo ad nos, & illud sit posterius simpliciter, sicut singularia sunt priora quo ad nos, & posteriora simpliciter. Vniuersalia vero conuerso. Hoc autem modo inductio facit notum, sed altero modo à demonstratione. Nam demonstratio procedit ex prioribus simpliciter: inductio autem ex prioribus quo ad nos. Sed si fieret demonstratio circularis, ut scilicet primo concluderetur ex

prioribus simpliciter, postea vero ex prioribus quo ad nos, sequeretur quod non esset bene determinatum superius, quid est scire. Dicitur enim, quod scire est causam rei cognoscere. Et ideo ostensum est, quod oportet demonstrationem, quæ facit scire, ex prioribus simpliciter procedere. Si autem demonstratio, nunc ex prioribus simpliciter, nunc ex prioribus quo ad nos procederet, oporteret, quod scire etiam non solum esset causam rei cognoscere, sed diceretur, quod scire etiam quoddam scire per posteriora. Aut ergo oportebit dicere, aut oportebit dicere, quod etiam demonstratio, sit ex nobis notioribus, non sit simpliciter demonstratio. Ex his ergo apparet, quare dialecticus syllogismus potest esse circularis. Procedit n. ex probabilibus. Probabilia autem dicuntur, quæ sunt magis nota, vel sapientibus, vel pluribus. Et sic dialecticus syllogismus procedit ex his, quæ sunt magis nota nobis. Contingit autem idem esse magis & minus notum quo ad diuersos: & ideo nihil prohibet syllogismum dialecticum fieri circularem. Sed demonstratio sit ex notioribus simpliciter: & ideo, ut dictum est, non potest fieri circularis demonstratio. Secundam rationem ponit ibi.

bere dicimus, ut non solum scientiam, sed & principium scientiæ quoddam esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus.

Et etiam patere dicimus fieri non posse, ut circuli modo demonstratio simpliciter conuertatur, si demonstratio ex prioribus oportet ac notioribus esse. Fieri enim nequit, ut eisdem eadem simul priora sint, atque posteriora, nisi altero modo, veluti si alia nostra ex parte, alia simpliciter dicantur. quo quidem modo facit inductio notum. Quod si ita sit, non bene est definitum ipsum simpliciter scire, sed est sane duplex. An altera demonstratio, quæ sit ex hisce, quæ nobis sunt notiora, non est simpliciter demonstratio?

Edenit autem hisce, qui dicunt de demonstrationem versari, non solum id, quod nunc est dictum, sed etiam nil aliud dicere, quam hoc est, si hoc est. Hoc vero pacto, facile est omnia demonstrare. Atque patet, id ipsum accidere, tribus positis terminis. Sine enim per multos, siue per paucos redire dicatur, nihil profecto refert, atque per paucos etiam duos.

Nam quando cum A sit, est necessario B, & hoc cum sit, est necessario C, tum cum A sit, necessario C ipsum erit.

non acquiritur scientia: quod est contra definitionem demonstrationis. Non ergo potest esse demonstratio circularis. Veritatem autem primæ consequentiæ sic ostendit. Primo enim dicit, quod manifestum est, quod accidit circulari demonstratione facta, hoc quod prius dictum est, scilicet, quod idem probetur per idem, scilicet si quis sumat tres terminos. Reflexionem autem fieri per multos, aut per paucos, nihil differt. Nominat autem hic reflexionem processum, qui fit in demonstratione circulari à principio ad conclusionem, & iterum à conclusione ad principium. Huiusmodi autem reflexio, quantum ad vim argumentandi, siue fiat per multa, siue per pauca, non differt. Nec differt de paucis, aut de duobus. Eadem enim virtus arguendi est, si quis procedat sic, si est A, est B, & si est B, est C, & si est C, est D, & iterum reflectatur dicens, si est D, est C, & si est C, est B, & si est B, est A, sicut si statim à principio reflectitur dicens, si est A, est B, & si est B, est A. Dicit autem per duos terminos, & supra dixit, tribus terminis positus, quia in deductione, quam faciet, uteretur tertio termino, qui fit idem cum primo. Deinde cum dicit.

Proponit formam arguendi in tribus terminis, hoc modo. Si sit A est B, & si est B, est C, ergo si est A, ex necessitate est C. Deinde cum dicit.

Per formam arguendi præmissam ostendit, quod in circulari demonstratione concluditur idem per idem, sumptis duobus terminis tantum. Est enim dicere. Si est A est B, & reflectendo si est B est A, quod est circulariter demonstrare. Ex quibus duobus sequitur secundum præmissam formam arguendi, si est A est A. Quod sic patet. Sicut enim in prima deductione, quæ fiebat per tres terminos ad B, sequebatur C, ita in deductione reflexa duorum terminorum ad B sequitur A. Ponatur ergo quod idem significet A, in 2. deductione reflexa, & C, significabat in prima directa, quæ est per tres terminos. Igitur dicere in 2. deductione, si est B, est A, est hoc ipsum quod erat dicere in prima deductione, si est B, est C. Sed cum dicebatur in prima deductione, si est B, est C, sequebatur, si est A est C. Ergo in deductione circulari sequitur si est A est A, cum A idem ponatur & C. Et ita leue erit demonstrare oia, ut dictum est. Tertiã rationem ponit ibi.

At vero nec hoc possibile est nisi in his, quæcunque alternatim se sequuntur: sicut sunt propria. Vno quidem posito ostensum est, quod nequaquam est aliquid esse alterum. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque propositione vna proposita. Ex duabus autem propositionibus primis, & minimis, contingit fieri quidem syllogizare. Si quod igitur, & A, ipsi B, & C, in hæreat, & hæc adinuicem, & ipsi A, sic quidem contingit ex alterutris monstrare omnia quæ sita in prima figura. Sicut ostensum est in his, quæ de syllogismo sunt. Ostensum autem est, quod in aliis figuris, aut non sit syllogismus, aut non de acceptis. Non autem æqualiter prædicantia nequaquam est monstrare circulo. Quare, quoniam pauca huiusmodi demonstrationibus sunt, manifestum est, quod vanum quidem est, & impossibile sic dicere ex his, quæ sunt adinuicem esse demonstrationem: & per hoc, omnium non contingit demonstrationem esse.

At vero nec hoc possibile est nisi in his, quæcunque alternatim se sequuntur: sicut sunt propria. Vno quidem posito ostensum est, quod nequaquam est aliquid esse alterum. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque propositione vna proposita. Ex duabus autem propositionibus primis, & minimis, contingit fieri quidem syllogizare. Si quod igitur, & A, ipsi B, & C, in hæreat, & hæc adinuicem, & ipsi A, sic quidem contingit ex alterutris monstrare omnia quæ sita in prima figura. Sicut ostensum est in his, quæ de syllogismo sunt. Ostensum autem est, quod in aliis figuris, aut non sit syllogismus, aut non de acceptis. Non autem æqualiter prædicantia nequaquam est monstrare circulo. Quare, quoniam pauca huiusmodi demonstrationibus sunt, manifestum est, quod vanum quidem est, & impossibile sic dicere ex his, quæ sunt adinuicem esse demonstrationem: & per hoc, omnium non contingit demonstrationem esse.

LECTIO IX.

LECTIO IX.

Quoniam autem impossibile est aliter se habere illud, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique

Cum autem fieri nequeat, ut id aliter se se habeat, cuius est absolute scientia, id necessarium est profecto, quod demonstra-

concludatur, nisi in primo modo: in quo solo concluditur vniuersalis affirmatiua. Nec etiam in hoc modo potest fieri talis syllogismus circularis, per quem vtraque præmissarum concludatur: nisi sumantur tres termini æquales, id est conuertibiles. Quod patet ex hoc. Oportet enim ex conclusione, & altera præmissarum conuersa, concludere reliquam: sicut dictum est. Non potest autem vtraque præmissarum conuertitur, cum vtraque sit vniuersalis affirmatiua: nisi in terminis conuertibilibus.

LECTIO IX.

Postquam Philo sophus ostendit quid sit syllogismus demonstratiuus, in parte ista incipit ostendere ex quibus & qualibus sit. Et circa hoc tria facit. Primo conuincit ad præcedentia: scilicet determinat quædam quæ sunt necessaria ad præcognoscendum: ibi.

Idem sit. le. 4. expo. vlt.

Lect. 4. vlt. ex 2.

Tex. com. 7.

Le. 1. c. 3. Le. 2. c. 2.

Le. 2. c. 5.

Lec. 4. I. ex. secunda.

ibi, [Primo autem determinabimus.] 3. Determinat propositum sc. ex quibus fit syllogismus demonstratiuus: ibi, [Si igitur est demonstratiua.] Dicit ergo primo quod quia dictum est supra, quod impossibile est aliter se habere in diffinitione eius quod est scire, necessarium erit id quod scitur secundum demonstrationem, esse necessarium.

erit id esse scibile, quod est secundum demonstratiuam scientiam. Demonstratiua autem est, quam habemus in habendo demonstrationem. Ex necessariis itaque, syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualibus demonstrationes fiunt.

Primum autem determinabimus quid dicimus de omni, & quid per se, & quid vniuersale.

De omni quidem hoc dico, quod utique est non in quodam quidem sic, in quodam autem non, neque aliquando quidem sic, aliquando vero non: ut de omni homine animal. Si enim verum est dicere animal: & si alterum, & alterum. Et si in omni linea, punctum similiter inest.

Signum autem est, namque instantias sic proferimus, sicut de omni interroganti, aut si in quodam non, aut si aliquando non.

LECTIO X.

PER se autem sunt, quæcunque sunt in eo quod quid est, ut triangulo inest linea, & in linea punctum, substantia enim ipsorum ex his est:

omni & per se, & vniuersale. Cognoscere enim ista, est necessarium ad sciendum ex quibus est demonstratio. Hoc namque oportet obseruari in demonstrationibus, aliquid vniuersaliter prædicari, quod significat dici de omni, & per se: & primo, quod significat vniuersale. Hæc autem tria ex additione se habent adinuicem. Nam omne quod per se prædicatur, prædicatur vniuersaliter: & non conuerso. Similiter quod primo prædicatur, prædicatur per se, sed non conuertitur. Vnde etiam apparet ratio ordinis istorum. Differentia etiam & numerus istorum trium apparet ex hoc, quod aliquid prædicari dicitur de omni siue vniuersaliter per coparationem ad ea, quæ continentur sub subiecto. Tunc n. dicitur aliquid de omni, vbi habetur in libro Priorum, quando nihil est sumere sub subiecto, de quo prædicatum non dicitur. Per se autem dicitur aliquid prædicari, per coparationem ad ipsum subiectum: quia ponitur in eius diffinitione, vel eoducto, ut infra patebit. Primo vero dicitur, aliquid prædicari de altero per coparationem ad ea, quæ sunt priora subiecto contenta ipsi. Nam habere tres angulos non prædicatur primo de isochelæ: quia prius prædicatur de priore, sc. de triangulo. Secundo ibi.

Li. primo. c. primo.

Lect. seq.

Lect. 20.

Lect. 11.

Lib. I. c. pri.

Determinat propositum. Et diuiditur in tres. Primo ostendit, quid sit dici de omni. Secundo quid sit dici per se ibi [Per se autem.] Tertio quid sit vniuersale ibi, [Vniuersale autem dico.] Circa primum duo facit. Primo dicit, quid sit dici de omni. Ad hoc sciendum est, quod dici de omni, prout hic sumitur, addit supra dici de omni, prout sumitur in libro Priorum. Nam in libro Priorum sumitur dici de omni cõmuniter, prout videtur eo dialecticus & demonstrator. Et ideo, non plus ponitur in diffinitione eius, quam quod prædicatum inest cuiuslibet eorum quæ conti-

nentur sub subiecto. Hoc autem contingit, vel ut nunc, & sic videtur quandoque dici de omni dialecticus, vel simpliciter, & secundum omne tempus, & sic solum videtur eo demonstrator. Et ideo in diffinitione dici de omni, duo ponit: quorum vnum est, ut nihil sit sumere sub subiecto cui prædicatum non inest.

sciri scientia potest, atque ea est demonstratiua scientia, quam habemus demonstrationem habendo. Est ergo demonstratio, ex necessariis ratiocinatio. Sumendum est igitur ex quibus, qualibusve demonstrationes conficiuntur.

Atque primo determinemus, quid de omni, quid per se, quid vniuersaliter dicimus.

Id itaque de omni dicimus, quod non cuidam inest, cuidam non inest, nec interdum competit, interdum non competit. Nam si animal omni de homine dicitur, si verum est hunc dicere hominem, verum est eum, & animal dicere. Ac si nunc verum est, & alterum dicere, verum est, & alterum dicere. Et si in omni linea, punctum inest similiter.

Atque huius signum est id, quod facimus. Hoc enim pacto solemus instantias asserre, cum interrogamur de omni, aut si de aliquo non dicitur, aut si interdum non inest.

LECTIO X.

PER se autem dicimus ea, quæ sunt in ratione quid est dicente, ut triangulo linea, & linea punctum inest. Ex his enim ipsorum substantia constat, & hæc insunt

LECTIO X.

Postquam determinauit Philosophus de dici de omni, hic determinat de per se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quot modis dicitur aliquid per se. Secundo ostendit, qualiter his modis demonstrator videtur ibi, [Quæ dicuntur.] Circa primum sciendum, quod hæc propositio per, designat habitudinem causæ, designat etiam interdum & situm, sicut dicitur esse aliquis per se, quando est solitarius. Causæ autem habitudinem designat, aliquando quidæ formalis, sicut dicitur, quod corpus viuit per animam. Quandoque autem habitudinem causæ materialis, sicut dicitur, quod corpus est coloratum per superficiem: quia scilicet proprium subiectum coloris est superficies. Designat etiam habitudinem causæ extrinsecæ, & præcipue efficientis, sicut quod dicitur, quod aqua calefit per ignem. Sicut autem hæc propositio per, designat habitudinem causæ, quando aliquid extrinsecum est causa eius, quod attribuitur subiecto, ita quando subiectum, vel aliquid eius est causa eius, quod attribuitur ei, & hoc significabat per se. Primus ergo modus dicendi per se, est quando id, quod attribuitur alii, cui, pertinet ad formam eius. Et quia diffinitio significat formam & essentiam rei, primus modus eius quod est per se, est quando prædicatur de aliquo diffinitio, vel aliquid in diffinitione positum. Et hoc est, quod dicit, quod per se sunt quæcunque insunt in eo, quod quid est, id est in diffinitione indicante quid est, siue ponatur in recto, siue in obliquo, sicut in diffinitione trianguli ponitur linea. Vnde linea per se inest triangulo. Et similiter in diffinitione lineæ ponitur punctum. Vnde punctum per se inest lineæ. Rationem autem quare ista ponantur in

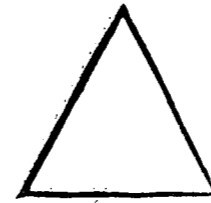
in diffinitione subiungit dicens, [Substantia autem.] id est essentia, quam significat diffinitio ipsorum, id est trianguli, & lineæ, est ex his, scilicet ex linea, & punctis. Quod non est intelligendum, quod linea ex punctis componatur: sc. d. quod punctum sit de ratione lineæ, sicut linea de ratione trianguli.

Et hæc dicit ad excludendum ea, quæ sunt partes materiæ, & non speciei, quæ non ponuntur in diffinitione, sicut semicirculus non ponitur in diffinitione circuli, nec digitus in diffinitione hominis, ut dicitur 7. Met. Et subiungit quod quæcunque vniuersaliter insunt in ratione dicente quid est, per se attribuantur alicui. Secundus modus dicendi per se est, quando hæc præpositio, per, designat habitudinem causæ materialis, pro ut scilicet id cui aliquid attribuitur est propria materia, & proprium subiectum ipsius. Oportet autem, quod proprium subiectum ponatur in diffinitione accidentis quandoquidem in obliquo, sicut quando accidens in abstracto diffinitur, cum dicimus, quod similitas est curuitas nasus: quandoque vero in recto, ut cum accidens diffinitur in concreto, ut dicimus, quod sinus est nasus curuus. Cuius quidem ratio est, quod cum esse accidentis dependeat à subiecto, oportet etiam quod diffinitio eius significans esse eius contineat in se subiectum. Vnde secundus modus dicendi per se est, quando subiectum ponitur in diffinitione prædicati, quod est proprium accidens eius. Et hoc est, quod dicit, [Et per se dicuntur quæcunque eorum] id est de numero eorum [quæ insunt ipsis] id est subiectis accidentium, & ipsa subiecta insunt in ratione demonstrante quid est ipsum accidens, id est in diffinitione accidentis. Sicut rectum & circulare, insunt lineæ per se: nam linea ponitur in diffinitione eorum. Et eadem ratione par & impar per se insunt numero, quia numerus in eorum diffinitione ponitur. Nam par, est numerus mediū habens. Et similiter primum & compositum per se prædicantur de numero, & numerus in diffinitione eorum ponitur. Est n. primum in numeris,

Tex. cõ. 35.

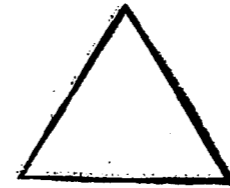
& quæ insunt in ratione dicente quid est

Isochelus seu æquies habens duolatera æqualia tantam.

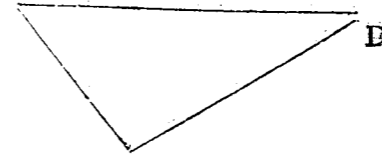

Et quibuscunque eorum quæ insunt ipsis: ipsa in ratione insunt quid est demonstrante, ut rectum inest lineæ, & circulare, & impar & par numero, & primum compositum, & isopleuros quod est æquilaterum, & scalenon, id est altera parte longior, quæ in omnibus his insunt in ratione quid est dicente, huic quidem linea, huic vero

Æquilaterus seu Isopleuros, habens tria latera æqualia.

Scalenon seu gradatus habens tria latera inæqualia.

ro numerus. Similiter & in aliis huiusmodi vnicuique per se esse dico. Quæcunque vero neutraliter insunt, accidentia sunt, ut musicum, aut album animal. Amplius quod non de subiecto dicitur alio quodam, ut ambulans, cum alterum quoddam sit ambulans, & album. Subiecta autem, & quæcunque hoc aliquid significant, non alterum aliquid sunt, quod vere sunt. Quæ quidem igitur non de subiecto sunt, per se dico: quæ vero de subiecto, accidentia.

Item alio modo quod quidem propter ipsum inest vnicuique; p

numerus qui nullo alio numero mensuratur, sed sola vnitate, ut binarius. Compositus autem est numerus, quem etiam alius numerus mensurat, sicut noenarius. Et similiter isopleuros, id est æquilaterus, & scalenon, id est trium inæqualium laterum, & altera parte longior, per se insunt triangulo, & triangulus in diffinitione eorum ponitur. Et ideo subiungit, quod omnia subiecta insunt omnibus præmissis accidentibus in ratione dicente quid est, id est diffinitione, sicut alicui prædicatum accidentium inest lineæ, alicui vero numerus, & similiter in aliis: vnicuique inquam ipsorum subiectorum, per se in esse dico suum accidens. Quæ vero prædicata neutraliter insunt, id est neque ita quod ponantur in diffinitione subiectorum, neque subiecta in diffinitione eorum, sunt accidentia, id est per accidens prædicantur. Sicut musicum & album prædicantur per accidens de animali. Deinde cum dicit,

in ratione quid est dicente. Et item ea, quorum in ratione quæ, quid est, partefacit, ea ipsa sunt, quibus insunt, quo pacto lineæ quidem rectum & curuum inest, numero vero par atque impar: primum atque compositum: figura denique laterum æqualium, ac altera parte longior. Atque in horum quidem diffinitione numerus, in illorum autem, linea inest. Quæ igitur aut illo, aut hoc insunt modo, per se cuique competere dico: Quæ vero neutro modo competunt, accidentia, quemadmodum competit animalis musicum, aut album.

Ponit alium modum eius, quod est per se, prout per se significat aliquid solitarium, sicut dicitur quod per se est aliquid particulare quod est in genere substantiæ, quod non prædicatur de aliquo subiecto. Et huius ratio est, quia cum dico ambulans, vel album, non significo album, vel ambulans quasi per se aliquid solitarium existens, cum intelligatur aliquid aliud esse quod sit ambulans, vel album. Sed in his, quæ significant hoc aliquid, scilicet in primis substantiis, hoc non contingit. Cum n. dicitur Sortes, vel Plato, non intelligitur, quod sit aliquid alterum, quæ id quod vere ipsa sunt, quod scilicet sit subiectum eorum. Sic igitur hoc modo quæ non prædicantur de subiecto, sunt per se: quæ vero dicuntur de subiecto, sicut in subiecto existentia, accidentia sunt. Nam quæ dicuntur de subiecto, sicut vniuersalia de inferioribus, non semper accidentia sunt. Sciendum est

autem, quod iste modus non est modus prædicandi, sed modus existendi. Vnde etiam in principio dixit, per se sunt, & non per se dicuntur. Deinde cum dicit,

Ponit quartum modum, secundum quæ hæc præpositio, per,

Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo. Ambulans enim aliquid aliud est: quod ambulans est, atque album. At substantia, & quæcunque hoc aliquid significant, non sunt aliud, quam id quod sunt.

Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo. Ambulans enim aliquid aliud est: quod ambulans est, atque album. At substantia, & quæcunque hoc aliquid significant, non sunt aliud, quam id quod sunt.

Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo. Ambulans enim aliquid aliud est: quod ambulans est, atque album. At substantia, & quæcunque hoc aliquid significant, non sunt aliud, quam id quod sunt.

Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo. Ambulans enim aliquid aliud est: quod ambulans est, atque album. At substantia, & quæcunque hoc aliquid significant, non sunt aliud, quam id quod sunt.

per. designat habitudinem eaque efficientis, vel cuiuscunque alterius. Et ideo dicit, quod quicquid inest unicuique per se ipsum, per se dicitur de eo: quod vero non per se ipsum inest alicui, per accidens dicitur, sicut cum dico, hoc ambulante coruscatur. Non enim propter id quod ambulat, coruscavit: sed hoc dicitur secundum accidens. Si vero quod prædicatur inest subiecto per se ipsum, per se inest: ut si dicamus quod interfectum interiit. Manifestum est enim quod propter id quod illud interfectum est, interiit, & non est accidens, quod interfectus interiit. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit qualiter vtatur prædictis modis demonstrato. Vbi notandum est, quod cum scientia sit conclusio, intellectus autem principiorum, proprie scibilia dicuntur conclusiones demonstrationis, in quibus passiones prædicantur de propriis subiectis. Propria autem subiecta non solum ponuntur in diffinitione accidentium, sed etiam sunt causæ eorum. Vnde conclusiones demonstrationum includunt duplicem modum dicendi per se, scilicet 2 & 4. Et hoc est quod dicit, quod illa quæ prædicantur in simpliciter scibilibus hoc est in conclusionibus demonstrationum, sic sunt per se, sicut inesse prædicantibus, id est sicut quando subiecta insunt in diffinitione accidentium, quæ de eis prædicantur. Aut inesse propter ipsa, id est quando prædicata insunt subiecto propter ipsum subiectum: quod est causa prædicati. Et consequenter ostendit, quod huiusmodi scibilia sint necessaria: quia non contingit quin proprium accidens prædicetur de subiecto. Sed hoc est duobus modis. Quandoque quidem simpliciter, sicut cum vnum accidens conuertitur cum subiecto, ut habere tres cum triangulo, & risibile cum homine. Quandoque autem duo opposita sub diffinitione accepta ex necessitate subiecto insunt, ut linea aut rectum, aut obliquum, & numero par, aut impar. Cuius rationem ostendit, quia contrarium, priuatio & contradictio sunt in eodem genere. Nam priuatio nihil aliud est, quam negatio in subiecto determinato. Quandoque etiam contrarium equiparatur negationi in aliquo genere, sicut in numeris idem est impar quod non par secundum consequentiam. Sicut ergo necesse est affirmare vel negare, ita necesse est alterum eorum, quæ per se insunt, proprio inesse subiecto. Deinde epilogat dicens.

¶ Quod est planum.

LECTIO XI.

¶ Postquam Philosophus determinauit de omni, & per se, hic determinauit de vniuersali. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit quid sit vniuersale. In 2. quomodo in acceptione vniuersali contingit errare; ibi, [Oportet autem non latere.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid sit vniuersale, 2. ostendit quomodo vniuersali vtatur demonstrator: ibi [Demonstratio autem per se.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod vniuersale continet in se, & dici de omni, & per se: secundo ostendit quid supra ea addit ibi, [Vniuersale autem.] Ad euidentiā autem eorum, quæ hic dicuntur, sciendum est, quod vniuersale non hoc modo accipitur, prout omne, quod prædicatur de pluribus dicitur vniuersale, secundum quod Porphyrius determinat de quinque vniuersalibus: sed dicitur hic vniuersale secundum quandam adaptationem, vel adæquationem prædicati ad subiectum cum scilicet neque prædicata inuenitur extra subiectum, neque subiectum sine prædicato. His autem visis sciendum est, quod circa primum tria facit. Primo dicit quod vniuersale scilicet prædicatum, est etiam quod de omni est, id est vniuersaliter, prædicatur de subiecto, & etiam per se, scilicet inest ei: conuenit subiecto secundum quod ipsum subiectum est. Multa enim de aliquibus prædicantur vniuersaliter, quæ non conueniunt ei per se, & secundum quod ipsum est. Sicut omnis lapis coloratus est, non tamen secundum quod lapis, sed secundum quod ipsum est superficiem habens. Secundo ibi.

¶ Ostendit qualiter vtatur prædictis modis demonstrato. Vbi notandum est, quod cum scientia sit conclusio, intellectus autem principiorum, proprie scibilia dicuntur conclusiones demonstrationis, in quibus passiones prædicantur de propriis subiectis. Propria autem subiecta non solum ponuntur in diffinitione accidentium, sed etiam sunt causæ eorum. Vnde conclusiones demonstrationum includunt duplicem modum dicendi per se, scilicet 2 & 4. Et hoc est quod dicit, quod illa quæ prædicantur in simpliciter scibilibus hoc est in conclusionibus demonstrationum, sic sunt per se, sicut inesse prædicantibus, id est sicut quando subiecta insunt in diffinitione accidentium, quæ de eis prædicantur. Aut inesse propter ipsa, id est quando prædicata insunt subiecto propter ipsum subiectum: quod est causa prædicati. Et consequenter ostendit, quod huiusmodi scibilia sint necessaria: quia non contingit quin proprium accidens prædicetur de subiecto. Sed hoc est duobus modis. Quandoque quidem simpliciter, sicut cum vnum accidens conuertitur cum subiecto, ut habere tres cum triangulo, & risibile cum homine. Quandoque autem duo opposita sub diffinitione accepta ex necessitate subiecto insunt, ut linea aut rectum, aut obliquum, & numero par, aut impar. Cuius rationem ostendit, quia contrarium, priuatio & contradictio sunt in eodem genere. Nam priuatio nihil aliud est, quam negatio in subiecto determinato. Quandoque etiam contrarium equiparatur negationi in aliquo genere, sicut in numeris idem est impar quod non par secundum consequentiam. Sicut ergo necesse est affirmare vel negare, ita necesse est alterum eorum, quæ per se insunt, proprio inesse subiecto. Deinde epilogat dicens.

¶ Quod est planum.

LECTIO XI.

¶ Vniuersaliter autem id competere dico, quod de omni dicitur, & per se: atque hoc plane quo ipsum est. Patet igitur ea necessario rebus inesse, quæ ipsis vniuersaliter competunt.

¶ Atque per se, & hoc quo ipsum est eadem esse dico, velut linea per se punctum inest rectum. Eadem namque ratio qua linea est, & triangulo hoc, tres anguli competunt, duobus rectis æquales, quo triangulus est. Per se enim triangulus, duobus rectis æquales angulos habet.

¶ Secundo quod ipsum est superficiem habens. Secundo ibi.

¶ Infert quoddam corollarium ex dictis: dicens, quod ex quo vniuersale est quod per se inest, quæ autem per se insunt ex necessitate insunt, ut supra ostensum est, manifestum est, quod vniuersalia prædicata prout hic sumuntur, de necessitate insunt rebus, de quibus prædicantur. Tertio ibi.

¶ Ne aliquis crederet aliud esse quod in diffinitione vniuersalis dixerat, per se, & secundum quod ipsum est, ostendit, quod per se, & secundum quod ipsum est, idem est. Sicut linea per se inest punctum primo modo, & rectitudo 2. modo. Nam vtrunque inest ei secundum quod linea est. Et similiter triangulo secundum quod triangulus est, insunt duo recti, id est quod valet duos rectos, quod per se triangulo inest. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit

Tex. 10.

Tex. 11.

¶ Ostendit quid addat vniuersale supra dici de omni, & per se. Et circa hoc duo facit. primo ostendit, quod tunc est vniuersale prædicatum, cum non solum in quolibet est de quo prædicatur: sed & primo demonstratur inesse, ei de quo prædicatur. Secundo ibi.

¶ Manifestat per exemplum: dicens quod habere tres angulos æquales duobus rectis, non inest cuilibet figuræ vniuersaliter: licet hoc de figura demonstratur, quia de triangulo demonstratur qui est figura: sed non cuilibet figuræ inest, nec demonstrator in sua demonstratione vtitur qualibet figura. Quadrangulus n. figura est, sed non habet tres duob. rectis æquales. Isocheles autem, id est triangulus duorum æqualium laterum, habet quidem vniuersaliter tres angulos, & quales duobus rectis, sed non conuenit primo isochele, sed prius triangulo, quia isochele conuenit, in quantum est triangulus. Quod igitur primo demonstratur habere duos rectos, aut quodcunque aliud huiusmodi, huic primo inest vniuersaliter est, aliorum autem quodammodo non per se. Neque isocheles non est vniuersaliter sed frequentius.

¶ Ostendit qualiter demonstrator vniuersali vtatur, & dicit, quod demonstratio est per se huius vniuersalis; sed aliorum quodammodo, & non per se. Demonstrator enim demonstrat passionem de proprio subiecto: & si demonstrat de aliquo alio, hoc non est nisi in quantum pertinet ad illud subiectum. Sicut passionem trianguli probat de figura & isochele, in quantum quædam figura triangulus est, & triangulus quidam isocheles est. Quod autem primo non inest isochele habere tres, hoc non est, quia non vniuersaliter prædicatur de eo, sed quia est frequentius, id est in pluribus quam isocheles est, cum hoc commune sit omni triangulo.

LECTIO XII.

¶ Oportet autem non latere, quoniam multoties contingit peccare, & non esse, quod demonstratur, primum vniuersale, secundum quod videtur demonstrari vniuersale primum.

¶ Oberramus autem hanc deceptionem, cum aut nil sit accipere à superiori extra singulare, quam singularia, aut si sit quidem, sed innominatum sit in differentiis. Specie rebus, aut contingat esse sicut in parte totum in quo monstratur. Eis enim quæ sunt in parte, inest quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non huiusmodi primum vniuersaliter demonstratio. Dico enim primum, secundum quod est demonstratio, cum sit primum vniuersalis.

¶ Dico enim primum, secundum quod est demonstratio, cum sit primum vniuersalis.

LECTIO XII.

¶ Postquam notificauit Aristoteles quid sit vniuersale, hic ostendit, quomodo in acceptione vniuersalis error contingat. Et circa hoc tria facit. Primo dicit, quod aliquando circa hoc peccare contingit. Secundo assignat, quot modis

ibi [Oberramus.] Tertio, dat documentum, quomodo possit cognosci, vtrum vniuersale acceptum sit vniuersale, ibi [Vtrum autem secundum quod.] Dicit ergo primo, quod ad hoc quod non accidat in demonstratione peccatum, oportet non latere, quod multoties videtur demonstrari vniuersale, quod non de monstratur. Deinde cum dicit.

¶ Assignat modos quibus circa hoc errare contingit. Et circa hoc duo facit. Primo, enumerat ipsos modos, dicens, quod tripliciter contingit decipi circa acceptionem vniuersalis. Primo quidem; cum nihil aliud sit accipere sub aliquo communi cui primo competit vniuersale, quam hoc singulare, cui inconuenienter assignatur. Sicut si sensibile quod primo, & per se inest animali, assignaretur ut vniuersale primum homini, nullo alio animali existente. Vnde notandum, quod singulare hic large accipitur pro quolibet inferiori, sicut si species dicatur esse singulare sub genere contentum. Vel potest dici, quod non est possibile inuenire aliud quod genus, cuius vna tantum sit species. Genus enim diuiditur in species per oppositas differentias. Oportet autem si vnum contrariorum inuenitur in natura, & reliquum inueniri, ut patet per Philosophum in 2. de Cœlo & mundo. Et tunc si vna species inuenitur, inuenitur & alia. Vna autem species diuiditur in diuersa individua per diuisionem materiz. Contingit autem totam materiam alicui speciei proportionatam, sub vno individuo comprehendere, & tunc non est nisi vnum individuum sub vna specie. Vnde & signanter de singulari mentionem facit. Secundus modus est, quando quidem est accipere sub aliquo communi multa inferiora, sed tamen illud est commune innominatum, quod inuenitur in differentiis. Specie. Sicut si animal non esset nomen impositum, & sensibile quod est primum animalis assignaretur ut vniuersale primum, his quæ sub animali continentur, vel diuisum, vel coniunctum. Tertius modus est, quando id, quod de demonstratur aliqd, ut vniuersale primum, se habet ad id quod demonstratur de eo, sicut totum ad

¶ Velut æquales duobus rectis habere, non vniuersaliter inest figuræ: & tamen de figura duorum rectorum angulorum, equalitatem licet ostendere. Sed non de quavis figura, nec ostendens figuræ quavis vtitur. Quadratum enim est quidem figura, non tamen habet tres angulos duobus rectis æqualium laterum; habet quidem quamuis duobus rectis æquales, sed non primum, sed triangulus prior. Qui igitur demonstratur primum duobus rectis æquales habere, vel quoduis aliud, ei primo vniuersaliter competit.

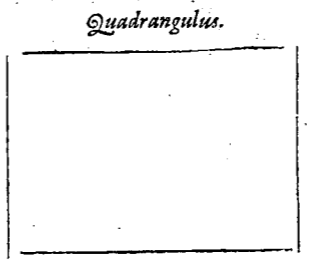
¶ Et demonstratio per se eius vniuersaliter est; ceterorum vero quodammodo non per se. Nec eius vniuersaliter est, qui duorum est equalium laterum, sed superat, & ad plura se extendit.

LECTIO XII.

¶ Oportet autem non latere errorem per se fieri, & non esse id, quod ostenditur, primum vniuersale, quemadmodum esse videtur.

¶ Decipimur autem hac deceptione, cum aut præter singulare, vel singularia nihil est, quod accipitur superius: aut est quidem, sed nomine caret in diuersis specie rebus, aut est, ut pars totum, id est de quo demonstratur. Parti namque accommodabitur quidem demonstratio, & de qualibet erit, attamen non erit huiusmodi vniuersaliter demonstratio. Atque huiusce primum ut hoc est, demonstratio nem dico, cum est primum vniuersaliter.

¶ Dico enim primum, secundum quod est demonstratio, cum sit primum vniuersalis.

Quadrangulus.

B

Lex. 12.

ad partem. Sicut si posse videre assignaretur animali vt vniuersale primum. Non enim omne animal potest videre. Inest autem his, quæ sunt in parte, id est quæ particulariter & non vniuersaliter alicui subiecto conueniunt [demonstratio]. i. quod demonstrari possint, & erit demonstratio de omni, non tamen respectu eius quod demonstratur. Posse enim videre, demonstratur quidem de aliquo vniuersaliter, non tamen de animali vniuersaliter, sicut de eo cum primo insit. Et exponit quid sit primum, secundum quod demonstratio fertur, quod est vniuersale primum.

Secundo ibi.

Tex. cõ. 13. ¶ Subiungit exempla ad prædictos modos. Et primo ad tertium dicens, quod si quis demonstrat de lineis rectis quod non intercedant, id est non concurrant, videbitur huiusmodi esse demonstratio, scilicet vniuersalis primæ, propter hoc quod non concurrere inest aliquibus lineis rectis. Non autem ita quod hoc fiat, nisi lineæ rectæ sint æquales, id est æque distantes. Sed si lineæ fuerint æquales, id est æque distantes, tunc non concurrere conuenit eis in quolibet, quia vniuersaliter verum est, quod lineæ rectæ æque distantes, etiam si in infinitum protrahantur, in neutram partem concurrent.

Secundo ibi.

¶ Ponit exemplum ad primum modum, dicens quod si non esset alius triangulus, quam isosceles, qui vere est triangulus duorum æqualium laterum, quod est trianguli in quantum huiusmodi, videretur esse isosceles, secundum quod est isosceles, nec tamen hoc esset verum. Tertio ibi.

¶ Exemplificat de modo secundo. Et videtur hoc vltimo ponere, quia circa hoc diuturnius immoratur. Et circa hoc tria facit.

Primo, ponit exemplum, Secundo, inducit quoddam corollarium ex dictis: ibi [Propter hæc necesse si aliquis.] Tertio assignat rationem dictorum: ibi [Quando igitur non nouit.] Circa primum sciendum est, quod proportio est habitudo quantitatis vnus ad alteram, sicut sex ad tria se habent in proportione dupla. Proportionalitas est collectio duarum proportionum. Quæ si sint distinctæ, habent quatuor terminos. Vt hic. Sicut se habent quatuor ad duo, ita sex ad tria. Si vero sint coniunctæ, habent tres terminos. Nam vno tri-

ut vt duobus. Vt hic. Sicut se habent octo ad quatuor, ita quatuor ad duo. Patet ergo quod in proportione duo termini se habent, vt antecedentia: duo vero vt consequentia. Vnde hic. Sicut se habent quatuor ad duo, ita se habent sex ad tria, sex & quatuor sunt antecedentia: duo vero, & tria sunt consequentia. Permutata ergo proportio est, quando antecedentia inuicem conferuntur & consequentia similiter. Vt si dicam. Sicut se habent quatuor ad duo, ita se habent sex ad tria, ergo sicut se habent quatuor ad sex, ita se habent duo ad tria. Dicitur ergo, quod esse proportionale commutabiliter conuenit lineis, & numeris & firmis, id est corporibus, & temporibus. Sicut autem de singulis determinatum est aliquando seorsum de numeris quidem in Arithmetica, de lineis, & firmis, in Geometria, de temporibus in Naturali Philosophia, vel Astrologia, ita contingens est, quod de omnibus prædictis commutatum proportionari, vna demonstratione demonstratur. Sed ideo commutatum proportionari, de singulis seorsum demonstratur, quia non est nominatum illud commune, in quo omnia ista sunt vniuersalia. Et si enim quantitas omnibus his communis est, tamen sub se & alia præter hæc comprehendit, sicut oratione, & quædam, quæ sunt quantitates per accidens. Vel melius dicendum, quod commutatum proportionari, quantitati non conuenit in quantum est quantitas, sed in quantum est comparata alteri quantitati, secundum proportionalitatem quandam. Et ideo dixerat etiam in principio, proportionale esse quod commutabiliter est. Omnia autem istis, in quantum sunt proportionalia, non est nomen commune positum. Cum autem demonstratur commutatum proportionari de singulis prædictorum diuisim, non demonstratur vniuersale. Non enim commutatum proportionari inest numeris, & lineis, secundum quod huiusmodi, sed secundum quoddam commune. Demonstrantes autem de lineis seorsum, vel de numeris ponunt hoc, quod est commutabiliter proportionari, esse quasi quoddam vniuersale prædicatum lineæ secundum quod linea est: aut numero, secundum quod numerus. Deinde cum dicitur

Si igitur quispiam ostenderit rectas duas lineas, non concurrere, inter quas eadem in parte sunt anguli recti recta ex linea secante illas, oborti, huius ex eo demonstratio proprie videtur esse, quia sic est in omnibus angulis rectis. Verum non est; quippe cum id fiat, non ex eo, quia sic sint illi anguli duobus rectis æquales, sed ex eo quia quouis modo duobus æquales sint rectis.

Et si nullus alius esset triangulus, quam hic, qui duorum est equalium laterum, huius, vt duorum est equalium laterum, angulos æquales duobus rectis habere competere videtur.

Et similitudo rationum mutato ordine, numeris, vt numeri sunt, lineis vt lineæ, solidis, vt solida, temporibus denique, vt tempora, videtur competere, quemadmodum seorsum olim ostendebatur. Quod tamē vna demonstratione, de omnibus demonstrari potest. Sed quia non sunt quippiam vnū in hac omnia nomine vocitatum, numeri inquam, longitudines, tempora, solidaque, atque differunt inter se specie, ideo sumebantur seorsum. Non autem vniuersaliter demonstratur. Non enim iisce competit, vt lineæ sunt, veluti numeri, sed vt hoc, quod quidem vniuersaliter inesse cum illis supponitur.

Quo circa si quis vnūquemque triangulum, eum inquit, qui ex æqualibus lateribus omnibus, & eum, qui ex vniuersis inæqualibus constat, & item eum, qui duorum est equalium laterum, aut vna aut alia seorsum demonstratione, tres æquales duobus rectis ostenderit, nondum his profecto triangulū scit duobus rectis æquales habere nisi eo sciendi modo, quem ipsi suo more profitentur sophista. Neque de triangulo vniuersaliter id percipit & si nullus alius præter istos triangulus est. Non enim id istis, vt trianguli sunt, nec omni triangulo ratione forma, sed numeri inesse cognouit tæsi nullus triangulus est, quæ ipse & non scit æquales duobus rectis habere.

Inducit quoddam corollarium ex dictis, & dicit quod eadem

Tex. 14.

Tex. 28.

dem ratione, qua non demonstratur vniuersale, cum de singulis speciebus demonstratur aliquid, quod est vniuersale prædicatum communis innominari, nec etiam demonstratur vniuersale prædicto modo, si sit commune nomen positum. Sicut si aliquis eadem demonstratione ostendat aut demonstrat de vnaqua; specie trianguli, quod habet tres angulos æquales duobus rectis: aut diuersa seorsum, scilicet de isosceles, & seorsum de gradato, id est de triangulo triū laterum inæqualium, non tamen propter hoc cognouit quod triangulus tres angulos habeat æquales duobus rectis, nisi philosophico modo, id est per accidens: quia non cognouit de triangulo secundum quod est triangulus, sed secundum quod est æquilaterus, aut duorum æqualium laterum, aut trium inæqualium. Neque etiam demonstrans cognouit vniuersale, id est habet cognitionem de triangulo in vniuersali etiam si nullus alius triangulus esset præter illos, de quibus cognouit. Et hoc ideo, quia non de triangulo cognouit secundum quod est triangulus, sed sub ratione specierum eius. Vnde neque cognouit per se loquendo omnem triangulum, quia & si secundum numerum cognouit omnem triangulum si nullus est, quem non nouit, tamen secundum speciem non cognouit omnem. Tunc enim cognoscitur aliquid vniuersaliter secundum speciem, quando cognoscitur secundum rationem speciei. Secundum numerum autem, & non vniuersaliter, quando cognoscitur secundum multitudinem contentorum sub specie. Nec est differentia quantum ad hoc si comparemus speciem ad indiuidua, vel genera ad species. Nam triangulus est genus æquilateri, & isosceles. Deinde cum dicitur

¶ Quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit simpliciter? Manifestum est quod si idem inerat triangulo, esse & isocheli, aut vnicuique, aut omnibus. Si vero non idem, sed alterum est, secundum quod est triangulus, non nouit.

b Vtrum autem secundum quod est triangulus, aut secundum quod est isosceles, sit, & quando secundum hoc est primum, & vniuersale: cuius demonstratio est, manifestum est, quoniam quando remoto insit primum, vt isosceles, & tunc remoto triangulo, insunt duo recti. Sed tunc remoto & isocheli, sed non figura, aut termino, sed non prius. Cuius igitur primi? Si itaque trianguli est, & secundum hoc inest & aliis, & huiusmodi vniuersaliter est demonstratio.

LECTIO XIII.

¶ Igitur est demonstratiua scientia, ex necessariis est principii. Quod enim scitur non potest se habere aliter.

b Quæ autem per se sunt, necessario insunt rebus. Hæc quidem sunt in eo quod quid est: quibusdam autem alia insunt in eo quod quid est prædicantibus. de ipsis, quorum alterum oppositorum necesse est inesse. Manifestum est, quod ex huiusmodi quibusdam, vtrique sit demonstratiuus syllogismus. Omne enim aut sic est, aut secundum accidens. Accidentia autem non necessaria sunt.

Accidentium autem. Tertio, quod procedat ex principiiis propriis: ibi, [Non ergo est ex alio genere.] Circa primum duo faciunt. Primo, ostendit quod demonstratio procedat ex necessariis. Secundo, sic quædam quæ posuerat: ibi, [Quod oportet ex necessariis.] Circa primum tria facit. Primo, continuat se ad precedentia. Secundo, probat propositum: ibi, [Quæ autem sunt per se.] Tertio, inserit quandam conclusionem ex dictis: ibi, [Manifestum autem ex his.] Dicit ergo primo, ex prædictis inferens, quod si sit demonstratiua scientia, id est si scietia per demonstrationem acquiratur, oportet quod sit ex principiiis necessariis. Cuius illationis necessitas apparet, quia quid scitur, impossibile est aliter se habere, vt habitum est in definitione eius quod est scire. Deinde cum dicitur

b ¶ Ostendit quod demonstratio sit ex necessariis. Et primo per rationem. Secundo, per signum: ibi, Signum autem est. Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Ea quæ per se prædicantur, necessario insunt. Et hoc manifestum est in duobus modis per se. In primo quidem, quia ea, quæ prædicantur, per se, insunt in eo quod quid est, id est in definitione alicuius, nec subiecti. Quod autem ponitur in definitione alicuius, necessario prædicatur de eo. In secundo vero, quia quædam

non est primum vniuersale illius. Sicut remoto isosceles vel tunc triangulo, remanet quod habeat tres angulos, scilicet duobus rectis æquales. Vnde patet, quod habere tres angulos æquales duobus rectis, non est vniuersale primum, neque isochelis, neque tunc trianguli. Remota autem figura non remanet habere tres, nec etiam remoto termino, qui est superius ad figuram, cum figura sit, quæ terminus, vel terminis clauditur, sed tamen non primo conuenit neque figuræ, neque termino, quia non conuenit eis vniuersaliter. Cuius ergo erit primo? Manifestum est quod triangulo, quia secundum triangulum inest aliis, tam superioribus. Quæ inferioribus. Non enim competit figuræ habere tres nisi quia triangulus est quædam figura; & similiter isocheli, quia triangulus est, & de triangulo habere tres demonstratur. Vnde est ei vniuersale primum.

¶ Ostendit quod demonstratiua scientia, ex necessariis est principii. Quod enim scitur non potest se habere aliter.

b Quæ autem per se sunt, necessario insunt rebus. Hæc quidem sunt in eo quod quid est: quibusdam autem alia insunt in eo quod quid est prædicantibus. de ipsis, quorum alterum oppositorum necesse est inesse. Manifestum est, quod ex huiusmodi quibusdam, vtrique sit demonstratiuus syllogismus. Omne enim aut sic est, aut secundum accidens. Accidentia autem non necessaria sunt.

¶ Ostendit quod demonstratio sit ex necessariis. Et primo per rationem. Secundo, per signum: ibi, Signum autem est. Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Ea quæ per se prædicantur, necessario insunt. Et hoc manifestum est in duobus modis per se. In primo quidem, quia ea, quæ prædicantur, per se, insunt in eo quod quid est, id est in definitione alicuius, nec subiecti. Quod autem ponitur in definitione alicuius, necessario prædicatur de eo. In secundo vero, quia quædam

¶ Ostendit quod demonstratio sit ex necessariis. Et primo per rationem. Secundo, per signum: ibi, Signum autem est. Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Ea quæ per se prædicantur, necessario insunt. Et hoc manifestum est in duobus modis per se. In primo quidem, quia ea, quæ prædicantur, per se, insunt in eo quod quid est, id est in definitione alicuius, nec subiecti. Quod autem ponitur in definitione alicuius, necessario prædicatur de eo. In secundo vero, quia quædam

Posteriorum Diui Tho. sunt

Tex. 23. Tex. 18. tex. expo. 3. Lect. 14. Lect. 15. Inf. par. 6. Lect. 4. tex. expo. 2.

sunt subiecta, quæ ponuntur in quod quid est prædicantibus de ipsis: id est in diffinitione suorum prædicatorum. Quæ quidem si sint opposita, necesse est quod alterum eorum subiecto insit: sicut par vel impar numero, ut superius ostensum est. Sed manifestum est, quod ex quibusdam principiis huiusmodi se-

Leet. 10. s. expo. 4. Tex. cõ. 16.

per se, sit syllogismus demonstratiuus: quod probat per hoc, quod omne quod prædicatur, prædicatur aut per se, aut per accidens, & ea quæ prædicantur per accidens, non sunt necessaria: ex his autem, quæ sunt per accidens, non fit demonstratio, sed magis sophisticus syllogismus. Unde relinquatur, quod demonstratio sit ex necessariis. Sciendum autem est, quod cum in demonstratione præbatur passio de subiecto per mediũ, quod est diffinitio; oportet quod prima propositio, cuius prædicatum est passio, & subiectum est diffinitio, quæ continet principia passionis, sit per se in quarto modo. Secunda autem, cuius subiectum est ipsum subiectum, & prædicatum ipsa diffinitio, in primo modo. Conclusio vero in qua prædicatur passio de subiecto per se in secundo modo. Secundam rationem ponit ibi.

Tex. comm. 17.

Quæ est talis. Demonstratio circa necessarium est: & demonstratum, id est, demonstratio non potest aliter se habere. Et hoc accipiendum est tanquam principium ad ostendendum propositum, scilicet quod demonstratio ex necessariis procedit. Cuius quidem principii veritas apparet, ut iam dictum est. Ex hoc autem principio sic argumentatur. Conclusio necessaria non potest sciri nisi ex principiis necessariis: sed demonstratio facit scire conclusionem necessariam, ergo oportet quod sit ex principiis necessariis. In quo differt demonstratio ab aliis syllogismis. Sufficit enim in aliis syllogismis quod syllogizetur ex veris. Nec est aliud quod aliud genus syllogismi, in quo oporteat procedere ex necessitate: sed in demonstratione oportet hoc obseruare. Et hoc est proprium demonstrationis, ex necessariis procedere. Deinde cum dicitur.

Probatur idem per signum hoc modo. Contra rationem aliquam non infertur instantia, nisi per hoc quod deficit aliquid eorum, quæ in illa ratione obseruanda sunt: sed contra eam, qui opinatur sic demonstrare, fecimus instantiam quod non sit necesse, ea, ex quibus procedit, esse vera: siue opinemur ea contingere aliter se habere, siue talem instantiam inferimus rationis, id est disputationis causa, ergo demonstratio debet procedere ex necessariis. Deinde cum dicitur.

Inferit conclusionem ex dictis: dicens, quod [manifestum est ex hoc] quod oportet demonstrationem ex necessariis con-

cludere [quod stulti sunt illi, qui opinati sunt bene se principia demonstrationis accipere, si solũ propositio accepta sit probabilis, vel vera, ut sophistæ faciunt.] id est, qui apparent scientes, & non sunt. [Nam scire non est nisi per hoc quod scientia habetur.] Ex demonstratione. Ex hoc autem quod aliquid est

Aut igitur ita dicatur, aut hoc principium supponatur, demonstrationem necessariam esse. Et si demonstratum sit quippiam, fieri non potest, ut illud sese habeat secus. Ex necessariis ergo constare demonstratiuam rationem oportet. Et enim fit, ut demonstrans ratiocinetur ex veris, at non fit ut ex necessariis quisquã, nisi demonstrans, ratiocinationem conficiat. Id enim ipsum iam demonstrationis proprium est.

Signo etiam illo patet demonstrationem esse necessariam esse. Nam insidiationes aduersus eos, qui demonstrare putant, negatione necessitatis inferre nos consueuimus, aut putantes omnino fieri posse, quo res aliter sese habeat, aut disputationis causa contententes.

Ex quibus etiam patet, stultos eos esse profecto, qui principia bene sumere putant, si propositio probabilis sit atque vera: uti sophistæ, scire esse dicentes scientiam habere. Non enim ideo propositio principium est, quia probabilis aut non probabilis est, sed quia primum est ipsius generis, circa quod fit demonstratio, & verum non omne proprium est.

Atque demonstratiuam ratiocinationem ex necessariis esse oportere, ex hisce patet. Nam si non est iste sciens, qui non habet eius rationem propter quod est, cuius est demonstratio, atque fieri potest ut A quidem ipsi C necessario competat, medium autem B per quod illud est demonstratum non sit necessario, is plane qui talem ratiocinationem extruit, non scit propter quod est; quippe cum non sit illud ob ipsum medium. Nam ipsum quidem fieri potest ut non sit; conclusio autem est necessaria.

Præterea si quis nunc nescit, rationem habens, & saluus est, & salua, neque oblitus is neque prius sciebat.

re, ut supra dictum est. Sed ratio quæ infert, conclusionem necessariam ex non necessariis principiis, non ostendit propter quod.

Quod exemplificat in terminis communibus. Ponatur enim quod hæc conclusio sit necessaria. Omne C est A, & demonstratur per hoc medium B quod non sit necessarium medium, sed contingens, puta quod hæc propositio sit contingens, quod omne B est A vel quod omne C est B, aut utraq; constat quod per hoc medium contingens, quod est B, non potest sciri de conclusione necessaria, quæ est: omne C est A propter quod. Quod sic probatur. Remota causa propter quod est aliquid, oportet quod remoueat effectus, sed hoc medium cum sit contingens contingit remoueri, conclusionem autem remoueri non contingit cum sit necessaria, relinquatur ergo, quod non potest sciri conclusio necessaria per medium contingens. Secundam rationem ponit ibi.

Probabile vel improbabile, non habetur quod sit primum: vel non primum: sed tamen oportet illud circa quod fit demonstratio esse primum in genere aliquo, & esse verum. Non tamen omne primum accipit demonstrator, sed primum illi generi, circa quod demonstratur: sicut arithmeticus non accipit primum, quod est circa magnitudinem, sed circa numerum. Attendendum autem est, quod sophistæ non sumuntur hic sicut in lib. Elench. qui procedunt ex his, quæ videntur probabilia & non sunt, aut videtur syllogizare, non tamen syllogizant. Sicut enim tales sophistæ dicuntur, id est apparentes & non existentes, in quantum deficient ad dialecticam argumentationem si apparent demonstratione probare, & non probant, sophistæ sunt, in quantum videtur sua argumentatione scientes, & non sunt. Deinde cum dicitur.

Leet. 4. t. expo. 2.

[non est oblitus.] manifestum est quod etiam ipse [non prius sciuit.] In hoc autem Philosophus innuit quatuor modos, quibus aliquis amittit scientiam, quã prius habuit. Vnus modus est, quando excidit à mente eius ratio, per quã prius sciebat. Alius modus est, per corruptionem ipsius scientis. Alius, per corruptionem ipsius rei scite, sicut si scientia scit te sedente, dum sedes, te non sedente, perit. Quartus est, per obliuionem. Unde nullo istorum modorum, existente si aliquis nullo modo sciat aliquid, nec prius sciuit. Sed ille, qui habet conclusionem necessariam per medium contingens, corrupto medio contingenti, nescit medium non existente, & tamen eandem rationem habet, & salua est res, & non est oblitus. Ergo non prius sciuit, quando medium non erat corruptum. Quod autem medium, quod est contingens, corruptum, probatur. Quia id quod non est necessarium, oportet, quod aliquando corrumpatur. Si dicatur quod medium nondum est corruptum: quia tamen non necessarium, manifestum est quod contingit ipsum corrumpi. Posito autem contingenti, illud quod accidit non est impossibile: sed possibile & contingens.

Tex. cõ. 18.

Leet. 25. s. expo. 2.

Quod autem sequeretur, erat impossibile, scilicet quod aliquis scientiam haberet alicuius, quod postea nesciret manentibus conditionibus supra positis: quod tamen sequitur ex hoc, quod est medium contingens esse corruptum quod & si non sit verum, est tamen contingens, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Ostendit, quod licet per medium contingens non possit sciri conclusio necessaria, conclusionem tamen conclusio necessaria, ex medio, non necessario. Dicit ergo, quod nihil prohibet conclusionem necessariam esse per medium non necessarium, per hoc quod ostenditur syllogizatum syllogismo dialectico non demonstratiuo, qui facit scire. Contingit enim necessarium syllogizari ex non necessariis, sicut contingit syllogizari verum ex non vero, non tamen contingit conuerti. Quia cum medium est necessarium, & conclusio necessaria erit, sicuti ex veris præmissis semper concluditur ver-

rum. Quod autem ex necessariis semper concludatur necessarium, sic probatur. [Sit enim A de omni B necessaria] id est sit hæc propositio necessaria, Omne B est A. Et hoc de C id est, sit hæc etiam necessaria, Omne C est B: ex his n. duob. necessariis, sequitur tertium necessarium sc. conclusio, quod omne C est A.

Ostensum est n. in lib. Priorum, quod ex duabus propositionibus de necessitate, sequitur conclusio ex necessitate. Ostendit etiam consequenter, quod si conclusio non esset necessaria nec medium posset esse necessarium. Ponatur n. quod hæc conclusio. Omne C est A, sit non necessaria, præmissæ a. duæ sint necessariae, secundum id quod primo possumus esse sequitur quod conclusio sit necessaria, cum tamen contrarium sit positum, sc. quod conclusio non sit necessaria. Deinde cum dicitur.

Cum igitur conclusio necessaria est, nihil prohibet medium non necessarium esse, per quod fuit probata. Fieri namque potest, ut necessarium ex non necessariis etiam concludatur, & perinde atque sit, ut verum concludatur ex falsis. At cum medium est necessarium, conclusio quoque necessaria est, quemadmodum & ex veris infertur semper conclusio vera. Nam tam A ipsi B quam B ipsi C necessario competat. Igitur & A necesse est ipsi competere C. Verum fieri nequit, ut cum conclusio non est necessaria, medium necessarium subeat rationem; insit enim A non necessario ipsi C. Si igitur A ipsi B, & B ipsi C competere necessario dixeris & A profecto ipsi C competere necessario concedas oportet. At ipsi competere non eo pacto supponebatur.

Cum igitur id, quod demonstratiue quippiam scit, necessarium oporteat esse, constat per medium quoque necessarium demonstrationem eius illud habere oportere, vel nescit illud profecto, aut propter quod est necessario, aut esse, sed ut arbitrabitur se scire nesciens, si putauerit ut necessarium, id quod non est necessarium, aut nec arbitrabitur æquum discrimine sane, siue esse per media, siue propter quod est, & per mediis vacantia sciuerit.

Leet. 23. 24. 25.

LECTIO XIV. Accidentium autem non per se, eo modo, quo determinata sunt ea, quæ per se competunt, non est demonstratiua scientia. Non enim fit ut necessario conclusio demonstretur. Fit enim ut accidens ipsum non insit. De tali namque accidente loquor.

Lib. 1. cõ. 8. 9. 10.

Leet. 23. 24. 25.

LECTIO XIV.

LECTIO XIV.

LECTIO XIV.

Accidentium autem non per se, quomodo determinatum est, per se quidem esse, non est scientia demonstratiua. Non enim ex necessitate est demonstrare conclusionem. Accidens enim contingit non esse. De tali enim dico accidente.

Philosophus quod demonstratio est ex necessariis; consequenter ostendit quod est de his, quæ sunt per se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod demonstratio est de his, quæ sunt per se, id est, quod conclusiones demonstrationis sunt per se. Secundo, mouet dubitationem; & soluit ibi. [Et tamen opponet.] Tertio ostendit, quod demonstratio est ex his, quæ insunt per se, id est, quod principia demonstrationis oportet per se esse; ibi, [Quonia autem ex necessitate.] Dicit igitur primo, quod demonstratiua scientia non potest. Diui Tho. D 2 potest

lect. 10. expo. 1.

potest esse accidentium, quæ non sunt per se, sicut demonstratum est de per se superius, sc. quod accidens per se est, in cuius diffinitione ponitur subiectum, sicut par, & impar sunt per se accidens numeri. Alibi autem, animalis non est per se accidens; quia animal non ponitur in diffinitione eius. Quod autem de huiusmodi accidentibus quæ non sunt per se, non possit esse demonstratio, sic probatur.

Accidens quod non inest per se, contingit non inesse, de hoc enim accidente loquimur: si ergo demonstratio fieret de accidente, quod non est per se, sequetur quod conclusio demonstrationis non esset necessaria, cuius contrarium est supra ostensum. Quod autem accidens quod non est per se, non inest necessario, ex hoc potest haberi. Si enim aliquid accidens ex necessitate, & semper inest subiecto, oportet quod causam habeat in subiecto, quæ posita, non possit accidens non inesse: Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, quando ex principiis speciei causatur, & tale accidens dicitur per se passio vel proprium. Alio modo, quando accidens causatur ex principiis individui, & hoc est accidens inseparabile. Omne autem accidens, quod causatur ex principiis subiecti, si debeat diffiniri, oportet quod subiectum ponatur in sua diffinitione: nam vnum quodque diffinitur ex propriis, & sic oportet etiam accidens, quod de necessitate inest subiecto, esse accidens per se. Illa ergo, quæ non sunt per se, non ex necessitate inest. Videtur autem quod Arist. vtatur demonstratione circulari; quam supra improbauit. Ostendit enim supra, quod demonstratio necessariorum est ex hoc, quod est eorum, quæ sunt per se: nunc autem e conuerso ostendit quod demonstratio est eorum, quæ sunt per se, quia est necessariorum. Sed dicendum, quod supra ostendit Arist. demonstrationem non solum esse necessariorum propter hoc quod est eorum quæ sunt per se, sed ex diffinitione eius quod est scire, & hic fuit verus demonstrationis modus. Quod autem ostendit demonstrationem necessariam esse propter hoc, quod est eorum quæ sunt per se, non est vera demonstratio, sed est ostensio ad hominem apud quem notum est quod demonstratio sit eorum quæ sunt per se. Deinde cum dicitur: *¶ Mouet dubitationem quandam.* Et circa hoc duo facit. Primo ponit dubitationem: & dicit quod potest aliquis forte opponere, si conclusio, quæ sequitur ex contingentibus, vel ex illis, quæ sunt per accidens, non est necessaria, quare de contingentibus fiat interrogatio, siue de his, quæ sunt per accidens, vt ex datis procedatur ad conclusionem; cum tamen in syllogismo requiratur, quod conclusio ex necessitate accidat? Et quod interrogatio fiat de contingentibus vel ex his, quæ sunt per accidens, manifestatur per hoc quod subdit. [Nihil enim differt, si aliquis interrogatus contingentia postea dicat conclusionem, quasi dicat: Ita potest inferri conclusio ex contingentibus interrogatis & concessis, sicut ex necessariis. Vtriusque enim eadem forma syllogizandi. Secundo ibi.

Tex. comm. 30.

lect. præc.

¶ Solutio dicens, quod non ita interrogatur de præmissis contingentibus quasi conclusio sit necessaria absolute propter

F interrogata, id est propter præmissa contingentia: sed quia necesse est dicenti præmissa, conclusionem dicere, & dicere vera in conclusione, si vera sunt, quæ præmissa sunt, quasi dicat, quod licet ex præmissis contingentibus, non sequatur conclusio necessaria necessitate absoluta, sequitur tamen secundum quod est ibi necessitas consequentia, secundum quod conclusio sequitur ex præmissis. Deinde cum dicitur.

¶ Quamquam fortasse quispiam dubitabit, cuiusnam gratia de his, hæc interrogare oportet, si non necesse est conclusionem esse? Nihil enim refert si quispiam quæuis interrogans, dicat deinde conclusionem.

¶ At enim interrogare oportet, non vt per interrogata necessariam quicquam sequatur, sed quæ dicere necesse est ei, qui illa dicit, & vere dicere, si competant vere.

¶ Cum igitur ea, quæ per se inest, necessario circa vnumquodque, competant genus, & vt tale est quodque patet demonstrationes ipsas scientiarum effectrices, de his esse, quæ per se competunt, & ex talibus extrui, atque constare. Accidentia namque, non sunt necessaria. Quare non sit, vt necessario sciatur conclusio propter quid est, neque, si sit semper, non autem sit per se. Quod ita esse declarant hæc rationationum, quæ per signa conficiuntur. Id enim quod est per se non per se quisquam sciet, neque propter quid est. Scire autem propter quid est, nihil aliud est quam per causam scire. Per se ergo tertio medium, & medio primum inesse oportet.

LECTIO XV.
¶ Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquam in aliud transiens, quicquam demonstrat, veluti conclusionem geometricam, arithmetica demonstratione.

¶ Tria namque sunt, quæ in demonstrationibus inest. Vnum id, quod demonstratur inesse. Hæc autem baret, quod omne elementum est corruptibile, propter hoc, quod videtur ipsum antiquari: esset quidem probatio per signum, non autem per se, neque propter quid: quia propter quid scire, est, per causam scire. Oportet ergo medium esse causam eius quod in demonstratione concluditur. Et hoc manifestum est ex prædictis: quia oportet & medium inesse tertio, propter ipsum, id est per se, & similiter primum medio. Primum autem & tertium, vocat duas extremitates. Oportet ergo, medium causam esse extremorum eius, quod in demonstratione concluditur.

LECTIO XV.

¶ Postquam ostendit Philosophus quod demonstratio est ex his quæ sunt per se: hæc concludit quod demonstratio est ex principiis propriis non extraneis, neque ex communibus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit quod demonstratio procedit ex propriis principiis. In 2. determinat, quæ sunt principia propria, & quæ communia: ibi, [Difficile autem.] Prima in duas. In prima ostendit quod demonstratio non procedit ex principiis extraneis. In 2. ostendit, quod non procedit ex principiis communibus ibi, [Quoniam autem manifestum est.] Prima in duas. In prima enim ex præmissis ostendit, quod demonstratio non est ex principiis extraneis. In 2. etiam ex præmissis ostendit, quod demonstrationes non sunt de rebus corruptibilibus, sed de sempiternis. ibi: [Manifestum autem & si sint propositiones.] Circa primum tria facit. Primo, proponit intentum. Secundo, probat propositum: ibi, [Tria enim sunt.] Tertio, concludit intentum: ibi, [Propter hoc enim geometria.] Dicit ergo primo, quod ex quo demonstratio est ex his, quæ sunt per se, manifestum est, quod non contingit demonstrare descendente vel

lect. 18.

lect. 18.

lect. 16.

lect. 25. expo. 2.

vel procedente ex vno genere in aliud genus: sicut non contingit quod geometria ex propriis principiis demonstrat ad aliquid descendens in arithmetica. Deinde cum dicitur.

¶ Propositum probat. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quæ sunt necessaria ad demonstrationem. Dicit enim quod [Tria sunt necessaria in demonstrationibus. Vnum est quod demonstratur,] sc. conclusio, quæ quidem continetur in se id, quod inest per se alicui generi. Per demonstrationem enim concluditur, propria passio de proprio subiecto. Aliud autem sunt dignitates, ex quibus demonstratio procedit. Tertium autem est genus subiectum, cuius passiones, & per se accidentia demonstratio ostendit. Secundo ibi.

¶ Ostendit quid prædictorum trium possit esse commune diuersis scientiis, & quid non, dicens, quod horum trium vnum scilicet dignitates, quibus demonstratio procedit, contingit esse idem in diuersis demonstrationibus, & etiam in diuersis scientiis, sed in illis scientiis, quarum est diuersum genus subiecti sicut in arithmetica, quæ est de numeris, & geometria, quæ est de magnitudinibus, non contingit, quod demonstratio, quæ procedit ex principiis vnius scientiæ, puta arithmetice, descendat ad subiecta alterius scientiæ, sicut ad magnitudines, quæ sunt geometriæ: nisi forte subiectum vnius scientiæ contineatur sub subiecto alterius: sicut si magnitudines continentur sub numeris. Quod quidem qualiter contingat, scilicet contineri subiectum vnius scientiæ subiecto alterius, posterius dicetur. Magnitudines enim sub numeris non continentur, nisi forte secundum quod magnitudines numerate sunt. Subiecta etiam diuersarum demonstrationum siue scientiarum diuersa sunt. Arithmetica enim demonstratio semper habet genus proprium circa quod demonstrat. Et alia scientia similiter. Tertio ibi.

¶ Probat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo inducit principale propositum per modum conclusionis: eo quod ex præmissis haberi potest, dicens: Quare manifestum est, quod necesse est aut esse simpliciter idem genus, circa quod sumuntur principia & conclusiones, & sic non est descensus, neque transitus de genere in genus: aut si demonstratio debet descendere ab vno genere in aliud, oportet esse vnum genus sic, id est, quodammodo. Aliter enim impossibile est, quod demonstrat aliqua conclusiones ex aliquibus principiis, cum non sit idem genus vel simpliciter vel secundum quid. Sciendum est autem, quod simpliciter idem genus accipitur, quando ex parte subiecti non sumitur aliqua differentia determinans, quæ sit extranea à natura illius generis. Vt si quis per principia verificata de triangulo, procedat ad demonstrandum aliquid circa isoscelem, vel aliquam subiectam speciem trianguli. Secundum quid autem est vnum genus, quando assumitur circa ius-

iectum aliqua differentia extranea à natura illius generis, sicut visuale est extraneum à genere lineæ: & sonus à genere numeri. Numerus ergo simpliciter qui est genus subiectum arithmetice, & numerus sonorus, qui est genus subiectum musicæ, non sunt vnum genus simpliciter. Similiter autem nec linea simpliciter, quæ considerat geometria, & linea visualis, quæ considerat perspectiveus. Vnde patet, quod quando ea, quæ sunt lineæ simpliciter, applicantur ad lineam visualem, fit quodammodo descendens in aliud genus: non autem quando ea, quæ sunt trianguli, applicatur ad isoscelem. Secundo ibi.

¶ Ostendit propositum hoc modo. Oportet in demonstratione eiusdem generis esse media & extrema. Extrema autem in conclusione continentur. Nam maior extremitas in conclusione est prædicatum: minor vero subiectum. Medium vero in præmissis continetur, oportet igitur principia & conclusiones circa idem genus sumi. Cuius autem superioris dixerimus, quod diuersa scientia sunt circa diuersa genera subiecta, ex necessitate sequitur quod ex vnius scientiæ principiis, non concludatur aliquid in alia scientia; quæ non sit sub ea posita. Quod autem in demonstratione oporteat media & extrema vnius generis esse, sic probatur. Datur enim quod medium sit alterius generis ab extremis, sicut si extrema sint triangulus, & habere tres æquales duobus rebus. Manifestum est quod passio conclusa de triangulo, per se inest ei, non autem per se inest æneo. Et si e contrario passio per se

¶ Fieri igitur potest, vt ea quidem sint eadem, de quibus fit demonstratio. At quarum genus diuersum est, vt arithmetica geometriaque, in hisce fieri nequit, vt ad ea, quæ magnitudinibus accidit, accommodetur arithmetica demonstratio, nisi sint ipsa magnitudines numeri. Hoc autem vt in quibusdam fieri potest, posterius explicabitur. Arithmetica vero demonstratio semper in se genus id habeat; circa quod ipsa versatur, ceteraque similiter.

¶ Quare si transire, migrareque debeat demonstratio, aut idem genus simpliciter, aut aliqua ex parte, necesse est esse. Aliter vero patet fieri non posse.

¶ Ex eodem enim genere ipsa extrema, & media, necesse est esse. Nam si non sint per se, accidentia erunt profecto.

¶ Quocirca, fieri non potest, quod geometria contrariorum vnam scientiam esse, vel duos cubos cubum esse demonstrat; aut alia quæuis scientia id, quod ad aliam pertinet, nisi in hisce, quæ sic inter sese habent,

¶ inest æneo, puta sonorum esse, vel huiusmodi aliquid, palam est quod per accidens inest triangulo. Vnde patet, quod oportet omnino si subiectum conclusionis, & medium sit penitus alterius generis, quod passio, vel non per se inest medio, vel non per se inest subiecto, & ita oportet quod alteri eorum inest per accidens. Et si quidem inest medio per accidens, erit per accidens in præmissis: si a subiecto, erit in conclusione, & hoc ex parte passionis. Sed vtroque modo oportet per accidens esse in præmissis, quantum ad hoc quod subiectum accipitur sub medio: sicut si triangulus accipitur sub æneo, aut e conuerso. Ostensum est autem, quod in demonstrationibus tam conclusio, quam præmissa sunt per se, & non per accidens. Oportet ergo & in demonstrationibus medium, & extrema eiusdem generis esse. Deinde cum dicitur.

¶ Inferat duas conclusiones ex præmissis. Quarum prima est, quod nulla scientia demonstrat aliquid de subiecto alterius scientiæ: siue sint scientiæ communiores, siue sint scientiæ disparatæ, sicut geometria non demonstrat quod contrariorum eadem est scientia. Contraria enim pertinent ad scientiam communem, scilicet ad Philoſophiam primam, vel dialecticam. Et similiter geometria non demonstrat, quod duo cubi sint vnus cubus, id est, quod ex ducta vnus numeri cubi in alium numerum, poster. Diui Tho. D 3 sur-

lect. 18.

lect. 18.

lect. 18.

furgat numerus cubus. Dicitur autē cubus numerus, qui surgit ex ductu vnus numeri in seipsum bis, sicut octonarius est numerus cubus, surgit enim ex ductu binarii in seipsum bis. Bis enim duo bis, sunt octo. Et eadem ratione viginti septem est numerus cubicus, & radix eius est tria, quia ter tria ter faciunt viginti septē.

Si ergo ducatur octo in viginti septē con- surgit numerus cubi- cus, id est ducenta, & sexdecim, cuius ra- dix est sex: quia sex- tes sex sex, sunt 216. Hoc ergo habet p- bare arithmeticus, non geometra. Et si- militer, q̄ est vnus scientiæ, non habet probare alia sciētia: nisi forte vna scien- tia sit sub alia, sicut se habet perfectiua ad geometriam, & consonantia vel har- monica, id est musi- ca; ad arithmetica. Secunda conclusio ponitur ibi.

g ¶ Est q̄ scientia de proprio subiecto non probat quodlibet accidens, sed ac- cidēs sui generis. Sic- ut si aliquid inest li- neis, non secundum q̄ sunt lineæ neq; se- cundū propria prin- cipia linearum, hoc nō demonstrat geo- metra de lineis. Sicut quod recta linea sit pulcherrima omniū linearū, aut si linea recta est cōtraria cir- culari, vel non. Hæc enim non sunt secū- dum propriū genus lineæ: sed secundum aliquid communis. Pulchrum enim & contrarium, g- nus lineæ transcendunt.

LECTIO XVI.

¶ Ostquam ex su- perioribus Phi- losophus conclusit, q̄ demonstratio non cōcludit ex extraneis principiis, nūc iterum ex supe- riorib. intendit con- cludere, q̄ demon- stratio nō est ex corruptibilibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod sempiternorum, & non corruptibilium est demonstratio. Secundo ostendit, qualiter sit eorum, quæ sunt, vt frequenter: ibi, [Eorum autem.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod demonstratio non sit corruptibiliū, sed sempiternorum. Secundo, ostendit idem de diffinitione: ibi, [Similiter se habet.] Circa primum duo facit. Primo proponit conclusionem intentam. Secundo ponit rationem probantem ipsam: ibi, [Quod autem vniuersaliter.] Primo ergo ponit duas conclusiones: quarum vna sequitur ex altera. Prima est, quod necesse est conclusionem demonstrationis huius, de qua nunc agitur, & quam possumus simpliciter dicere demonstrationem, esse perpetuam, quod quidem sequitur ex hoc, quod supra habitum est, scilicet quod propositiones ex quibus fit syllogismus, debent esse vniuersales: quod significauit per dici de omni. Secunda conclusio est, quod neque demonstratio, neque scientia est corruptibilium, loquendo simpliciter: sed solum secundum accidens. Deinde cum dicit.

b ¶ Inducit rationem ad probandum propositas conclusio- nes: quæ talis est. Conclusionis corruptibilis, & nō sempiternæ

non est in se continere quod est vniuersaliter: sed aliquando sic. Dicitur enim supra, quod dici de omni, duo continet, scilicet quod non in quodam sic & in quodam non; & iterum, quod non aliquando sic, & aliquando non. In omnibus autem cor- ruptibilibus, inuenitur aliquando sic, aliquando non. Vnde

vt altera sub altera collocetur, quo pacto ad arithmetica musica, ad geometriam perfectiua se habet.

Neq; siquid lineis inest, non vt linea sunt propriorumq; ratione principiorum, geometria demonstrat. Veluti si pulcherrima linearum sit linea recta: aut si sese habet ad circumferentiam contrario modo. Non enim hæc ratione proprii generis ipsarum, sed cuiusdam communis competunt.

LECTIO XVI.

¶ Patet autem, si propositiones sint vniuersales, ex quibus fit ratio- cinatio, necessario conclusionem quoque perpetuam esse demonstra- tionis talis, & demonstrationis omni- no. Non est igitur eorum, quæ inter- eunt, demonstratio, neque scientia simpliciter: sed tanquam per acci- dens.

Quia non est ipsius vniuersaliter, sed aliquo in tempore, & quadam etiam modo. Atq; cum est, necesse est alteram propositionem non vniuersalem esse, atq; caducam. Caducam, quoniam & ipsa conclusio talis cum illa est. Non vniuersalem, quoniam quoddam non erit eorum, quæ sub- iecti subeunt rationem. Quare fieri nequit vniuersaliter ratio cinatio; sed hoc in tempore tantum.

Similiter res sese habet, & in dif- finitionibus ipsis, quippe cum diffi- nitio principum sit demonstratio- nis; aut demonstratio positione dif- ferens, aut quadam demonstrationis conclusio.

requirit. Efficiens autem est ratio formæ: quia enim agens agit simile sibi oportet quod secundum modum agentis, sit etiam modus formæ, quæ ex actione consequitur. Ex fine autem sumitur ratio efficientis: nā omne agens agit propter finem: oportet ergo q̄ diffinitio quæ sumitur à fine, sit ratio, & causa probatiua aliarum diffinitionū, quæ sumuntur ex aliis causis. Ponamus ergo duas diffinitiones domus, quarum vna sumitur à causa materiali, q̄ est talis. Domus est cooperimē- tum constitutum ex lapidibus, & cemento, & lignis. Alia sumitur à causa finali, quæ talis est. Domus est operimentum prohibens nos à pluuiis, frigore, & calore. Potest ergo prima diffinitio demonstrari ex secunda, sic. Omne cooperimentū prohibens nos à pluuiis, & frigore, & calore: oportet q̄ sit cō- stitutum ex lignis, cemento, & lapidib. domus est huiusmodi. ergo, &c. Patet ergo q̄ diffinitio, quæ sumitur à fine, est prin- cipium demonstrationis: illa autem quæ sumitur à materia, est conclusio demonstrationis. Potest tamen vtraq; coniungi, vt sit vna diffinitio, hoc modo. Domus est cooperimentū con- stitutum ex dictis, defendens à pluuiis, frigore, & calore. Talis autem diffinitio continet totum, q̄ est in demonstratione, scilicet mediū & conclusionē. Et ideo, talis diffinitio est demonstratio, positio.

Leff. 8.

Leff. 9. c. 2.

positione differens, quia in hoc solo differt à demonstratione, quia nō est ordinata in modo, & figura. Sciendum est autem, quod quia demonstratio non est corruptibilium, sed sempiternorū, neq; diffinitio, Plato fuit coactus ponere ideas. Cū enim ista sensibilia sint corruptibilia, videbatur quod eorum non possit esse de- monstratio, neq; diffi- nitio. Et ideo vide- batur, q̄ oporteret ponere quoddā substā- tias incorruptibiles; de quibus demon- strationes, & diffini- tiones darentur. Et has sempiternas sub- stantias, vocat speci- es, vel ideas. Sed huic opinioni occurrit Arist. superius: dicens, quod demonstratio non est corruptibili- um, nisi per accidēs. Et si enim ista sensibilia corruptibilia sint in particulari, tamen in vniuersali quoddā sempiternitatem habent. Cum ergo demonstratio detur de istis sensibi- lib. in vniuersali, non in particulari: sequi- tur q̄ demonstratio non sit corruptibiliū nisi per accidēs, sempiternorum autē per se. Deinde cum dicit. d ¶ Ostendit quomodo eorum, quæ sunt vt frequenter, possit esse demonstratio, dicens: quod [eorum q̄ sæpe fiunt, sunt etiā demonstrationes, & scientiæ: sicut de defectu lunæ, qui tamē non semper est.] Nō n. semp luna deficit: sed aliquando. Hæc autem quæ sunt fre- quenter, secundum q̄ huiusmodi sunt, id est secundū quod de eis demonstratio- nes dātur, sunt sem- per: sed secundum q̄ nō sunt semper, sunt particularia. De par- ticularibus a. nō potest esse demonstra- tio, vt ostensum est: sed solū de vniuersa- lib. Vnde patet quod huiusmodi secundū q̄ de eis est demon- stratio, sunt semper. Et sicut est de defe- ctu lunæ, ita de omni- bus aliis similibus. Consideranda tamē est differentia inter ea. Quædam n. non sunt semper secundū tempus, sunt a. semp p̄ comparationē ad causam: quia nunq̄ deficit, quin posita tali causa, sequatur effectus: sicut de ef- fectu lunæ. Nunquā n. deficit, quin semper sit lunæ eclipsis, quandoq; terra diametraliter interponitur inter solem & lunā. In quibusdā vero contingit, q̄ non semper sunt, etiā p̄ comparationē ad causam: quia videlicet causæ impediti possunt. Nō enim tem-

Leff. præc.

LECTIO XVII.

¶ Quoniam autem manife- stū est quod vnumquod- que demonstrare non est: sed aut ex vnoquoque principio- rum si id, quod demonstratur, sit secundum quod est illud, nō est scire hoc quidem, si ex veris, & indemonstrabilibus mon- stratur, & immediatis.

b Est enim sic monstrare, sicut Brisso tetragonismum. Secundū commune enim demonst- rantur rationes huiusmodi, & quod alteri inest, vnde & in aliis cōue- niunt hæ rationes, non tantum proximis. Non itaque secun- dum q̄ illud est, scit, sed secun- dum accidens. Non enim con- uenit demonstrare & in aliud genus. Vnumquodque autem secundum accidens est, cum se- cundum illud non cognoscimus, secundum quod est ex principiis illius, in quantum il- lud est, vt duobus rectis æquales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex principiis ipsius. Quare si per se & illud inest, cui inest necesse est medium in eadem proximitate esse.

A per ex femine hominis generatur homo duas manus habens: sed quandoq; fit defectus, vt propter impedimentum causæ agentis vel materiæ. In vtrisque autem ordinanda sunt sic demonstrationes, vt ex vniuersalib. propositionibus, inferatur conclusio vniuersalis: remouendo illa, in quibus potest esse defectus vel ex parte temporis, vel ex parte causæ.

Patet etiam demonstrationes, atq; scientias eorum, quæ sæpe fiunt, vt Luna defectiones, & huiusmodi rerum, quo quidem sunt tales, hoc esse semper: quo vero non sunt semper, hoc esse particulares.

LECTIO XVII.

¶ Cum autem pateat fieri non posse, vt demonstreretur quodque nisi ex cuiusque principiis, si id, quod demonstratur, rei competit, vt est illa, non s. ne quippiam scitur, si ex veris, & indemonstrabilibus, medio- que variantibus ostendatur.

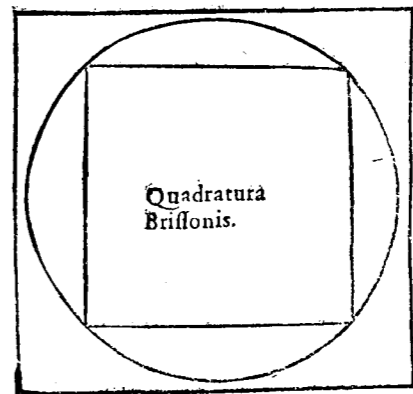
Fit enim vt quippiā perinde ostendatur, atque Brisso q̄ ad rationem ostendit. Huiusmodi nanque ratio- nes per commune quoddam ostendunt: quid & alii competit. Quapropter & ad alias res non propinquas ipsæ rationes accommodantur. Igitur res, non vt illi est, sed per acci- dens scitur. Non enim & ad aliud genus demonstratio accommoda- retur. Tunc autē vnumquodq; non per accidens scimus, cum per id cog- nitionem consequimur, per quod competit ex principiis illius quæ ratione est illi: veluti cum duobus rectis æquales habere, rerum ei sci- mus cōpetere, cui ex se competit id ipsum ex principiis huius. Quare si illud competit ei per se, cui com- petit, medium necesse est in eadem esse propinquitate.

LECTIO XVII.

Ostendat supra Philolophus q̄ demonstratio nō est ex principiis extraneis: hic autem ostēdit, quod non procedit ex communibus. Et circa hoc duo facit. Primo, ostēdit propositū. Secundo, inducit quoddā conclusionem ex dictis: ibi, [Si autem hoc est.] Circa primum duo facit. Primo, p- ponit intentum, dicens, quod quia manifestum est, quod non cōtingit vnum- quodque per vnum- quodq; demonstra- re: sed oportet quod demonstratio fiat ex vnoquoq; principio- rū, hoc modo, quod id, quod demonstra- tur, sit secundū quod est illud, id est oportet quod principia demonstrationis in- sint per se ei, quod demonstratur. Si in- quam ita est, nō sufficit ad hoc quod aliquid sciat, quod demonstratur ex veris, & immediatis: sed oportet quod ulterius demonstretur ex principiis propriis. Secundo ibi.

b ¶ Probat proposi- tum, scilicet quod non sufficiat ex veris, & immediatis aliquid demonstrare, quia sic continget aliquid demonstrare, sicut Brisso monstra- uit tetragonismum, id est quadraturam circuli: ostendens al- liquod quadratū esse circulo æquale, per aliquam principia communia, hoc modo. In quocunq; genere est: inuenire aliquid maius, & minus alicui: in eodem est inuenire & illi æquale. In genere autem quadratorum est in- uenire aliquod qua- dratū minus circulo, q̄ sc. scribatur intra circulum, & aliquod maius circulo, intra quod circulus descri-

bitur. ergo est inuenire aliquod quadratū, circulo æquale. Hæc quidem probatio est secundū commune. æquale enim & magis, & minus, excedunt genus quadranguli, & circuli. Vnde patet, quod huiusmodi rationes demonstrantur sic. u. Poster. Diui Tho. D 4 duu

Leff. 11. t.

Tex. c. 21.

Tex. c. 22.

Leff. 9. t. 2.

Sum aliquid commune: quia medium alteri inest, quam ei de quo fit demonstratio. Et ideo huiusmodi rationes conueniunt aliis, & non conueniunt istis, de quibus dantur, tanquam proximis. Vnde patet, quod qui scit per huiusmodi rationes, non scit secundum illud, quod est, id est per se: sed per accidens tantum. Si enim esset secundum se, non conueniret demonstratio in aliud genus. Vnde quodque enim scimus secundum accidens, cum non cognoscimus illud secundum quod est ex principiis illius, id est secundum quod est ex principiis per se. Sicut habere tres angulos aequales duo bis rectis, id est triangulo per se, id est secundum quod est ex principiis illius. Quare si per se inest medium acceptum conclusioni necesse esset in eadem proximitate esse, id est proximum esse secundum genus conclusionis. Tertio ibi.

Excludit quandam dubitationem. Contingit enim aliquando medium demonstrationis non esse in eodem genere cum demonstratione. Quod qualiter contingat ostendit dicens: Si vero non sit medium in eadem proximitate conclusioni, sed hoc modo sicut demonstratur aliquid in harmonica, id est, in Musica per Arithmetica: verum quidem est, quod huiusmodi etiam similiter demonstratur. Fit enim demonstratio in inferiori scientia: ut ostensum est, sicut & in scientia superiori per principia superioris. Sed in hoc differt, quod alterius scientia scilicet inferioris est tantum scire quia: genus enim subiectum inferioris scientia, est alterum a genere subiecto superioris scientia, ex qua sumuntur principia. Sed scire propter quid, est superioris scientia, cuius per se sunt illae passionis. Cum enim passio inest subiecto propter medium, illa scientia considerabit propter quid, ad quam pertinet medium: cuius per se est passio, quae demonstratur. Si vero subiectum sit ad aliam scientiam pertinens, illius scientia non erit propter quid, sed quia tantum. Nec tali subiecto per se conueniet passio demonstrata de ipso, sed per medium extraneum. Si vero medium & subiectum pertineat ad eandem scientiam, tunc illius scientia erit scire propter quid, & quia. Remota autem dubitatione, ulterius conclusionem intentam principaliter inducit: dicens: Quod ex praedictis patet, quod non est demonstrare unumquodque simpliciter, id est quocumque modo: sed secundum hoc, quod demonstratur ex propriis principiis uniuscuiusque. Sed & principia propria singularum scientiarum habent aliquid commune prius eis. Deinde cum dicit.

Inducit quandam conclusionem sequentem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inducit conclusionem dicens, quod [si hoc verum est], scilicet quod demonstrationes in singulis principia scientiarum habent aliquid prius se, quod est commune: manifestum est, quod non est uniuscuiusque scientia demon-

strare principia sua propria. Illa enim priora principia per quae possunt probari singularum scientiarum propria principia, sunt communia principia omnium, & illa scientia, quae considerat huiusmodi principia communia, est propria omnibus, id est ita se habet ad ea, quae sunt communia omnibus, sicut se habent aliae scientiae particulares ad ea, quae sunt propria; sicut cum subiectum arithmeticae sit numerus, ideo arithmetica considerat ea, quae sunt propria numeri. Similiter prima philosophia, quae considerat omnia principia, habet pro subiecto ens, quod est commune ad omnia: & ideo considerat ea, quae sunt propria entis, quae sunt omnibus communia: tanquam propria sibi. Secundo cum dicit.

Ostendit praeminentiam huiusmodi scientia, quae considerat principia communia, scilicet prima Philosophia ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quia scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causis causis. Quando enim aliquis scit ex causis causis, tunc non intelligit ex prioribus. & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientiae probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientia, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior: & scientia illa, scilicet philosophia prima erit maxime scientia. Tertio ibi.

Redit ad principalem conclusionem, & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus: nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometriae procedit ad scientias inferiores, sicut ut sunt artes mechanicae, quae utuntur mensuris: aut speculativae, sicut scientiae quae sunt de visu, ut perspectivae, quae sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, id est musicam.

Ostendit praeminentiam huiusmodi scientia, quae considerat principia communia, scilicet prima Philosophia ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quia scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causis causis. Quando enim aliquis scit ex causis causis, tunc non intelligit ex prioribus. & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientiae probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientia, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior: & scientia illa, scilicet philosophia prima erit maxime scientia. Tertio ibi.

Redit ad principalem conclusionem, & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus: nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometriae procedit ad scientias inferiores, sicut ut sunt artes mechanicae, quae utuntur mensuris: aut speculativae, sicut scientiae quae sunt de visu, ut perspectivae, quae sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, id est musicam.

Ostendit praeminentiam huiusmodi scientia, quae considerat principia communia, scilicet prima Philosophia ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quia scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causis causis. Quando enim aliquis scit ex causis causis, tunc non intelligit ex prioribus. & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientiae probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientia, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior: & scientia illa, scilicet philosophia prima erit maxime scientia. Tertio ibi.

Redit ad principalem conclusionem, & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus: nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometriae procedit ad scientias inferiores, sicut ut sunt artes mechanicae, quae utuntur mensuris: aut speculativae, sicut scientiae quae sunt de visu, ut perspectivae, quae sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, id est musicam.

Ostendit praeminentiam huiusmodi scientia, quae considerat principia communia, scilicet prima Philosophia ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quia scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causis causis. Quando enim aliquis scit ex causis causis, tunc non intelligit ex prioribus. & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientiae probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientia, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior: & scientia illa, scilicet philosophia prima erit maxime scientia. Tertio ibi.

Redit ad principalem conclusionem, & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus: nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometriae procedit ad scientias inferiores, sicut ut sunt artes mechanicae, quae utuntur mensuris: aut speculativae, sicut scientiae quae sunt de visu, ut perspectivae, quae sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, id est musicam.

Ostendit praeminentiam huiusmodi scientia, quae considerat principia communia, scilicet prima Philosophia ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quia scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causis causis. Quando enim aliquis scit ex causis causis, tunc non intelligit ex prioribus. & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientiae probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientia, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior: & scientia illa, scilicet philosophia prima erit maxime scientia. Tertio ibi.

Leet. 55.

principia sunt proxima illis, quae debent demonstrari: quae hic dicuntur prima, sicut & supra dicebantur extrema, vel oportet proxima esse primis principiis indemonstrabilibus. Secundo ibi.

Determinat de principiis propriis & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo enim determinat de principiis propriis & communibus. Secundo ostendit, qualiter ad huiusmodi principia se habeant huiusmodi demonstratiuae scientiae, ibi, [Non contingere autem.] Circa primum duo facit. Primo distinguit principia a non principiis. Secundo, principia adiuuicem, ibi, [Sunt autem quibus.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quae sunt principia, & dicit, quod principia in unoquoque genere sunt illa, quae cum sint vera, tamen non conueniunt ea demonstrare in illa scientia, in qua sunt principia. Dicit autem, cum sint vera, ad differentiam falsorum, quae non demonstrantur in aliqua scientia. Secundo ibi.

Ostendit conuenientiam & differentiam inter principia & non principia. Conueniunt enim principia cum non principiis in hoc, quod de utrisque oportet accipere, quasi supponendo, quod significet, & prima, id est, principia, & quae sunt ex his, id est, quae ex principiis sumuntur, quia quod quid est, proprie pertinet ad scientiam, quae est de substantia, scilicet ad Philosophiam primam, a qua omnes aliae hoc accipiunt. Sed in hoc differunt principia, & quae sunt ex principiis, quia de principiis oportet accipere supponendo, quod sunt. De aliis autem, quae sunt ex principiis, oportet demonstrare, quia sunt. Sicut in mathematicis accipitur supponendo, & quid est unitas, quae est principium, & quid est rectum, & quid est triangulus, quae non sunt principia, sed passionis. Sed quod unitas sit, aut quod magnitudo sit, accipit Mathematicus quasi principia: alia vero demonstrat, scilicet quae sunt ex principiis. Demonstrat enim triangulum aequilaterum, & angulum rectum, & etiam hanc lineam rectam esse. Deinde cum dicit.

Distinguit principia adiuuicem. Et primo principia propria a communibus. Secundo, communia adiuuicem: ibi, [Non est autem suppositio.] Prima dividitur in duas. Primo diuidit principia propria & communia. Secundo, manifestat quoddam, quod poterat esse dubium, ibi, [Quoddam tamen scientias.] Circa primum tria facit. Primo ponit diuisionem: dicens, quod principiorum, quibus utimur in demonstratiuis scientiis, alia sunt propria uniuscuiusque scientiae: alia vero communia. Et quia posset videri con-

T.com. 25.

Leet. seq. imme.

trarium ei, quod supra ostensum est, quia scientiae demonstratiuae non procedunt ex communibus, ideo subiungit, quod [principia communia accipiuntur in vnaqueque scientia demonstratiua secundum analogiam,] id est, secundum quod sunt proportionata illi scientiae. Et hoc est, quod subdit, exponens, quod [vile est accipere] huiusmodi principia in scientiis, in quantum pertinent ad genus subiecti, quod continetur sub illa scientia. Secundo ibi.

Exemplificat de utrisque, dicens, quod propria principia sunt, ut lineam esse huiusmodi, vel rectum. Tam enim subiecti, quam passionis distinctio, in scientiis, pro principio habetur. Communia vero principia sunt, ut si ab aequalibus aequalia demis, quae remanent, sunt aequalia, & aliae communes animi conceptiones. Tertio ibi.

Ostendit, quomodo primis principiis scientiae demonstratiuae utantur. Et primo quidem de communibus dicit, quod [sufficiens est accipere unumquodque istorum] communium, quantum pertinet ad genus subiectum, de quo est scientia. [Idem enim faciet] Geometria, si non accipiat praemissum principium commune in sua communitate, [sed solum in magnitudinibus, & Arithmetica solum in numeris.] Ita enim poterit concludere Geometria, si dicat, si ab aequalibus magnitudinibus aequales auferas magnitudines, quae remanent, sunt aequales, sicut si diceret, si ab aequalibus aequalia demas, quae remanent, sunt aequalia. Et similiter dicendum est de numeris. Secundo ibi.

Ostendit, qualiter demonstratiuae scientiae utantur primis principis. & dicit, quod propria principia sunt, quae supponuntur esse in scientiis, scilicet subiecta, circa quae scientia speculatur ea, quae per se inest eis. Sicut Arithmetica considerat unitatem, & Geometria considerat signa, id est, puncta & lineas. Praedictae enim supponunt esse, & hoc esse, id est, supponunt de eis, & quae sunt, & quid sunt. Sed de passionibus supponunt, quid significet vnaquaeque. Sicut Arithmetica supponit, quid est par, & quid est impar, id est, quid est numerus quadratus, aut cubus. Et Geometria supponit, quid est rationale in lineis. Dicitur enim rationalis linea, de qua possumus ratiocinari per lineam datam. Huiusmodi autem est omnis linea commensurabilis lineae datae: quae vero est incommensurabilis ei, vocatur irrationalis vel surda. Similiter & Geometria supponit, quid est reflexus aut curuus. Sed praedictae scientiae demonstrant de omnibus praedictis passionibus, quod

Ex utraque autem, quibus in demonstratiuis utuntur scientiis, alia cuiusque scientia propria, alia communia sunt. Communia tamen similitudine rationis: quippe cum usus eorum tantum sese extendat, ut in quacumque scientia, quantum cuiusque subiecto generi congruit.

Propria sunt, ut lineam esse talem, rectumve. Communia, ut si ab aequalibus aequalia demas, ea, quae restant, aequalia sunt.

Atque horum unumquodque cuiusque satisficit ad cuiusque genus accommodatum. Idem enim hoc faciet, & si non ut omnibus ipsum accipiet geometria: sed de magnitudinibus tantum, & arithmetica de numeris solum.

Sunt etiam & ea propria, circa quae scientia considerat ea, quae per se illis inest. Atque hoc & esse, & quid sunt, scientiae sumunt. Ut unitates Arithmetica: puncta suae lineae Geometria.

Ostendit, qualiter demonstratiuae scientiae utantur primis principis. & dicit, quod propria principia sunt, quae supponuntur esse in scientiis, scilicet subiecta, circa quae scientia speculatur ea, quae per se inest eis. Sicut Arithmetica considerat unitatem, & Geometria considerat signa, id est, puncta & lineas. Praedictae enim supponunt esse, & hoc esse, id est, supponunt de eis, & quae sunt, & quid sunt. Sed de passionibus supponunt, quid significet vnaquaeque. Sicut Arithmetica supponit, quid est par, & quid est impar, id est, quid est numerus quadratus, aut cubus. Et Geometria supponit, quid est rationale in lineis. Dicitur enim rationalis linea, de qua possumus ratiocinari per lineam datam. Huiusmodi autem est omnis linea commensurabilis lineae datae: quae vero est incommensurabilis ei, vocatur irrationalis vel surda. Similiter & Geometria supponit, quid est reflexus aut curuus. Sed praedictae scientiae demonstrant de omnibus praedictis passionibus, quod

Sunt, & quae accipiuntur esse, circa quae scientia speculatur, quae sunt per se: ut Arithmetica unitates. Geometria autem signa & lineae.

Leet. praec.

Tex. co. 24.

Leet. 15.

LECTIO XVIII.

LECTIO XVIII.

Difficile autem noscere est, si sciuit, aut non. Difficile enim noscere

At vero difficile admodum est sese percipere quempiam, si sciat, nec ne. Est enim

LECTIO XVIII.

LECTIO XVIII.

Postquam ostendit, quod demonstratio non procedit ex principiis communibus, sed ex propriis, hic ad euidentiā praemissorum, determinat de principiis propriis, & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit necessitatem huiusmodi determinationis, dicens, quod difficile est cognoscere, utrum sciamus ex propriis principiis, quod solum est vere scire, aut non ex propriis. Opinatur namque se scire, si habeant syllogismum ex aliquibus veris, & primis. Sed hoc non est verum: imo oportet quod ad hoc, quod nos sciamus, quod

Postquam ostendit, quod demonstratio non procedit ex principiis communibus, sed ex propriis, hic ad euidentiā praemissorum, determinat de principiis propriis, & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit necessitatem huiusmodi determinationis, dicens, quod difficile est cognoscere, utrum sciamus ex propriis principiis, quod solum est vere scire, aut non ex propriis. Opinatur namque se scire, si habeant syllogismum ex aliquibus veris, & primis. Sed hoc non est verum: imo oportet quod ad hoc, quod nos sciamus, quod

sunt, per principia communia, id est, ex illis principiis, quæ demonstrantur ex principiis communibus. Et quod dictum est de Geometria & Arithmetica, intelligendum est de Astrologia. [Omnis enim scientia demonstratiua est circa tria,] quorum vnum est genus subiectum, cuius per se passiones scrutantur. Et aliud est, communes dignitates, ex quibus, sicut ex primis demonstrat. Tertium autem passiones, de quibus vnaquæque scientia accipit, quid significant. Deinde cum dicit.

b Manifestat quoddam, de quo poterat esse dubium. Quia enim dixit, quod scientiæ supponunt de principiis, quia sunt de passionibus, quid sunt, de subiectis autem vtrunque, posset aliquis credere, quod oporteret specialem fieri mentionem de omnibus istis. Vnde hoc remouet, dicens, quod nihil prohibet, quasdam scientias despicere quædam prædictorum, id est, non facere mentionem expressam de præmissis, sicut quando non facit mentionem de hoc, quod supponat, genus subiectum esse, si sit manifestum, quod sit, quia non est similiter manifestum de omnibus, quod sint, sicut quod sit numerus, & quod sit calidum & frigidum: quorum vnum est propinquum rationi, alterum sensui. Similiter & quædam scientiæ de passionibus non supponunt, quid significant, expressam mentionem de eis faciendo. Sicut etiam non oportet, quod de communibus principiis semper scientiæ faciant mentionem, quia nota sunt. Nihilominus tamen tria prædicta naturaliter sunt in scientia qualibet supponenda.

LECTIO XIX.

a Postquam diuisit Arist. principia communia à propriis, hic distinguit communia principia adinuicem. Et diuiditur in tres partes. In prima ponit distinctionem principiorum communium adinuicem. In secunda ostendit differentiam diffinitionis à quodam genere principiorum communium: ibi, [Termini igitur non.] In tertia excludit quendam errorem, ibi, [Species quidem igitur.] Circa primum duo facit. Primo distinguit communes

neas. Hæ enim recipiunt esse, & hoc esse. Horum autem passiones per se, quid quidem significet vnaquæque, accipiunt, vt Arithmetica quidem, quid impar, aut par, aut quadrangulus, aut cubus: Geometria vero, quid irrationale, aut reflecti, aut curuare. Quod autem sint, demonstrant per communia, & ex his, quæ demonstrantur per communia. Et Astrologia similiter. Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcunq; esse ponuntur. Hæc sunt autem, genus, cuius per se passionum speculatiua est, & quæ communes dignitates dicuntur, ex quibus primis demonstrant, & tertium passiones, quarum quid significant vnaquæque accipit.

b Quasdam tamen scientias nihil prohibet quædam eorum despicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestum, quoniam est. Non enim similiter manifestum, quod numerus sit, & quod calidum & frigidum. Et passiones non est recipere, quid significant, si sint manifestæ, sicut nec communia non recipit, quid significet, quod est equalia ab æqualibus demere, quoniam notum est. Sed nihil minus tria hæc necessaria sunt, circa quod demonstratur, & quæ demonstrantur, & ex quibus.

LECTIO XIX.

a Non est autem suppositio, neque petitio, quod necesse est propter seipsum esse: & videri necesse est. Non enim ad exterius rationem est: sed ad eam, quæ est in anima, quoniam neque syllogismus. Semper enim est instare ad exterius rationem, sed ad interius rationem non semper.

b Quæcunque igitur demonstrabilia accipit esse ipse non demonstrans, hæc quidem probabilia si accipiat, discenti supponuntur, & non est simpliciter suppositio, sed ad illum fo-

ostendit differentiam diffinitionis à quodam genere principiorum communium: ibi, [Termini igitur non.] In tertia excludit quendam errorem, ibi, [Species quidem igitur.] Circa primum duo facit. Primo distinguit communes

animi conceptiones à petitionibus, siue suppositionibus. Secundo petitiones & suppositiones adinuicem, ibi, [Quæcunque quidem igitur.] Circa primum considerandum est, quod communes animi conceptiones habent aliquid commune cum aliis principiis demonstrationis, & aliquid proprium. Commune quidem habent, quia necesse est, tam ista, quam alia principia per se esse vera. Proprium autem est horum principiorum, quod non solum necesse est ea per se vera esse, sed etiam necesse est videri, quod sint per se vera. Nullus enim potest per se opinari contraria eorum. Dicit ergo, quod illud principium, quod necesse est non solum per se ipsum esse, sed etiam videri, scilicet cõmunis animi conceptio vel dignitas: non est neque petitio, neque suppositio. Quod se probat: Petitio & suppositio exteriori ratione cõfirmari possunt, id est, argumentatione aliqua. Sed communis animi conceptio non est ad exterius rationem, quia non potest probari per aliquam argumentationem, sed est ad eam rationem, quæ est in anima, quia lumine naturali intellectus statim sit nota. Et quod non sit ad exterius rationem, patet, quia non sit syllogismus per aliquod exterius, ad probandas huiusmodi communes animi conceptiones. Et quod huiusmodi non sunt notæ per exteriorem rationem, sed per interiorem, probat per hoc, quod exteriori ratione potest instari, vel vere, vel apparenter: interiori autem ratione non est possibile semper instari. Et hoc ideo, quia nihil est adeo verum, quia voce potest negari. Nam & hoc principium notissimum, quod non contingit idem esse, & non esse, quidam ore negauerunt. Quædam vero adeo vera sunt, quod eorum opposita intellectu capi non possunt, & ideo in interiori ratione eis obuiari non potest, sed solum exteriori, quæ est per vocem. Et huiusmodi sunt communes animi conceptiones. Deinde cum dicit.

At horum per se affectuum, quid quidem quisq; significat, sumunt, vt Arithmetica, quid par, quid impar, quid quadratum, quid quoq; cubus. Geometria, quid expers rationis, quid frangi, quid concurrere, & huiusmodi cetera. Demonstrant autem ipsos esse, & per communia, & per ea, quæ demonstrata sunt. Eadem & Astrologia facere solet. Omnis namq; demonstratiua scientia circa tria versatur. Sunt enim ea, quæ ponit esse. Hæc autem sunt genus, cuius per se affectuum est contemplatrix, & ea, quæ communes dignitates dicuntur, ex quibus primis demonstrat, & tertiam affectus, quorum, quid quisq; significat, sumit.

H Nihil tamen prohibet, scientiarum nonnullas, horum præterire nonnullas, veluti genus non supponere esse, si pateat esse. Non enim æque patet numerum esse, & frigidum, atq; calidum. Et affectus non sumere, quid significant, si sint clari, sicut nec dignitates, vt quid significat æqualia ab æqualibus auferre, quia est notum. Sed nihilominus hæc tria quod scientia demonstrat, & ea, quæ demonstrat, atq; ea, ex quibus demonstrat.

LECTIO XIX.

Non est autem id suppositio sane, quod necesse est esse per se ipsum, atq; videri. Demonstratio namq; non in oratione, quæ est extra, sed in oratione, quæ est in mente, consistit; quando quidem neque ratiocinatio videtur in illa consistere. Etenim sit, vt semper aduersus externam orationem per inficiationem obstat. At non semper aduersus eam, quæ est in mente.

Quod igitur demonstrari quidem potest, non demonstratum autem à se, quispiam sumit id, aut supponit, si ita esse discenti videtur, atq; non absolute quidem, sed ad illum tantum, id est, suppositio, aut postulat, si nul-

teriori, quæ est per vocem. Et huiusmodi sunt communes animi conceptiones. Deinde cum dicit.

b Distinguit suppositiones abinuicem. Sciendum tamen est, quod aliquid commune habent, & etiam in aliquo differunt.

Le. 17.

runt. Hoc quidem commune est eis, quod cum sint demonstrabilia, tamen demonstrator accipit ea non demonstrans, & præcipue, quia non sunt demonstrabilia per suam scientiam, sed per aliam, vt supra dictum est. Vnde & inter immediata principia computantur, quia demonstrator videtur eis absq; medio, eo quod medium non habeant in illa scientia. Differunt autem adinuicem: quia si quidem talis suppositio sit probabilis addiscenti, cui sit demonstratio, dicitur suppositio. Et sic suppositio non dicitur simpliciter, sed ad aliquid. Si vero ille nec sit eiusdem opinionis, neq; contrariæ, oportet quod demonstrator hoc ab eo petat, & tunc dicitur petitio. Si autem sint contrariæ opinionis, tunc erit quæstio, de qua oportet disputari inter eos. Hoc tamen omnibus commune est, quod vnoquoque eorum videtur demonstrator, non demonstrans, cum sit demonstrabile.

c Terminus igitur non sunt suppositiones, nihil enim esse, aut non esse dicunt. Sed in propositionibus sunt suppositiones. Terminus autem non, sed solum intelligere oportet. Hæc autem non est suppositio, nisi & audire suppositionem aliquis esse dicat. Sed quorumcunq; existentium in eo, quod illa sunt, sit cõclusio.

d Neq; geometra falsa supponit, sicut quidam affirmant, dicentes, quod non oportet falso vti geometram, mentiri autem dicentem vnus pedis esse, non vnus pedis, aut rectam scriptam, non rectam esse. Sed geometra nihil concludit secundum hanc lineam, quam ipse posuit, sed quæ per hanc ostenduntur.

e Amplius petitio & suppositio omnis, aut sicut totum est, aut sicut in parte, termini autem neutri horum.

f Species quidem igitur esse, aut vnum aliquid extra multa, non necesse est, si demonstratio erit. Esse tamen vnum de multis verum dicere necesse est. Non enim erit vniuersale, nisi hoc sit. Si vero vniuersale non sit, medium non erit, quare neque demonstratio. Oportet itaque aliquid vnum & idem de pluribus esse, non æquiuoce in demonstratione.

Le. 16. tex. exp. 2.

a Non contingere autem simul affirmare & negare, neque vna recipit demonstrationem. Sed si indigeat demonstra-

Le. 16. tex. exp. 2.

tionem. Hoc quidem commune est eis, quod cum sint demonstrabilia, tamen demonstrator accipit ea non demonstrans, & præcipue, quia non sunt demonstrabilia per suam scientiam, sed per aliam, vt supra dictum est. Vnde & inter immediata principia computantur, quia demonstrator videtur eis absq; medio, eo quod medium non habeant in illa scientia. Differunt autem adinuicem: quia si quidem talis suppositio sit probabilis addiscenti, cui sit demonstratio, dicitur suppositio. Et sic suppositio non dicitur simpliciter, sed ad aliquid. Si vero ille nec sit eiusdem opinionis, neq; contrariæ, oportet quod demonstrator hoc ab eo petat, & tunc dicitur petitio. Si autem sint contrariæ opinionis, tunc erit quæstio, de qua oportet disputari inter eos. Hoc tamen omnibus commune est, quod vnoquoque eorum videtur demonstrator, non demonstrans, cum sit demonstrabile.

LECTIO XX.

a Non contingere autem simul affirmare & negare, neque vna recipit demonstrationem. Sed si indigeat demonstra-

A sunt quædam particularia, manifestum est, quod de his lineis non demonstrat aliquid, neque etiam ex eis, sed videtur eis, vt exemplis vniuersalium, quæ per exempla intelliguntur, de quibus, & ex quibus demonstrat. Deinde cum dicit.

la prorsus discenti de hoc opinio, vel etiam contraria insit. Atq; interest inter suppositionem postulationemve. Etenim id est postulatio, quod est contrarium opinioni discentis, vel quod est quidem demonstrabile, sumit autem quispiam illud atq; videtur, non demonstratio.

B Diffinitiones igitur, cum affirmationes aut negationes non sint, suppositiones non esse patet, quas quidem vt genus complectitur suppositio. Diffinitiones præterea percipiuntur solum oportet. At id non est suppositio, nisi quispiam & audire suppositionem dixerit esse. Sed ea sunt suppositiones, quæ cum sint, hoc ipso quod sunt, emergit ipsa cõclusio.

Neg, geometra falsa supponit, quemadmodum nonnulli putarunt, qui quidem (inquunt) demonstrantem falsis vt suppositionibus non oportere, geometram vero falsa supponere designatam lineam, nunc pedalem, nunc rectam esse dicentem, quæ quidem non recta est, non pedalis. Nam geometra, cum non sit ea lineam, quam designauit, aut protulit ore, concludere solet, sed cum ea sint, quæ per illa significantur, ac indicantur, quæ designauit ac protulit ipse.

Insuper omnis postulatio suppositioq; aut vniuersalis est, aut particularis. At neutrum istorum diffinitionibus competit, quare diffinitiones, suppositiones postulationesq; non sunt.

Formas igitur, aut vnum quid præter ipsa multa non necesse est esse, si demonstratio est, tamen verum est dicere necessario, vnum esse de pluribus prædicandum. Nam si id non sit, vniuersale sane non erit, at si vniuersale non sit, non erit medium ipsum: quare nec demonstratio. Esse igitur vnum quid oportet, idemq; de pluribus non solum communi nomine prædicandum.

LECTIO XX.

LECTIO XX.

Nulla autem demonstratio sumit fieri non posse, vt simul idem affirmetur, atque negetur, nisi fuerit opus, vt hoc etiam pacto

nia & propria. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, qualiter se habeant demonstrationes scientiæ circa communia. In secunda ostendit, qualiter se habeat circa propria, ibi, [Si autem idem est interrogatio.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, qualiter demonstratiua scientiæ circa prima

fitio, vel petitio est in toto, vel in parte, id est, est propositio vniuersalis, vel particularis: sed diffinitiones neutrum horum sunt, quia in eis nihil ponitur, siue prædicatur, neque vniuersaliter, neque particulariter. ergo, & cetera. Deinde cum dicit.

f Ostendit expressis, quod non est necessarium ponere ideas, vt Plato posuit. Ostensum est enim supra, quod demonstrationes de vniuersalibus sunt, & hoc modo sunt de sempiternis. Non igitur necesse est ad hoc, quod demonstratio sit, species esse, id est, ideas, aut quodcunque vnum extra multa, sicut ponebant Platonicæ mathematica separata cum ideis, vt sic demonstrationes possint esse de sempiternis, sed necessarium est esse vnum in multis, & de multis, si demonstratio debet esse, quia non erit vniuersale, nisi sit vnum de multis. Et si non sit vniuersale, non erit medium demonstrationis. ergo nec demonstratio. Et oportet mediū demonstrationis esse vniuersale, patet per hoc, quod oportet medium demonstrationis esse vnum & idem de pluribus prædicatum, non æquiuoce, sed secundum rationem eandem, quæ est ratio vniuersalis. Si autem æquiuoce esset, posset accidere vitium in arguendo. Deinde cum dicit.

Le. 16. tex. exp. 2.

Le. 16. tex. exp. 2.

principia inter communia se habeant. Secundo, quomodo se habeant communiter circa omnia principia communia, ibi, [Communicant autem omnes scientiæ.] Circa primum duo facit, quia primo ostendit, qualiter se habeant demonstratiua scientiæ circa hoc principium, quod non contingit idem simul affirmare vel negare. Secundo, quomodo se habeat circa istud principium, de quolibet est affirmatio vel negatio vera: ibi, [Omne autem affirmare.] Hæc enim duo principia omnium sunt prima, ut probatur in 4. Metaphy. Dicit ergo primo, quod nulla demonstratio accipit hoc principium, quod non contingit simul affirmare, & negare. Si enim aliqua demonstratio eo vteretur ad ostendendum aliquam conclusionem, oportet quod sic eo vteretur, quod acciperet primum, id est, maiorem extremitatem affirmari de medio, & non negari. Quia si acciperet affirmationem & negationem ex parte medij, nihil differt, utrum sic vel sic esset. & eadem ratio est de tertio, id est, de minori extremitate per comparationem ad medium. Verbi gratia: Sit animal primum, Homo mediū, & Callias tertium. Si quis vellet ut prædicto principio in demonstratione, oportet sic arguere: Omnis homo est animal, & non est non animal: Callias est homo. ergo Callias est animal, & non est non animal. Cum enim dicat, omnis homo est animal, nihil differt, verū etiā hæc sit vera, non homo est animal, vel non sit vera. Et similiter in conclusione non differt, ex quo Callias est animal, utrum non Callias sit animal, vel non animal. Et huius causa est, quia primum non oportet dici de solo medio: sed potest dici etiam de aliquo quodam, quod est diuersum a medio, quod significatur per negationem medij, propter hoc, quod primum dicitur de pluribus quandoque, quam medium, sicut animal de pluribus, quam homo. Unde dicitur de equo, qui non est homo. Unde si accipiat medium idem, & non idem, id est, si accipiat medium affirmatiuum & negatiuum, ut cum dico, homo & non homo est animal, nihil facit ad conclusionem. Cum autem accipiat affirmatio & negatio ex parte maioris extremitatis, differunt quidem quantum ad conclusionem, & etiam quantum ad veritatem præmissarum. Si enim homo est

Text. com. 9.

Leet. 6. text. expo. 2.

Text. 6. 2. 7.

re conclusionem sic ostenditur, quod accipientibus primum de medio, quod verum sit affirmare, negare autem non verum. Medium autem nihil differt esse & non esse accipere: similiter autem & tertium. Si enim affirmetur, de quo homine verum est dicere animal, quamuis non hominem verum: sed si solum hominem animal esse omne, non animal autem non, erit id verum dicere; Calliam, & non Calliam: non animal autem non. Causa autem est, quod primum non solum de medio dicitur, sed de alio, propter quod de pluribus. Quare si neq; medium & idem & non idem est, ad conclusionem nihil differt.

b Omne autem affirmare, aut negare, quæ est ad impossibile, demonstratio accipit, & hoc neque semper vniuersale, sed quantum sufficiens est. Sufficiens autem est in genere. Dico autem in genere, ut circa quod genus demonstrationes sunt, sicut dictum est prius.

c Communicant autem scientiæ omnes secundum communia. Communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes: sed non de quibus demonstrant, neque quod demonstrant.

d Sed Dialectica de omnibus; & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia, ut quidem omne affirmare, aut negare, aut quod est æqualia ab æqualibus, aut talium quælibet. Sed Dialectica non est sic diffinitorum quorundam, neque generis alicuius vnus. Non enim interrogaret. Non est enim interrogare demonstrantem, propter id, quod oppositorum esse non demonstrat idem. Ostensum autem est hoc in his, quæ de syllogismo:

F set non animal, non esset verum, quod homo est animal, neque sequeretur, quod Callias esset animal. Tamen nihil plus certificatur, cum dicitur, homo est animal, & homo non est non animal, quæ cum dicitur, solum homo est animal. Idem enim intelligitur per vtutur. Et sic manifestum est, quod demonstrationes non vtuntur hoc principio, sed quod affirmatio & negatio non sint simul vera, neque ex parte prædicati, neque ex parte subiecti. Deinde cum dicitur, b ¶ Ostendit, quomodo demonstratiua scientiæ vtantur hoc principio, de quolibet est affirmatio vel negatio vera: Et dicit, quod hoc principium accipit demonstratio, quæ est ad impossibile. In hac enim demonstratione probatur aliquid esse verum, per hoc, quod eius oppositum est falsum. Quod nequaquam contingeret, si possibile esset, quod utrumque oppositorum esset falsum. Non tamen semper vtitur prædicta demonstratio hoc principio, quia quandoque illud oppositum, quod ostenditur esse falsum, ad non est negatio, sed contrarium immediatum. Sicut si ostenderetur aliquid esse verum, per hoc, quod eius oppositum falsum est, scilicet ipsum esse impossibile, ducendo ad impossibile. Neque vtitur etiam hoc principio vniuersaliter, id est, in sua vniuersalitate, sed sub his terminis, ens & non ens, sed in quantum est sufficiens in genere aliquo, vel in quantum contrahitur ad genus subiectum. Et dico de illo primo genere, circa quod iunt demonstrationes. Sicut enim in geometria accipitur rectum & non rectum, vt cum ostenditur aliqua linea esse recta propter hoc, quod est falsum, eam esse non rectam, ducendo ad impossibile. Deinde cum dicitur, c ¶ Ostendit, quomodo demonstratiua scientiæ se habeant communiter ad alia principia communia. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, quod omnes scientiæ in principijs communibus communicant hoc modo, quod omnes vtuntur eis, sicut ex quibus demonstrant, quod est vt eis vt principijs. Sed non vtur eis, vt de quibus aliquid demonstrant, vt de subiectis, neque sicut quod demonstrat, id est, in conclusionibus. Secundo ibi, d ¶ Ostendit, quod quædam scientiæ vtuntur principijs communibus alio modo, quam dictum est. Dialectica enim est de

Hoc autem omne, inquam, affirmandum, aut negandum esse, ea demonstratio sumit, qua deducitur ad id, quod fieri nequit. Nec tamen semper vniuersaliter, sed quo ad satis est generi, circa quod genus demonstrationes asseruntur, sicut & prius est dictum.

Conueniunt autem inter se scientiæ omnes in hisce, quæ communia sunt, non in hisce, de quibus demonstrant, nec in his etiam, quæ demonstrant. Communia autem ea dico, quibus sic vtuntur, vt ex ipsis demonstrant.

Differendi quoque facultas cum omnibus conuenit, & si qua vniuersaliter ipsa communia ostendere nitatur, velut omne quoduis affirmetur, aut negetur oportet, vel ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia sunt ea, quæ restant, v. l. talium aliqua. Atque ipsa differendi facultas non est sic diffinitorum quorundam, neque generis cuiusdam. Non enim interrogaret. Demonstranti namque, non licet interrogare, propterea quod hoc autem demonstrat ut in hisce, quæ de ratiocinatione sunt pertractata.

modo demonstratiua scientiæ se habeant communiter ad alia principia communia. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, quod omnes scientiæ in principijs communibus communicant hoc modo, quod omnes vtuntur eis, sicut ex quibus demonstrant, quod est vt eis vt principijs. Sed non vtur eis, vt de quibus aliquid demonstrant, vt de subiectis, neque sicut quod demonstrat, id est, in conclusionibus. Secundo ibi, d ¶ Ostendit, quod quædam scientiæ vtuntur principijs communibus alio modo, quam dictum est. Dialectica enim est de

communibus, & aliqua alia scientia est de communibus, sicut philosophia prima, cuius subiectum est ens, & considerat quæ consequuntur ens, vt proprias passiones entis. Sciendum tamen, quod alia ratione est de communibus Logica, & Philosophia prima. Philosophia enim prima est de communibus, quia eius consideratio est circa ipsas res communes, scilicet circa ens & partes eius. Et quæ circa omnia, quæ sunt, habet negotia: ratio, Logica autem est de operationibus rationis, Logica etiam erit de his, quæ communia sunt omnibus, id est, de intentionibus rationis, quæ ad omnes res se habent. Non autem ita, quod ipsa Logica sit de ipsis rebus communibus, sicut de subiectis. Considerat enim Logica, sicut subiectum, syllogismum, & enunciationem, prædicatū, aut aliquid huiusmodi. Pars autem Logica, quæ demonstratiua est, est circa omnes intentiones veretur, docendo, quomodo fiunt demonstratiua scientiæ, non tamen procedendo ex communibus intentionibus ad aliquid ostendendum de rebus, quæ sunt subiecta aliarum scientiarum. Sed hoc Dialectica facit, quia ex communibus intentionibus probat arguendo ad ea, quæ sunt aliarum scientiarum, siue sint propria, siue sint communia, maxime tamen ad communia. Sicut argumentatur, quod odium est in concupiscibili, in qua est amor, & ex hoc, quod contraria sunt circa idem. Est ergo Dialectica de communibus, non solum quia pertractat intentiones communes rationis, quod toti Logica est commune, sed etiam quia circa communia rerum argumentatur. Quæcumque autem scientia argumentatur circa communia rerum, oportet quod argumentetur circa principia communia, quia veritas principiorum communium est manifesta ex cognitione terminorum communium vt entis, & non entis, totius & partis, & similium. Dicit autem signanter [& si aliqua scientia tentet,] quia Philosophia prima non demonstrat principia communia, sunt enim indemonstrabilia simpliciter, sed aliqui errantes tentauerunt ea demonstrare, vt patet in 4. Metaphy. Vel etiam, quia est non possunt demonstrari simpliciter, tamen Philosophus primus tentat monstrare eo modo, quo est possibile, scilicet contradicendo negantibus ea, per ea, quæ oportet ab eis concedi, non per ea, quæ sunt magis nota. Sciendum est etiam, quod primus Philosophus hoc modo non solum demonstrat ea, sed etiam aliquid de eis monstrat, sicut de subiectis, sicut quod impossibile est mente concipere opposita eorum, vt patet in 4. Metaphy. Cum ergo disputet circa hæc principia & Philosophus primus, & Dialecticus, tamen aliter & aliter. Dialecticus enim non procedit ex aliquibus principijs demonstratiuis, neque assumit alteram partem contradictionis tantum, sed se habet ad veramque. Contingit enim vtamque quandoque vel probabilem esse, vel ex probabilibus ostendi, quæ accipit Dialecticus. Et propter hoc interrogat: Demonstrator autem non interrogat, quia non se habet ad opposita. Et hæc est differentia vtiusque, quæ posita est in his, quæ de syllogismo sunt, id est, in libro Priorum in principio. Philosophia ergo prima procedit circa communia per modum demonstrationis, & non per modum Dialecticæ disputationis.

Text. c. 8. l. 5. expo. 6. & te. 9. l. 6. te. 3.

Text. c. 6. l. 6. te. expo. 3.

LECTIO XXI.

¶ Si autem idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis (propositiones autem sunt secundum vnamquamque scientiam, ex quibus est syllogismus) secundum vnamquamque vtique erit interrogatio scibilis, ex quibus quidem secundum vnamquamque scientiam proprius fit syllogismus. Manifestum itaque, quod non omnis interrogatio geometrica vtique erit neque medicinalis. Similiter autem est & in aliis.

b Sed ex quibus aut demonstratur aliquid eorum, de quibus Geometria est, aut ex eisdem demonstratur geometricæ, sicut in speculatiua. Similiter autem & in aliis.

c Et de his quidem rationem ponendam esse ex Geometricis principiis & conclusionibus, sed principiorum rationem non ponendam esse Geometriæ secundum quod est Geometria. Similiter autem & in aliis scientiis.

LECTIO XXI.

¶ Quod si eadem est interrogatio ratiocinatiua, & propositio contradictionis (sunt autem in vnaquaque scientia propositiones, ex quibus vnusquisque propriam conficitur ratiocinatio) erunt porro quidem interrogatioes, ad singulas scientias attinentes, ex quibus fit cuiusque propria ratiocinatio. Patet ergo, non omnem interrogationem geometricam esse, nec ad medendam artem omnem accommodari, & pari modo de cæteris.

Sed aut ea, ex quibus aliquid ostenditur: de quibus est ipsa Geometria, aut ea, quæ ex eisdem demonstrantur, quæ sunt Geometria demonstrata, qualia sunt perspectiua. Idem est & in cæteris intelligentiis.

Atque de his ipsis reddenda quoque est ratio ex geometricis principiis, conclusionibusque: sed de principiis non est reddenda ratio Geometriæ, vt est professor Geometriæ: Eadem sunt & in cæteris scientijs obseruanda.

positiones, quibus fit syllogismus. Ostensum est enim, quod quælibet scientia ex propriis procedit. Ergo in quælibet scientia, sunt propriae interrogationes. Non ergo quælibet interrogatio est geometrica vel medicinalis, & sic de aliis scientiis. Sciendum tamen est, quod interrogatio aliter est in scientiis demonstratiuis, & aliter est in Dialectica. In Dialectica enim non solum interrogatur de conclusione, sed etiam de præmissis. Demonstrator autem non interrogat de præmissis, sed sumit quasi per se notas, vel per alia principia probat. Sed interrogat solum de conclusione. Et cum eam demonstrauerit, vtitur ea, sicut alia propositione, ad demonstrandum aliquam aliam conclusionem. Deinde cum dicitur, b ¶ Ostendit, quæ interrogationes sunt propriae vniuersalibus scientiæ. Et primo, in quantum assumuntur vt propositiones, ex quibus demonstrator procedit. Secundo, in quantum sumuntur vt conclusiones, ibi, [Et de his quidem.] Dicit ergo primo, quod interrogationes geometricæ sunt, ex quibus demonstratur aliquid circa illa, de quibus est Geometria, aut illa, quæ demonstrantur ex principiis Geometriæ eiusdem. Sicut illa, ex quibus demonstratur aliquid in speculatiua scientia, id est, perspectiua, quæ procedit ex principiis Geometriæ. Et quod dictum est de Geometria, intelligendum est de aliis scientiis: quia scilicet propositio vel interrogatio dicitur proprie alicuius scientiæ, ex qua demonstratur in ipsa scientia, vel in scientia subalternata. Deinde cum dicitur, c ¶ Notificat geometricam interrogationem, prout est conclusio. Et dicit, quod de interrogationibus geometricis ponenda est ratio, demonstrando scilicet veritatem ipsarum ex principiis geometricis, & conclusionibus; quæ per ipsa principia demonstrantur. Non enim cuiuslibet demonstrationis geometricæ, ratio redditur ex primis Geometriæ principiis, sed interdum ex his, quæ per prima principia sunt conclusa. Interrogationum autem, quæ semper sunt conclusiones in demonstratiua scientiis, ratio reddi potest in eisdem, sed principiorum ratio non

Leet. 11. mmo.

Leet. 11. mmo.

non

Leet. 28. tex. expo. 7.

non potest reddi à geometra, secundum quod geometra est. Et similiter in aliis scientiis est. Nulla enim scientia probat suã primã principia, secundum quod ostensum est supra. Et dicit secundum quod geometra est, quia contingit in aliqua scientia probari principia illius scientiã, in quãtum scilicet illa scientia assumit principia alteri scientiã, sicut geometra probat sua principia, secundum quod assumit formã Philosophi primi, i. Metaph. Deinde cum dicit.

d Neq; omnem interrogationem vtiq; est vnumquemque scientem interrogare, neque secundum omne interrogatum respondere de vnoquoque: sed quã sunt secundum scientiam determinatam. Si autem disputat cum geometra, secundum quod est geometra, sic manifestum est, quoniam bene, si ex his aliquid demonstrat. Si vero non bene. Manifestum est autem, quod non arguit geometram; sed aut secundum accidens. Quare non vtiq; erit in non geometricis de Geometria disputandum: latebit enim prave disputantem. Similiter autem & in aliis se habet scientiis.

LECTIO XXII.

Q Vonia autem sunt geometrica interrogationes, nonne sunt & non geometrica? Et secundum vnamquamque scientiam, quã secundum Geometriam quamlibet geometrica sunt. Et vtrum secundum ignorantiam syllogismus sit, qui est ex oppositis syllogismus, aut paralogismus.

b Secundum Geometriam autem, aut quã ex alia arte, vt musica est, interrogatio non geometrica.

c De Geometria autem parallelas subire opinari: geometrica quodammodo est, & non geometrica alio modo. Dupluciter enim hoc est, sicut arithmon, id est, quod est sine ritmo. Altera quidem non geometrica est in non habendo, sicut arithmon, altera vero in prave habendo. Et ignorantia hæc, quã est ex huiusmodi principiis, contraria est.

LECTIO XXII.

P ostquam ostendit Philosophus, quod in qualibet scientia sunt propriae interrogationes, responsiones, & disputationes: ostendit, quod in qualibet scientia sunt propriae deceptiones & ignorantia. Et diuiditur in duas partes. In prima mouet quãdam quãstiones. In secunda soluit: ibi, [Secundum Geometriam vero.] Ponit ergo primo tres quãstiones, quarum prima est: Cum sint quãdam interro-

gationes geometrica, vt supra ostensum est, nonne sunt etiam quãdam non geometrica? Et quod de Geometria dicitur, potest etiam de qualibet scientia quãri. Secundam quãstionem ponit, ibi, [Et secundum vnamquamque,] quã talis est: Vtrum interrogationes, quã sunt secundum ignorantiam, quã est in vnaquaque scientia, possint dici geometrica, & similiter alicui scientiã alij propria? Dicuntur autem interrogationes secundum ignorantiam alicuius scientiã, quando de his interrogatur, quã sunt contra veritatem scientiã illius. Tertiam quãstionem ponit: ibi, [Et vtrum secundum ignorantiam,] quã talis est: In vnaquaque scientia contingit decipi per aliquem syllogismum, quem vocat secundum ignorantiam. Contingit autem per aliquem syllogismum deceptionem accipere dupluciter. Vno quidem modo, quando peccat in forma; non seruando debitam formam syllogismi, & modum. Alio modo, quando peccat in materia, procedens ex falsis. Et est differentia inter hos modos duos: quia ille, qui peccat in materia, syllogismus est, cum obseruentur omnia, quã ad formam syllogismi pertinent. Ille autem, qui peccat in forma, syllogismus quidem non est, sed paralogismus, id est, apparens syllogismus. In Dialecticis quidem vtroque modo contingit fieri deceptionem. Vnde & in 1. Topic. Aristot. facit mentionem de litigioso, qui est syllogismus, & de peccante in forma, qui non est syllogismus, sed apparens. Est ergo quãstio, vtrum syllogismus ignorantiam, qui fit in scientiis demonstratiuis, sit syllogismus ex oppositis scientiã, id est, ex falsis procedens, aut paralogismus, scilicet peccans in forma: qui non est syllogismus, sed apparens. Deinde cum dicit.

Nec igitur artificem quemquam quauis percontari, nec ad quamuis interrogationem de singulis respondere oportet, sed ea tantum, quã in scientia sua determinata sunt. Quod si quisquam cum geometra, vt geometra est, sic differuerit, patet & bene illum esse disceptaturum, si ex his ostenderit aliquid. Quod si non hoc differuerit modo, non bene sine dubio disceptabit. Patet etiam, illum non redarguere geometram, nisi per accidens. Quamobrem inter ignaros Geometria, de Geometria differendum non est: latebit enim is, qui dixerit prave. In ceteris etiam scientiis res sese habet similiter.

LECTIO XXII.

C Vm autem interrogationes sint geometrica, suntne & in geometrica? Et interrogationum hæc, quã ab ea procedunt ignorantia, quã est dispositio, geometrica ne sunt, & in quacung; facultatum similiter? Præterea vtra ratiocinationum ab ignorantia proficitur, vtrum ea, quã ex oppositis constat, an ea, quã constructa est vitiose?

At enim in geometrica interrogationes, aut ex Geometria sunt, aut ex alia facultate. Nam musica quidem interrogatio, si de geometria fiat, in geometrica est.

At æque distantes putantes concurrere, tum geometrica, tum in geometrica est. Duplex est enim in geometricum, & perinde atq; informe: atq; alterum ex eo, quia nihil habet geometria, vt informe, quod vacat forma; alterum ex eo, quia aliquid eius prave complectitur, vt informe, quod turpem habet formam sedamq;. At hæc ignorantia, & quã ex talibus est principiis, Geometria contraria est.

entiis demonstratiuis, sit syllogismus ex oppositis scientiã, id est, ex falsis procedens, aut paralogismus, scilicet peccans in forma: qui non est syllogismus, sed apparens. Deinde cum dicit.

b Soluit prædictas quãstiones. Et primo soluit primam. Secundo, secundam: ibi, [De Geometria autem.] Tertio, tertiam: ibi, [In doctrinis autem.] Dicit ergo primo, quod [interrogatio omnino non geometrica est illa, quã omnino sit ex alia arte, sicut ex Musica.] Vt si quãratur in Geometria, vtrum tonus possit diuidi in duos semitonos æquales, talis interrogatio est omnino non geometrica: quia est ex his, quã nullo modo ad Geometriam pertinent.

c Soluit secundam quãstionem, dicens, quod [est interrogatio de Geometria,] id est, de his, quã pertinent ad Geometriam, vt cum interrogatur de aliquo aliquis, quod est contra veritatem Geometria. Sicut si fiat quãstio de hoc, quod

Leet. prac. inme.

Tex. cõ. 23.

quod est [parallelas subire,] id est, lineas æque distantes concurrere [est quodammodo geometrica, & quodammodo non geometrica. Sicut enim arithmon, id est, quod est sine ritmo] vel sono, dupluciter dicitur. Vno quidem modo, quod nullo modo habet sonum, vt lana: alio autem modo, quod non habet bene sonum, sicut campana non bene sonans: ita interrogatio non geometrica dicitur dupluciter. Vno modo, quia est omnino non geometrica, quasi nihil habens geometria, sicut questio de Musica proposita. Alio modo, quia prave habet id, quod est geometria, quia videlicet habet contrarium geometrica veritati. Ita ergo interrogatio, quã est de concursu linearum æque distantium, non est non geometrica primo modo, cum sit de rebus geometricis, sed secundo modo, quia prave habet id, quod est geometria. Et ignorantia hæc, scilicet quã est in prave vtendo principiis geometria, est contra veritatem geometria. Deinde cum dicit.

d In doctrinis autem similiter non est paralogismus: eo quod medium sit semper dupluciter, & de hoc enim omni, & hoc iterum de alio dicitur omni. Quod autem prædicatur, non dicitur omne. Hæc autem sunt, vt videre est intellectu. Sed in rationibus latet, vtrum omnis circulus figura sit. Si autem scribatur, manifestum est. Quod autem sunt carmina circulus, manifestum, quoniam non est.

e Non oportet autem instantiam in ipsum ferre, si sit propositio inductiua. Sicut enim neq; propositio est, quã non est in pluribus (non enim ita erit in omnibus) ex vniuersalibus autem est syllogismus, manifestum est, quod neque instantia est. Eadem enim sunt, propositiones, & instantiã. Quam enim fert instantiam, hæc et vtiq; propositio, aut demonstratiua, aut dialectica.

f Contingit autem, quosdam non syllogistice dicere propter id, quod accipiunt vtriq; in hærentia, vt & Ceneus facit, quod ignis in multiplicata analogia sit. Namque ignis cito generatur, sicut dicit, & hoc analogia.

g Soluit tertiam quãstionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod in demonstratiuis scientiis non sit paralogismus in dictione. Secundo, quod non sit extra dictionem, ibi, [Non oportet autem.] Cum autem secundum sex locos sophisticos fiat paralogismus, in dictione, ex his accipit vnũ paralogismum: qui fit secundum æquiocationem, ostendens, quod talis paralogismus in scientiis demonstratiuis esse non potest: de quo ramen magis videtur. Dicit ergo, quod [in doctrinis non sit paralogismus,] scilicet syllogismus peccans in forma, sicut in dialecticis. In demonstratiuis enim oportet medium idem semper esse dupluciter: id est, ad duo extrema comparari. Quia & de medio maior extremas vniuersaliter prædicatur, & medium vniuersaliter de minori extremitate. Sed quod prædicatur, non dicitur omne, id est, signum vniuersale non ponitur ad prædicatum. In fallacia vero æquiocationis est quidem idem medium secundum vocem, non autem secundum rem. Et ideo quando in voce proponitur, latet. Sed si ad sensum demonstratur, non potest esse aliqua deceptio. Sicut hoc nomen circulus, æquiotoce de figura dicitur, & de poemate. Similiter & in rationibus, id est, in argumentationibus latet, id est, deceptio potest accidere, vt si dicatur: Omnis circulus est figura, poema Homeri est circulus, ergo poema Homeri est figura. Si vero scribatur ad sensum circulus, nulla potest esse deceptio: manifestum enim erit, quod carmina non sunt circulus. Sicut autem hæc deceptio excluditur per hoc, quod medium demonstratur ad sensum, ita & in demonstratiuis excluditur per hoc, quod medium demonstratur ad intellectum. Cum enim aliquid diffinitur, ita se habet ad intellectum, sicut id, quod sensibilibus describitur, se habet ad visum. Et ideo dicit, quod hæc scilicet definita in demonstratiuis scientiis sunt, quã videntur in intellectu. In demonstrationibus autem proceditur semper ex diffinitionibus. Vnde non potest ibi esse deceptio æquiocationis, & multo minus secundum alias fallacias in dictione. Deinde cum dicit,

A e ¶ Ostendit, quod non potest fieri paralogismus in demonstratiuis, secundum fallaciam extra dictionem. Et quia huiusmodi paralogismus frequenter obuiatur, ferendo instantiam, per quam ostenditur defectus in forma syllogizandi, ideo primo ostendit, qualiter ferenda est instantia in demonstratiuis. Secundo ostendit, quod in eis non potest esse paralogismus secundum fallaciam extra dictionem, ibi, [Contingit autem quosdam.] Dicit ergo primo, quod [non oportet in demonstratiuis ferre instantiam in ipsum,] id est, in aliquem paralogismum, sumendo aliquam propositionem inductiuam, id est, particularem. Nam inductio ex particularibus procedit, sicut syllogismus ex vniuersalibus. Et hoc ideo est, quia in demonstratiuis non sumitur propositio, nisi quã est in pluribus. Nisi enim sit in pluribus, non est in omnibus. Oportet autem syllogismũ demonstratiuum ex vniuersalibus procedere. Vnde manifestum est, quod neq; instantia potest esse in demonstratiuis, nisi vniuersalis, quia eadem sunt propositiones & instantiã. Tam enim in dialecticis, quam in demonstratiuis, illud, quod sumitur vt instantia, postea sumitur vt propositio, ad syllogizandum contrarium eius, quod probat. Deinde cum dicit.

In mathematicis autem non similiter fraus fit, cum differitur: quia medium est semper duplex. Nam alter extremorum de hoc omni, & hoc iterum de altero dicitur, atq; prædicatum non dicitur omne. Hæc autem licet quasi cernere mentis perceptione, in differendi vero facultatis disceptionibus latent. Estne omnis circulus figura? si designauerit, patet. Sed quidnam vltra? Carmina ne sunt circulus? Continuo patet, non esse.

Atq; non oportet insiciationem ad ipsum asserre, si sit propositio inductiua. Vt enim neq; propositio est ea, quã non ad plura sese extendit (non enim erit de omnibus) ex vniuersalibus autem extruit ratiocinatio, sic patet nec eam insiciationem esse, quã vniuersalis non est. Et enim eadem sunt propositiones, insiciationesve. Nam quam asserit quisquam insiciationem, ea vel differendi vel demonstrandi propositio fieri potest.

Fit autem, vt quidam vitiose concludant, propterea quod eos medios sumunt, qui terminos vtroq; sequuntur. Quale quidem facit & Ceneus, ignem gigni multiplicata ratione, concludens hoc pacto: Ignis, vt dicit, celerrime gignitur. Quod multiplicata gignitur ratione, id celerrime gignitur. Hoc autem modo constare ratiocinatio nequit. Sed si celerrimam generationem multiplicata sequatur ratio: & ignem celerrima generatio.

¶ Ostendit, quod in demonstratiuis non accidit deceptio per paralogismos extra dictionem. Et sicut ostendit supra, quod non erat paralogismus in dictione in demonstratiuis, ostendendo de vno paralogismo, qui fit secundum fallaciam æquiocationis: ita hic ostendit, quod in demonstratiuis non est paralogismus extra dictionem, ostendendo de vno, qui fit secundum fallaciam consequentis. Patet enim, quod secundum alias fallacias extra dictionem non potest fieri paralogismus in demonstratiuis. Neq; enim secundum accidens, cum demonstrationes procedant ex his, quã sunt per se. Neque secundum quid, & simpliciter, cum ea, quã in demonstrationibus sumuntur, sint vniuersaliter, & semper, & non secundum quid. Circa ergo hoc duo facit. Primo ostendit, qualiter fiat paralogismus secundum fallaciam consequentis. Secundo, quod ex hoc modo non accidit deceptio in demonstratiuis: ibi, [Aliquando quidem.] Dicit ergo primo, quod [quosdam non contingit syllogistice dicere,] id est, non seruare formam syllogismi, propter hoc, quod accipiunt vtramque in hærentiam, id est, quã accipiunt medium affirmatiue prædicatum de vtroq; extremorum, quod est syllogizare in secunda figura ex duabus propositionibus affirmatiuis, quod facit fallaciam consequentis. Sicut facit quidam Philosophus, nomine Ceneus, ad ostendendum, quod ignis sit in multiplicata analogia, id est, in maiori quantitate generatur ignis, quã fuerit corpus, ex quo generatur: eo quod ignis, cũ sit rarissimũ corpus, per rarefactionem ex aliis corporibus generatur. Vnde oportet, quã materia prioris corporis sub maioribus dimensionibus extendatur, formã ignis assumens. Ad hoc a. probãdũ vt abatur tali syllogismo: Quod generatur ex multiplicata analogia, cito generatur: sed ignis

Leet. prac.

ignis cito generatur. ergo ignis generatur ex multiplicata analogia. Deinde cum dicit.

g Ostendit, quod per hunc modum syllogizandi non accidit deceptio in demonstratiuis scientiis. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat, quod ex hoc modo syllogizandi non semper accidit deceptio: dicens, quod aliquando secundum supradictum modum arguendi, non contingit syllogizare ex acceptis, quando scilicet termini non sunt conuertibiles. Non enim sequitur: Si omnis homo est animal, quod quicquid est animal, sit homo. Aliquando vero contingit syllogizare, scilicet in terminis conuertibilibus. Sicut enim sequitur: Si est homo, est animal rationale mortale, ita etiam sequitur: Si est animal rationale mortale, sequitur, quod sit homo. Sed tamen non videtur, quod sequatur syllogistice, quando non seruat debita forma syllogismi. Secundo cum dicit.

g Aliquando quidem igitur syllogizare non contingit ex acceptis, aliquando vero contingit, sed non videtur.

h Si autem esset impossibile ex falso verum monstrare, utique facile esset resolvere. Conuerterentur enim ex necessitate. Sit enim A esse: hoc autem cum sit, & ea utique sunt, quae noui, quoniam sunt, ut B: ex his demonstrabo, quod illud est.

i Conuertuntur autem magis, quae sunt in mathematicis, quoniam nullum accidens recipiunt: sed in hoc differunt ab his, quae sunt in dialogis, sed definitiones.

k Augentur autem non per media, sed in postassumendo, ut A de B: hoc autem de C, iterum hoc de D, & hoc in infinitum. Et in latus, ut A de C & de E, ut est numerus quantus finitus, aut infinitus. Hoc autem, in quo sit A: impar numerus quantus, in quo B, numerus impar, in quo sit C. Est itaque A de C, & est par, quantus numerus, in quo sit D par numerus, in quo est E. Est ergo A de E.

LECTIO XXIII.

Sed quia differt, & propter quid scire. Primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo, si non per non medium fiat syllogismus. Non enim accipitur prima causa. Sed quae est propter

F solum definitiones, quae sunt demonstrationis principia, ut ostensum est. [Et in hoc differunt ab his, quae sunt in dialogis,] id est, in dialecticis syllogismis, in quibus frequenter recipiuntur accidentia. Terciam rationem ponit ibi.

k Quae talis est: In demonstratiuis scientiis sunt determinata principia, ex quibus proceditur ad conclusiones. Vnde ex conclusionibus potest rediri in principia, sicut ex determinatis in determinatum. Quod autem demonstrationes ex determinatis principii procedat, ex hoc ostenditur: quia [demonstrationes non augentur per media,] id est, in demonstrationibus non assumuntur plura media ad vnam conclusionem demonstrandam. Quod intelligendum est in demonstrationibus propter quid, de quibus loquitur. Vnus enim effectus non potest esse nisi vnica causa propria, propter quam est. Sed licet non multiplicentur per media demonstrationes: multiplicentur tamen duobus modis. Vno modo, in postassumendo, id est, in assumendo medium sub medio. Sicut sub A sumitur B, & sub B sumitur C, sub CD, & sic in infinitum. Sicut cum habere tres angulos probatur de triangulo, per hoc, quod est figura habens angulum extrinsecum & qualem duobus intrinsecis sibi oppositis, & de isosceles, per hoc, quod est triangulus. Alio modo multiplicatur in latus, sicut cum A probatur de C & E. Verbi gratia, Omnis numerus quantus, aut est finitus, aut infinitus. Et hoc ponatur in quo sit A, scilicet esse finitum, vel infinitum. Sed impar est numerus quantus. Et hic scilicet numerus quantus, ponatur in quo sit B, sed numerus impar ponatur, in quo sit C. Sequitur ergo, quod A praedicatur de C, id est, quod numerus impar sit numerus finitus vel infinitus. Et similiter potest iterum concludi de numero pari, & per idem medium. Potest autem & haec pars, quae incipit ibi, [Augentur autem,] introduci aliter. Ut quia dixerat, quod in demonstratiuis assumuntur definitiones pro mediis, vnus autem rei vnica est definitio, ex hoc sequitur, quod demonstrationes non augeantur per media.

Quod si fieri non posset, ut verum ostendatur ex falsis, facile esset resolvere. Conuersio namque necessario fieret. Si enim Averum, quod cum sit, haec sunt, quae quidem esse scio, veluti B. Ex his igitur illud esse ostendam.

Conuertuntur autem ea magis, quae in mathematicis sunt: quia nullum accidens, sed definitiones accipiunt, atque hoc etiam ipso a differendi differunt facultate.

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo: nam A de B sumitur, & hoc de C, & hoc rursum de D, atque hoc infinitum procedit. Versus quoque latus eius sit incrementum: A namque de C atque de E concluditur. Sit enim A quidem numerus absolute, B vero simpliciter numerus impar: & C definitus numerus impar; A igitur de C concluditur. Altera rursum in parte, D quidem sit par numerus simpliciter sumptus, E vero definitus numerus par. A igitur de E concluditur.

LECTIO XXIII.

Differt autem, scire esse, & propter quid est, primo quidem in eadem scientia. Atque in hac dupliciter, vno quidem modo, si ratiocinatio non per ea, quae vacant medio, fiat; non enim prima sumitur causa; scientia autem eius propter quid

finitum, vel infinitum. Sed impar est numerus quantus. Et hic scilicet numerus quantus, ponatur in quo sit B, sed numerus impar ponatur, in quo sit C. Sequitur ergo, quod A praedicatur de C, id est, quod numerus impar sit numerus finitus vel infinitus. Et similiter potest iterum concludi de numero pari, & per idem medium. Potest autem & haec pars, quae incipit ibi, [Augentur autem,] introduci aliter. Ut quia dixerat, quod in demonstratiuis assumuntur definitiones pro mediis, vnus autem rei vnica est definitio, ex hoc sequitur, quod demonstrationes non augeantur per media.

LECTIO XXIII.

Postquam Philosophus determinauit de demonstratione, propter quid, hic ostendit differentiam inter demonstrationem, quia, & demonstrationem, propter quid. Et circa hoc duo facit. Primo ponit differentiam vtriusque in eadem scientia. Secundo, in diuersis, ibi, [Alio autem modo.] Circa primum duo facit. Primo ponit duplicem differentiam vtriusque demonstrationis in eadem scientia. Secundo manifestat per exempla, ibi, [Ut quod prope sunt Planetarum.] Dicit ergo primo, Superius dictum est, quod demonstratio

est syllogismus faciens scire, & quod demonstratio ex causis rei procedat ex primis & immediatis. Quod intelligendum est de demonstratione propter quid. Sed tamen differt scire, quia ita est, & propter quid ita est. Et cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, ut dictum est, oportet etiam, quod demonstratio, quae facit scire quia, differat a demonstratione, quae facit scire propter quid. Et haec quidem differentia consideranda est in eadem scientia, postea consideranda est in diuersis. In vna autem dicitur dupliciter differre vtrumque; praedictorum, secundum duo, quae requirebantur ad demonstrationem simpliciter, quae facit scire propter quid, scilicet quod sit ex causis, & sit ex immediatis. Vno igitur modo differt scire quia, ab hoc, quod est scire propter quid, quia scire quia est, si non fiat syllogismus demonstratiuis per non medium, id est, per immediatum, sed fiat per mediata. Sic enim non accipietur prima causa, cum tamen scientia, quae est propter quid, sit secundum primam causam. Et ita non erit scientia propter quid. Alio modo differt scire quia est. Quia scire quia est, quando fit syllogismus non quidem per media, id est, per mediata, & non sit per causam, sed sit per causam, sed sit per conuertentiam, id est, per effectus conuertibiles & immediatos. Et ista talis demonstratio fit per notius, scilicet nobis, alias non faceret scire. Non enim peruenimus ad cognitionem ignoti, nisi per aliquid magis notum. Nihil enim prohibet, duorum aequae praedicantium, id est, conuertibilium, quorum vnum sit causa, & aliud effectus, notius esse aliquando non causam, sed effectum magis. Nam effectus aliquando est notior causa, quo ad nos, & secundum sensum, licet causa sit notior simpliciter, & secundum naturam. & ita per effectum notiosem causa, potest fieri demonstratio, non faciens scire propter quid, sed tantum quia. Deinde cum dicit.

Manifestat praedictam differentiam per exempla. Et diuiditur in duas partes. In prima manifestat exemplum de demonstratione quia, quae est per causam mediata: ibi, [Amplius, in quibus medium.] Prima in duas. In prima ponit exemplum de syllogismo, qui fit per effectum conuertibilem. In secunda de syllogismo, qui fit per effectum non conuertibilem: ibi, [in quibus autem media.] Prima diuiditur in duas partes, secundum duo exempla, quae ponit. Secunda pars incipit: ibi, [Item sic Lunam.] Circa primum duo facit. Primo ponit exemplum de demonstratione quia, quae est per effectum. Secundo docet, quomodo posset conuerti in demonstrationem propter quid: ibi, [Contingit autem.] Dicit ergo primo, quod demonstratio quia, est per effectum. Vt si quis concludat, quod Planetarum sunt prope, propter hoc, quod non scintillant. Non enim non scintilla-

stratio est syllogismus faciens scire, & quod demonstratio ex causis rei procedat ex primis & immediatis. Quod intelligendum est de demonstratione propter quid. Sed tamen differt scire, quia ita est, & propter quid ita est. Et cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, ut dictum est, oportet etiam, quod demonstratio, quae facit scire quia, differat a demonstratione, quae facit scire propter quid. Et haec quidem differentia consideranda est in eadem scientia, postea consideranda est in diuersis. In vna autem dicitur dupliciter differre vtrumque; praedictorum, secundum duo, quae requirebantur ad demonstrationem simpliciter, quae facit scire propter quid, scilicet quod sit ex causis, & sit ex immediatis. Vno igitur modo differt scire quia, ab hoc, quod est scire propter quid, quia scire quia est, si non fiat syllogismus demonstratiuis per non medium, id est, per immediatum, sed fiat per mediata. Sic enim non accipietur prima causa, cum tamen scientia, quae est propter quid, sit secundum primam causam. Et ita non erit scientia propter quid. Alio modo differt scire quia est. Quia scire quia est, quando fit syllogismus non quidem per media, id est, per mediata, & non sit per causam, sed sit per causam, sed sit per conuertentiam, id est, per effectus conuertibiles & immediatos. Et ista talis demonstratio fit per notius, scilicet nobis, alias non faceret scire. Non enim peruenimus ad cognitionem ignoti, nisi per aliquid magis notum. Nihil enim prohibet, duorum aequae praedicantium, id est, conuertibilium, quorum vnum sit causa, & aliud effectus, notius esse aliquando non causam, sed effectum magis. Nam effectus aliquando est notior causa, quo ad nos, & secundum sensum, licet causa sit notior simpliciter, & secundum naturam. & ita per effectum notiosem causa, potest fieri demonstratio, non faciens scire propter quid, sed tantum quia. Deinde cum dicit.

Contingit autem & per alterum alterum monstrare: & erit per propter quid demonstratio. Vt sit C erraticæ: in quo quod B prope esse, A non scintillare. Est igitur & Bin C, quare & in CA, & in BA, quod est non scintillare. Et erit propter quid syllogismus. Accepta est enim prima causa.

Item sic Lunam demonstrat, quia per incrementa circularis fit. Sic quidem igitur ipse, quia factus est syllogismus, è con-

A re est causa, quod planetæ sint prope, sed è conuerso. Propter hoc enim non scintillant Planetæ, quia sunt prope. Stellæ enim fixæ scintillant: quia visus in comprehensione earum caligatur propter earum distantiam. Formetur ergo syllogismus sic: Omne non scintillans est prope: Planetæ sunt non scintillantes. ergo sunt prope. Sit in quo C planetæ, id est, accipiantur planetæ, quasi minor extremitas. In quo autem B, sit non scintillare, accipiat medium terminus. In quo autem A, sit prope esse, id est, prope esse, accipiatur maior extremitas. Vera igitur est hæc propositio: Omne C est B, quia planetæ non scintillant. Et iterum verum est, quod B sit A, quia omnis stella non scintillans prope est. Huiusmodi autem propositionis veritas oportet, quod accipiatur per inductionem, aut per sensum, quia effectus hic est notior causa. Et sic sequitur conclusio, quod omne C sit A. Et sic demonstratum est, quod planetæ non scintillantes siue stellæ erraticæ, sunt prope. Hic igitur syllogismus non est propter quid, sed quia. Non enim propter hoc, quod scintillant planetæ, sunt prope, sed propter id, quod prope sunt, non scintillant. Deinde cum dicit.

est, per primam sit causam. Alio vero modo, si per ea quidem, quae vacant medio, non tamen per causam: sed per notius eorum, quae conuertuntur, efficitur. Atque nihil prohibet, ut eorum, quae de se se mutuo praedicantur, notius interdum sit id, quod non est causa. Quare demonstratio per id ipsum efficitur.

Veluti vagas stellas esse prope, quia non micant. Vaga stella sunt C, non micare B, prope esse, collocetur in A. Vere igitur B dicitur de C, vaga namque stella non micant. At vere etiam A de ipso dicitur B, quod enim non micat, id est propinquum. Hoc autem per inductionem vel sensum sumatur. A igitur necesse est ipsi competere C. Quare demonstratum est, vagas esse propinquas. Hæc igitur ratiocinatio non est ipsius propter quidem est. Non enim, quia non micant, vagantes stella ideo sunt prope, sed quia sunt prope, ideo non micant.

Fieri etiam potest, ut per alterum alterum ostendatur: atque tunc erit ipsius propter quid est, ratiocinatio. Nam stella vagantes quidem sint C, prope autem esse, in B, & non micare collocetur in A. Et B igitur competit ipsi C, nam vagantes stella sunt prope: & A constat ipsi competere B, ea namque non micant, quae prope sunt. Quibus sit, ut A quoque competat ipsi C. Atque hæc est ratiocinatio ipsius propter quid est. Num sumpta est ipsa causa prima.

Rursum sit, ut Luna per accretiones demonstratur esse rotunda, quemadmodum quidam demonstrant. Nam si rotundum est id omne, quod sic ac-

propter hoc, quod est prope esse, demonstrare, quod non scintillant, & sic erit demonstratio propter quid. [Vt sit C erraticæ,] id est, accipiat stella erraticæ, minor extremitas. [In quo B sit prope,] id est, prope esse accipiat, ut medius terminus, quod supra erat maior extremitas. [A sit non scintillare,] id est, accipiat non scintillare, maior extremitas, quod supra erat medius terminus. Est igitur & in B in C, quia omnis planeta prope est, & A est in B, quia omnis planeta, qui prope est, non scintillat. Quare sequitur, quod & A sit in C, scilicet quod omnis planeta non scintillet. Et sic est syllogismus propter quid, cum accepta sit prima & immediata causa. Deinde cum dicit.

Ponit aliud exemplum, dicens, quod [sic] id est, demonstratione faciente scire quia, [demonstrat, quod Luna sit circularis per incrementa,] quibus scilicet omni mense augetur, & minuitur, sic arguentes: Omne, quod sic augetur, quasi circulariter, circularis est: augetur autem sic Luna, ergo est circularis. [Sic igitur factus est syllogismus demonstrans quia. Sed è conuersio, posito medio ipsius, fit syllogismus propter quid,] scilicet si ponatur circularis, ut medius terminus, & augetur maior extremitas. [Non enim ideo est circularis Luna,] quia sic augetur, [sed quia circularis est, ideo talia augmenta recipit.] Sit ergo [Luna, in quo C,] id est, minor extremitas, [augmentum in quo B,] id est, medius terminus. [Circulariter autem, in quo A,] id est, maior extremitas. [Circulariter autem, in quo A,] id est, maior

Tom. 30.

Leff. 13. te. expo. 8.

Leff. imme. 69.

maior extremitas. Et hoc intelligendum in syllogismo quia. **E** conuerso autem in syllogismo propter quid. Deinde cum dicit.

Ostendit, quod sit demonstratio quia, per effectum non conuertibilem, dicens, quod illis etiam syllogismis, [in quibus media non conuertuntur] cum extremitas, & accipitur, ut notius, quo ad nos, scilicet loco medij, [quod non est causa,] sed magis effectus, [demonstratur quidem quia, sed non propter quid.] Et quidē si tale medium conuertatur cum maiori extremitate, & excedat minorem, manifestum est, quod conueniens sit syllogismus. Sicut si probetur de Venete, quod sit prope, quia non scintillat. Si autem de conuerso minor terminus esset in plus quam medium: non esset conueniens syllogismus. Non enim potest de stella vniuersaliter concludi, quod sit prope, propter hoc, quod non scintillat. In cōparatione autē ad maiorem terminum, est de conuerso. Nam si medium sit in minus, quam maior terminus, conueniens sit syllogismus. Sicut si per hoc, quod est moueri motu progressiuo, probetur de aliquo, quod habeat animam sensibilem. Si autem sit in plus, non sit conueniens syllogismus. Nam ab effectu, qui a pluribus causis procedere potest, non potest vna illarum concludi. Sicut non potest concludi, quod aliquis habeat febrem, ex excitatione pulsus.

LECTIO XXIV.

Amplius, in quibus mediū extra ponitur, & in his enim ipsius quia, non propter quid demonstratio est. Non enim dicitur causa.

At quare non respirat paries, quia non est animal. Si enim hoc causa est non respirandi, oportet animal causam esse respirandi. Ut si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio est esse. Sicut si sine mensura esse calida & frigida non sanandi causa est, & cū mensura esse sanandi causa est. Similiter autem est, si affirmatio ipsius esse, & negatio non esse. In his autem sic demonstratis, non contingit, quod dictum est. Non enim omne respirat animal.

Syllogismus autem fit huiusmodi causæ in media figura. Ut sit A animal, in quo B respirare, in quo C, paries. In B quidem igitur omni est A, omne enim respirans animal est, in C autem nullo. Quare B in C nullo est. Non igitur respirat paries.

Cōparantur huiusmodi causarum secundum excellentiam.

LECTIO XXIV.

Postquam manifestauit Philosophus per exempla, qualiter demonstratur quia, per effectum, hic ostendit, qualiter demonstratur quia, per non immediata. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum. Secundo ostendit, qualiter in huiusmodi demonstrationibus media se habeant ad conclusiones: ibi, [Comparantur autem huiusmodi. &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit intentum. Secundo, manifestat per exempla, ibi, [Ut nullo autem non respirat.] Tertio, ordinat in forma syllogistica: ibi, [Syllogismus autem:] Dicit ergo primo, quod non solum in his, quæ probantur per effectum, [demonstratur quia, & non propter quid; sed etiam, in quibus medium extra ponitur.] Dicitur autem medium extraponi, quando est diuersum a maiori termino, ut accidit in syllogismis negatiuis. Vel medium extraponi dicitur, quando medium est quasi communius, & non conuertitur cum maiori termino. Quod autem

per tale medium non possit demonstrari propter quid, probat ex hoc, quod demonstratio propter quid, est per causam. Tale autem medium non est per causam proprie loquendo. Deinde cum dicit.

Manifestat, quod dixerat per exemplum. Et dicit: Ut si quis vellet probare, quod [non respirat paries, quia non est animal,] non demonstrat propter quid, nec accipit causam. Quia [si non esse animal, esset causa non respirandi, oportet quod esse animal, esset causa respirandi:] quod falsum est. Multa enim sunt animalia, quæ non respirant, sicut pisces. Oportet enim si negatio est causa negationis, quod affirmatio sit causa affirmationis: sicut non esse calidū & frigidum in mensura est causa, quod aliquis non sanetur: & esse calidū & frigidū in mensura, est causa, quod aliquis sanetur. Similiter autē de conuerso est, quod si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis. In primis autē hoc non contingit, quia affirmatio non est causa affirmationis, quia [non omne, quod est animal, respirat.] Deinde cum dicit.

Ordinat prædictum exemplum in forma syllogistica. Et dicit, quod syllogismus prædictum oportet heri in media figura. Et hoc id est, quia in prima figura non potest esse conclusio negatiua: ita quod maior sit affirmatiua, quod oportet in prædicto exemplo esse. Nam respirare, quod est maior extremitas, oportet quod coniungatur cum animali, quod est medius terminus secundum affirmationem. Sed paries, quod est minor extremitas, oportet quod coniungatur cum animali, quod est medium secundum negationem. Et sic oportet, quod maior sit affirmatiua, & minor negatiua. Quod quidem nunquam fit in prima figura: sed solum in secunda. Accipiat ergo animal A, id est, medius terminus, B respirare, id est, maior extremitas, & paries C, id est, minor extremitas. [Sit ergo A in omni B,] quia omne respirans est animal. [In nullo autem C est A,] quia nullus paries est animal. Quare sequitur, quod etiam B in nullo C sit, id est, quod nullus paries respiret. Si autē acciperetur mediū propinquum, esset demonstratio propter quid. Ut si ostenderetur, quod paries non respiret, quia non habet pulmonē. Omne enim habet pulmonē, respiret, & de conuerso. Deinde cum dicit.

LECTIO XXIV.

Praterea in his, quibus medium extra ponitur, & in his enim ipsius esse, & non ipsius propter quid, est demonstratio. Non enim dicitur causam ipsam.

Veluti propter quid paries non respirat, quia non animal est. Nam si hoc non respirandi causa est, oportet animal respirandi causam esse. Cuius negatio causa est non essendi, affirmatio causa est essendi. Ut si calidiorū ac frigidiorū intemperatio sanitatē non habēdi causa est, eorundē temperatio sanitatē habēdi causa est. Pari quoque modo, si affirmatio essendi causa est. Ad hoc autem, hæc hoc pacto assignata, non accommodatur id, quod est dictum. Non enim animal omne respirat.

Atque ratiocinatio causæ talis in media sit figura. A namque sit animal, B respirare, paries C. Igitur ipsum A cuiuslibet quidem B competit, omne namque, quod respirat, animal est. Nulli autem inest C. Quare neque B cuiusquam competit C. Paries igitur non respirat.

Tales vero causæ similes sunt his, quæ per exuperationem dicuntur.

Sit affirmatiua, & minor negatiua. Quod quidem nunquam fit in prima figura: sed solum in secunda. Accipiat ergo animal A, id est, medius terminus, B respirare, id est, maior extremitas, & paries C, id est, minor extremitas. [Sit ergo A in omni B,] quia omne respirans est animal. [In nullo autem C est A,] quia nullus paries est animal. Quare sequitur, quod etiam B in nullo C sit, id est, quod nullus paries respiret. Si autē acciperetur mediū propinquum, esset demonstratio propter quid. Ut si ostenderetur, quod paries non respiret, quia non habet pulmonē. Omne enim habet pulmonē, respiret, & de conuerso. Deinde cum dicit.

Ostendit, quomodo media se habeant ad conclusionem, dicens, quod huiusmodi causæ remota comparantur dictis secundū excellentiā, quia excedunt cōmunitatem cōclusionis proban-

probandæ. Et huiusmodi medium contingit dicere, quod est multum distans. Ut patet in probatione Anacharidis, qui probat, quod apud Scythas non sunt sibilatores, propter hoc, quod non sunt ibi vites. Hoc enim est medium valde remotum. Propinquum enim esset, non habere vinum, & adhuc propinquius, non bibere vinū, ex quo sequitur læticia cordis, quæ mouet ad cantandum, ut sic sibilatio pro cantu intelligatur. Vel melius potest dici, quod sibilus hic accipitur non pro quolibet cantu: sed pro cantu vindemiantium, quod vocatur celeuma. Deinde cum dicit.

Epilogat, quod dixerat, dicens, quod hæc sunt differentie syllogismi quia, ad syllogismum, qui est propter quid, in eadem scientia, & secundum eorundem positionem, id est, eorum, qui habent eundem ordinem. Quod dicitur ad remouendum illud, quod post dicit, quod vna scientia est sub altera.

LECTIO XXV.

Alio autem modo differt propter quid ab ipso quia, quod est per aliam scientiam vtrumque speculari.

Huiusmodi autem sunt, quæcunq; sic se habent ad inuicem, quod alterum sub altero est: ut Speculatiua ad Geometriam, & Machinatiua, ad Stereometriā, & Harmonica ad Arithmetica, & Apparentia ad Astrologiam.

LECTIO XXV.

Postquam ostendit Philosophus, qualiter demonstratio quia, differt a demonstratione propter quid, in eadem scientia, hic ostendit, quomodo differt in diuersis scientiis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit intentum, dicens, quod alio modo a prædictis differt, propter quid, ab ipso quia, propter hoc, quod in diuersis scientiis considerantur, id est, quod ad vnam scientiam pertinet propter quid, & ad aliam scientiam quia. Secundo cum dicit.

Manifestat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum in scientiis, quarum vna est sub altera. Secundo in scientiis, quarum vna non est sub altera: ibi, [Multæ autem non sibi.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, qualiter se habeant scientiæ adinuicem, quarum vna est sub altera, ad quarum vnam pertinet propter quid, ad alteram autem quia. Secundo ostendit, quomodo in prædictis scientiis ad vnam eorum pertinet quia, & ad aliam propter quid: ibi, [Hoc enim ipsum, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quomodo prædictæ scientiæ se habeant adinuicem secundum ordinem. Secundo ostendit, qualiter se habeant adinuicem secundum conuenientiam, ibi, [Fere autem vniuoce.] Dicit ergo primo, quod huiusmodi scientiæ sunt, scilicet ad quarum vnam pertinet quia: ad aliam autem propter quid, quæcunq; sic se habent adinuicem, quod altera est sub altera. Hoc autem contingit dupliciter. Vno quidem modo, quando subiectum vnius scientiæ, est species subiecti superioris scientiæ: sicut animal est species corporis naturalis, & ideo scientia de animalibus est sub scientia naturali. Alio autem modo, quando subiectum inferioris scientiæ, non est species subiecti superioris scientiæ: sed subiectum inferioris scientiæ comparatur ad subiectum superioris, sicut materiale ad formale. Et hoc modo accipit hic, vnam scientiam esse sub altera, sicut speculatiua, id est, perspectiua se habet ad Geometriam. Geometria enim est de linea & aliis magnitudinibus. Perspectiua autem est circa lineam determinatam ad materiam, id est, circa lineam visualem. Linea autem visualis non est species lineæ simpliciter.

ter, sicut nec triangulus ligneus, est species trianguli. Non enim ligneum est differentia trianguli. Et similiter Machinatiua, id est, scientia de faciendis machinis, se habet ad Stereometriam, id est, ad scientiam, quæ est de mensurationibus corporum. Et hæc scientia dicitur esse sub scientia per applicationem formalis ad materiale. Nam mensuræ corporum simpliciter cōparantur ad mensuras lignorum, & aliarum materiarum, quæ requiruntur ad machinas per applicationem formalis ad materiale. Et similiter se habet harmonica, id est, Musica, ad arithmetica. Nam musica applicat numerum formalem, quem considerat arithmetica ad materiam, id est, ad sonos. Et similiter se habet apparentia, id est, scientia naualis, quæ considerat signa apparentia fermitatis, vel tempestatis, ad astrologia, quæ considerat motus & situs astrorum. Deinde cum dicit.

Ostendit, qualiter se habeant prædictæ scientiæ adinuicem, secundum conuenientiam. Et dicit, quod fere huiusmodi scientiæ sunt vniuoce adinuicem. Dicit autem fere, quia communicat in nomine generis, & non in nomine speciei. Dicuntur autem omnes scientiæ mathematicæ, quædam quidem, quia sunt de subiecto abstracto a materia; ut geometria & arithmetica, quæ simpliciter mathematicæ sunt: quædam autem per applicationem principiorum mathematicorum ad res materiales, sicut astrologia dicitur mathematica, & naturalis scientia, & similiter harmonica, id est, musica, dicitur mathematica, & quæ est secundum auditum, id est, practica musica, quæ cognoscit ex experientia auditus, sonos. Vel potest dici, quod sunt vniuoce, quia etiam in nomine speciei conueniunt. Nam & naualis dicitur astrologia, & practica musica, dicitur musica. Dicit autem fere, quia hoc non contingit in omnibus, sed in pluribus.

Manifestat, quomodo in prædictis scientiis ad vnam scientiam pertinet quia, & ad aliam propter quid. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod scientiæ, quæ sub se continent alias, habent dicere propter quid. Secundo, quomodo scientiæ, quæ sub eis continentur, habent dicere propter quid, respectu aliarum scientiarum: ibi, [Habet autem se.] Sciendum ergo est circa primum, quod in omnibus prænominais scientiis, illæ, quæ continentur sub aliis, applicant principia mathematicæ ad sensibilia. Quæ autem sub se continent alias, sunt magis mathematicæ. Et ideo dicit primo Philosophus, quod scire, quia, est sensibile, id est, scientiarum inferiorum, quæ applicant ad sensibilia: sed scire propter quid, est mathematicorum, id est, scientiarum, quarum principia non applicantur ad sensibilia. Huiusmodi autem habent demonstrare ea, quæ sumuntur ut causæ in inferioribus scientiis. Et quia posset aliquis dicere, quod qui sciret propter quid, sciret & de necessitate quia, consequenter hoc remouet, dicens, quod multoties illi, qui sciunt propter quid, nesciunt quia. Et hoc manifestat per exemplū, scilicet cum considerantes vniuersale, multoties nesciunt quædam singularia, propter hoc, quod hoc non intendunt

LECTIO XXV.

Alio vero modo differunt esse, & propter quid est, quod per aliam atque aliam vtrumque consideratur.

Tales autem sunt hæc, quæ ita se habent, ut altera sub altera collocatur, ut ad Geometriam Perspectiua, & ad solidorum scientiam, machinarum facultas extruendarum, & ad Arithmetica Musica: & ad Astrologiam sese habet eorum scientia, quæ apparent.

Atque harum nonnullæ scientiarum nomine, ratione fere conueniunt. Cuius astrologia est, & ipsa mathematica, & nauigandi scientia, & Musica ea est, quæ mathematica, & quæ auditum oblectat.

Hic enim ipsum quidem esse ad eos pertinet scire, qui sensu videntur, ipsum autem propter quid est, ad

metica, quæ simpliciter mathematicæ sunt: quædam autem per applicationem principiorum mathematicorum ad res materiales, sicut astrologia dicitur mathematica, & naturalis scientia, & similiter harmonica, id est, musica, dicitur mathematica, & quæ est secundum auditum, id est, practica musica, quæ cognoscit ex experientia auditus, sonos. Vel potest dici, quod sunt vniuoce, quia etiam in nomine speciei conueniunt. Nam & naualis dicitur astrologia, & practica musica, dicitur musica. Dicit autem fere, quia hoc non contingit in omnibus, sed in pluribus.

Manifestat, quomodo in prædictis scientiis ad vnam scientiam pertinet quia, & ad aliam propter quid. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod scientiæ, quæ sub se continent alias, habent dicere propter quid. Secundo, quomodo scientiæ, quæ sub eis continentur, habent dicere propter quid, respectu aliarum scientiarum: ibi, [Habet autem se.] Sciendum ergo est circa primum, quod in omnibus prænominais scientiis, illæ, quæ continentur sub aliis, applicant principia mathematicæ ad sensibilia. Quæ autem sub se continent alias, sunt magis mathematicæ. Et ideo dicit primo Philosophus, quod scire, quia, est sensibile, id est, scientiarum inferiorum, quæ applicant ad sensibilia: sed scire propter quid, est mathematicorum, id est, scientiarum, quarum principia non applicantur ad sensibilia. Huiusmodi autem habent demonstrare ea, quæ sumuntur ut causæ in inferioribus scientiis. Et quia posset aliquis dicere, quod qui sciret propter quid, sciret & de necessitate quia, consequenter hoc remouet, dicens, quod multoties illi, qui sciunt propter quid, nesciunt quia. Et hoc manifestat per exemplū, scilicet cum considerantes vniuersale, multoties nesciunt quædam singularia, propter hoc, quod hoc non intendunt

per considerationem. Sicut, qui scit, omnem mulam esse stertilem, nescit de ista, quam non considerat. Et similiter mathematicus, qui demonstrat propter quid, nescit quandoq; quia, quia non applicat principia superioris scientiæ ad ea, quæ demonstrantur in inferiori scientia. Et quia dixerat, qd scire propter quid, est mathematicorum, vult ostendere, cuiusmodi genus causæ à mathematicis sumatur. Vnde dicit, quod ista scientiæ, quæ accipiunt propter quid mathematicis [sunt alterum quiddam,] id est, differunt ab eis, secundum substantiam, scilicet in quantum applicat ad materiã. Vnde huiusmodi scientiæ [vtuntur speciebus,] id est, formalibus principiis, quæ accipiunt à mathematicis. Mathematica enim scientiæ sunt circa species. Non enim horum consideratio [est de subiecto,] id est, de materia, quia, quamuis, de quibus Geometria considerat, sint in materia, sicut linea, superficies, & huiusmodi: nõ tamẽ considerat de eis geometria, secundum qd sunt in materia, sed secundum quod sunt abstracta. Nam geometria, ea, quæ sunt in materia secundum esse, abstrahit a materia secundum considerationem. Scientiæ autem subalternatæ conuertuntur, accipiunt ea, quæ sunt considerata in abstractione à geometria, & applicant ad materiã. Vnde patet, quod geometria dicitur propter quid in istis scientiis secundum causam formalem. Deinde cum dicit.

e Ostendit etiam, quod scientia subalternata dicitur propter quid, non respectu subalternantis, sed respectu cuiusdam alterius. Perspectiua enim subalternatur geometriæ. Et si cõparemus perspectiuam ad geometriam, perspectiua dicitur quia, & geometria propter quid. Sed sicut perspectiua subalternatur geometriæ, ita scientia de iride subalternatur perspectiue. Applicat enim principia, quæ perspectiua tradit simpliciter, ad determinatam materiã. Vnde ipsius physici, qui tractat de iride, est scire quia: sed perspectiui est scire propter quid. Dicit enim physicus conuersionem visus ad nubem aliquo modo dispositam ad Solem, esse causam iridis. Propter quid autem, sumit à perspectiua. Deinde cum dicit.

f Ostendit, quomodo quia, & propter quid, in diuersis scientiis non subalternis differunt. Et dicit, quod [multæ scientiarum, quæ non sunt subinueniunt, sic se habent ad inuicem,] scilicet quod ad vnã pertinet quia, & ad alteram pertinet propter quid. Sicut patet de medicina, & geometria. Non enim subiectum medicinæ sumitur sub subiecto geometriæ, sicut subiectum perspectiue. Sed tamen ad ali-

LECTIO XXVI.

Figurarum autem magis faciens scire, maxime prima est. Mathematicæ enim scientiarum per hanc primam figuram demonstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria, & perspectiua, & fere dicere est, quæcunq; propter quid faciunt speculationem. Quia enim omnino, aut sicut frequentius, & in pluribus per hanc figuram, qui est propter quid, fit syllogismus. Quare & per hanc erit faciens scire, propter quid speculati.

quod mathematicæ scientiæ, vt Arithmetica, & Geometria, & quæcunq; aliæ propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire, & maxime accommodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est hæc: Nam in prima figura medius terminus subiicitur maiori extremitati, quæ est prædicatum conclusionis: & prædicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quæ prædicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se est, quando subiectum est causa prædicati, vt interfectus interiit, sicut supra dictum est, & hoc competit primæ figuræ, in qua medium subiicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi.

quod mathematicæ scientiæ, vt Arithmetica, & Geometria, & quæcunq; aliæ propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire, & maxime accommodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est hæc: Nam in prima figura medius terminus subiicitur maiori extremitati, quæ est prædicatum conclusionis: & prædicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quæ prædicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se est, quando subiectum est causa prædicati, vt interfectus interiit, sicut supra dictum est, & hoc competit primæ figuræ, in qua medium subiicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi.

quam conclusionem in medicina consideratam, applicabilia sunt principia geometriæ. Sicut quod vulnera circularia tardius sanentur, medici est scire quia, qui hoc experitur sed propter quid scire, est geometriæ, ad quem pertinet cognoscere, quod circulus est figura sine angulo. Vnde partes circularis vulneris non appropinquant sibi, vt possint de facili coniungi. Sciendum autem est, quod illa differentia quia, & propter quid, quæ est secundum diuersas scientias, continetur sub altero dictorum modorum, scilicet quando fit demonstratio per causam remotam.

G mathematicos ipsos. Hi namq; causarum demonstrationes habent. Et persape nesciunt ipsum esse, quemadmodum hi, qui contemplantur ipsum vniuersale, nonnulla singularium, quia non animaduertunt, se penumero nesciunt. Illa autem sunt, quæ formis ipsis vtuntur, quæ quidem sunt alia quadam, substantiaq; diuersa. Mathematica namq; scientiæ sunt circa formas. De nullo enim subiecto dicuntur. Nam et si geometrica ipsa sunt in subiecto, non tamen vt in subiecto sunt, geometrica considerationi subiiciuntur.

Habitur mathematicam. Complures etiam scientiarum, quæ non sunt ita dispositæ, vt altera sub altera sit collocata, pari modo se habent, vt medicina, atq; geometria. Nam scire vlcera, ea quæ orbis subeunt formam, tardius ceteris curari, ad medicum spectat, propter quid autem ad geometriam.

Item ut autem perspectiua sese habet ad geometriam: sic alia sese habet ad perspectiuam, veluti de iride. Nam ipsum quidem esse ad naturalem pertinet scire, ipsum autem propter quid est, ipsius est perspectiui: aut simpliciter, aut eius, qui complebitur mathematicam.

Postquam Philosophus determinauit de materia syllogismi, hic determinat de forma ipsius, ostendens, in qua figura præcipue fiat syllogismus demonstratiuus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod syllogismus demonstratiuus maxime fit in prima figura. Et quia in prima figura præceditur etiam ex negatiuis, & oportet demonstrationem ex immediatis procedere, ostendit in secunda parte, quomodo cõtingit propositionem negatiuam esse immediatam: ibi, [Sicut autem esse A in B, &c.] Primum ostendit tribus rationibus: quarum prima talis est: In quacunque figura maxime fit syllogismus propter quid, figura ista maxime est faciens scire, & propter hoc est magis accommodata demonstrationibus, cõ demonstratio fit syllogismus faciens scire. Sed in prima figura maxime fit syllogismus propter quid. Quod patet ex hoc,

LECTIO XXVI.

Prima autem ratiocinationis figura maxime ad scientiam ipsam accommodatur. Mathematica scientia namq;, vt Arithmetica, Geometria, & perspectiua, per hanc vt patet, suas afferunt demonstrationes, atq; etiam omnes fere, quæ ipsis propter quid est, faciunt speculationem. Aut enim omnino, aut persape, & in pluribus, hac in figura ipsius propter quid est, exteritur ratiocinatio. Quare propter hoc etiam ipsum maxime ad scientiam erit accommodata. Proprius enim sciendi modus est, cõtemplari ipsum propter quid est.

K quod mathematicæ scientiæ, vt Arithmetica, & Geometria, & quæcunq; aliæ propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire, & maxime accommodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est hæc: Nam in prima figura medius terminus subiicitur maiori extremitati, quæ est prædicatum conclusionis: & prædicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quæ prædicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se est, quando subiectum est causa prædicati, vt interfectus interiit, sicut supra dictum est, & hoc competit primæ figuræ, in qua medium subiicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi.

Lect. 16. tex. expo. 5.

Lectio xxvi. Postquam Philosophus determinauit de materia syllogismi, hic determinat de forma ipsius, ostendens, in qua figura præcipue fiat syllogismus demonstratiuus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod syllogismus demonstratiuus maxime fit in prima figura. Et quia in prima figura præceditur etiam ex negatiuis, & oportet demonstrationem ex immediatis procedere, ostendit in secunda parte, quomodo cõtingit propositionem negatiuam esse immediatam: ibi, [Sicut autem esse A in B, &c.] Primum ostendit tribus rationibus: quarum prima talis est: In quacunque figura maxime fit syllogismus propter quid, figura ista maxime est faciens scire, & propter hoc est magis accommodata demonstrationibus, cõ demonstratio fit syllogismus faciens scire. Sed in prima figura maxime fit syllogismus propter quid. Quod patet ex hoc,

LECTIO XXVI.

Postquam Philosophus determinauit de materia syllogismi, hic determinat de forma ipsius, ostendens, in qua figura præcipue fiat syllogismus demonstratiuus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod syllogismus demonstratiuus maxime fit in prima figura. Et quia in prima figura præceditur etiam ex negatiuis, & oportet demonstrationem ex immediatis procedere, ostendit in secunda parte, quomodo cõtingit propositionem negatiuam esse immediatam: ibi, [Sicut autem esse A in B, &c.] Primum ostendit tribus rationibus: quarum prima talis est: In quacunque figura maxime fit syllogismus propter quid, figura ista maxime est faciens scire, & propter hoc est magis accommodata demonstrationibus, cõ demonstratio fit syllogismus faciens scire. Sed in prima figura maxime fit syllogismus propter quid. Quod patet ex hoc,

Lectio xxvi. Postquam Philosophus determinauit de materia syllogismi, hic determinat de forma ipsius, ostendens, in qua figura præcipue fiat syllogismus demonstratiuus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod syllogismus demonstratiuus maxime fit in prima figura. Et quia in prima figura præceditur etiam ex negatiuis, & oportet demonstrationem ex immediatis procedere, ostendit in secunda parte, quomodo cõtingit propositionem negatiuam esse immediatam: ibi, [Sicut autem esse A in B, &c.] Primum ostendit tribus rationibus: quarum prima talis est: In quacunque figura maxime fit syllogismus propter quid, figura ista maxime est faciens scire, & propter hoc est magis accommodata demonstrationibus, cõ demonstratio fit syllogismus faciens scire. Sed in prima figura maxime fit syllogismus propter quid. Quod patet ex hoc,

LECTIO XXVI.

Prima autem ratiocinationis figura maxime ad scientiam ipsam accommodatur. Mathematica scientia namq;, vt Arithmetica, Geometria, & perspectiua, per hanc vt patet, suas afferunt demonstrationes, atq; etiam omnes fere, quæ ipsis propter quid est, faciunt speculationem. Aut enim omnino, aut persape, & in pluribus, hac in figura ipsius propter quid est, exteritur ratiocinatio. Quare propter hoc etiam ipsum maxime ad scientiam erit accommodata. Proprius enim sciendi modus est, cõtemplari ipsum propter quid est.

K quod mathematicæ scientiæ, vt Arithmetica, & Geometria, & quæcunq; aliæ propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire, & maxime accommodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est hæc: Nam in prima figura medius terminus subiicitur maiori extremitati, quæ est prædicatum conclusionis: & prædicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quæ prædicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se est, quando subiectum est causa prædicati, vt interfectus interiit, sicut supra dictum est, & hoc competit primæ figuræ, in qua medium subiicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est: Quod quid est, potissimum locum in demonstratiuis scientiis habet, quia, sicut dictum est, diffinitio aut est principium demonstrationis, aut conclusio, aut demonstratio positione differens. Ad inuestigandum autem diffinitionem sola prima figura conuenit. Nam in sola prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, quæ sola competit ad scientiam, qd quid est. Nam quod quid est, per affirmationem cognoscitur. Prædicatur nõ diffinitio de diffinito affirmatiue, & vniuersaliter. Non enim quidam homo est animal bipes, sed omnis homo. Ergo prima figura maxime est faciens scire, & accommodata demonstrationibus. Tertiam rationem ponit ibi.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

A non esse, scilicet, quando affirmatiua vel negatiua non habet medium; per quod probetur. Secundõ ibi. Manifestat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo propositio negatiua sit mediata. Secundo, quomodo immediata: ibi, [Si vero neutrum, &c.] Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum. Secundo ostendit quoddam, quod supposuerat: ibi, [Quod autem contingit B nõ esse, &c.] Dicit ergo primo, quod cum A, id est, maior terminus, aut B, id est, minor terminus, sunt in quodam toto, sicut species in genere, & aut etiam ambo, sunt sub aliquo genere diuerso: non contingit A nõ esse in B primo, id est, non contingit, quod hæc propositio, nullum B est A, sit immediata. Et primo manifestat hoc, quãdo A scilicet est in quodam toto, scilicet in C, B autem in nullo. Vt puta, si A sit homo, C autem substantia, B quantitas, potest syllogismus fieri ad probandum, quod A nulli B inest per hoc, quod C omni A inest, B autem nulli C, vt si fiat syllogismus in secunda figura: Omnis homo est substantia, nulla quantitas est substantia ergo nulla quantitas est homo. Et similiter est, si B, id est, terminus minor sit in quodam toto, vt in D, A autem nõ sit in aliquo toto, syllogizari poterit, quod A sit in nullo B. Vt sit A substantia, B linea, D quantitas, & fiat syllogismus in prima figura sic: Nulla quantitas est substantia, omnis linea est quantitas. ergo nulla linea est substantia. Eodem autem modo poterit demonstrari conclusio negatiua: si vnũ quodque sit in quodam toto, vt si sit A linea, C quantitas, B albedo, & D qualitas, potest syllogizari in secunda figura, & in prima. In secunda figura sic: Omnis linea est quantitas, nulla albedo est quantitas. ergo nulla albedo est linea. In prima figura sic: Nulla qualitas est linea, omnis albedo est qualitas. ergo nulla albedo est linea. Est autem intelligendum, propositionem negatiuam esse mediatam, vtroque terminorum existente in quodam toto, nõ quidem in eodem, sed in diuersis. Si enim sint in eodem toto, erit propositio immediata, sicut nullum rationale est irrationale, vel nullum bipes est quadrupes: Deinde cum dicit.

Deinde hac tantum figura ipsius quid est, venari scientiam possumus. In figura namq; media nulla fit affirmatiua ratiocinatio; scientia vero ipsius quid est, affirmatiouis nimirum est. In vltima vero fit quidem, at nõ est vniuersalis, vt patet; ipsum autem quid est, vniuersalium esse constat. Non enim aliqua ex parte homo est animal bipes.

Insuper, hac figura ceterarum non indiget figurarum, at indiget huius illa profecto. Nam hac densantur, atq; augmentantur, quousque vtrique ad immediata veniant. Manifestat igitur est, quod maxime proprium scientiæ prima figura.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, qd alia. Quod autem aliæ figuræ indigeant prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediata, quæ sumuntur in demonstrationibus, ad immediata reducantur. Quod quidem fit dupliciter, scilicet densando media, & augmentando. Densando quidem, quãd medium acceptum coniungitur mediate vtrique extremorum, vel alteri. Vnde, quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quadam condensatio mediolorum. Sicut si acciperetur primo sic: Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & E, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primum acceptum. Vt si dicatur, Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Hæc autem condensatio & augmentatio mediolorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit.

Quæ talis est: Aliæ figuræ in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget aliis. Ergo prima figura efficacius facit scire, q

in altero. Manifestum est, quod contingat B esse non in toto, in quo est A, aut e conuerso, quia videlicet contingit, vnum terminorum accipi in vno predicamento, in quo non est aliud. Sit enim coordinatio vna predicamenti A C D, puta predicamentum substantia, & alia coordinatio sit B E F, puta predicamentum quantitatis. Si ergo nihil eorum, quae sunt in coordinacione A C D, de nullo predicatur eorum, quae sunt in coordinacione B E F, A autem sic in P, quasi in quodam generalissimo, quod sit principium totius primae coordinacionis, manifestum est, quod B non est in P, quia sic coordinacione, id est, predicamenta commutarentur. Similiter autem est, si B sit in quodam toto, vtpote in E, manifestum est, quod A non est in E. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo oppositio negatiua sit immediata, dicens, quod si neutrum sit in toto aliquo, scilicet neque A, neque B, & cum A non sit in B, necesse est, quod haec sit immediata, nullum B est A. Quia si acciperetur aliquod medium ad syllogizandum eam, oporteret, quod alterum ipsorum esset in aliquo toto, & sic etiam oporteret fieri syllogismum, aut in prima figura, aut in secunda. In tertia enim figura non potest concludi vniuersalis negatiua, qualem oportet esse propositionem immediatam. Si quidem syllogismus sit in prima, oportet quod B sit in quodam toto, quia B est minor extremitas, & in prima figura semper oportet minorem propositionem esse affirmatiuam. Non enim sit syllogismus in prima figura ex maiori affirmatiua, & minori negatiua. Sed si syllogismus erit in media figura, contingit quodcumque, vel A, vel B esse in toto quodam, quia in media figura potest esse negatiua, tam prima, quam secunda propositio. Nunquam tamen potest esse, neque in prima, neque in secunda, vtraque propositio negatiua. Et ideo oportet, quod altera existente affirmatiua, alterum extremorum sit in quodam toto. Sic igitur patet, quod propositio negatiua immediata est, quando neutrum terminorum est in quodam toto. Non autem potest dici, quod quamuis neutrum sit in quodam toto, potest tamen accipi medium ad ipsum concludendum, scilicet si accipiatur medium conuertibile, quia oportet tale medium esse, quod sit prius & notius. Et hoc est vel genus, vel definitio, quae non est sine genere. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum igitur est, quod contingit, & aliud in alio non esse individualiter, & quando contingit, & quomodo, diximus.

LECTIO XXVII.

LECTIO XXVII. Postquam Philosophus determinauit de syllogismo demonstratiuo, per quem acquiritur scientia, hic determinat de syllogismo, per quem inducitur in nobis ignorantia, siue deceptio. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, qualis ignorantia per syllogismum induci possit. Secundo ostendit modum, quo talis syllogismus procedit: ibi, [Simplicis quidem igitur opinio, &c.] Distinguuntur ergo primo duplicem ignorantiam, quarum vna est secundum negationem, & alia secundum dispositionem. Ignorantia quidem secundum negationem est, quando homo omnino nihil scit de re. Et haec est ignorantia in non attingendo, vt Philosophus dicit in 9. Met. Sicut patet de rustico, qui omnino nihil scit de triangulo, an habeat tres angulos aequales duobus rectis. Ignorantia autem secundum dispositionem est, quando aliquis habet quidem aliquam dispositionem in cognoscendo, sed corruptam: dum scilicet existimat aliquem currere, sed falso: vel dum existimat esse quod non est, vel non esse, quod est. Et haec ignorantia idem est, quod error. Prima ergo ignorantia non fit per syllogismum, sed secunda per syllogismum fieri potest. Et tunc vocatur deceptio. Haec autem ignorantia siue deceptio potest contingere circa duo. Vno quidem modo circa ea, quae sunt prima principia, & immediata, dum scilicet opinatur quis opposita principiis, quae quidem, etsi non possit opinari interiorius in mente, vt supra dictum est, quia non cadunt sub apprehensione, potest tamen eis contradicere secundum vocem, & secundum quandam fallam imaginationem, vt dicitur de quibusdam negantibus principia in 4. Met. Alio modo circa conclusiones, quae non sunt prima & immediata. Et prima quidem ignorantia siue deceptio opponitur cognitioni intellectus. Secunda autem cognitioni scientiae. Vtraque autem ignorantia dispositionis, siue sit de his, quae sunt prima, siue sit de his, quae non sunt prima, potest homini provenire dupliciter. Vno modo simpliciter, quando scilicet absolute absque aliquo ductu rationis existimat falsum, siue affirmando, siue negando. Alio modo, quando inducitur ad falsum existimandum, per aliquam rationem syllogisticam, sicut dicit Philosophus in 4. Met. quod quidam principia contradicunt, velut rationibus persuasi. Alij vero, non quasi ratione persuasi, sed propter incredulitatem, vel pertinaciam, volentes in omnibus querere demonstrationem, Deinde cum dicit.

¶ Sed si A nulli B insit, & neutrum in toto sit villo, necesse est A sine medio non competat ipsi B. Nam si quippiam inter ipsam medium caderet, necesse est, alterum ipsorum in toto quopiam esse. Aut enim in prima figura ratio, in alio eorum, aut in media extruetur. At si in prima, B minimum in toto quopiam erit. Propositio enim eam, quae versus B collocabitur, affirmatiuam esse oportet.

¶ Si in secunda, vtrumuis in toto quopiam erit. Nam vtrumuis interuallum affirmatiuum esse potest. Atque nunc verus natus, nunc versus minus extremum negatiua propositio, umpta, consistit ratiocinatio. Amba vero propositioes si fuerint negatiuae, ratiocinatio non consistit. Patet igitur, fieri posse, vt sine medio quippiam cuiuspiam non insit: atque, quando, & quemadmodum fieri potest, satis iam explanauimus.

LECTIO XXVII.

¶ Ignoratio autem ea, quae non negatione, sed dispositione dicitur ignorantia, deceptio est, quae circa propositioes medio vacantes, vel non vacantes, affirmatiuas, vel negatiuas, aut per ratiocinationem, aut simpliciter fit. Nam aut simpliciter quispiam esse, aut non esse putat: aut per ratiocinationem existimationem talem conuequitur.

¶ Ignoratio autem ea, quae non negatione, sed dispositione dicitur ignorantia, deceptio est, quae circa propositioes medio vacantes, vel non vacantes, affirmatiuas, vel negatiuas, aut per ratiocinationem, aut simpliciter fit. Nam aut simpliciter quispiam esse, aut non esse putat: aut per ratiocinationem existimationem talem conuequitur.

Leff. 30.

Leff. 29.

Par. ul. huiusmodi.

Leff. 17. reu. expo. 1.

cap. 1. circa finem.

Tex. com. 9. le. 6. text. 6. 1. 35.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedicta ignorantiae causantur. Et primo, quomodo causatur ignorantia, quae est per syllogismum. Secundo, quomodo proveniat ignorantia huiusmodi sine syllogismo: ibi, [Manifestum est autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quomodo causetur ignorantia per syllogismum in primis & immediatis. Secundo, quo modo causatur in his, quae non sunt prima immediata: ibi, [In his autem existentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur esse, quod non est. Secundo, quo modo causatur ignorantia, qua existimatur non esse, quod est: ibi, [Quae vero ipsius non esse.] Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo praedicta ignorantia communiter causatur. Secundo, assignat diuersitates circa hoc contingentes: ibi, [Contingit quidem.] Tertio, respondet tacite quaestioni: ibi, [Ipsius quidem igitur esse, &c.] Dicit ergo primo, quod falsa opinio, quam supra vocauit simplicem, est simplex deceptio, id est, vno modo solo ad hoc peruenitur. Non enim causatur ex ratione, quae diuersificari potest, sed magis ex defectu rationis, qui non diuersificatur per diuersos modos, sicut nec aliae negationes secundum propria rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest, inde est, quod huiusmodi ignorantia, quae fit per syllogismum, multipliciter accidere potest, secundum quod multipliciter falsus esse potest syllogismus. Pone autem communem modum, dicens, [Non sit enim A in nullo B individualiter,] id est, sit haec propositio vera immediata. Nullum B est A. Praedicantur enim duae negationes loco vnius. Puta, si dicamus, Nulla qualitas est substantia, secundum doctrinam supra positam de negatiuis immediatis. Si quis ergo concludit oppositum huius per aliquem syllogismum, ostendens scilicet, omne B esse A, accipiens pro medio C, erit deceptio per syllogismum. Deinde cum dicit.

¶ Contradictoria. Primo ergo ostendit, quomodo syllogismus huiusmodi procedat ex duabus falsis contrariis veris. Secundo, quomodo accipitur contradictio: ibi, [Potest a sic se habere.] Dicit autem primo, quod in praedicto syllogismo deceptio est causante, contingit quandoque, vtraque propositio esse falsa, & quandoque, alteram tantum. Vtraqueque autem falsas accipimus contrarias verarum. Habeat enim se Cad A & ad B, quod nullum C sit A, & quod nullum B sit C. Si autem accipiantur contraria horum, scilicet omne C est A: omne B est C, vtraque propositioes erunt falsae totaliter. Puta, si dicam: Omnis qualitas est substantia: omnis quantitas est qualitas, ergo omnis quantitas est substantia. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo possunt esse ambae falsae, & non sunt contrariae veris, sed contradictoriae. Puta si [sic se habeat] C ad A & ad B, quod nec continetur totaliter sub A, neque vniuersaliter insit B.] Puta si accipiamus, perfectum vel ens in actu, & procedamus sic: Omne perfectum est substantia, omnis quantitas est perfectum, ergo, &c. Manifestum est, quod vtraque est falsa, sed non totaliter. Sunt enim contradictoriae earum verae, scilicet: quoddam perfectum non est substantia, & quaedam quantitas non est perfectum. Contrariae autem falsae, scilicet nullum perfectum est substantia, & nulla quantitas est perfectum. Quod autem C non vniuersaliter insit B, id est, quod ista non sit vera: Omnis quantitas est perfectum, quae erat minor, vt omne B est C, probat per hoc, quod B non potest contineri sub aliquo toto, quod de eo vniuersaliter praediceatur. Et hoc ideo, quia haec propositio, Nullum B est A, dicebatur esse immediata, quod est A non inesse B primo. Dicitum est autem supra, illas negatiuas immediatas, quarum neuter terminorum est sub aliquo toto. Sed videtur haec probatio non esse sufficiens, quia de eo etiam, quod non est sub aliquo toto, sicut species sub genere, potest aliquid vniuersaliter praedicari. Non enim solum genus aut differentia vniuersaliter praedicatur, sed etiam proprium. Sed dicendum est, quod licet dicta probatio non sit efficax, communiter loquendo, est tamen efficax in proposito. Quia, sicut in primo Topicorum dicitur, parallogismus disciplinae, de quo hic loquitur, procedit ex conuenientibus disciplinae. Vnde intendit vti talibus modis, quibus vtiur demonstrator. Demostratio enim medium est definitio, vt supra dictum est. Vnde & in syllogismo, de quo hic loquitur, intendit vti distinctione pro medio. Distinctio autem continet genus & differentiam. Vnde oportet id, quod vniuersaliter praedicatur in hoc syllogismo, continere id, in quo est subiectum, sicut in toto. Quod autem A non insit vniuersaliter ipsi C, id est, quod ista non sit vniuersaliter vera, Omne perfectum est substantia, quae erat maior, vt omne C est A: probat per hoc, quod non est necesse de quocumque vniuersali, quod insit vniuersaliter omnibus, quae insunt: quia nullum predicamentum praedicatur de his, quae continentur sub alio predicamento, neque etiam vniuersaliter praedicatur de his, quae communiter consequuntur ens, quae sunt actus & potentia, perfectum & imperfectum, prius & posterius, & alia huiusmodi. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

¶ Ostendit, quomodo praedictus syllogismus procedat ex altera vera, & ex altera falsa. Et dicit, quod in praedicto syllogismo [contingit accipere alteram veram,] scilicet maioris, Diui Tho. E 4 raem,

Leff. 26.

cap. 1. circa finem.

Leff. 16. tex. expo. 3.

rem, quæ est A C, altera existente falsa, scilicet minore, quæ est B C. Et quod propositio minor, quæ est B C, semper fit falsa, probat ut, sicut & supra, propter hoc, quod B in nullo est C, sicut in toto: sed quod hæc propositio A C, possit esse vera, altera existente falsa, probat in terminis. Si enim ita, quod A in fit B & C individualiter, id est, immediate, sicut genus propriis speciebus, ut color albedini & nigredini. Manifestum est enim secundum hoc, quod maior erit vera, scilicet quod omne C est A, ut puta: omnis albedo est color, & minor est falsa, scilicet omnis albedo est nigredo, quia quando aliquod prædicatur primo de pluribus, neutrum istorum plurium de neutro prædicatur. Prima enim prædicatio generis, est de oppositis speciebus. Est autem circa hoc dubitatio: quia his terminis positus, non sequitur conclusio falsa, sed vera. Erit enim conclusio, quod A in fit B, cui suppositum est inesse individualiter. Sed dicendum, quod hoc exemplum ponitur solum ad manifestandum, quomodo possit esse maior vera, & minor falsa. Sed hoc exemplum non habet locum in proposito, ubi quaritur conclusio falsa. Et ideo Philosophus subiungit: Differt autem nihil, si non individualiter in fit. Possimus autem accipere tales terminos, quod A non in fit B individualiter, neque aliquo modo, immo potius ab eo individualiter remoueat. Nec est etiam necessesse, quod in fit C individualiter, quia non est necessarium, quod demonstrator utatur solum propositionibus immediatis: sed etiam his, quæ per immediatam fidem acceperunt. Accipere ergo possumus alios terminos, ad propositum pertinentes, ut si accipiamus pro medio substantiam intellectualem: omnis enim intelligentia est substantia: minor autem est falsa: omnis quantitas est intelligentia. Unde sequitur conclusio falsa. Deinde cum dicitur.

LECTIO XXVIII.

Quæ vero est ipse non esse, in prima & media figura est. Primum igitur dicamus, quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.

Contingit quidem igitur utrisque falsis: ut si A & in C & in B sit individualiter. Si enim accipiat A quidem in C nullo, C autem in omni B, falsæ sunt propositiones.

Contingit autem & altera: falsa & hac quacunque contingente. Potest enim, quæ est A C, vera esse, quæ vero B C, falsa esse. Sed quæ est A C, quidem vera: quoniam non omnibus, quæ sunt, inest A, sed quæ est B C falsa, quoniam impossibile est esse in B C, in quo nullo est A. Non enim vera erit, quæ est A C propositio. Similiter autem, et si sint utraque veræ, conclusio erit vera.

Sed & eam, quæ est C B, contingit veram esse, cum altera sit terminos, quod A non in fit B individualiter, neque aliquo modo, immo potius ab eo individualiter remoueat. Nec est etiam necessesse, quod in fit C individualiter, quia non est necessarium, quod demonstrator utatur solum propositionibus immediatis: sed etiam his, quæ per immediatam fidem acceperunt. Accipere ergo possumus alios terminos, ad propositum pertinentes, ut si accipiamus pro medio substantiam intellectualem: omnis enim intelligentia est substantia: minor autem est falsa: omnis quantitas est intelligentia. Unde sequitur conclusio falsa. Deinde cum dicitur.

LECTIO XXVIII.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo cõcludatur per syllogismum affirmatiua falsa, contraria negatiuæ immediatæ, hic ostendit, quomodo per syllogismum cõcludatur negatiua falsa, contraria affirmatiuæ immediatæ. Et primo in prima figura. Secundo in secundâ: ubi, [Sed in media figura.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, de quo est intentio. Et dicit, quod cû negatiua vniuersalis cõcludi possit in prima & in secunda figura, primo dicendû est, quot modis syllogismus ignorantie fiat in prima figura, & qualiter se habentibus propositionibus in veritate & falsitate. Secundo ibi.

Falis syllogismus in prima figura ex duabus falsis. Secundo, quomodo fiat ex altera vera, & altera falsa: ubi, [Contingit autem & altera.] Dicit ergo primo, quod prædictus syllogismus fieri potest ex utrisque falsis. Quod patet, si A fit & in C & in B individualiter, id est, immediate. Est autem immediate genus in proximis speciebus, in quas primo diuiditur, sicut color in albedine & nigredine. Genus n. per se prædicatur de specie, quia primo ponitur in eius definitione, & immediate prædicatur de specie prima, quia immediate in eius definitione ponitur. Non autem ex hoc, quod ponatur in definitione alicuius partis definitionis, sicut se habet genus remotum ad ultimam speciem. Sint ergo termini, color, albedo, nigredo. Si ergo accipiat A quidem in nullo C esse, utpote si dicamus, nulla albedo est color, C autem in omni B, utpote si dicamus, omnis nigredo est albedo: falsæ sunt ambæ propositiones, & falsa est conclusio, scilicet nulla nigredo est color. Deinde cum dicit.

Deceptio igitur essendi per hæc, atq; hoc modo fit solum. Non enim alia in figura ratiocinatio erat essendi.

LECTIO XXVIII.

Non essendi vero, & in prima fit, & in media. Atq; primum dicamus, quot modis, & quomodo se habentibus ipsis propositionibus, fit in prima figura.

Fieri itaq; potest, ut ambæ falsæ propositiones sumantur, veluti si ipsum A tam C, quam B sine medio competat. Nam si sumatur A quidem nulli inesse C, ipsum autem C cuiuslibet competere B, erit utraque propositio falsa.

Fieri quoq; potest, ut altera propositionum vtrius falsa sumatur. Nam esse potest A C quidem vera: C vero falsa: A C quidem vera, quæ A non omnibus inest, quæ sunt: C B vero falsa, tum quia fieri nequit, ut C, cui ipsum A nulli competit, ipsi erit vera, tum quia si ambæ sint veræ, erit ipsa conclusio vera.

At C B etiam vera esse potest, altera sumpta falsa, seu si B, & in A

fieri in prima figura, existente altera propositionum indifferenter falsa, quæcunq; sit illa. Potest enim contingere, quod hæc propositio A C, quæ est maior, sit vera, & propositio, quæ est B C, sit falsa, quæ est minor. Et quod propositio maior possit esse vera, probat per hoc, quod sit terminus A, quicunque sit ille, non est necessesse, quod in fit omnibus, sicut color non prædicatur de omnibus entibus. Quod autem minor sit falsa, probat per hoc, quia nō potest accipi aliquis terminus, à quo vniuersaliter negetur A, qui quidem terminus prædicatur de B. Supponimus enim, quod hæc sit vera & immediata: omne B est A: si ergo aliquid vniuersaliter prædicetur de B, ita quod huiusmodi sit vera, omne B est C, non potest esse, quod de illo vniuersaliter negetur A. Et ita hæc propositio, nullū C est A, non erit vera, quæ erat maior. Si enim omne B est A, ut supponitur, & omne B est C, ut assumitur, sequitur in tertia figura, quoddam C est A, quæ est cõtradiçtoria maior.

Falsa ergo erit ista, nullū C est A. Si ergo hæc sit vera, quæ est maior, necessesse est, quod hæc sit falsa, quæ est minor, Omne B est C. Secundo probat, quod ex duabus veris nō potest cõcludi falsa, ut supra probatum est. Detur autem hæc esse vera: nullum C est A, si ergo etiã hæc sit vera, omne B est C, sequitur, quod conclusio sit vera, nullum B est A, quod tamen est inconueniens in syllogismo ignorantie, qui debet cõcludere falsam, quæ tamē supponitur esse falsa, utpote cõtraria huic immediatæ propositioni, omne B est A. Deinde cum dicitur.

Ostendit, quomodo minor sit vera, maiori existente falsa. Et dicit, quod propositio C B, scilicet minor potest esse vera, cum maior sit falsa. Quia enim hæc propositio, omne B est A, cuius cõtraria debet cõcludi, est immediata, necessesse est, quod B sit in A, sicut pars in toto, sicut albedo in colore. Potest autē accipi aliqua aliud, in quo etiam sit B, sicut in toto, non tamen

men immediate, & illud sit qualitas quæ sit C. Necessesse est ergo, secundum prædicta, quod horum duorum, scilicet A, & B, alterum sit sub altero, id est color sub qualitate. Si ergo aliquis accipiat A in nullo C esse, utpote si dicat, nulla qualitas est color, falsa erit propositio. Minor autē erit vera scilicet omnis albedo est qualitas.

Conclusio autem erit falsa, & immediata contraria, scilicet nulla albedo est color. Sic ergo manifestum est, quod potest fieri syllogismus ignorantie negatiuus in prima figura, & altera propositione falsa, & utrisque. Deinde cum dicitur.

Ostendit quomodo syllogismus ignorantie negatiuus, fiat in secunda figura. Et primo, quando utraque est falsa. Secundo, quando altera tantum ibi. [Similiter autem, & altera esse falsam.] Dicit ergo primo, quod non contingit in media figura utraque propositiones esse totas falsas. Et dicit totas illas falsas, quæ sunt cõtrariæ propositionibus veris. Et hoc probat. Quia cû debeamus negatiuam cõcludere falsam cõtrariam affirmatiuæ immediatæ, necessesse est accipere, quod hæc sit vera & immediata, omne B est A, puta omnis albedo est color. Sic autem se habentibus terminis, non potest inueniri aliquis medius terminus, qui vniuersaliter prædicetur de vno termino, & vniuersaliter remoueat ab altero. Detur enim, quod ille terminus C, vniuersaliter remoueat ab A, & vniuersaliter prædicetur de B, erit ergo hæc vera: nullum A est C, quare & conuersa erit vera, nullum C est A: sed omne B est C, ergo nullum B est A, cuius contrarium fuit suppositum. Similiter etiam non potest esse, quod vniuersaliter remoueat A B, & vniuersaliter prædicetur de A, quia si hæc est vera, omne A est C, & conuersa erit vera, quoddam C est A. Si autem hæc est vera, nullum B est C, & conuersa erit vera, nullum C est B. Si ergo ex his duabus propositionibus, quoddam C est A, nullum C est B, sequitur quoddam B non est A, quæ est cõtradiçtoria eius, quæ supponebatur, omne B est A. Relinquitur ergo, quod impossibile est inueniri aliquod medium, quod prædicto modo se habentibus A & B de vno prædicetur, & ab alio remoueat. Et tamen oportet, si debeat fieri syllogismus in secunda figura, quod medium de vno extremorum prædicetur, & de alio negetur. Et ideo si ambæ sunt falsæ totaliter, oportet, quod earum cõtrariæ sint veræ, quod est impossibile, ut probatum est. Nihil enim prohibet, utranq; propositionem esse falsam particulariter. Puta, si accipiamus quoddam medium, quod particulariter prædicetur de A & de B, puta masculus, quod particulariter

Similiter autem alteram falsam, & quamlibet contingit. Quod enim est in A omni, & in B est. Si igitur accipiat in A toto esse E, in B autem toto non esse, quæ quidem C A vera erit: sed quæ C B est falsa. Iterum quod in B nullo est, neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B. Sed non erat. Si igitur accipiat C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Quod enim in

ter prædicatur de animali & de homine. Si vero accipiat C, esse in omni A, puta, si accipiamus omne animal esse masculinū, & accipiamus C in nullo B esse, puta si dicamus, nullus homo est masculus: utraq; propositio est falsa, nō tamen totaliter, sed particulariter. Et eadem ratio est, si e conuerso maior sit negatiua, & minor affirmatiua. Ut si dicamus nullū animal esse masculum, omnis homo est masculus. Deinde cum dicitur.

Ostendit quomodo contingit alteram esse falsam. Et primo in secundo modo secunda figuræ. Secundo in primo: ubi, [Similiter autem fit transpositio, &c.] Dicit ergo primo, quod cõtingit in hac figura alteram propositionem esse falsam indifferenter, quæcunque sit illa. Quod patet ex hoc, quod supponatur A, per se & immediate prædicari de B, quicquid est in omni A, est in omni B; sicut omne quod vniuersaliter prædicatur de animali, prædicatur vniuersaliter de homine. Si ergo accipiat aliquod medium C, quod vniuersaliter prædicetur de A, ut si dicamus; omne animal est viuum, & vniuersaliter remoueat A B, ut si dicamus, nullus homo est viuus, patet quod A C, quæ est maior propositio, est vera, sed B C, quæ est minor, erit falsa. Et si similiter probat, quod e conuerso contingit maiorem esse falsam. Non enim potest esse quod aliquid vniuersaliter remoueat a B, & vniuersaliter prædicetur de A. Sicut, quod vniuersaliter remoueat ab homine, non potest vniuersaliter prædicari de animali. Si ergo accipiat aliquid, quod vniuersaliter remoueat ab homine, puta irrationale, & dicatur sic: omne animal est irrationale, nullus homo est irrationalis, sequitur quod minor propositio est vera, & maior falsa. Sed in his terminis, maior propositio non est totaliter falsa. Potest autem accipi terminus in quo sit totaliter falsa, puta si accipiamus inanimatum pro medio. Deinde cum dicitur.

Sed in figura media, ut totæ quidæ propositiones ambæ sint falsæ, fieri nequit. Nam cum A cuiuslibet inest B: nullum tum sumi mediū potest, quod alteri cuiuslibet alteri nulli competet. Oportet autē hoc pacto sumere propositiones, ut alteri quidem in fit, alteri vero non in fit: si hæc in figura ratiocinatio fieri debeat. Si igitur sic sumantur, sint falsæ constat: si sumantur e contra, veras utraque fore. Quod quidem fieri nequit. Verum aliqua ex parte falsam esse utramq; ob stare quicquam videtur: veluti si medium C, tam A, quam B, cuiusdam in fit. Tunc enim si ipsum C, cuiuslibet quidem A, nulli vero B, dicatur inesse, falsæ quidem erunt ambæ propositiones, at nō simpliciter, sed aliqua ex parte, sicut patet. Eadem erunt & si propositionem negatiuam verus extremum maius posuerit.

Fieri tamen potest, ut altera falsa: atque vtrius propositionum sumatur. Quod enim inest cuiuslibet A, id B, quod cuiuslibet inest. Si igitur ipsum C, tale sumptum cuiuslibet quidem A, nulli vero B, competere dixeris: A, C, quidem erit vera, C B autem falsa. Rursum quod nulli B, competit, id nec A, cuiuslibet inest. Nam si cuiuslibet ipsi competit, & ipsi quoque B, cuiuslibet profecto competit. At nulli inesse supponitur. Si igitur cuiuslibet quidem A, nulli vero B, competere dixeris, C B, quidem veram, alteram vero falsam efficies.

Idem vtriq; fieri, & si versus maius extremum, proportionem negatiuam

ostendit idem in primo modo secunda figuræ, in quo maior est negatiua. Manifestum est enim, quod prædictis terminis sc. A & B, sic se habentibus, ut dictum est, quod vniuersaliter remoueat ab A, nō poterit esse in nullo B. Si ergo accipiat C, mediū, quod vniuersaliter remoueat ab A, & vniuersaliter prædicetur de B, erit maior vera & minor falsa. Puta si sint isti termini, inanimatum, animal, homo. Et similiter ostendit, quod

quod potest esse minor vera, & maior falsa. Manifestum est enim secundum prædicta, quod id, quod vniuersaliter prædicatur de B, non remouetur vniuersaliter ab omni A, quia quod vniuersaliter prædicatur de B, ad minus oportet in quodam A esse. Si ergo accipiatur C medium, quod vniuersaliter prædicatur de B, puta rationale, vel viuū, & vniuersaliter negetur de A, minor propositio erit vera, scilicet. Omnis homo est rationalis, vel viuū. Maior autem, Nullum animal est rationale, est falsa in parte. Nullum animal est viuū, est falsa in toto. Deinde epilogando concluditur, quod syllogismus deceptiuus potest fieri in immediatis, vtriusque propositionibus existentibus falsis, vel altera tantum.

LECTIO XXIX.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo syllogismus ignorantie sit in propositionibus immediatis, hic ostendit, quomodo sit in propositionibus mediatis. Et primo, quomodo concludatur propositio negatiua falsa, quæ opponitur affirmatiuæ veræ. Secundo, quomodo concludatur affirmatiua falsa, quæ opponitur negatiuæ veræ, ibi, [Si vero sit affirmatiuus.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, hoc, in prima figura. Secundo in secunda: ibi, [Sed per mediam figuram.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie in propositionibus mediatis, per medium proprium. Secundo, quomodo sit, per mediū quidem non proprium, sed tamen similem habitudinē habens ad terminos, sicut medium propriū: ibi, [Similiter a. est, & si ex alia ordinatione.] Tertio ostendit quomodo sit prædictus syllogismus per medium extraneum, ibi, [Si vero non per proprium medium.] Dicit ergo primo, quod quando syllogismus concludens falsum, sit in propositionibus, quæ non sunt indiuiduæ, id est immediatæ, si accipiatur proprium medium, vnde sit syllogismus: non potest esse vtriusque propositiones esse falsas, sed solum maiorem. Et exponit, quid nomen proprium medium. Ex quo enim propositio, cuius contraria syllogizatur, est mediata, oportet quod prædicatū syllogizetur de subiecto per aliquod medium. Potest ergo illud idem medium accipi ad concludendum oppositum: puta, hæc est propositio mediata. Omnis

nullo est A, neque in B vllō erit. Si igitur accipiatur C in toto quidem A non esse, in B autem toto esse, quæ quidem est A C, propositio vera est, altera autem B est, in nullo accipere A non esse, falsum est. Necesse est enim si in omni B est, & in quodam A esse. Si igitur accipiatur in omni quidē B esse C, in A autem nullo quidem est, B C vera erit, quæ autem C A, falsa. Manifestum igitur est, quod vtriusque falsis, & altera tantum, erit syllogismus deceptiuus in indiuiduis.

LECTIO XXIX.

In his autem, quæ non indiuidua sunt, cum quidem per proprium medium fiat falsitatis syllogismus, non possibile est vtriusque falsas esse propositiones: sed solum quæ est ante maius vltimū. Dico autem proprium medium per quod sit contradictionis syllogismus. Sit enim A in B per medium C. Quoniam igitur necesse est, quæ est C B affirmatiuā accipi syllogismo facta, manifestum est, quod semper hæc est vera, non enim conuertitur, sed quæ est A C falsa. Hac enim conuersa, e contrario fiet syllogismus.

Similiter autem est, & si ex alia ordinatione accipiatur mediū vt D, quamuis in toto A sit, & de B prædicetur omni. Necesse enim, est quæ quidem B D propositio manere, alteram autem conuerti. Quare hæc quidem semper vera, illa vero semper falsa. Et fere huiusmodi deceptio eadem est ei, quæ fit per proprium medium.

Si vero non per proprium medium fiat syllogismus, cum quidem sub A sit medium: in B au-

triangulus habet tres angulos æquales duob. rectis. Medium autem per quod syllogizatur prædicatum de subiecto, est figura habens triangulum extrinsecum, æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. Si ergo volumus probare, quod nullus triangulus habet tres angulos æquales duob. rectis, per idem medium, erit syllogismus falsitatis proprium mediū. Et ideo dicit, quod medium propriū est, per quod fit syllogismus contradictionis, id est ad oppositum: puta in prædicto exemplo. Sit A triangulus, habere tres B, medium C, sit figura talis. In prima autem figura, necesse est minorem esse affirmatiuam: & ideo oportet, quod illa, quæ erat minor in syllogismo vero, habeat nec transmutata in suam oppositam, in syllogismo falsitatis. Vnde oportet, quod semper sit vera. Sed maior propositio veri syllogismi, conuertitur in negatiuam contrariam: & ideo oportet, quod maior sit falsa. Puta si dicamus, Nulla figura habens, &c. habet tres, &c. omnis triangulus est figura, &c. Deinde cum dicit, b. Ostendit quomodo sit prædictus syllogismus per medium extraneū & non proprium: sed simile proprio. Et dicit, quod similiter syllogizabitur, si medium accipiatur ex alia ordinatione. Puta si A demonstraretur de B per E, & accipiamus in syllogismo falsitatis mediū non C, sed D, ita tamen quod D etiam conuertatur sub A vniuersaliter, & prædicetur vniuersaliter de B, puta si accipiamus pro medio figuram contentam tribus lineis rectis, quia hic etiam necesse est minorem propositionem, scilicet D B manere, sicut erat in syllogismo concludente verum, quamuis per propriū medium. Maiorem autem propositionem necesse est transmutari in contrariam: & ideo semper minor erit vera, & maior semper erit falsa. Et quantum ad modum arguendi, ista deceptio est similis ei, quæ fit per proprium medium. Deinde cum dicit, c. Ostendit quomodo sit syllogismus falsitatis per medium extraneum, & dissimile proprio. Potest autem hoc modo medium accipi, vt conuertatur vniuersaliter sub A, & de nullo B prædicetur. Et in hoc casu oportebit vtriusque propositiones esse falsas, quia oportebit ad hoc quod fiat syllogismus in prima figura, accipere propositiones e contrario, vt scilicet accipiamus

LECTIO XXIX.

Sed cum propositiones affirmatiuæ vel negatiuæ medio non vacantes falso per medium proprium concluduntur, fieri non potest, vt propositiones ambæ falsæ sumantur: sed ea tantum sumitur falsa, quæ est versus extremum maius. Atque proprium id medium dico, per quod fit ea ratiocinatio, quæ opponitur falsæ. An autem, per C medium competat ipsi B. Cum igitur C B propositio affirmatiuam oporteat sumi, si prima in figura ratiocinatio fieri debeat, patet hanc quidem perpetuo veram esse, non enim ipsam vertere licet, A C autem esse falsam.

Idem efficietur, & si medium alia ex serie fuerit sumptum, ceu D si in toto sit A, & de omni B prædicetur. Etenim D B quidem intacta maneat propositio: altera vero vertatur necesse est. Quibus efficitur, vt illa quidem perpetuo vera, hæc autem semper falsa sumatur. Atque talis error conuenit cum eo, qui per medium efficitur proprium, ac fere idem est.

Si vero non per mediū proprium ext: uitur ratiocinatio, cum hoc tale est, vt ipsi quidem subiiciatur A de

erit falsa. Et quantum ad modum arguendi, ista deceptio est similis ei, quæ fit per proprium medium. Deinde cum dicit, c. Ostendit quomodo sit syllogismus falsitatis per medium extraneum, & dissimile proprio. Potest autem hoc modo medium accipi, vt conuertatur vniuersaliter sub A, & de nullo B prædicetur. Et in hoc casu oportebit vtriusque propositiones esse falsas, quia oportebit ad hoc quod fiat syllogismus in prima figura, accipere propositiones e contrario, vt scilicet accipiamus

maiorē negatiuam, & dicamus, Nullum D est A, & minorem affirmatiuam, & dicamus, Omne B est D: sic patet vtriusque esse falsas. Et hæc quidem habitudo terminorum inueniri non potest in conuertibilibus, sicut in subiecto, & passione, quæ per aliquod medium de subiecto concluditur. Manifestum est enim, quod non potest accipi aliquid: de quo passio vniuersaliter prædicetur, quod a subiecto vniuersaliter remoueat. Sed hæc habitudo potest inueniri, quando propositio est mediata, ex hoc quod superius genus, vel passio superioris generis prædicatur de vltima specie, Puta si dicamus: Omnis homo est viuus. Viuum enim potest concludi de homine per medium, quod est animal. Si ergo accipiamus aliquid, de quo viuum vniuersaliter prædicetur, sicut est oliua quæ vere remouetur ab homine vniuersaliter, erit habitudo terminorum, quam quaerimus. Hæc enim erit falsa, Nulla oliua est viuus, & minor erit similiter falsa, omnis homo est oliua, & similiter conclusio erit falsa, nullus homo est viuus, quod est contrarium propositioni veræ mediata. Contingit etiam maiorem esse veram, & minorem esse falsam. Puta si accipiamus pro medio aliquid, quod non continetur sub A, puta lapidem. Tunc enim maior, quæ est A B, erit vera, scilicet, Nullus lapis est viuus, quia lapis non continetur sub viuus: sed minor erit falsa scilicet, Omnis homo est lapis. Si enim esset hæc vera, prima existente falsa, sequeretur, quod conclusio esset vera, cum tamen dictum sit, quod sit falsa. Non autem potest esse e conuerso, quod minor sit vera si sit medium extraneum, quia medium extraneum non poterit vniuersaliter prædicari de B. Oportet autem semper minorem affirmatiuam accipere in prima figura. Deinde cum dicit, d. Ostendit quomodo sit syllogismus ignorantie negatiuus in secunda figura. Et dicit, quod non potest contingere in secunda figura, quod vtriusque propositio sit falsa totaliter. Si enim debeat concludi hæc falsa, Nullum B est A, contraria veræ, oportet quod A vniuersaliter prædicetur de B. Vnde non poterit aliquid inueniri, quod vniuersaliter prædicetur de vno, & vniuersaliter negetur de altero, sicut supra dictum est, cum agebatur de syllogismo ignorantie in immediatis. Potest ta-

maiorē negatiuam, & dicamus, Nullum D est A, & minorem affirmatiuam, & dicamus, Omne B est D: sic patet vtriusque esse falsas. Et hæc quidem habitudo terminorum inueniri non potest in conuertibilibus, sicut in subiecto, & passione, quæ per aliquod medium de subiecto concluditur. Manifestum est enim, quod non potest accipi aliquid: de quo passio vniuersaliter prædicetur, quod a subiecto vniuersaliter remoueat. Sed hæc habitudo potest inueniri, quando propositio est mediata, ex hoc quod superius genus, vel passio superioris generis prædicatur de vltima specie, Puta si dicamus: Omnis homo est viuus. Viuum enim potest concludi de homine per medium, quod est animal. Si ergo accipiamus aliquid, de quo viuum vniuersaliter prædicetur, sicut est oliua quæ vere remouetur ab homine vniuersaliter, erit habitudo terminorum, quam quaerimus. Hæc enim erit falsa, Nulla oliua est viuus, & minor erit similiter falsa, omnis homo est oliua, & similiter conclusio erit falsa, nullus homo est viuus, quod est contrarium propositioni veræ mediata. Contingit etiam maiorem esse veram, & minorem esse falsam. Puta si accipiamus pro medio aliquid, quod non continetur sub A, puta lapidem. Tunc enim maior, quæ est A B, erit vera, scilicet, Nullus lapis est viuus, quia lapis non continetur sub viuus: sed minor erit falsa scilicet, Omnis homo est lapis. Si enim esset hæc vera, prima existente falsa, sequeretur, quod conclusio esset vera, cum tamen dictum sit, quod sit falsa. Non autem potest esse e conuerso, quod minor sit vera si sit medium extraneum, quia medium extraneum non poterit vniuersaliter prædicari de B. Oportet autem semper minorem affirmatiuam accipere in prima figura. Deinde cum dicit, d. Ostendit quomodo sit syllogismus ignorantie negatiuus in secunda figura. Et dicit, quod non potest contingere in secunda figura, quod vtriusque propositio sit falsa totaliter. Si enim debeat concludi hæc falsa, Nullum B est A, contraria veræ, oportet quod A vniuersaliter prædicetur de B. Vnde non poterit aliquid inueniri, quod vniuersaliter prædicetur de vno, & vniuersaliter negetur de altero, sicut supra dictum est, cum agebatur de syllogismo ignorantie in immediatis. Potest ta-

tem nullo est, necesse est vtriusque falsas esse. Recipiendę enim vtriusque e contrario sunt, quam se habent, propositiones, si debet syllogismus fieri. Sic enim acceptis, vtriusque fiunt falsæ: vt si A quidem in toto D, D autem in nullo B. Conuersus enim his, syllogismus quidem erit: & vtriusque propositiones falsæ. Cum vero non sit sub A medium, vt D, quæ quidem est A D vera erit, quæ vero est D B, falsa, quia si esset vera, & conclusio esset vera. Sed erat falsa.

Sed per mediam figuram facta deceptione, vtriusque quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B quidem sub A, nihil contingit in hoc omni quidem, in illo autem nullo esse, sicut dictum est prius. Altera vero falsa potest esse, & quæcunq; contingit. Si enim C & in A & in B est, si accipiatur C in A quidem esse, in B vero non esse, quæ quidem est A C vera erit, altera autem falsa. Iterum autem si in B quidem accipiatur C esse, in A autem nullo; quæ quidem est C B vera erit, altera autem falsa. Si quidem igitur sit priuatiuus deceptionis syllogismus, dictum est quando, & per quæ erit deceptio.

Si vero sit affirmatiuus, tunc quidem per proprium medium impossibile vtriusque esse falsas. Necesse enim est quæ est B C manere; si quidem erit syllogismus, sicut dictum est prius. Quare A C semper erit falsa. Hæc enim est conuersa.

Similiter autem & si ex alia ordinatione accipiatur medium; sicut dictum est & in priuatiua deceptione. Necesse est enim quæ quidem est D B manere, quæ vero est A D conuerti. Et hæc deceptio est eadem priori.

men altera tantum esse totaliter falsa, quæcunq; sit illa. Et manifestat primo in secundo modo secunda figuræ, in quo maior est affirmatiua, & minor negatiua. Sit ergo medium sic se habens ad extrema, vt vniuersaliter prædicetur de vtroque, sicut vniuersaliter viuum de animali prædicatur, & de homine. Si ergo accipiatur maior affirmatiua, vt dicamus, omne animal est viuū, & accipiatur minor negatiua, vt dicatur, Nullus homo est viuus, maior erit vera, & minor falsa, & conclusio falsa. Similiter etiam si accipiamus in primo modo secunda figuræ maiorem negatiuam, vt si dicamus, Nullum animal est viuū, & minorem affirmatiuam, vt dicamus, Omnis homo est viuus, erit maior falsa, & minor vera, & conclusio falsa. Ex his dictis, epilogando concludit dictum esse, quando, & per quæ possit fieri deceptio, si syllogismus deceptiuus sit priuatiuus. Deinde cum dicit, e. Ostendit, quomodo fiat affirmatiuus syllogismus deceptionis in propositionibus mediatis. Et primo quando sit per proprium medium. Secundo quando sit per medium simile proprio: ibi, [Similiter autem & si ex alio, &c. [Tertio, quando sit per medium extraneum: ibi, [Cum vero sit per non proprium.] Dicit ergo primo, quod si fiat syllogismus deceptionis affirmatiuus in propositionibus mediatis, si accipiatur proprium medium, vt supra positum est, impossibile est, quod vtriusque sit falsa. Quia cum talis syllogismus non possit fieri nisi in prima figura vtriusque existere affirmatiua, necesse est, quod minor propositio maneat hoc modo, sicut erat in vero syllogismo. Vnde oportebit maiorem propositionem esse mutatam, scilicet de negatiua in affirmatiuam, & oportebit quod sit falsa. Puta si velimus concludere quod omnis homo sit quantitas, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, omnis homo est substantia. Deinde cum dicit, f. Ostendit, quomodo sit syllogismus ignorantie, quando accipitur mediū non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia coordinatione. Puta si dicerem, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens. ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autē mutatam, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiemus istam falsam, Omnis substantia est quantitas

ri de negatiua in affirmatiuam. Vnde & hæc deceptio similis est priori deceptio, sicut dicebatur in syllogismo priuatiuo. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quomodo fiat syllogismus deceptiois affirmatiuus per medium extraneum, & dicit quod si accipiatur tale medium extraneum, quod contineatur sub maiori extremitate, tunc maior erit vera, & minor falsa. Potest enim A, quæ est maior extremitas, de pluribus vniuersaliter prædicari, & non sunt subiuicem: puta habitus de grammatica & virtute: Hæc enim est mediata, Nulla gramma-tica est virtus. Possunt ergo concludere contrariū huius, scilicet. Omnis gramma-tica est virtus, per aliquod mediū, quod contineatur sub virtute, & tunc maior erit vera, & minor falsa. Puta si dicamus, Omnis temperantia est virtus: omnis gramma-tica est temperantia, ergo omnis gramma-tica est virtus. Si vero accipiatur aliquod medium quod non sit sub maiori extremo, maior semper erit falsa, quia accipitur affirmatiua. Sed in minore contingit esse cum hac quandoque quidem falsam, & tunc ambæ erunt falsæ, puta si dicamus: omnis albedo est virtus: omnis gramma-tica est albedo, ergo &c. Quæ doque autem potest esse vera; nihil enim prohibet sic haberi terminis, quod A, remoueat ab omni D, & D sit in omni B, sicut est in terminis his, animal, scientia, musica. Animal enim quod est maior extremitas, remouetur vniuersaliter ab omni scientia. vnde hæc, quæ sumitur vt maior in syllogismo ignorantia, omnis scientia est animal, est falsa. Minor vero, scilicet: Omnis musica est scientia, est vera, sed conclusio fiat contraria negatiue veræ mediata. Contingit etiam quod A, sit in nullo D, & D, in nullo B, vt dictum est. Sic igitur patet quod quando mediū non continetur sub maiori extremitate, possunt esse vtræque falsæ, & altera earum quæcumque, contingit, quia maior & minor potest esse falsa; maior autem non potest esse vera, sic se habentibus terminis, vt supra dictum est. Vltimo epilogando concludit manifestū esse ex prædictis, quot modis, & per quas propositiones veras vel falsas possunt fieri deceptiones per syllogismum, tam in propositionibus immediatis, quam in propositionibus mediatis, quæ demonstratione probantur.

LECTIO XXX.

Manifestum autem est, & si hac quandoque quidem falsam, & tunc ambæ erunt falsæ, puta si dicamus: omnis albedo est virtus: omnis gramma-tica est albedo, ergo &c. Quæ doque autem potest esse vera; nihil enim prohibet sic haberi terminis, quod A, remoueat ab omni D, & D sit in omni B, sicut est in terminis his, animal, scientia, musica. Animal enim quod est maior extremitas, remouetur vniuersaliter ab omni scientia. vnde hæc, quæ sumitur vt maior in syllogismo ignorantia, omnis scientia est animal, est falsa. Minor vero, scilicet: Omnis musica est scientia, est vera, sed conclusio fiat contraria negatiue veræ mediata. Contingit etiam quod A, sit in nullo D, & D, in nullo B, vt dictum est. Sic igitur patet quod quando mediū non continetur sub maiori extremitate, possunt esse vtræque falsæ, & altera earum quæcumque, contingit, quia maior & minor potest esse falsa; maior autem non potest esse vera, sic se habentibus terminis, vt supra dictum est. Vltimo epilogando concludit manifestū esse ex prædictis, quot modis, & per quas propositiones veras vel falsas possunt fieri deceptiones per syllogismum, tam in propositionibus immediatis, quam in propositionibus mediatis, quæ demonstratione probantur.

Siquidem addiscimus, aut per inductionem, aut per demonstrationem. Est autem demonstratio quidē, ex vniuersalibus, inductio autem ex his, quæ sunt secundum partem. Impossibile est autem vniuersalia speculari, nisi per inductionem: quoniam, & quæ ex abstractione dicuntur, est per inductionem nota facere, quia in sunt in vnoquoque genere quædam, & si non separabilia sint, secundum quod huiusmodi vnumquodque est. Inducere autem non habentes sensum impossibile est. Singularium sensus est enim; non enim contingit accipere ipsorum scientiam. Neque enim ex vniuersalibus est sine inductione, neque per inductionem sine sensu.

LECTIO XXX.

Postquam Philosophus determinauit de ignorantia dispositionis quæ sit per syllogismum: hic determinat de ignorantia simplicis negationis, quæ sit absque syllogismo. Et primo ostendit in quibus habeatur talis ignorantia ex necessitate. Secundo, probat propositum: ibi, [Siquidem addiscimus, &c.] Dicit ergo primo, quod si alicui deficiat aliquis sensus puta visus, aut auditus, necesse est quod deficiat ei scientia propriorum sensibilibus illius sensus. Pura, si cui deficiat sensus visus, necesse est quod deficiat ei scientia de coloribus. Et sic habebit ignorantiam negationis de coloribus, omnino ignorans colorē. Sed hoc intelligendū est, quando nunquā habuit sensum visus, sicut patet in cæco nato. Siquis enim amittat visum prius habitū, non oportet propter hoc quod careat scientia colorum, quia ex his, quæ prius sensit, remanet in eo colorum memoria. Contingit autē de aliquibus rebus haberi ignorantiam negationis, quæ tamen cognosci possunt per sensum quæ habemus, sicut si aliquis habens visum, semper fuisset in tenebris, careret quidem scientia colorū, sed non ex necessitate, quia posset accipere sentiendo colores, quod non contingit in eo, qui caret sensu visus. Et ideo addit, quod impossibile est accipere, quia videlicet & ille qui caret potentia visiva, non potest etiam percipere cognitionem colorum. Deinde cum dicit.

Sed cum non per proprium ratiocinatio conficitur medium: si D quidē collocatur sub A, propositio quidē A Derit vera, D B autem falsa. Fieri namque potest, vt A cuidam insit, cuiusdam non insit: quorum neutrum sub altero collocatur. Si vero D non subiicitur ipsi A, tum AD quidē semper est falsa: quippe cum affirmatiuam eam esse oporteat, D B vero fieri potest vt nunc vera, nunc falsa sumatur. Nihil enim vetat, vt A quidē nulli D competat, D vero cui libet insit B. Animal enim, nulli scientia competit. At scientia musica, cui libet insit. Neque, rursus prohibet quicquam, vt neque A cuiquam D, neque D cuiquam insit B. Patet igitur fieri posse, vt ambæ atque altera sit falsa: cum medium non collocatur sub A. Perspicuum igitur est, quot modis per ratiocinationem error, & per quæ fieri potest circa propositiones vacantes medio, & item eas, quæ demonstrari possunt.

LECTIO XXX.

Manifestum est etiam, si sensus quispiam defuerit, ne cessario & scientiam aliquam deesse, quam quidem consequi non possumus.

Siquidem discimus, vel inductione, vel demonstratione. Est autē demonstratio quidē ex vniuersalibus, inductio vero ex particularibus. Fieri vero non potest, vt vniuersalia percipiantur, nisi per inductionem, quoniam & ea, quæ abstracta dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis nota voluerit facere inesse inquam nonnulli generi cuique & si non separabilia sunt, & vnumquodque est tale. Inductionem autem cum, qui sensu caret, conficere vnum eorum esse constat, quæ nullo pacto fieri possunt. Ipsorum namque singularium, est ipse sensus. Non enim fieri potest vt ipsorum accipiatur scientia. Neque enim ex vniuersalibus absque inductione: neque per inductionem sine vi sentiendi.

ex particularibus. Si ergo vniuersalia, ex quibus procedit demonstratio, cognosci possent absque inductione, sequeretur quod homo posset accipere scientiam eorum, quorum non habet sensum. Sed impossibile est vniuersalia speculari absque inductione. Et hoc quidem in rebus sensibilibus est magis manifestum, quia in eis per experientiam quam habemus circa singularia sensibilia, accipimus notitiam vniuersalem, sicut manifestatur in 1. Metaph. Sed maxime videtur hoc dubium

Circa primum.

Metaph. c. 34.

Lect. ult. 26. tom. 49.

bium in his, quæ dicuntur secundum abstractionem sicut in mathematicis. Cum enim experientia a sensu ortum habeat, vt dicitur in 1. Metaph. videtur quod hoc locū habeat in his, quæ sunt abstracta a materia sensibili. Et ideo ad hoc excludendum dicit quod etiam ea, quæ dicuntur secundum abstractionem, contingit nota facere per inductionem, quia in vnoquoque genere abstractorum sunt quædam particularia quæ non sunt separabilia a materia sensibili, secundum quod vnumquodque eorum est hoc. Quamuis enim linea secundum abstractionem dicatur linea in communi, tamen hæc linea quæ est in materia sensibili, in quantum est indiuiduata, abstracta non potest, quia indiuiduatio eius est ex hac materia. Non autem manifestatur nobis principia abstractorum: ex quibus demonstrationes in eis procedunt, nisi ex particularibus, aliquibus, quæ sensu percipimus. Puta ex hoc, quod videmus aliquid totum singulare sensibile, inducimur ad cognoscendum quid est totum & pars, & cognoscimus quod omne totum est maius sua parte considerando hoc in pluribus. Sic igitur vniuersalia ex quibus demonstratio procedit, non sunt nobis nota, nisi per inductionem. Homines autem carentes sensu aliquo, non possunt inductionem facere de singularibus pertinentibus ad sensum illum, quia singularium ex quibus procedit inductio, est solum cognitio sensus. Vnde oportet, quod omnino sint huiusmodi singularia ignota, quia non contingit, quod aliquis carens sensu accipiat talium singularium scientiam, quia neque ex vniuersalibus potest demonstrare sine inductione: per quam vniuersalia cognoscuntur, vt dictum est, neque per inductionem potest aliquid cognosci sine sensu, qui est singularium, ex quibus procedit inductio. est autem considerandum quod per verba Philosophi, quæ hic inducuntur, excluditur duplex positio. Prima quidem est positio Platonis: quæ ponebat quod nos habebamus scientiam de rebus per species participatas ab ideis. Quod si esset verum, vniuersalia fierent nobis nota absque inductione, & ita possemus acquirere scientiam eorum quorum sensum non habemus. Vnde & hoc argumento vitur Aristot. contra Platonē in fine primi Metaph. Secunda est positio dicentium quod possumus in hac vita cognoscere substantias separatas, intelligendo quidditates earum, quæ tamen per sensibilia quæ cognoscimus, quæ ab eis omnimode transcendentur, cognosci non possunt. Vnde si ipsæ cognoscerentur secundum suas essentias: sequeretur quod aliqua cognoscerentur absque inductione & sensu: quod Philosophus hic negat, etiam de abstractis.

LECTIO XXXI.

Postquam Philosophus determinauit de syllogismo demonstratiuo: ostendens ex quibus & qualibus procedat, & in qua figura demonstrationes fieri possunt: hic inquirit, vtrum demonstrationes possint in infinito procedere: Et primo mouet questionem. Secundo determinat eam ibi, [Quod quidem igitur non contingit media, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam antecedentia: quæ sunt necessaria ad intellectū questionis. Secundo mouet questionem: ibi, [Sic igitur Chuiusmodi, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit de forma syllogistica, quam oportet in demonstrationibus obseruare. Secundo refertur qualis debeat esse demonstrationis materia: ibi, [Manifestum igitur est quod principia.] Circa primum tria tangit. Quorum primum est commune omni syllogismo scilicet, quod omnis syllogismus est per tres terminos, vt manifestum est in libro Priorum. Secundum autem pertinet ad syllogismum affirmatiuum: cuius forma talis est, quod concludit A esse in C propter id, quod A est in B, & B est in C; & hæc est forma syllogistica in prima figura, in qua sola potest concludi affirmatiua vniuersalis: quæ maxime fitur in demonstrationibus. Tertium est, quod pertinet ad syllogismum negatiuum, qui de necessitate vnā propositionem habet affirmatiuam, aliam negatiuam.

ationem: ibi, [Sic igitur Chuiusmodi, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit de forma syllogistica, quam oportet in demonstrationibus obseruare. Secundo refertur qualis debeat esse demonstrationis materia: ibi, [Manifestum igitur est quod principia.] Circa primum tria tangit. Quorum primum est commune omni syllogismo scilicet, quod omnis syllogismus est per tres terminos, vt manifestum est in libro Priorum. Secundum autem pertinet ad syllogismum affirmatiuum: cuius forma talis est, quod concludit A esse in C propter id, quod A est in B, & B est in C; & hæc est forma syllogistica in prima figura, in qua sola potest concludi affirmatiua vniuersalis: quæ maxime fitur in demonstrationibus. Tertium est, quod pertinet ad syllogismum negatiuum, qui de necessitate vnā propositionem habet affirmatiuam, aliam negatiuam.

LECTIO XXXI.

Omnia autem ratiocinatio tribus ex terminis constat. Atque alia est affirmatiua quæ quidē ostendere potest A competere ipsi C ex eo, quia A competit ipsi B, & B competit ipsi C: alia est negatiua, quæ quidem alteram propositionem habet affirmatiuam, alteram negatiuam.

Patet igitur hac esse principia: & ea quæ suppositiones dicuntur. His enim sumptis necesse est demonstrare A per B medium ipsi competere C. Et rursus A per medium aliud: ipsi inesse B. & item B per aliud quippiam, ipsi competere C.

Si igitur probabiliter, solumque differendi modo ratiocinari volumus, id tantum, vt patet, considerandum est. si ratiocinatio, ex quam maxime probabilibus, verisimilibusque, conficitur. Atque, si per AB, propositionem, quæ quidem, tamen si vere non vacat medio, videtur tamē eodem vacare, ratiocinationem quispiam fecerit, is est vt ad differētē pertinet ratiocinatus. Sin vero non illo pacto, sed ad veritatem ratiocinationes extruere libet, tum id considerandū est, vt ex hisce quæ compitunt, ratiocinatio semper conficiatur. Res autem ita se habet.

Quoniam est id, quod de alio non per accidens prædicatur: atque per accidens dico, veluti cum dicimus,

sitam manifestat. ibi, [Habet autem sic se.] Dicit ergo primo, quod cum syllogismus habeat tres terminos, ex quibus formantur duæ propositiones concludentes tertiam, manifestū est, quod hæc propositiones ex quibus proceditur in syllogismo demonstratiuo secundum formam prædictam, sunt principia, & suppositiones, de quibus in præcedentibus dictum est. Qui enim accipit huiusmodi principia, sic demonstrat per ea, sicut expositum est in forma syllogistica, vt scilicet quia A sit in C probatur per B; & si propositio AB sit iterum mediata, quod A sit in B demonstratur per aliquod medium, & simile est si propositio minor, scilicet BC sit mediata. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quantum ad prædictam differentiam inter syllogismum demonstratiuum & syllogismum dialecticū: quia enim syllogismus dialecticus ad hoc tendit, vt opinionem faciat, hoc solum est de intentione dialectici, vt procedat ex his, quæ sunt maxime opinabilia, & hæc sunt ea, quæ videntur, vel pluribus, vel maxime sapientibus. Et ideo si dialectico rei syllogizando occurrit aliqua propositio, quæ secundum rei veritatem habeat medium per quod possit probari, sed tamē non videatur medium; sed propter sui probabilitatem videatur per se nota, hoc sufficit dialectico, nec inquirat aliud medium; licet propositio sit mediata, & ex illa syllogizans, sufficienter perficit dialecticum syllogismū. Sed syllogismus demonstratiuus ordinatur ad scientiam veritatis; ideo ad demonstrationem pertinet, vt procedat ex veris, quæ sunt secundum rei veritatem immediata. Et sic occurrit ei mediata propositio, necesse est, quod probet eam per medium proprium, quousque deueniat ad immediatam, nec est contentus probabilitate propositionis. Deinde cum dicit.

¶ Manifestat quod dixerat, dicens quod hoc quod dictū est, quod demonstrator ad veritatem ex his, quæ sunt, procedit, sic se habet,

Lect. sequen.

Lib. primo, cap. 22.

Lib. 1. c. 3.

Lect. 3.

bet, vt dicitur. Inuenitur etiam aliquid, quod de alio prædicatur, non secundum accidens, & exponit per affirmatiuum, dicens, quid prædicatur secundum accidens. Dupliciter enim aliquid prædicatur secundum accidens. Vno modo quando subiectum prædicatur de accidente, puta cum dicimus, Album est homo. Alio modo dissimiliter, quando accidens prædicatur de subiecto, sicut cum dicitur homo est albus. Et differt hic modus à primo, quoniam hic, quando accidens prædicatur de subiecto, dicitur, Homo est albus, non quia aliquid alterum sit album, sed quia ipse homo est albus: & tamen est propositio per accidens, quia album non conuenit homini secundum propriam rationem. Neque enim ponitur in definitione eius, neque econuerso. Sed quando dicitur, Album est homo, non dicitur, quia esse hominem in se albo: sed quia esse hominem inest subiecto albi, cui scilicet accidit esse album. Vnde hinc modus est magis remotus à prædicatione per se, quam primus. Sunt autem quædam que neutro istorum modorum per accidens prædicantur, & illa dicuntur per se. Et talia sunt ex quibus demonstrator procedit. Sed hoc dialecticus non requirit, & ideo quæstio, quæ ita proponitur de huiusmodi quæ per se prædicantur, non habet locum in syllogismo dialecticis; sed solum in syllogismo demonstratiuo. Deinde cum dicitur, Mouet quæstiones intentas. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæstiones in quibus locum habent. Secundo ostendit in quibus locum non habent: ibi, [Sed in conuertentibus. & cæ.] Circa primum duo facit. Primo mouet quæstiones in demonstrationibus affirmatiuis. Secundo ostendit quod hæc quæstiones similiter locum habent in demonstrationibus negatiuis: ibi, [Similiter autem dico & in priuatiuis.] Circa primum duo facit. Primo enim mouet quæstiones. Secundo ostendit ad quid huiusmodi quæstiones pertineant: ibi, [Est autem hoc intendere.] Circa primum mouet tres quæstiones secundum tres terminos syllogismi. Et primo, mouet quæstionem maioris extremitatis, vtrum sit abire in infinitum in ascendendo. Et in hac quæstione supponitur vltimum subiectum quod non prædicatur de alio, & alia prædicantur de ipso. Sit ergo hoc, C, & in C primo & immediate sit B, & in B sit E quasi de eo vniuersaliter prædicatur, & iterum F sit in E similiter de eo vniuersaliter prædicatur. Est er-

go quæstio: vtrum iste ascensus alicubi stet, ita quod sit deuenire ad aliquid quod prædicatur de aliis vniuersaliter, & nihil aliud prædicatur de ipso. Aut hoc non sit necesse, sed contingat ascendere in infinitum. Secundo ibi. Mouet quæstionem ex parte minoris termini, vtrum scilicet sit ire in infinitum descendendo. Et in hac quæstione supponitur aliquod primum prædicatum vniuersale, quod de aliis prædicatur, & nihil sit vniuersalius eo, quod prædicatur de eo. Sit ergo A tale, quod nihil de eo prædicatur, sicut totum vniuersale de parte, A vero de C, prædicatur, & primo, & immediate, & C, de I, & I, de B. Est ergo quæstio: vtrum necesse sit hoc in C, descendendo stare, aut contingat in infinitum ire? Et ostendit differentiam harum duarum quæstionum, quia in prima quæstione quærebatur si aliquis incipiat à particularissimo subiecto, quod nulli inest per modum quo totum vniuersale est in parte, sed alia insunt ei, vtrum contingat procedere in infinitum ascendendo? Secunda vero quæstio est, si aliquis incipiat ab vniuersalissimo prædicato, quod prædicatur de aliis, sicut totum vniuersale de parte, & nihil hoc modo prædicatur de illo, vtrum contingat descendendo procedere in infinitum. Tertio ibi. Mouet tertiam quæstionem ex parte medii termini. Et in hac quæstione supponuntur duo extrema, scilicet vniuersalissimum prædicatum, & particularissimum subiectum, & quæritur cum hoc, vtrum possunt esse infinita media: puta, si A sit vniuersalissimum prædicatum, & C, sit particularissimum subiectum, & inter A, & C, sit medium B, & inter A & B iterum sit aliquod, & similiter inter B, & C, & horum etiam mediolorum sunt alia media, inter ipsa scilicet & extrema, tam ascendendo, quam descendendo. Est ergo quæstio, vtrum hoc possit procedere in infinitum, aut impossibile sit hoc. Deinde cum dicitur, b. Ostendit ad quid tendant huiusmodi quæstiones: in quo declaratur, quod huiusmodi quæstiones pertinent ad materiam, de qua nunc agitur, scilicet ad demonstrationes. Dicit ergo, quod intendere inquisitioni veritatis in istis quæstionibus, idem est ac si quæretur, vtrum demonstrationes procedant in infinitum, vel ascendendo, vel descendendo. Ascendendo quidem, ita quælibet propositio ex qua demonstratio procedit sit demonstrabilis

nonnunquam album illud hominem esse, non perinde dicentes, atque cum dicimus hominem esse album. Homo nanque qui non est aliud quicquam, est album. At album est homo, quia accidit homini, vt sit album. Sunt igitur nonnulla talia, vt per se prædicentur.

nonnunquam album illud hominem esse, non perinde dicentes, atque cum dicimus hominem esse album. Homo nanque qui non est aliud quicquam, est album. At album est homo, quia accidit homini, vt sit album. Sunt igitur nonnulla talia, vt per se prædicentur.

Sit itaque C tale, vt ipsum quidem nulli competat rei, B autem huic competat primo, vt non sit inter ipsa medium vllum, & rursus D, ipsi B, & E ipsi D, & F identidem ipsi competat E. Quærendum est igitur, si necesse est hoc stare, an fieri potest, vt in infinitum proficiscatur. Rursus, sit A quo de nihil per se prædicatur. Atque hoc ipsi primo competat H, & nulli priori medio competat. Et H, identidem ipsi G, & G, ipsi F, & F ipsi competat E. Quæritur igitur, vtrum & huiusce professionis sit necessario status, an sine modo sit semper ab initio? Atque hoc tractum ab illo differt, quod illud quidem est, fieri ne potest, vt quispiam si à tali incipiat, vt ipsum quidem non in se cuiquam, aliud autem de ipso dicatur versus supra pergendo, sine fine semper proficiscatur. Hoc autem est fieri ne potest, vt quispiam si incipiat ab eo de quo nihil dicitur, ipsum vero de altero prædicatur, patet que in inferiora semper hoc pacto proficiscatur, nullusque ei modus occurrat?

Sit itaque C tale, vt ipsum quidem nulli competat rei, B autem huic competat primo, vt non sit inter ipsa medium vllum, & rursus D, ipsi B, & E ipsi D, & F identidem ipsi competat E. Quærendum est igitur, si necesse est hoc stare, an fieri potest, vt in infinitum proficiscatur. Rursus, sit A quo de nihil per se prædicatur. Atque hoc ipsi primo competat H, & nulli priori medio competat. Et H, identidem ipsi G, & G, ipsi F, & F ipsi competat E. Quæritur igitur, vtrum & huiusce professionis sit necessario status, an sine modo sit semper ab initio? Atque hoc tractum ab illo differt, quod illud quidem est, fieri ne potest, vt quispiam si à tali incipiat, vt ipsum quidem non in se cuiquam, aliud autem de ipso dicatur versus supra pergendo, sine fine semper proficiscatur. Hoc autem est fieri ne potest, vt quispiam si incipiat ab eo de quo nihil dicitur, ipsum vero de altero prædicatur, patet que in inferiora semper hoc pacto proficiscatur, nullusque ei modus occurrat?

Amplius media nunquid contingit infinita esse determinatis terminis. Dico autem, vt si A in C sit, medium autem ipforum sit B, ab ipso autem B ad A alterum, sed horum alia, nunquid & hoc in infinitum contingit abire, aut impossibile est?

Præterea quærendum est fieri ne potest, vt si extrema sint finita, veluti si A competat ipsi C, & inter ipsa sit medium B, ac inter A, & B, medium etiam aliud cadat, & inter hæc rursus aliud, vtrum & in his ipsis sit in infinitum processio, an id ipsum fieri nequeat?

Est autem hoc intendere idem esse, & si demonstrationes in infinitum veniunt, & si est demonstratio omnis rei, aut ad inuicem includantur.

Idem est autem hoc considerare, & si demonstrationes in infinitum proficiscantur, & si sit cuiuslibet demonstratio, an ad vtramque partem finis occurrat.

monstrabilis per aliam priorem demonstrationem, & hoc est quod subiungit, [& si demonstratio omnis, id est cuiuslibet propositiois. Quod quidem existimantes, circa principia errauerunt, sicut dicitur in 4. Metaphy. Descendendo autem, si ex aliqua propositione demonstrata contingat iterum ad aliam demonstrationem posteriorem procedere. Et hoc est vnum membrum dubitationis. Si demonstrationes in infinitum procedunt, vel descendendo vel ascendendo. Aliud autem membrum dubitationis est, si demonstrationes ad inuicem terminantur: ita scilicet quod vna demonstratio confirmetur per aliam ascendendo, & ex vna demonstratione procedat alia descendendo, & hoc vsque ad aliquem terminum. Deinde cum dicitur, Ostendit quod prædicationes dubitationes habent locum etiam in demonstrationibus negatiuis, quia demonstratio negatiua oportet quod vtatur propositione affirmatiua, in qua subiectum conclusionis contineatur sub medio, & quo prædicatum conclusionis remouetur: secundum ergo, quod est ascensus & descensus in affirmatiuis, oportet, quod sit ascensus & descensus in negatiuis syllogismis, & propositionibus: vt puta si conclusio demonstratiui syllogismi sit, nullum C est A & accipiatur sicut medium B, à quo A remouetur. Est ergo primo considerandum, vtrum A remouetur A B primo, siue immediate, aut sit aliud medium accipere à quo primo remouetur A quam A B, puta si prius remouetur A C quod oportet vniuersaliter prædicari de B, & iterum erit considerandum vtrum A remouetur ab aliquo per prius quam ab aliis scilicet A T, quod prædicatur vniuersaliter de I. Ita ergo & in his potest procedi in infinitum in remouendo, vt semper sit accipere a quo per prius remouetur: vel oportet alicubi stare. Deinde cum dicitur, Ostendit in quibus dicitur quæstiones locum non habent: quia in his quæ equaliter de se inuicem prædicantur, & conuertuntur ad inuicem, non est accipere aliquod prius, & posterius, secundum illum modum, quo prius est à quo non conuertitur consequentia essendi, prout vniuersalia sunt priora, quia siue sint infinita prædicata, ita scilicet quod procedatur in infinitum in prædicando, siue sint infinita ex vtraque parte, id est tam ex parte prædicati quam ex parte subiecti, omnia huiusmodi infinita similiter se habebunt ad omnia, quia quodlibet eorum poterit prædicari de quolibet, & subiecti cuiuslibet conuertibilem nisi solum quod potest esse

Similiter autem dico & in priuatiuis syllogismis & propositionibus, vt si A non inest nulli B primo, aut aliquid infra, cui priori non inest A vt ipsi C quod est in omni B. Et iterum hoc etiam in alio priori, vt si C est quod sit in omni I. Et nanque in his, aut infinita sunt in quibus non inest prioribus, aut statum.

talis differentia, quod vnum eorum prædicatur vt accidens, & aliud prædicatur, vt prædicamentum: id est sicut forma prædicatum. Et hæc est differentia proprii, & definitionis: quorum vtrumque est conuertibile, & tamen definitio est prædicatum essentialia, & propter hoc est prius naturaliter proprio, quod est prædicatum accidentale. Et inde est quod in demonstrationibus vniuersalium diffinitione quasi medio ad demonstrandum propriam passionem de subiecto.

Postquam Philosophus mouit quæstiones, hic incipit eas determinare, & diuiditur in duas partes. In prima parte ostendit, quod quarundam dubitationum solutio reducitur ad solutionem aliarum. In secunda soluit dubitationem, quantum ad illa in quibus per se & principaliter difficultas consistit: ibi, [Quod autem in illis si logicæ, & cæ.] Circa primum dub facit. Primo enim ostendit, quod dubitatio quæ potest esse circa media reducitur ad dubitationem quæ mouetur de extremis, & ea soluta, soluitur. Secundo ostendit, quod dubitatio, quæ est circa negatiuas demonstrationes, reducitur ad dubitationes, quæ est de affirmatiuis: ibi, [Manifestum est autem in priuatiuis, & cæ.] Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Si enim A prædicante, & cæ.] Tertio excludit quædam obuiationem: ibi, [Nec si aliquis dicat.] Dicit ergo primo quod manifestum est, si quis rationem sequentem consideret, quod non contingit esse media infinita, si prædicationes ita in sursum, quam in deorsum, stent in aliquibus terminis, scilicet licet in summo prædicato, & in infimo subiecto. Et exponit quid sit procedere prædicationes sursum, & deorsum, & dicit quod sursum ascenditur, quando proceditur ad magis vniuersale, de cuius ratione est, quod prædicatur: deorsum proceditur, quando itur ad magis particulare, de cuius ratione est, quod subiicitur. Deinde cum dicitur, Ostendit propositum per hunc modum. Sit ita quod A, sit summum prædicatum, & C sit infimum subiectum, & sint infinita media quorum quodlibet vocetur B, quia igitur A, erat primum prædicatum, prædicabitur de aliquo in medio inferiori: & cum media sint infinita, sequitur quod in infinitum procedit prædicatio in descendendo, quod est contra positum. Ponit enim quod non descendebat prædicatio in infinitum. Similiter si incipiamus à C quod est infimum subiectum, procedetur ascendendo in infinitum antequam perueniatur ad A, quod etiam est

LECTIO XXXII.

LECTIO XXXII.

Quod quidem igitur non contingit media infinita esse, si in sursum, & deorsum stent prædicamenta, manifestum est. Dico autem sursum quidem quod in vniuersale magis est, deorsum autem quod in particulare.

Is hoc pacto dispositis, patet fieri non posse, vt media sint infinita si prædicationes versus superius, inferiusve proficiscantur ad statum. Atque versus quidem superius prædicationem eam dico, que pergit ad id, quod est magis vniuersale, versus autem inferius eam, que ad particulare descendit.

Si enim A prædicante de C infinita sunt media, in quibus est B, manifestum est quod contingit vti que. Quare ab A in deorsum alterum de altero prædicari contingit in infinitum. Antequam enim in C veniat, infinita sunt media: & A C in sursum infinita, antequam in A veniat. Quare si hæc impossibilia sunt, & ipsius A & C impossibile est infinita esse media.

Nam, si cum A in C prædicatur, infinita sunt media, ceu B, patet fieri posse, vt ab A versus inferius in infinitum aliud de alio prædicetur. Nam antequam accedatur ad C, infinita media sunt, & A C versus superius infinita similiter sunt, antequam ascendatur ad A. Quare si hæc fieri nequeunt, fieri profecto non potest, vt inter A, & C media sint infinita.

licet in summo prædicato, & in infimo subiecto. Et exponit quid sit procedere prædicationes sursum, & deorsum, & dicit quod sursum ascenditur, quando proceditur ad magis vniuersale, de cuius ratione est, quod prædicatur: deorsum proceditur, quando itur ad magis particulare, de cuius ratione est, quod subiicitur. Deinde cum dicitur, Ostendit propositum per hunc modum. Sit ita quod A, sit summum prædicatum, & C sit infimum subiectum, & sint infinita media quorum quodlibet vocetur B, quia igitur A, erat primum prædicatum, prædicabitur de aliquo in medio inferiori: & cum media sint infinita, sequitur quod in infinitum procedit prædicatio in descendendo, quod est contra positum. Ponit enim quod non descendebat prædicatio in infinitum. Similiter si incipiamus à C quod est infimum subiectum, procedetur ascendendo in infinitum antequam perueniatur ad A, quod etiam est

licet in summo prædicato, & in infimo subiecto. Et exponit quid sit procedere prædicationes sursum, & deorsum, & dicit quod sursum ascenditur, quando proceditur ad magis vniuersale, de cuius ratione est, quod prædicatur: deorsum proceditur, quando itur ad magis particulare, de cuius ratione est, quod subiicitur. Deinde cum dicitur, Ostendit propositum per hunc modum. Sit ita quod A, sit summum prædicatum, & C sit infimum subiectum, & sint infinita media quorum quodlibet vocetur B, quia igitur A, erat primum prædicatum, prædicabitur de aliquo in medio inferiori: & cum media sint infinita, sequitur quod in infinitum procedit prædicatio in descendendo, quod est contra positum. Ponit enim quod non descendebat prædicatio in infinitum. Similiter si incipiamus à C quod est infimum subiectum, procedetur ascendendo in infinitum antequam perueniatur ad A, quod etiam est

Mouet 3. q. Prima q.

Let. sequent. immo.

con.

contrarium posito. Si ergo hæc sint impassibilia, scilicet quod procedatur prædicando in infinitum in sursum & deorsum, sequetur quod impossibile sit media esse infinita. Et ita patet, quod quæstio de infinitate mediæ, reducitur ad quæstionem de infinitate extremorum. Deinde cum dicit.

¶ Excludit quandam obuiationem. Possent enim aliquis obuiare: dicens, quod prædicta probatio procedat, ac si A B C, id est medium & extrema ita se haberent, quod essent habita adinuicem, ita scilicet, quod inter ea non esset aliquod mediū: sic enim diffinitur habitus in quinto Philosophorum, quod scilicet consequenter se habet, cum non cadat mediū. Hoc enim videbatur in prædicta probatione supponi, scilicet quod A prædicetur de aliquo medio quasi habito, id est immediate sequenti. Sed ille qui ponit media infinita, dicit quod non contingit accipere. Dicit enim, quod inter quoscunq; terminos acceptos est aliquod mediū. Sed hic Philosophus dicit quod nihil differt, siue sic accipiantur infinita media quod sint habita adinuicem, sicut contingit in discretis; puta in ciuitate, domus domui est habita; & in numeris unitas unitati: siue non possit inueniri in mediis aliquid habitum, sed semper inter duo media sit aliquod medium accipere, sicut accidit in continuis, in quibus, inter quælibet duo signa, siue inter duo puncta semper est aliquod medium accipere. Et quod hoc nihil differat ad propositū, siue vno modo, siue alio, sic manifestat subdens; quia supposito quod sint infinita media inter A & C, quorū quodlibet vocatur B, quodcumque horum accipio, necesse est, quod inter illud, A & C sint infinita media, vel non sint infinita respectu alterius eorum: verbi gratia ponamus quod media sint habita adinuicem, sicut accidit in discretis, & accipiamus aliquod medium quod sit habitum ad ipsum A; necesse erit quod inter illud medium & C, sint adhuc infinita media. Et similiter si ponantur quædam finita media inter A & illud medium acceptum. Et eadem ratio est si ponatur medium acceptum immediate coniungi ipsi C, vel per finita media ab eo distare. Ex quo igitur semper a medio accepto oportet accipere infinita media ad alterum extremorum, non differt utrum statim coniungatur alii extremorum, id est sine medio, vel non statim, id est per aliqua media, quia etiam si coniungatur vni extremo sine medio, necesse est quod postea inueniatur infinita media respectu alterius. & ita semper o-

portebit, si est infinitum in mediis, quod veniatur in infinitum in prædicationibus vel ascendendo vel descendendo, sicut prædicta probatio procedebat. Deinde cum dicit.

d ¶ Ostendit, quod quia in affirmatiuis demonstrationibus non proceditur in infinitum, neq; in negatiuis in infinitum proceditur, & sic quæstio de demonstrationibus negatiuis reduci tur ad quæstionem de affirmatiuis. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo, probat propositū: ibi, [Triplex enim demonstratur. Tertio excludit quandam obuiationem: ibi, [Manifestum est autem.] Dicit ergo primo, quod manifestum erit ex sequentibus, quod si in prædicatione, id est in affirmatione statum in vtriusq; id est in sursum, & deorsum, necesse erit, quod stetur in negatiua demonstratione. Et ad exponendum hoc quod propositum est, dicit. Sit ita, quod non contingat ab ultimo, id est ab infimo subiecto ire in sursum in infinitum versus prædicata vniuersalia. Et exponit quid est ultimum, scilicet illud quod non inest alicui alii tanquam minori particulari, sed aliud sit in illo, & sit illud Z. Et sit etiam quod in accipiendo a primo versus ultimum non procedatur in infinitum. Et exponit quid sit primum illud, scilicet quod prædicatur de aliis, & nihil aliud prædicatur de eo, quasi eo vniuersalius, ut sic primum intelligatur vniuersalissimum: ultimum autem particularissimum. Si igitur ex vtraq; parte stetur in demonstrationibus affirmatiuis, dicit consequens esse, quod etiam stetur in demonstrationibus negatiuis. Deinde cum dicit.

e ¶ Probat propositum. Et primo in prima figura. Secundo in secunda: ibi, [Iterum sit B quidem.] Tertio in tertia: ibi, [Tertius est.] In tribus enim figuris contingit negatiuum concludi. Dicit ergo primo quod tripliciter potest demonstrari propositio negatiua per quam significatur aliquid non esse. Vno quidem modo in prima figura, & secundum hunc modum, quod B in sit C vniuersaliter in minori existenti vniuersali affirmatiua. A vero in sit nulli B, hoc est maiori existenti vniuersali negatiua. Quia igitur supponitur quod in affirmatiuis stetur, & in sursum, & in deorsum, necesse est quod ista propositio, quod est B C, quæ est affirmatiua, si non sit immediata, & quodcumq; aliud spatium accipitur existente aliquo medio inter B & C, necesse erit reducere in immediata, quia ista distantia, quæ attenditur secundum habitudinem medi ad minorem extremitatem, affirmatiua est, in qua supponitur esse status

Atqui patet & in negatiua demonstratione finem esse processionis, si in affirmatiua versus vtrumq; stetur. Supponatur enim fieri non posse, ut prædicatio aut ab ultimo versus supra, aut a primo versus vltimum in infinitum profisciscatur. Atque id vltimum dico, quod non prædicari rationem, sed subiecti tantummodo subit, sitque id C. Primum autem id quod non subicitur cuiquam, sed solum de alio dicitur. Hæc si ita sint, erit profectio in negationes etiam status.

Tripliciter enim ostendi negatiua conclusio potest. Et primo quidem hoc pacto, cum B cuiuslibet C, & A nulli B competere sumitur: B C igitur propositio ac interuallum omnino minus, si medio non vacet, in ea necessario reducitur, quæ medio vacat, quippe cum id sit (ut putet) affirmatiuum. Alterum autem interuallum (si medio non vacet) ad id redigi poterit, quod medio vacat. Nam si A non sine medio non competat ipsi B, tum aliquid erit a quo plus ipsum, quam A B remouetur, quod quidem cuiuslibet competere B oportet, atque illud sit D. Rursus si interuallum A D non vacat medio, aliquid item erit a quo prius ipsum A quam A D remouetur. Atque illud sit E quod quidem necesse est cuiuslibet competere D. Cum igitur eius via, qua superiora petuntur, finis sit atque status, stabitur & hic tandem, eritque aliquid sane primo, cui non competit ipsum A.

[Tertius est.] In tribus enim figuris contingit negatiuum concludi. Dicit ergo primo quod tripliciter potest demonstrari propositio negatiua per quam significatur aliquid non esse. Vno quidem modo in prima figura, & secundum hunc modum, quod B in sit C vniuersaliter in minori existenti vniuersali affirmatiua. A vero in sit nulli B, hoc est maiori existenti vniuersali negatiua. Quia igitur supponitur quod in affirmatiuis stetur, & in sursum, & in deorsum, necesse est quod ista propositio, quod est B C, quæ est affirmatiua, si non sit immediata, & quodcumq; aliud spatium accipitur existente aliquo medio inter B & C, necesse erit reducere in immediata, quia ista distantia, quæ attenditur secundum habitudinem medi ad minorem extremitatem, affirmatiua est, in qua supponitur esse status

status. Si autem accipiamus alterum spatium, quod est inter B & A, manifestum est quidem quod si hæc propositio, nullum B sit A, non est immediata, necesse est quod A remoueat ab aliquo per prius quam a B, & sit illud D quod si accipitur ut medium inter A & B necesse est, quod prædicetur vniuersaliter de B, quia oportet maiorem esse affirmatiuum. Et iterum si hæc non sit immediata, nullum D est A, oportet quod A negetur ab aliquo alio per prius quam a D, puta, sit illud C quod eadem ratione oportebit vniuersaliter prædicari de D. Quia ergo ascendendo statum in affirmatiuis, ut supponitur, sequitur per consequens quod sit deuenire ad aliquid, de quo primo & immediate negetur ipsum A. Alioquin adhuc procederetur amplius in affirmatiuis, sicut ex prædictis patet. Deinde cum dicit.

f ¶ Probat idem in negatiua, quæ concluditur in secunda figura. Sit enim ita quod B, quod est medium, prædicetur vniuersaliter de A & negetur vniuersaliter de C, & ex his concluditur quod nullum C sit A. Si autem iterum negatiuum demonstrari oportet propter hoc quod est immediata, necesse est vel quod demonstratur in prima figura, de quo modo demonstrationis iam ostensum est quod habet statum, si in affirmatiuis sit status, aut oportet quod demonstraretur per hunc modum, id est per secundam figuram. Aut per tertium, id est per tertiam figuram. Dictum est autem in prima figura, quod habet statum in negatiuis, si sit status in affirmatiuum. Sed hoc quidem demonstrabitur nunc quantum ad secundam figuram. Demonstratur ergo hæc propositio. Nullum C est B sic, quod D vniuersaliter prædicetur de B, maiori existente vniuersali affirmatiua, & negetur vniuersaliter de C, minori existente vniuersali negatiua. Si vero hæc propositio, Nullum C est D, est mediata: necesse erit accipere aliquod aliud medium, quod quidem prædicetur de D vniuersaliter, & vniuersaliter remoueat a C. Et ita sicut proceditur in negatiuis demonstrationibus oportebit procedere in affirmatiuis, id est quod B prædicabitur de A & D de B & aliquid aliud de D, & sic procedit in infinitum in affirmatiuis. Quia ergo supponitur quod in affirmatiuis stetur in sursum, necesse est etiam quod stetur in negatiuis, secundum istum modum, quod negatiua demonstratur in secunda figura. Deinde cum dicit.

g ¶ Ostendit idem in tertia figura. Sit ergo medium, ut B, de quo A vniuersaliter prædicetur, C vero ab eo remoueat; sequitur particularis negatiua, scilicet quod A negetur a quodam C. Et quod quidem in præmissa affirmatiua, quæ est, omne B est

Leff. prac.

Tex. ed. 38.

A A, stetur, habetur ex suppositione. Quod autem necesse sit stare etiam in hac negatiua, nullum B est C quæ est minor, patet, quia si hoc debeat demonstrari, necesse est quod demonstretur per superius dicta, id est per primam & secundam figuram: vel demonstrabitur similiter sicut concludetur conclusio f. per tertiam figuram: ita tamen quod hæc minor non affirmatur, ut vniuersalis, sed vt particularis. [Illo autem modo statum.] scilicet procedatur in primam & in secunda figura. Si autem procedatur in tertia figura ad concludendum, quoddam B non esse C, accipiat medium E, de quo quidem B vniuersaliter affirmetur, C vero ab eo particulariter negetur. Et hoc iterum similiter contingit quod secundum hoc procedatur in demonstratione negatiua semper secundum augmentum prædicationis affirmatiue in inferius: quia B quod erat primum medium, prædicabitur de E, & E de quodam alio: & sic in infinitum. Quia igitur supponitur statum esse in affirmatiuis in deorsum, manifestum est quod stabitur in negatiuis ex parte ipsius C. Deinde cum dicit.

h ¶ Excludit quandam obuiationem. Possent enim aliquis dicere, quod necesse est stare in propositionibus negatiuis, statu existente in affirmatiuis si semper syllogizetur secundum eandem figuram: sed potest in infinitum procedi, si nunc demonstratur per vnā figuram, & nunc per aliam. Et dicit, manifestum est, quod si non procedatur in demonstrationibus vna via, sed omnibus, aliquando autem ex secunda, vel tertia. sic oportebit statum esse in negatiuis, statu existente in affirmatiuis. Huiusmodi enim via diuersæ demonstrandi sunt finitæ; & quælibet earum multiplicatur non in infinitum, sed finitæ ascendendo, vel descendendo, ut ostensum est. Si autem finita finitæ accipiantur, necesse est, totum esse finitum. Vnde relinquatur quod omnibus modis necesse sit in demonstrationibus negatiuis esse statum: si sit status in affirmatiuis.

Secundo autem hoc ostenditur modo. Cum B cuiuslibet quidem A, nulli vero C competere sumitur, & hoc n. pacto A nulli competere concluditur. Si igitur hoc oportet ostendere, aut per modum superius dictum, aut per hunc, (ut patet) aut per tertium ostendatur. At primus est dictus. Per secundum autem hoc ostendatur pacto, si quis D cuiuslibet quidem B, nulli vero C competere sumpserit, modo cõpetat aliquid ipsi B. Quod si D sine medio segregatur a C, bene est. Sin vero medium cadit, necesse est illud D quidem cuiuslibet inesse, nulli vero competere C. Cum igitur in affirmationibus, cum superiora petuntur, finis occurrat, & in negationibus itidem hic se offert tandem.

Tertio hoc ostenditur pacto, si A quidem B cuiuslibet competit, C vero nulli eidem inest; tunc n. concluditur C non cuiuslibet competere A. Ex hoc igitur, aut per antea dictos modos aut per hunc tertium ostendatur. At per illos (ut ostendimus) statum per hunc aut ostendatur: si B quidem sumetur cuiuslibet competere D, ipsum vero C nulli eidem inesse; atque D rursus cuiuslibet inesse E, ipsum vero C nulli eidem competere. Cum igitur suppositum sit versus etiam infera prædicationis affirmatiue statum, ac vltimum esse, patet ipsius etiam C prædicationem negatiuam stare eandem & non in infinitum procedere.

Per spicuum autem est, & si non vna via, sed vniuersis ostendatur, nunc per primam, nunc per secundam, nunc per tertiam figuram, ut patuit, hoc etiam pacto stare, ac finem ipsius esse. Ha nanque finita. Ea vero, quæ sunt finita finitæ, necesse est vniuersa esse finita. Patet igitur in negatione statum ac finem esse, si in affirmationibus statum.

LECTIO XXXIII. Postquam Philosophus ostendit, quod si sit status in affirmatiuis, necesse est esse statum in negatiuis; hic intendit ostendere quod sit status in affirmatiuis in sursum & deorsum. Et diuiditur in duas partes. In prima parte ostendit propositum logice, id est per rationes communes omni syllogismo: quæ accipiuntur secundum prædicata communiter sumpta. In secunda ostendit idem analectice, id est per rationes proprias demonstrationi: quæ accipiuntur secundum prædicata per se, quæ Post. Diui Tho. sunt

Leff. prac.

Tex. ed. 26. Leff. 5. obi. pos. 4.

funt demonstrationi propria; ibi, [Analytica aut manifestum.] Prima autem pars diuiditur in duas partes. In Prima ostendit quod non sit procedere in infinitum in predicatis, quæ predicantur in eo quod quid. In Secunda, ostendit quod non sit procedere in infinitum in predicatis affirmatiuis, ibi, [Vniuersaliter autem sic dicimus.] Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit quod in principio non est in infinitum ire, si stetur in affirmatiuis, hic iam ostendendum erit, quomodo aliquis speculatur in illis affirmatiuis esse statum per logicas rationes. Et dicuntur logicæ rationes, quæ procedunt ex quibusdam communibus, quæ pertinent ad considerationem logicæ. Hæc autem veritas manifesta est in his, quæ predicantur in eo quod quid est, id est predicatis, ex quibus, quod quid est, i. distinctio constituitur. Si enim huiusmodi predicata dentur esse infinita, sequitur quod non contingat diffinire aliquid. Et si diffinitio non possit esse nota. Et hoc ideo, quia in infinitum non est pertransire. Non autem conuenit diffiniri, neque diffinitionem cognosci, nisi descendendo perueniat usque ad vltimum, & ascendendo perueniat usque ad primum. Si ergo contingat aliquid diffinire, vel si contingat diffinitionem alicuius esse notam, ex utroque antecedenti sequetur hoc consequens, quod in predictis predicatis non sit procedere in infinitum sed in eis contingat stare. Deinde cum dicit.

b Ostendit vniuersaliter quod in predicatis affirmatiuis non sit procedere in infinitum. Et circa hoc duo facit. Primo quædam præmittit, quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum. Secundo ostendit propositum, ibi, [Amplius si non est.] Circa primum duo facit. Primo, distinguit predicata per accidens à predicatis per se. Secundo, distinguit predicata per se ad inuicem, ibi, [Quare autem in eo, quod quid est.] Dicit ergo, primo, quod cum ostensum sit in quibusdam predicatis, quod in eis non est, procedere in infinitum, s. in his, quæ predicantur in eo quod quid est, ostendendum est hoc vniuersaliter in omnibus predicatis affirmatiuis. Et incipit suam considerationem à predicatis per accidens, in quibus est triplex modus veræ predicatōnis. Vnus quidem modus est quando accidens predicatur de accidente, puta, cum dicimus, album ambulat. Secundus modus est, quando subiectum predicatur de accidente, puta, cum dicimus, hoc magnum est lignum. Tertius modus est quando accidens predicatur de subiecto, puta cum dicimus, lignum est album, vel est dicimus, homo ambulat. Isti modi predicandi sunt alteri & diuersi adinuicem: quia cum subiectum predicatur de accidente, puta cum dicitur, album est lignum, hoc significo, quod illud vniuersale predicatum,

quod est lignum, predicatur de subiecto cui accidit esse lignum, scilicet de hoc particulari ligno: in quo est albedo. Idem enim est sensus cum dico, album est lignum, ac si dicerem, hoc lignum cui accidit esse album, est lignum, non autem est sensus quod album sit subiectum ligni. Et hoc probat, quia subiectum sit hoc, quod predicatur de ipso sicut de subiecto: vel secundum totum, vel secundum partem sicut homo fit albus, sed neque album, neque aliqua pars albi, quæ vere fit album, id est, quæ sit de substantia ipsius albedinis, sit lignum: non enim accidens est subiectum transformationis, quæ de non ligno fit lignum. Omne autem quod incipit esse hoc, sit hoc: sicut non fit hoc, hoc non est hoc, nisi, detur quod hoc semper fuerit, non autem semper fuit verum dicere album est lignum: quia aliquando non simul fuerunt albedo & lignum. Cum ergo non sit verum dicere quod album fiat lignum, manifestum est quod album non est lignum proprie & per se loquendo. Sed si hoc concedatur, album est lignum, intelligitur per accidens, quia scilicet illud particulare subiectum, cui accidit album, est lignum. Iste ergo est sensus huiusmodi predicatōnis, in qua subiectum predicatur de accidente. Sed cum dico lignum est album predicando accidens de subiecto, non significo sicut in predicto modo predicatōnis, quod alterum aliquid sit substantialiter album, cui accidit lignum esse, quod quidem significatur tam in predicto modo, quo subiectum predicatur de accidente, quam etiam in alio modo, quo accidens predicatur de accidente, ut cum dico, Muscum est album: predicando accidens: hic enim nihil aliud significo, nisi quod ille homo particularis, puta Socrates, cui accidit esse musicum, est albus. Sed quando dico, lignum est album, significo, quod ipsum lignum vere factum est subiectum albi: non quod aliquid aliud à ligno, vel à parte ligni, quæ est lignum aliquid, sit factum album. Est ergo differentia in tribus modis predictis, quia cum predicatur accidens de subiecto, non predicatur per aliquid aliud subiectum: cum autem predicatur subiectum de accidente, vel accidens de accidente, sit predicatio ratione eius quod subicitur termino posito in subiecto: de quo quidem predicatur aliud accidens accidentaliter, ipsa vero species subiecti essentialiter. Et quia in quolibet predictorum modorum vtitur nomine predicatōnis, & sicut possumus nomina ponere: ita possumus ea restringere: imponamus etiam nomina in probatione sequenti, ut predicari solū dicamus illud, quod dicitur hoc modo, scilicet non ratione alterius subiecti. Illud vero quod dicitur illo modo, scilicet ratione alterius subiecti, velut cum subiectum predicatur de accidente, vel accidens de accidente, non dicitur predicari, vel si dicitur prædicari, non dicitur prædicari simpliciter, sed secundum accidens. Et ratio quare debemus sic vti vocabulo predicatōnis, hæc est, quia loquimur de materia demonstrationis: demonstrationes autem non vtuntur talibus predicatōnibus. Deinde cum dicit.

c Ostendit differentiam predicatōrum per se ad inuicem. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit predicata adinuicem secundum diuersa genera. Secundo ostendit differentiam predicatōrum: ibi, [Amplius substantia quidem &c.] Dicit ergo primo, quod quia nos predicari dicimus solū illud, quod predicatur non secundum aliquod subiectum, hoc autem diuersificatur secundum decem predicatōnes: sequitur quod omne quod predicatur, sic predicetur, [aut in quod quid est] id est per modum substantialis predicatōnis, aut per modum qualis, vel quanti, vel alicuius alterius predicamentorum, de quibus actum est in predicamentis. Et addit cum vnum de vno predicetur: quia si predicatum non sit vnum sed multa, non poterit predicatum simpliciter dici quid vel quale; sed forte dicitur simul quale quid, puta, si dicam, Homo est animal album. Fuit autem necessaria hæc additio, quia si multa predicatōnes de vno, ita quod accipiantur in ratione vnius predicati; poterunt in infinitum predicatōnes multiplicari secundum infinitos modos combinandi predicata adinuicem. Vnde cum queritur status in his, quæ predicantur, necesse est accipere vnum de vno predicati. Deinde cum dicit.

d Ostendit differentiam predictōrum predicatōrum. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit differentiam. Secundo manifestat per exempla, ibi, [Vt de homine & albo &c.] Tertio, excludit quendam obuiationem: ibi, [Species enim gaudeant &c.] Dicit ergo primo, quod illa quæ substantiam significant, oportet quod significant respectu eius de quo predicantur: [quod vere illud est; aut quod vere illud aliquid.] quod potest dupliciter intelligi, vno modo, vt ostendatur distinctio ex parte predicati, quod vel significat totam essentiam subiecti sicut diffinitio. Et hoc significat, cum dicit, [Quod vere illud &c.] vel significat partem essentia, sicut genus, vel differentiam. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Alio modo, & melius, vt ostendatur distinctio ex parte subiecti, quod quandoque est conuertibile cum predicato essentiali: sicut diffinitum cum diffinitione. Et hoc significat, cum dicit, [quod vere illud est.] Quandoque vero est pars subiectiua predicati, sicut homo, animalis. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Homo enim aliquid animal est. Sed illa quæ non significant substantiam, sed dicuntur de aliquo subiecto, quod quidem subiectum nec vere, id est essentialiter est illud predicatum, neque aliquid eius, omnia huiusmodi predicata sunt accidentaliter. Deinde cum dicit.

quod est lignum, predicatur de subiecto cui accidit esse lignum, scilicet de hoc particulari ligno: in quo est albedo. Idem enim est sensus cum dico, album est lignum, ac si dicerem, hoc lignum cui accidit esse album, est lignum, non autem est sensus quod album sit subiectum ligni. Et hoc probat, quia subiectum sit hoc, quod predicatur de ipso sicut de subiecto: vel secundum totum, vel secundum partem sicut homo fit albus, sed neque album, neque aliqua pars albi, quæ vere fit album, id est, quæ sit de substantia ipsius albedinis, sit lignum: non enim accidens est subiectum transformationis, quæ de non ligno fit lignum. Omne autem quod incipit esse hoc, sit hoc: sicut non fit hoc, hoc non est hoc, nisi, detur quod hoc semper fuerit, non autem semper fuit verum dicere album est lignum: quia aliquando non simul fuerunt albedo & lignum. Cum ergo non sit verum dicere quod album fiat lignum, manifestum est quod album non est lignum proprie & per se loquendo. Sed si hoc concedatur, album est lignum, intelligitur per accidens, quia scilicet illud particulare subiectum, cui accidit album, est lignum. Iste ergo est sensus huiusmodi predicatōnis, in qua subiectum predicatur de accidente. Sed cum dico lignum est album predicando accidens de subiecto, non significo sicut in predicto modo predicatōnis, quod alterum aliquid sit substantialiter album, cui accidit lignum esse, quod quidem significatur tam in predicto modo, quo subiectum predicatur de accidente, quam etiam in alio modo, quo accidens predicatur de accidente, ut cum dico, Muscum est album: predicando accidens: hic enim nihil aliud significo, nisi quod ille homo particularis, puta Socrates, cui accidit esse musicum, est albus. Sed quando dico, lignum est album, significo, quod ipsum lignum vere factum est subiectum albi: non quod aliquid aliud à ligno, vel à parte ligni, quæ est lignum aliquid, sit factum album. Est ergo differentia in tribus modis predictis, quia cum predicatur accidens de subiecto, non predicatur per aliquid aliud subiectum: cum autem predicatur subiectum de accidente, vel accidens de accidente, sit predicatio ratione eius quod subicitur termino posito in subiecto: de quo quidem predicatur aliud accidens accidentaliter, ipsa vero species subiecti essentialiter. Et quia in quolibet predictorum modorum vtitur nomine predicatōnis, & sicut possumus nomina ponere: ita possumus ea restringere: imponamus etiam nomina in probatione sequenti, ut predicari solū dicamus illud, quod dicitur hoc modo, scilicet non ratione alterius subiecti. Illud vero quod dicitur illo modo, scilicet ratione alterius subiecti, velut cum subiectum predicatur de accidente, vel accidens de accidente, non dicitur predicari, vel si dicitur prædicari, non dicitur prædicari simpliciter, sed secundum accidens. Et ratio quare debemus sic vti vocabulo predicatōnis, hæc est, quia loquimur de materia demonstrationis: demonstrationes autem non vtuntur talibus predicatōnibus. Deinde cum dicit.

e Ostendit differentiam predicatōrum per se ad inuicem. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit predicata adinuicem secundum diuersa genera. Secundo ostendit differentiam predicatōrum: ibi, [Amplius substantia quidem &c.] Dicit ergo primo, quod quia nos predicari dicimus solū illud, quod predicatur non secundum aliquod subiectum, hoc autem diuersificatur secundum decem predicatōnes: sequitur quod omne quod predicatur, sic predicetur, [aut in quod quid est] id est per modum substantialis predicatōnis, aut per modum qualis, vel quanti, vel alicuius alterius predicamentorum, de quibus actum est in predicamentis. Et addit cum vnum de vno predicetur: quia si predicatum non sit vnum sed multa, non poterit predicatum simpliciter dici quid vel quale; sed forte dicitur simul quale quid, puta, si dicam, Homo est animal album. Fuit autem necessaria hæc additio, quia si multa predicatōnes de vno, ita quod accipiantur in ratione vnius predicati; poterunt in infinitum predicatōnes multiplicari secundum infinitos modos combinandi predicata adinuicem. Vnde cum queritur status in his, quæ predicantur, necesse est accipere vnum de vno predicati. Deinde cum dicit.

d Ostendit differentiam predictōrum predicatōrum. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit differentiam. Secundo manifestat per exempla, ibi, [Vt de homine & albo &c.] Tertio, excludit quendam obuiationem: ibi, [Species enim gaudeant &c.] Dicit ergo primo, quod illa quæ substantiam significant, oportet quod significant respectu eius de quo predicantur: [quod vere illud est; aut quod vere illud aliquid.] quod potest dupliciter intelligi, vno modo, vt ostendatur distinctio ex parte predicati, quod vel significat totam essentiam subiecti sicut diffinitio. Et hoc significat, cum dicit, [Quod vere illud &c.] vel significat partem essentia, sicut genus, vel differentiam. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Alio modo, & melius, vt ostendatur distinctio ex parte subiecti, quod quandoque est conuertibile cum predicato essentiali: sicut diffinitum cum diffinitione. Et hoc significat, cum dicit, [quod vere illud est.] Quandoque vero est pars subiectiua predicati, sicut homo, animalis. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Homo enim aliquid animal est. Sed illa quæ non significant substantiam, sed dicuntur de aliquo subiecto, quod quidem subiectum nec vere, id est essentialiter est illud predicatum, neque aliquid eius, omnia huiusmodi predicata sunt accidentaliter. Deinde cum dicit.

quod est lignum, predicatur de subiecto cui accidit esse lignum, scilicet de hoc particulari ligno: in quo est albedo. Idem enim est sensus cum dico, album est lignum, ac si dicerem, hoc lignum cui accidit esse album, est lignum, non autem est sensus quod album sit subiectum ligni. Et hoc probat, quia subiectum sit hoc, quod predicatur de ipso sicut de subiecto: vel secundum totum, vel secundum partem sicut homo fit albus, sed neque album, neque aliqua pars albi, quæ vere fit album, id est, quæ sit de substantia ipsius albedinis, sit lignum: non enim accidens est subiectum transformationis, quæ de non ligno fit lignum. Omne autem quod incipit esse hoc, sit hoc: sicut non fit hoc, hoc non est hoc, nisi, detur quod hoc semper fuerit, non autem semper fuit verum dicere album est lignum: quia aliquando non simul fuerunt albedo & lignum. Cum ergo non sit verum dicere quod album fiat lignum, manifestum est quod album non est lignum proprie & per se loquendo. Sed si hoc concedatur, album est lignum, intelligitur per accidens, quia scilicet illud particulare subiectum, cui accidit album, est lignum. Iste ergo est sensus huiusmodi predicatōnis, in qua subiectum predicatur de accidente. Sed cum dico lignum est album predicando accidens de subiecto, non significo sicut in predicto modo predicatōnis, quod alterum aliquid sit substantialiter album, cui accidit lignum esse, quod quidem significatur tam in predicto modo, quo subiectum predicatur de accidente, quam etiam in alio modo, quo accidens predicatur de accidente, ut cum dico, Muscum est album: predicando accidens: hic enim nihil aliud significo, nisi quod ille homo particularis, puta Socrates, cui accidit esse musicum, est albus. Sed quando dico, lignum est album, significo, quod ipsum lignum vere factum est subiectum albi: non quod aliquid aliud à ligno, vel à parte ligni, quæ est lignum aliquid, sit factum album. Est ergo differentia in tribus modis predictis, quia cum predicatur accidens de subiecto, non predicatur per aliquid aliud subiectum: cum autem predicatur subiectum de accidente, vel accidens de accidente, sit predicatio ratione eius quod subicitur termino posito in subiecto: de quo quidem predicatur aliud accidens accidentaliter, ipsa vero species subiecti essentialiter. Et quia in quolibet predictorum modorum vtitur nomine predicatōnis, & sicut possumus nomina ponere: ita possumus ea restringere: imponamus etiam nomina in probatione sequenti, ut predicari solū dicamus illud, quod dicitur hoc modo, scilicet non ratione alterius subiecti. Illud vero quod dicitur illo modo, scilicet ratione alterius subiecti, velut cum subiectum predicatur de accidente, vel accidens de accidente, non dicitur predicari, vel si dicitur prædicari, non dicitur prædicari simpliciter, sed secundum accidens. Et ratio quare debemus sic vti vocabulo predicatōnis, hæc est, quia loquimur de materia demonstrationis: demonstrationes autem non vtuntur talibus predicatōnibus. Deinde cum dicit.

e Ostendit differentiam predicatōrum per se ad inuicem. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit predicata adinuicem secundum diuersa genera. Secundo ostendit differentiam predicatōrum: ibi, [Amplius substantia quidem &c.] Dicit ergo primo, quod quia nos predicari dicimus solū illud, quod predicatur non secundum aliquod subiectum, hoc autem diuersificatur secundum decem predicatōnes: sequitur quod omne quod predicatur, sic predicetur, [aut in quod quid est] id est per modum substantialis predicatōnis, aut per modum qualis, vel quanti, vel alicuius alterius predicamentorum, de quibus actum est in predicamentis. Et addit cum vnum de vno predicetur: quia si predicatum non sit vnum sed multa, non poterit predicatum simpliciter dici quid vel quale; sed forte dicitur simul quale quid, puta, si dicam, Homo est animal album. Fuit autem necessaria hæc additio, quia si multa predicatōnes de vno, ita quod accipiantur in ratione vnius predicati; poterunt in infinitum predicatōnes multiplicari secundum infinitos modos combinandi predicata adinuicem. Vnde cum queritur status in his, quæ predicantur, necesse est accipere vnum de vno predicati. Deinde cum dicit.

d Ostendit differentiam predictōrum predicatōrum. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit differentiam. Secundo manifestat per exempla, ibi, [Vt de homine & albo &c.] Tertio, excludit quendam obuiationem: ibi, [Species enim gaudeant &c.] Dicit ergo primo, quod illa quæ substantiam significant, oportet quod significant respectu eius de quo predicantur: [quod vere illud est; aut quod vere illud aliquid.] quod potest dupliciter intelligi, vno modo, vt ostendatur distinctio ex parte predicati, quod vel significat totam essentiam subiecti sicut diffinitio. Et hoc significat, cum dicit, [Quod vere illud &c.] vel significat partem essentia, sicut genus, vel differentiam. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Alio modo, & melius, vt ostendatur distinctio ex parte subiecti, quod quandoque est conuertibile cum predicato essentiali: sicut diffinitum cum diffinitione. Et hoc significat, cum dicit, [quod vere illud est.] Quandoque vero est pars subiectiua predicati, sicut homo, animalis. Et hoc significat, cum dicit, [Aut quod vere illud aliquid.] Homo enim aliquid animal est. Sed illa quæ non significant substantiam, sed dicuntur de aliquo subiecto, quod quidem subiectum nec vere, id est essentialiter est illud predicatum, neque aliquid eius, omnia huiusmodi predicata sunt accidentaliter. Deinde cum dicit.

A Manifestat præmissarum differentiam per exempla; & dicit, quod cum dicimus, Homo est albus, predicatum illud est accidentale, quia homo non est quod vere album est, i. esse album non est essentialiter hominis, neque quod vere album aliquid, vt supra expositum est. Sed cum dicitur homo est animal [forfan homo est, quod vere est animal.] Animal enim significat essentiam hominis; quia illud ipsum quod est homo, est essentialiter animal. Et quamuis illi, quæ non significant substantiam sint accidentia, non tamē per accidens predicantur. Predicantur enim de quodā subiecto non propter aliquid aliud subiectum, puta cum dico, Homo est albus, predicatur albus de homine, non ea ratione, quod aliquid aliud subiectum sit albus ratione cuius homo dicatur albus, sicut supra dictum est in his, quæ predicantur per accidens. Deinde cum dicit.

f Excludit quendam obuiationem. Posset enim aliquis dicere quod predicata, quæ significant substantiam, non sunt vere & essentialiter id, de quo predicantur, vel aliquid eius, neque accidentia, quæ sunt in indiuiduis, sicut in subiectis conueniunt hōi cōmunib. predicatis essentialib. quia huiusmodi vniuersalia predicata, significant qualdam essentias semper separatas per se subsistentes, sicut Platonicæ dicebant. Sed ipse respondet, quia si supponantur species, i. idē esse, debent gaudere, quia secundum Platonicos habent aliquid nobilius esse quam res nobis notæ materiales. Huiusmodi enim res sunt particulares & materiales; illæ autem sunt vniuersales & immateriales. Sunt enim quædam præmonstrationes respectu naturalium, i. quædam exemplaria horum, vt accipiantur hic monstra vel præmonstrationes, sicut supra præmonstratur aliquid ad aliquid probandum. Quia ergo sunt præmonstrationes vel exemplaria rerum naturalium, necesse est quod in istis rebus naturalibus, inueniantur aliquæ participationes illarum specierum quæ pertinent ad essentiam harum rerum naturalium. Et ideo si sint huiusmodi species separatae sicut Platonicæ dixerunt siue posuerunt, nihil pertinent ad rationem præsentem. Nos enim intendimus de huiusmodi rebus, de quibus in nobis scientia per demonstrationem acquiritur. Et huiusmodi sunt res in materia existentes nobis notæ, de quibus demonstrationes sunt. Et ideo si detur quod animal sit quoddam separatum, quasi præmonstratio existens a naturalium naturalium, tunc cum dico homo est animal, secundum quod hac propositione vtitur in demonstrando, si animal significat essentiam rei naturalis, de qua sit demonstratio. Deinde cum dicit.

L E C T I O XXXIV.

Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas.

D Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas. Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas. Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas.

LECTIO XXXIV.

Amplius si non est hoc huiusmodi qualitas, & illud huiusmodi neque qualitas est qualitas.

Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas.

D Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas.

L E C T I O XXXIV.

Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas. Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas. Preterea si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitas est qualitas.

Let. præc.

quod non procedatur in infinitum in eis secundum rectitudinem in sursum, neque in deorsum: ibi, [Sed utique quod neque in sursum.] Circa primum tria facit. Primo præmissis suppositis, addit quædam necessaria ad propositum ostendendum. Secundo, ex his & aliis præmissis concludit propositum: ibi, [Impossibile est æque prædicari.] Tertio, probat, ibi, [Aut enim sicut substantia.] Primo ergo proponit duo, quorum vnum est, quia cum prædicatum quod significat accidens, significet aliquid generis accidentis, puta qualitatem, non potest esse quod duo se habeant hoc modo adinuicem, quod primum sit qualitas secundum: & secundum sit qualitas primi. Alia est enim ratio qualitatis & eius, cui qualitas, inest. Secundum est, quod vniuersaliter non est possibile, quod qualitas habeat quancunq; aliam qualitatem substantialem: quia nullum accidens est subiectum alterius accidentis per se loquendo. Soli enim substantiæ conuenit proprie ratio subiecti. Deinde cum dicit, *b* ¶ Proponit quasi ex præmissis concludens, quod intendit probare, & dicit, Si ista sunt vera, quæ præmissa sunt, [impossibile est quod fiat inuicem sic.] Id est secundum aliquem prædicatum modum. Non autem hoc dicitur, quia contingat vere prædicari vnum de alio, & e conuerso. Dicimus enim vere quod homo est album, & album est homo. Sed hoc non fit æque, id est secundum æqualem rationem, prædicandi. Et similiter est in prædicatis essentialibus. Deinde cum dicit, *c* ¶ Ostendit propositum. Et primo, in prædicatis essentialibus. Secundo in accidentalibus: ibi, [Verum etiam ipsius qualis.] Circa primum tria facit. Primo, ponit quædam diuisionem essentialium prædicatorum. Secundo resumit quoddam, quod supra probatum est: ibi, [Hæc autem ostensa.] Tertio probat propositum: ibi, [Siquidem igitur genera.] Dicit ergo primo, quod ad ostendendum, quod non in adinuicem æque prædicari, primo oportet hoc considerare in essentialibus prædicatis. Aut enim quod prædicatur æque prædicabitur sicut substantia, aut alio modo. Et si sicut substantia: aut sicut genus, aut sicut differentia. Hæc enim duo sunt partes diuisionis: quæ significant essentialia. Deinde cum dicit, *d* ¶ Resumit quod supra probauerat in principio præcedentis lectionis. Huiusmodi prædicata non esse infinita: quia si in infinitum procederet: non haberet in eis locum reciprocationis, siue circulationis. Dicit ergo quod sicut supra de his ostensum est, in huiusmodi non contingit procedere in infinitum, neque in sursum, neque in deorsum, sicut si prædicatur bipes de homine, & animal de bipede, & de animali aliquid alterum, non est hoc procedere in infinitum in sursum, neque in deorsum, ut si animal dicatur de homine in eo quod quid est, & homo de Callia, & hoc de quodam alio, supposito, quod ita esset genus continens sub se multas species, quarum vna esset Callias, non posset sic procedi in infinitum. Et resumit rationem ad ostendendum, quod supra posuit, quia omnem huiusmodi substantiam, quæ habet aliquid vniuersalius quod de ipsa prædicatur, & quæ potest de alio inferiori prædicari, contingit diffinire: genera vero generalissima, de quibus alia vniuersaliora non prædicantur, & singularia, quæ non prædicantur de aliquibus inferioribus. non contingit diffinire. Soli autem substantiam mediam diffinire contingit. Illam vero substantiam non contingit diffinire, de qua infinita prædicantur: quia oportet diffinientem intelligendo pertransire omnia illa, quæ substantialiter prædicantur de diffinito: cum omnia cadant in diffinitione, vel sicut genus, vel sicut differentia. Infinita autem non contingit pertransire. Et go oportet omnem vniuersalem substantiam, quæ non est supremum genus neque infimum subiectum, non habere infinita: quæ de ipsa substantialiter prædicantur. Sic ergo non est procedere in infinitum, neque in sursum, neque in deorsum. Deinde cum dicit, *e* ¶ Ostendit quod in substantialibus prædicatis non potest esse processus in infinitum per modum circulationis. Et dicit, quod si aliqua prædicata substantialia prædicantur de aliquo ut genera, non prædicantur adinuicem æqualiter, & e conuerso. Et ad hoc probandum subdit, [erit n. ipsum quod vere aliquid,] quasi diceret, Si aliquid prædicatur de aliquo ut genus, illud de quo prædicatur, est aliquid quod vere est ipsum, i. est aliquid particulariter quod substantialiter recipit prædicationem ipsius. Si ergo hoc prædicatur de illo ut genus, sequeretur quod ipsum quod particulariter conueniebat alicui, e conuerso particulariter recipiat prædicationem illius: quod est idem respectu eiusdem esse partem & totum, quod est impossibile. Et eadem ratio est de differentiis. Vnde & in primo Topicorum dicitur, quod problema de differentia reducitur ad problema de genere. Deinde cum dicit, *f* ¶ Ostendit quod non potest ire in infinitum per modum circulationis in prædicationibus, in quibus prædicatur accidens de subiecto, & dicit quod neque etiam ipsius qualis potest esse conuersio cum suo subiecto: aut aliorum nullum potest habere huiusmodi prædicationem, quæ accidentaliter prædicantur: nisi fiat prædicatio per accidens: secundum quod dictum est, quod accidentia non prædicantur de subiectis nisi per accidens. Qualitas n. & omnia alia huiusmodi accidunt substantiæ: vnde prædicatur de subiectis sicut accidens de subiecto. Deinde cum dicit, *g* ¶ Ostendit vniuersaliter quod in nullo genere prædicationis sit procedere in infinitum in sursum aut deorsum. Et dicit quod non solum non est procedere in prædicationibus in infinitum secundum circulationem: sed neque procedendo in sursum infinita erunt prædicata, & similiter nec deorsum. Et ad hoc probandum, Primo resumit quædam supra posita. Secundo ex his probat intentum: ibi, [Neque in sursum, ergo, & cetera.] Circa primum resumit quod de vnoquoque possunt alia prædicari quicquid significent: siue sit quale, siue quantum, vel quodcunque aliud genus accidentis,

aut facere, aut pati, aut vbi, aut quando. Concessum autem est vnum de vno prædicari. Ipsa autem de ipsis, quæcunque non aliquid sunt, non prædicari dicimus. Accidentia n. sunt hæc omnia; sed hæc quidem secundum seipsa, illa vero secundum alterum modum. Hæc autem de quodâ subiecto omnia prædicari dicimus: secundum accidens autem non esse subiectum aliquid. Nihil n. talium ponimus esse subiectum quod alterum aliquid esse dicatur quod dicitur, sed ipsum in aliis, & alia quædam de alio.

b Neque in sursum, ergo vnum de vno, neque in deorsum dicere. De quibus quidem enim dicuntur accidentia, sunt quæcunque in substantia vniuersaliusque sunt. Hæc autem non sunt infinita. Sed in sursum, ipsaque, & accidentia, vtraque non infinita sunt. Necessè est ergo esse aliquid, de quo primum prædicetur, & de hoc aliud, & hoc stare, & esse aliquid, quod non amplius, neque de aliquo priori, neque de illo aliud prius prædicetur. Vnus qui dem igitur modus dicitur demonstrationis huiusmodi.

i Adhuc autem aliis, si de quibus priora quædam prædicantur, erit horum demonstratio, quorum demonstratio est, neque potius habere possunt ad ipsa quam scire; neque scire esse sine demonstratione. Si hoc autem per notum est, hoc autem nescimus, neque melius habemus ad ipsa quam scire, neque per hoc notum scimus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter, &

a accidente, ut dictum est. Hoc autem introduxit: quia si accidens prædicatur de subiecto, & e conuerso, & oia quæ accidunt subiecto, prædicantur de se inuicem, sequetur quod prædicatio procedat in infinitum: quia vni infinita accidunt. Deinde cum dicit, *b* ¶ Ostendit propositum ex præmissis, quod in prædicatione qua prædicatur vnum de vno, non proceditur in infinitum, neque in sursum, neque in deorsum, quia omnia accidentia prædicantur de his, quæ pertinent ad substantiam rei; quod erat quinta suppositio. Substantialia autem prædicata non sunt infinita, quod erat sexta suppositio: & ita ex parte subiectorum non proceditur in infinitum in huiusmodi prædicationibus, quasi in deorsum. In sursum autem neutra sunt infinita. Neque substantialia prædicata, neque accidentalia: quia & genera accidentium sunt finita, & in vnoquoque generum non est procedere in infinitum; neque in sursum, neque in deorsum, sicut neque in substantialibus prædicatis: quia in quolibet prædicamento, genus prædicatur de specie in eo quod quid est. Vnde concludi potest vniuersaliter, quod necesse est esse aliquid primum subiectum, de quo aliquid prædicetur, existente statum prædicationis in deorsum; & de hoc aliquid aliud prædicatur, & hoc habebit statum in sursum: & erit inuenire aliquid quod non amplius prædicabitur de alio, neque sicut posterius prædicatur de priori per accidens; neque sicut prius prædicatur de posteriori per se. Hic igitur est vnus modus logice demonstrandi propositum qui sumitur secundum diuersos modos prædicationis. Deinde cum dicit, *i* ¶ Ponit 2. modum probationis, & dicit quod quando est aliqua talis propositio, in qua prædicatur aliquid de subiecto, si aliqua possunt per prius prædicari de illo subiecto, talis propositio demonstrabilis erit: puta hæc propositio, homo est substantia, demonstratur per hanc, animal est substantia. quia de animali per prius prædicatur substantia quam de homine. Si autem aliqua propositio est demonstrabilis, non possumus melius cognoscere quam sciendo: sicut principia in demonstrationibus melius cognoscimus quam sciendo; quia cognoscimus ea, ut per se nota. Et iterum huiusmodi demonstrabilia non possumus scire nisi per demonstrationem; quia demonstratio est syllogismus faciens scire, ut supra dictum est. Item considerandum est quod si aliqua propositio est nota per aliam si illam per quam nota est, nescimus, neque cognoscimus eam meliori modo, quam sciendo: consequens est quod non sciamus illam propositionem, quæ per eam cognoscitur. His igitur tribus suppositis, procedit sic. Si contingit aliquid simpliciter poster. Diui Tho. 3 scire

cientis, vel etiam quæ intrant substantiam rei, quæ sunt essentialia prædicata. Secundo, resumit quod hæc, si prædicata substantialia sunt finita. Tertio resumit quod genera prædicamentorum sunt finita, si quale, & quantum, &c. Si enim aliquis dicat quod quantitas prædicetur de substantia, & qualitas de quantitate, & sic in infinitum, hoc excludit per hoc quod genera prædicamentorum sunt finita. Quarto resumit quod sicut supra expolitum est, vnum de vno prædicatur simpliciter prædicatione. Et hoc ideo inducit, quia postea aliquis dicere, quod primo prædicabitur vnum de vno, puta de homine animal: & ista prædicatio multiplicabitur quousque poterit inueniri aliquid vnum, quod de homine prædicetur, quibus finitis prædicabuntur duo de vno: puta, dicitur quod homo est animal album; & sic multo plura prædicata inuenirentur secundum diuersas combinationes prædicatorum. Rursus, prædicabuntur tria de vno: puta, dicitur, quod homo est animal album magnū; & sic semper addendo ad numerum, magis multiplicabuntur prædicata, & erit procedere in infinitum in prædicatis: sicut etiam in additione numerorum. Sed hoc excludit per prædicationem vnus de vno. Quinto resumit ut non dicamus aliqua simpliciter prædicari de ipsis, quæ non aliquid sunt, i. de accidentibus; quorum nullum est aliquid subsistens. De accidente enim neque subiectum, neque accidens proprie prædicatur, ut supra dictum est. Omnia enim huiusmodi, quæ non sunt aliquid substantiale, sunt accidentia, & de his nihil prædicatur simpliciter loquendo, sed hæc prædicatur quidem per se, si de subiectis, vel substantiis prædicata vel accidentia. Illa vero secundum alium modum, id est per accidens, si cum prædicantur de accidentibus, aut subiectis, aut accidentia. Hæc enim omnia si accidentia habent de sui ratione quod dicantur de subiecto: illud autem quod est accidens, non est subiectum aliquid vnde nihil proprie loquendo potest de eo prædicari, quia nihil talium si accidentium, ponimus esse tale, quod dicatur id, quod dicitur, id est quod suscipiat prædicationem eius, quod de eo prædicatur, non quasi aliquid alterum existens, sicut accidit in substantiis. Homo enim non dicitur animal, vel album, quia aliquid aliud sit animal vel album; sed quia ipsummet quod est homo, est animal, vel album; sed album ideo dicitur homo, vel musicum, quia aliquid alterum scilicet subiectum albi est homo, vel musicum. Sed ipsum accidens inest aliis: & alia, quæ prædicantur de accidente, prædicantur de altero, id est de subiecto accidentis, & propter hoc prædicantur de

rauimus. Atque supponuntur vnum prædicari de vno; & item ipsa non prædicari de ipsis; nisi ratione ipsius quid est prædicatur. Et enim accidentia sunt vniuersa. Sed quædam per se, quædam alio modo. Atque hæc omnia de subiecto quodam dicimus prædicari, & accidens non esse subiectum vllum.

B Nihil enim talium ponimus in esse, quod id est, quod dicitur; non aliud quicquam sed ipsum in aliis esse, & alia quædam de alio dicimus prædicari.

C Neque igitur ad superiora, neque ad inferiora, vnum de vno in infinitum dicitur. De quibus enim accidentia dicuntur, quæcunque in vniuersaliusque substantia sunt, ea non sunt infinita. Versus etiam superiora, nec ipsa, nec vtraque etiam accidentia sunt infinita. Necessè est igitur aliquid esse, de quo primum aliquo, & de hoc aliud; & huius processionis tandem exitum esse, ut id sit, quod de nullo ulterius alio dicatur, & id etiam, de quo non prædicatur aliud prius. Vnus igitur hic est modus ad hoc propositum demonstrandum.

D Alius autem est hic. Patet enim horum demonstrationem esse, de quibus priora aliqua prædicantur. Et item fieri non posse, ut aut melius simus ad ea dispositi, quorum est demonstratio, quæ si sciamus, aut ea sine demonstratione sciamus. Quibus efficitur, ut si per aliqua priora quippiam innotescit, illa vero nescimus, neque ad illa melius sumus affecti, quam si scientiam haberemus; nec ut profecto sciamus, quod per illa notum efficitur. Si igitur sit, ut simpliciter quippiam per

lib. 4.

scire per demonstrationem, & non ex aliquibus, nec ex suppositione, necesse est, quod sit status in predicatis, quæ accipiuntur ut media. Dicit autem simpliciter, & non ex aliquibus, ad excludendum demonstrationes ducentes ad impossibile: in quibus proceditur contra positiones aliquas ex aliquib. propositionibus datis.

Dicit autem neq; ex suppositione, ad excludendum demonstrationes, quales sunt in scientiis subalternis: quæ supponunt conclusiones superiorum scientiarum, ut supra habitum est. Est ergo simpliciter scire, quando quælibet propositionum præmissarum, si sit demonstrabilis, scitur per demonstrationem: & si non est demonstrabilis, intelligitur per se ipsam. Et hoc supposito, necesse est, quod sit status in predicatibus, quia si non fuerit status, sed semper potest accipi aliquid superius, sequitur quod omnium sit demonstratio, ut primo dicebatur. Si ergo aliqua conclusio demonstratur, oportet, quod quælibet præmissarum sit demonstrabilis. Si ergo ad eius cognitionem nullo modo possumus melius nos habere, quam sciendo eam per demonstrationem, ergo oportet eam demonstrare per aliquas alias propositiones, & illas item per alias, & sic in infinitum: quia igitur in infinita non est transire, non poterimus eam cognoscere per demonstrationem, neque melius ea cognoscere possumus, cum omnia sint demonstrabilia, ergo sequetur quod nihil contingit scire per demonstrationem simpliciter: sed solum ex suppositione. Ultimo autem epilogando concludit principale propositum.

non ex aliquibus: neque ex suppositione, manifestum est stare prædicamenta media. Si enim non steterint, sed est semper acceptio in superius, omnium erit demonstratio. Si non contingit percurrere in infinita, hæc non sciemus per demonstrationem. Si igitur neque melius habemus ad ipsa, quam scire, non erit nil scire per demonstrationem simpliciter: sed ex suppositione. Logice quidem igitur ex his, utique aliquis crederet de eo, quod dictum est.

LECTIO XXXV.

Analetice autem manifestum est per hoc velocius quod neque in sursum, neque in deorsum infinita prædicantia contingit esse in demonstratiuis scientiis, de quibus intentio est.

b Demonstratio quidem enim est, quæcunque ipsa insunt secundum se ipsa rebus.

c Secundum se ipsa autem dupliciter. Quæcunque enim illis insunt in eo quod quid est, & in quibus ipsa in eo quod quid est insunt ipsis: ut numero impar, quod inest quidem numero. Est autem ipse numerus in ratione ipsius. Et iterum multitudo aut diuisibile, in ratione numerus est.

d Horum autem neutra contingit esse infinita: nec ut imperfectum numeri. Iterum enim si impari aliud insit cui inerat existenti, hoc autem si est primum, numerus inerit his quæ insunt ipsi. Si igitur non contingit infinita huiusmodi esse in vno, neque in sursum erunt infinita,

LECTIO XXXV.

Postquam Philosophus ostendit logice, quod non sit, procedere in infinitum in predicatis sursum aut deorsum: hic ostendit idem analetice. Et diuiditur in duas partes. In prima parte ostendit principale propositum. In secunda, infert quædam corollaria ex dictis: ibi [Monstratis autem his manifestum, &c. & cetera.] Circa primum duo facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Demonstratio quidem enim, &c.] Dicit ergo primo, quod hoc quod non contingit in demonstratiuis scientiis, de quibus intendimus, prædicationes in infinitum procedere, neque in sursum, neque in deorsum: breuius, & citius poterit manifestari analetice, quam manifestatum sit logice. Vbi considerandum est, quod analetica, id est demonstratiua scientia, quæ resoluendo ad principia per se nota indicatiua dicitur, est pars logica: quæ etiam dialecticam sub se continet. Ad logicam autem

communiter pertinet considerare prædicationem vniuersalem: secundum quod continet sub se prædicationem, quæ est per se, quæ non est per se. Sed demonstratiua scientia propria est prædicatio per se. Et ideo supra logice probauit propositum, quia ostendit vniuersaliter in omni genere prædicationis non esse processum in infinitum. Hic autem intendit ostendere analetice, quia probat solum in his, quæ prædicantur per se. Et huiusmodi est via expeditior: & ideo sufficit ad propositum, quia in demonstrationibus non vitur nisi tali modo prædicationis. Deinde cum dicit.

d Ostendit propositum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit qua prædicatione analetica, id est demonstratiua scientia vtatur, quia prædicatione per se. Secundo, refertur quot sunt modi talis prædicationis: ibi, [Per se ipsa vero &c. Tertio ostendit quod in nullo modo prædicationis per se possit procedi in infinitum, ibi, [Horum autem neutra contingunt.] Dicit ergo primo, quod [demonstratio est solum circa illa, quæ per se insunt rebus.] Tales enim sunt eius conclusiones, & ex talibus demonstrat, ut supra habitum est. Deinde cum dicit.

LECTIO XXXV.

Resolutive autem per hæc breuius perspicuum fuerit, fieri non posse, ut versus superius, aut inferius infinita sint prædicata in demonstratiuis scientiis de quibus est hæc præsentis consideratio.

Demonstratio enim est de hisce quæ rebus insunt per se.

Ea vero, quæ per se competunt, duplicem subeunt modum. Quædam enim in eadem verum sunt diffinitione, quibus inesse dicuntur: ut multitudo vel diuisibile. Hæc n. numero competunt, & in ipsius sunt diffinitione. Quædam in ratione sua res eas suscipiunt quibus competunt: ut impar. Hoc enim numero competit: & in diffinitione sua numerum suscipit.

At fieri nequit, ut aut hæc, aut illa, sint infinita. Nec enim ea, quæ ut impar de numero prædicantur. Nam in impare rursus aliud erit in diffinitione cuius est ipsum; hoc si sit primum, numerus ipse, cui quidem competit in diffinitione erit ipsorum. Si igitur fieri nequit, ut insint vni talia infinita: nec infinita versus superius erunt.

per se secundo modo: quia numerus ponitur in diffinitione ipsius imparis. Est enim impar numerus medio carens. Multitudo autem vel diuisibile prædicatur de numero: & ponitur in diffinitione eius. Vnde huiusmodi prædicatur per se de numero primo modo. Alii autem modi, quos supra posuit, reducantur ad istos. Deinde cum dicit.

d Ostendit quod in vtroque modo prædicationis per se necesse est esse statum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod necessarium est esse statum in vtroque modo prædicationis per se, tam in sursum quam in deorsum. Secundo concludit quod non possit infinitum esse in mediis, ibi, [Si autem sic est &c.] Tertio concludit quod non potest procedi in infinitum in demonstrationibus, ibi, [Si vero hoc &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit propositum in secundo modo dicendi per se, scilicet quando subiectum ponitur in diffinitione prædicati. Secundo in primo modo quando prædicatum ponitur in diffinitione subiecti, ibi, [Si etiam quæcunque.] Circa primum ponit duas rationes. Circa

Circa quarum primam sic procedit. Primo quidem præmittit propositum, scilicet quod in neutro modo dicendi per se contingit in infinitum procedere. Deinde probat hoc in secundo modo, puta cum impar prædicatur de numero. Si enim procedatur ulterius, quod aliquid aliud prædicetur per se de impari secundum istum modum.

e At vero necesse est omnia inesse primo, ut numero, & in illis numerum. Quare conue. tibia erunt: sed non excedentia. **f** Si etiam quæcunque sunt in eo quod quid est, nec hæc infinita sunt. Nec enim esset diffinire. Quare si prædicantia quidem per se omnia dicuntur, hæc autem non infinita sunt, stabunt utique in sursum. Quare & in deorsum.

g Si autem sic est, & quæ sunt in medio duorum terminorum, semper sunt finita. **h** Si vero hoc est, manifestum iam est, & demonstrationum quod necesse est principia esse, & non omnium esse demonstrationem, quod vere diximus quodam dicere iuxta principium. Si enim sunt principia, non omnia sunt demonstrabilia, neque in infinitum possunt ire. Esse enim horum quodlibet nihil aliud est, quam esse nullum spatium sine medio, & indiuisibile, sed omnia diuisibilia. Intus enim immittendo terminum, sed non assumendo demonstratur id, quod demonstratur. Quare si hoc in infinitum contingit ire, continget utique duorum terminorum infinita esse interius media. Sed hoc impossibile est, si prædicamenta fuerint superius & inferius. Quod autem stent, demonstratum est logice prius, analetice vero nunc.

e Et dicit quod quantumcumque procedatur in huiusmodi per se prædicationibus 2. modi, oportet quod omnia prædicata per ordinem accepta, insint primo subiecto, puta numero quasi prædicata de eo, quia si impar per se prædicatur de numero, oportet quod quicquid prædicatur de impari, etiam per se prædicetur de numero. Et iterum oportet quod numerus omnibus illis insit, quia si numerus ponitur in diffinitione imparis, oportet quod ponatur in diffinitione omnium eorum quæ diffiniuntur per impar. Et ita sequitur quod mutuo sibi inuicem insint. Ergo etiam conuertibilia, & non se inuicem excedentia, sic n. propriae passionis se habent ad subiecta sua. Vnde si etiam sint infinita per se prædicata secundum hunc modum, non erit ad propositum, quo aliquis intendit ponere infinita in prædicatis esse in sursum vel in deorsum. Deinde cum dicit.

LECTIO XXXVI.

Monstratis autem his, manifestum est, quod si aliquod idem duobus insit ut A, & in C & in D, non prædicante

proprie passionis se habent ad subiecta sua. Vnde si etiam sint infinita per se prædicata secundum hunc modum, non erit ad propositum, quo aliquis intendit ponere infinita in prædicatis esse in sursum vel in deorsum. Deinde cum dicit.

f Probatur propositum in primo modo dicendi per se: & dicit quod illa, quæ prædicantur in eo quod quid est, quasi posita in diffinitione subiecti, non possunt esse infinita, quia non contingit infinita diffinire, ut supra probatum est. Ex hoc ergo concludit quod si omnia, quæ ponuntur in demonstrationibus, per se ponuntur, & in prædicatis per se, non est procedere in infinitum in sursum, necesse est quod prædicata in demonstrationibus stent in sursum. Et ex hoc etiam sequitur quod stent in deorsum, quia ex quacunque parte ponatur in infinitum, tollitur scientia, & diffinitio, ut ex supra dictis patet. Deinde cum dicit.

g Concludit ex præmissis quod si est status in sursum, & deorsum, quod media non contingit esse infinita. Supra enim ostendit quod extremis, existens in determinatis, media non possunt esse infinita. Deinde cum dicit.

Leet. 34.

Tex. cõ. 37.

Leet. 34.

Leet. 33.

Astrantur, & sic non omnium erit demonstratio secundum quod quidam dicunt, ut in principio huius libri dictum est. Et quod hoc sequatur, ostendit. Posito enim quod sint aliqua principia demonstrationum, necesse est, quod illa sint indemonstrabilia, quia cum omnis demonstratio sit ex prioribus, ut supra habitum est, si principia demonstrantur, sequetur quod aliquid esset prius principii: quod est contra rationem principii. Et ita, si non sunt omnia demonstrabilia, sequetur quod non procedant demonstrationes in infinitum. Omnia autem huiusmodi prædicta consequuntur ex hoc, quod ostensum est, quod non proceditur in infinitum in mediis, quia nihil est aliud ponere verum esse quodcunque prædicatum, scilicet vel quod demonstrationes procedant in infinitum, vel quod omnia sunt demonstrabilia, vel quod nulla sint demonstrationum principia, quam ponere nullum spatium esse immediatum & indiuisibile, id est ponere duos terminos sibi inuicem coherere in aliqua propositione affirmatiua, vel negatiua, nisi per medium. Si enim aliqua propositio sit immediata, sequitur quod sit indemonstrabilis: quia cum aliquid demonstratur, oportet iterum sumere terminum immitendo, id est quod sit infra prædicatum & subiectum, de quo per prius prædicatur prædicatum, quam de subiecto: vel à quo prius remoueat. Non autem in demonstrationibus accipitur medium assumendo extrinsecus; hoc enim esset allu-

At vero necesse est ipsi primo competant vniuersa, veluti numero, & numerus illis insit. Quare conuertuntur & non superabunt.

Nec item ea, quæ diffinitiones eorum, quibus insunt, ingrediuntur. Non enim assignari diffinitiones possent. Quare si hæc sunt vniuersa ea, quæ per se prædicantur, hæc autem infinita non sunt, stant omnia plene versus supra. Quare stant & ad infera.

Quod si ita sit, erunt & ea sane finita, quæ inter duos terminos collocantur.

Quod rursus si ita sit, patet iam & demonstrationum esse principia necessario, ac demonstrationem non omnium esse; quod quidem nonnullos asserere iam in initio diximus. Etenim si principia sint, neque demonstrabilia sunt omnia, neque in infinitum fieri potest ab initio. Nam alterum istorum vtrum vis esse nil aliud est, quam nullum interuallum esse medio vacans, atque indiuisibile: sed vniuersa esse diuisibilia. Id enim quod demonstratur, non foris addito, sed immisso termino demonstratur. Quapropter si fieri potest, ut hoc pacto procedatur in infinitum, fieri quoque potest, ut inter duos terminos infinita media cadant. Ut hoc fieri nequit, si tam versus superius, quam versus inferius prædicationum sit finis. Esse vero prædicationum hoc pacto finem, antea differendi modo, nunc resolutiue satis ostendimus.

LECTIO XXXVI.

Demonstratis autem his, patet, si quippiam idem, ut A duobus insit quibusdam, ut C atque D, quorum alterum de altero aut nullo modo,

mere extraneum medium, & non proprium, quod contingit in litigiosis & dialecticis syllogismis. Si ergo demonstrationes contingit in infinitum procedere, sequitur quod sint media infinita inter duos terminos. Sed hoc est impossibile, si prædicationes steterint in sursum & deorsum, ut supra probatum est. Et quod stent prædicationes in sursum & deorsum, prius ostendimus logice, & postea analetice, ut expositum est. Per hanc igitur conclusionem ultimo inductam manifestat intentionem totius capituli; & quare quælibet propositio sit inducta.

LECTIO XXXVI.

Postquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus, hic inducit quædam corollaria ex prædictis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod necesse est accipere aliquas primas propositiones. Secundo quod illis primis sit utendum in demonstrationibus, ibi, [Cum autem oportet demonstrare.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod necesse est deuenire ad aliquod primum, quando vnum de pluribus prædicatur. Secundo quando vnum prædicatur de vno: ibi, [Mani-

Leet. 33-34.

[Manifestum autem est.] Circa primum quatuor facit. Primo proponit intentum. Secundo, manifestat propositum: ibi, [Vt scalenon &c.] Tertio probat: ibi, [Sit autem B &c.] Quarto excludit quandam objectionem: ibi, [In eodem quidem genere &c.] Dicit ergo primo, quod demonstratis premissis s. quod non sit procedere in infinitum in prædicationibus & demonstrationibus, manifestum est, quod si aliquid prædicatur de duobus, puta A de C & D, ita s. quod vnum eorum non prædicatur de altero, aut nullo modo, sicut animal prædicatur de homine, & boue, quorum vnum nullo modo de alio prædicatur, aut non de omni, puta animal prædicatur de homine, & masculino, quorum neutrum de altero vniuersaliter prædicatur, sic inquam, se habentibus terminis, manifestum est quod non oportet quod id prædicatum, quod de vtroque prædicatur, in sit vtrique secundum aliquod commune: & hoc in infinitum procedendo. Deinde cum dicit.

altero de altero, aut nullo modo, aut non de omni quod non semper secundum commune aliquid inerit.

b Vt scalenon, & isocheli duobus rectis æquales habere, secundum commune aliquid inest. Secundum enim quod figura quædam est; & non secundum alterem quod inest. Hoc autem non semper sic se habet.

c Sit autem B secundum quod est A in C D. Manifestum igitur est B in C D secundum commune est: & illud secundum alterum. Quare duorum terminorum in mediis infiniti vtrique incident termini. Sed hoc est impossibile. Secundum igitur commune aliquid, esse non necesse est semper idem in pluribus; quoniam vere erunt immediata spatia.

d In eodem quidem genere, & ex eisdem atomis necesse est terminos esse. siquidem his, quæ per se sunt, crit commune. Non enim erit ex alio genere in aliud descendente demonstrare.

e Manifestum autem est, & cum A in B sit: siquidem est aliquod medium, demonstrare quod A in B sit: & elementa huiusmodi sunt hæc, & tot quot media sunt. Immediata enim propositiones sunt elementa: aut omnes, aut vniuersales. Si vero non est medium, amplius erit demonstratio: sed in principia via hæc est.

f In infinitum conueniat secundum aliquod aliud. puta quod habere tres conueniat triangulis iterum, secundum aliquod aliud, & sic in infinitum. Deinde cum dicit.

g Probat propositum & dicit, Sit ita quod B prædicetur de C & de D secundum hoc commune, quod est A, manifestum est ergo quod B crit in C & in D secundum illud commune quod est A, & si iterum in sit A secundum aliquod commune, & iterum illi communi secundum aliquod aliud, procedetur in infinitum in mediis, sequitur igitur quod inter duo extrema quæ sunt C & B, cadant infiniti termini medi. Hoc autem est impossibile, ergo non necesse est si idem in sit pluribus, quod semper in infinitum in sit eis secundum aliquod commune, quia necesse est quod petueniatur ad aliqua spatia immediata, id est ad aliquas immediatas prædicationes quas appellat spatia, ut supra dictum est. Quantum igitur videtur ex hac probatione Arist. non est suus intellectus, quod hoc non sit verum, quod quando aliquid prædicatur de pluribus, quæ de se inuicem non prædicantur, quod illud non in sit illis pluribus secundum aliquod commune. Hoc n. verum est in omni quod prædicatur sicut passio: oportet enim si inest pluribus, quod in sit ei secundum aliquod commune, licet forte id sit in nouinatam, sicut supra dictum est, cum de vniuersali ageretur. Sed in illo communi

non proceditur in infinitum, ut hæc ratio inducta à philosopho euidenter probat. Si autem accipiatur aliquid commune, quod in sit pluribus sicut genus speciebus, non semper oportebit aliquid prius accipere secundum quod in sit. Puta, si viuum in sit homini, & asino secundum aliquod prius, s. secundum animal, animali autem, & plantæ non inest secundum aliquod prius: quia hæc sunt primæ species corporis viui, siue animati. Deinde cum dicit, d Excludit quaedam obuiationem. Posset n. aliquis dicere, quod semper accipitur secundum aliquod commune, quia potest accipi commune alterius generis puta si dicam quod esse se ipsum mouens inest homini & asino secundum hoc commune, quod est animal, & secundum aliud commune quod est habens quantitatem, vel habens colorem, aut aliud aliud huiusmodi, quæ possunt accipi in infinitum. Et ad hoc excludendum dicit, quod necesse est esse terminos medios, qui accipiuntur ex eodem genere [& eisdem atomis] i. indiuisibilibus. Et appellat atomos, ipsos terminos extremos: inter quos oportet accipi medium, si id commune quod accipitur ut medius terminus, sit de numero eorum, quæ prædicantur per se. Quare autem oportet ex eodem genere sumere terminos medios, ostendit per hoc, quod sicut supra habitum est, non contingit demonstrationem transire de vno genere in aliud. Deinde cum dicit.

h Triangulo namque duorum equalium & omnium inequalium laterum angulos habere duobus rectis æquales, per commune competit quoddam. Competit enim ut vterque est quædam figura & non ut aliud quicquam. At non semper id ita se habet.

i Sit enim B per quod A tam ipsi C quam D competere dicitur. Patet igitur ipsum B per aliud commune quippiam ipsis competere, & illud item per aliud. Quare inter duos terminos infiniti termini cadet. At hoc fieri nequit. Non ergo necesse est pluribus idem per aliquod commune semper inesse, siquidem sint interualla quæ medio vacant.

k Terminos tamen eodem in genere, & indiuiduis ex eisdem necesse est esse, siquidem ipsum commune ratione eorum, quæ per se cõpetunt, subit. Fieri namque non potest, ut ea quæ demonstrantur, ad aliud genus ex alio migrent ac transeant, uti diximus.

l Patet etiam cum A competit ipsi B atque est aliquod mediũ, tum A posse ostendi ipsi competere B. Atque huius hæc erunt, & tot idẽ elemẽta, quot media sunt. Propositiones n. hæc quæ medio vacant, elementa sunt aut omnes, aut hæc quæ vniuersales sunt. Quod si nullum sit medium, non est vltimus demonstratio, sed hæc est ea via, qua acceditur ad principia.

m dicabilib. in quib. prædicatur vnum de vno. Et primo in affirmatiuis. Secundo in negatiuis: ibi, [Similiter autem & si A &c.] Dicit ergo primo manifestum esse quod cum A prædicatur de B, si horum sit aliquod mediũ, quod illo medio uti possumus ad demonstrandum, quod A sit in B, & hæc sunt principia huiusmodi conclusionis. Et quæcunq; accipiuntur ut media sunt principia conclusionum mediatarum, quæ per ea concluduntur. Nihil n. aliud sunt elementa, siue principia demonstrationum, quam propositiones immediate. Et hoc dico vel omnes, vel vniuersales: quod quidem potest dupliciter intelligi. Vno modo, ut propositio vniuersalis accipiatur secundum quod diuiditur contra singularem. Nam spēs specialissima non prædicatur de singulari per aliquod medium. Vnde propositio hæc est immediata, Sortes est homo, non tamen est principium demonstrationis, quia demonstrationes non sunt de singularib. cum eorum non sit scientia, & ita nõ omnis immediata est demonstrationis principium, sed solum vniuersalis. Alio modo potest intelligi secundum quod propositiones vniuersales dicuntur propositiones communes in omnib. propositionib. aliquid scientiæ, sicut, Omne totum est maius sua parte: vnde huiusmodi sunt simpliciter demonstrationum principia & in omnib. per se nota. Hæc autem propositio, homo est animal, vel

n vel isocheles est triangulus, non est principium demonstrationis in tota scientia, sed solum aliquarum particulariũ demonstrationum: neq; huiusmodi etiam propositiones sunt omnib. per se notæ. Sic igitur si sit aliquid mediũ propositionis datæ, erit demonstrare per aliquod medium, quoufq; deueniatur ad aliquod immediatũ.

o Si vero nõ si aliquod medium propositionis datæ, non poterit demonstrari. Sed hæc est via ad inueniendum prima principia demonstrationum, i. procedere à mediatis ad immediata resoluendo. Deinde cum dicit.

p Ostendit quod sit accipere primum in negatiuis, & dicit quod si A negetur de B, si sit accipere aliquod medium, à quo f. per prius remoueat A quam à B, tunc hæc propositio, B non est A, erit demonstrabilis. Si autem non sit aliquod tale mediũ accipere, nõ erit hæc propositio demonstrabilis: sed principium demonstrationis. Et tot erunt elementa, id est principia demonstrationis, quot erunt termini ad quos f. statur, ut vltra non sit inueniendum medium. Propositiones enim quæ sunt ex huiusmodi terminis, sunt principia demonstrationis. Puta, si C immediate prædicetur de B, & A immediate remouetur à B, aut prædicetur de eo immediate, B est terminus ad quẽ vltimo peruenitur in mediis sumendis: vnde vtraque propositio erit immediata, & demonstrationis principium. Et patet ex præmissis quod sicut sunt quædam principia indemonstrabilia affirmatiua, in quibus vnum de alio prædicatur, significando quod hoc essentialiter est illud, sicut cum genus prædicatur de proxima specie, vel hoc sit in illo, sicut cum passio prædicatur de proprio & immediato subiecto: ita etiam sunt principia indemonstrabilia in negatiuis, negando essentialiter prædicatur, vel etiam propria passionem. Ex quo patet, quod quædam sunt principia demonstrationis ad demonstrandum conclusionem affirmatiuam, quam oportet concludere ex omnibus affirmatiuis: & quædam sunt principia demonstrationis, ad probandum conclusionem negatiuam: ad cuius illationem oportet assumere aliquam negatiuam, Deinde cum dicit.

q Cum autem oportet demonstrare aliquid, accipiendum est quod de B primum prædicetur & sit C, & de hoc similiter A & sic semper vadens, nequaquam extra propositio cadet. Neque extra esse ipsius A accipiatur ut demonstraret, sed semper medium condenset quoufq; indiuisibilia fiant, & vnum. Est autem vnum, cum immediatum fiat, & vna propositio simplex & immediata.

r Et quemadmodum in aliis est principium simplex: hoc autem non idem vbique, sed in graui quidem vncia, in melodia autẽ tonus, in membris autem diuisio, aliud autem in alio; sic est in syllogismo vna propositio immediata; in demonstratione autem, & scientia, intellectus.

s In demonstratiuis quidem igitur syllogismis eius quod est nihil cadit extra.

t Vel isocheles est triangulus, non est principium demonstrationis in tota scientia, sed solum aliquarum particulariũ demonstrationum: neq; huiusmodi etiam propositiones sunt omnib. per se notæ. Sic igitur si sit aliquid mediũ propositionis datæ, erit demonstrare per aliquod medium, quoufq; deueniatur ad aliquod immediatũ.

u Ostendit quomodo vtendum sit primis propositionib. in demonstrando. Et primo in propositionibus affirmatiuis. Secundo in negatiuis: ibi, [In priuatiuis autem &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit qualiter oportet sumere propositiones immediatas in demonstrationib. Secundo ostendit, quomodo huiusmodi propositiones se habeant ad demonstrationes: ibi, [Et quemadmodum in aliis.] Tertio epilogat: ibi, [In ostensiuis quidem igitur.] Dicit ergo primo, quod quando oportet demonstrare aliquam conclusionem affirmatiuam, puta, Omne B est A, necesse est accipere aliquid quod primo prædicetur de B quã de A, de quo A etiam prædicetur, & sit illud C, & si iterum aliquid sit de quo A per prius prædicetur quam de C, sic semper procedendo, sic nec propositio nec terminus signifi-

ficans aliquid ens, accipierur in demonstrando extra ipsum A, quia oportebit quod A prædicetur de eo per se, & ita quod contineatur sub eo & non sit ab eo extrinsecum: sed oportebit semper condensare media. Et loquitur ad similitudinem hominum, qui videntur esse condensati sedentes in aliqua sede, quando inter sedentes nullus potest intercidere medius: ita & media in demonstratione dicuntur condensata, quãdo inter terminos acceptos, nihil cadit medium. Et hoc est quod dicit, [quod medium pensatur quouisque] perueniat ad hoc quod spatia fiant indiuisibilia. Id est, distat inter duos terminos sunt tales quod non possunt diuidi in plures huiusmodi distantias: sed sit vnum spatium tantum. Et hoc contingit, quando propositio est immediata. Tũc n. vere est vna propositio non solum actu, sed etiã potentia, quando est immediata. Si n. sit mediata, quamuis sit vna in actu, quia vnũ prædicatur de vno, tamẽ est multa in potentia, quia accepto medio formatur duæ propositiones. Sicut etiam linea quæ est vna in actu inquantum est continua, est multa in potentia, in quantum diuisibilis per punctum medium. Et ideo dicit, quod propositio immediata est vna, sicut simplex indiuisibilis. Deinde cum dicit.

v Similiter sit, & si A non competit ipsi B. Nam si est medium aliquod aut prius, cui non competit ipsum A, est sine dubio demonstratio. Si vero nõ est, nulla est demonstratio. Atque quot sunt termini, tot sunt elementa principia. Propositiones enim, quæ ex hisce constant, ipsius sunt demonstrationis principia. Et vt quædam principia sunt demonstrabilia hoc pacto, hoc est illud, & illud inest huic, sic & hoc modo hoc non est illud, & illud non inest huic. Quare quædam essendi quippiam, quædam non essendi principia erunt.

w Cum autem ostendendum quippiã est: sumendum est quippiam, quod primum de ipso B prædicatur: sitque id C de quo similiter ipsum dicitur A. Atque hoc modo semper proficiscenti, nulla propositio tibi, nullusque terminus affirmandus, extra ipsum A sumitur in probando, sed medium semper condensatur, quouisque indiuisibilia fiant, & vnum. Est autem tunc vnum cum fuerit vacans medio interuallum, ac vna simpliciter propositio, quæ quidem medio vacat.

x Atque, vt ceteris in reb. principium simplex est, idque non est idem vbique, sed in pondere quidem est mina, in modulatione vero primus sensibilis sonus, & in aliis aliud, sic in ratiocinatione quidem est vnum, vacans medio propositio, in demonstratione autem, & scientia, intellectus.

y In affirmatiuis igitur ratiocinationibus nihil extra id, quod inest, atque competit, cadit.

z In affirmatiuis igitur ratiocinationibus nihil extra id, quod inest, atque competit, cadit.

aa Ostendit

Tex. cõ. 38.

Lex. præc.

Lex. 12.

Tex. cõ. 2. Lex. 2.

k Ostendit quomodo utendum sit propositionibus immediatis in syllogismis negatiuis. Et primo in prima figura. Secundo in secunda: ibi, [Si vero oporteat monstrare.] Tertio in tertia: ibi, [In tertio autem modo.] Dicit ergo, quod in negatiuis syllogismis, nihil mediour acceptorum procedendo ad immediata cadet extra genus terminorum affirmatiuarum propositionis in prima figura, puta, si demonstrandum sit, quod nullum B est A, & accipitur medium C, tali existente syllogismo, Nullum C est A: omne B est C, ergo nullum B est A. Si ergo oporteat iterum probare, quod in nullo C sit A, oportet accipere medium ipsius C, & A quod scilicet predicatur de C, & per consequens de B, & sic perueniet ad genus terminorum affirmatiuarum propositionis: & ita tempore procedetur quod media accepta non cadent extra affirmatiuam propositionem, cadent tamen extra genus predicati negatiui: puta extra genus A. Deinde cum dicitur, **l** Ostendit qualiter se habent in secunda figura, & dicit quod si oporteat demonstrare quod nullum E sit D in secunda figura, accipiendo medium C, ut fiat syllogismus, Omne D est C: nullum E est C, aut quoddam E est C, ergo nullum vel non omne E est D, nunquam medius terminus acceptus cadet extra E, quia si oportebit iterum demonstrare quod nullum E est C, oportebit iterum accipere aliquod medium inter E, & C, quia oportebit in secunda figura probare negatiua. Affirmatiua enim in hac figura, probari non potest. Unde sicut in prima figura media accepta semper accipiuntur ex parte propositionis affirmatiuarum, ita oportet in secunda figura semper media accipi ex parte propositionis negatiuarum. Deinde cum dicitur, **m** Ostendit qualiter hoc se habeat in tertia figura, & dicit quod in tertia figura media accepta non erunt extra predicatum, quod negatur, neque extra subiectum a quo negatur. Et hoc ideo quia medium subiicitur affirmatiuarum vel negatiuarum utriusque: unde si oportet accipere aliquod medium, oportet iterum id medium subiicere affirmando vel negando, & sic media accepta nunquam acciperentur neque extra predicatum negatum, nec extra subiectum de quo negantur.

Tex. 39.

Postquam Philosophus determinauit de syllogismo demonstratiuo, hic agit de comparatione demonstrationum adinuicem. Et quia scientia ex demonstratione causatur, ideo diuiditur hæc pars in duas partes. In prima agit de comparatione demonstrationis. In secunda de comparatione scientiarum: ibi, [Certior autem scientia est &c.] Circa primum tria facit. Primo, mouet dubitationem de comparatione demonstrationum. Secundo dicit quo ordine sit procedendum: ibi, [Primo quidem igitur.] Tertio, profertur dubitationes motas: ibi, [Videbitur quidem igitur &c.] Dicit ergo primo, quod demonstratio tripliciter diuiditur. Vno enim modo diuiditur in vniuersalem & particularem. Alio autem modo in categoricam & priuatiuam, id est affirmatiuam, & negatiuam. Tertio autem modo diuiditur in eam, quæ demonstrat ostensiuè, & in eam, quæ ducit ad impossibile. Est ergo quod in singulis diuisionibus qualis potior sit. Deinde cum dicit, **q** Ostendit quo ordine sit agendum, & dicit quod primo agendum est de comparatione vniuersalis & particularis demonstrationis. Et cum hoc fuerit ostensum, tunc dicemus & de demonstratione, quæ demonstrat aliquid affirmatiue, & de ea, quæ demonstrat ad impossibile, utrum sit potior, & utrum ea quæ est ad impossibile, sit potior. Deinde cum dicit, **r** Profertur dubitationes propositas. Et primo de comparatione demonstrationis particularis & vniuersalis. Secundo de comparatione affirmatiuarum & negatiuarum: ibi, [Quod autem affirmatiua &c.] Tertio de comparatione ostensiuæ & ducentis ad impossibile ibi, [Quoniam autem categorica &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit rationes ad ostendendum quod particularis demonstratio sit potior quam vniuersalis. Secundo soluit eas: ibi, [Aut primum quidem &c.] Tertio ponit rationes in contrarium ibi, [Amplius si demonstratio &c.] Circa primum ponit tres rationes, dicens, quod quibusdam forte videbitur per has rationes immediate ponendas, quod particularis

LECTIO XXXVII.

Cum autem sit demonstratio alia quidem particularis, alia vero vniuersalis; & hæc quidem categorica, illa vero priuatiua: dubitatur qualis potior sit. Similiter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & de ducente ad impossibile demonstratione. **l** Ostendit qualiter se habent in secunda figura, & dicit quod si oporteat demonstrare quod nullum E sit D in secunda figura, accipiendo medium C, ut fiat syllogismus, Omne D est C: nullum E est C, aut quoddam E est C, ergo nullum vel non omne E est D, nunquam medius terminus acceptus cadet extra E, quia si oportebit iterum demonstrare quod nullum E est C, oportebit iterum accipere aliquod medium inter E, & C, quia oportebit in secunda figura probare negatiua. Affirmatiua enim in hac figura, probari non potest. Unde sicut in prima figura media accepta semper accipiuntur ex parte propositionis affirmatiuarum, ita oportet in secunda figura semper media accipi ex parte propositionis negatiuarum. Deinde cum dicitur, **m** Ostendit qualiter hoc se habeat in tertia figura, & dicit quod in tertia figura media accepta non erunt extra predicatum, quod negatur, neque extra subiectum a quo negatur. Et hoc ideo quia medium subiicitur affirmatiuarum vel negatiuarum utriusque: unde si oportet accipere aliquod medium, oportet iterum id medium subiicere affirmando vel negando, & sic media accepta nunquam acciperentur neque extra predicatum negatum, nec extra subiectum de quo negantur.

Tex. 39.

Tex. 40.

Tex. 37. II.

Tex. 38.

Tex. 116. Lect. 1. expo. 3. Lect. 25.

Tex. 18. Lect. 61. ex. 1.

Tex. 91. Lect. 91. ex. 16.

Tex. 39.

Tex. 40.

Tex. 28.

Tex. 70.

talis demonstratio sit prior, vel dignior quam vniuersalis. Et prima ratio talis est. Illa demonstratio est potior quam maxime scimus. Et hoc sic probat, quia virtus demonstrationis est scire. Dicitur enim virtus vniuersalis, id quod vltimum potest scire hominis qui potest ferre C. libras, virtus non est quod ferat x. sed quod ferat C. quod est vltimum suæ potentie, ut dicitur in primo de Cælo & mundo. Hoc autem maximum est quod potest facere demonstratio, scilicet quod faciat scire. Unde hæc est virtus demonstrationis. Vnumquodque autem tanto perfectius est, quanto magis attingit ad propriam virtutem, ut patet in 7. Physi. Unde manifeste patet hæc propositio, quod quanto magis demonstratio facit scire, tanto est potior. Assumit autem quod magis scimus vnumquodque cum cognoscimus ipsum secundum se, quam quando cognoscimus ipsum secundum aliud; ut puta de Corisco, quod Coriscus est musicus, quod magis scimus hoc scimus, quam si sciamus solum quod homo est musicus. Et ista propositio simpliciter vera est, quia semper id, quod est per se, prius est eo, quod est per aliud, & causa eius, ut dicitur in 8. Physi. Ex his itaque subintelligitur conclusio, quod potior est demonstratio quæ facit scire aliquid secundum se quam quæ facit scire secundum aliud. Demonstratio autem vniuersalis demonstrat aliquid & facit scire non secundum ipsum, sed secundum aliud, scilicet secundum vniuersalem, sicut quod triangulus duorum æqualium laterum quæ est isosceles, habet tres, non quia est isosceles, sed quia est triangulus. Particularis autem demonstratio demonstrat de aliqua re particulari secundum seipsum. Unde sequitur secundum præmissa, quod particularis demonstratio sit prior quam vniuersalis. Secundum & tertiam rationem ponit ibi. **q** Quæ talis est. Vniuersale non est aliquid præter singularia, ut probatur in 4. Metaph. Demonstratio autem vniuersali facit opinionem ex ipso modo suæ demonstrationis quod sit a quo, & quædam natura in entibus, puta cum demonstrat aliquod

triangulo præter particulares triangulos, & de numero præter particulares numeros. Præmissis autem duabus propositionibus addit alias duas. Nam prima propositio, quæ dicitur quod vniuersale non est aliquid præter singularia, addit hanc propositionem, quod potior est demonstratio, quæ est de ente, quam quæ est de non ente. Secunda autem propositio, quæ dicitur, quod demonstratio vniuersalis facit opinionem quod vniuersale aliquid sit in rerum natura, addit aliam propositionem scilicet, quod demonstratio, quæ non facit errare, est potior quam ea per quam erratur. Et ostendit quod propter demonstrationem vniuersalem erratur, quia procedens secundum demonstrationem vniuersalem, demonstrat de aliquo vniuersali sicut de quodam analogo, id est sicut de quodam communi quod proportionaliter se habet ad multa, quasi sit aliquid commune quod neque est linea, neque numerus, neque solidum, id est corpus, neque planum, id est superficies, sed aliquid præter hoc, id est ipsa quantitas vniuersalis, vel aliquid præter hoc, id est quod necesse est ponere ad hoc, quod ista habeant rationem quantitatis. Sic igitur secundum duos media quasi duplici ratione concludit vnam conclusionem dicens, quod si vniuersalis demonstratio ita se habet, quod minus de ente habet quam particularis, & magis facit opinionem falsam quam particularis; sequitur ex his duobus mediis, quod vniuersalis sit indignior quam particularis. Deinde cum dicit, **r** Soluit predictas rationes per ordinem. Et primo primam, dicens, quod primum quidem id est secundum quod procedebat prima ratio, non habet aliam rationem in vniuersali quantum in particulari: quia utrobique inuenitur secundum se, & secundum aliud. Et manifestat quod in vniuersali inuenitur secundum se. Habere enim tres angulos, æquales duobus rectis, non conuenit isosceles secundum se, id est secundum quod isosceles est, sed secundum quod est triangulus, & ideo qui cognoscit quendam

a Equitibiarum est, non quia æquitibiarum, sed quoniam triangulus, sed particularis quoniam ipsum est, si igitur potior quid est quæ est secundum ipsum, huiusmodi autem est particularis, vniuersali magis & potior utique secundum partem demonstratio erit. **d** Amplius si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia, demonstratio autem opinionem conficit esse aliquid hoc secundum quod demonstrat: & quandam naturam esse hanc in his quæ sunt, ut trianguli præter quosdam, & figuræ præter aliquas, & numeri præter numeros, potior autem est quæ est de esse, quam de non esse, & propter quam non errabitur, quam propter quam errabitur, est autem vniuersalis huiusmodi; procedentes enim demonstrat quod est analogum, quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum est, sed præter hoc aliquid, si igitur vniuersalis quidem magis hoc est, de eo autem quod est, minus, quam particularis, & facit opinionem falsam, indignior utique erit vniuersalis particulari. **e** Aut primum quidem nihil magis in vniuersali, quam in particulari ratio est. Si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod est isosceles, sed secundum quod triangulus est, cognoscens quoniam ipsum minus cognouit in quantum ipsum est, quam cognoscens quoniam triangulus est, & omnino si non sit quidem secundum quod est triangulus, postea demonstrat, non utique erit demonstratio. Si vero sic cognoscens vnumquodque secundum quod vnumquodque est, magis cognouit. Si igitur triangulus in plus est, & eadē ratio & non secundum æquiuocationem triangulus est, & inest oī triangulo, quod est duobus rectis habens æquales, non utique & triangulus in quantum æquitibiarum, sed

B

C

D

E

triangulo

immediato, est certior ea quæ non procedit ex principio immediato, sed ex mediato, necesse est, quod quanto aliqua demonstratio procedit ex medio propinquiori principio immediato, tanto sit potior. Sed vniuersalis procedit ex medio propinquiori principio, quod est propositio immediata. Et hoc manifestat in terminis. Si enim oporteat demonstrare A, quod est vniuersalissimum de D, quod est particularissimum, puta substantiam de homine & accipiantur B, & C, puta animal & viuum, ita quod B sit superius quam C, sicut viuum quam animal, manifestum est quod B quod est vniuersalius erit mediatum ipsi A, & per hoc magis cognoscitur, quæ per C quod est minus vniuersale. Vnde relinquatur quod demonstratio vniuersalis potior sit quam particularis. Addit autem quædam prædictarum rationum logicas esse, quia scilicet procedunt ex communibus principiis, quæ non sunt demonstrationi propria, sicut præcipue tertia, & quarta, quæ accipiunt pro medio id, quod est commune omni cognitioni. Aliæ vero tres prædictarum rationum, scilicet prima, secunda, & quinta, magis videtur esse analyticæ, utpote procedentes ex propriis principiis demonstrationis. Sextam rationem ponit ibi.

quod est per medium demonstrare cum propinquius sit in principio, proximum autem est immediatum, hoc autem est principium. Si igitur quæ ex principio est, quæ non est ex principio, & quæ magis, etiâ ex principio ea, quæ minus est, certior est demonstratio, est autem huiusmodi vniuersalis magis, dignior utique erit vniuersalis magis. Ut si oportet demonstrare A de D media sunt in quibus est B C: magis autem sursum sit B quare si per B vniuersale magis est. Sed eorum quæ dicta sunt, quædam logica sunt.

Maxime autem manifestum est quod vniuersalis magis propria sit quoniam propositio, hanc quidem priorem habentes, scimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentiam. Ut si aliquis cognouit quod omnis triangulus habet angulos tres æquales duobus rectis, sciuit quodammodo quod isosceles duobus rectis potentia sit, & si non cognouit quidem quod triangulus sit. Hanc autem habens propositionem, vniuersalem nullo modo cognouit, neque potentia neque actu.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensu perficitur. Quod vniuersalis igitur dignior sit particulari, tot nobis dicta sunt.

LECTIO XXXIX.

Quod autem affirmatiua priuatiua, hinc manifestum sit. Sit enim demonstratio dignior, aliis eisdem existentibus, aut quæ ex minori, aut quæ ex maiori, aut quæ ex questionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. Si enim notæ sint similiter, velocius cognoscere per hæc est. Hoc autem appetibilius est. Ratio autem huius propositionis quod melior sit ex minoribus, vniuersalis sic est. Si

in actu. Non enim vniuersalis propositio continetur in particulari, neque in actu, neque in potentia. Si igitur demonstratio est potior, quæ ex potioribus propositionibus procedit, sequitur quod demonstratio vniuersalis sit potior. Est autem attendendum, quod hæc non differt à quarta supra posita, nisi quod ibi fiebat comparatio conclusionum, quæ cognoscuntur per demonstrationem, hic autem sit comparatio propositionum, ex quibus demonstratio procedit. Septimam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Vniuersalis demonstratio intelligibilis est, id est, in ipso intellectu terminatur, quia finitur ad vniuersale quod solo intellectu cognoscitur. Sed demonstratio particularis in intellectu incipiens terminatur ad sensum, quia concludit particulare, quod directe per sensum cognoscitur, & per quandam applicationem seu reflectionem, vere non demonstrans, vsque ad particulare producit. Cum igitur intellectus sit potior sensu, sequitur, quod demonstratio vniuersalis potior sit, quam particularis. Vltimo epilogando concludit hoc esse manifestum per omnia supra dicta.

Maxime autem inde patet vniuersalem magis præstabilem esse. Nam eam propositionem priorem habemus, posteriorem quoque tum quod immo do scimus, potentiaque habemus; veluti si quispiam omnem triangulum scit duobus rectis æquales habere, eum quoque, qui duorum est æqualium laterum, scit quodammodo potentiaque duobus rectis æquales habere; & si nescit ipsum triangulum esse. Sed qui propositionem hanc habet, is vniuersalem nullo scit modo, neque potentia neque actu.

Præterea vniuersalis quidem intelligibilis est, particularis autem ad ipsum sensum utique terminatur. Sed vniuersalem quidem demonstrationem præstabiliorem esse particulari, satis iam per ea, quæ dicta sunt, demonstrauimus.

LECTIO XXXIX.

Affirmatiuam autem negatiuam demonstrationi præstare, hinc sane patebit. Sit enim ea præstabilior demonstratio, cætera modo sint eadem, quæ ex minoribus suppositionibus aut suppositionibus, aut propositionibus constat. Nam si sunt similiter notæ, citius per hæc cognitio comparabitur. Quod quidem magis est expetendum. Huius autem propositionis præstabiliorem eam, in quam esse vniuersaliter quæ ex paucioribus constat. Hæc autem

positio non per se nota, sed accipitur sicut à discente opinata. Positio autem est propositio, quæ non est opinata à discente, siue habeat contrarias opiniones, siue non. Quod autem demonstratio sit dignior, quæ paucioribus vtiur cæteris

vis paribus, ostendit dupliciter. Primo quidem, quia si datur A quod utraque propositiones ex quibus proceditur sint æque notæ, sequitur quod velocius esset cognoscere per pauciores propositiones quam per plures, quia citius determinatur discursus qui est per pauciores propositiones, quam qui est per plures. Hoc enim est eligibilis seu appetibilis quod homo citius addiscat. Vnde relinquatur quod demonstratio quæ ex paucioribus propositionibus procedit, dummodo sint æque notæ, sit melior. Secundo probat eandem propositionem vniuersaliter absque prædicta suppositione, scilicet quod omnes propositiones assumptæ sint æqualiter notæ. Et ad hoc probandum, assumit hanc suppositionem, quod media, quæ sunt vnius ordinis, sint æque nota, sed media, quæ sunt priora, sunt notiora. Hoc enim oportet esse vniuersaliter verum. Hoc igitur supposito, sit vna demonstratio in qua demonstratur, quod A sit in E per tria media, quæ sunt B C D, quæ quidem concludit ex quatuor propositionibus. Quæ sunt, omne B est A, omne C est B, omne D est C, omne E est D. Alia vero demonstratio sit, quæ concludat eandem conclusionem, scilicet A esse in E per duo media: quæ sunt B vel tres propositiones. His itaque suppositis, manifestum est, ex quo ordo cognitionis proportionatur ordini mediocritatis, quia priora sunt notiora, ut dictum est, necesse est quod æqualiter sit nota hæc propositio, omne D est A, etiam in demonstratione prima, & omne E est A in secunda, quia utrobique inueniuntur duo media. Sed manifestum est, quod in prima demonstratione hæc propositio omne D est A prior, & notior est quam hæc propositio, omne E est A. Et quia hæc secunda demonstratur ex priori in prima demonstratione, & ex his, quæ supra dicta sunt, apparet quod id per quod demonstratur aliquid, est credibilis, & notius eo, quod per ipsum demonstratur, relinquatur quod hæc propositio, omne E est A secundum quod concluditur per secundam demonstrationem, sit notior quam eadem propositio, secundum quod concluditur per priorem demonstrationem, quæ vtebatur pluribus mediis. Relinquatur igitur, quod demonstratio quæ ex paucioribus procedit, est potior ea quæ procedit ex pluribus. Maiore igitur propositione probata, Arist. assumit quod affirmatiua demonstratio ex paucioribus procedit quam negatiua, non quidem ex paucioribus terminis, vel ex paucioribus propositionibus secundum materiam, quia utraque demonstratio tam affirmatiua quam negatiua demonstrat per tres terminos, & duas propositiones, sed demonstratio dicitur ex pluribus procedere secundum materiam qualitate. Nam demonstratio affirmatiua solum accipit ens, id est procedit ex solis propositionibus affirmatiuis: demonstratio vero negatiua accipit esse, & non esse, id est assumit affirmatiuam, & negati-

uam simul. Ergo dignior est affirmatiua quam negatiua. Secundam rationem ponit ibi.

Et inducitur hæc secunda ratio ad confirmationem primæ, quæ poterat videri deficiens, ex hoc quod non assumebatur sub maiori propositione eo modo quo probabatur. Et ideo ut omnis calumnia excludatur, addit hanc secundam rationem ad confirmationem primæ. Ostensum enim est in libro Priorum, quod ex duabus propositionibus negatiuis, non potest fieri syllogismus, sed oportet ad minus vnam quidem propositionem esse affirmatiuam, & alteram negatiuam, ex quo aperte apparet quod propositiones affirmatiuæ maiorem habent efficaciam ad syllogizandum, quæ negatiuæ. Vnde sequitur quod demonstratio affirmatiua, quæ procedit ex solis affirmatiuis, est potior quam demonstratio negatiua, quæ procedit ex affirmatiua, & negatiua. Tertiam rationem ponit ibi.

Est ratio. Nam si similiter sunt ipsa media nota, priora vero sunt notiora, sit vna quidem demonstratio, quæ B C D mediis A demonstratur ipsi competere E, alia vero, quæ rursus A per B C media ipsi D competere demonstratur. Hæc igitur AD inquam & AE, simili modo se se habent; sed AD prior est, atque notior AE; per illam enim hæc demonstratur: atque id magis creditur per quod ostenditur aliud. Demonstratio igitur ea, quæ ex paucioribus constat, modo sunt cætera paria, præstabilior est, ut probauimus. Ambe igitur per tres terminos, propositionesve duas, demonstrant. Verum altera esse quippiam, altera & esse quippiam, & non esse sumit. Ex pluribus ergo constat, quare inferior est, ut constat affirmatiua.

Præterea id ita esse patet cum demonstratum sit rationem esse non posse, si ambe propositiones sint negatiuæ, sed alteram talem, alteram affirmatiuam esse oportere.

Præterea insuper hoc sumere oportet. Nam cum demonstratio accrescit, affirmatiuas quidem propositiones necesse est fieri plures, sed fieri nequit, ut vlla in rationatione plures vna sint negatiua. A namque nulli competit B & B cuiuslibet insit C. Si igitur ambe propositiones sunt augenda, media sunt interponenda, atque inter A B sit D, inter B C sit E. Patet igitur E quidem affirmatiue tã subici quam etiam dici, D vero dici quidē affirmatiue, subici autē negatiue. Nam ipsum

maioris propositionis scilicet, nullum B est A, sit D, medium autem minoris propositionis scilicet omne C est B, sit E. Et quia hæc propositio, omne C est B affirmatiua, ad quam concludendam non concurrunt aliqua negatiua, necesse est, quod eius medium quod est E, sit affirmatiuum ad utranque extremitatem, & sic sumuntur duæ propositiones affirmatiuæ scilicet, omne E est B, omne C est E, ex quibus concluditur, omne C est B. Sed maior propositio est negatiua, scilicet nullum B est A, negatiua autem non concluditur ex duabus negatiuis, sed in prima figura per quam maxime sit demonstratio secundum præmissa, maiorem oportet esse negatiuam & minorem affirmatiuam, vnde oportet, quod hoc medium D sit affirmatiuum per comparisonem ad B: sit autem negatiuum per comparisonem ad A tali demonstratione facta. Nullum D est A, omne B est D, ergo nullum B est A. Sic igitur augmentata demonstratione negatiua per resolutionem propositionum in sua principia erunt quatuor propositiones, quarum vna sola est negatiua scilicet nullum D est A: tres aliæ erunt affirmatiuæ scilicet, omne B est D, omne E est B, omne C est E. Et idem est in omnibus aliis syllogismis, quia semper necesse est medium per quod affirmatiuæ propositiones probantur, esse affirmatum ad ambo extremitates. Medium autem, per quod probatur negatiua propositio, necesse est esse solum negatiuum ad vnam

Leff. 4.

Leff. 15.

x. c. 49.

nam extremitatem, & ita sequeretur quod vna sola propo-
sio est negatiua, alix omnes affirmatiue. Ex quo patet, quod
propositio negatiua maxime demonstratur per affirmatiuas. Si
ergo illud per quod demonstratur est notius, & credibilis eo,
quod per ipsum demonstratur, cum negatiua propositio maxi-
me demonstratur per
affirmatiuas, non au-
tem e conuerso, se-
queretur, quod affir-
matiua propositio sit
prior & notior, & cre-
dibilior quam negati-
ua, vnde demon-
stratio affirmatiua e-
rit dignior. Quartam
rationem ponit ibi.

¶ Et dicit, quod
principium demon-
stratiui syllogismi est
propositio vniuersa-
lis immediata. Ita ta-
men, quod affirma-
tiui syllogismi, est
principium propriu-
m affirmatiua propo-
sitiu, negatiui au-
tem syllogismi, pro-
prium principium ne-
gatiua propositio v-
niuersalis. Sed nobi-
lioris principii nobi-
lior est effectus. Ergo
secundum propor-
tionem propositio-
nis affirmatiua ad
negatiua, est propo-
sitiu demonstrati-
onis affirmatiua ad
negatiua. Sed affir-
matiua propositio
est potior, quam ne-
gatiua. Quod probat
dupliciter. Primo
quidem, quia affir-
matiua est prior &
notior, cum per affir-
mationem prebetur
negatiua, & non e-
conuerso. Secundo,
quia affirmatio pre-
cedit naturaliter ne-
gationem, sicut esse
prius est quam non
esse: quamuis in v-
no & eodem quod de
non esse in esse pro-
cedit, non esse sit pri-
us tempore, esse ta-
men est prius natura,
& simpliciter, prius et-
iam tempore, quia non
enim non producon-
tur in esse, nisi ab ali-
quo ente, ergo patet
quod affirmatiua de-
monstratio est potior
negatiua. Quintam
rationem ponit ibi.

¶ Quæ talis est. Il-
lud ex quo aliud de-
pendet, est principia-
lius. Sed demonstra-
tio negatiua depen-
det ex affirmatiua,
quia non potest esse
negatiua demonstrati-
o sine affirmatiua
propositione, quæ
non probatur nisi per
affirmatiua demon-
strationem. Ergo de-
monstratio affirma-
tiua est principalior
quam negatiua.

Adhuc & principalior est. Sine
enim demonstratiua non est pri-
uatiua.

LECTIO XL.

¶ Quoniam autem catego-
rica priuatiua dignior sit,
manifestum est, & ad impossibile
ducente.

¶ Oportet autem scire quæ dif-
ferentia sit ipsarum. Si igitur A
in nullo B inest, C autem omni
B, necesse est in nullo C esse A.
Sic igitur acceptis, demonstra-
tiua priuatiua erit demonstratio
quoniam A in C non erit.

¶ Quæ vero est ad impossibile
sic se habet si opus est demon-
strare quod A in B non sit, acci-
piendum est affirmatiue A esse
in B, & B in C. Quare accidit
A in C esse. Hoc autem sit no-
tum & certum quod impossi-
bile est esse.

¶ Quæ talis est. Il-
lud ex quo aliud de-
pendet, est principia-
lius. Sed demonstra-
tio negatiua depen-
det ex affirmatiua,
quia non potest esse
negatiua demonstrati-
o sine affirmatiua
propositione, quæ
non probatur nisi per
affirmatiua demon-
strationem. Ergo de-
monstratio affirma-
tiua est principalior
quam negatiua.

LECTIO XL.

¶ Postquam Philosophus ostendit, quod demonstratio vni-
uersalis dignior est particulari, & affirmatiua negatiua,
hic ostendit tertio, quod ostensua potior est ea, quæ ducit ad
impossibile: Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod in-
tendit: Secundo præ-
mittit quædam ne-
cessaria ad propo-
sitiu ostendendum:
ibi, [Oportet autem
scire.] Tertio probat
propositum, ibi,
[Natura autem prior
&c.] Dicit ergo pri-
mo, quod quia osten-
sum est, quod affir-
matiua demonstratio
est potior quam ne-
gatiua, ex hoc ulterius
sequitur, quod affir-
matiua demonstratio
ostensua est potior ea,
quæ ducit ad impos-
sibile. Deinde cum
dicit.

¶ Præmittit quæ-
dam quæ sunt ne-
cessaria ad propo-
sitiu ostendendum.
Et circa hoc tria fa-
cit. Primo, ostendit
quæ sit demonstra-
tio negatiua. Secun-
do, ostendit quæ sit
demonstratio, quæ
ducit ad impossi-
bile; ibi, [Quæ vero
ad impossibile.] Tertio
concludit comparationem
vnius ad
alterum: ibi, [Ter-
mini igitur.] Dicit
ergo primo, quod ad
propositum osten-
dendum, oportet
considerare diffe-
rentiam ipsorum, s.
ipsorum, s. demon-
strationis negatiua,
& ducentis ad impos-
sibile. Si ergo acci-
piatur quod A in
nullo B sit, & B sit in
omni C, & con-
cludatur A esse in
nullo C, erit de-
monstratio negati-
ua. Deinde cum di-
cit.

¶ Manifestat quæ
sit demonstratio du-
cens ad impossibile.
Et dicit quod de-
monstratio ducentis
ad impossibile, hoc
modo se habet. Sit
ita quod oporteat
demonstrare quod
A non inest B, acci-
piamus oppositum
eius quod proba-
re volumus, scilicet
omne B est A, &
accipiamus quod
B sit in C per hanc
propositionem, om-
ne C est B, ex qui-
bus sequitur con-
clusio, omne C est
A: & si ita quod no-
tum sit & concessum
apud omnes
quod est impossi-
bile.

¶ Insuper antiquior est. Nam absque
affirmatiua negatiua esse non potest.

LECTIO XL.

¶ Vm autem affirmatiua præstabi-
lior sit negatiua, patet rectam et-
iam ea præstabiliorem esse, quæ ad id
deducit, quod fieri nequit.

¶ Atque primo scire differentiam i-
psarum oportet. Igitur A quidem nulli
B competit, B vero cuiilibet inest C.
Atque hoc pacto negatiua recta sit
demonstratio, qua quidem A proce-
ssione recta nulli B competere demon-
stratur.

¶ Sed ea, quæ ducit ad id, quod fieri
nequit, sic se habet. Nam si demon-
strandum est A nulli competere B, su-
mendum est e contra, cuiilibet eidem
ipsum competere. At B etiam cuiilibet
C. Quare sit vt A cuiilibet com-
petat C. Sit autem notum atque con-
cessum hoc minime fieri posse. Non er-
go fieri potest vt A cõpetat ipsi B, quod
si B conceditur ipsi competere C, fieri
profecto nequit, vt A competat ipsi B.

Et.

Et ex hoc concludimus primam esse falsam, scil. omne B est A, & ita oportebit vel quod nullum B sit A, vel saltem quod quod-
dam B non sit A. Sed hoc tamen intelligendum est quod sequi-
tur A non esse in B, quando manifestum est B esse in C, quia si
manifestum esset hanc esse falsam, omne C est A, & si non esset
manifestum hanc esse
veram, omne C est B,
non esset per conse-
quens manifestum hanc
esse falsam, omne B
est A, quia falsitas cõ-
clusionis poterat præ-
cedere ex alterutra
præmissarum, vt ex
supradictis patet. De-
inde cum dicit.

¶ Concludit com-
paratione vtriusque
demonstrationis præ-
manifestaræ. Et pri-
mo ostendit in quo
conueniunt, quia in
simili ordinatione
terminorū. Nam sicut
in demonstratione
negatiua accipitur B
mediū inter A & C, ita
in ea, quæ ducit ad
impossibile. Secundo
autem ostendit diffe-
rentiã, quia differt in
vtraque demonstra-
tione, quæ negatiua
propositio sit notior,
vtrum scil. ista propo-
sitiu, nullum B est A,
vel ista, nullum C est
A, quia in demonstra-
tione ducate ad impos-
sibile accipitur
ista propositio, C non
est A, vt notior, quia
ex hoc quod est A non
in C esse, ostenditur
A non esse in B: vnde
hæc C non est A sumi-
tur vt notior. Sed
quando illa, quæ po-
nitur vt præmissa in
syllogismo, accipitur
vt notior, tunc est de-
monstratiua, id est
ostensua demonstrati-
o negatiua. Deinde
cum dicit.

¶ Ostendit propo-
sitiu hoc modo. Ista
propositio, B non est A,
est naturaliter prior
quàm ista propositio,
C non est A. Et hoc
probat per hoc, quod
præmissæ, ex quibus
infertur conclusio,
sunt naturaliter prio-
ra conclusione. Sed
in ordine syllogismi
C non est A ponitur vt
conclusio, sed B ad
est A ponitur vt id, ex
quo conclusio infertur.
ergo B non est A, est
naturaliter prior. Con-
sequenter cum dicit.

¶ Remouet quandam
obuiationem. Posset enim
aliquis dicere, quod etiam
ista negatiua C non est A,
est id ex quo concluditur
in demonstratione ad impos-
sibile quod B non est A.
Sed hoc excludit dicens,
quod per hoc quod conclusio
interimitur & ex
eius interemptione interimitur
aliquod præmissorum, non
efficitur quod prius erat
conclusio sit principium,
& e conuerso simpliciter
& secundum naturam, sed
solum quoad aliquid. Nã
ista est habitudo conclusio-
nis & principiorum, quod
interempta conclusione,
interimitur principium.
Sed illud quidem est
sicut principium, ex quo
syllogismus procedit, quod
se habet ad conclusionem
vt totū ad partem, & con-
clusio se habet ad princi-
pium vt pars ad totum.
Nam subiectum conclusio-
nis negatiua sumitur sub
subiecto primæ propositio-
nis. Non autem ita se

¶ Non enim si contingit remoueri
aliquid, hæc conclusio est, illa
autem sunt ex quibus. Sed hoc
quidem ex quo syllogismus est:
quod vtiq; sic se habet, quoniam
aut vt totum ad partem, aut
vt pars ad totum se habet. Sed
quæ sunt A C & A B propositiones
non sic se habent adinuicem. Si
igitur ex notioribus sit & credibili-
oribus dignior est. Sunt autem
vtraque ex non esse credibiles.
Sed hæc quidem ex priori, illa
autem ex posteriori, potior sim-
pliciter vtiq; erit ea, quæ est ad
impossibile, priuatiua demon-
stratio: quare, & cum hac dig-
nior prædicatiua, manifestum
est quod & ea, quæ est ad impos-
sibile, potior est.

LECTIO XLII.

¶ Certior autem scientia est &
prior quæcunq; ipsius quia,
& propter quid eadem est: sed nõ

¶ Certior autem scientia est &
prior quæcunq; ipsius quia,
& propter quid eadem est: sed nõ

se habent A C, & A B propositiones, quod A C comparetur ad B
vt totum ad partem. Non enim B A accipit sub C A, sed potius
e conuerso. Vnde relinquatur quod licet interempto C A con-
cludatur interemptio eius, quod est B A, naturaliter tamen C A
est conclusio, & B A est principium, & per consequens B non est
A, est naturaliter no-
tior, quàm C nõ est A:
Et hoc sic argumẽ-
tatur. Illa demonstra-
tio est dignior, quæ
procedit ex notiori-
bus & prioribus. Sed
demonstratio negati-
ua procedit ex notiori-
& priori quàm de-
monstratio ducentis ad
impossibile. Vtraque
enim facit scire præ-
aliquam negatiua
propositionem: sed
demonstratio negati-
ua procedit ad faci-
endam fidem ex hac
propositione negatiua, B
nõ est A, quæ est natu-
raliter prior. Demon-
stratio autem ducentis
ad impossibile procedit
ad faciendum fidẽ
ex hac propositione
negatiua, C nõ est A,
quæ est posterior natu-
raliter. Relinquatur
ergo, quod demon-
stratio negatiua sit
potior ea, quæ ducit
ad impossibile. Sed
affirmatiua est potior
negatiua, vt supra
ostensum est. Ergo de-
monstratio affirmati-
ua ostensua, est mul-
to potior ea, quæ ducit
ad impossibile.

¶ Terminis igitur ordine simili dispo-
nuntur, verum differentia consistit in
propositionum negatiuarum cognitio-
ne, vtra inquam istarum sit notior, vtrū
hac A nulli competit B, an ista A nulli
competit C. Cum igitur conclusio no-
tior est, tum ea sane sit demonstratio,
quæ deducitur in id quod haudqua-
quam fieri potest. Sed cum ea propo-
sitiu qua in ratiocinatione sumitur no-
tior est, tum recta nimirum efficitur
demonstratio.

¶ At constat propositionem hanc, A
nulli competit E, priorem hac esse natu-
ra, A nulli competit C. Ea namque sunt
conclusiones priora, ex quibus emergit
ipsa conclusio. Atque patet hanc qui-
dem A nulli C competit, conclusionem
esse: illam autem A nulli C compe-
tit, id esse ex quo emergit ipsa con-
clusio.

¶ Non enim si sit vt quippiam tolla-
tur, hoc quidem est conclusio, illa vero
ex quibus. sed id quidem, ex quo fit ra-
tione, sic se habet, vt aut totius ad
partem, aut partis ad totum habet ra-
tionem. At A C & A B propositiones,
non sic inter sese habent, vt patet. Si
igitur ex demonstratione, quæ ex notio-
ribus prioribusque conficitur, semper
est præstabilior, vtraque vero demon-
stratio dicta ex negatione quidem ere-
ditur, altera tamen ex priore, altera
ex posteriore: negatiua demonstratio
recta præstabilior est ea simpliciter de-
monstratiua, qua deducitur ad id
quod fieri nequit, quare patet affirma-
tiua quoque demonstratiuaem re-
ctam, quæ quidem negatiua præstat, vt
patuit, præstabiliorem esse eadem.

LECTIO XLII.

¶ Postquam Philo-
sophus compara-
uit demonstrationes
adinuicem: hic agit
de cõparatione scien-
tiar, quæ est demon-
strationis effectus. Et
diuiditur in duas par-
tes. In prima parte
comparat scientiã ad
scientiam. In secunda
comparat scientiã ad
alios modos cogno-
scendi: ibi [Scibile au-
tem & scientia diffe-
runt.] Circa primum
duo facit. Primo cõ-
parat scientiam ad
scientiam secundum
certitudinem. Secun-
do, secundum vnitatem & pluralitatẽ: ibi [Vna scientia autẽ, &c.]
Circum primum ponit tres modos, quibus vna scientia est certior
alia. Primum modum ponit dicens, quod illa scientia est prior &
certior quàm alia, quæ, scil. eadem facit cognoscere, & quia, &
propter quid. Non autem est illa certior, quæ est cognoscitua
solum ipsius quia, separatim ab ea, quæ cognoscit propter quid:
Hæc enim dispositio scientiæ subalternantis ad subalteratam, scil. 2. 1. 10.
vt supra dictum est. Nã scientia subalternata separatim scit quia, &
nesciens propter quid. Sicut chirurgicus scit quod vulnera cir-
cularia tardius curantur, non autem scit propter quid. Sed hæ-
uiusmodi cognitio pertinet ad geometram: qui considerat ratio-
nem circuli, secundum quam partẽ eius non appropinquant si-
bi per modũ anguli, ex qua propinquitate contingit, quod vul-
nera triangularia citius sanantur. Secundum modum ponit di-
cens, quod illa scientia, quæ non est de subiecto, est certior illa,
quæ est de subiecto. Et accipitur hic subiectum pro materia: sicut
Poster. Diui Thom. G

LECTIO XLII.

¶ Scientia autem est ex alior atq; prior
ea, quæ est eadem ipsius esse, atq; pro-
pter quid est: sed nõ ea, quæ est ipsius esse,
certior quàm alia, quæ, scil. eadem facit cognoscere, & quia, &
propter quid. Non autem est illa certior, quæ est cognoscitua
solum ipsius quia, separatim ab ea, quæ cognoscit propter quid:
Hæc enim dispositio scientiæ subalternantis ad subalteratam, scil. 2. 1. 10.
vt supra dictum est. Nã scientia subalternata separatim scit quia, &
nesciens propter quid. Sicut chirurgicus scit quod vulnera cir-
cularia tardius curantur, non autem scit propter quid. Sed hæ-
uiusmodi cognitio pertinet ad geometram: qui considerat ratio-
nem circuli, secundum quam partẽ eius non appropinquant si-
bi per modũ anguli, ex qua propinquitate contingit, quod vul-
nera triangularia citius sanantur. Secundum modum ponit di-
cens, quod illa scientia, quæ non est de subiecto, est certior illa,
quæ est de subiecto. Et accipitur hic subiectum pro materia: sicut
Poster. Diui Thom. G

Tex. c. 19. 1. 3. text. ex. 4. sex. com. 40. expo. vlti.

fibili, quia vt Philosophus docet in secundo Physicorum quædã sunt scientiæ pure mathematicæ, quæ omnino abstrahunt secundum rationem à materia sensibili, vt geometria & arithmetica: quædam autem scientiæ sunt mediæ, quæ scilicet principia mathematica applicant ad materiam sensibilem, sicut perspectivæ applicat principia geometriæ ad lineam visualem: & harmonica, id est musica applicat principia arithmeticæ ad sonos sensibiles. Vnde hic dicit, quod arithmetica est certior quam musica & prior. Prior quidem, quia musica vitur principii eius ad aliud. Certior autem, quia incertitudo causatur per transmutationem materiæ sensibilis: vnde quanto magis acceditur ad eam, tanto scientia est minus certa. Tertium modum ponit dicens. Quæ est ex paucioribus, est prior & certior ea, quæ est ex appositione, id est quam illa, quæ se habet ex additione. Et ponit exemplum, sicut geometria est posterior & minus certa quam arithmetica. Habent enim se ea, de quibus est geometria, ex additione ad ea, de quibus est arithmetica. Et hoc quidem planum est secundum positiones Platonicas, secundum quas hic Aristoteles exponit, vtens etiam ad propostum ostendendum. Sicut frequenter in libris Logicæ vitur opinionibus aliorum Philosophorum ad propostum manifestandum per modum exempli. Posuit autem Plato, quod vnum est substantia cuiuslibet rei, quia non distinguitur inter vnum quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam rei, & quod est principium numeri, quod considerat arithmeticus. Hoc ergo vnum, secundum quod recipit additionem positionis in continuo, accipit rationem puncti. Vnde dicebat, quod vnum est substantia non habens positionem. Punctum autem est substantia habens positionem: & sic punctum supra vnitatem addit positionem. Et sicut ex vno causantur omnes numeri non habentes positionem, ita ex puncto secundum Platonicos causantur omnes quantitates continuæ. Nam punctus motus facit lineam, linea mota facit superficiem, superficies mota facit corpus. Et secundum hoc quantitates continuæ, de quibus est geometria, se habent ex appositione ad numeros, de quibus est arithmetica. Vnde Platonicus posuerunt numeros esse formas magnitudinum, dicentes formam puncti esse vnitatem, formam autem lineæ esse binarium, propter duos extremos: formam autem superficiæ esse ternarium, propter primam superficiem triangularem, scilicet quæ tribus angulis terminatur: formam autem corporis ponebat quaternarium, propter hoc quod prima figura corporea est pyramis triangularis, quæ quatuor angulos corporales habet, vnum quidem, scilicet in conum & tres in basim. Et secundum hoc patet, quod comparatio certitudinis scientiarum accipitur hic secundum duo. Nam primus modus accipitur secundum quod causa est prior & certior suo effectu. Alii autem duo modi accipiuntur, secundum quod forma est certior materia, vt pote quia forma est principium cognoscendi materiam. Est autem duplex materia, vt dicitur in 7. Metaphysicæ, vna quidem sensibilis, secundum quam accipitur secundus modus. Alia vero intelligibilis, scilicet ipsa continuitas, & secundum hanc accipitur tertius modus. Et quamuis hic tertius modus expostus sit secundum opinionem Platonis, tamen etiam secundum opinionem Aristotelis, punctus se habet ex additione ad vnitatem. Nam punctum est quoddam vnum indiuisibile in continuo, abstrahens secundum rationem à materia sensibili. Vnum autem abstrahit, & à materia sensibili, & ab intelligibili. Deinde cum dicit.

faciat vnitatem scientiæ. Secundo, quid faciat ad scientiarum diuersitatem; ibi. [Altera autem scientiæ.] Circa primum duo facit. Primo enim ponit, quod vnitatis scientiæ consideratur ex vnitatis generis subiecti. Secundo ostendit quale sit genus, quod ponit esse subiectum scientiæ. ibi. [Quæcunque ex primis.] Dicit ergo primo, quod scientia dicitur vna, ex hoc quod est vnius generis subiecti, cuius ratio est, quia processus scientiæ cuiuslibet est quasi quidam motus rationis. Cuiuslibet autem motus vnitatis, ex termino principaliter consideratur, vt patet in 5. Phys. & ideo oportet quod vnitatis scientiæ consideretur ex fine siue ex termino scientiæ. Est autem cuiuslibet scientiæ finis, siue terminus, genus, circa quod est scientia, quia in speculatiuis scientiis nihil aliud queritur quam cognitio generis subiecti. In practicis autem scientiis intenditur quasi finis constructio ipsius subiecti. Sicut in geometria intenditur quasi finis cognitio magnitudinis, quæ est subiectum geometriæ. In scientiâ autem ædificatiua intenditur quasi finis constructio domus, quæ est huiusmodi artis subiectum. Vnde relinquitur quod cuiuslibet scientiæ vnitatis secundum vnitatem subiecti est attendenda. Sed sicut vnius generis subiecti vnitatis est communior, quam alterius, vt pote entis, siue substantiæ quam corporis mobilis, ita vna scientiæ est communior quam alia. Sicut Metaphysica, quæ est de ente siue de substantia, est communior, quam physica, quæ est de corpore mobili. Deinde cõ dicit. Ostendit qualia sunt illa genera, de quibus possum esse scientiæ, & ponit duas condiciones siue rationes. Quarum vnam ponit dicens. [Quæcunque ex primis componuntur.] Ista sunt quorum vnius generis vna scientia est. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod sicut iam dictum est, progressus scientiæ consistit in quodam motu rationis discurrentis ab vno in aliud, omnis autem motus à principio quodam procedit, & ad aliquid terminatur: vnde oportet quod in progressu scientiæ ratio procedat ex aliquibus principijs primis. Si qua ergo res est, quæ non habeat principia priora, ex quibus ratio procedere possit, horum non potest esse scientia, secundum quod scientia hic accipitur, prout est demonstrationis effectus. Vnde scientiæ speculatiuæ non sunt de ipsis essentiis substantiarum separatarum. Non enim per scientias demonstratiuas possumus scire quod quid est in eis, quia ipsæ essentia harum substantiarum sunt intelligibiles per se ipsas ab intellectu ad hoc proportionato. Non autem congregatur earum notitia, qua cognoscitur quod quid est ipsarum, per aliqua priora. Sed per scientias speculatiuas potest sciri de eis an sint, & quid non sunt, & aliquid secundum similitudinem in rebus inferioribus inuentã. Et tunc vitur posterioribus, vt prioribus, ad earum cognitionem, quia sunt posteriora secundum naturam, sunt priora, & notiora quoad nos. Et sic patet, quod illa, de quibus habetur scientia per ea quæ sunt priora simpliciter, sunt composita secundum se ex aliquibus prioribus. Quæcunque vero cognoscuntur per posteriora, quæ sunt prima quoad nos, & si in seipsis sint simplicia, secundum tamen quod à nostra cognitione accipiuntur, componuntur ex aliquibus primis quoad nos. Secundam conditionem ponit cum dicit. [Et partes, aut passiones eorum sunt per se.] Vbi considerandum est, quod subiectum aliquius scientiæ duplices partes habere potest, scilicet partes, ex quibus componitur sicut ex primis, vt dictum est, ipsa principia subiecti, & partes subiectiuas. Et quamuis de vtriusque partibus possit intelligi quod hic dicitur, tamen magis videtur esse intelligendum de primo genere partium. In qualibet enim scientia sunt quædam principia subiecti, de quibus est prima consideratio, sicut in scientia naturali de materia & forma, & in grammatica de literis. Est etiam in qualibet scientia aliquid vltimum ad quod terminatur consideratio scientiæ, vt scilicet passiones subiecti manifestentur. Sed vtrumque horum, scilicet proprietates & passiones, possunt alicui attribui & per se, & non per se. Nam ea quæ sunt per se principia & passiones trianguli, non sunt per se principia, & passiones isochelis, in quantum isochelis est, sed in quantum triangulus. Nec etiam sunt per se principia & passiones æris & albi, quamuis contingat aliquod æs triangulum esse, vel ali-

Vna autem est scientia, quæ vnius est generis.

Quæ componuntur ex primis, & sunt partes aut affectus horum per se.

tem scientiis intenditur quasi finis constructio ipsius subiecti. Sicut in geometria intenditur quasi finis cognitio magnitudinis, quæ est subiectum geometriæ. In scientiâ autem ædificatiua intenditur quasi finis constructio domus, quæ est huiusmodi artis subiectum. Vnde relinquitur quod cuiuslibet scientiæ vnitatis secundum vnitatem subiecti est attendenda. Sed sicut vnius generis subiecti vnitatis est communior, quam alterius, vt pote entis, siue substantiæ quam corporis mobilis, ita vna scientiæ est communior quam alia. Sicut Metaphysica, quæ est de ente siue de substantia, est communior, quam physica, quæ est de corpore mobili. Deinde cõ dicit. Ostendit qualia sunt illa genera, de quibus possum esse scientiæ, & ponit duas condiciones siue rationes. Quarum vnam ponit dicens. [Quæcunque ex primis componuntur.] Ista sunt quorum vnius generis vna scientia est. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod sicut iam dictum est, progressus scientiæ consistit in quodam motu rationis discurrentis ab vno in aliud, omnis autem motus à principio quodam procedit, & ad aliquid terminatur: vnde oportet quod in progressu scientiæ ratio procedat ex aliquibus principijs primis. Si qua ergo res est, quæ non habeat principia priora, ex quibus ratio procedere possit, horum non potest esse scientia, secundum quod scientia hic accipitur, prout est demonstrationis effectus. Vnde scientiæ speculatiuæ non sunt de ipsis essentiis substantiarum separatarum. Non enim per scientias demonstratiuas possumus scire quod quid est in eis, quia ipsæ essentia harum substantiarum sunt intelligibiles per se ipsas ab intellectu ad hoc proportionato. Non autem congregatur earum notitia, qua cognoscitur quod quid est ipsarum, per aliqua priora. Sed per scientias speculatiuas potest sciri de eis an sint, & quid non sunt, & aliquid secundum similitudinem in rebus inferioribus inuentã. Et tunc vitur posterioribus, vt prioribus, ad earum cognitionem, quia sunt posteriora secundum naturam, sunt priora, & notiora quoad nos. Et sic patet, quod illa, de quibus habetur scientia per ea quæ sunt priora simpliciter, sunt composita secundum se ex aliquibus prioribus. Quæcunque vero cognoscuntur per posteriora, quæ sunt prima quoad nos, & si in seipsis sint simplicia, secundum tamen quod à nostra cognitione accipiuntur, componuntur ex aliquibus primis quoad nos. Secundam conditionem ponit cum dicit. [Et partes, aut passiones eorum sunt per se.] Vbi considerandum est, quod subiectum aliquius scientiæ duplices partes habere potest, scilicet partes, ex quibus componitur sicut ex primis, vt dictum est, ipsa principia subiecti, & partes subiectiuas. Et quamuis de vtriusque partibus possit intelligi quod hic dicitur, tamen magis videtur esse intelligendum de primo genere partium. In qualibet enim scientia sunt quædam principia subiecti, de quibus est prima consideratio, sicut in scientia naturali de materia & forma, & in grammatica de literis. Est etiam in qualibet scientia aliquid vltimum ad quod terminatur consideratio scientiæ, vt scilicet passiones subiecti manifestentur. Sed vtrumque horum, scilicet proprietates & passiones, possunt alicui attribui & per se, & non per se. Nam ea quæ sunt per se principia & passiones trianguli, non sunt per se principia, & passiones isochelis, in quantum isochelis est, sed in quantum triangulus. Nec etiam sunt per se principia & passiones æris & albi, quamuis contingat aliquod æs triangulum esse, vel ali-

quod

quod album. Vnde si qua scientia esset quæ ex principiis trianguli manifestaretur passiones trianguli, huiusmodi scientiæ subiectum non esset isochelis, neque album aut æs, sed triangulus, cuius etiã se subiectiuæ partes sunt isochelis, æquilaterus, & gradatus. Sed pro tanto dixi de his partibus hic ad præsens non ita conuenienter accipi, quia magis accipere possumus documentum qualiter scientia se habeat ad huiusmodi partes subiectiuas, ex eo quod se habet aliquantulum ad totum genus, quam conuerso. Deinde cum dicit. Ostendit rationem diuersitatis scientiarum. Et primo ponit hanc rationem. Secundo manifestat eam: ibi. [Huiusmodi autem signum.] Est ergo considerandum circa primum, quod cum rationem vnitatis scientiæ accepit ex vnitatis generis subiecti, rationem diuersitatis scientiarum non accipit ex diuersitate subiecti, sed ex diuersitate principiorum. Dicit enim quod vna scientia est altera ab alia, quarum principia sunt diuersa, ita quod nec ambarum scientiarum principia procedant ex aliquibus principijs prioribus, nec principia vnius scientiæ procedant ex principijs alterius: siue procedant ex eisdem principijs, siue alia ex aliis, non esset diuersa scientia. Ad huiusmodi ergo euidentiam, sciendum est, quod materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum, sed solum formalem. Cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ, non diuersificabuntur scientiæ secundum diuersitatem materialem scibilem, sed secundum diuersitatem eorum formalem. Si autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur, ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia, ex quibus aliquid scitur. Et ideo quantumcunque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam, dummodo per eadem principia sciatur, pertinent ad vnam scientiam: quia non erunt iam diuersa in quantum sunt scibilia. Sunt enim per sua principia scibilia. Sicut patet, quod voces humanæ multum differunt secundum suam naturam à sonis inanimatorum corporum: sed quia secundum eadem principia attenditur consonantia in vocibus humanis, & sonis inanimatorum corporum, eadem est scientia musicæ, quæ de vtriusque considerat. Si vero aliqua sint eadem secundum naturam, & tamen per diuersa principia considerentur, manifestum est, quod ad diuersas scientias pertinent, sicut corpus mathematicum non est separatim subiecto corpore naturali. Quia tamen corpus mathematicum cognoscitur per principia quantitatis, corpus autem naturale per principia motus: non est eadẽ scientia geometriæ, & naturalis. Patet ergo, quod ad diuersificandũ scientias sufficit diuersitas principiorum, quæ comitatur diuersitas generis scibilis. Ad hoc autem quod sit vna scientia simpliciter vtrumque requiritur: & vnitatis subiecti, & principiorum. Et ideo de vnitatis subiecti supra fecit mentionem, cum dixit [quæ est generis vnius] de principijs autem cum dixit. [Quæcunque ex primis &c.] Sed vltius considerandum est, quod secunda principia virtutem sortiuntur a primis: vnde requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum. Quod quidem non esset, si vel diuersorum principia ex eisdem prin-

cipijs fluant, sicut principia trianguli & quadrati deiuuantur ex principijs figuræ, vel principia vnius deriuantur ex principijs alterius, sicut principia isochelis dependant a principijs trianguli. Nec tamen intelligendum est, quod sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitatis principiorum primorum simpliciter, sed vnitatis principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguantur autem genera scibilem secundum diuersum modum cognoscendi. Sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ diffiniuntur cum materia, & ea quæ sine materia. Vnde aliud genus scibilem est corpus naturale, & corpus mathematicum. Vnde sunt diuersa principia prima vtriusque generis, & per consequens diuersæ scientiæ. Et vtrumque horum generum distinguuntur in diuersas species scibilem secundum diuersos modos & rationes cognoscibilitatis. Deinde cum dicit. Manifestat positã rationem. Et dicit, quod signum huiusmodi est, quod scientiæ sint alteræ secundum principia, cum perueniatur resoluendo in prima principia, quæ sunt in demonstrabilia, quæ oportet esse eisdem generis cum his, quæ demonstrantur: quia sicut supra ostensum est, non cõtingit ex alio genere procedentẽ demonstrare. Ad hoc autem quod principia in demonstrabilia sint vnius generis, accipitur vt signum, cum ea quæ demonstrantur per ipsa, sint in eodem genere, & congenita, id est connaturalia vel

Altera autem scientia est ab altera, quorumcunque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt.

Huiusmodi autem signum est cum in demonstrabilia veniant. Oportet enim ipsa in eodem genere esse his, quæ demonstrantur. Signum autem huius est, quando demonstrabilia per ipsa in eodem genere sunt, & congenera.

Plures autem demonstrationes esse eiusdem possibile: & non solum ex eodem ordine accipienti, sed sumendo non continuum medium, vt eorum quæ sunt A B C & D: sed ex altero, vt sit A transmutari: in quod autem D moueri, sed B lætari, & iterum E quiescere. Verum igitur est & D de B, & A de D predicari. Latens enim mouetur, & quod mouetur transmutatur. Iterum A de E, & E de B verum est predicari. Omnis enim lætans quiescit, quiescens transmutatur. Quare per altera media, & non ex eodem ordine syllogismus est. Quare & neutrum de neutro dici cõtingit mediocorum. Necessè est enim eidem alicui vtraque inesse. Intendere autem est per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum.

Atque fieri potest, vt plures eiusdem sint demonstrationes, non solum si ex eadem serie medium non coherens accipiat, vt si inter A B nunc C, nunc D; nunc E medium accipiat, sed etiam si ex diuerso sumatur. Sit enim A mutatur, C mouetur, B voluptate afficitur. Verum igitur dices si C de B & A de C predicaueris. Qui nanque voluptate afficitur mouetur, & qui mouetur mutatur. Rursus inter eosdem terminos medium D ponatur in quo sit, quietem consequitur. Verum igitur identidem dices, si A de D, & D de B predicaueris. Qui nanque afficitur voluptate, is quietem consequitur: & qui quietem consequitur, is mutatur. Quare per diuersa media non ex eadem serie sumpta conficitur ratiocinatio. Non tamen adeo diuersa vt neutrum dicatur de altero. Necessè est namque vni cuiuspiam eidem inesse. Considerandum autem est, quot modis per ceteras quoque figuras eiusdem ratiocinatio fieri potest.

proxima secundum genus sibi ipsis, huiusmodi enim habent eadem principia. Et sic patet, quod vnitatis generis scibilis, in quantum est scibile, ex quo accipiebatur vnitatis scientiæ & vnitatis principiorum, secundum quæ accipiebatur scientiæ diuersitas, sibi mutuo correspondent. Deinde cum dicit.

Ostendit quomodo vna conclusio per plura principia demonstrari potest. Est hoc quidem contingit dupliciter. Vno quidem modo quando ponuntur plura media in eadem coordinatione, & in vna demonstratione accipitur vnum illorum medium, & in alia demonstratione accipitur aliud ad eadem conclusionem, & sic oportet quod accipiatur medium non continuum, vt si sunt duo extrema A B, vt puta habere tres & isocheles, & sint eorum duo media coordinata, scilicet D C, vt puta triangulus & figura talis. Posset ergo demonstrari A de B, duabus demonstrationibus, in quarum vna accipietur pro medio C, & in alia D, & in neutra accipietur medium cõtinuum extremis, quia in vna accipietur medium continuum vni extremo, & discocontinuum ab altero, & in alia vero conuerso. Alio modo hoc contingit, quando accipiuntur diuersa media ex diuersa coordinatione, vt puta si A quod est maior extremitas sit transmutari, & B quod est minor extremitas sit delectari, & accipiantur diuersa media non existentia subinuenit, scilicet E, quod est quiescere & D quod est moueri, secundum hoc eadem conclusio potest concludi per diuersa media non vnius ordinis, & erit demonstratio vna talis. Omne quod quiescit transmutatur, quia eiusdem est transmutari & quiescere: & omne quod delectatur quiescit, quia quies in bono desiderato causat delectationem. Ergo omne quod delectatur, transmutatur. alia demonstratio Postter. Diui Tho. G 1 esset.

Text. cõ. 45. lec. expo. 4.

Text. cõ. 41.

seq. immo.

Le. 15. ex. 5.

esse. Omne quod mouetur transmutatur, omne quod delectatur mouetur, quia delectatio est quidam motus appetitiue potentie. ergo omne quod delectatur, transmutatur. Vel quod dicit. Omne quod delectatur, mouetur, est secundum opinionem Platonis, & habet locum in delectationibus sensibilibus, quæ sunt cum motu. Aliud quod dicit, Omne quod delectatur quiescit, est verum secundum opinionem Arist. vt patet in 7. & decimo Ethicorū. Et hoc præcipue verificatur in delectationibus intelligibilibus. Deinde dicit quod sicut hoc ostensum est in prima figura, ita etiam potest in aliis figuris de facili considerari, quod eadem conclusio diuersis medijs potest syllogizari. Inducit autem hoc Philosophus ad ostendendū, quod diuersum medium demonstrationis quandoque pertinet ad eandem scientiā, puta, cum est ex eadē coordinatione: quādoque autem ad diuersas scientias, puta quando est ex alia coordinatione. Sicut terram esse rotundam per aliud medium demonstrat astrologus, sicut eclipticam Solis & Lunæ, & per aliud naturalis, sicut per motum grauium tendentium ad centrum, vt dicitur in secundo Physicorū.

LECTIO XLII.

Eius autem, quod est à fortuna, non est scientia per demonstrationem. Neque enim sicut necessarium est, neque sicut frequenter, quod est à fortuna, sed quod extra hoc fit. Sed demonstratio alterius horum est. Omnis enim syllogismus est, aut per necessarias aut per eas, quæ sunt tanquam frequenter propositiones. Et siquidem propositiones necessariae sunt, & conclusio necessaria est. Si vero sint vt frequenter, & conclusio huiusmodi est. Quare si id, quod est à fortuna, neque est sicut frequenter, neque sicut necessarium neque vtique ipsius demonstratio.

Neque per sensum est scire. Si enim & est sensus talis quidem huiusmodi, & nō huiusmodi alicuius: sed tamen sentire necesse est hoc aliquid, & vbi & nunc. Vniuersale autem & in omnibus impossibile est sentire. Non enim est hic neque nunc. Non enim vtique esset vniuersale. Quod. n. semper est, & vbi que est, vniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes vniuersales sunt, has autem non est sentire manifestum est quod neque scire per sensum.

LECTIO XLIII.

Postquam Philosophus assignauit rationē vnitatis, & diuersitatis scientiarum ex parte generis subiecti, & ex parte principiorum: hic de vtriusque proficitur. Et primo de subiectis de quibus est scientia. Secundo de principijs. ibi [Eadem autem principia, &c.] Circa primū considerandum est, quod supra duas conditiones posuit generis quod est subiectum scientiæ, quarum vna est, vt componatur ex primis, alia est vt partes & passiones sint eius per se. Quarum conditionum vna deest in his, quæ sunt à fortuna, quia non eueniunt per se, sed per accidens, & præter intentionem: vt probatur in secundo Physicorū. Alia vero conditio deest in his, quæ per sensum cognoscuntur, quæ sunt prima in nostra cognitione. Et ideo ostendit, quod scientia non est eorum, quæ sunt à fortuna. Secundo ostendit, quod non est eorum, quæ cognoscuntur per sensum: ibi [Neque per sensum est scire.] Dicit ergo primo, quod demonstratiua scientia non potest esse de eo, quod est à fortuna: quod est per accidens eueniens. Et hoc probat sic. Omnis syllogismus demonstratiuus, aut procedit ex propositionibus necessariis, aut ex propositionibus, quæ sunt veræ vt frequenter. Ex propositionibus autem necessariis sequitur conclusio necessaria, vt supra probatum est. Et similiter ex propositionibus, quæ sunt veræ sicut frequenter, sequitur conclusio quæ est vera vt frequenter: vel forte etiam necessaria secundum quod ex contingenti potest sequi necessarium, vt ex falso verum. Nunquam autem ex propositionibus, quæ sunt veræ vt frequenter, sequitur propositio quæ est vera vt in paucioribus: quia sequeretur quod aliquando propositiones essent veræ & conclusio falsa, quod est impossibile, vt ostensum est. Necesse est ergo quod conclusio syllogismi demonstratiui, vel sit necessaria, vel sit vera sicut frequenter. Sed id quod est à fortuna, non est necessarium, neque quod verum vt frequenter, sed accidit in paucioribus, vt in secundo Physicorū probatur. Ergo demonstratiua scientia non potest esse de eo, quod est à for-

tuna. Est autem considerandum quod de his quidem, quæ sunt sicut frequenter contingit esse demonstrationem, in quantum in eis est aliquid necessitatis. Necessarium autem vt dicitur in secundo Physicorū aliter est in naturalibus quæ sunt veræ vt frequenter, & deficiunt in minori parte, & aliter in disciplinis, id est in mathematicis, quæ sunt semper vera. Nam in disciplinis est necessitas à priori. In naturalibus à posteriori: quod tamen est prius secundum naturam, scilicet à fine & forma. Vnde si docet Arist. ostendere propter quod, vt si hoc debeat esse, puta quod oliua generetur, necesse hoc præexistere, scilicet semen oliuæ, non autem ex semine oliuæ generatur ex necessitate oliuæ: quia potest impediri per aliquam corruptionem generatio. Vnde si fiat demonstratio ex eo quod est prius in generatione, non concludit ex necessitate, nisi forte accipiamus hoc ipsum esse necessarium, semen oliuæ vt frequenter esse generatum oliuæ proprie, quia hoc facit secundum proprietatem suæ naturæ nisi impediat. Deinde cum dicit.

LECTIO XLII.

Eius autem, quod proficitur à fortuna, non est per demonstrationem scientia. Quod enim fortuito fit, nec est vt necessarium, nec vt plerumque, sed est id, quod fit præter ista. Demonstratio vero alterius est istorum. Omnis enim ratiocinatio, quæ fit per propositiones, aut necessarias, aut eas quæ sunt, plerumque conficitur. Atque si necessaria quidem sint, conclusio quoque necessaria est, si plerumque sint, conclusio quoque talis efficitur. Quare si id, quod proficitur à fortuna, neque plerumque neque necessario fit, nulla prorsus ipsius erit sine dubio demonstratio.

At vero neque fit, vt per sensum sciamus. Nam si sensus talis, & non huius alicuius est, sentire tamen necesse est hoc aliquid & aliquo in loco, & nunc. Vniuersale vero, & quod est supra omnia, fieri nequit vt sentiat, quippe cum non sit hoc, neque nunc. Non enim esset vniuersale. Quod enim semper est, & vbi que, id vniuersale dicimus esse. Cum igitur demonstrationes quidem sint vniuersales, vniuersalia vero sentiri nequeant, perspicuum est fieri non posse, vt per sensum sciamus.

Itamen quædam reducta] Circa primum duo facit. Primo ostendit scientiam non esse per sensum. Secundo, præter scientiam sensui; ibi. [Vniuersale autem honorabile, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit veritatem. Secundo, excludit errorem quorundam; ibi. [Sed manifestum est, &c.] Dicit ergo primo, quod sicut scientia non est eorum, quæ sunt à fortuna, ita etiam scientia non consistit in cognitione, quæ est per sensum. Et hoc probat sic. Manifestum est enim quod sensus cognoscit aliquid tale, & non hoc. Non enim obiectum per se sensus est substantia, & quodquid est, sed aliqua sensibilis qualitas, puta calidum, frigidum, album, nigrum, & alia huiusmodi. Huiusmodi autem qualitates efficiunt singulares quasdam substantias in determinato loco & tempore existentes; vnde necesse est, quod hoc quod sentitur, sit hoc aliquid, scilicet singularis substantia, & sit alicubi, & nunc id est in determinato tempore & loco. Ex quo patet, quod id, quod est vniuersale, non potest cadere sub sensu. Non enim quod est vniuersale, determinatur ad hic & nunc, quia iam non esset vniuersale. Illud enim vniuersale dicimus, quod est semper & vbi que. Quod quidem non est secundum viam affirmationis intelligendum, quod hoc sit de ratione vniuersalis, aut eius quod est vniuersale, quod sit semper & vbi que. puta de ratione hominis aut animalis, quia oporteret quod quolibet singulare hominis, & animalis esset semper, & vbi que, quia ratio hominis & animalis in quolibet singularium inuenitur. Si vero esset de ratione ipsius vniuersalis, sicut de ratione generis est, quod continetur sub se species; sequeretur, quod nihil esset vniuersale, quod non esset & semper & vbi que; inueniretur, & secundum hoc oliua non esset, vel non haberet esse vniuersale, quia non in omni terra potest inueniri. Est ergo hoc intelligendum per modū negationis seu

Tex. cō. 88. 89. 90. lect. vlt. expo. 4.

Le. 11. 1. ex

Tex. cō. 150. 151. 1. 4. 1. ex. p. 2. 3. Tex. cō. 21. le. 11. te. ex. prima.

Le. 16. tex. ex. 1. 1. & 3.

feu abstractionis, quia scilicet vniuersale abstrahit ab omni determinato tempore & loco. Vnde quantum est de se, sicut inuenitur in quolibet vno loco, vel tempore, sic natum est in omnibus inueniri. Sic igitur patet, quod vniuersale non cadit sub sensu. Quia igitur demonstrationes sunt vniuersales, præcipue, vt ostensum est supra, manifestum est, quod scientia per demonstrationem acquisita, non consistit in cognitione sensus: Deinde cum dicit.

C Sed manifestum est, quoniam, & si esset sentire triangulum duobus rektis æquales habere angulos, quæreremus vtique demonstrationem, & non sicut quidam fatentur, sciremus. Sentire, quidem. n. necesse est singulariter, scientia autem est in cognoscendo vniuersale. Vnde & si in luna essemus & videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus. Sentire enim. n. quoniam deficeret nunc, sed non propter quid omnino. Non. n. esset vniuersalis sensus. Sed ex considerare hoc multoties accidere. vniuersale venantes, demonstrationem habemus. Ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est.

Vniuersale autem honorabilius est, quoniam ostendit causam. Quare de huiusmodi vniuersali scientia honorabilior est sensibus, & cognitione quorumcunque causa est. Sed de primis alia ratio est. Manifestum est igitur quod impossibile sit sentiendo scire aliquid demonstratorum nisi iam aliquis sentire hoc dicat scientiam habere per demonstrationem.

Sunt tamē quædam reducta ad sensus defectum in propositis. Quædam enim si videremus, non vtique quæreremus, non tanquam scientes in videndo, sed tanquam habentes vniuersale ex eo, quod videmus. Vt si vitrum perforatum videremus, & lumen pertransiens, manifestum vtique erit & propter quid. Et propter id, quod videmus quidem seorsum in vnoquoque, intelligere autem simul est, quoniam in omnibus sic est.

Ostendit, quod scientia est potior quam sensus. Manifestum est enim quod cognitio, quæ est per causam, nobilior est: causa autem per se est vniuersalis causa, vt iam dictum est, & ideo cognitio per vniuersalem causam, qualis est scientia, est honorabilis. Et quia huiusmodi vniuersalem causam im possibile est apprehendere per sensum, ideo consequens est, quod scientia, quæ ostendit causam vniuersalem, non solum sit ho-

norabilior omni sensitiua cognitione, sed etiam omni alia intellectuua cognitione, dummodo sit de rebus, quæ habent causam, quia scire aliquid per causam vniuersalem, est nobilius quam intelligere qualitercunque id quod habet causam sine cognitione suæ causæ. Sed de primis, quæ non habent causam, est alia ratio. Illa enim per se intelliguntur, & talis eorum cognitio est certior omni scientia quia ex tali intelligentia, scientia certitudinem habet. Vltimo autem concludit principale propositum, quod scilicet impossibile sit per sensum cognoscere aliquid demonstrabile, nisi forte æquiuoca aliquis vtatur nomine sensus, vocans demonstratiuam scientiam sensum, propter hoc quod scientia demonstratiua est determinate vnius secundum certitudinem, sicut & sensus. Propter quod & certæ extimationes scientiæ vocantur. Deinde cum dicit.

Quin vt patet, si fieri possit, vt sensu triangulum angulos habere duobus rektis æquales perciperemus, quæreremus vtique demonstrationem. Et non vt inquit quidam sciremus. Sentire namque necesse est singulariter: at scientia in vniuersali cognitione consistit. Quamobrem si in luna etiam essemus, terramque videremus obiectam se luna non profecto causam ipsam defectus sciremus. Sentiremus enim lunam deficere, & non propter quid omnino sensu perciperemus. Non enim ipsius vniuersalis est sensus. Attamen cum ex eo, quia sepe hoc accidere videremus, ipsum vniuersale venari possemus, demonstrationem vtique habere. Ex singularibus enim pluribus, vniuersale ipsum patet fieri solet.

Ipsam autem vniuersale præstabile nimirum est: propterea quod ipsam causam indicat. Quare de talibus notitia vniuersalis præstabilior est perceptione sensuum. & intellectione eorum quorum est alia causa. De primis autem alia ratio est. Patet igitur fieri non posse, vt quisquam sentiendo quicquam vniuersale eorum sciat quæ demonstrabilia sunt: nisi sentire quispiam id esse dicat, scientiam inquam per demonstrationem habere.

Sunt tamen inter ea, quæ proponuntur nonnulla, quæ quidem ad sensus reductur defectum. Nonnulla namque non quæreremus, si illa visu perciperemus, non propterea quod scimus videndo; sed quod ex eo, quia videmus, habemus tandem ipsum vniuersale, veluti si vitrum perforatum esse lumenque penetrare per meatum visu perciperemus, pateret etiam nobis propter quid post vitrum lumen efficitur ex eo plane, quia videremus quidem seorsum id ipsum fieri in vnoquoque. intelligeremus autem simul in vniuersis hoc fieri pacto.

Potest simile exemplum poni de quibuscunque rebus quæ habent causam sensibilem latentem. Et quia dixerat, quod scientia huiusmodi rei non est in videndo, manifestat hoc esse verum. Nam in videndo cognoscimus seorsum vnumquodque singularium: sed in sciendo, oportet omnia intelligere simul in vniuersali, vt scilicet intelligamus ita se habere in omnibus. Videmus enim sigillatim de diuersis vitris, sed scientiam accipimus de omni vitro quod sit tale.

Le. 11. 1. 2. cap. 8.

Tex. cō. 20. le. 8. ex. vlt.

Le. 13. tex. ex. 1. 2. 3. 4.

Tex. cō. 50. le. 8. ex. 4.

Le. 16.

Tex. cō. 51. le. 8. ex. 5.

Postquam Philosophus profectus est de illis, quorum est scientia, hic profectus de principiis scientiarum, ostendens non esse eadem principia omnium syllogismorum: Primo, ostendit hoc logice, id est per rationes cōnes omnib. syllogismis. Secundo hoc ostendit analytice, scilicet per rationes proprias demonstrationis: ibi [Si vero aliter, &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit propositū per differentiam syllogismorum fallorū à veris. Secundo per differentiam fallorū adinuicem, ibi [Postea neq; falsè &c.] Tertio, per differentiam syllogismorum verorum adinuicem: ibi [Neq; verorum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositū per differentiam oblationem: ibi [Et si nanque sit verum.] Dicit ergo primo, qđ primo logice speculatio manifestum est, quod non possunt esse eadem principia omnium syllogismorū, propter hoc, quod quidā syllogismi sunt falsi, id est concludentes falsum, & quidam veri, id est concludentes verum. Syllogismorum autem fallorum, & verorum sunt diuersa principia. Nam syllogismorum verorum sunt principia vera: syllogismorum autem fallorum sunt principia falsā. Non ergo omnium syllogismorū sunt eadem principia. Deinde cum dicitur b ¶ Excludit quandā oblationem. Possent enim aliquis dicere, quod etiam syllogismorum verorum sunt principia falsā, quia contingit ex falsis syllogizare verum. Sed hoc excludit dicens, quod quāuis contingat syllogizare verum ex falsis, tamen hoc solum contingit in primo syllogismo, quod ex falsis concluditur verum. Sed si oporteat aliquos syllogismos inducere ad probandum præmissas propositiones, necesse esset, quod illi syllogismi procedant ex falsis, quia ex veris non concluditur falsum, & ita in sola prima syllogizatione ex falsis concluditur verū. Et hoc manifestat per exemplum. Sit enim hæc propositio vera, Omne C, est A: accipiat autem ad vtranque extremitatem medium falsum, quod est B, ita scilicet quod neque A in B, neque B, in C. Si accipiat aliqua media ad probandum præmissas propositiones, omnes propositiones fallorum syllogismorum erunt falsæ: quia omnis conclusio falsa concluditur ex falsis, conclusio autem vera potest concludi ex omnibus veris. Vnde quando propositiones præmissæ sunt veræ ex quibus concluditur verum, non oportet deuenire ad aliquod falsum. Sic ergo, cum alia sint propositiones veræ alia falsæ, sequitur quod alia sunt principia verorum syllogismorum, & alia fallorum. Deinde cum dicitur c ¶ Ostendit quod neque fallorum syllogismorum sunt eadem principia. Contingit enim conclusiones falsas esse contrarias

LECTIO LXIII.

Adem autem principia esse omnium syllogismorum impossibile est. primum quidem logice speculantibus. Hi quidem enim veri sunt syllogismi, alii autem falsi.

Et si nanque sit verum ex falsis syllogizare: sed semel hoc fit, ut si A, de C verum sit, medium autem B, falsum. Neque enim A, in B est, neque B, in C. Sed si harum media accipiantur propositionum, falsæ erunt ex eo, quod omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris. Alteræ autem sunt veræ, & falsæ.

Postea neque falsæ ex eisdem sunt. Est enim falsas adinuicem, & contrarias, & impossibile simul esse, ut iustitiam esse iniustitiam, aut timorem, aut hominem equum & bouem, aut æquale maius, & minus. Ex positis autem sic est.

Neque etiam verorum eadem principia omnium sunt. Alia enim multorum genere principia sunt neque conueniunt, ut vnitates punctis non conueniunt. Hæc quidem enim non habent positionem illa autem habent. Necesse autem est in media conuenire, aut ad sursum, aut ad deorsum, aut hos interius habere, illos autem exterius terminorum.

Media quæ sunt inter predicata propositionū & subiecta, ut pura si sit talis syllogismus, Omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A. si oporteat probari omne B est A, oportet assumere aliquod medium inter B & A, puta D. Et similiter si debeat probari minor oportet accipere aliquod medium inter C & B, puta E & sic semper termini assumpti interius habentur. Exterius autem assumuntur, quando vel maior extremitas accipitur vel medium ascendendo, vel minor descendendo, puta si A concludatur de C per B, & iterum C concludatur de B per A. Et sic similiter etiam proceditur descendendo, si B concludatur de F per C: necesse est ergo in syllogismis communicantibus in principiis, vel quod accipitur medium vnius syllogismi, supra propositiones alterius syllogismi, vel accipiantur extrema vnius syllogismi supra extrema alterius syllogismi. Sed hoc non potest esse in rebus, quarum sunt principia diuersa, quia puncta non possunt accipi neque ut media, neque ut extrema in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de numero, neq; vnitates in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de magnitudinibus. Relinquitur ergo, quod non possunt esse eadem principia omnium syllogismorum. Secunda ratio ponitur ibi.

adinuicem, & impossibiles sibi. Sicut hæc conclusio, Iustitia est iniustitia, est impossibilis huic conclusioni, Iustitia est timor, cum vtraque sit falsa. Timor enim sic differt genere à iustitia, ita etiam ab iniustitia. Similiter etiam hæc duæ conclusiones falsæ sunt cōtrariæ & impossibiles, Homo est equus, & homo est bos. Et similiter hæc duæ propositiones sunt impossibiles, æquale est maius, & æquale est minus. Oportet enim concludere sic esse ex aliquibus, quibus positus ista sequentur, vnde oportet quod cum ista sint contraria & impossibilia, ita etiam principia ex quibus concluduntur. Deinde cum dicitur d ¶ Ostendit quod nec syllogismorum verorū sunt eadem principia, quatuor rationibus, quarum vna sumitur ex differentia principiorum propriorum. Vnde dicit, quod [neq; etiam verorum syllogismorum sunt eadem principia.] Diuersorum enim generum diuersa principia sūt, sicut patet quod magnitudinum principia sunt puncta, numerorum autem vnitates: quia non conueniunt adinuicem, quia vnitates non habent positionem, puncta vero habent. Si autem omnia principia syllogismorum conuenirent adinuicem, necesse esset quod vel conuenirent in medio, vel sursum ascendendo versus maiorem extremitatem, vel deorsum versus minorem, quia in syllogismo necesse est, quod termini vel assumantur interius vel exterius. Interius quidem, quando multiplicatur syllogismi ad probandum propositiones inductas. Tunc enim necesse est quod accipiantur

LECTIO LXIII.

Qui fieri non potest, ut omnium rationationum eadem principia sint. Quod quidem prius differendi modo contemplantur. Nam rationationum alia vera sunt, alia falsa.

Quamquam enim fieri potest, ut verum concludatur ex falsis, tamen id semel efficitur, veluti si A quidem vera de C predicetur, medium autem B falsum sumatur. Tunc enim neque A competit ipsi B, neque B competit ipsi C. Sed si inter has propositiones sumantur media, falsæ erunt, ex eo quia conclusio omnis falsa, ex propositionibus proficitur falsis. Ex veris autem vera conclusiones emergunt. At patet à falsis vera differre, ac esse diuersa.

Deinde neque ipsa falsa ex eisdem proficiuntur. Sunt enim & talia falsa, ut inter se sint contraria, & simul esse non potest, ut iustitiam & iniustitiam, vel fortitudinem esse & hominem equum, vel beuum, aut æquale maius, vel minus. Ex his autem, quæ iacent hoc pacto.

Neque enim rationationum verarum omnium eadem principia sunt. Complurium namque principia diuersa sunt genere neque quibusuis accommodantur quauis. Vnitates enim non accommodantur punctis. Ille namque positione vacant: his eadem competit. Necesse est autem ut ad media accommodari, aut supra ex parte aut infera aut alios intra alios extra terminorum habere.

Media quæ sunt inter predicata propositionū & subiecta, ut pura si sit talis syllogismus, Omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A. si oporteat probari omne B est A, oportet assumere aliquod medium inter B & A, puta D. Et similiter si debeat probari minor oportet accipere aliquod medium inter C & B, puta E & sic semper termini assumpti interius habentur. Exterius autem assumuntur, quando vel maior extremitas accipitur vel medium ascendendo, vel minor descendendo, puta si A concludatur de C per B, & iterum C concludatur de B per A. Et sic similiter etiam proceditur descendendo, si B concludatur de F per C: necesse est ergo in syllogismis communicantibus in principiis, vel quod accipitur medium vnius syllogismi, supra propositiones alterius syllogismi, vel accipiantur extrema vnius syllogismi supra extrema alterius syllogismi. Sed hoc non potest esse in rebus, quarum sunt principia diuersa, quia puncta non possunt accipi neque ut media, neque ut extrema in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de numero, neq; vnitates in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de magnitudinibus. Relinquitur ergo, quod non possunt esse eadem principia omnium syllogismorum. Secunda ratio ponitur ibi.

Quæ sumitur ex principiis communibus, & dicit quod non possunt esse aliqua principia cōmunia, ex quibus solum omnia syllogizantur, sicut hoc principium commune. De quolibet est affirmatio vel negatio, quod quidem communiter est verum in omni genere, non tamen est possibile, quod ex solis aliquibus taliter cōmunibus possint omnia syllogizari, quia genera entium sunt diuersa. Et diuersa sunt principia, quæ sunt solum quantitarum principia ab his, quæ solum sunt principia qualitarum, quæ oportet coassumere principii communib. ad concludendum in qualibet materia. Puta, si in quantitatibus oporteat ex dicto principio communi syllogizare, oportet accipere, quod cum hæc sit falsa, punctus est linea, oportet hanc esse veram, punctus non est linea. Et similiter in qualitatibus oportet coassumere aliquod proprium qualitati. Vnde relinquitur, quod impossibile sit esse eadem principia omnium syllogismorum. Tertiam rationem ponit: ibi.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, illa vero contingentia. Sic igitur in intentione his habitis impossibile est eadem esse principia, aut finita cum infinitæ sint conclusiones.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, illa vero contingentia. Sic igitur in intentione his habitis impossibile est eadem esse principia, aut finita cum infinitæ sint conclusiones.

Si vero aliter quodammodo dicat aliquis, quod hæc quidem geometriæ, alia vero syllogismorum, alia autem medicinæ, quid utique erit aliud, quod dicitur, nisi quod sunt principia scientiarum? Sed eadem dicere decisio est quopiam eadem eisdem eadem essent. Omnia enim sic fiunt eadem.

At vero neq; quod ex omnibus demonstrare quodlibet horum eadem. Nam hoc querere omnium eadem esse principia. Multum enim insipiens est. Neque enim in manifestis mathematicis, neque in resolutione possibile est. Immediatæ enim propositiones principia sunt. Altera autem conclusio fit, accepta propositione immediata.

At vero neq; quod ex omnibus demonstrare quodlibet horum eadem. Nam hoc querere omnium eadem esse principia. Multum enim insipiens est. Neque enim in manifestis mathematicis, neque in resolutione possibile est. Immediatæ enim propositiones principia sunt. Altera autem conclusio fit, accepta propositione immediata.

Quæ sumitur ex principiis communibus, & dicit quod non possunt esse aliqua principia cōmunia, ex quibus solum omnia syllogizantur, sicut hoc principium commune. De quolibet est affirmatio vel negatio, quod quidem communiter est verum in omni genere, non tamen est possibile, quod ex solis aliquibus taliter cōmunibus possint omnia syllogizari, quia genera entium sunt diuersa. Et diuersa sunt principia, quæ sunt solum quantitarum principia ab his, quæ solum sunt principia qualitarum, quæ oportet coassumere principii communib. ad concludendum in qualibet materia. Puta, si in quantitatibus oporteat ex dicto principio communi syllogizare, oportet accipere, quod cum hæc sit falsa, punctus est linea, oportet hanc esse veram, punctus non est linea. Et similiter in qualitatibus oportet coassumere aliquod proprium qualitati. Vnde relinquitur, quod impossibile sit esse eadem principia omnium syllogismorum. Tertiam rationem ponit: ibi.

capia syllogismorum sunt infinita. Non ergo sunt eadem principia syllogismorum. Quartam rationem ponit ibi.

Quæ sumitur ex differentia necessarij & contingentis, & dicit quod principiorum quibus vtimur in syllogismo, quæ iam sunt contingentia, & quædam necessaria, ut patet in libro Priorum, vbi docuit syllogizare ex necessariis & contingentibus. Non autem eadem sunt necessaria & contingentia, veluti quoduis affirmandum, aut negandum est. Genera enim eorum quæ sunt non eadem sunt, sed diuersa, atque alia solis competunt quantis, alia solis hisce, quæ ratione subeunt qualitatibus, cum quibus per communia demonstrationes consiciuntur.

Præterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus. Principia enim ipsa sunt propositiones. Propositiones autem sunt, cum aut additur, aut interponitur terminus. Præterea conclusiones sunt infinitæ, termini vero finiti.

Insuper principiorum, alia sunt necessaria, alia contingentia. Hoc igitur modo considerantibus, fieri non posse porro videtur, ut eadem sint principia, aut finita, si conclusiones sint infinitæ.

Quod si quisquam alio modo dicat, veluti hæc quidem geometria, hæc autem arithmetica: & hæc medicina principia esse, quid aliud erit quod dicitur, quam scientiarum principia esse? At ex eo dicere eadem esse, quia ipsa sibi ipsis eadem sunt, ridiculum est. Hoc enim pacto cuncta eadem sunt.

At vero neque hoc est, ex omnibus inquam quoduis demonstrari, querere omnium eadem principia esse. Est enim insignis stulticia sane. Nam neque in manifestis hoc fit scientiis, neque in resolutione fieri potest. Propositiones enim vacantes medio principia sunt, atque diuersa plane conclusio fit assumpta vacante medio propositione.

retur, quod quæ sunt in scientiis essent eadē, & ita omnes scientiæ essent vna scientia. Quæ enim eisdem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Sed principia cuiuslibet scientiæ sunt quodammodo eadem conclusionibus, quia sunt vnius generis. Non enim est ex vno in aliud genus demonstrare, ut supra dictum est. Si ergo principia sunt eadem, sequeretur, quod omnia quæ sunt in scientiis, essent eadem. Secundam rationem ponit ibi.

Loc. præc. Lec. 34. 35.

Cap. 2.

Loc. 15.

Que

Poster. Diui Tho. demon.

demonstratorum syllogismorum sunt immediatæ propositiones, quæ vel statim assumuntur in manifestis mathematicis, siue doctrinis, vel ad eas deveniunt per resolutionem. Videmus autem quod demonstratur alia conclusio coassumpta immediata propositione alia. Et ideo non potest esse, quod ex quolibet demonstraretur quodlibet.

Consequenter cum dicit.

Excludit quendam obuiationem. Possit enim aliquis dicere, quod duplex est genus immediatarum propositionum, quædam n. sunt immediatæ propositiones primæ, & quædam secundæ, ita quod accipiatur ordo immediatarum propositionum, secundum ordinem terminorū. Nam illæ propositiones quæ consistunt in terminis primis & cōmuniibus, sicut est ens & non ens, æquale & inæquale, totum & pars, sunt primæ, & immediatæ propositiones, ut non contingit idem esse & nō esse: & quæ vni & eidem sunt æqualia, sibi inuicem sunt æqualia, & similia. Immediatæ aut propositiones, quæ sunt circa posteriores terminos & minus communes, sunt secundæ respectu primarum, sicut quod triangulus est figura, vel quod homo est animal. Potest ergo aliquis dicere, quod secundæ propositiones coassumuntur ad diuersas conclusiones demonstrandas, sed primæ propositiones immediatæ, sunt eadē in omnibus demonstrationibus. Et ideo ad hoc excludendum dicit, quod si aliquis dicat primas immediatas propositiones has, esse illa principia ex quib. omnia demonstrantur, considerare oportet, quod nihilominus in vno quoque genere oportet esse vnum principium vel vnam propositionem immediatam, primam in illo genere, non primam omnino simpliciter. Et quod ex illa quæ est prima simpliciter, coassumpto isto principio huiusmodi generis, oportet in hoc genere demonstrari. Et ita non ex solis communibus principijs possunt omnia demonstrari, sed oportet accipere propria quæ sunt diuersorum generum. Consequenter dicit.

Excluso stulto intellectu propositionis cōtra quā disputatur, concludit propositū, & dicit quod si nō dicatur quod quodlibet demonstraretur ex quolibet, sicut opus est dicere propter præmissa: sequitur quod nec sic ex principio, ex quo concluditur hæc conclusio concludatur altera, alioquin ex quolibet demonstratur quodlibet. Vnde necesse est, quod diuersarū scientiarū sunt diuersa principia. Sed nec oportet quod omniū scientiarū sint principia vnius generis his, quæ ex his demonstrantur, sed oportet quod ex his demonstrantur hæc conclusiones, & ex illis illæ, ex diuersis principijs demonstrationis facta in diuersis scientijs, quæ sunt de diuersis generibus. Tertiam rationem ponit ibi.

Et dicit quod manifestū est etiam alio modo, quod non contingit hoc. s. quod eadem sunt principia omnium scientiarum, quia ostensum est supra, quod diuersorum generum diuersa sunt principia genere. Vnde cum diuersæ scientiæ sint de diuersis generibus, sequitur quod diuersa principia sint diuersarum scientiarum. Sed quia quodammodo eadem principia cōmuniā sunt

Si autem dicat aliquis primas immediatas propositiones esse principia, vnum in vnoquoque genere est.

Si vero neque ex omnibus, ut opus est, demonstrari quodlibet, neque sic ex altera. Quare erunt vniuersiusque scientiæ altera. Relinquitur igitur si proxima sunt principia omnium, sed ex iis quidem hæc, ex illis autem illa.

Manifestum autem hoc est, quoniam non contingit. Demonstratum est enim quod altera principia genere, sunt differentium genere. Principia enim duplicia sunt, ex quibus, & circa quæ: ex quibus quidem igitur communia sunt: quæ autem sunt circa quæ propria sunt, ut numerus magnitudo.

LECTIO XLIV.

Scibile autem, & scientia differunt ab opinabili, & opinione.

Quoniam scientia vniuersalis, & per necessaria est. Necessarium autem non contingit aliter se habere.

Sunt autem quædam vera contingentia aliter se habere. Manifestum igitur est quod circa hæc scientia non est. Est enim vti que impossibile aliter se habere.

quibus omnes scientiæ videntur, ideo consequenter distinguit de principiis, & dicit quod duo sunt principia. Quædam prima, ex quibus demonstratur, sicut primæ dignitates, ut quod non sunt idem esse & non esse. Et iterum sunt quædam, circa quæ sunt scientiæ, scilicet subiecta scientiarum, quia diffinitionibus subiecti vtimur principiis in demonstrationibus. Illa ergo prima ex quibus demonstratur, sunt communia omnibus scientijs, sed principia circa quæ sunt scientiæ, sunt propria cuiuslibet scientiæ, sicut numerus arithmetica, & magnitudo geometria. Principia autem cōmuniā oportet ad hæc propria applicari ad hoc quod demonstraretur. Et quia non ex solis cōmuniibus principijs demonstratur, non potest dici eadem esse principia omniū syllogismorum demonstratorum, quod intendit probare.

Quod si quisquam ipsas primas vacantes medio propositiones omnium esse principia dicat, sciat vnam in vnoquoque genere esse. Quod si neque eadem omnium principia sunt hoc pacto, ut ex omnibus quoduis oportet demonstrari, neque sunt adeo diuersa, ut vniuersiusque scientiæ sint diuersa: restat si principia omnium generis sint eiusdem, ex his tamen hæc, & ex his hæc demonstrantur.

At patet & hoc esse non posse. Demonstratum est enim scientiarum, quæ genere differunt, principia diuersa genere esse. Principia namque duplicia sunt, ex quibus: & circa quod. Principia igitur ex quibus, communia sunt: principia vero circa quod propria: ut vnitatis, magnitudo.

LECTIO XLIV.

Interest autem inter id, quod sub scientia & id quod sub opinione cadit & inter scientiam, & opinionem.

Nam scientia quidem vniuersalis est cognitio, & per necessaria comparatur, necessarium autem aliter se habere non potest.

At sunt quædam vera quidem, & numerantur inter ea, quæ sunt: tamen & aliter se se habere possunt. Patet igitur circa hæc nō esse scientiam. Nam ea non possunt aliter se habere, quæ aliter

In prima determinat veritatem. In secunda excludit dubitationem: ibi. [Qualiter ergo est idem &c.] Circa primum tria facit. Primo n. proponit differentia esse inter scientiam, & opinionem. Secundo, ostendit quid pertineat ad scientiam: ibi. [Quoniam quidem scientia &c.] Tertio, quid pertinet ad opinionem: ibi. [Sunt autem quædam vera &c.] Dicit ergo primo quod scientia differt ab opinione, & similiter scibile, quod est obiectum scientiæ differt ab opinabili, quod est obiectum opinionis. Deinde cū dicit. b. Ostendit quid pertineat ad scientiam, & ponit duo ad eam pertinere, quorum vnum est quod sit vniuersalis. Non enim est scientia de singularibus & sub sensu cadentibus & hoc supra manifestatum est. Et aliud est quod scientia est per necessaria. Et exponit quid sit necessarium, scilicet illud quod non contingit aliter se habere. Et hoc etiam est supra manifestatum, quod demonstratio procedat ex necessariis. Deinde cum dicit. c. Ostendit quid pertineat ad opinionem. q. si circa contingentia aliter se habere, siue in vniuersali, siue in particulari. Et hoc probat tripliciter. Primo quidē per modū diuisionis, quod præter vera necessaria quæ non contingunt aliter se habere, sunt quæ contingunt vera, quæ contingunt aliter se habere. Manifestū est autem hoc ex prædictis quod circa huiusmodi non est scientia, quia sequeretur quod contingentia non possent aliter se habere. Circa talia enim est scientia, ut iam dictum est. Similiter etiam non potest dici, quod eorum sit intellectus, & accipimus hic intellectum non secundum quod intellectus dicitur quædam potentia

animæ: sed secundum quod est principium scientiæ, id est secundum quod est habitus quidam primorum principiorum, ex quibus procedit demonstratio ad causandum scientiam. Et ideo ad exponendum quid sit iste intellectus, qui est principium, subdit [neque scientia indemonstrabile est.] scil. coram, quæ contingunt aliter se habere, ac si dicat, quod intellectus nihil aliud sit, quam quædam scientia indemonstrabilis. Sicut n. scientia importat certitudinem cognitionis per demonstrationem acquiratam: ita intellectus importat certitudinē cognitionis absque demonstratione, non propter defectum demonstrationis, sed quia id, de quo certitudo habetur, est indemonstrabile, & per se notum. Et ideo ad hoc exponendum subdit, quod scientia demonstratiua nihil aliud est, quam certa existimatio immediatæ propositionis. Quod autem intellectus sit scientia indemonstrabilis, patet ex hoc ipso, quod dicit, quod est principium scientiæ. Cum enim scientia sit necessarium, & necessaria non concludantur, nisi ex necessariis, ut supra probatum est, necesse est, quod intellectus qui est principium scientiæ, non sit contingendum. Ostensum ergo, quod neque scientia, neque intellectus sunt contingendum, ponit quendam diuisionem. Et dicit, quod contingit verum esse, & intellectum, & scientiam, & opinionem, & quod per hoc dicitur, id est quod enunciatur voce per intellectum, & scientiam, & opinionem veram. Est enim verum & in compositione & diuisione intellectus, & enunciatione exteriori in quantum significant interiorē veritatem opinionis, scientiæ, vel intellectus. Si ergo cuiuslibet veri vel est intellectus, vel scientia, vel opinio, & sunt quædam vera contingentia, quorum non est neque scientia, neque intellectus, relinquitur quod circa huiusmodi sit opinio, siue sint actū vera, siue sint actū falsa, dummodo possint aliter se habere. Et ad exponendum quid sit opinio subiungit, quod opinio est acceptio, id est existimatio quædam immediatæ propositionis, & necessaria. Quod potest duobus modis intelligi. Vno modo sic, quia propositio immediata, in se quidem sit necessaria, sed ab opinante accipitur, ut non necessaria. Alio modo, ut sit in se contingens. Dicitur enim immediata propositio, quæcumque per aliquod medium probari non potest, siue sit necessaria, siue non necessaria. Ostensum est enim supra, quod non proceditur in infinitum in prædicationibus, neque quantum ad media, neque quantum ad extrema, & hoc non solum analyticè in demonstrationibus, sed etiam logicè communiter quantum ad syllogismos. Si ergo sit aliquis propositio contingens mediata, oportet quod reducatur ad aliquas immediatas. Nō autem reducitur ad immediatas necessarias, quia necessaria non sunt principia contingendum, neque ex necessariis potest concludi contingens. Vnde reliquitur

LECT. XLIIII.

Postquam Philosophus ostendit comparationem scientiarum, adiuuicem & secundum certitudinem & secundum vnitatem & diuersitatem, hic ostendit comparationem scientiæ ad omnia, quæ ad cognitionem pertinent. Et diuiditur in duas partes. In prima agit de comparatione scientiæ ad opinionem, quæ est verorum & falsorum. In secunda, de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos, qui sunt semper verorum: ibi. [reliqua autem quomodo oportet &c.] Prima autē pars diuiditur in duas partes.

Primo peribet. l. 3. 6. Met. l. vlti. 3. de anima. l. 11.

Le. 42. exp. secundada.

Le. 13. exp. 2. 3. 4.

Le. 32. & in de.

Le. 13.

animæ: sed secundum quod est principium scientiæ, id est secundum quod est habitus quidam primorum principiorum, ex quibus procedit demonstratio ad causandum scientiam. Et ideo ad exponendum quid sit iste intellectus, qui est principium, subdit [neque scientia indemonstrabile est.] scil. coram, quæ contingunt aliter se habere, ac si dicat, quod intellectus nihil aliud sit, quam quædam scientia indemonstrabilis. Sicut n. scientia importat certitudinem cognitionis per demonstrationem acquiratam: ita intellectus importat certitudinē cognitionis absque demonstratione, non propter defectum demonstrationis, sed quia id, de quo certitudo habetur, est indemonstrabile, & per se notum. Et ideo ad hoc exponendum subdit, quod scientia demonstratiua nihil aliud est, quam certa existimatio immediatæ propositionis. Quod autem intellectus sit scientia indemonstrabilis, patet ex hoc ipso, quod dicit, quod est principium scientiæ. Cum enim scientia sit necessarium, & necessaria non concludantur, nisi ex necessariis, ut supra probatum est, necesse est, quod intellectus qui est principium scientiæ, non sit contingendum. Ostensum ergo, quod neque scientia, neque intellectus sunt contingendum, ponit quendam diuisionem. Et dicit, quod contingit verum esse, & intellectum, & scientiam, & opinionem, & quod per hoc dicitur, id est quod enunciatur voce per intellectum, & scientiam, & opinionem veram. Est enim verum & in compositione & diuisione intellectus, & enunciatione exteriori in quantum significant interiorē veritatem opinionis, scientiæ, vel intellectus. Si ergo cuiuslibet veri vel est intellectus, vel scientia, vel opinio, & sunt quædam vera contingentia, quorum non est neque scientia, neque intellectus, relinquitur quod circa huiusmodi sit opinio, siue sint actū vera, siue sint actū falsa, dummodo possint aliter se habere. Et ad exponendum quid sit opinio subiungit, quod opinio est acceptio, id est existimatio quædam immediatæ propositionis, & necessaria. Quod potest duobus modis intelligi. Vno modo sic, quia propositio immediata, in se quidem sit necessaria, sed ab opinante accipitur, ut non necessaria. Alio modo, ut sit in se contingens. Dicitur enim immediata propositio, quæcumque per aliquod medium probari non potest, siue sit necessaria, siue non necessaria. Ostensum est enim supra, quod non proceditur in infinitum in prædicationibus, neque quantum ad media, neque quantum ad extrema, & hoc non solum analyticè in demonstrationibus, sed etiam logicè communiter quantum ad syllogismos. Si ergo sit aliquis propositio contingens mediata, oportet quod reducatur ad aliquas immediatas. Nō autem reducitur ad immediatas necessarias, quia necessaria non sunt principia contingendum, neque ex necessariis potest concludi contingens. Vnde reliquitur

possibile aliter se habere. At vero neque intellectus. Dico enim intellectam principium scientiæ. Neque enim scientia est indemonstrabilis. Hæc autem opinio est immediatæ propositionis. Verus est enim intellectus, & scientia, & opinio; & quod per hoc dicitur. Quare relinquitur opinionem esse circa verum quidem, aut falsum; sed contingens est & aliter se habere. Hæc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessaria.

Et confessam autem est sic ap parentibus. Opinio enim incertum est, & natura huiusmodi est.

Adhuc autem nullus opinatur probare, cum opinetur impossibile aliter se habere, sed scire. Sed aliquando quidem esse sic, sed tamen nihil aliter prohibet, tunc probare, tanquā huiusmodi quidem opinionem esse, sed necessarii scientiam.

Qualiter igitur est idem opinari, scire, & quare non erit opinio, scientia, & si quis posuerit esse aut nihil contingere opinari, consequetur quod hoc quidem sciens, ille vero opinans per media quousque ad immediata veniat. Quare siquidem ille sciuit, & opinans sciuit. Sicut enim & quia est opinari, & propter quod. Hoc autem medium est.

Quomodo igitur sit: ut idem vnus opinetur, alius sciat, & cur opinio non erit scientia, si quisquam posuerit sciri posse, ut de eodem omni opinio habeatur, quod scit? Proficietur enim & scire qui scit & scire qui opinatur per media quousque perueniat ad ea, quæ medio vacant. Quare si ille scit & qui opinatur scit, etiam enim potest ut quemadmodum ipsum scit & ipsum propter quod est opinatur. Hoc autem constat ipsum meum esse.

quod sit aliqua propositio immediata contingens, & aliqua mediata. Sicut, Homo non currit, est mediata, potest enim probari per hoc medium, Homo non mouetur, quæ etiam est contingens: sed immediata: Existimatio ergo talium propositionū contingendum immediatarum est opinio: sed per hoc non excluditur, quin etiā acceptio propositionis contingens mediata sit opinio. Sic enim se habet circa contingentia, sicut scientia, & intellectus, circa necessaria. Secundo ibi. d. Probat idem per id, quod communiter apparet. Et dicit quod id, quod dictum est, scil. opinio esse contingendum, est quoddā confessum, i. consentaneū his, quæ apparent. Opinio n. videtur sonare aliqd debile, & incertum: & videtur esse aliqua talis natura, quæ habeat in se imbecillitatem & incertitudinem. Tertio ibi.

Probat idem per experimentū. Nullus enim quando opinatur quod impossibile sit aliter se habere, reputat se opinari: sed tunc reputat se scire. Quando autem opinatur quod sic est, & quod nihil prohibeat aliter se habere, reputat se opinari, ac si opinio sit talis, id est contingens, scientia autem necessaria. Deinde cū dicit.

Mouet dubitationem circa præmissa. Et primo mouet dubitationes. Secundo soluit: ibi. [Aut siquidem sit, &c.] Circa primum mouet duas dubitationes, quarum vna est de opinabili, & scibili. Si opinio est contingens, scientia vero necessaria, non est idem necessarium & contingens. Ergo remanet dubium quantum

Atque hoc consentaneum est etiam ijs, quæ apparent. Tam enim opinatio, quam talis natura incertum est sane.

Nemo præterea tum opinari quippiam arbitrat, cum illud putat aliter se habere non posse: sed scire. Sed cum esse quidem sic putat, existimat autem & aliter se habere posse, nihil prohibet illum tum opinari, propterea quod rei quidem talis opinio est, necessaria vero scientia.

liter possit homo aliquid idem opinari & scire. Secunda dubitatio est de scientia & opinione, quare scilicet opinio non sit scientia. Si tamen aliquis ponat quod de omni cognito possit esse opinio. De quolibet enim cognito potest homo opinari quod possit aliter se habere, nisi forte de primis principijs per se notis, quorum contraria non cadunt in existimatione, de quibus tamen non est scientia. Sed circa omnia mediata, quorum est demonstratio, & scientia, potest aliquis existimare quod possibile sit aliter se habere, & ita potest ea opinari. Non enim opinio est solum de his, quæ sunt contingentia in sui natura, quia secundum hoc, non omne quod quis nouit, contingeret opinari. Sed opinio est de his, quæ accipiuntur ut contingentia aliter se habere, siue sint talia siue non. Hoc ergo supposito, videtur quod sit idem scientia & opinio, quia tam sciens, quam opinans consequuntur scientiam & opinionem per aliqua media quousque perueniant ad aliqua immediata, sicut ex dictis patet. Vnde si aliquis sit procedens per media ad immediata, habet scientiam. Quod autem opinio per media veniat ad immediata, manifestat per hoc, quia sicut contingit opinari quia ita est, ita contingit opinari propter quod sit ita. Hoc autem quod dico propter quod, significat medium. Vnde

Vnde patet, quod opinio potest procedere per medium ad immediata, siac opinio sit eorum, quæ in natura sunt contingentia, siac sit eorum, quæ accipiuntur vt contingentia. Deinde cū dicitur.

¶ Soluit prædictas dubitationes. Et primo secundam, quæ est de identitate scientiæ & opinionis. Secundo primam, quæ est de identitate sciti & opinati: ibi [Eiusdem autem, &c.] Dicit ergo primo, quod si aliquis procedat per media ad immediata, ita quæ illa media non arbitretur vt contingentia aliter se habere: sed arbitretur ea sic habere sicut definitiones, quæ sunt per media, per quæ demonstrationes procedunt, neque erit opinio, sed scientia. Si autem aliquis procedat vsque ad immediata per aliqua media vera, quæ tamen vel non insunt illis, de quibus dicuntur per se sicut definitiones, quæ prædicantur substantialiter, & significant speciem rei, vel non accipiat ea, quæ sic insunt, tunc habebit opinionem, & non sciet vere, quia, & propter quid simul: si tamen procedat vsque ad immediata, tunc enim per immediata opinabitur, & non sciet. Si vero non procedat per immediata, sed per mediata, tunc non opinabitur propter quid, sed opinabitur solum quia. Nam & scientia, quæ non est propter quid & immediata, non est scientia propter quid, sed quia. Deinde cum dicitur.

¶ Soluit primam dubitationem, quæ est de identitate sciti, & opinati. Vbi considerandum est, quod non est inconueniens, id quod est scitum ab vno, esse opinatum ab alio, quia quod vnus accipit, vt impossibile aliter se habere quasi scitum: alter accipit vt contingens, aliter se habere quasi opinatum. Sed quod idem homo de eodem simul habeat opinionem & scientiam, non est verum omnino, sed aliquo modo. Sicut enim falsa opinio potest esse de eodem quodammodo, sed non simpliciter, sic etiam est de opinione & scientia. Si quis enim diceret, quod opinio vera & falsa essent penitus de eodem, sicut aliqui dicunt, puta illi qui dicebant, quod omne quod alicui videtur, est verum, vt dicitur in 4. Metaphys. ille qui sic diceret, vellet consequi aliqua inconuenientia, & multa quidem alia quæ posita sunt in 4. Metaphys. quæ consequuntur ex hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

Aut siquidem sic arbitratur non contingentia aliter se habere, sicut habent definitiones per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet. Si autem vera quidem esse, non tamen hoc ipsis ineffe secundum substantiam, & speciem, opinabitur, & non sciet vere, & quia, & propter quid: siquidem per immediata opinabitur. Si vero non per immediata, solum ipsum quia opinabitur.

¶ Soluit primam dubitationem, quæ est de identitate sciti, & opinati. Vbi considerandum est, quod non est inconueniens, id quod est scitum ab vno, esse opinatum ab alio, quia quod vnus accipit, vt impossibile aliter se habere quasi scitum: alter accipit vt contingens, aliter se habere quasi opinatum. Sed quod idem homo de eodem simul habeat opinionem & scientiam, non est verum omnino, sed aliquo modo. Sicut enim falsa opinio potest esse de eodem quodammodo, sed non simpliciter, sic etiam est de opinione & scientia. Si quis enim diceret, quod opinio vera & falsa essent penitus de eodem, sicut aliqui dicunt, puta illi qui dicebant, quod omne quod alicui videtur, est verum, vt dicitur in 4. Metaphys. ille qui sic diceret, vellet consequi aliqua inconuenientia, & multa quidem alia quæ posita sunt in 4. Metaphys. quæ consequuntur ex hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

¶ Soluit primam dubitationem, quæ est de identitate sciti, & opinati. Vbi considerandum est, quod non est inconueniens, id quod est scitum ab vno, esse opinatum ab alio, quia quod vnus accipit, vt impossibile aliter se habere quasi scitum: alter accipit vt contingens, aliter se habere quasi opinatum. Sed quod idem homo de eodem simul habeat opinionem & scientiam, non est verum omnino, sed aliquo modo. Sicut enim falsa opinio potest esse de eodem quodammodo, sed non simpliciter, sic etiam est de opinione & scientia. Si quis enim diceret, quod opinio vera & falsa essent penitus de eodem, sicut aliqui dicunt, puta illi qui dicebant, quod omne quod alicui videtur, est verum, vt dicitur in 4. Metaphys. ille qui sic diceret, vellet consequi aliqua inconuenientia, & multa quidem alia quæ posita sunt in 4. Metaphys. quæ consequuntur ex hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

¶ Soluit primam dubitationem, quæ est de identitate sciti, & opinati. Vbi considerandum est, quod non est inconueniens, id quod est scitum ab vno, esse opinatum ab alio, quia quod vnus accipit, vt impossibile aliter se habere quasi scitum: alter accipit vt contingens, aliter se habere quasi opinatum. Sed quod idem homo de eodem simul habeat opinionem & scientiam, non est verum omnino, sed aliquo modo. Sicut enim falsa opinio potest esse de eodem quodammodo, sed non simpliciter, sic etiam est de opinione & scientia. Si quis enim diceret, quod opinio vera & falsa essent penitus de eodem, sicut aliqui dicunt, puta illi qui dicebant, quod omne quod alicui videtur, est verum, vt dicitur in 4. Metaphys. ille qui sic diceret, vellet consequi aliqua inconuenientia, & multa quidem alia quæ posita sunt in 4. Metaphys. quæ consequuntur ex hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

¶ Soluit primam dubitationem, quæ est de identitate sciti, & opinati. Vbi considerandum est, quod non est inconueniens, id quod est scitum ab vno, esse opinatum ab alio, quia quod vnus accipit, vt impossibile aliter se habere quasi scitum: alter accipit vt contingens, aliter se habere quasi opinatum. Sed quod idem homo de eodem simul habeat opinionem & scientiam, non est verum omnino, sed aliquo modo. Sicut enim falsa opinio potest esse de eodem quodammodo, sed non simpliciter, sic etiam est de opinione & scientia. Si quis enim diceret, quod opinio vera & falsa essent penitus de eodem, sicut aliqui dicunt, puta illi qui dicebant, quod omne quod alicui videtur, est verum, vt dicitur in 4. Metaphys. ille qui sic diceret, vellet consequi aliqua inconuenientia, & multa quidem alia quæ posita sunt in 4. Metaphys. quæ consequuntur ex hoc, quod aliquis dicit idem esse verum & falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur. Non ergo potest dici, quod vera opinio & falsa sint eiusdem simpliciter. Sed quia idem dicitur multipliciter, contingit quodammodo opinionem veram & falsam esse eiusdem, & quodammodo non. Si enim accipiat idem subiectum secundum rem, de quo sunt opiniones, sic de eodem potest esse opinio vera & falsa. Si autem accipiat idem esse ipsum cautiabile opinatum, si hoc est impossibile. Puta, diametrum esse commensurabile lateri quadrati opinatur aliquis falsa opinione, & inconueniens est dicere, quod hoc enunciabile aliquis opinetur vera opinione. Sed secundum quod accipimus ipsum subiectum enunciabile diametrum, sic eiusdem potest esse opinio vera & falsa. Nam circa diametrum, vnus vere opinatur, quod sic vere incommensurabilis, alius false, & sic manifestum est, quod id, de quo est opinio & scientia, & si sit idem subiecto, non tamen est idem secundum rationem. Est enim idem subiecto diametrum commensurati, & diametrum non commensurati quia subiectum vtriusque enunciabilis est idem: tamen manifestum est, quod ratione differat diametrum, secundum quod accipitur vt commensurabilis, & secundum quod accipitur vt incommensurabilis. Et sic opinio vera & falsa possunt esse eiusdem subiecti, non autem eiusdem secundum rationem. Similiter est etiam de scientia & opinione. Nam scientia quid est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod non contingat id non esse animal: Sed opinio est de hoc, quod aliquis sciat animal, ita tamen quod contingat illud non esse animal. Puta, si scientia sit quod homo vere sit id, quod est animal, & sic impossibile sit se habere: opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere. Manifestum est enim, quod idem est subiectum, & scitum, & opinatum, quod est homo: sed non est vt idem ratione. Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit omnino simul idem scire, & opinari, quia simul homo habet

beret existimationem, quod posset aliter se habere, & quod non posset aliter se habere. Sed in alio homine hoc contingit, quod de eodem vnus habet scientiam, & alius opinionem, sicut dictum est. In eodem vero homine non contingit ratione iam dicta. Deinde cum dicitur.

¶ Comparat scientia ad aliquos habitus qui se habent ad verum, Et primo ad illos habitus, qui sunt de conclusionibus. Secundo ad habitus qui specialiter respiciunt medium: ibi [Solertia autem, &c.] Dicit ergo primo, quod reliqua ab opinione ad cognitionem pertinentia quomodo distinguantur in rationem & intellectum, & scientiam, & artem & prudentiam, & sapientiam, quantum ad aiquid, pertinent ad considerationem Philosophiæ primæ, vel etiam Philosophiæ naturalis: quantum autem ad aiquid, ad considerationem Philosophiæ moralis, quæ dicitur Ethica. Ad cuius euidentiã sciendum est, quod Arist. in 6. Ethic. ponit quinque, quæ se habent semper ad verum, scilicet artem, scientiã, sapientiam, prudentiam, & intellectum, subiungens duo, quæ se habent ad verum & falsum, scilicet suspicionem & opinionem. Prima autem quinque se habent solum ad verum, quia important rectitudinem rationis circa necessaria. Scientia quidem circa conclusiones, intellectus autem circa principia, sapientia autem circa altissimas causas, quæ sunt causæ diuinæ. Alia vero, scilicet ars & prudentia important rectitudinem rationis circa contingentia. Prudentia quidem circa agibilia, id est circa actus, qui sunt in operante, puta amare, odire, eligere, & huiusmodi, quæ pertinent ad actus morales, quorum etiam est directiua prudentia. Ars autem importat rectitudinem rationis circa factibilia, id est circa ea, quæ aguntur in exteriori materia, sicut est secare, & alia huiusmodi opera, in quibus dirigit ars. Hic autem addit rationem, quæ pertinet ad deductionem principiorum in conclusiones. Et ceterminare

¶ Reliqua autem quomodo oportet distribuere in rationem, & intellectum, & scientiam, & artem, & prudentiam, & sapientiam, hæc quidem physica, illa vero ethica speculationis magis sunt.

¶ Solertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medii inueniendi, aut a aliquis videns, quod splendorem semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut dispartantem cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici suat quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas mediatas videns, cognouit & vltimas. Splendidum esse a sole sit in quo A, lucere a sole, B, luna C. Inest autem lunæ quidem C, ipsi B, quod esse lucere a sole, ipsi autem B, A, quod est hoc esse splendidum a quo splendor, quare & ipsi C, A, per B.

¶ Solertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medii inueniendi, aut a aliquis videns, quod splendorem semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut dispartantem cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici suat quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas mediatas videns, cognouit & vltimas. Splendidum esse a sole sit in quo A, lucere a sole, B, luna C. Inest autem lunæ quidem C, ipsi B, quod esse lucere a sole, ipsi autem B, A, quod est hoc esse splendidum a quo splendor, quare & ipsi C, A, per B.

Expositionis Sancti Thomæ super Librum Primum Posteriorum Analytic. finis.

quidem de sapientia quid sit, & quomodo se habeat & de scientia, & intellectu, & arte, pertinet aliquantulum ad Philosophiam primam. Prudentia vero pertinet ad considerationem moralem, intellectus, & ratio, secundum quod significant potentias quædam, pertinent ad considerationem naturalem, vt patet in libro de Anima. Deinde cum dicitur.

¶ Facit mentionem de habitu, qui specialiter respicit medium. Et dicit, quod solertia est quædam subtilis & facillis coniectura medi, propter quod aliquid euenit, & hoc quando non habet maximum tempus ad perspicendum vel deliberandum, si ut si aliquis videns quod semper luna quando conuertitur opposita ad Solem, splendor habet per totum, statim intellexit propter quod hoc sit, scilicet quia illustratur a Sole. Et similiter in actibus humanis. Si aliquis videat aliquem pauperem altericantem cum aliquo diuite, cognoscit, quod ille diues accommodauit ei aliquid, & altercatur de redditione. Vel si aliquis videns aliquos, qui prius fuerant inimici, eos esse factos amicos, cognouit &

¶ Solertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medii inueniendi, aut a aliquis videns, quod splendorem semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut dispartantem cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici suat quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas mediatas videns, cognouit & vltimas. Splendidum esse a sole sit in quo A, lucere a sole, B, luna C. Inest autem lunæ quidem C, ipsi B, quod esse lucere a sole, ipsi autem B, A, quod est hoc esse splendidum a quo splendor, quare & ipsi C, A, per B.

¶ Solertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medii inueniendi, aut a aliquis videns, quod splendorem semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut dispartantem cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici suat quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas mediatas videns, cognouit & vltimas. Splendidum esse a sole sit in quo A, lucere a sole, B, luna C. Inest autem lunæ quidem C, ipsi B, quod esse lucere a sole, ipsi autem B, A, quod est hoc esse splendidum a quo splendor, quare & ipsi C, A, per B.

¶ Solertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medii inueniendi, aut a aliquis videns, quod splendorem semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut dispartantem cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici suat quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas mediatas videns, cognouit & vltimas. Splendidum esse a sole sit in quo A, lucere a sole, B, luna C. Inest autem lunæ quidem C, ipsi B, quod esse lucere a sole, ipsi autem B, A, quod est hoc esse splendidum a quo splendor, quare & ipsi C, A, per B.

ARISTOTELIS POSTERIORVM ANALYTICORVM, LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomae Aquinatis praeclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

POSTquam Philosophus in 1. libr. determinauit de syllogismo demonstratio, in hoc libro intendit determinare de principiis eius. Est autem duplex principium demonstratiui syllogismi. scilicet medium eius, & primae propositiones indemonstrabiles. Diuiditur ergo liber iste in duas partes. In prima determinat de cognitione mediū in demonstrationibus. In secunda de cognitione primarum propositionū; ibi [De principiis autem qualiter sunt cognita &c.] Quia n. in primo lib. habitum est, quod omnis doctrina & disciplina sit ex praesistenti cognitione, in demonstrationibus autem cognitione conclusionis accipitur per aliquod medium, & per primas propositiones indemonstrabiles, residuum erat inuestigare qualiter ista cognoscantur. Prima autem pars diuiditur in duas partes. In prima inuestigat quid sit mediū in demonstrationibus. In secunda parte inquirat, quomodo illud medium nobis innotescat; ibi [Quomodo autem quod quidem ostenditur.] Quia vero mediū in demonstrationibus assumitur ad aliquid innotescendum, de quo poterat esse dubitatio, vel quaestio, ideo circa primum duo facit. Primo enim ponit numerum quaestionū.

Secundo ex ipsīs quaestionibus inuestigat propositum, ostendens qualiter quaestiones pertineant ad medium demonstrationum: ibi [Quaerimus autem, cum quaeramus] Circa primum tria facit. Primo enumerat quaestiones. Secundo, manifestat compositas quaestiones: ibi [Cum quidem enim vtrum hoc.] Tertio simplices: ibi [Quaedam autem alio modo.] Dicit ergo primo, quod aequalis est numerus quaestionum, & eorum, quae sciuntur. Cuius ratio est, quia scientia est cognitio per demonstrationem acquisita. Eorum autem oportet per demonstrationem cognitionem acquirere, quae ante fuerint ignota: & de his quaestiones facimus, quae ignoramus. Vnde sequitur, quod ea quae quaeruntur, sunt aequalia numero his, quae sciuntur. Quatuor autem sunt, quae quaeruntur, scilicet quia, propter quid, si est, & quid est: ad quae quatuor reduci potest quicquid est quaeribile, vel scibile. Diuidit autem in primo Topicorum quaestiones siue problemata aliter in quatuor, quae omnia comprehenduntur sub vna harenam quaestio, quae dicitur quaestio quia. Non enim intendit ibi nisi de quaestionibus ad quas dialectice disputatur. Deinde cum dicit,

LECTIO I.

Questiones sunt aequales numero his, quaeunque vere sciuntur. Quaerimus autem quatuor; quia, propter quid, si est, quid est.

a Cum quidem enim, vtrum hoc aut hoc sit, quaerimus, in numerum ponentes, vt vtrum Sol deficiat, aut non, ipsum quia quaerimus. Signum est. Inuenientes n. quia deficiat, paulamus. Et si in principio sciremus quia deficeret, non quaereremus vtrum deficeret.

c Cum autem scimus ipsum quia, ipsum propter quid quaerimus vt scientes, quia defecit Luna, & quia mouetur terra propter quid deficiat, & propter quid terra mouetur, quaerimus. Hoc quidem igitur sic.

d Quaedam autem alio modo quaerimus, vt si est, aut non est centaurus: aut Deus. Hoc autem si est, aut non est, simpliciter dico; sed non si album est aut non. Cognoscentes autem, quia sunt, quid est quaerimus, vt quid est Deus, aut quid est homo. Quae quidem igitur quaerimus, & quae inuenientes sciuntur, haec, & tot sunt.

f Manifestat propositas quaestiones, & primo compositas. Ad cuius euidenciam considerandum est, quod cum scientia non sit nisi veri, verum autem significatur solum per enunciationem, oportet solum enunciationem esse scibilem, & per consequens quaeribilem. Sicut autem in secundo Perihermenis dicitur, enunciatio dupliciter formatur. Vno quidem modo ex nomine & verbo absque aliquo apposito, vt cum dicitur: homo est. Alio modo quando aliquid tertium adiacet, vt cum dicitur, homo est albus. Potest ergo ratio formata referri, vel ad primum modum enunciationis, & sic erit quasi questio simplex: vel ad secundum modum, & sic erit questio quasi composita, vel in numerum ponens, quia videlicet est questio de compositione duorum. Circa hunc ergo modum enunciationis, duplex questio formari potest. Vna quidem an hoc sit verum quod dicitur. Et hanc quaestionem primo exponit dicens, quod cum de aliqua re quaerimus, vtrum illa res sit hoc, aut illud, sic quodammodo ponimus in numerum accipiendum, scilicet duo, quorum vnum est praedicatum, & aliud subiectum. Puta cum quaerimus: vtrum Sol sit deficiens per eclipticam, vel non: & vtrum homo sit animal, vel non, tunc dicimus quaerere quia, non ita quod hoc quod dico quia, sit nota, vel signum interrogationis, sed quia ad hoc quaerimus, vt sciamus quia ita est. Cuius signum est, quia cum inuenimus per demonstrationem, quiescimus a quaerendo, & si in principio hoc sciuissemus, non quaereremus vtrum ita sit. Inquisitio autem non cessat, nisi habito eo, quod quaeratur. Et ideo cum quaestio, qua quaerimus, vtrum hoc sit hoc, cesset habito quod ita est, manifestum est, quid huiusmodi quaestio quaerit. Deinde cum dicit,

LECTIO I.

EA, quae quaeruntur, tot sane profecto, quot sunt ea, quae sciuntur. Quaerimus autem quatuor, scilicet quia, propter quid est, si est, atque quid est.

Nam cum quaerimus vtrum hoc, an hoc sit, plura complectentes hoc pacto, vtrum Sol deficiat, an non deficiat, esse tum quaerimus. Cuius id indicium est. Hoc enim inuenio, Solem inquam ipsum deficere, statim cessamus. Atque si a principio Solem deficere sciimus, non quaerimus vtrum deficiat Sol.

Cum autem scimus esse, tum propter quid est dicere consueuimus: deficere namque Solem, terramque moueri scientes, cur deficit quaerimus, aut mouetur. Atque haec hoc pacto.

Quaedam alio quaerimus modo. Quaerimus enim si sit, an non sit centaurus, aut deus: si sit autem nec ne simpliciter dico; sed non si albus sit, aut non albus. Hoc percepto, & Deum inquam esse, vel hominem, quid est postea quaerimus: vt quid est deus, quid homo. Haec igitur, & tot sunt, quae quaerere consueuimus, & quae iam sciuntur inuenta.

Manifestat consequentem quaestionem, quae etiam in numerum ponit, & dicit, quod cum scimus quia ita est, quaerimus propter quid ita sit, puta cum scimus quia Sol est deficiens per eclipticam, & quod terra est mota in terrae motu, quaerimus propter quid Sol deficiat, aut propter quid terra moueatur. Hoc ergo quaerimus ponentes, scilicet in numerum. Deinde cum dicit,

Manifestat alias duas quaestiones, quae non ponunt in numero, sed sunt simplices. Et dicit quod quaedam quaerimus alio modo a praedictis quaestionibus. scilicet non ponentes in numerum. Vt potest si quaeramus an sit centaurus, vel no, hic simpliciter quaerimus de

Lea. 1. ca.

Tex. com. 1.

Lea. 1.

Lea. 2.

Cap. 6.

centauro an sit, non autem quaeritur an centaurus sit hoc, puta album vel no, & sicut scientes, quia hoc est illud, quaerebamus propter quid, ita etiam scientes de aliquo, quia est simpliciter, quaerimus, quid sit illud, puta quid est Deus, aut quid est homo. Haec igitur & tot sunt illa, quae quaerimus, quae cum inuenimus, dicimus scire. Deinde cum dicit,

Manifestat qualiter praedictae quaestiones se habeant ad mediū. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo manifestat quod dixerat: ibi [Dico autem quia.] Tertio probat propositum: ibi [Contingit itaque in omnibus quaestionibus, &c.] Circa primum sciendum est, quod praedictarum quatuor quaestionum, quarum duae ponunt in numerum, & duae non ponunt, primam vtrarumque in vnam coordinat, scilicet quaestionem quia, & quaestionem an est. Et dicit, quod cum quaerimus, quia hoc est hoc, aut cum quaerimus de aliquo simpliciter si est, nihil aliud quaerimus, quam vtrum aliquod medium ipsius, quod quaerimus, sit inuenire, vel non. Quod non dicitur secundum ipsam formam quaestionis. Non enim cum quaero, an sol ecliptetur, vel an homo sit, ex ipsa forma quaestionis quaero an sit aliquod medium, quo possit demonstrari solem ecliptari, vel hominem esse: sed si sol ecliptetur, vel ho est, consequens est, quod sit aliquod medium inuenire ad demonstrandum ista quae quaeruntur. Non si quaestio de immediatis, quae & si vera sunt, non tamen habent mediū, quia huiusmodi cum sint manifesta, sub quaestione non cadunt. Sic ergo, qui quaerit an hoc sit hoc, vel an hoc sit simplex, ex consequenti quaerit an sit huiusmodi medium. Quaeritur enim in quaestione si est, vel quia est, an sit id, quod est medium, quia id, quod est medium est ratio eius, de quo quaeritur an hoc sit hoc, vel an hoc sit simplex, vt infra dicitur.

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Dico autem, quia aut si est in parte, aut simpliciter. In parte quidem igitur, vtrum deficiat luna, aut augetur? Si enim est aliquid, aut non est aliquid in huiusmodi, in quaerimus. Simpliciter autem est, si est aut non est luna, aut nox?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

Contingit itaque in omnibus quaestionibus quaerere, aut si est medium, aut quid est medium. Causa quidem enim medium est. In omnibus autem hoc quaeritur, vt vtrum luna deficiat, vtrum sit aliquod medium aut non. Post hoc scientes quia est, quid igitur hoc sit quaerimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter, secundum substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid horum, quae sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem substantiam, vt lunam, aut terram, aut triangulum: quid autem est defectum, aequalitatem, inaequalitatem si in medio terra sit, aut non. In omnibus enim his manifestum est, quod idem sit, quod quid est, & propter quid est. Amplius quid est defectus, priuatio luminis a luna ex terrae obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quod deficiat luna? propter defectum luminis opposita terra. Quid est consonantia, ratio numerorum in acuto, & graui. Propter quid resonat acutum graui? propter id, quod rationem habet numeralem acutum, & graue. vtrum sit in numeris ratio ipsorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio?

nerari simpliciter. Cum ergo cognito quia est, quaerimus propter quid est, aut cognito si est, quaerimus quid est, tunc quaerimus quid sit medium. Et hoc similiter est accipiendum non secundum formam quaestionis, sed secundum concomitantiam. Non enim qui quaerit causam propter quam sol ecliptetur, quaerit ipsam vt medium demonstrat, sed quaerit id quod est medium: quia consequens est, vt hoc habito, possit demonstrare. Et eadem ratio est de quaestione quid est. Deinde cum dicit,

Manifestat quod dixerat, quod quia est, & si est, differunt sicut in parte & simpliciter. Cum enim quaerimus, vtrum luna deficiat, aut vtrum augetur, est quaestio in parte. In huiusmodi enim quaestione quaerimus si luna est aliquid: puta si deficiens, aut aucta, vel nu. Sed cum quaerimus an luna sit, sicut an nox sit, est quaestio de esse simpliciter. Deinde cum dicit,

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

Atque modum tum aliqua ex parte rei quaestionem complecti dico cum hoc dicitur pacto. Deficitne luna, aut accrescit? tum enim, vt patet, si quippiam competat, insitque cupiam quaeritur. Simplicem hanc quaestionem appello, estne luna, vel nox, vel dies.

rum, siue id aliquid sit de numero eorum, quæ prædicantur per se siue de numero eorum, quæ prædicantur per accidens, siue hoc modo siue illo accipiamus rem esse: causa eius est mediū ad demonstrandum ipsum. Exponit autem consequenter quod dixit, simpliciter substantia esse, cum quærimus de luna, aut de terra aut de triangulo, aut de quolibet subiecto an sit: & ad hoc demonstrandum accipitur aliquod medium. Dico autem esse aliquid, cū quærimus eclipsim de luna, aut æqualitatem aut inæqualitatem de triangulo, aut de terra vtrum sit in medio mundi aut non. Et ostendit quod non differt quantum ad propositū utrolibet modo accipiatur rem esse, quia in omnibus prædictis id est quod est, & propter quid. Et hoc manifestat primo in defectu lune. Si enim quærarur quid est defectus lune: respondetur, quod est priuatio luminis à luna propter terram, quæ obicitur inter ipsam & solem. Et hoc idem respondemus si quærarur propter quid luna deficit. Dicit enim quod luna deficit propter defectum luminis, ex oppositione terræ. Et idem manifestat in alio exemplo. Si enim quærarur quid est consonantia? respondetur quod est ratio. i. proportio numerorum secundum acutum & graue. Et rursum, si quærarur, propter quid acutū consonat graui? respondetur propter id, quod habent numeralem proportionem acutum & graue. Sic ergo quæstio quid est, & quæstio propter quid, redeunt in idem subiecto, quamuis differant ratione. Vnde quia cū queritur propter quid, quæritur quid sit medium, vt ostensum est, relinquunt quod cum quæritur quid est, similiter quærarur medium. Et idem ostendit in quæstione, quia. Vt enim dictum est consonantia est ratio in numeris acuti & grauis. cum ergo quæritur vtrum acutum & graue consonent, quæritur vtrum sit aliqua ratio numeralis acuti & grauis, & hoc est medium ad demonstrandum quod acutum & graue consonent. Relinquunt ergo quod in quæstione, quia, quæritur an sit medium. Cum autem acceperimus quia est aliqua ratio numeralis acuti & grauis, quæremus quæ sit ratio illa. Et hoc est quærare quid vel propter quid. Videtur hic Arist. dicere, quod diffinitio passionis sit mediū in demonstratione. Sed considerandum est, quod diffinitio passionis perfici nō potest sine diffinitione subiecti. Manifestū est n. quod principia quæ continent diffinitio subiecti, sunt principia passionis. Non ergo demonstratio resoluet in primam causam, nisi accipiatur vt mediū demonstrationis diffinitio subiecti. Sic ergo passionem concludere de subiecto per diffinitionem passionis, & vterius diffinitionem passionis concludere de subiecto per diffinitionem subiecti. Vnde etiam in principio dictum est, quod oportet præcognoscere quid est, non solum de passione, sed etiam de subiecto, quod nō oportet nisi diffinitio passionis concluderetur de subiecto per diffinitionem subiecti. Et hoc patet per exemplū. Si velimus de triangulo demonstrare, quod habet tres angulos æquales duobus rectis: accipiamus primo pro medio, quod est figura habens angulum extrinsecum æqualem duobus rectis intrinsecis sibi oppositis, quod est quasi diffinitio passionis. Quod iterum demonstrare oportet per diffinitionem subiecti, vt dicamus. Omnis figura tribus rectis lincis cōtēta habet angu-

lum exteriorē æqualem duobus interioribus sibi oppositis; sed triangulus est huiusmodi, ergo &c. Et idem patet si velimus demonstrare, quod vox acuta & grauis consonent, accipiamus diffinitionem passionis, vt hic dicitur, scilicet quod habent proportionem numeralem: sed rursus ad hoc demonstrandū oportet accipere diffinitionem grauis, & acuti. Nā grauis vox est, quæ in multo tēpore nata est mouere sententia; acuta autē quæ in modico tempore; modici autem ad multum est proportio numeralis. Nec refert si aliter diffinitur acutum & graue. Oportet enim in eorum diffinitione ponere aliquid ad quātitatē pertinens, & sic necesse erit concludere in eis proportionē numeralem. Deinde cum dicit.

Indicat etiam circa ea, quorum medium sensu percipi non potest, nos ipsum medium querere. Nam non sentientes luna defectionem, est ne, an non est, defectionem quærimus luna. Quod si essemus in ipsa luna, neque si sit; neque cur sit defectio, vtrique quæremus; sed simul vtrunque se nobis vltro offerret, atque pateficeret. Esse enim ex sensu perceptione, & ipsum vniuersale notum nobis fuisset. Sensu namque terram nunc sese obicere luna cognosceremus. Pateret enim visu nunc deficere lunam: atque ex hoc ipsum emerisset vniuersale. Vt igitur dicebamus idem est scire quid est, & propter quid est. Et hoc aut simpliciter, & non aliquid eorum quæ insunt: aut aliquid eorum: quæ competant, veluti duo recti, aut maius, vel minus, & huiusmodi. Patet igitur omnia, quæ quærentur, mediū quæstionem esse.

LECTIO II.

LECTIO II.

Quomodo autē quod quid est demonstratur & quis modus introductionis, & quid est diffinitio, & quorum, dicemus, opponētes primum de ipsis.

His itaque determinatis, dicendum esse videtur, quomodo patet ostenditur ipsum quid est, quis reductio est modus, quid est denique & quorum est diffinitio. Atque antea dubitandum esse videtur.

Item terra deficeret: ideo circa hoc nihil quæreremus, nec si est nec propter quid est, sed simul vtrunque nobis fieret manifestū. Et quia posset aliquis obuiādo dicere, quod sensus est singulariū, ea vero, quæ quæritur sunt vniuersalia, sicut & ea, quæ sciuntur, & ita per sensum non videretur, quod possit nobis innotescere id, de quo est quæstio. Ideo quasi obuiationi respondens subiungit, quod ex hoc ipso, quod sentiremus particulare sc. quod hoc corpus luna tunc subintrat hanc vmbra terræ, statim accideret nobis, quod sciremus vniuersale. Sensus enim noster esset de hoc, quod nunc lumen solis obstruitur per oppositionem terræ, & per hoc manifestum esset nobis, quod luna nunc deficit. Et quia nos conuiceremus quod semper hoc modo accideret lunæ defectus, statim in nostra scientia, sensus rei singularis fieret vniuersale. Et ex hoc exemplo concludit, quod idem est scire quod quid est, & propter quid. Nam ex hoc quod videmus terram interpositā inter solem & lunam, sciemus & quid est defectus lunæ, & propter quid luna deficit, quorum vnum scilicet scire quid est, refertur ad scientiam, quia sciimus de aliquo, quod simpliciter sit, nō a. quod aliquid insit alicui, sed propter quid refertur ad cognitionem eorum, quæ insunt; sicut cum dicimus, quod tres anguli sunt æquales duobus rectis, aut maiores, aut minores, vltimo autem epilogando concludit principale propositum. sc. manifestum est prædictis, in omnibus, quæ quærentur, esse mediū quæstionem.

LECTIO II.

Postquam philosophus ostendit, quod omnis quæstio est quodammodo quæstio mediū, quod quidem est quod quid est, & propter quid, hic incipit manifestare qualiter medium nobis innotescat, & diuiditur in partes duas. In prima parte ostendit, quomodo & quid est, & pro-

Le. 13.

Le. 7.

Le. 7.

Le. sequen. smm.

pter quid se habent ad demonstrationem. In secunda parte ostendit quomodo oportet inuestigare quod quid est, & propter quid ibi [Quomodo autem oportet venari.] Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima manifestat quomodo se habeat ad demonstrationem ly quid est. In secunda manifestat quomodo se habeat ad demonstrationem ly propter quid, quod significat causam: ibi [Quoniam autē scire opinamur, cum scimus causam. [Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo profertur propositum: ibi [Principium autem futurorum.] Dicit ergo primo, quod quia omnis quæstio, ad cuius determinationem demonstratio inducitur, est quæstio mediū, quod est quid, & propter quid, oportet primo dicere per quem modū hoc ipsum quod quid est, nobis ostendatur, vtrū scilicet per demonstrationem, vel per diuisionem, vel quouis alio modo. Et iterum oportet dicere, quis sit modus reducendi ea, quæ apparent de re ad quod quid est. Et quia diffinitio est oratio significans, quid quid est, oportet etiam scire quid sit diffinitio, & quæ sint diffinitio. In his autem hoc ordine procedemus. Primo quidem opponendo. Secundo autem veritatem determinando. Deinde cum dicit.

b Principium autem sit futurorum, quod vere sit magis propriū habitatum rationū. Dubitabit n. aliquis vtrum sit idem, & secundum idē diffinitione scire: & demonstratione, aut impossibile.

c Diffinitio quidem enim quod quid est (scire videtur, quod autem quid est omne vniuersale, & prædicatum est. Syllogismi autem sunt alii quidem priuatiui, aut nō vniuersales. Sicut in secunda quidem figura priuatiui omnes sunt: in tertia vero non vniuersales.

d Postea neque eorum, quæ sunt in prima figura, omnium est diffinitio: vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. huiusmodi autem ratio est, quoniam scire demonstrabile, est demonstrationem habere. Quare si in talibus demonstratio est, manifestum est, quod non erit ipsorum diffinitio. Scit enim vtrique aliquis, & secundum diffinitionem non habens demonstrationem. Nihil enim prohibet non simul habere.

e Sufficiens autem fides est ex inductione. Nihil enim aliquādo diffinientes cognoscunt, neque eorum quæ per se insunt, neque quæ insunt secundum accidens.

f Amplius si diffinitio substantiæ quædā est notificatio, huiusmodi manifestum est, quod non sint substantiæ. Quod quidem igitur non est diffinitio omnis cuius est, & demonstratio, manifestum est.

A quod quid est, prædicatur & affirmatiue, & vniuersaliter ergo diffinitio est solum eorum contentiua, siue significatiua quæ prædicatur affirmatiue & vniuersaliter. Sed non omnes syllogismi sunt demonstratiui conclusionum affirmatiuarū vniuersalium, sed quidam sunt negatiui, puta omnes qui sunt in secunda figura, quidam ver-

Idque initium faciendum, quod maxime dicendis erit accommodatum. Dubitauerit itaque quispiam, vtrum scripserit, vt idem rationeque eiusdem, diffinitione, demonstrationeque sciatur, an id ipsum fieri nequeat.

B etenim diffinitio ipsius quid est esse videtur. Omne autem quid est, vniuersale est, atque affirmatiuum. At ratiocinationum alias negatiuas, alias non vniuersales esse patet. Vniuersa nanque ratiocinationes secunda figura sunt negatiua. Tertia autem vniuersales non sunt.

Deinde nec eorum omnium est diffinitio, quæ per primam affirmatiue demonstrantur figuram: quale est hoc, omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, aliaque similia. Huius autem ratio est, quia id scire quod demonstrari potest, nil aliud est, quam demonstrationem eius habere: Quare si est talium demonstratio, patet eorumdem & diffinitionem non esse. Nam si esset per diffinitionem, etiam quispiam sciret demonstrationem non habens. Nihil enim verat, vt non simul demonstratio, atque diffinitio habeatur.

Inductione etiam idem satis ostendi, credi que potest. Nihil enim vnquam eorum, quæ vel per se, vel per accidens insunt diffinientes cognouimus.

D Præterea si diffinitio substantiam explicat, atque declarat, patet talia non substantias esse. Perspicuum igitur est non omnis eius diffinitionem esse, cuius est demonstratio.

E ostendit idem per inductionem ex qua potest fieri præmissæ conclusionis sufficiens fides, quia demonstratio est eorum quæ per se insunt, vt patet de his, quæ in primo habita sunt. Nullus autem vnquam cognouit per diffinitionem, neque aliquid eorum, quæ per se insunt, neque etiam aliquid eorum quæ per accidens insunt, quoniam accidentium quæ per se vel accidens insunt, non possunt esse aliquid diffinitio: nes: vt habetur in 7. Metaphysic. Quare eius quod est in se: per se vel per accidens, quod syllogismus concludit, nullus vnquam dedit diffinitionem. Quarto ibi.

f ostendit idem per rationem, quia diffinitio est nouiatio substantiæ, tum quia substantia principaliter diffinitur, accidens autem per posterius diffinitione, quæ est per additamentum, vt habetur in septimo Metaphysicorum, tum etiam, quia accidens non diffinitur, nisi quatenus significatur per modum substantiæ per aliquid nomen. Hæc autem, de quibus sunt demonstrationes, non sunt substantiæ, nec per modum substantiæ significatur, sed per modum accidentium, scilicet secundum inesse aliquid alicui. Vnde concludit non esse possibile, quod diffinitio

Lib. primo Lec. 2. text. cap. 1.

Lec. 4. & sequen.

Tex. com. 4.

tio fit omnis eius, cuius est demonstratio. Deinde cum dicit. g Inquit an econuerso demonstratio fit omnis eius, cuius est diffinitio. Et ostendit quod non, duplici ratione quarum prima supra tacta est. Vnius enim inquantum est vnum, videtur esse vna scientia, id est vnus modus cognoscendi. Vnde si id, quod est demonstrabile, vere scitur per hoc, quod habetur de demonstratio de eo, sequitur quoddam impossibile si per diffinitionem sciri possit, quia habens diffinitionem, scit aliquid demonstrabile absque hoc quod haberet demonstrationem, quod videtur inconueniens. Et hæc ratio fuit secundo posita inter præmissas. Secundam rationem ponit ibi.

g Quid autem, cuius est diffinitio, nunquid omnis est demonstratio, aut non? Vna quidem iam ratio, & de hac eadem est. Vnius enim inquantum vnum, vna est scientia. Quare si vere scire demonstrabile est scientiam habere, accidit quoddam impossibile. Diffinitionem enim habens sine demonstratione sciret.

h Amplius principia demonstrationum diffinitiones sunt: quarum non esse demonstrationum monstratum est prius, aut erunt principia demonstratiua, & principiorum principia, & hoc in infinitum abibit, aut primatum diffinitiones erunt indemonstrabiles.

i Sed vtrum si non omnis eiusdem, sed cuiusdam eiusdem sit diffinitio & demonstratio, aut impossibile sit? Non est demonstratio cuius est diffinitio. Diffinitio quidem ipsius quid est, & substantiæ est, sed demonstrationes videntur omnes supponere esse, & accipientes quodquidest, vt Mathematicæ quid vnitas, & quid impar, & aliz similiter.

k Amplius omnis demonstratio aliquid de aliquo demonstrat, vt quia est, aut non est: in diffinitione autem nil alterum de altero prædicatur, vt quod animal de bipede, neq; hoc de animali neque de plano figura. Neque enim planum est figura, neq; figura planum.

l Amplius alterum est quodquid est, & quia est demonstrare. Diffinitio quidem igitur quid est ostendit, sed demonstratio, quia si est hoc de hoc, aut non est. Alterius autem altera demonstratio est: nisi sit tanquam quædam pars totius. Hoc autem dico, quoniam ostensum est, quod isochelæ duobus rectis habet æquales tres: si omnis ostensus est triangulus, pars enim est, hoc autem totum. Hæc autem adinuicem non se habent sic, & quia est, & quid est: Non enim alterum est alterius pars. Manifestum itaque est, quod neque cuius est diffinitio, omnis sit demonstratio, neque cuius omnis sit diffinitio. Quare omnino eiusdem nullius contingit habere vtrumq;

F in hac diffinitione. Homo est animal bipes, neque prædicatur animal de bipede, neque bipes de animali. Et similiter in hac diffinitione, Circulus aut triangulus est figura plana: nec planum prædicatur de figura, neque econuerso. Si enim partes diffinitionis adiungerentur sibi inuicem, oporteret, quod prædicatio intelligeretur per modum conuenientem diffinitioni, scilicet in eo quodquidest, hoc autem non videmus. Nec enim genus prædicatur in eo quodquidest de differentia, neque econuerso. Non ergo eiusdem est diffinitio & demonstratio. Tertiam rationem ponit ibi.

At estne eius omnis demonstratio, cuius est diffinitio? At videtur non esse, vna namque & eadem de hoc etiam est ratio. Constat enim vnus ea ratione, qua vnum est, scientiam vnã esse. Quare si id scire, quod demonstrari potest, nil aliud est, quam demonstrationem eius habere, eveniet aliquid quod sciri nequit. Sciet enim is, qui diffinitionem habet sine demonstratione profecto.

Præterea demonstrationum principia sunt diffinitiones: quorum non esse demonstrationes antea demonstrauimus. Alioquin in infinitum esset processio. Etenim aut principia demonstrantur, & principiorum sunt semper principia, modusque nullus vnquam occurrit, aut in prima stetur necesse est, quæ quidem & diffinitiones sunt, & demonstrari non possunt.

At si non omnis eiusdem, cuiusdam ne saltem diffinitio ac demonstratio est, an neque hoc esse potest? Non enim eius est demonstratio, cuius est diffinitio. Etenim diffinitio est ipsius quid est, substantiamq; declarat; demonstrationes autem id ipsum subijcere, sumereq; videtur. Mathematica namque quid est vnitas, quid par, quid impar accipiunt, ceteraq; demonstrationes similiter.

Præterea omnis demonstratio aliquid demonstrari de aliquo, vt esse, non esse. At in diffinitione nihil de alio prædicatur: veluti neque animal de bipede, neque hoc de animali, nec item figura de plano. Non est enim planum figura, neque figura planum.

Præterea differt quid est, & esse, ostendere. At diffinitio quidem quid est, patefacit: demonstratio vero quæpiam inesse cuiuspiam, vel non inesse, demonstrat. Diuersorum autem diuersa est demonstratio, nisi quid totius sit pars. Quod quidem propterea dictum est, quod si demonstratum est triangulum omnem duobus rectis angulos tres æquales habere, demonstratum est etiam triangulum duorum æqualium laterum tres angulos æquales duobus rectis habere, iste namque partis, ille totius rationem habere videtur. At quid est, & esse non ita se habere videntur, quippe cum neutrum ad alterum partis habeat rationem. Patet igitur, nes eius omnis demonstrationem esse, cuius est diffinitio, nec eius omnis diffinitionem esse, cuius est demonstratio. Quibus efficitur, vt omnino cuius-

LECTIO III. Postquam Philosophus disputatiue inquisit, vtrum diffinitio significans quodquidest, possit demonstrari, hic procedit vterius ad inquirendum disputatiue, vtrum ipsum quodquidest; quod est diffinitionis significatum, possit demonstratiue probari.

Et primo ponit quod intendit. Secundo exequitur propositum, ibi, [Syllogismus quidem enim.] Mouet ergo primo questionem; vtrum possit esse syllogismus aut demonstratio eius, quodquidest, ita scilicet, quod concludatur hoc esse quodquidest huius, aut hoc non sit possibile, sicut supposuit ratio immediate præmissa. Fuit autem necessaria hæc dubitatio post præmissa, quia in diffinitione attenditur non solum vt illud, quod significatur, sit quodquidest, sed etiam vt tali modo tradatur, qui competat ad manifestandum quodquidest: ita scilicet, quod sit ex prioribus & notioribus, & alia huiusmodi habeat quæ in diffinitione sunt obseruanda. Signanter autem dicit, vtrum sit syllogismus aut demonstratio: nam rationum subsequenrium quædam concludunt quod eius quodquidest non sit demonstratio; quædam vero quod eius omnino non sit syllogismus. Deinde cum dicit.

LECTIO III. Ipsius autem quid est vtrum syllogismus sit, an demonstratio est, aut non, sicut ratio supponit.

b Syllogismus quidem enim aliquid de aliquo demonstrat per medium. Sed quid est proprium est, & in eo quodquidest prædicatur. Hoc autem necesse est conuerti. c Si enim A ipsi C est proprium, manifestum est quod & A ipsi B, & hoci ipsi C. Quare omnia sunt adinuicem.

d At vero, & si A in eo quodquidest in omni B & vniuersaliter B de omni C in eo quodquidest dicitur, necesse est, & A in eo quodquidest prædicari de C.

e Si vero aliquis non accepit sic reduplicans, non necesse est A in eo quodquidest de C prædicari: Si autem A quidem de B in eo quodquidest non quibuscunque B in eo quodquidest, ipsum autem quodquidest vtrumq; hoc habebit: erit itaq; & B de C in eo quodquidest.

f Si igitur quodquidest, & quod quid erat esse, vtraque ha-

LECTIO III. [Amplius scimus quomodo demonstrari.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod non potest demonstrari quodquidest per acceptionem conuertibilium terminum. Secundo quod non potest demonstrari per diuisionem: ibi, [At vero neq; per diuisionem.] Tertio quod non potest demonstrari accipiendo id quod requiritur ad quodquidest: ibi, [Sed vtrum sit demonstrare.] Circa primum tria facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum. Secundo inducit rationem: ibi, [Si enim ipsius C A proprium est.] Tertio manifestat inconueniens quod sequitur: ibi, [Oportet autem in duabus propositionibus.] Circa primum præsupponit duo, quorum primum pertinet ad ipsum syllogismum, quod omnino syllogismus probat aliquid de aliquo per aliud medium, vt ex superioribus patet. Aliud autem pertinet ad ipsum quodquidest, quod est per syllogismum probandum, ad quod requiruntur duæ conditiones, quarum vna est, quod quodquidest sit proprium. Quælibet enim res habet propriam essentiam suæ quidditatem. Et quia non omne quod est proprium alicui, pertinet ad essentiam eius, sicut risibile homini, ideo requiritur secunda conditio, quod prædicetur in quid. Et hæc duas conditiones necesse est sequi tertiam, scilicet vt quod-

LECTIO III. Manifestum igitur est quod neque diffinitio est demonstratio, neque idem erunt, neque alterum in altero. Et namque subiecta similiter se haberent. Hæc quidem igitur vsque ad hoc operata.

LECTIO III. Ipsius autem quid est vtrum syllogismus sit, an demonstratio est, aut non, sicut ratio supponit.

LECTIO III. Syllogismus quidem enim aliquid de aliquo demonstrat per medium. Sed quid est proprium est, & in eo quodquidest prædicatur. Hoc autem necesse est conuerti.

LECTIO III. Si enim A ipsi C est proprium, manifestum est quod & A ipsi B, & hoci ipsi C. Quare omnia sunt adinuicem.

LECTIO III. At vero, & si A in eo quodquidest in omni B & vniuersaliter B de omni C in eo quodquidest dicitur, necesse est, & A in eo quodquidest prædicari de C.

LECTIO III. Si vero aliquis non accepit sic reduplicans, non necesse est A in eo quodquidest de C prædicari: Si autem A quidem de B in eo quodquidest non quibuscunque B in eo quodquidest, ipsum autem quodquidest vtrumq; hoc habebit: erit itaq; & B de C in eo quodquidest.

LECTIO III. Si igitur quodquidest, & quod quid erat esse, vtraque ha-

A quid est sit conuertibile cum eo cuius est. Deinde cum dicit. g Ponit rationem ad propositum ostendendum. Et circa hoc tria facit. Primo dicit, qualem oporteat esse syllogismum; quædo concludit quodquidest, si hoc sit possibile. Secundo concludit inconueniens, quod ex hoc sequitur: ibi, [Si ergo quodquidest.] Tertio exemplificat in terminis: ibi, [Et omnino si est monstrare.] Circa primum tria facit. Primo enim ostendit; quid requiratur ad syllogismum concludentem quodquidest; ex eo quod est proprium. Secundo, quid requiratur ex eo quod prædicatur in quid: ibi, [At vero & si A.] Tertio ostendit, quod sine his, talis syllogismus esse non possit: ibi, [Si vero aliquis.] Dicit ergo primo, quod si A quod est probandum de C tanquam quodquidest est eius, est proprium ipsi C, quod requiritur ad quodquidest, vt dictum est: oportebit quod primum sc. A sit proprium medii quod est B. Nam si A excedit B quod vniuersaliter prædicatur de C; sequitur quod A multo magis excedat C. Et similiter manifestum est quod oportebit B esse proprium ipsius C. Nam si B excedat C, sequitur quod A quod vniuersaliter prædicatur de B, excedat C, & sic non erit proprium eius, vt supponebatur. Relinquitur ergo, quod si aliquis syllogismus sit qui concludit quodquidest, oportet esse talem habitudinem terminorum eius, vt omnes adinuicem conuertantur. Deinde cum dicit.

LECTIO III. Non possit Quare perspicuum est, negidem esse diffinitionem demonstrationemq; neg, alterum in altero esse. Namea, quæ subijciuntur similiter profecto se haberent. Sed de his habemus satis enim de hisce diximus dubitando.

LECTIO III. Nunc inuestigemus, oportet, vtrum ipsius quid est ratiocinatio sit, demonstratioque, an non sit, vt nunc sermo noster supponit.

LECTIO III. Patet enim ratiocinationem quidem aliquid per medium de aliquo semper ostendere, ipsum autem quid est proprium esse, & hoc ipso quid est prædicari. Hæc autem conuerti necesse est. Nam si A sit proprium ipsius C patet B quoque ipsius C, & A rursum ipsius B proprium esse. Quo sit vt omnia conuertantur, mutuaque prædicationem suscipiant.

LECTIO III. At vero si tam A competit ipsi B, vt quid est ipsius, quam B competit identidem ipsi C, necesse est tam A de C prædicetur vt quid est ipsi.

LECTIO III. Quod si non hoc pacto bis illud quispiam sumpserit, nulla sane necessitas omnino compeller, vt A de C vt quid est ipsius dicatur. Vt si A quidem vt quid est ipsius B competere dixisset, B vero non eodem modo de quolibet C prædicaueris. Quare non solum A de B dicatur oportet, vt quid est ipsius: sed B quoque de C modo eodem prædicetur necesse est.

LECTIO III. Hæc cum ita sint. Si in vtroque ratiocinationis intervallo ipsum quid est,

LECTIO III. Et dicit, quod oportet hoc modo syllogismum procedere, vt maior extremitas, quæ est A, prædicetur in eo quod quid de medio, quod B, & B similiter prædicetur in eo quod quid de minori extremitate, quæ est C: & sic concluditur quod A prædicetur de C in eo quodquidest. Deinde cum dicit.

LECTIO III. Ostendit, quod prædictus modus syllogizandi requiratur. Et dicit quod [si aliquis non ita accipiat terminos duplicans] id est, obseruans duas conditiones prædictas, vel potius accipiens quodquidest ex duabus partibus, non sequitur ex necessitate, quod A prædicetur de C in eo quodquidest. Sed & si ex vna tantum parte prædictæ conditiones obseruetur, non sufficit ad propositum. Et si enim detur quod A prædicetur de B, in eo quodquidest, non propter hoc sequitur quod prædicetur in eo quod quid de quibuscunque; prædicatur B, & qualiter eumq;. Et sic sequitur, quod ex vtraque parte oportet accipere quodquidest: ita sc. quod non solum A sit quodquidest est ipsius B, sed etiam ipsum B sit quod est ipsius C conuertibiliter, & in eo quod quid prædicatur. Deinde cum dicit.

LECTIO III. Ducit ad inconueniens, quia sicut ostensum est ex vtraque parte, inuenitur non solum prædicari aliquid in eo quod quid, sicut genus prædicatur de specie, sed etiam quod ex vtraque

Lec. præsen.

Lec. 6. text. 34-35.

Lec. præsen.

LECTIO

Post. Diui Tho. H parte

parte sit quod quid erat esse, quod significat diffinitio, sequitur quod quiderate esse prius fuisse in medio termino, id est quod medius terminus sit quod quiderate esse minoris extremitatis; & ita supponitur quod oportebat probare, scilicet quidditatem ipsius C. Deinde cum dicitur.

Manifestat qd dixerat in terminis, [puta si volumus monstrare quid est homo, sit C] id est minor extremitas [homo, A vero] id est maior extremitas sit quod quid est hominis, puta [animal bipes, vel aliquid aliud huiusmodi.] Si ergo hoc oporteat per syllogismum probari, necesse est qd diffiniatur aliquod medium, scilicet B, de quo omni, A predicatur, & ad hoc medium pertinebit quada alia media diffinitio, quae scilicet erat diffinitio minoris extremitatis. Unde sequetur, qd hoc etiam medium sit quod quid est hominis. Et ita qui sic syllogizat, accipit supponendo id, qd oportebit ostendere, scilicet B sit quod quiderate esse hominis. Deinde cum dicitur.

Manifestat quomodo hoc inconueniens sequitur ex praemissis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit modum quomodo hoc conuenienter manifestetur. Et dicitur, qd id, quod dictum est, oportet considerare in duabus propositionibus quae sint primae, & habeant terminos immediate sibi inherentes. Possibile enim esset per vtriusque propositiones hoc ostendere, ex quibus plures syllogismi constarent, vel etiam esse possibile duas solas propositiones accipiendo, accipere eas medias. Sed quia oportet semper deducere ad duas primas immediatas, ideo vt breuior & expeditior sit consideratio, assumamus a principio tales propositiones, & sic maxime poterit manifestari propositum. Secundo ibi.

Proponit quod intendit, & dicit concludens ex praemissis, quod illi qui volunt demonstrare per terminos conuertibiles quod quid est alicuius rei, puta [quid est anima, vel quid est homo, vel quodcunq; aliud huiusmodi] necesse est quod inciderit in hoc qd petant principium. Et inducit exemplum de diffinitione animae secundum Platonem. Quia enim anima viuunt, & est corpori causa viuendi, sequitur qd differat a corpore per hoc quod corpus viuunt propter aliam causam: anima vero viuunt per seipsam. Ponebat autem Plato quod numerus est substantia omnium rerum, eo qd non distinguebatur inter vnum quod conuertitur cum ente qd significat substantiam eius, de quo dicitur, & vnum quod est principium nu-

meri, & ita sequeretur quod anima substantialiter sit numerus. Sic & quaelibet alia res multa in se continens. Item pohebat Plato qd viuere sit quoddam moueri. Duobus enim distinguitur viuum a non viuente, id est sensu & motu, vt dicitur in 1. de Anima, & ipsum sentire siue cognoscere dicebat esse quoddam moueri. Sic ergo dicebat animam esse numerum seipsum mouentem, dicebat etiam animam esse id, quod est sibi causa viuendi. Si quis ergo velit probare quid est anima: quia scilicet est id, quod est sibi causa viuendi, & assumat pro medio, quod anima est numerus seipsum mouens, necesse est hoc petere, scilicet qd anima sit numerus seipsum mouens: ita scilicet hoc sit idem ipsi animae, tanquam quod quid est eius. Alioquin non sequeretur quod si aliquid est quod quid est ipse numerus mouentis seipsum, qd sit quod quid est ipsius animae. Tertio ibi.

Probatur propositum, qd quod talis probatio contineat petitionem principii: & dicit quod non sequitur quod maior extremitas quae est A, sit quod quid est minoris extremitatis quod est C, ex hoc quod A sequitur ad B, & B sequitur ad C, sed sequitur simpliciter ex A solum in se. Et si ulterius detur quod ipsum A sit quod quid est alicuius, & predicetur vniuersaliter de D, non adhuc sequitur quod A sit quod quid est ipse C id est, quod quid est animalis predicari de hoc quod est homini esse, id est de eo quod est quod quid est hominis. Sicut enim verum est quod animal vniuersaliter predicatur de homine, ita verum est quod diffinitio animalis vniuersaliter predicatur de diffinitione hominis, non tamen vt sint omnino vnum & idem. Sic ergo pater, quod si aliquis non sic accipiat terminos, vt primum sit omnino vnum & idem medio, & medium vltimo, non poterit syllogizari quod A quod est primum, sit quod quid est ipse C, quod est vltimum ex essentia eius. Si vero accipiantur termini modo praedicto, sequitur quod priusquam concludatur, accipiantur in praemissis quod quid est ipse C, scilicet ipsam B, ex quo sequitur, quod non sit demonstratio, sed petitio vel acceptio principii.

Non enim si A quidem ipsum B, B vero C ipsum sequatur, A diffinitio erit ipsius C. Sed de ipso tantum vere dicitur, vt patet. Neg. si rursus A ratione substantia competit & de omni B predicatur A continuo diffinitio erit ipsius C. Quanquam enim animalis esse, de hominis esse dicitur; omne enim animal rationis particeps, substantia vere est animalis particeps, quae est principium sentiendi, quemadmodum & omnis homo est animal, non tamen hoc dicitur pacto, vt vnu sit. Si igitur quispiam non hoc pacto terminos sumpserit, nunquam A sine quod dicitur ipse C substantia esse concluderit. Si autem hoc acceperit modo, tamen ante praedicto B ipsius C diffinitionem sumpserit esse, quare non demonstrabit. Sumit n. id quod initio querebatur.

Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio; quod initio quarunt demonstrare, nuntur. Vt si quis conuertuerit id animam esse, quod est. sibi viuendi causa, atq; hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet a Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima, numerusq; seipsum mouens.

Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio; quod initio quarunt demonstrare, nuntur. Vt si quis conuertuerit id animam esse, quod est. sibi viuendi causa, atq; hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet a Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima, numerusq; seipsum mouens.

LECTIO IV.

At vero neque per diuisionis viam est syllogizari sicut in Resolutione

At vero neque per diuisionis viam est syllogizari sicut in Resolutione

quidditasq; sumatur; quidditas nimirum ante ea qd concludatur, in ipso medio rationationis termino collocabitur. Atq; omnino si fieri potest, vt ostendatur quid nam sit homo, sit C quid est homo, A vero quid est ipse, siue sit animal bipes, siue aliquid aliud. Strigitur huiusce rationatio sit, necesse est A de quolibet B predicetur. Hoc autem erit alia media inter A & C ratio; quae quidem etiam quid est ipsius hominis erit. Sumitur igitur id profecto quod demonstrare oportet. B namq; diffinitio ipsius hominis est.

Id autem ipsum in duabus propositionibus, & primis mediis, vacantibus terminis, consideretur oportet. Maxime autem id, quod dictum est, elucet. Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio; quod initio quarunt demonstrare, nuntur. Vt si quis conuertuerit id animam esse, quod est. sibi viuendi causa, atq; hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet a Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima, numerusq; seipsum mouens.

Id autem ipsum in duabus propositionibus, & primis mediis, vacantibus terminis, consideretur oportet. Maxime autem id, quod dictum est, elucet. Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio; quod initio quarunt demonstrare, nuntur. Vt si quis conuertuerit id animam esse, quod est. sibi viuendi causa, atq; hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet a Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima, numerusq; seipsum mouens.

Id autem ipsum in duabus propositionibus, & primis mediis, vacantibus terminis, consideretur oportet. Maxime autem id, quod dictum est, elucet. Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio; quod initio quarunt demonstrare, nuntur. Vt si quis conuertuerit id animam esse, quod est. sibi viuendi causa, atq; hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet a Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima, numerusq; seipsum mouens.

Non enim si A quidem ipsum B, B vero C ipsum sequatur, A diffinitio erit ipsius C. Sed de ipso tantum vere dicitur, vt patet. Neg. si rursus A ratione substantia competit & de omni B predicatur A continuo diffinitio erit ipsius C. Quanquam enim animalis esse, de hominis esse dicitur; omne enim animal rationis particeps, substantia vere est animalis particeps, quae est principium sentiendi, quemadmodum & omnis homo est animal, non tamen hoc dicitur pacto, vt vnu sit. Si igitur quispiam non hoc pacto terminos sumpserit, nunquam A sine quod dicitur ipse C substantia esse concluderit. Si autem hoc acceperit modo, tamen ante praedicto B ipsius C diffinitionem sumpserit esse, quare non demonstrabit. Sumit n. id quod initio querebatur.

LECTIO IV.

Atqui neq; per diuisionis viam sit ratio, vt in priorum resolutiuorum diximus libro.

Atqui neq; per diuisionis viam sit ratio, vt in priorum resolutiuorum diximus libro.

LECTIO IV.

Postquam Philosophus ostendit qd non potest demonstrari quod quid est per terminos conuertibiles, hic ostendit quod non potest demonstrari per viam diuisionis. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit propositum. Secundo excludit

Cap. 18.

quandam solutionem: ibi, [Contingit autem soluere.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum per rationem communem omnibus quae syllogizari possunt. Secundo ostendit propositum quantum ad ea, quae sunt propria ei quod quid est: ibi, [Quid enim prohibet, &c.] Dicit ergo primo, qd sicut non potest demonstrari quod quid est per terminos conuertibiles, ita etiam non potest demonstrari per viam diuisionis, per quam etiam nihil syllogistice probatur: sicut dictum est in Resolutione circa figuras, id est in primo Priorum analyti. Sicut enim in Posterioribus analyticis docetur resolutio vtique ad principia prima etiam in Prioribus analyticis sit resolutio ad prima quae simpliciter pertinentia ad dispositionem syllogismi in modo & figura. Quod autem per viam diuisionis non possit aliquid syllogizari, probatur per hoc, qd via diuisionis non ex necessitate sequitur conclusio existentibus praemissis, & requiritur ad rationem syllogismi. Sed ita se habet via diuisionis sicut & via inductionis. Ille enim qui inducit per singularia ad vniuersale, nec demonstrat, neq; syllogizat ex necessitate. Cum enim aliquid syllogistice probatur, non est necessarium ulterius quod vel interroget de conclusione, nec quod respondens ei det conclusionem: sed necesse est, qd conclusio sit vera praemissis existentibus. Hoc autem non accidit in via diuisionis, sicut manifestat per exempla. Proceditur enim via diuisionis, cum accepto aliquo communi, quod per multa diuiditur remoto vno concluditur alterum. Puta si entium aliud est animal, & aliud est inanimatum, habito qd homo non sit inanimatum, concluditur quod sit animal: sed ista conclusio non sequitur, nisi respondens det qd homo vel sit animal vel inanimatum. Et est attendendum, quod satis conuenienter comparatur diuisionem inductioni. Vtrobique enim oportet supponere, quod accepta sint omnia, quae continentur sub aliquo communi: alioquin nec inducens poterit ex singularibus acceptis concludere vniuersale, nec diuidentis ex resolutione quarundam partium poterit concludere aliam. Patet ergo quod inducens facta inductione quod Sorres currat, & Plato, & Cicero, non potest ex necessitate concludere, quod omnis homo currat, nisi detur sibi a respondente quod nihil aliud contineatur sub homine, quam ista quae inducta sunt. Similiter etiam nec diuidens, si probauerit quod hoc coloratum non sit albur; nec pallidum non potest ex necessitate concludere quod sit nigrum, nisi detur sibi a respondente, quod nihil aliud contineatur sub colorato nisi ea, quae assumpta sunt in diuisione. Et quia inuestigantibus quid est homo, oportet accipere non solum genus quod est animal, sed differentiam vltimam in suo exemplo procedit, quod si omnne animal, aut gressibile est, aut aquaticum, & accipiat quod homo qui non est animal quod est aquaticum sit totum hoc quod est animal gressibile, non ex necessitate sequitur ex di-

quandam solutionem: ibi, [Contingit autem soluere.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum per rationem communem omnibus quae syllogizari possunt. Secundo ostendit propositum quantum ad ea, quae sunt propria ei quod quid est: ibi, [Quid enim prohibet, &c.] Dicit ergo primo, qd sicut non potest demonstrari quod quid est per terminos conuertibiles, ita etiam non potest demonstrari per viam diuisionis, per quam etiam nihil syllogistice probatur: sicut dictum est in Resolutione circa figuras, id est in primo Priorum analyti. Sicut enim in Posterioribus analyticis docetur resolutio vtique ad principia prima etiam in Prioribus analyticis sit resolutio ad prima quae simpliciter pertinentia ad dispositionem syllogismi in modo & figura. Quod autem per viam diuisionis non possit aliquid syllogizari, probatur per hoc, qd via diuisionis non ex necessitate sequitur conclusio existentibus praemissis, & requiritur ad rationem syllogismi. Sed ita se habet via diuisionis sicut & via inductionis. Ille enim qui inducit per singularia ad vniuersale, nec demonstrat, neq; syllogizat ex necessitate. Cum enim aliquid syllogistice probatur, non est necessarium ulterius quod vel interroget de conclusione, nec quod respondens ei det conclusionem: sed necesse est, qd conclusio sit vera praemissis existentibus. Hoc autem non accidit in via diuisionis, sicut manifestat per exempla. Proceditur enim via diuisionis, cum accepto aliquo communi, quod per multa diuiditur remoto vno concluditur alterum. Puta si entium aliud est animal, & aliud est inanimatum, habito qd homo non sit inanimatum, concluditur quod sit animal: sed ista conclusio non sequitur, nisi respondens det qd homo vel sit animal vel inanimatum. Et est attendendum, quod satis conuenienter comparatur diuisionem inductioni. Vtrobique enim oportet supponere, quod accepta sint omnia, quae continentur sub aliquo communi: alioquin nec inducens poterit ex singularibus acceptis concludere vniuersale, nec diuidentis ex resolutione quarundam partium poterit concludere aliam. Patet ergo quod inducens facta inductione quod Sorres currat, & Plato, & Cicero, non potest ex necessitate concludere, quod omnis homo currat, nisi detur sibi a respondente quod nihil aliud contineatur sub homine, quam ista quae inducta sunt. Similiter etiam nec diuidens, si probauerit quod hoc coloratum non sit albur; nec pallidum non potest ex necessitate concludere quod sit nigrum, nisi detur sibi a respondente, quod nihil aliud contineatur sub colorato nisi ea, quae assumpta sunt in diuisione. Et quia inuestigantibus quid est homo, oportet accipere non solum genus quod est animal, sed differentiam vltimam in suo exemplo procedit, quod si omnne animal, aut gressibile est, aut aquaticum, & accipiat quod homo qui non est animal quod est aquaticum sit totum hoc quod est animal gressibile, non ex necessitate sequitur ex di-

quod quid est animal gressibile, non ex necessitate sequitur ex di-

quod quid est animal gressibile, non ex necessitate sequitur ex di-

ais, sed oportet quod hoc etiam supponat datum, sibi a respondente, scilicet quod animal sufficienter diuidatur per gressibile & aquaticum. Et quia quandoque per plures diuisiones proceditur ad accipiendum quod quid est alicuius rei: ideo praemissis duabus diuisionibus in suo exemplo, subdit qd nihil differat qd sic procedatur in multis, aut in paucis. Eadem enim est ratio in omnibus. Et sic ulterius concludit quod procedentes per viam diuisionis, etiam circa ea quae contingit syllogizari, non vtuntur probatione syllogistica. Deinde cum dicitur.

Nunquam enim in diuisione sit, vt cum haec sint, necessario illa sequantur, sed sit perinde atq; cum quispiam inducit, non enim demonstrat. Nam non interrogare conclusionem oportet; nec quia data est, ideo ipsam esse oportet: sed necesse est ipsam esse cum illa sint, & si hisce, qui respondet, non dicit, nec assentitur. Et enim si quispiam hoc interrogat pacto, homo animal ne, inanimatum est? deinde accipit animal, nullam prorsus rationationem facit vt patet. Rursus si omne animal gressibile esse, aut aquaticum dixerit, deinde gressibile ceperit, nullam rationationem fecit profecto, nec hominem hoc esse totum animal inquam gressibile, necessario ex dictis emergit; sed hoc quoq; perinde vt illa sumit. Atq; nihil omnino refert siue in multis, siue in paucis hoc pacto fiat; est n. idem. Fit igitur vt hisce, qui hoc procedunt modo, inutilis sit hic vsus, & ad ea, quorum fieri rationatio potest.

Quid vero prohibet, vt illud totum vere quidem dicatur de homine, non tamen quid est, neq; quidditatem declaret? Quid insuper obstat, vt aut addatur substantia quippiam, aut auferratur, aut praetermittatur?

Atq; haec quidem eueniunt, sed summa (quispiam dixerit) vniuersa, quae hoc ipso quid est predicantur. Et adhibita diligentia post primi diuisionem alteriusve postulationem, ipsius rursus postulare distributionem deinceps faciat. Atq; adeo, vt nihil praetermittatur, quod quidem est necessarium; si omne cadit in diuisione, & nihil deest. Id vero est necessarium. Indiuiduum enim iam esse oportet.

Subtrahuntur differentiae vltimae quibus ea quae sunt communia, contrahuntur. Unde per diuisionem non probatur sufficienter quod quid est. Et hoc est quod concludit, quod in via diuisionis praetermittuntur praedictae condiciones, vt scilicet id quod concluditur, predicetur in eo quod quid est, & quod nec excedat, nec excedatur. Deinde cum dicitur.

Excludit quandam solutionem. Et primo proponit eam. Secundo concludit ipsam: ibi, [Sed syllogismus tamen.] & cetera. Dicit ergo primo, quod contingit soluere ea, quae obiecta sunt ex eo, quod aliquis dicat, quod diuidendo accipiat omnia quae predicantur in eo quod quid, & ita per consequentiam ad diuisionem faciat id, quod primo intendit, vt scilicet constituat diffinitionem significantem quod quid est, & nihil relinquat eorum, quae requiruntur ad diffiniendum. Et si haec duo faciat, scilicet quod omnia quae accipit per diuisionem praedicentur in eo quod quid, & omnia huiusmodi cadant in diuisione, ita quod nihil desit: necessarium est, vt id quod est inuentum, sit quod quid est.

Et huiusmodi necessitatis ratio est, quia acceptis omnibus quae predicantur in eo quod quid, nullo derelicto, id id quod inuentum est, oportet esse quoddam indiuiduum, scilicet indiuiduam rationem talis rei: ita scilicet. quod non indigeat vltiori diuisione ad hoc quod approprietur huic rei. Deinde cum dicitur.

Excludit prædictam solutionem: & dicit quod quamuis necesse sit prædictis existentibus aliquid indiuiduum fieri, sicut expositum est, tamen prædicta via non est syllogistica, quamuis cognoscere faciat quodquidest per alium modum, & hoc non est inconueniens, scilicet. quod aliquid alio modo manifestetur quæ per syllogismum. Ille enim qui vitur inductione non probat syllogistica, sed tamē aliquid manifestat. Quod autem ille qui diuisionem ad diffinitionem peruenit non faciat syllogismum, ostendit per quoddam simile. Si enim indicetur conclusio ex maiori propositione subiecta media, & concludens dicat, quod necesse est sequi ex præmissis: poterit interrogare respondēs, propter quid sit necessarium, quod non accidit in syllogistica probatione. Vnde talis modus argumentandi non est syllogisticus. Ita etiam in terminis diuisiuis non fit syllogismus, quia semper restat interrogatio propter quid. Puta si aliquis volēs notificare quid est homo, accipiat per viam diuisionis quod homo est animal mortale bipes, vel habens pedes sine pennis, ad quolibet oppositionem prædictorum poterit conuenienter queri, propter quid sit necesse. Ille enim qui ad manifestandum quodquidest conatur, non solum dicit, sed etiā probabit per diuisionem, secundū quod ipse opinatur quod omne quod est, sit mortale, aut immortale. Et quamuis deur quod per hanc diuisionem possit demonstrare propositum: tamen non est necesse quod ratio sic conclusa sit diffinitio, quia forte ea, ex quibus constat ratio talis, non prædicantur in eo quodquidest, vel excedunt substantiam diffiniti. Sed & si contingat quod talis ratio sit diffinitio, non tamen per syllogismum probatur quod diffinitio sit, vt ex supra dictis patet.

LECTIO V.

Postquam Philosophus ostēdit, quod non potest demonstrari quodquidest, nec per conuertibiles terminos, nec per viam diuisionis, hic ostendit vterius quod non potest quodquidest demonstrari, accipiendū id quod requiritur ad quodquidest. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo concludit ex om̄ibus prædictis, quod nullo

modo quodquidest demonstrari possit: ibi, [Qualiter igitur diffiniens, &c.] Circa primum duo facit. Primo inducit rationes proprias ad propositum. Secundo inducit quandam rationem communem ad id, quod nunc dicitur, & ad id quod supra dictum est: ibi, [Ad utroque autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod non potest demonstrari quodquidest per hoc quod accipiat id, quod pertinet ad rationem eius quodquidest. Secundo ostendit, quod non potest demonstrari quodquidest huiusmodi rei, ex hoc quod accipitur quodquidest alterius rei: ibi, [Ex suppositione autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionem. Secundo argumentatur ad propositum: ibi, [Anterum accipit, &c.] Quaritur ergo primo: vtrum contingat demonstrare quid sit aliquid secundum suā substantiam, ex tali suppositione, per quā accipiat quod quid erat esse alicuius rei, ex illis conditionibus quæ sunt propriæ ei quodquidest. Puta, si aliquis probet, quod animal gressibile bipes sit quodquidest hominis, accipiens pro medio quod hæc ratio conuertatur eū homine, & constat ex genere & differentia. Hæc autem sola requiruntur ad quodquidest: & totum hoc quod dictū est, est proprium ei quodquidest, quia est esse illi, scilicet ei quodquidest. Quasi dicat, quod hoc quod est esse rationem conuertibilem ex genere & differentia, est omnino idē ei quodquidest. Deinde cum dicit.

LECTIO V.

Sed ne fieri potest, vt ipsum quid est accommodatum substantiæ demonstratur, ex suppositione tamen hoc pacto, vt accipiat id quidem proprium quod ex hisce constat, quæ hoc ipso quid est prædicatur: diffinitionem esse, hæc autem sola dicto prædicari modo, totumque quod ex hisce constat proprium esse. Id est enim illius nimirum ratio.

An & hic rursus sumitur diffinitio? Necesse est enim per medium ipsum ostendere.

Præterea quemadmodū nec in ratiocinatione sumitur quid est ratiocinari, semper enim tota vel pars est propositio, ex quibus ratiocinatio constat, sic neq; diffinitionem oportet in ratiocinatione inesse, sed seorsum a propositionibus esse. Atq; vt si quis ambigat, si ratiocinatio sit confecta necne, obuiandum est asserendo ratio-

piunt id quod queritur, ita est in proposito. Accipitur enim & in modo probationis quod quid erat esse, puta, dum accipitur quod omnis ratio conuertibilis constans ex genere & differentiis, significat quodquidest, & ita inconueniens est probatio. Necesse est enim id, ad quod demonstratio inducitur, non supponere quasi medium, sed potius per aliud medium demonstrare. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ sumitur ex similitudine syllogismi. Cum enim aliquis syllogizat, non oportet quod accipiat diffinitionem syllo-

sylogismi ad syllogizandum, quia ea ex quibus procedit syllogismus, hoc modo se habent, quod semper quodlibet eorum est aut tota propositio, id est vniuersalis, seu maior, aut est pars, id est particularis, seu minor, quæ sumitur sub maiori. Et ita diffinitio syllogismi non est aliquid eorum, ex quibus procedit syllogismus. Et similiter, si aliquis velit syllogizare quod quid erat esse alicuius rei, non oportet quod accipiat quid sit quod quid erat esse, sed oportet hoc seorsum haberi in mente, præter ea, quæ ponuntur in diffinitione vel syllogismo. Huiusmodi enim rationes syllogismi, & diffinitiones se habent in diffiniendo, & syllogizando, sicut regulæ artis, ad quas debet aspiciere Artifex in operando. Artifex enim qui facit cultellum, non facit operando regulam, secundum quam operatur, sed secundum regulam quam habet in mente, examinat an cultellus bene sit factus. Et ita etiam ille qui syllogizat, non accipit rationem syllogismi in syllogizando, sed examinat syllogismum factum, an sit bonus. Vnde si aliquis dubitet de syllogismo facto an sit syllogizatum vel non, poterit syllogizans obuiare, ostendendo quod syllogismus sit tale aliquid. Similiter etiā ei qui intendit syllogizare, quod quid erat esse, conuenit vt habeat seorsum in mente rationem eius quod quid erat esse: vt si aliquis dicat, quod nō est syllogizatum quod quid erat esse, ipse dicat quod idem, quia tale aliquid ponitur quod quid erat esse. Sic ergo patet, quod syllogizans, quod quid erat esse, non debet sumere quid est syllogismus, neq; quid est quod quid erat esse. Deinde cum dicit.

Tex. com. 6

Et si ex suppositione alia demonstrat, vt si malo inest diuisibile esse, in contrario autem contrarium esse, in quibus est contrarium, bonum autem contrario malo, & indiuisibile diuisibile, est itaque bonum esse indiuisibile.

Etenim hoc accipiens, quod quid erat esse, demonstrat.

Acciperet autem ad demonstrationem quod quid erat esse alterum tantum sit. Et in demonstrationibus est, quoniam est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem ipsa ratio. Et conuertitur.

Ad utroque autem & secundum diuisionem demonstrantem, & ad sic syllogismum, est eadem oppositio propter quod est homo animal, & bipes gressibile, sed non animal, & bipes. Ex acceptis enim neque vna necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed vti que idem crit homo, & grammaticus, & musicus.

Qualiter igitur diffiniens demonstrabit substantiā, aut quod quid est? Neque enim sicut demonstrans ex certis esse manifestum faciet quod necesse est,

neq; quid est quod quid erat esse. Deinde cum dicit.

Ostendit quod non potest demonstrari quodquidest vniuersi rei ex quodquidest alterius rei. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Etenim hic accipiens, &c.] Dicit ergo primo, quod etiam nō probatur quodquidest, si aliquis velit hoc probare ex suppositione quodquidest alterius rei. Puta, si aliquis sic procedat accipiens, quod idem sit esse diuisibile, & malo, id est quod diuisio sit quod quid est mali, & vterius argumentetur sic. In omnibus quæ habent contrarium, contrarium est contrarium quodquidest: sed bono est contrarium malum, & indiuisibile est contrarium diuisibile, sequitur ergo quod indiuisibile sit quodquidest ipsius boni. Et sumuntur ista exempla secundum Platonem, qui posuit quod eadē est ratio vniuersi & boni. Videmus enim quod vnum quodque appetit vnitatem sicut proprium bonum, vnum autem est idem quod indiuisibile, & sic per oppositum sequitur quod malū sit idem, quod diuisibile. Vnum enim refugit diuisionem sui, quia per hoc tendit ad diminutum & imperfectum. Deinde cum dicit.

Probat propositum, scilicet quod non potest demonstrari quodquidest. Et hoc duabus rationibus, quarum prima est, quia etiam in hoc modo probationis demonstrat aliquis, accipiendo quod quid erat esse, & ita accipit quod oportet probare. Deinde cum dicit.

Et dicit quod non solum est inconueniens quod accipiat quod quid erat esse ad demonstrandum: sed & alterum inconueniens sit, quod accipitur quod quid erat ad demonstrandum quod quid erat esse, quia etiam in demonstrationibus, in quibus probatur hoc de hoc, puta, passio de lubiecto, accipitur pro medio, quod quid erat esse: non tamen quod quid erat esse quod accipitur, est ipsum videlicet, quod debet concludi, vel aliquod quod habeat eandē rationem & conuertatur. Eandē autem rationem habet quod bonum sit indiuisibile, & malum diuisibile, & hæc duo conuertuntur, quia post vno ponitur alterū, & conuertitur. Deinde cum dicit.

Inducit rationem communem contrarium, qui demonstrat ex suppositione, & diuisione, & dicit quod eadem oppositio habet locum contra utroque, scilicet contra eum, qui vult demonstrare quodquidest, est per diuisionem, & contra eū qui vitur suppositione quodquidest in syllogismo. Manifestum est enim, quod diffinitio significat vnum aliquid, vnde ea, quæ ponuntur in diffinitione, ad significandum vnitatem, debent poni absque copula, vt dicatur quod homo est animal gressibile bipes, non autē debet dici quod

homo sit animal, & bipes. Vnde si aliquis vult probare quodquidest, oportet quod probet quæ assumuntur fieri vnum. Sed non est necessarium secundum prædictas vias diuisionis & suppositionis, quod ex his, quæ accipiuntur ad diffiniendum fiat vnum prædicatum: sed poterit esse quod sint multa, puta, si dicatur quod est grammaticus, & musicus. Videtur ergo, quod secundum vias prædictas, non probetur quodquidest. Deinde cum dicit.

Concludit ex præmissis, quod nullo modo potest probari quodquidest, & dicit. Si igitur neque per terminos conuertibiles, neque per diuisionem, neque per suppositionem demonstratur quodquidest, quomodo igitur diffiniens poterit demonstrare substantiam rei, vel quodquidest? Iam enim ex præmissis patet, quod non probat, sicut manifestum facies ex his, quæ sunt per se nota quod necesse sit alterum aliquid sequi per ea, quæ dicta sunt, quod requiritur ad demonstrationem. Relinquitur autem præter tres modos quartus modus, qui est per inductionem. Sed nec cōtingit probare quodquidest per singularia manifesta, scilicet quod aliquid prædicetur de omnibus, & non sit aliquid eorum, quod aliter se habet.

Sumit autem diffinitionem ad ostendam diffinitionem. At sit aliquid aliud. Et in demonstrationibus enim aliquid de alio dici sumitur. Non tamen ipsum, neque id, cuius est eadem ratio, atque conuertitur.

Ad utroque autem, quorum alter diuisione, alter tali ratiocinatione ostendit, eadem est dubitatio, cur homo simul animal bipes gressibile, sed non animal seorsum, & bipes erit seorsum. Nulla nanque necessitas cogit, vt ex iis, quæ sumuntur, vnum efficiatur, quod prædicatur, sed erit forsitan perinde, atque idem homo, & musicus est, & grammaticus.

Hæc cum ita sint, quoniam pacto is, qui diffinit substantiam, & ipsum quid est, ostendit rei differendæ? Neque enim vt is, qui demonstrat, ex hisce, quæ conceduntur, norum

homo sit animal, & bipes. Vnde si aliquis vult probare quodquidest, oportet quod probet quæ assumuntur fieri vnum. Sed non est necessarium secundum prædictas vias diuisionis & suppositionis, quod ex his, quæ accipiuntur ad diffiniendum fiat vnum prædicatum: sed poterit esse quod sint multa, puta, si dicatur quod est grammaticus, & musicus. Videtur ergo, quod secundum vias prædictas, non probetur quodquidest. Deinde cum dicit.

Concludit ex præmissis, quod nullo modo potest probari quodquidest, & dicit. Si igitur neque per terminos conuertibiles, neque per diuisionem, neque per suppositionem demonstratur quodquidest, quomodo igitur diffiniens poterit demonstrare substantiam rei, vel quodquidest? Iam enim ex præmissis patet, quod non probat, sicut manifestum facies ex his, quæ sunt per se nota quod necesse sit alterum aliquid sequi per ea, quæ dicta sunt, quod requiritur ad demonstrationem. Relinquitur autem præter tres modos quartus modus, qui est per inductionem. Sed nec cōtingit probare quodquidest per singularia manifesta, scilicet quod aliquid prædicetur de omnibus, & non sit aliquid eorum, quod aliter se habet.

beat, quia sic inducendo, non demonstrabit quodquid est, sed demonstrabit aliquid esse, vel non esse, puta, quod omnis homo est animal, vel nullus homo est lapis.

Tex.com.9. Lec.8. t. ex. po. 2.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus ostendit, quod contingit demonstrare quodquid est, inducendo per singulos modos, quibus aliquid demonstrari potest, hic ostendit propositum per rationes communes.

Tex.com.7.

cum sint illa, alterum esse aliquod: demonstratio enim hæc est, neque demonstrabit sicut inducens per singulalia, cum manifesta sint, quoniam omne sic, cui nihil aliter est.

LECTIO VI.

Amplius autem quomodo monstrabit quodquid est? Necessè est enim quodquid est homo, aut aliquod quomodolibet scire quia est.

At vero si demonstrabit quid est, & quia est. Et qualiter eadem ratione monstrabit. Diffinitio enim quoque vnum aliquid manifestat, & demonstratio. Id autem quodquid est homo & esse hominem aliud est.

Postea & per demonstrationem dico necessarium esse omne demonstrare quia est, nisi substantia sit: esse autem nulla substantia est. Non enim est genus quod est. Demonstratio utique erit quod est, quod vere & nunc faciunt scientia.

Manifestum autem est secundum nunc modos terminorum, quod non demonstrant diffiniens.

Et ita patet, quod per vnum & eandem demonstrationem non possunt diuersa demonstrari, sed aliud est quodquid est homo, & esse hominem. In solo enim primo essendi principio, quod est essentialiter ens, ipsum esse, & quidditas eius est vnum & idem, in omnibus autem aliis, quæ sunt entia per participationem, oportet quod sit, aliud esse, & quidditas entis.

G

LECTIO VI.

Præterea, quoniam pacto ipsum quid est ostendit? Necessè est enim cum, qui scit quid est homo aut aliud quoduis, & esse etiam scire id enim quod non est in ratione, nemo scit vquam quid est, sed quidnam oratio vel nomen significat, ut cum dico hippocentaurus bene percipimus, fieri vero nequit, ut sciamus quid hippocentaurus est.

H

At vero si quid est ostenderit, & esse quoque ostenderit. Et quoniam moderatoratione eadem ostendet. Nam vnum quiddam diffinitio ipsa declarat, & demonstratio etiam vnum. Quid autem est homo, & hominem esse, diuersa sane non eadem sunt.

Deinde etiam dicimus omne quoduis, nisi sit substantia, necessario per demonstrationem esse ostendi. Esse vero rei nullius est, ut patet, substantia. Id enim quod est, non est genus. Demonstratio igitur id est quo quippiam ostenditur esse, quod quidem etiam nunc ipsa scientia faciunt. Geometra namque, quid significat quidem triangulus sumpsit, esse autem ipsum demonstrat. Quomodo igitur ostendet ipse diffiniens, quid est triangulus? Sciens ergo quispiam diffinitione quippiam quid est, si sit illud, nesciet. At nunquam fieri potest.

Patet autem per ipsos etiam diffinitionum, quæ nunc assignantur, modos, eos, qui diffiniunt, non ostendere esse.

Kuere. Si igitur aliquis demonstraret solum quid est triangulus, præter morem demonstrationum, quibus vtuntur scientia, non demonstraret hoc totum quod est triangulum esse: sed demonstraret solum hoc, quod dico triangulum. Sicut enim propter hoc, quod esse non est substantia rei, ille qui demonstrat esse, hoc solum demonstrat, ita si aliquis demonstraret quid est, hoc solum demonstraret. Sequeretur igitur quod aliquis sciens per diffinitionem quid est, nesciret an est, quod est impossibile, ut ex prædictis patet. Tertiam rationem ponit ibi.

Tex. c. 10. Lec. 8. t. ex. expo. 10.

terminorum, id est diffinitionum, quæ nunc sunt in vsu, quod illi qui diffiniunt, non manifestant quia est, puta qui diffinit circulum, dicens, quod est aliquid ex cuius medio linea ad circumferentiam ducta sunt æquales, adhuc restat quæstio propter quod oportet poni esse id, quod diffinitur, puta propter quod oportet poni quod sit circulus, qui prædicto modo diffinitur.

Si enim est ex medio aliquid æquale, sed propter quod est quod diffinitur, & propter quod est circulus. Esset enim utiq; & montis ænei dicere ipsam. Neq; enim quod possibile sit esse quod dicitur, cum assignantur termini, neque quod illud est, cuius dicunt esse diffinitionem, sed semper licet dicere propter quid.

Si ergo diffiniens demonstrat, aut quid est, aut quid significet nomen, sed non est vilo modo eius quodquid est, erit utiq; diffinitio, & ratio nominis idem significans.

Sed inconueniens est. Primum quidem & non substantia utiq; esset, & eorum quæ non sunt. Significare enim est etiam quæ non sunt.

Amplius diffinitiones omnes rationes essent. Esset enim utique nomen ponere cuilibet rationi. Quare omnes terminos utique disputaremus, & illa diffinitio sit.

Amplius neque vna scientia demonstrat utiq; quod hoc nomen eius quodquid est significat: neque diffinitiones igitur huius assignant.

Ex his igitur neque diffinitio, neq; syllogismus idem existens, neque cuiusdem syllogismus, & diffinitio est. Adhuc autem quod neque diffinitio nihil demonstratione diffinitione, neque monstratur. Neque quodquid est neq; diffinitione, neque demonstratione cognoscere est.

LECTIO VII.

Terum autem speculandum est, quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid sit diffinitio, & eius quodquid est, nunquid quodammodo est demonstratio, aut nullo modo.

Ostendit inconueniens esse quod diffinitio nihil aliud sit quam ratio exponens nominis significationem. Et hoc tribus rationibus. Quarum prima est, quod contingit etiam ea, quæ nec sunt substantia, nec sunt vniuersaliter entia, aliquo nomine significare.

Tex.com. 8. mo Metaphysicæ

substantia, aliorum autem in quantum se habent ad substantiam. Secundam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Cuilibet rationi, id est orationi aliquid significanti est imponere aliquod nomen, quod est ei correspondens, quod per illam rationem manifestatur.

Nam, & si est à medio quid æquale, tamen cur est ipsum diffinitum, & propter quod hoc circulus est, quæretur. Poterit enim illud dicere quispiam diffinitionem orichalsi etiam esse. Neq; enim id esse posse quod dicitur, ipse diffinitiones insuper faciunt manifestum. Neq; illud, & non aliud esse, cuius inquit diffinitionem esse, sed propter quid semper dicere licet.

Igitur is, qui diffinit, aut quid est ostendit, aut quid ipsum nomen significat. Si diffinitio nullo pacto est ipsius quid est, erit ipsa profecto ratio idem quod nomen significans.

At hoc absurdum est sane. Primum namque, & non substantiarum, & eorum, quæ non sunt in ratione rerum, erit utiq; diffinitio. Nam & ea, quæ non sunt, significare nomine licet.

Deinde omnes orationes diffinitiones erunt sine discrimine vilo. Fieri namque potest, ut cuius orationi nomen ponatur. Quare diffinitionibus differemus omnes, atque loquemur. Et illas ipsa diffinitio erit.

Præterea nulla scientia demonstrabit hoc nomen hoc indicare, ac significare, ergo nec diffinitiones id ipsum indicant.

Ex his igitur nec idem esse diffinitionem rationationemq; videtur. Et insuper neq; diffinitionem demonstrare quiddam sit quicquam, si igitur non posse, ut ipsum quid est demonstratione diffinitione vquam percipiatur, aut cognoscatur.

LECTIO VII.

Verum considerandū est rursus, quid istorum bene, & quid non bene, recteque dicitur, & quid est diffinitio, & vtrum aliquo modo sit ipsius quid est demonstratio, diffinitione, an nullo sit modo.

deit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi, [Quoniam autem sicut diximus.] Tertio epilogat quæ dicta sunt ibi, [Manifestum est igitur ex dictis, & c.] Dicit ergo primo, quod iterum post disputatum processum considerandū est, veritatem determinando, quid prædictorum dicatur bene & quid non bene, & hoc tam circa ipsam diffinitionem, ut consideremus quid sit ipsa diffinitio, quæ etiā circa ipsum quodquid est, ut consideremus vtrum aliquo modo possit manifestari demonstratione, vel diffinitione, vel nullo modo. Deinde cū dicitur, Poster. Diui Tho.

L. immed. seq. tex. vlt.

b Exequitur propositum. Et primo quantum ad ipsum quod quid est. Secundo quantum ad definitionem, quæ est ratio significatiua eius: ibi, [Definitio autem quoniam dicitur ratio, & cæ.] Circa primum ponit duos modos manifesti quod quid est. Et primo ponit modum logicæ probationis, Secundo modum demonstrationis probationis: ibi, [Quo autem modo contingat, & cæ.] Circa primum refertur primo id, quod supra manifestatum est, sc. quod idem est scire quid est, & scire causam quætionis, an est, sicut idem est scire per quid, & causam scire quætionis, quia est. [Ratio autem huiusmodi] sc. quod idem est scire quid est, & scire causam ipsius si est ita, est, quia oportet, quod eius quod est rem esse, sit aliqua causa. Propter hoc enim dicitur aliquid causatum, quod habet causam sui esse. Hæc a. causa essendi, aut est eadem te. cum essentia ipsius rei, aut alia. Eadem quidem sicut formam, & materia, quæ sunt partes essentiae: alia vero, sicut efficiens, & finis: quæ quidam dicitur sunt quodammodo causa formæ, & materiæ. Nam agens operatur propter finem, & unit formam materiæ. Et si accipiamus causam, quæ est alia ab essentia rei, quoad quod: quidem est talis, per quam possit fieri demonstratio, quandoque autem non. Non enim ex omni causa agente sequitur ex necessitate effectus. Ex suppositione autem finis sequitur quod sit id, quod est ad finem, ut probatur in secundo Physicorum. Supponamus ergo quod sit aliquid effectus, cuius esse causa sit non solum ipsa essentia rei, sed habeat etiam aliam causam, & sit talis per quam possit demonstrari, puta si dicamus, quod si homo pertinet ad beatitudinem esse virtutem. Accipiamus autem, quod essentia virtutis sit habitus operans secundum rationem rectam. Potest ergo demonstrari esse aliquid habitum secundum rectam rationem operantem, si sit aliquid habitus ad beatitudinem perducens. Accipiat ergo pro medio illa causa alia, quæ est demonstratiua, & formetur syllogismus in prima figura quod necesse est fieri, quia oportet quod quid est vniuersaliter affirmatiue prædicari de re, cuius est. Syllogizabitur ergo sic. Omnis habitus perducens ad beatitudinem, est habitus secundum rectam rationem operans, sed virtus est huiusmodi, ergo, &c. Concludit ergo quod iste modus qui est nunc inquisitus, est vnus modus ostendendi quod quid est per aliud, quod est causa. Et quod ille modus sit conueniens patet, quia necesse est sicut supra dictum est, quod mediū ad probandum, quod quid est, accipiat ipsum quid est, & similiter mediū ad probandum aliqua propria accipiat aliquid proprium. Est autem

L. immo. se. ex. ex. z.

Ex. 2. lib. 2.

b Quoniam autem sicut diximus idem scire quod quid est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius est, quoniam est aliqua causa. Et hæc aut eadem, aut alia est. Et si vtiq; alia est, aut demonstrabilis aut indemonstrabilis est. Si igitur est alia & contingit demonstrare, necesse est mediū causam esse, & in figura prima demonstrari. Vniuersale enim prædicatum est quod demonstratur. Vnus quidem igitur modus nunc exquisitus per aliud quod quid est monstrare, & hoc enim quod quid est necesse est mediū esse quod quid est, & priorum proprium. Quare hoc quidem mediū monstrabit, illud vero non monstrabit eorum quæ quod quid erant esse eiusdem rei. Hic quidem igitur modus quod non sit demonstratio, dicitur est prius, sed est logicus syllogismus ipsius quod quid est.

c Quo autem modo contingat dicemus: dicentes iterū ex principio. Sicut enim propter quid querimus habentes quia, aliquando autem & simul manifesta fiunt, sed neq; prius propter quid possibile est cognoscere quam quia, manifestū est, quod similiter, & quod quid erat esse non sine quia est. Impossibile enim est scire quid est, ignorantibus si est.

d Hoc autem si est aliquando quidem secundum accidens habemus: aliquando vero habentes quod quid est ipsius rei, ut tonitruum, quoniam sonus quidam nebularū est, & defectum, quoniam priuatio quædam luminis est & hominem, quoniam animal quoddam est, & animam, quoniam seipsum mouens.

k portet iterum à principio resumere. Vbi considerandum occurrit quod dupliciter se habet aliquid ad cognoscendum propter quid. Quandoque enim habemus quia in nostra cognitione, & querimus adhuc propter quid, quandoque autem simul manifesta sunt nobis vtraque. Tertium autem impossibile est, ut scilicet prius cognoscat aliquis de aliqua re propter quid quæ quia. Et similiter est de eo quod quid erat esse, quia aliquando scimus rem esse, nec tamen perfecte scimus quid sit, aliquando autem simul scimus vtrumque. Sed tertium est impossibile, ut si sciamus quid est, ignorantibus si est. Secundum ponit ibi.

F considerandum quod cum quid est sit causa ipsius rei, secundum diuersas causas eiusdem rei potest multipliciter quod quid est eiusdem rei assignari. Puta, quod est domus, potest accipi per comparisonem ad causam materialem, ut dicamus quod est aliquid compositum ex lignis, & lapidibus, & etiam per comparisonem ad causam finalem, ut dicamus quod est artificium præparatum ad habitandum. Sic ergo contingit quod cum sint multa quod quid est eiusdem rei, aliquid illorum monstrabitur, & aliquod non monstrabitur, sed supponetur. Vnde non sequitur quod sit petitio principii, quia aliud quod quid est supponitur, & aliud probatur. Nec tamen est modus probandi, quod quid est demonstratiue, sed logice syllogizandi, quia non sufficienter per hoc probatur, quod id, quod est illius rei, de qua concluditur, sed solum quod in se ei. Deinde cum dicitur:

H

Quo autem modo fieri potest, ut quid est eliciatur ex demonstratione, deinceps dicemus oportet, hinc rursus initio sumpto. Non ut querimus propter quid est prius habentes esse, interduo vero & simul nota nobis hæc sunt, sed nunquam fieri potest, ut antea cognoscamus cur est, quam percipiamus esse: sic pari ratione neque quid est querere, atque cognoscere possumus sine perceptione ipsius esse. Fieri enim nequit ut quid est vniuersaliter sciamus, si ignoramus si est.

Habemus autem si est nonnunquam per accidens, nonnunquam aliquid habentes ipsius rei, veluti tonitruum esse scimus, habentes sonum quendam nubium esse, & defectione lucis esse quandam priuationem: hominem item quoddam animal esse, & animam etiam id esse, quod ipsum se motu ciet.

d Ex dicit quod rem aliquam esse possumus scire absque eo quod sciamus perfecte quid est dupliciter. Vno modo, secundum quod cognoscimus aliquid accidens eius: puta si per velocitatem motus existimemus leporem esse. Alio modo, per hoc quod cognoscimus aliquid de essentia eius, quod quidem est

possibile in substantiis compositis, ut puta si comprehendamus hominem esse, per hoc, quod est rationale, nondum cognitis aliis, quæ complent essentiam hominis. In substantiis vero simplicibus hoc non contingit, quia non potest cognosci aliquid de substantia simplicis rei, nisi tota cognoscat, ut patet in 9. Metaphysicorum.

possit.

Le. seq. im.

e Sed quæcumque quidem secundum accidens scimus quia sunt, necesse nullo modo habere se ad quid est. Neque enim scimus quia sunt. Querere autem quid est, non habentes quia est, nihil querere est. Sed cum habemus quia est, quid est facile est querere. Quare quemadmodum habemus quia est, sic habemus ad id, quod quid est.

f Quorum igitur habemus aliquid ipsius quod quid est, primum quidem sit defectus, in quo A, Luna in quo C, oppositio terræ, in quo B. Vtrum quidem igitur deficit, aut non B, querere est, vtrum est, aut non. Hoc autem nihil differt querere, quam si est ratio ipsius; & si sit hoc, & illud dicimus esse. Aut qualis contradictionis est ratio vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? Cum autem inueniamus simul quia & propter quid est, scimus si per media sit. Si vero non quia, propter quid autem non. Sit igitur Luna C, defectus A Lunam plenam vmbriam non posse facere, nullo nostrum medio existente manifestus, in quo B. Si igitur in C est B, quod est Lunam plenam posse facere vmbriam, cum nullus nostrum medius sit, in hoc autem A, quod est deficere, quia deficit quidem, manifestum est, sed propter quid nondum, & quia defectus est, quidem scimus, quid autem est, nescimus. Cum manifestum autem est, quia A in C sit, sed propter quid est, vtrum sit obiectio, aut conuersio Lunæ, aut extinctio hæc autem est ratio alterius termini, ut in his, quæ sunt ipsius A, est enim defectus obiectio. Quid est tonitruum? ignis extinctio in nube. Sit nubes C, tonitruum A, extinctio ignis B. In C igitur nubes est B, extinguitur enim in ipsa ignis: hoc autem est sonus, & est B ratio ipsius A primi termini. Si autem iterum huius aliquid medium sit, ex reliquis erit rationibus.

f Manifestat propositum secundum præmissa, & dicit, quod in his, quæ scimus esse per hoc, quod cognoscimus aliquid essentia eius, accipiamus primo tale exemplum: Sit defectus, id est, eclipsis, in quo A, quæ est maior extremitas, Luna in quo C, quæ est minor extremitas, oppositio terræ directa inter Luna & Solem, in quo B, quod est medium. Idem igitur est,

possibile in substantiis compositis, ut puta si comprehendamus hominem esse, per hoc, quod est rationale, nondum cognitis aliis, quæ complent essentiam hominis. In substantiis vero simplicibus hoc non contingit, quia non potest cognosci aliquid de substantia simplicis rei, nisi tota cognoscat, ut patet in 9. Metaphysicorum.

f Manifestat propositum secundum præmissa, & dicit, quod in his, quæ scimus esse per hoc, quod cognoscimus aliquid essentia eius, accipiamus primo tale exemplum: Sit defectus, id est, eclipsis, in quo A, quæ est maior extremitas, Luna in quo C, quæ est minor extremitas, oppositio terræ directa inter Luna & Solem, in quo B, quod est medium. Idem igitur est,

tunc verratur versus nos superficies Lunæ, quæ est tenebrosa, ut quidam dixerunt, vel etiam lumē extinguatur in aliquo humido. Querere autem, vtrum propter aliquam harum causarum fiat defectus Lunæ, nihil est aliud, quæ querere, vtrum defectus lunæ sit obiectio terræ, aut conuersio lunæ, aut extinctio luminis est. Et hoc mediū est ratio alterius extremitatis, sicut in p-

A querere, vtrum deficit Luna, vel nō, & querere autē, vtrum B sit, vel non, nihil differt, quam querere, si est aliqua ratio ipsius defectus. Nam B, id est, oppositio terræ, est ratio defectus Lunæ, & si sit oppositio terræ, etiam tunc dicimus esse, scilicet defectum Lunæ, aut nō. Similiter si queramus, qualis sit ratio contradictionis, vtrum scilicet in habendo duos rectos, vel non habendo sit contradictio. Cum autem querimus esse id, quod querimus, puta esse defectum, simul scimus quia, & propter quid, si inueniatur propositum, per medium debitum, quod est causa. Si vero nō, sed per aliquod extrinsecum, scimus quia, sed non propter quid, puta, si sit Luna C, & defectus A, accipiamus pro medio, quod est B, hoc est, quod Luna non potest facere vmbriam aliquo nostro medio non existente, cum sit plenilunium. Luna enim, quando cuncte nō deficit, facit vmbriam, interposito aliquo corpore: sed hoc, quod est, non posse facere vmbriam, nisi aliquis nostrum existat in medio, nō est causa defectus, sed potius effectus. Si ergo B prædicetur de C, quia scilicet Luna potest in plenilunio facere vmbriam aliquo nostro medio existente, & iterum, si in hoc medio sit A, id est, si accipiat, quod quando hoc accidit, Luna deficit, manifestum erit, Lunam deficere, sed propter quid Luna deficit, nondum erit manifestum. & similiter sciamus, quia est defectus, sed nescimus, quid est defectus. Quando autem manifestū est, quod A est in C, id est, quod Luna deficit, sicut in prædicto exemplo, nec scitur propter quid est, nec scitur quid est, tunc querere, propter quid est, nihil aliud est, quam querere, quid est, puta si queremus, quare deficit Luna, vtrum deficit propter hoc, quod obiectio terræ in medio inter Solem & Lunam, vel hoc fiat per conuersionem Lunæ, ut

Que igitur per accidens esse, scimus, necesse est ad eorum percipiendum quid est, nullo modo nos quicquam habere. Neque enim illa esse scimus. Atque querere quid est non habentes esse, perinde atque est, si nihil prorsus queratur. Quorum autem habemus aliquid eorum quid est, facilius percipere possumus. Quapropter vtrum habemus ipsum esse, sic & ad ipsum quid est percipiendum sumus dispositi.

Quarum igitur rerum aliquid habemus ipsius quid est, earum hæc sunt exempla. Sit defectus eo in loco, quo ipsum est A Luna, in eo quo ipsum est C, interpositio vel obiectio terræ, in quo est ipsum passum B. Querere igitur, vtrum Luna deficiat, an non deficiat, nil aliud est, quam ipsum B querere si sit, nec ne. At id ipsum nil ab hac questione differre videtur, sit ne ratio eius. Quod si sit, & illud dicimus esse. Vel queratur, vtrum partium contradictionis sit ratio, vtrum habendi duobus rectis æquales, an non habendi. Quod cum inuenierimus, & esse simul, & propter quod scimus, si modo sit medium. Quod si non sit, esse quidem scimus, propter quid autem nescimus. Atque id ipsum hoc exemplo patere potest. Sit namque C Luna, A defectio, B nō posse, cum est tota referta lumine, vmbra efficere, intercedente manifesto corpore nullo. Si igitur B quidem ipsi C in sit, A vero competat ipsi B, Lunam quidem deficere notum sit nobis: cur autem deficit, non iam est notum.

Atque defectio quidem esse scimus, sed quid est defectio, nescimus. Atque cum A quidem ipsi in esse C patet, queritur autem, propter quid inest, nil aliud cum queritur, quæ quid. Nam sit ipsum B, vtrum obiectio terræ, an conuersio Lunæ, an lucis eius extinctio. Hoc autem alterius extremi ratio est, ut hoc in exemplo ipsius A. Est enim defectus obiectio terræ. Præterea quid tonitruum est? extinctio ignis in nube, propter quid tonat? quia ignis in nube extinguitur. Nubes sit C, tonitruum A, ignis extinctio B. Igitur ipsi C, nubi, in qua, B ipsum inest, extinguitur enim ignis in nube. At hinc A ipsum inest tonitruum seu sonus. Atque B ratio ipsius est A, primi, inquam, extremi. Quod si rursus vbius aliud mediū sit, id ex hisce rationibus, crit, quæ restat.

H 5

missis exemplis est ratio ipsius A, quod est maior extremitas. F quia defectus Lunæ nihil est aliud, quam obiectio facta lunari lumini a terra. Ponit etiam aliud exemplum: ut si quæramus, quid est tonitruum? & dicamus secundum opinionem Anaxagoræ & Empedoclis, quod est extinctio ignis in nube. Secundum vero opinionem eius in 2. Meteororum, tonitruum fit ex percussura exhalationis sicæ in frigiditate ad nubes. Vitur autem multoties in exemplis opinionibus aliorum. Si ergo secundum prædictam opinionem quæretur, propter quid tonat? responderet, propter hoc, quod extinguitur ignis in nube. Sit igitur nubes C, quod est minor extremitas, tonitruum autem A, quod est maior extremitas, extinctio ignis fit B, quod est medium. Syllogizetur ergo sic: In C est B, id est, in nube est extinctio ignis, sed omnis extinctio ignis, est sonus tonitruum.

g Quomodo quidem igitur accipitur quid est. & fit notum, dictum est: quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neque demonstratio, manifestum tamen est per syllogismum & demonstrationem. Quare neque sine demonstratione est cognoscere quid est, cuius est causa aliqua; neque est demonstratio ipsius, sicut & in oppositionibus diximus.

LECTIO VIII.

St autem quorundam quidem quædam altera causa, quorundam autem non est. Diffinitiones quidem secundum species factæ, nullum habent medium, quo demonstrantur, sed diffinitiones secundum materiam factæ, possunt habere medium. Quare manifestum est, quoniam eorum, quæ sunt quid est, alia quidem sine medio, & principia sunt, quæ & esse, & quia sunt supponere oportet, aut alio modo manifesta facere, quod vere arithmeticus facit, & namque quid est unitas supponit, & quia est, sed habent ritum medium, quorum est quædam altera causa, substantiæ, & ipsius esse, est per demonstrationem, (sicut dictum est,) ostendere, non quodquid est demonstrantes.

b Diffinitio autem quoniam quid dicitur ratio ipsius quod

quo tali modo. Est autem considerandum, quod hoc, quod dicit, [quorundam non esse aliam causam,] potest intelligi tripliciter. Vno modo, quod simpliciter & absolute causam non habet sui esse. Et hoc competit soli primo principio, quod est causa esse, & veritatis in omnibus rebus. Nihil enim prohibet etiam eorum, quæ ex necessitate sunt, esse aliquam causam necessitatis, ut patet in 5. Metaphysicorum. Et ideo cum hic Philosophus pluraliter loquat, non sic est intelligendum, quod hic dicitur, quod aliqua sint, quæ nullam habent causam sui esse. Alio modo potest intelligi secundum ordinem causarum eiusdem rei. Manifestum est enim, in rebus habentibus quatuor causas, quæ una causa est quodammodo causa alteri.

Quo igitur pacto sumitur ipsum quid est, & fit notum, satis iam diximus. Quare ratiocinatio quidem ipsius quid est, demonstratio, non fit, per ratiocinationem tamen innotescit & demonstrationem. Quocirca neque sine demonstratione fieri potest, ut cognoscatur ipsum quid est, cuius est alia causa, neque rursus ipsius est demonstratio; ut in dubitationibus etiam diximus.

LECTIO VIII.

St autem quorundam quidem alia quædam causa, quorundam non est. Quare patet ut ipsorum quid est quædam vacare medio, principiaque esse. Quæ quidem & esse, & quid sunt, supponere, vel alio modo facere manifesta oportet. Quod arithmeticus facit. Nam & quid sit unitas, & unitatem esse supponit. eorum autem, quæ medium habent, & quorum est aliqua causa, alia à substantia, fit, ut per demonstrationem ipsum quid est (ut diximus) declaratur, non demonstratur.

Cum autem diffinitio dicatur esse ratio ipsius quid est, patet quan-

unde dicitur, quod finis est causa causarum. Potest tamen in singulis causarum generibus fieri demonstratio à posterioribus ad priora, sed diffinitiones vel demonstrationes debent dari per causas primas. Et secundum hunc sensum in quibusdam libris interponitur, quod diffinitiones secundum speciem factæ, nullum habent medium, quo demonstrantur: diffinitiones autem secundum materiam factæ, possunt habere medium, quia scilicet diffinitiones, quæ dantur secundum causam meram materiale, possunt demonstrari per diffinitionem, quæ datur secundum causam formalem. Diffinitio autem, quæ datur secundum causam formalem, non potest vitius demonstrari per aliquod principium intrinsecum rei, quod proprie pertinet ad quodquid est, ut pote intrinsecum rei. Sed etiam demonstratur per causam efficientem & finalem, dicendum erit, quod semper causa superior se habet, ut formalis respectu inferioris. Prædicta tamen verba non habentur in libris Græcis. Unde magis videtur esse glossa, quæ per errorem scriptorum introducta est loco textus. Tertio modo potest intelligi, in quantum aliqua sunt, quæ non habent causam in genere subiecto alicuius scientiæ: sicut in genere numeri, de quo est arithmetica, est devenire ad unitatem eius. In hoc enim genere non est accipere aliud principium. Et hic sensus concordat exemplo, quod Philosophus subiungit, dicens, quod arithmeticus supponit, quid est unitas, & quia est. Et sicut illa, quorundam non est alia causa, ita etiam illa, quæ possunt habere medium, & quorum est altera causa, potest manifestari quodquid est: ita tamen, quod non demonstratur ipsum quodquid est, sed magis ut medium demonstrationis quodquid est accipiatur. Deinde cum dicitur, & ostendit, qualiter se habeat quodquid est ad demonstrationem, ostendit, quomodo se habeat diffinitio. Et circa hoc duo facit.

Text.com.5.

Tex.com.6. Lect. 5. r. ex. ut. 8. Phys. Tex.com.6. Lect. 5. exp. ut.

Tex.co.23. Lect. 3. text. exp. 5.

facit. Prime ostendit, qualiter diffinitio se habeat ad demonstrationem. Secundo manifestat, quod dixerat, per exemplum, ibi, [Differt enim dicere propter quid.] Circa primum tria facit. Primo proponit unum modum diffinitionis significantis quid est. Secundo proponit alium modum diffinitionis significantis propter quid, ibi, [Alia vero terminus.] Tertio ostendit, qualiter se habeat utraque diffinitio ad demonstrationem, ibi, [Quare prima quidem.] Circa primum supponit primo, quod diffinitio sit ratio significatiua illius quodquid est. Si autem posset haberi aliqua ratio rei, quam diffinitio, impossibile esset, quod sciremus aliquam rem esse, quin sciremus de ea quid est, quia impossibile est, quod sciamus aliquam rem esse, nisi per aliquam illius rei rationem. De eo enim, quod est nobis penitus ignotum, non possumus scire, si est, aut non. Inuenitur autem aliqua alia ratio præter diffinitionem: quæ quidem vel est ratio expositiua significationis nominis, vel est ratio ipsius rei nominata, altera tamen à diffinitione; quia non significat quid est, sicut diffinitio, sed forte aliquod accidens. Sicut forte inuenitur aliqua ratio, quæ exponit, quid significat hoc nomen triangulus; & per huiusmodi rationem habentes quia est, adhuc quærimus propter quid est, ut sic accipiamus quodquid est. Sed sicut supra dictum est, hoc est difficile accipere in illis, in quibus nescimus, an sit. Et huiusmodi difficultatis causa superius est assignata, quia scilicet quod nescimus rem esse per aliquod rei, non absolute scimus si est, vel non, sed solum secundum accidens, ut supra expositum est. Ad distinguendum autem rationem significantem quid est ab aliis, subiungit, quod dupliciter aliqua ratio potest dici vna. Quædam enim est vna, sola coniunctio, per quem modum etiam habet unitatem Ilias, id est, poema de historia Troiana. Et per hunc etiam modum dicitur esse vna ratio, quæ est expositiua nominis, vel manifestatiua ipsius rei nominata per aliquam accidentia, ut si dicatur, quod homo est animal risibile susceptible disciplina. Alia vero ratio est vna, in quantum simpliciter significat de vna re, cuius ratio est, & hoc non secundum accidens. Et talis ratio est diffinitio significans quid est, quia

A essentia cuiuslibet rei est vna. Sic ergo concludit, quod illa, quæ dicta est, est vna diffinitio diffinitionis, scilicet quod diffinitio est ratio ipsius quodquid est. Deinde cum dicitur, c. Ponit alium modum diffinitionis, & dicit, quod alia diffinitio diffinitionis est, ut sit ratio manifestans propter quid. Deinde cum dicitur, d. Ostendit, quomodo utraque diffinitio se habeat ad demonstrationem, concludens ex præmissis, quod prima diffinitio solum significat quodquid est, sed non demonstrat ipsum. Secunda vero diffinitio est quasi demonstratio quædam ipsius quodquid est, & non differt à demonstratione, nisi sola positione, id est, ordine terminorum & propositionum. Deinde cum dicitur, e. Manifestat, quod dixerat per exempla. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat per exempla, quæ dicta sunt. Secundo colligit ex præmissis diuersitatem diffinitionum: ibi, [Immediatorum autem diffinitio.] Dicit ergo primo, quod differt dicere, propter quid tonat, & quid est tonitruum: quia secundum opinionem illorum, quæ dicunt, quod extinctio ignis in nube est causa tonitruum, dicit aliquis propter quod esse propter hoc, quod ignis extinguitur in nube. Ille autem dicit, quid est tonitruum, qui dicit, quod sonus ignis extincti in nubibus. Vtrum autem horum significat eandem rationem, sed per alium modum. Nam cum dicitur, tonat, propter hoc, quod extinguitur ignis in nube, significatur per modum demonstrationis continuæ, id est, non distincte, per diuersas propositiones, accipiuntur tamen continuè omnes termini demonstrationis. Cum autem dicitur, quod tonitruum est sonus extincti ignis in nubibus, significatur per modum diffinitionis. Sed si dicamus, quod tonitruum est sonus in nubibus, nulla mentione facta de extinctione ignis: erit diffinitio significans quid est, & erit solum demonstrationis conclusio. Deinde cum dicitur, f. Colligit ex præmissis, quot sunt modi diffinitionum per respectum ad demonstrationem. Et primo resumit quoddam, quod supra dixerat, quod eorum, quæ non habent causam, diffinitiones sunt accipiendæ, sicut quædam immediata principia. Et ideo dicit hic, quod diffinitio immediatarum, id est, rerum non habentium

Text.com.10.

Alia autem est diffinitio, ratio, quæ declarat propter quid est.

Quare prior significat quidem, sed non ostendit, posteriorem autem patet, quasi demonstrationem esse ipsius quid est, positione differentem à demonstratione.

Interest enim cum propter quid tonat, atque quid est tonitruum dicitur, quippe cum ad primum hæc accommodetur redditio, quia in nubibus ignis extinguitur, ad secundum hæc competit sonus, cum extinguitur in nubibus ignis. Quare eadem ratio diuerso dicitur modo. Et illo quidem modo continua est demonstratio, hoc autem est diffinitio. Præterea est tonitruum diffinitio, sonus in nubibus, atque hoc est demonstrationis ipsius quid est positio. Est igitur diffinitio vna quidem ratio ipsius quid est conclusio.

Eorum autem diffinitio, quæ medijs vacans, indemonstrabilis, est ipsius quid est positio. Est igitur diffinitio vna quidem ratio ipsius quid est indemonstrabilis, alia vero ratiocinatio ipsius quid est à demonstratione differens casu, & tertia demonstrationis ipsius quid est conclusio.

tonitruum est sonus in nubibus, nulla mentione facta de extinctione ignis: erit diffinitio significans quid est, & erit solum demonstrationis conclusio. Deinde cum dicitur, f. Colligit ex præmissis, quot sunt modi diffinitionum per respectum ad demonstrationem. Et primo resumit quoddam, quod supra dixerat, quod eorum, quæ non habent causam, diffinitiones sunt accipiendæ, sicut quædam immediata principia. Et ideo dicit hic, quod diffinitio immediatarum, id est, rerum non habentium

Coll. præ.

habentium causas, est sicut quaedam indemonstrabilis positio eius, quod quidem est. Ex hoc concludit, quod triplex est genus definitionis per comparationem ad demonstrationem. Quaedam enim est definitio, quae est indemonstrabilis ratio eius quod quidem est. Et haec est illa, qua dixerat esse immediatorum. Alia autem definitio est, quae est quasi quidam syllogismus demonstratiuus eius quod quidem est, & non differt a demonstratione, nisi casu, id est, secundum diuersam acceptiōnem & positionem dictionum, vt cum dicitur, tonitruum est sonus extincti ignis in nubibus.

Tex. 11.

Tertia autem definitio est, quae solum est significatiua ipsius quod quidem est, & est conclusio demonstrationis. Deinde cum dicitur, Epilogat, quae dicta sunt, & dicit, manifestum esse ex praedictis, per quem modum est demonstratio ipsius quod quidem est, & per quem modum non, quia scilicet quod quidem est potest accipi ex ipsa demonstratione, non autem potest demonstrari. Dicitur est etiam, in quibus possit esse demonstratio eius quod quidem est, secundum modum praedictum, quia in habentibus causam, & in quibus non, quia in non habentibus causam. Dicitur est etiam, quot modis dicitur definitio, quae scilicet quaedam significat quod quidem est, quaedam autem etiam manifestat propter quid. Dicitur est etiam, quod quidem est demonstratur, in quantum scilicet significatur per definitionem significantem solum quod quidem est, & quod non demonstratur, in quantum scilicet per definitionem accipitur non solum quid, sed etiam propter quid. Dicitur est etiam, quod definitio se habet diuersimode ad demonstrationem, & quod contingat, quod eiusdem sit demonstratio, & definitio, & quomodo hoc non contingat.

LECTIO IX.

Postquam Philosophus ostendit, qualiter ipsum quid est se habeat ad demonstrationem, hic ostendit, quomodo ad demonstrationem se habeat propter quid, quod significat causam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo causae assumantur in demonstratione. Secundo, quomodo diuersimode in diuersis rebus, ibi, [Eadem autem causa est.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo manifestat propositum, ibi, [Et hoc enim existente.] Dicit ergo primo, quod quia scire opinamur, cum sciamus causam, vt in primo habitum est, demonstratio autem est syllogismus faciens scire, ita consequens est, quod medium demonstrationis sit causa. Sunt autem

quatuor genera causarum, vt in 2. Physic. & in 5. Metaphysic. Phy. 2. 28. plenius manifestatur, quarum vna est, quod quid erat esse, id est, 29. & 30. est, causa formalis, quae est completa essentiae rei. Alia autem est causa, quae posita, necesse est causatum poni, & haec est causa materialis, quia ea, quae sequuntur ex necessitate

matetia, sunt necessitaria absolute, vt habetur in 2. Physic. Ter. T. com. 87. Alia autem causa est, quae est principium motus, id est, causa efficiens. Quarta causa est, cuius gratia fit aliquid, scilicet causa finalis. Et ita patet, quod per medium demonstrationis omnes haec causae manifestantur, quia quilibet harum causarum potest accipi vt medium demonstrationis. Deinde cum dicitur, Manifestat, quod duo facit. Primo ostendit, quomodo diuersae causae sumuntur vt medium demonstrationis in diuersis rebus. Secundo ostendit, quomodo vniuersae eiusdem rei possunt esse diuersae causae, ibi, [Contingit autem ibidem.] Circa primum quatuor facit. Primo manifestat, quomodo causa materialis accipitur in demonstratione. Secundo manifestat propositum in causa formalis, ibi, [At vero ipsi.] Tertio ostendit idem de causa efficiens, ibi, [Propter quid autem mediatorum.] Quarto autem in causa finalis, ibi, [Quorumcunque autem.] Circa primum duo facit. Primo proponit modum, quo causa materialis assumitur in demonstratione, qui etiam competit aliis causis. Secundo ponit exemplum, ibi, [Manifestum est autem.] Dicit ergo primo, quod illud, quo existente, necesse est aliud esse, scilicet causa materialis, non contingit accipi sic, vt ex necessitate quid sequatur, si accipitur vna sola propositio, sed oportet accipere ad minus duas hoc modo se habentes, quod communicent in vno medio. Si ergo accipiat in duabus propositionibus vnum medium, quod est causa materialis, ex necessitate sequitur conclusio necessaria. Puta, si dicamus, omne compositum ex contrariis est corruptibile; lapis est huiusmodi, ergo, &c. Oportet autem accipere duas propositiones, non solum propter exigentiam formae syllogisticae, sed etiam quia non omnia, quae sunt ex materia, habent ex materia necessitatem, vt probatur in 2. Physicorum. Et ideo praeter propositionem, in qua sumitur hoc habere talem materiam, oportet quod sumatur alia propositio, quae declarat, quod ex tali materia aliquid ex necessitate sequatur. Deinde cum dicitur,

LECTIO IX.
Cum autem tum arbitremur scire, cum cognoscimus causam, quatuor vero causae sunt, vna quidem quidditas, alia autem, quae cum sit, hoc esse necesse est, & tertia, quae primum mouit, & quarta, gratia cuius cetera sunt, omnes haec per demonstrationis medium ostenduntur.
 Nam id, quod cum sit, necesse est hoc esse, non est vna propositio sumpta, sed saltem duabus. Hoc autem est, cum vnum medium habent. Hoc igitur vno sumpto, necesse est conclusionem esse.

Patet autem & hoc pacto. Cur rectus is angulus est, qui in semicirculo designatur, quid cum sit, rectus est ille? Sit itaq, rectus A, dimidium duorum rectorum B, angulus deniq, qui est in semicirculo designatus C. Vt igitur A, id est, rectus, competat ipsi C, id est, angulo, qui est in semicirculo designatus, causa est ipsum B. Nam duorum quidem rectorum dimidium aequale est ipsi A. Ipsum autem C aequale est ipsi B. Angulus enim in semicirculo designatus, duorum rectorum dimidium est. Cum igitur B duorum rectorum dimidium sit, A competit ipsi C, quod quidem est rectum eum angulum esse, qui est in semicirculo designatus. Quidditas autem est idem quod hoc, ex eo sane, quia hoc significat ipsa ratio.

Proponit exemplum in mathematicis. Nec est contra id, quod dicitur in 3. Metaph. quod mathematica scientia non demonstrat per causam materialem. Mathematica enim abstractit quidem a materia sensibili, non autem a materia intelligibili

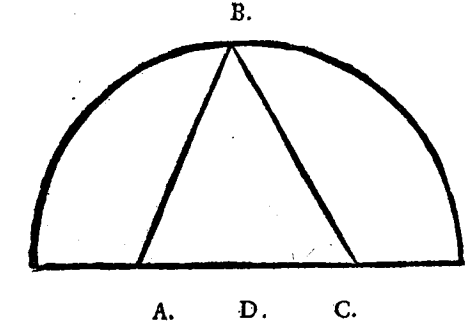
Tex. com. 2. l. 1. 1.
 Tex. com. 3. l. 1. 5.

gibili, vt dicitur in 6. Metaphys. quae quidem materia intelligibilis consideratur, secundum quod aliquid diuisibile accipitur vel in numeris, vel in continuis. Et ideo quandoque in mathematicis aliquid demonstratur de toto per partes, videtur esse demonstratio per causam materialem: partes enim se habent ad totum secundum rationem materiae, vt habetur in 2. Physic. Et quia materia magis proprie dicitur in sensibilibus, propter hoc noluit eam nominare causam materialem, sed causam necessitatis. Ad euidetiam autem exempli, quod in litera ponitur, sciendum est, quod omnis triangulus cadens in semicirculo, est rectus, vt probatur in tertio Euclidis. Est autem probatio talis: Sit semicirculus A B C, chorda autem eius, quae est diameter circuli, diuidatur in puncto D, quod est centrum circuli. Erigatur ergo super punctum D, linea perpendicularis, quae attingat circumferentiam circuli in puncto B, a quo ducantur duae lineae ad duo puncta A & C: dico ergo, quod angulus A B C, cadens in semicirculo, est rectus. Probatio: Triangulus B D C, habet tres angulos aequales duobus rectoris: sed angulus eius B D C est rectus, quia linea B D est perpendicularis, ergo duo alij anguli, scilicet D B C, & B C D sunt aequales vni recto. Sed hi duo anguli sunt aequales, eo quod duae lineae D B, & D C sunt aequales, quia contrahuntur a centro ad circumferentiam. relinquunt ergo, quod angulus D B C, sit media pars recti anguli. Pari quoque modo probatur, quod angulus A B D, sit media pars recti. Ergo totus angulus A B C D est rectus.

Tex. com. 2. l. 1. 1.
 Tex. com. 3. l. 1. 5.

At vero & ipsius quod quid erat esse, causa monstrata est media.
 Propter quid autem Medorum bellum factum est Athenis? quae causa est praeparari Atheniensis? quoniam in Sardos commiserunt. Propter hoc enim motum est primum. Sit bellum, in quo A: prius committit B. Atheniensis C. Est igitur B in C prius est committere Atheniensibus, A autem in B, debellari enim prius iniustus. Et itaque in B A debellari prius incipientes, B autem prius in Atheniensibus, prius enim inceperunt. Medium itaque hic causa est primum mouens.

Quorumcunque autem causa est propter aliquid, vt propter quid ambulat? vt sanus fiat, & propter quid facta est domus? vt saluet vasa. Hoc ergo vt fanet, illud vero propter id, quod saluet, propter quod post cenam oportet ambulare, & cuius gratia oportet, nihil differt. Ambulare post cenam, in quo C: non eminere cibos, in quo B: sanari, in quo A. Sit igitur in eo, quod post cenam ambulare esse facere non supereminere cibos iuxta os ventris, & hoc esse sanum. Videtur enim inesse ipsi ambulare, quod est C B, quod est non eminere cibos, in hoc autem A, quod sanatiuum est. Quae igitur causa est in C, quod A sit propter quid, est B non eminere cibos. Hoc autem est sicut illius ratio. A enim sic de-

Haec ergo probatione utitur hic Philosophus, dicens, quod manifestum est per hunc modum, quod est recta, quae in semicirculo, id est, rectus angulus, qui cadit in semicirculo, dum accipitur illud: quo existente, sequitur, quod sit rectus.

Sit ergo rectus angulus, in quo A, quod est maior extremitas, medietas duorum angulorum sit medium, in quo B, angulus cadens in semicirculo sit minor extremitas, in quo est C. Hoc ergo, quod est A esse in C, id est, quod angulus in semicirculo sit rectus, causa est, scilicet quod angulus semicirculi est medius duorum rectorum. Hoc enim medium est aequale per conuersionem ipsi A, & ipsum C est simili modo aequale ipsi B. Nam B est esse medietatem duorum angulorum rectorum. Hoc ergo existente, necesse est, quod A sit in C, quod nihil aliud est, quam angulum semicirculi esse rectum. Subiungit autem hic, quod modus demonstrationis potest etiam ad formalem causam pertinere, quam nominauerat, quod quid erat esse, eo, quod esse medium duorum rectorum, potest accipi vt ratio significans quod quid est recti anguli. Deinde cum dicitur,

At vero quidditatem etiam causam esse mediam, antea demonstrauimus.
 Idem sit, cum queritur, propter quid aduersus Athenienses Persicum bellum exarsit? quae causa fuit, vt Athenienses bello vexentur? quia contra Sardos ipsi cum Eritriensibus irruerunt. Hoc enim primum mouit. Sit itaq, bellum A: priores irruisse B. Athenienses C. B igitur, priores, inquam, irruisse ipsi C, id est, Atheniensibus inest, A quoque, B ipsi competit, Medi namq, lacepsit, bellum aduersus eos agunt, qui priores iniuriam intulerunt. A igitur, id est, bellum, vexariq, bello, B ipsi inest, id est, hisce, qui priores bellum gessere: B vero ipsi C, id est, Atheniensibus inest. Hi namq, tractare bellum caepere, Medosq, lacepsuere. Medium igitur hoc in loco causa est, atq, ea, quae primum mouit.

Ea vero, quorum causa est id, quod alicuius est gratia, eundem subeunt modum, ceu propter quid deambulat? vt valeat: cur domus est? vt conseruetur supellex. Nempe valerudinis deambulatio, supellectilis conseruanda, domus est gratia. Atq, inter hac, propter quid post cenam ambulare oportet, & cuius oportet gratia, nihil interesse videtur. Sit itaq, deambulatio post cenam C: non natate cibum, cum occupet locum, in quo est B: valere sit A. Competit igitur deambulationi post cenam id efficere cibum, inquam, sumptum in ore ventris non supernatare, atq, id ipsum sanitate conseruet. Sic enim videtur, B igitur, cibum, inquam, haud natate, C ipsi inest, id est, deambulationi post cenam. At A, valerudine, inquam, conseruare, B ipsi competit. Quae igitur est causa, vt A gratia cuius cetera sunt, ipsi coepet at C? Nepe B ipsum est, non supernatare, in-

busdam aliis, scilicet Eritriis fecerunt insultum in Sardes. Hoc enim est, quod fuit motuum belli. Sit ergo bellum, in quo A, quod est maior extremitas: quod priores insultum fecerunt, sit B, id est, medium, sed Athenienses sit C, id est, minor extremitas. Ergo B est in C, in quantum scilicet Atheniensibus conuenit, quod priores fecerunt insultum. A autem est in B, quia scilicet illi, qui prius alius iniustitiam intulerunt, sunt debellati. Sic ergo A est in B, in quantum debellantur illi, qui prius inceperunt. Hoc autem, scilicet B, quod est medium, pertinet ad Athenienses, qui prius bellum inceperunt. Et sic patet, quod hic accipitur quasi medium causa, quae primo mouit. Deinde cum dicitur,

Tex. com. 3. l. 1. 5.

fiet defectus Lunæ propter id, quod terra ponetur in medio, & quod nunc est defectus Lunæ propter id, quod nunc est interpositio terræ. Secundum autem exemplum de crystallo, puta, si dicamus, quid est crystallus? & accipiat hoc pro eius definitione, quod sit aqua condensata vehementer. Sit ergo aqua C, id est, minor extremitas, &

Tex.com. 15.

In his autem, quæ non simul sunt, nunquid sunt in continuo tempore?

Sicut videtur nobis alias aliorum causas esse, hoc est, facti esse, altera facta, & futura, futuri: eius autem, quod sit, si aliquid antea factum est.

Est igitur à posterius factio syllogismus principium, igitur & horum est, quæ facta sunt. Unde & in his, quæ sunt, similiter est. A priori autem non est, ut quoniam hoc factum est, quare hoc posterius factum est, & in futuro similiter.

Neque enim determinati aut non determinati erit temporis. Quare neque quoniam hoc verum est dicere, factum esse, hoc verum est dicere factum esse posterius. In medio enim falsum esset dicere hoc, iam altero facto. Eadem autem ratio est & in futuro.

Neque quoniam hoc factum est, hoc erit. Medium enim homogeneum oportet esse factorum factum, futurorum vero futurum, cum his, quæ sunt fieri, cum his quæ sunt esse. Sed futurum esse, & esse non contingit esse homogeneum.

Ostendit, quomodo causæ, quæ non est simul cum causato, accipiat medium demonstrationis. Et primo in his, quæ sunt in directum. Secundo in his, quæ sunt circulariter, ibi, [Quoniam autem videmus.] Circa primum tria facit. Primo proponit quæstionem. Secundo interponit quoddam, quod est necessarium cognoscere ad solutionem quæstionis: ibi, [Est igitur à posterius factio.] Tertio soluit quæstionem: ibi, [Speculandum est igitur, quid est contingens.] Circa primum duo facit. Primo proponit quæstionem. Secundo manifestat eam: ibi, [Sicut videtur nobis.] Mouet ergo primo quæstionem, utrum in causis, quæ non simul sunt cum causatis, sit dicere, quod causatum secundum tempus continuum consequatur ad causam, vel non. Deinde cum dicit.

Manifestat quæstionem. Videmus enim, quod alia sunt causæ aliorum non simul cum eis existentes, sicut eius, quod factum esse, est alia causâ præcedens, quod est fieri, & ipsius fore, id est, quod aliquid sit futurum, causâ est aliquid futurum fieri, & iterum ipsius fieri causâ, est aliquid, quod prius factum est. Est igitur quæstio: utrum istæ causæ se consequentes, sint in tempore continuo, vel non? Hoc enim necessarium est scire demonstratori, quia si non sit continuatio in huiusmodi causis, non erit accipere immediatum, quia semper inter duo non continuata, est accipere aliquod medium. Et ideo, si illud nunc, in quo est effectus, non sit continuum ad illud nunc, in quo est causa: erit in medio aliquid accipere, quod sit causa media, & sic in infinitum. Deinde cum dicit.

Manifestat quoddam, quod est necessarium ad solutionem præmissæ quæstionis. Et primo proponit, quod intendit: secundo probat propositum, ibi, [Neque enim determinati.] Circa primum considerandum est, quod sicut linea est quoddam continuum, punctus quoddam indiuisibile, quod terminat & diuidit lineam, ita etiam ipsum fieri, vel moueri, est quoddam continuum: ipsum autem, quod est mutum esse, vel factum esse, est quoddam indiuisibile, quod potest accipi, vel vt terminans totum morum, vel vt diuidens motum

tanquam finis primæ partis motus, & principium secundæ, sicut patet de puncto, quod diuidit lineam. Sic igitur ipsum factum esse est causâ præcedens ipsum fieri, cuius est principium, & est effectus consequens illud fieri, cuius est terminus. Si ergo debeamus demonstrare, oportet fieri syllogismum demonstratum à posteriori factum esse ad fieri præcedens, vt si dicamus, hoc factum esse, ergo illud prius fiebat. Sed quia & ipsum factum esse est principium fieri, siue quæ facta sunt eorum, quæ sunt, consequens est, vt similiter se habeat in his, quæ sunt: vt scilicet à posteriori fieri syllogizetur ad prius factum, puta si dicamus, Sol mouetur ad punctum medij cæli, ergo prius motus est ad punctum Orientis. Sed à priori non potest fieri syllogismus ad posterius, vt puta si dicamus, quod quia hoc prius factum est, ideo sequitur, quod illud, quod est posterius, fiat, aut factum est, ideo sequitur, & illud, quod est posterius, fiat aut factum sit. Et quæ ratio est de fieri, & de factum esse, eadem ratio est de fore, & futurum fieri. Deinde cū dicit.

Sed in hisce, quæ non sunt simul, sit ne vt in continuo tempore?

Quemadmodum nobis videtur alia aliorum sint causæ, seu factum facti, siens siens, futurumq, futuri.

At constat in his, ab eo ratiocinationem extruendam esse, quod postea fuit, principia autem eorum eâ sunt, quæ prius fuerunt. Quapropter idem & in hisce, quæ sunt, seruandus est modus. Sed ab eo, quod ante fuit, non extruitur ratiocinatio, vt quoniam hoc fuit, hoc quod est posterius, ortum est, similiter & in futuro.

Sive namq, determinatum, siue indeterminatum fuerit tempus, non erit vnquam, vt cum hoc fuisse veredicatur, posterius, inquam, ipsum. In medio enim tempore falsum erit profecto hoc ortum fuisse dicere, altero iam orto. Eadem est & in futuro penitus ratio, neq, quoniam hoc fuit, hoc erit.

Medium enim simul habeat ortum, oportet, vt sit factum factorum, futurorumq, futurum, & cæterorum similiter. At id, quod fuit, & id, quod erit, fieri nequit, vt ortum habeant simul.

quod conuenit esse medium inter causam priorem, & effectum posteriorem, ibi, [Amplius enim neque indeterminatum.] Dicit ergo primo, quod ideo à priori non potest syllogizari ad posterius, quia posito priori, non oportet quod sequatur posterius, neque secundum aliquod determinatum tempus, neque simpliciter non determinati. Et hoc primo manifestat, quantum ad determinatum tempus, puta si dicamus, bibit infirmus portionem, ergo tali die sanabitur. Si enim à priori factio syllogizari possit posterius secundum determinatum tempus, poterit concludi, quod quia verum est dicere hoc factum esse, puta infirmum bibisse portionem, quod etiam verum sit dicere hoc factum esse, quod posterius est, puta eum esse sanatum. Sed hoc non sequitur, quia potest dari aliquod tempus, in quo verum est eum portionem bibisse, & tamen nondum verum est, eum sanatum esse, sicut in intermedio tempore inter sumptionem medicinæ, & sanitatem adeptam. Et hoc est, quod dicit, quod ideo prædicta conclusio non sequitur, quia in medio tempore falsum erit, quod hoc sit factum, scilicet hunc esse sanatum, quamuis alterum iam sit factum, scilicet eum medicinam bibisse. Et eadem ratio est etiam respectu futuri. Non enim possumus concludere, iste nunc medicinam bibit, ergo erit sanatus pro aliquo tempore determinato, quia hoc non erit verum in quolibet tempore futuro, scilicet in tempore medio. Secundo ibi.

Probat idem, quantum ad tempus indeterminatum, puta si dicamus, iste medicinam bibit, ergo sanabitur. Non enim sequitur, quod quia hoc factum est, scilicet quod iste medicinam bibit, hoc erit, scilicet sanabitur. Iam enim supra dictum est, quod causa, quæ ex necessitate infert effectum, est simul cum effectum. Et accipitur quasi medium homogeneum, id est, vnus generis, sicut ad probandum aliqua esse facta, in præterito accipitur pro medio & causâ aliquid, quod est in præterito: & similiter futurorum, id quod est futurum: & eorum, quæ sunt in fieri, id quod est in fieri: & eorum scilicet, quæ existunt, id quod existit. Sed quando sic syllo-

Le. 12. 1.

Le. 1. immo. seq. 10x.

Te. com. 25. & 24. Le. 5. seq. expo. 4.

Te. com. 2. Le. 1. 1. 6x.

syllogizatur, hoc factum est, ergo hoc erit, non accipitur medium vnus generis, sed vnus est prius, & aliud posterius. Unde posito priori, non sequitur ex necessitate posterius in illis, in quibus effectus caularum impediti possunt. Deinde cū dicit. b ¶ Ponit aliam rationem, quæ sumitur ex parte temporis medij, & dicit, quod sicut ex parte temporis absolute considerati, manifestum est, quod non potest syllogizari à priori ad posterius, nec secundum tempus determinatum, neque secundum tempus indeterminatum, ita etiam nec ex parte medij temporis contingit accipi aliquod determinatum, aut indeterminatum, in quo scilicet potest concludi posterius à priori. Iam enim dictum est, quod in toto tempore intermedio, falsum est dicere, id, quod est posterius, esse, quāuis id, quod est prius, iam præcessit.

LECTIO XI.

Postquam Philosophus quaesuit, utrum in his, quæ non simul sunt, posterius secundum continuitatem temporis sequatur ad prius, & interpositum quoddam necessarium, scilicet quod à priori ad posterius non syllogizatur, hic accedit ad determinandum quaestionem motam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo se habeant fieri, & factum esse, secundum temporis continuitatem. Secundo ostendit propositum: ibi, [De hoc quidem igitur, &c.] Dicit ergo primo, quod ad ostendendum propositum oportet speculari, quid est coniungens vel continuans factum esse ei, quod est fieri, vt post vnum continue sequatur aliud. Et circa hoc dicit primo, manifestum esse, quod fieri cum eo, quod est factum esse, non est habitum, id est, consequenter se habens. Dicuntur autem consequenter se habentia, quorum nihil est medium eiusdem generis, sicut duo milites in acie, vel duo clerici in choro. Habitum autem supra id, quod est consequenter, addit contactum, sicut dicitur in 5. Phys. Sic ergo dicit, quod fieri non potest esse, consequenter se habens & contiguum cum hoc, quod est factum esse. Et hoc probat, quia neque etiam factum esse, est contiguum, scilicet vt consequenter se habens, cum alio factum esse, eo quod duo facta esse hoc modo se habent, vt quædam vltima & indiuisibilia in tempore, sicut duo puncta in linea. Unde sic duo puncta non sunt consequenter se habentia adinuicem, ita etiam neque duo facta esse, quia tam puncta, quam facta esse, sunt sicut indiuisibilia, & talia non se habent consequenter in continuo, vt probatur in 6. Phys. Et quia duo facta esse non sunt consequenter se habentia, propter hoc etiam manifestum est, quod fieri & factum esse, non consequenter se habent. Fieri enim est indiuisibile, sicut & moueri; sed factum esse, est indiuisibile, sicut & punctus. Sicut

igitur se habet linea ad punctum, sic se habet fieri ad factum esse. Sunt enim infinita facta esse in eo, quod est fieri, sicut & infinita puncta potentialiter sunt in linea. Et hæc est causa, quare in linea non possunt esse duo puncta consequenter se habentia, quia inter quælibet duo puncta est accipere aliud punctum, & similiter inter quælibet duo facta esse, est accipere aliud. Unde duo facta esse non se habent consequenter. Et quia factum esse, est terminus eius, quod est fieri, sequitur consequenter, quod nec fieri se habeat consequenter cum eo, quod est factum esse, quia tunc duo facta esse se haberent consequenter adinuicem. Sed fieri immediate terminatur ad factum esse, sicut linea ad punctum. [De his autem oportet, &c.] id est, de his patet magis in vnuerfalibus de motu, id est, in libro Physic. Tractatur enim de hoc in sexto illius. Deinde cum dicit.

Præterea fieri non potest, vt aut indeterminatum, aut determinatum sit ipsum medium tempus. Falsum enim erit in medio illud dicere tempore.

LECTIO XI.

Considerandum est autem, quidnam sit, quod continet, vt in rebus post factum esse, sit fieri. An patet factio siens non herere, nec enim factio facti etiam herere. Sunt enim siens ac indiuidua. Nam vt punctum puncto non heret, sic neque factio factum. Ambo namq, sunt indiuisibilia. Nec igitur ob id ipsum factio siens herere potest. Siens enim diuisibile, factum indiuisibile constat esse. Vt igitur linea se habet ad punctum, sic siens ad factum. Nam in eo, quod sit, infinita sunt facta. Magis autem de hisce clarius est dicendum in vnuerfalibus libris de motu.

Ostendit secundum prædicta, quomodo accipi possit immediate, vel mediate effectus causæ in his, quæ non simul sunt. Et primo ostendit propositum. Secundo manifestat per exempli ibi, [Habet autem sic se in operibus, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum in præteritis. Secundo in futuris, ibi, [Similiter autem in eo, quod erit, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo excludit quandam obuiationem: ibi, [Aut semper intercedit.] Dicit ergo primo, quod ex præmissis accipi potest, quomodo causa, quæ accipitur vt medium in demonstratione, se habeat consequenter ei, scilicet quod est in fieri vel generari, quia etiam in his demonstrationibus, quæ syllogizant de his, quæ sunt in fieri, necesse est accipere esse aliquod medium, & primum, quod sit sine medio, sicut si concludamus, quod A factum est propter hoc, quod C factum est, ita scilicet, quod posterius factum sit C, & prius A. Puta, si dicamus, iste sanatus est, ergo bibit medicinam; à priori enim consequenter syllogizamus, vt supra dictum est; sed ipsum C accipitur vt id, quod est magis proximum ipsi nunc præsentem, quam A. Præsentem autem nunc est principium temporis, quia oportet præsentem nunc, accipere vt principium notificandi temporis successionem. In præteritis enim tanto aliquid est posterius in fieri, quanto proximius est in præsentem nunc, in futuris autem est conuerso. Sicut igitur accipitur vt principium syllogizandi, quod est posterius in fieri, quam A, & propinquius præsentem nunc, ita & accipiamus D propinquius præsentem nunc, quam C, & concludimus, quod si factum est D, quod prius factum est C. Puta si perficit opus sani hominis, prius sanus est. Possunt ergo concludere, quod si factum

Post. Diui Tho.

Tex. com. 2. & inde.

Le. 1. 1. text. expo. 4.

Le. 1. 1. 6x. expo. 5.

est D, necesse est, quod prius factum sit A, & accipitur pro causa id, quod erat in medio, scilicet C. Facto enim D, necesse est, quod prius factum fuerit C, & facto C, necesse est, quod prius factum fuerit A: ergo & facto D, necesse est, quod prius factum fuerit A, puta, si hic homo iam perficit opus sani hominis, sequitur, quod prius sit sanatus: & si est sanatus, necesse est, quod prius biberit medicinam. Sic igitur semper accipiendum medium, puta, aliquid aliud inter C & A, sicut C acceptum est medium inter D & A, stabitur alicubi ad aliquid immediatum. Deinde cum dicitur.

Leet. prac.

c Aut semper intercidet propter infinitum? Non enim contignu factum cum facto, quem admodum dictum est. Sed interciperet tantum necesse est a medio, & ab ipso nunc primo. d Similiter autem est, & in eo, quod erit. Si enim verum est dicere, quoniam erit D, necesse est prius verum dicere, quoniam A erit. Huius autem causa est C. Siquidem enim D erit, prius C erit: si vero C erit, prius A erit. Similiter autem est decisio infinita, & in iis. Non enim sunt talia, quæ erunt contigua adinuicem. Principium autem & in iis immediatum sine medio accipiendum est.

Leet. prac. vix. expo. 5.

e Habet autem sic se & in operibus. Si facta est domus, necesse est, decisos esse lapides, & factu esse hoc propter quid, quoniam necesse est fundamentu factum esse, si domus facta est. Si vero fundamentum est, prius lapides esse factos necesse est. Iterum si erit domus, similiter prius erunt lapides. Demonstrantur autem per medium similiter. Erit enim fundamentum prius.

LECTIO XII.

Quoniam autem videmus in his, quæ fiunt circulo, quandam generationem esse, & contingit hoc esse. Si enim consequantur adinuicem medium, & termini. In his enim conuerti est. Ostensum est autem hoc in prioribus, quod conuertantur conclusiones, circulo autem esse hoc est.

T. com. 15.

b In operibus autem videtur sic. Compluta enim terra, necesse est vaporem fieri; hoc autem factu, nubem, hac vero facta, in eo, quod factum est, similiter se habet, & in eo, quod factum erit; quia si verum est, quod erit D, necesse est, quod prius verificetur, quod sit A, & huiusmodi causa accipitur C, quæ cadit medium inter D & A. Quia si erit D, necesse est, quod prius erit C, & si erit C, necesse est, quod prius sit futurum A. Et similiter etiam in his potest fieri obiecto de infinita diuisione futuri in instantia, vel motus in momenta, quia sicut in præteritis, ita & in futuris non consequenter se habent indiuisibilia, & tamen etiam hic accipiendum est aliquid, sicut immediatum principium, sicut dictum est in his, quæ facta sunt in præterito. Licet enim non sit accipere duo facta esse, se consequenter habentia, neque in præterito, neque in futuro, potest tamen accipi aliquid vltimum vtrouique, & hoc accipitur, ut principium immediatum. Deinde cum dicitur.

Leet. prac.

f Manifestat, quod dixerat per exempla, & dicit, quod prædictus modus argumentandi potest considerari circa opera humana. Accipiamus enim factum esse domus, tanquam quoddam postremum, ex quo concluditur sicut quoddam

primum, quod necesse est, lapides prius fuisse decisos, & accipimus pro medio constructionem fundamenti, quia si domus facta est, necesse est, quod prius sit fundamentum factum: & si factum est fundamentum, necesse est, quod prius sint lapides decisos. Et quod dictum est in præterito, accipiendum est in futuro, puta, si erit domus, necesse est, quod prius futura sit decisio lapidum, & hoc demonstratur per medium, quod est constructio fundamenti.

An semper ob infinitionem medium cadet? Non enim factum factu heret, ut diximus. Attamen a medio incipiendum est, & ab eo, quod nunc est primum.

Idem & in futuris seruandum est. Nam si verum est D fore, verum sit, prius oportet A fore. Huius autem causa est ipsum C. Etenim si erit D, prius C ipsum erit; Et si C rursus erit, A prius erit. Similiter autem & in iis ipsi infinitio diuisionis existit. Futurum namq, futuro non habet. Atq, principium & in iis est sumendum, quod medio vacet.

Philosophus ostendit, quomodo accipiendum sit medium, quod est causa in his, quæ fiunt in re, hic ostendit, quomodo debeant accipi in his, quæ fiunt secundum generationem circulare. Et primo ostendit propositum. Secundo manifestat per exempla: ibi, [In operibus autem videtur sic.] Circa primu considerandum est, quod quia motus cæli circularis causa est generationis in istis inferioribus, idco dicitur in secundo de Generatione, quod quædam circulatio in generationibus inuenitur, puta, quod ex aqua generatur terra, & ex terra iteru aqua. Dicit ergo, quia videmus esse quandam generationem in his, quæ circulo generantur, in his etiam contingit obseruari, hoc quod supra dictum est, quod scilicet syllogizetur a posteriori, si hoc modo accipiantur termini demonstrationis, quod medium, & extremi termini se inuicem consequuntur, quia in his, quæ sic generantur, est quædam conuersio circularis, dum scilicet a primo

Hæc autem in ipsis operibus ita se habent, ut diximus. Nam si domus extructa est, lapides incisos fuisse necesse est. At id quam ob rem? quia necesse est fundamenta fuisse, si domus est facta. Si vero fundamenta iacta fuere, necesse est lapides ante fuisse. Rursus si domus erit, paritate ratione lapides prius erunt. Quod quidem per medium modo demonstratur eodem: iacientur enim antea fundamenta.

LECTIO XII.

Ed quoniam in his, quæ fiunt, generationem quandam modo circuli conuerti videmus, fieri potest, ut id ipsum sit, si medium, & termini mutuo se sequantur. In iis enim consistit ipsa conuersio. Atque id ipsum in sermonibus primis ostendimus: conuerti, inquam, ipsas conclusiones; hoc est enim circuli modo ratiocinationem conuerti.

In rebus autem ipsis hoc videtur fieri modo. Humida facta pluuia terra, vapor necesse est oriarur. Quo quidem orto, nubem constare necesse

generato deuenit ad vltimum, & ab vltimo reditur ad primum, non idem numero, sed idem ipsi specie, ut patet in secundo de Generatione. Et ita non sequitur, quod idem numero sit prius & posterius, & effectus, & causa. Et hoc ipsum competit procellui demonstrationum, eo quod, ut in præcedentibus dictum est, quandoque conclusiones conuertuntur, ut ex eis scilicet syllogizentur aliqua præmissarum, hoc enim est circulo demonstrare. Quod quamuis non competit, si omnino sit vnum & idem, quod prius fuit conclusio, & postea est principium, respectu eiusdem numero, ne sit idem notius & minus notum, si tamen non sit omnino idem, sicut accidit in his, quæ circulo generantur, nullum inconueniens est. Deinde cum dicitur.

Manifestat, quod dixerat per exempla, & dicit, quod in ipsis operibus naturæ videtur sic euenire, quod sit quidam circularis processus, quia si terra sit compluta, necesse est, quod per actionem Solis vapor ex ea resoluatur, quo resolutu, & sursum eleuato, necesse est, quod generetur nubes, & hac generata, necesse est, quod generetur aqua pluuia, qua gene-

LECTIO XII.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo accipiendum sit medium, quod est causa in his, quæ fiunt in re, hic ostendit, quomodo debeant accipi in his, quæ fiunt secundum generationem circulare. Et primo ostendit propositum. Secundo manifestat per exempla: ibi, [In operibus autem videtur sic.] Circa primu considerandum est, quod quia motus cæli circularis causa est generationis in istis inferioribus, idco dicitur in secundo de Generatione, quod quædam circulatio in generationibus inuenitur, puta, quod ex aqua generatur terra, & ex terra iteru aqua. Dicit ergo, quia videmus esse quandam generationem in his, quæ circulo generantur, in his etiam contingit obseruari, hoc quod supra dictum est, quod scilicet syllogizetur a posteriori, si hoc modo accipiantur termini demonstrationis, quod medium, & extremi termini se inuicem consequuntur, quia in his, quæ sic generantur, est quædam conuersio circularis, dum scilicet a primo

T. com. 70. leet. vlt. tex. expo. vlt.

T. c. 70. vlt.

generata, necesse est, quod cadat; cadens super terram compluat eam. Et hoc est, quod accipimus quasi primum, non tamen est eadem complutio terræ, ad quam vltimo peruenitur, & a qua primo incipiebatur. Et sic manifestum est, quod factus est quidam circuitus, in quantum vno eorum existente sit aliud, & illo existente, sit aliud quod aliud, quo existente, reditur ad primum, non idem numero, sed idem specie. Iste tamen causarum circuitus inueniri non potest secundum ordinem, qui inuenitur in causis per se. Sic enim necesse est peruenire ad vnum primum in quolibet genere causarum, ut probatur in secundo Metaphy. Quod autem aqua generetur ex igne, & ignis iterato ex aqua, hoc non est per se, sed per accidens. Non enim ens per se generatur, ut ex ente in actu, sed ex ente in potentia, ut dicitur in i. Physic. Procedendo ergo in causis per se, non erit circulatio. Nam complutionis terræ causam agentem accipimus calorem aeris, qui causatur ex Sole, & non è conuerso. Causam vero materialem aquam, cuius materia non est vapor, sed materia communis elementorum. Deinde cum dicitur.

T. com. 26.

T. com. 5. le. 1. ex. vlt. & 1. c. 6. l. 3. 1. ex. prima. 1. com. 77. c. 14. 1. ex. 2.

T. com. 17.

necesse est terram complutam esse. Hoc autem erat ex principio. Quare circulo circuiuit. Cum enim vnum horu quodlibet est, alterum est: & cum illud est, alterum, & cum hoc, primum.

T. com. 5. le. 1. ex. vlt. & 1. c. 6. l. 3. 1. ex. prima. 1. com. 77. c. 14. 1. ex. 2.

Sunt autem quædam, quæ fiunt vniuersaliter semper quidem, & in omni, aut se habent, aut fiunt semper. Alia vero semper quidem non, sed sicut frequenter sunt, vñ non semper omnis homo masculus barbatus, sed est sicut frequenter. Talium igitur necesse est & medium sicut frequenter esse.

T. com. 17.

Si enim A de B prædicatur vniuersaliter, & B de C vniuersaliter, necesse est & A de C semper, & de omni prædicari. Hoc enim erat vniuersaliter, & de omni, & semper. Sed suppositum est sicut frequenter esse. Necesse ergo est medium, sicut frequenter esse, quod est in quo est B. Erunt igitur & eorum, quæ sunt frequenter, principia sine medio, quæcunque frequenter sunt sic, aut fiunt.

Quomodo quidem igitur quodquid est inter terminos assignatum est, & qualiter demonstratio, aut diffinitio sit ipsius, aut non, dictum est prius.

LECTIO XIII.

Quomodo autem oportet venari in eo quodquid est venientia, nunc dicamus.

Eorum igitur, quæ insunt vnicuique, quædam extenduntur in plus, non tamen erunt extra genus. Dico autem in plus esse, quæcunque insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at vero sed & alij, ut est aliquid, quod

quodquid est inter terminos assignatum est, & qualiter demonstratio, aut diffinitio sit ipsius, aut non, dictum est prius. Ostendit, qualiter diuersimode demonstratur per causam in his, quæ sunt semper, & in his, quæ sunt vñ frequenter. Et circa hoc tria facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat propositum, ibi, [Si enim A de B.] Tertio epilogat, quæ dicta sunt: ibi, [Quomodo quidem igitur, &c.] Dicit ergo primo, quod quædam sunt, quæ vniuersaliter fiunt, & quantum ad tempus, quia semper: & quantum ad subiectum, quia in omnibus [aut se habent,] sicut immobilia, quibus non expedit proprie fieri, [aut fiunt] sicut mobilia, quæ semper eodem modo se habent, ut patet in motibus cælestibus. Quædam vero non sunt sicut semper, sed sicut frequenter. Et ponit de his exemplum: Sicut quod omnis homo masculus efficitur quandoque barbatus, non accidit semper, sed sicut frequenter. Sicut igitur eorum, quæ sunt semper, oportet accipere medium semper, ita & talium, quæ sunt sicut frequenter, oportet accipere medium sicut frequenter. Deinde cum dicitur.

Probat, quod ad concludendum id, quod est sicut frequenter, necesse sit accipere medium, quod sit sicut frequenter. Detur enim oppositum, quod accipiat medium, quod sit vniuersaliter, & semper, puta si A, quæ est maior extremi-

tas, prædicetur vniuersaliter de B, quod est medium, & B de C, quod est minor extremitas, ex necessitate sequitur, quod A prædicetur de C vniuersaliter, & quantum ad tempus, & quantum ad subiectum, quod est semper & de omni prædicari. Vnde idem nunc dicimus vniuersaliter prædicari, quod prædicari de omni, & semper. Sed suppositum erat, quod A prædicaretur de C, sicut frequenter. Necesse ergo, quod medium, quod est B, accipiat sicut frequenter existens. Sic ergo patet, quod possunt accipi quædam immediata principia eorum, quæ sunt frequenter, ita quod ipsa principia sint, aut fiant sicut frequenter. Huiusmodi tamen demonstrationes non faciunt simpliciter scire verum esse, quod concluditur: sed secundum quid, scilicet sit verum, ut in pluribus, & sic etiã principia, quæ assumuntur, veritate habent. Vnde huiusmodi scientiæ differunt a scientiis, quæ sunt de necessariis absolute, quantum ad certitudinem demonstrationis. Deinde cum dicitur.

Quæ facta, fieri aquam. Quæ orta, terra pluuia necesse est humectetur. Hoc autem id erat, quod in initio sumpsimus. Quare modo circuli conuersio fuit. Quicquid enim ex hisce sumpsimus, aliud sequitur quidem, cum sit aliud item est. Quod rursus cum sit primum, ipsum emergit.

Sunt autem rerum nonnullæ, quæ sunt vniuersaliter, semper enim & omnes, aut eodem modo se habent, aut eodem sunt pacto. Nonnulla sunt rursus, quæ semper quidem non sunt eodem modo, sunt tamen plerumq, Nam non omnis quidem mas homo barbam emittit, sit tamen plerumq, ut homo mas barbam emittat; talium igitur & medium esse plerumq, necesse est.

Nam si tam A de B, quam B de C vniuersaliter prædicatur, & A de C necesse est & semper, & de quolibet prædicari. Id enim est vniuersaliter prædicari, de omni semperq, dici. At supponebatur A plerumq, de C prædicari. Necesse est ergo, medium etiam ipsum B conditionem eandem subire, ac esse plerumq, Erunt igitur & eorum, quæ sunt plerumque ea principia vacantiã medijs, quæ plerumq, sic sunt, vel fiunt.

At enim quoniam pacto ipsum quid est ad ratiocinationis terminos accommodatur, & quomodo vel est ipsius, vel non est demonstratio, diffinitiove, suis antea pertractauimus.

LECTIO XIII.

Vnc dicendum esse videtur, quoniam pacto venari nos ea oportet, quæ hoc ipso quid est prædicantur.

Eorum itaq, quæ semper cuiq, competunt, quædam extendunt se quidem ad plura, non tamen genus egrediuntur. Atq, ea se ad plura extendere dico, quæ, quanquam vniuersaliter cuiq, competunt, non tamen soli, sed etiam alij insunt. Est enim

Et primo, quomodo inuestigetur quodquid est. Secundo, quomodo inuestigetur propter quid, ibi, [Ad habendum autem, &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo exequitur propositum, ibi, [Eorum autem igitur, quæ insunt semper, &c.] Dicit ergo primo, quod, postquam dictum est, qualiter quodquid est cognoscatur, & qualiter quodquid est vel propter quid accipiatur ut medium in demonstratione, nunc dicendum est, quomodo oporteat inuestigare ea, quæ ponuntur in eo quodquid est. Deinde cum dicitur.

Ostendit propositum, & manifestat, qualia oporteat esse illa, quæ accipiuntur ad ostendendum quodquid est. Secundo, quomodo sunt inquirenda, ibi, [Congruum autem est, cum totum aliquod, &c.] Circa primum tria facit. Priusq, Poster. Diui Tho. I 2 mo

Vide 8. in 1. l. 16. 1. ex. vlt.

Leet. 17.

Leet. immo.

mo præmittit quandam diuisionem. Secundo proponit, qualia oportet esse, quæ accipiuntur ad constituendum quodquid est: ibi, Huiusmodi accipienda sunt, &c. Tertio probat: ibi, [Quoniam autem ostensum est, &c.] Circa primum considerandum est, quod ea, quæ ponuntur in eo quodquid est, oportet quod semper & vniuersaliter prædicentur, vt supra habetur: & ideo accipiens ea, quæ prædicantur de vnoquoque, vt semper, dicit, quod inter ea, quædam inueniuntur, quæ extenduntur in plus, quam id, cui insunt, non tamen ita, quod inueniantur extra genus illud. Et exponit, quid sit esse in plus, & dicit, quod in plus esse dicuntur, quæcunque vniuersaliter insunt alicui, non tamen ei soli, sed etiam alij. Datur autem per hoc intelligi aliud membrum oppositum, quia scilicet est aliquid, quod extenditur in plus, & est extra genus. Et de hoc primo ponit exemplum, dicens, quod est aliquid, quod in est omni ternario, sicut patet de ipso ente, quod quidem vniuersaliter inest non tantum trinitati, sed etiam alijs, & non solum in genere numeri, sed etiam in his, quæ sunt extra genus numeri: impar vero inest omni ternario, & est in plus, quia etiam inest ipsi quinario, non tamen inuenitur extra genus ternarij, quod est numerus, quia etiam quinarium in genere numeri inuenitur, nihil autem, quod sit extra genus numeri, potest dici impar. Deinde eum dicit.

¶ Ostendit, qualia debent esse, quæ accipiuntur ad constituendum quodquid est. Et primo proponit, quod intendit. Secundo manifestat per exemplum, ibi, [Vt trinitati omni, &c.] Dicit ergo primo, quod ad manifestandum quodquid est, accipienda sunt talia, quæ quidem sunt semper & in plus, non tamen extra genus, vsque ad talem terminum, vt primo quidem vnumquodque, quod accipitur, sit in plus, omnia autem non sint in plus, sed conuertantur cum re, cuius quæritur quodquid est. Eius enim rationem necesse est significare quodquid est rei. Deinde cum dicit.

¶ Manifestat, quod dixerat per exemplum. Accipiamus enim ista quatuor, numerus, impar, primus, vtroque modo. Dupliciter enim dicitur aliquis numerus primus: vno modo, quia non mensuratur aliquo alio numero, sicut per oppositum patet, quod quaternarius non est numerus primus, quia mensuratur dualitate, ternarius autem est numerus primus, quia non mensuratur aliquo numero, sed sola vnitatem. Alio modo dicitur aliquis numerus primus, quia non componitur ex pluribus numeris, sicut patet per oppositum de septenario, qui primo modo est primus, non enim mensuratur, nisi vnitatem, non autem est primus secundo modo, componitur enim ex ternario & quaternario: sed ternarius non componitur ex pluribus numeris, sed ex sola vnitatem, & dualitate. Sic ergo patet, quod quodlibet prædictorum quatuor conuenit vniuersaliter trinitati, quodlibet autem eorum conuenit etiam alijs in genere numeri. Nam hoc, quod

dicitur numerus & impar, conuenit omnibus numeris imparibus: vltimum autem, scilicet quod sit primus vtroque modo, conuenit etiam dualitati, quæ nec mensuratur alio numero, nec componitur ex numeris, sed ex solis vnitatem: vnde omnia ista simul iuncta significant quodquid est ternarius. Sed videtur, quod non requiratur ad diffinitionem, quod quælibet particula sit in plus, quam diffinitum. Dicit enim Philosophus in 7. Metaphysic. quod, quando peruenitur ad vltimas differentias, erunt æquales differentie speciebibus: nõ ergo oportet, quod differetia sit in plus, quam species. Quod etiam rationabile videtur. Dicit enim Philosophus in 8. Text. com. 6. Metaphysicor. quod ratio, quæ est ex differententiis, videtur esse speciei, & actus, id est, formæ: quia, sicut ibidem dicitur, differentia respondet formæ: cuiuslibet autem speciei est propria forma, quæ nulli alij conuenit. Videtur igitur, quod differentia vltima non excedat speciem. Dicit etiam Philosophus in 7. Text. com. 22. Metaphysicor. quod nihil est aliud in diffinitione, quam genus & differentia: & quod possibile est diffinitionem ex duobus constitui, quorum vnum sit genus, aliud differentia. Differentia autem non inuenitur extra proprium genus, alioquin non esset diuisiva generis per se, sed per accidens: videtur ergo, quod differentia non excedat speciem. Sed dicendum est, quod si accipi possit differentia, quæ notificaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo differentia vltima esset in plus, quam species, vt rationes probant. Sed quia formæ essentialis non sunt nobis per se nota, oportet quod manifestentur per aliqua accidentia, quæ sunt signa illius formæ, vt patet in 8. Metaphysic. non autem oportet accipere accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per diffinitionem speciei demonstrari, sed oportet notificare formam speciei per alia accidentia communiora, & secundum hoc differentia sumptæ dicuntur quidem substantiales, in quantum inducuntur ad declarandum formam essentialem, sunt autem communiores specie, in quantum assumuntur ex aliquibus signis, quæ sequuntur superiori generi. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod ex his, quæ prædicto modo accipiuntur, constituantur essentia ternarij, vel cuiuscunque alterius, quia necesse

est, quod si accipi possit differentia, quæ notificaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo differentia vltima esset in plus, quam species, vt rationes probant. Sed quia formæ essentialis non sunt nobis per se nota, oportet quod manifestentur per aliqua accidentia, quæ sunt signa illius formæ, vt patet in 8. Metaphysic. non autem oportet accipere accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per diffinitionem speciei demonstrari, sed oportet notificare formam speciei per alia accidentia communiora, & secundum hoc differentia sumptæ dicuntur quidem substantiales, in quantum inducuntur ad declarandum formam essentialem, sunt autem communiores specie, in quantum assumuntur ex aliquibus signis, quæ sequuntur superiori generi. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

necesse est, si hoc, quod supra positum est, non esset ipsa substantia ternarij, cum prædicetur in eo quodquid est, quod esset quoddam genus, vel nominatum vel innominatum. Non enim cuiuslibet rationi est nomen impostum. Et inde est, quod multa sunt innominata, tam in generibus, quam in speciebus. Ideo autem oportet, quod prædicta ratio sit genus ternarij, si nõ significet essentiam eius, quia omne, quod prædicatur in quid, aut est genus, aut diffinitio significans essentiam. Non est autem possibile, quod sit genus, quia sequeretur, quod esset in plus, quam ternarius: hoc enim supponimus esse genus, cuius potentia sub se continet plures species. Habitum est autem, quod prædicta ratio non conuenit, nisi atomis, id est, indiuiduis sub ternario contentis. Relinquitur ergo, quod prædicta ratio sit diffinitio significans essentiam ternarij. Hæc enim supponitur esse essentia vniuersaliusque, quæ inuenitur in indiuiduis illius speciei. Similiter secundum prædictum modum prædicationis, sicut dictum est de ternario, ita etiam est intelligendum de quibuscunque alijs, quibus demonstratur, aliquid esse idem per modum prædictum.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod supra dixerat. Et primo, quod oportet prædicta vniuersaliter, & ex necessitate prædicari de ternario. Secundo, quod ex prædictis constituatur ipsa essentia ipsius ternarij: ibi, [Quod autem substantia ex his, &c.] Dicit ergo primo, quod, quia superius ostensum est, quod ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, ex necessitate insunt, quæcunque autem ex necessitate insunt, vniuersaliter prædicantur, necesse est, quod siue de ternario, siue de quocunque alio accipiantur, prædicto modo ea, quæ prædicantur in eo quodquid est, quod ex necessitate, & vniuersaliter prædicentur. Deinde cum dicit.

Secundo, quomodo oportet accipere differentias: ibi, Post autem accepto, &c.] Dicit ergo primo, quod cum aliquis vult negotiari ad diffiniendum aliquod rotum, id est, vniuersale, congruum est, vt primo diuidat genus in primas partes illius generis, quæ sunt indiuisibiles secundum speciem: puta, quod diuidat numerum in binarium & ternarium. Et hæc diuisione præmissa, perquam cognoscitur genus, tunc postea accipere diffinitionem singularum specierum, sicut etiam fit in alijs, puta in linea recta, & in circulo, & in recto angulo. Omnia enim hæc congrue diffiniuntur præmissa diuisione generis. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, qualiter sint accipiendæ, & dicit, quod postquam acceperimus, per diuisionem generis in species, quid sit genus, puta, vtrum sit in genere qualitatis vel quantitatis, oportet ad inuestigandum differentias considerare proprias passiones, quæ, sicut dictum est, sunt signa manifestantia formas proprias specierum. Et hoc oportet primum facere per aliqua communia. Si enim nos congregemus accidentia ex generibus communioribus, quæ hic dicuntur indiuisibilia, quia non resoluntur in aliqua priora, statim ex diffinitionibus eorum erunt manifesta ea, quæ quærimus. Oportet enim omnium diffinitionum esse principium id, quod simplex est, id est, genus commune, & huiusmodi simplicibus, solum per se insunt accidentia, quæ communiter inueniuntur in multis, omnibus autem alijs conueniunt secundum illa. Sicut album & nigrum per se quidem conueniunt corpori terminato, & secundum hoc commune conueniunt & homini, & equo, & quibuscunque alijs. Vnde si oporteret accipere diffinitionem alicuius, cui vniuersaliter conueniret album, puta, diffinitionem niuis, oporteret recurrere ad genus commune, quod est corpus terminatum, & ex eo inuestigare causam albedinis, & secundum hoc ostenderetur nobis, quare nix vniuersaliter sit alba. Et ista causa poterit pertinere ad quodquid est niuis, puta in inspissatione huiusmodi, quæ facit humidum terminari cum cõseruatione lucis. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

¶ Ostendit, quomodo prædictus processus cõferat ad diffinitiones, & dicit, quod ad hoc, quod aliquis in prædicto modo procedat ad diffiniendum, id est, diuidendo genus in species, vtile est, quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quomodo per hoc manifestetur. Poster. Diu. Tho.

Lea. 2. rex. 3.

T. com. 18.

LECTIO XIV.

LECTIO XIV.

¶ Congruum autem est, cum totum aliquod aliquis negotietur, departiri genus in atoma specie prima, vt est numerus in trinitatem, & dualitatem, postea sic illorum diffinitiones accipere tentare, vt rectæ lineæ, & circuli, & anguli.

¶ Post hæc autem accipiendum, quid genus sit, vtrum quantitatis sit, aut qualitatis, & proprias passiones speculari per communia prima. Compositis enim ex atomis, conuenientia ex diffinitionibus erunt manifesta, propter quod principium est omnium diffinitionum, quod simplex est, & simplicibus per se inesse conuenientia solum, alijs autem secundum illa.

¶ Diuisiones autem, quæ sunt secundum differentias, vtilis sunt in his, vt sic ad eam. Sicut tamen demonstrant, dictum est in prioribus. Vtilis autem sunt vtique sic solum ad colligendum quodquid est, & etiam videtur vtique nil vtile, sed mox videntur accipere omnia, tanquam si ex principio acceperit aliquis sine diuisione.

Tex. cõ. 19.

Lea. 16.

Lea. prac. ex.

quodquid est, dictum est in præcedentibus. Sunt quidem viles prædictæ diuisiones ad accipiendum quodquid est solum, sicut dictum est: sed ad syllogizandum quodquid est, nihil videtur facere, vt prius dictum est. Sed videtur, quod diuidetes statim accipiant omnia syllogizata, sicut si prius aliquis accepisset, antequam diuideret. Deinde cum dicit.

d Ostendit, quid oporteat cauere, ne circa prædictum processum defectus accidat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod oporteat cauere inordinationem. Secundo, quod oporteat cauere diminutionem: ibi, [Amplius autem ad nil relinquendum, &c.]

Dicit ergo primo, quod multum differt, quid prius, & quid posterius prædicetur inter ea, quæ ponuntur in definitione. Potest enim vno modo sic dici, quod homo est animal mansuetum bipes. Alio modo potest ordinari, vt dicatur, quod homo est bipes animal mansuetum. Et quod hoc differat ad diffiniendum, patet per hoc, quia oportet, quod omne, quod diffinitur, constituitur ex genere & differentiâ. Sic igitur si mansuetum accipitur vt differentia animalis, oportet quod animal mansuetum sit aliquid vnum, quod accipiatur vt genus, ex quo & alia differentia, quæ est bipes, constituitur homo. Et eadē ratio est de quocunq; alio, quod sit vnū ex pluribus per se, & nō per accidens. Sicut igitur differt, quod accipiatur hoc vel illud pro genere vel differentia, aut quod accipiatur aliquid vt differentia constitutiua generis, & diuisiua eiusdem, ita differt ad diffiniendum, quod sic vel aliter partes diffinitionis ordinentur. Si enim dicam, quod homo est animal mansuetum bipes, accipietur animal vt genus, mansuetum autem vt differentia constitutiua eius, bipes autem vt differentia diuisiua ipsius. E conuerso autem erit, si dicatur, quod homo est animal bipes mansuetum. Quia igitur differentia ordinis facit differentiam in quodquid est, consequens est, quod ille, qui diuidit, nō solum supponat ea, quæ accipiuntur ad diffiniendum, sed etiam petat ordinem eorundem. Et sic manifestum est, quod diffinitio nō syllogizat quodquid est. Deinde cum dicit.

e Docet cauere diminutionem, ostendens, quomodo fieri possit, vt nihil prætermittatur eorum, quæ requiruntur ad quodquid est: & dicit, quod hoc contingit fieri solum isto modo, quō dicitur. Ad cuius euidentiā considerandū est, quod omnes differentie superiorum generum pertinent ad quodquid est alicuius speciei. Nam inferioris generis constituitur per differentiam diuisiuam superioris generis. Ad vitan-

d Differt autem aliquod prius & posterius prædicamentorum prædicari: vt est dicere animal mansuetum bipes, & bipes animal mansuetum est, & iterum ex hoc & differentia est homo aut quodlibet esse vnum sic. Vnde necesse est diuidentem repetere.

e Amplius autem ad nil relinquendum in eo quid est: sic solummodo cōtingit. Cum enim primum accipitur genus, si quidem inferiorum aliquam diuisionem accipiat, nō incidet omne in hoc, vt nō omne animal aut totalum est, aut diuisum pennis, sed pennatum animal est omne. Huius enim differentia hæc est. Prima autem est differentia animalis, in quā omne animal incidit. Similiter autem est in vnoquoque aliorum, & in his, quæ extra genus, & quæ sub ipsis sunt, vt in aue, in qua est omnis auis, & in pisce, in quo est omnis piscis. Sic igitur cum ambulans est, quid est scire, quando nil relictum est. Aliter autem relinquere est necesse, & nō scire.

LECTIO XV.

a Nilhil autem oportet diffinientem omnia scire, quæ sunt.

b Et tamen impossibile quidam dicunt esse differentias cognoscere, quæ sunt ad vnum quodquid est, nō cognoscentem vnum quodquid est. Sine autem differentis nō esse vnum quodquid scire. A quo enim nō differt, idem esse huic, a quo autem differt, alterum ab hoc.

F dum ergo diminutionem, oportet quod nulla huiusmodi differentiarum prætermittatur. Prætermittitur autem, si aliquis accepto supremo genere, accipiat consequenter aliquam differentiam diuisiuam, nō quidem ipsius supremi generis, sed alicuius inferioris. Quod quidem hoc modo cognosci potest, quia cum animal accipiatur aliquid supremum genus, si postea aliquis accipiat diuisionem alicuius de inferioribus generibus, nō totum, quod continetur sub genere superiore, cadet sub illa diuisione. Et ponit ad hoc exemplum, sicut nō omne animal est vel totalum, vel diuisum pennis. Dicitur autem animal totalum, quod habet totas alas integras, & continuas, sicut vespertilio. Diuisum pennis autem dicitur animal, cuius alæ distinguuntur per diuersas pennas, sicut accipitris vel corui. Animal autem non habenti alas, neutrum horum conuenit, sed omne animal volatile continetur sub altera harū differentiarum: quia secundum prædictas differentias diuiditur hoc genus, quod est animal volatile. Sed prima & immediata differentia animalis attenditur ex hoc, quod omne animal cadit sub diuisione. Er ita est etiam de omnibus aliis generibus, siue accipiamus genera, quæ sunt extrinseca animali, sicut lapis & planta, siue illa, quæ sub animali continentur, sicut auis, piscis. Prima tamen differentia auis attenditur secundum differentiam, in quā incidit omnis auis, & eadem ratio est de pisce. Concludit ergo, quod si aliquis sic procedat in diuidendo, scilicet quod totum diuisum continetur sub partibus diuisionis, poterit

Resert autem, ea, quæ prædicantur primum, & posterius prædicari: veluti si animal mite bipes, an bipes animal mite dicatur. Etenim si ex duobus omnis definitio constet, & vnum quid sit ipsum animal mansuetum, atq; rursus ex hoc, & differentia fiat vnum, homo, inquam, vel quidquid tandem id sit, quod vnum efficitur, necesse est diuidentem petere semper.

Præterea hoc pacto duntaxat fieri potest, vt nihil eorum prætermittatur, quæ sunt in diffinitione ponenda. Sumpto namq; genere primo, si accipiatur aliqua diuisionum inferiorum, nō omne cadet in illam, ceu nō omne animal, aut continentium aut diuisarum alarum est, sed volatile animal omne. Huius est enim hæc differentia. Prima autem animalis ea est differentia, in quam omne animal cadit, & cuiusq; ceterorum similiter generum, & eorū, quæ sunt extra animal, & eorum, quæ sub ipso sunt collocata, ceu volucris ea est differentia prima, in quam omnis volucris cadit: & piscis et idem ea, in quam omnis piscis. Hoc igitur si proficiscatur quispiam pacto, sciat nihil prorsus prætermisisse. Quod si nō hoc modo procedat, & prætermittere eum necesse est, & id ipsum quoq; nescire.

LECTIO XV.

i Non autem oportet eum, qui diffinit, ac diuidit, omnia scire, quæ sunt.

Quantquam nonnulli censent fieri nō posse, vt quisquam vnquam differentias ad vnum quodquid est, cuiusq; sciat, nisi scierit vnum quodquid est. Sine vero differentis nunquam fieri posse, vt quicquam sciat. A quo namq; nō differt quippiam, idem quod illud inquit esse, a quo vero differt, ab eo diuersum esse.

K homo cognoscere, quod nil est relictum de his, quæ sunt necessaria ad diffiniendum. Si autem alter procedatur, necesse est, quod aliqua relinquatur, & quod homo nō cognoscat, sic integraliter dehnisse.

LECTIO XV.

a Postquam Philosophus ostendit veritatem circa diuisionem generis, quæ sumitur ad diffiniendum, hic excludit duos errores. Secundum, ibi, [Omne autē incidere.] Circa primum tria facit. Primo proponit exclusionem erroris, & dicit, quod nō est necessarium, quod ille, qui diuidendo diffinit, sciat omnia, quæ sunt in mundo. Secundo ibi, **b** Narrat opinionem errantium. Dicebant enim quidam, quod nō potest agnosci differentia alicuius ad omnia alia entia, nisi omnia alia entia agnoscat, vt patet in aliquibus duobus, quorum differentiam cognoscere nō possumus, nisi vtrumque cognoscamus. Addebant autem, quod nō est possi-

possibile quod aliquid sciatur quid est, nisi cognoscatur differentia eius ad omnia alia. Id enim a quo aliquid nō differt, est idem ei illud autem a quo differt, est alterum ab ipso. Nō autem possumus scire quid sit vnum quodquid est, nisi sciamus quid sit idē ei, & quid alterū ab eo. Et secundū hoc concluderent, quod nō potest aliquid cognosci nisi omnia cognoscantur. Tertio ibi.

c Improbat quod dictū est dupliciter. Et primo quidem interimit hoc quod dictum est, quod illud a quo aliquid differt, est alterum. Loquimur enim nunc de eodem & altero secundum essentiam, quam significat diffinitio. Manifestum est autem quod etiā in eadem specie sunt differentie multæ accidentales, quæ nō diuersificat substantiam speciei, quam significat diffinitio, nec per se insunt. Vnde consequens est quod nō omnis differentia facit talem alteritatem quam necessarium sit cognoscere ad diffiniendum. Secundo ibi.

Tex. cō. 21.

d Improbat quæ dicta sunt alio modo. Cum enim ille qui vult diffinire diuidendo accipiat oppositas differentias hoc modo, quod omne quod continetur sub diuiso cadat sub hoc membro diuisionis vel sub illo, & accipiat sub altero membrorum id, cuius diffinitio queritur, si hoc quod intendit diffinire, cognoscat sub illo membro diuisionis contineri, nō differt ad propositū, vtrum sciat, vel nesciat quod de quibusdam aliis rebus prædicetur oppositæ differentie. Puta si diuidam animal per rationale & irrationale, & accipiam propositū sic hominem contineri sub rationali, nō requiritur quod sciam, de quibus irrationale prædicetur, nec qualiter illa ad inuicem differant. Manifestum enim est quod si aliquis sic procedat, scilicet diuidendo genus per primas differentias eius, & accipiendo propositum sub altero membro diuisionis quousq; perueniatur in illa, quæ vltimus diuidi nō possunt essentialibus differentiis, sic procedēs habebit diffinitionem substantiæ, quā quærebat. Decipiabantur ergo prædicti homines ex eo quod nō distinguebant inter cognoscere aliquid in cōmuni, & in speciali. Oportet enim quod quicunq; scit quid est aliquid, cognoscat omnia alia in cōmuni, nō aut in speciali. Puta qui scit quid est homo, oportet quod sciat hominem per hoc quod est animal, distinguere ab omnibus, quæ nō sunt animalia, & per hoc quod est rationale, distinguere ab omnibus, quæ nō sunt rationalia. Nō oportet quod illa cognoscat nisi secundū

A hoc cōmune, quod est animal, vel rationale. Deinde cū dicitur, **e** Excludit secundū errorem. Possit enim aliquis credere, quod quicunq; vtitur diuisione ad diffiniendum, indiget petere quod totum diuisum contineatur sub membris diuisionis, sed ipse dicit quod hoc nō est necessarium, si opposita, per quæ fit diuisio, sint immediata; quia secundū hoc necessarium est, quod totum diuisum sub altero oppositorum contineatur, dum tamen accipiatur prima differentia alicuius generis. Differentie enim quæ sunt immediata, si cōparentur ad genus inferius, nō sunt immediata, si cōparentur ad genus superius. Sicut par & impar sunt immediata si cōparentur ad numerū, cuius sunt propria differentie, nō autem si cōparentur ad quantitatem. Deinde cum dicitur, **f** Postquam exclusit ea, quæ nō requiruntur ad diuisiones diffinitiuas, hic ostendit quod secundum rei veritatem requirantur. Et primo ponit quod intendit. Secundo manifestat propositū: ibi, [Est autem horum vnū.] Dicit ergo primo, quod ad hoc quod aliquis constituat terminum, id est, diffinitionem per viam diuisionis, tria oportet considerare, quorum primum est, vt ea, quæ primo accipiuntur, prædicentur in eo quodquid est: secundo vt ordinetur quid sit primum & quid secundum: tertium est, quod accipiantur omnia, quæ pertinent ad quodquid est, & nihil eorum prætermittatur. Deinde cum dicitur,

Primo igitur hoc est falsum. Non enim quauis differentia res sunt diuersæ. Complures enim insunt rebus eisdem specie differentie: sed nō per substantiam, neq; per se.

Deinde, cum quispiam acceperit ea, quæ opponuntur, & differentiam & omne, aut in hanc partem, aut in illam cadere, sumserit que in altera parte rem eam, quam querit esse, & id ipsum cognouerit, nihil resert si sciat, nec ne, de quibus alia differentia prædicantur. Patet enim cum habiturum esse rationem substantiæ, si sic proficiscens adea tandem peruenierit, quorum nō est vltimus differentia.

Omne autem in ipsam diuisionem cadere, si sint ea opposita, quorū nō est medium quicquam, nō est postulatō. Necesse est enim omne in altero ipsorum esse, si illius est differentia.

Ad extruendam autem, probandamve per diuisiones diffinitionem, hæc tria sunt obseruanda. Primum vt ea sumantur, quæ hoc ipso quid est prædicantur. Secundum vt hæc adeo disponantur, vt primum in primo, secundum in secundo loco ponatur. Tertium vt hæc omnia sint.

Atque primum istorum erit, si possumus quemadmodum ad accidens ratiocinari, ipsum inquam competere, & per genus probare.

Secundo fiet si ipsum primum sumperimus. Hoc autem erit, si id accipiam quod tale est, vt ipsum quidem omnia sequatur, omnia autem ipsum non econtra sequantur. Necesse est enim aliquid esse tale, quo sumpto, idem iam erit, & in inferioribus modis. Id enim erit secundum quod ceterorum est primum. Et id etiam tertium, quod est herentium primum. Supero namque sublato, id, quod heret, ceterorum erit primum, vt patet. Et in ceteris eodem modo.

quod homo potest inducere syllogismos quod id, quod assumitur, insit, sicut cum disputatur ad problemata de accidente. Secundo, vt ostendatur quod prædicatur in eo quod quid per ea, quibus disputatur ad problemata de genere. Secundo ibi, **b** Manifestat quomodo obseruetur secundum seil. debita ordinatio partium, & dicit quod tunc ordinantur partes diffinitionis sicut oportet, si aliquis primo accipiat id, quod est primum, & hoc erit si aliquis homo primo accipiat id, quod consequitur ad alia posterius accepta, & nō econuerso. Hoc enim est cōmuni & prius. Necesse est autem aliquid huiusmodi accipi in diffinitione tanquam genus, puta cum dicitur homo est animal gressibile bipes. Si enim est gressi-

gressibile bipes, est animal, sed non e converso. Cum ergo iam acceperimus animal tanquam primum, idem modus obseruandus est in ordinatione inferiorum. Accipietur enim quasi secundum in diffinitione illud, quod secundum rationem praemissam erit primum inter omnia sequentia: & similiter accipietur tertium id, quod est primum respectu habitum, id est consequentium. Semper enim remoto superiori, illud quod est habitum, id est immediate consequens, erit primum omnium aliorum. Et ita est etiam in omnibus aliis, puta in quarto, & in quinto, si tot oporteat partes diffinitionis esse. Tertio ibi.

¶ Manifestat, qualiter possit tertium obseruari, & dicitur manifestum erit omnia, quae pertinent ad quodquid est, accipi in diffinitione secundum modum supra dictum ex hoc, quod diuidendo aliquod genus accipimus primas differentias, sub quibus diuisum vniuersaliter continetur, sicut omne animal est hoc, vel illud, puta rationale vel irrationale, & accipiamus quod intendimus diffinire esse hoc, puta rationale. Et iterum accipiemus hoc totum, scilicet animal rationale, & diuidemus ipsum per differentias proprias, sed quando iam deuenimus ad ultimam differentiam, iam non erit diuidere per alias differentias specificas: sed iterum vltima differentia addita, hoc cuius diffinitio quaeritur, in nullo differet specie a suo toto, id est a ratione congregata ab omnibus partibus acceptis, sicut homo non differet specie ab aliquo eorum, de quibus praedicatur animal rationale mortale. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit, quod tria praedicta obseruata sufficiant ad diffiniendum, quod diffinitio neque superflua neque diminutum habebit. Quod autem non apponatur aliquid plus quam debeat, manifestum est per primum trium praedictorum, quia scilicet accepta sunt solum ea, quae praedicantur in eo quod quid, & talia, necesse erat accipere. Similiter etiam manifestum est quod nihil deficit. Aut enim deficeret genus, aut differentia. Sed quod genus non deficiat, patet ex secundo trium dictorum. Acceptum est enim primum id, sine quo non sunt alia, & potest esse sine aliis, & hoc est genus, & cum in genere postea accepta sunt differentiae. Sed quod differentiae omnes sunt acceptae, patet per tertium praedictorum trium, quia non amplius potest accipi posterior differentia post illam, cuius diximus non esse etiam differentiam, quia iam sequeretur quod vltimum acceptum adhuc differret differentia essentiali, cum

¶ Manifestum enim est, quoniam neque plus hoc apponitur. Omnia enim in eo quodquid est accipiuntur horum neque deficere nihil. Aut enim genus, aut differentia utique esset. Genus quidem igitur est primum, & cum differentiae prius acceptum est, differentiae autem omnes continentur. Non enim amplius sunt vltima. Specie enim differret & vltimum. Hoc autem est dictum non differre.

LECTIO XVI.

¶ Verere autem oportet intendentem in similia, & differentia. Primum quidem omnia idem habeant, postea iterum in alteris, quae in eodem quidem genere sunt cum illis, sunt autem ipsis quidem idem specie, illorum autem altera. Cum autem in his accipiatur quid habeant omnia idem, & in aliis similiter in acceptis iterum similiter intendendum, si idem sit, quousque in vnam conueniant rationem. Haec autem erit diffinitio: Si vero non vadit in vnam, sed in duas, aut plures, manifestum est quod utique non est vnum aliquod, quod quaeritur, sed plura.

¶ Vtputa, si quid est magnanimitas quaerimus, intendendum est in quosdam magnanimos, quos scimus quod habeant vnum omnem, in quantum sunt huiusmodi. Vt magnanimus Alcides

tamen dictum sit, quod non differat. Similiter etiam ex praemissis patet, quod non intermittatur aliqua differentia in medio, per hoc, scilicet, quod semper accipiuntur primae differentiae. Vnde relinquatur quod sufficiant tria praedicta ad diffiniendum obseruari.

LECTIO XVI.

¶ Patebit autem haec omnia esse, quod erat tertium, si sumpserimus primum ipsum per diuisionem omne, aut hoc, aut hoc animal esse. Esse autem hoc, & rursus totius differentiam, huius extremi vero non ulterius differentiam esse vel etiam statim cum vltima differentia ab ipso toto, non differre id specie.

¶ Patet enim, in eoque plus quam oportet quicquam additum esse. Omnia namque sumpta hoc ipso quidem praedicantur, neque quicquam deesse. Nam aut genus aut differentia esset. At genus est ipsum primum, & hoc cum differentia simul est sumptum. Differentiae etiam vniuersae sunt sumptae, nulla enim prorsus posterior est. Specie namque differret ipsum extremum. At hoc dictum est non differre.

H

LECTIO XVI.

¶ Verere autem oportet inspiciendo, primum ad ea, quae sunt similia, & nullam inter se differentiam habent, quidnam idem habeant vniuersa. Deinde ad alia, quae sub eodem cum illis genere collocantur, & sunt quidem eiusdem inter se speciei, ab illis autem speciei sunt diuersa. Atque, si in eis accipiatur aliquid penitus idem, & in aliis simili modo. Rursus considerandum est in eis, quae sunt sumpta, sit aliquid idem quousque ad vnam rationem fiat accessio. Haec enim erit ipsius diffinitio rei. Quod si non ad vnam rationem, sed ad duas vel plures itur, patet id quod quaeritur non vnum quid esse, sed plura.

¶ Veluti, si quaeratur, quidnam sit magnitudo animi, considerandum est in aliquibus, quos quidem scimus esse magnanimos, quidnam habeant vnum omnem, quo pacto tales esse dicuntur. Ceu si Alcides fuit magnanimus,

¶ in rationali, & quia hincibili. Et ita est considerandum, quousque perueniatur ad aliquam vnam rationem communem. Haec enim erit diffinitio rei. Si vero talis consideratio non inducat in vnam rationem communem, sed inducat in duas rationes diuersas, aut etiam in plures, manifestum erit quod id, cuius diffinitio quaeritur, non erit vnum secundum essentiam, sed plura: & ita non poterit habere vnam diffinitionem. Deinde cum dicitur.

¶ Manifestat quod dixerat per exemplum, & dicitur si quaeramus, quid est magnanimitas: debemus attendere ad quosdam magnanimos, ut sciamus quid vnum habent in seipsis, in quantum magnanimi sunt. Sicut Alcides, id est Hercules dictus est magnanimus, quod etiam Achilles, & etiam Ajax, qui omnes habent

ben vnum commune, quod est quid non sustinere iniurias. Cuius signum est, quia Alcides non sustinens iniurias dimicauit, Achilles vero in insaniam versus est propter iram, Ajax autem interfecit seipsum. Iterum debemus considerare in aliis, qui dicuntur magnanimi, sicut in Lyandro, aut Socrate. Habent enim hoc commune, quod non mutabantur propter prosperitatem fortunae, & per infortunium, sed in differenter se habebant in vtrisque. Accipiamus ergo haec duo, scilicet impassibilitatem a fortuitis casibus & non tolerare iniurias, & consideremus si est aliquid commune eis. In hoc enim consistit ratio magnanimitatis. Sicut, si dicamus quod vtrumque contingit propter hoc, quod aliquis existimat se dignum magnis. Ex hoc enim contingit quod homo non patitur iniurias, & ex hoc contingit quod & contemnit mutationem exteriorum bonorum tanquam minorum. Si autem nihil commune inueniretur, illis duobus acceptis, non esset vna species magnanimitatis, sed duae. Vnde non posset dari vna communis diffinitio. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit praemissum modum inueniendi quodquid est esse conuenientem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit hunc modum conuenientem. Secundo, ostendit, quod oportet in hoc modo vitare: ibi, [Si autem neque disputare.] Circa primum duo facit. Primo ostendit praedictum modum esse conuenientem quantum ad terminum, prout scilicet peruenitur ad aliquid commune; secundo, quantum ad processum, prout scilicet proceditur in praedicto modo ad particularibus. ibi, [Faciliusque est singulare.] Dicit ergo primo, quod conuenienter dictum est, quod oportet inquirentes quodquid est peruenire ad aliquid commune, quia omnis diffinitio datur de aliquo secundum quod consideratur in vniuersali, non autem secundum quod consideratur in hoc singulari, vel in illo. Non enim medicus diffinit quid sit sanus in hoc oculo huius hominis, sed vel vniuersali simpliciter quantum ad omnes, vel distinguit sanum secundum diuersas species, puta cum dicit hoc esse sanum cholericis, illud autem phlegmaticis. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit praedictum modum esse conuenientem quantum ad terminum, prout scilicet peruenitur ad aliquid commune; secundo, quantum ad processum, prout scilicet proceditur in praedicto modo ad particularibus. ibi, [Faciliusque est singulare.] Dicit ergo primo, quod conuenienter dictum est, quod oportet inquirentes quodquid est peruenire ad aliquid commune, quia omnis diffinitio datur de aliquo secundum quod consideratur in vniuersali, non autem secundum quod consideratur in hoc singulari, vel in illo. Non enim medicus diffinit quid sit sanus in hoc oculo huius hominis, sed vel vniuersali simpliciter quantum ad omnes, vel distinguit sanum secundum diuersas species, puta cum dicit hoc esse sanum cholericis, illud autem phlegmaticis. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit praemissum modum inueniendi quodquid est esse conuenientem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit hunc modum conuenientem. Secundo, ostendit, quod oportet in hoc modo vitare: ibi, [Si autem neque disputare.] Circa primum duo facit. Primo ostendit praedictum modum esse conuenientem quantum ad terminum, prout scilicet peruenitur ad aliquid commune; secundo, quantum ad processum, prout scilicet proceditur in praedicto modo ad particularibus. ibi, [Faciliusque est singulare.] Dicit ergo primo, quod conuenienter dictum est, quod oportet inquirentes quodquid est peruenire ad aliquid commune, quia omnis diffinitio datur de aliquo secundum quod consideratur in vniuersali, non autem secundum quod consideratur in hoc singulari, vel in illo. Non enim medicus diffinit quid sit sanus in hoc oculo huius hominis, sed vel vniuersali simpliciter quantum ad omnes, vel distinguit sanum secundum diuersas species, puta cum dicit hoc esse sanum cholericis, illud autem phlegmaticis. Deinde cum dicitur.

¶ Si autem neque disputare in metaphoris, neque quaecumque dicuntur in metaphoris; Disputare enim necesse erit in metaphoris.

LECTIO XVII.

¶ Ad habendum autem problema, eligere oportet decisiones, & diuisiones. Sic autem

quae sunt indifferentia, & quae non diuiduntur per differentias specificas. & ideo oportet a singularibus diffiniendo ascendere ad vniuersalia. Secundo ibi.

¶ Ostendit idem ex ratione euentiae. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam in terminis, id est in diffinitionibus. Non enim potest aliquis deuenire in cognitionem aliquid ignoti nisi per aliquod notum, siue aliquis intendat cognoscere quia est, quod sit per demonstrationem, siue quid est, quod sit per diffinitionem. Hoc autem contingit, ut scilicet praexistat aliquod euidens, si sit, id est, contingat separatim diffinitionem diffiniri per ea, quae singulariter dicuntur, id est quae proprie conueniunt, & distincte huic vel illi, sicut si aliquis velit notificare quid est simile, non considerabit ad omne id, quod potest simile dici, sed de quibusdam similibus, puta quomodo dicatur simile in coloribus & quomodo dicatur simile in figuris. Dicitur enim simile in coloribus ex vnitatem coloris: dicitur autem simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam in aliis, si velit diffinire acutum, non respiciet ad omne quod dici potest acutum, sed respiciet ad acutum secundum quod dicitur in voce. Et per hunc modum patet, quod aliquis diffinire intendens refugit statim ne contingat aequiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientem modum diffiniendi, quo ex inferioribus proceditur ad commune, in quantum, scilicet specialibus diffinire facilius est, & magis in talibus potest esse nota vniuocatio. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit idem ex ratione euentiae. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam in terminis, id est in diffinitionibus. Non enim potest aliquis deuenire in cognitionem aliquid ignoti nisi per aliquod notum, siue aliquis intendat cognoscere quia est, quod sit per demonstrationem, siue quid est, quod sit per diffinitionem. Hoc autem contingit, ut scilicet praexistat aliquod euidens, si sit, id est, contingat separatim diffinitionem diffiniri per ea, quae singulariter dicuntur, id est quae proprie conueniunt, & distincte huic vel illi, sicut si aliquis velit notificare quid est simile, non considerabit ad omne id, quod potest simile dici, sed de quibusdam similibus, puta quomodo dicatur simile in coloribus & quomodo dicatur simile in figuris. Dicitur enim simile in coloribus ex vnitatem coloris: dicitur autem simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam in aliis, si velit diffinire acutum, non respiciet ad omne quod dici potest acutum, sed respiciet ad acutum secundum quod dicitur in voce. Et per hunc modum patet, quod aliquis diffinire intendens refugit statim ne contingat aequiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientem modum diffiniendi, quo ex inferioribus proceditur ad commune, in quantum, scilicet specialibus diffinire facilius est, & magis in talibus potest esse nota vniuocatio. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit idem ex ratione euentiae. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam in terminis, id est in diffinitionibus. Non enim potest aliquis deuenire in cognitionem aliquid ignoti nisi per aliquod notum, siue aliquis intendat cognoscere quia est, quod sit per demonstrationem, siue quid est, quod sit per diffinitionem. Hoc autem contingit, ut scilicet praexistat aliquod euidens, si sit, id est, contingat separatim diffinitionem diffiniri per ea, quae singulariter dicuntur, id est quae proprie conueniunt, & distincte huic vel illi, sicut si aliquis velit notificare quid est simile, non considerabit ad omne id, quod potest simile dici, sed de quibusdam similibus, puta quomodo dicatur simile in coloribus & quomodo dicatur simile in figuris. Dicitur enim simile in coloribus ex vnitatem coloris: dicitur autem simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam in aliis, si velit diffinire acutum, non respiciet ad omne quod dici potest acutum, sed respiciet ad acutum secundum quod dicitur in voce. Et per hunc modum patet, quod aliquis diffinire intendens refugit statim ne contingat aequiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientem modum diffiniendi, quo ex inferioribus proceditur ad commune, in quantum, scilicet specialibus diffinire facilius est, & magis in talibus potest esse nota vniuocatio. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit idem ex ratione euentiae. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam in terminis, id est in diffinitionibus. Non enim potest aliquis deuenire in cognitionem aliquid ignoti nisi per aliquod notum, siue aliquis intendat cognoscere quia est, quod sit per demonstrationem, siue quid est, quod sit per diffinitionem. Hoc autem contingit, ut scilicet praexistat aliquod euidens, si sit, id est, contingat separatim diffinitionem diffiniri per ea, quae singulariter dicuntur, id est quae proprie conueniunt, & distincte huic vel illi, sicut si aliquis velit notificare quid est simile, non considerabit ad omne id, quod potest simile dici, sed de quibusdam similibus, puta quomodo dicatur simile in coloribus & quomodo dicatur simile in figuris. Dicitur enim simile in coloribus ex vnitatem coloris: dicitur autem simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam in aliis, si velit diffinire acutum, non respiciet ad omne quod dici potest acutum, sed respiciet ad acutum secundum quod dicitur in voce. Et per hunc modum patet, quod aliquis diffinire intendens refugit statim ne contingat aequiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientem modum diffiniendi, quo ex inferioribus proceditur ad commune, in quantum, scilicet specialibus diffinire facilius est, & magis in talibus potest esse nota vniuocatio. Deinde cum dicitur.

LECTIO XVII.

¶ Ut autem facultatem habeamus mediorem ad ea demonstranda, quae proponuntur, peruestigare

¶ Ostendit idem ex ratione euentiae. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam in terminis, id est in diffinitionibus. Non enim potest aliquis deuenire in cognitionem aliquid ignoti nisi per aliquod notum, siue aliquis intendat cognoscere quia est, quod sit per demonstrationem, siue quid est, quod sit per diffinitionem. Hoc autem contingit, ut scilicet praexistat aliquod euidens, si sit, id est, contingat separatim diffinitionem diffiniri per ea, quae singulariter dicuntur, id est quae proprie conueniunt, & distincte huic vel illi, sicut si aliquis velit notificare quid est simile, non considerabit ad omne id, quod potest simile dici, sed de quibusdam similibus, puta quomodo dicatur simile in coloribus & quomodo dicatur simile in figuris. Dicitur enim simile in coloribus ex vnitatem coloris: dicitur autem simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam in aliis, si velit diffinire acutum, non respiciet ad omne quod dici potest acutum, sed respiciet ad acutum secundum quod dicitur in voce. Et per hunc modum patet, quod aliquis diffinire intendens refugit statim ne contingat aequiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientem modum diffiniendi, quo ex inferioribus proceditur ad commune, in quantum, scilicet specialibus diffinire facilius est, & magis in talibus potest esse nota vniuocatio. Deinde cum dicitur.

Leſt imme. ſequen. tex. autem & cuius eſt cauſa.] Circa primū duo facit. Primo oſtendit, quomodo alicuius quaſtionis propoſita poſſit inueſtigari propter quid. Secundo oſtendit quomodo diuerſa quaſtionibus comunicant in propter quid: ibi, [Eadē autē problema.] Circa primū duo facit. Primo, docet accipere propter quid accipiendo cōmune vniuocum. Secundo accipiendo cōmune analogū: ibi, [Amplius autem alius modus.] Circa primum duo facit. Primo docet inueſtigare propter quid accipiendo cōmune vniuocum, quod eſt genus nominatū. Secundo accipiendo quodlibet aliud cōmune: ibi, [Nunc quidem igitur, &c.] Dicit ergo, primo quod ad hoc quod habeamus propter quid circa ſingula problema, quæ ponuntur, oportet considerare diuiſiones, & ſubdiuiſiones, & ſic ad ſingula procedere diſputando ſuppoſito cōmuni genere. Vt ſi aliquis velit conſiderare propter quid a-

Te. com. 23.

Te. com. 24.

tem eligere ſubiectum genus commune omnium conſimilium, vt ſi animalia ſunt, quæ cōſiderantur, qualia omnia animalia inſunt. Acceptis autem his, reliquorum omnia qualia inhærent, vt ſi hoc eſt auis, qualia inhæreant omniaui, & ſic ſemper proximo. Maniſteſtum enim & quoniam habebimus iam dicere propter quid inſunt inherētia his, quæ ſunt ſub communi; vt propter quid homini, aut equo inſunt. Sit autem animal in quo A, B autem inhærentia omnia animalia, in quibus autem ſunt CDE, ſint quædam animalia. Maniſteſtum igitur eſt propter quid eſt B in D; propter A enim ſimiliter & in aliis, & ſemper in aliis deorſum eadem ratio eſt.

b Nunc quidem igitur ſecundum ea, quæ aſſignantur cōmunia nomina, dicimus. Oportet autem non ſolum ſic conſiderare, ſed & ſi aliud aliquod accipitur commune, accipientes ſi aliquibus hoc inhæreat, & qualia hoc ſequantur. Vt cornua habentia hoc habere ventres, non vtrobiſque dentes eſſe. Iterum cornua habere quædam ſequuntur. Maniſteſtum eſt enim propter quid eſt in illis quod dicitur, propter id ſunt quod cornua habent.

c Amplius autem alius modus eſt ſecundum analogum. Eligere enim vnum idem non eſt accipere quod oportet vocare ſepion, & ſpinam, & os. Sunt autem quæ ſequuntur, & hoc, tanquam natura vna huiusmodi exiſtente.

d Eadem autem problema ſunt, quæ quidem idem mediū habent. Amplius vt quoniam

F cipitur cauſa illius paſſionis. Deinde cum dicit. b ¶ Oſtendit quomodo oportet inueſtigare propter quid eſt reducendo in aliquod commune, quod non ſit genus nominatum, & dicit quod ea, quæ ſupra dicta ſunt, dicuntur ſecundū illa communia, quibus nomina ſunt aſſignata: ſed oportet nō ſolum ſic in talibus conſiderare, ſed & ſi quid aliud appareat commune, quod inſit aliquibus etiam ſi non ſit genus, vel ſi non ſit nominatū. Deinde oportet conſiderare ad quod commune conſequatur, & quæ ſunt quæ conſequantur ad hoc commune innominatum acceptum. Sicut habere cornua eſt quoddam commune, cui nō eſt nomen impoſitum, & quod non eſt genus. Ad hoc autem commune ſequuntur duo, quorum vnū eſt, quod omne animal habet cornua habet multos ventres, propter neceſſitatem ruminationis, quorum vnum vocatur echinus in interioribus exiſtens, alper & capedinem habens, vt dicitur in libro de Hiſtoriis animalium. Aliud autem quod conſequitur ad animalia habentia cornua, eſt quod non habeant dentes in vtraque mandibula, ſed ſolum in inferiori, quia materia dentium conuertitur in cornua. Item cōſiderandum eſt ad quæ animalia conſequantur habere cornua, puta bouem, & ceruū. Sic enim maniſteſtum erit propter quid hæc animalia habent illas proprietates, quia ſe habent cornua. Deinde cum dicit.

oportet, & ea que animantibus aper- tis inſpiciuntur, & ipſas quoque diuiſiones, atque ſic perueſtigare oportet, ſuppoſito genere communi omnium, ceu ſi animalia ſint ea, quæ conſiderantur, quænam omnia competunt animali. Quibus ſumptis, rursus eadem perueſtigare oportet, quænam ceterorum primo cuiſlibet inſunt, vel uti ſi id ſit auis, quænam omnē autem ſequuntur. Et ſic ſemper quænam propinquiffimo competunt. Patet enim nos poſſe iā dicere propter quid inſunt ea, quæ competunt hiſce, quæ ſub ipſo communi ſunt collocata, vt propter quid homini competunt, aut equo. Sit autem animal quidem B, in A vero ponatur ea que animal omne ſequuntur, hiſ autem in locis, in quibus CED, literæ designantur, animalia ſingula collocentur. Patet itaque propter quid A competit ipſi C, propter B namque competit. Et ſimiliter ceteris.

Eadem autem eſt ſemper, & in aliis ratio, atque nunc ſic dicimus per trad. ta nobis nomina communia rebus. Oportet autem non ſolum in iſtis ipſis dicto modo conſiderare, ſed etiam ſi aliquid aliud videatur commune competens, & idipſum accipere, deinde ſumere & ea, quæ ipſum ſequuntur, & ea que hoc ſequuntur, veluti cornigeris competit ericium habere, ſuperioribus vacare dentibus. Sumantur igitur hæc, & rursus accipienda ſunt ea, quibus competit, ſequiturque genere cornua. Patet enim propter quid illis competunt ea, quæ diximus. Nam ob idipſum illis inerunt quia cornua gerunt.

Et inſuper alius modus perueſtigandi per ſimilitudinem rationis. Non enim poteſt vnum quippiam idem ſumi, quod quidem ſepium, & ſpina, & os appellare oportet. Inerunt autem & iſis, atque ſequuntur aliqua, quaſi talis ſit vna quædam natura.

Eadem autem ſunt nonnulla eorum, quæ proponuntur multipliciter; Quædam enim ex eo ſunt eadē, quia mediū

carat ſepion, & ſpina piſcium, & oſſa animalium terreſtrium. Omnia enim iſta conueniunt ſecundum proportionem, quia eodem modo ſe habent ſpinæ ad piſces, ſicut oſſa ad terreſtria animalia. Ad hoc autem commune analogum, quædam conſequuntur propter vnitatem proportionis, ſicut ſi communicantur in vna natura generis vel ſpeciei, ſicut eſſe coopertum carnibus. Deinde cum dicit.

d ¶ Oſtendit quomodo multa problema conueniunt in eo quod eſt propter quid. Et primo, quantum ad vnitatem mediū. Secundum quantum ad ordinem mediatorum: ibi, [Alia autē.] Dicit ergo primo, quod quædam problema ſunt eadem, in quantum ſe conueniunt in eo quod eſt propter quid propter hoc quod habent

Le. 14.

Te. com. 35.

Leſt. imme. ſequen.

habent idem medium. Sicut per hoc medium quod eſt antipariſtaſis id eſt, contra reſiſtentiā, vel repercuſſio multa demonſtrantur. Sunt autem quædam eadem nō ſimpliciter, ſed genere, quæ quibusdam differentiis diuerſificantur, quæ ſumuntur vel ex diuerſitate ſubiectorum, vel ex diuerſitate modi ſiendi. Sicut ſi queratur: propter quid ſit echo, aut propter quid apparet, ſc. aliquid in ſpeculo, vel propter quid generatur iris. Omnia enim iſta ſunt idem problema quantum ad mediū propter quid, quod eſt idem genere. Omnia enim cauſantur ex repercuſſione. Sed repercuſſiones differunt ſpecie. Nam echo ſit per repercuſſionem aeris moti a corpore ſonante ad aliquod corpus concavum. Apparitio autem rei in ſpeculo ſit propter hoc quod immutatio mediū repercucitur ad ſpeculum. Iris autē ſit propter hoc quod radii ſolares repercucuntur ad vapores humidos. Deinde cum dicit.

e ¶ Alia autem ex eo quod medium quidem ſub altero medio eſt, differunt problema. Vt propter quid Nilus, ſiniente menſe, magis fluit propter id, quod vernior eſt finis menſis. Propter quid autem eſt vernior finis menſis? propter id, quod luna deficit. Hæc quidem enim ſe habent adinuicem.

LECTIO XVIII.

d De cauſa autem, & cuius eſt cauſa, dubitabit aliquis, nunquid, & cum cauſatum eſt, & cauſa eſt. vt ſi folia fluunt, aut deficit luna, & cauſa deficienti, etiam folia cadendi erunt. vt ſi huius eſt lata habere folia, deficienti autem terram eſſe in medio.

b Si enim non aliqua alia erit cauſa ipſorum. Si vero cauſa ſit, ſimul & cauſatum, vt ſi in medio eſt terra, deficit, aut ſi latum folium eſt, fluit. Si igitur non ſit, ſimul itaque erunt.

c Et ſi demonſtrentur per altera. Sit enim ſolum fluere in quo A, latum autem folium in quo B, vitis vero in quo C. Si autem in B eſt A: omne enim latum folium folio fluit, in C autem B, omnis enim vitis folio fluit. Cauſa autem eſt B medium. Sed quoniam latis foliis vitis ſit, eſt propter id quod folio fluit demonſtrare. Sit enim D quidem

LECTIO XVIII.

Postquam Philoſophus oſtendit quomodo oportet inueſtigare propter quid, hic mouet duas quaſtionibus circa ipſum propter quid, quarum prima eſt de coexiſtentiā cauſæ ad cauſatum, ſecunda pertinet ad vnitatem cauſæ, ibi, [Vtrum autem contingat.] Circa primum tria facit.

Primo proponit quaſtionem. Secundo obicit: ibi, [Si enim non eſt.] Tertio ſoluitur: ibi, [Aut contingit vnius.] Dicit ergo primo, quod de cauſa & cauſato poteſt aliquid dubitare, vtrum quando eſt vnum eorum, ſit & aliud. Quæ quidem quaſtio non eſt intelligenda quantum ad ſimultatem temporis,

A ſed quantum ad ſimultatem confectionis, vt pote ſi poſitū vno conſequatur aliud ſimul tempore vel poſteriori. Et ponit duo exempla, in quorum vno cauſa præcedit cauſatum. Nam lata folia habere eſt cauſa quod fluant folia alicuius arboris, non autem habere lata folia, & folia fluere ſunt ſimul tempore. In alio autem exemplo, cauſa & cauſatum ſunt ſimul tempore, ſicut interpoſitio terræ ſimul tempore eſt cum defectu lunæ. Eſt ergo quaſtio vtrum ad vnum iſtorum conſequatur aliud. Deinde cum dicit.

Quædam autem differunt ex eo, quia medium eſt ſub alio medio, vel uti propter quid Nilus, decreſcente menſe, magis affluat aquis? quia menſis decreſcens ſimilis magis hyemis eſt. Propter quid menſis decreſcens, ſimilis magis hyemis eſt? quia luna decreſcit. Hæc enim ſic inter ſe habent, vt patet.

LECTIO XVIII.

c Ambiget autem quiſpiā de cauſa, & de eo, cuius eſt cauſa, eſt ne tum cauſa, cum eſt id, cuius eſt cauſa, veluti, cum frondes decidunt, eſt ne tum ipſa cauſa deſtendi frondes latitudo, inquam, foliorum: ſi idipſum illius ſit cauſa. Vel cum deficit luna; eſt ne tum interpoſitio terræ.

Nam ſi non eſt aliqua, alia erit ipſorum cauſa: ſi ſimul ſunt cauſa, & id cuius eſt cauſa, ceu ſi intercedit terra, deficit luna, aut ſi latitudo eſt foliorum, deſtendi frondes.

Tam mutuo proſecto demonſtrantur. Sit enim A frondes deponit, B planta, cuius ſunt folia lata, C vitis. Si igitur A cuiſlibet competit B. Omnis enim planta, cuius folia ſunt lata, frondes deponit: B vero C ipſi competit. Latis enim frondes qualibet vitis habet, A etiam ipſi C cōpetit. Omnisque vitis frondes ſuas deponit. Atque cauſa B medium eſt, vt patet. At licet etiam per foliorum deſtendi lata vitis habere folia demonſtrare. Sit enim D lata habere folia;

inuicem demonſtrentur, quia ad mediū demonſtrationis de neceſſitate ſequitur conſuſio. Quod autem per inuicem demonſtrentur, probat in prædicto exemplo. Sit enim folium fluere in quo A, quæ eſt maior extremitas, latum folium habere in quo B, quod eſt medium, vitis vero accipiantur in quo C, quod eſt minor extremitas. Sic igitur in B eſt A: quia omne, quod habet latum folium, folio fluit, in C autē eſt B, quia omnis vitis habet folia lata, & ſic cōcluditur quod A eſt in C, id eſt, quod omnis vitis folio fluit. Et in toto hoc proceſſu, cauſa accipitur pro medio, & ſic cauſatū per cauſam demonſtratur. Contingit autem e conuerſo demonſtrare cauſam

causam per causatum scilicet quod vitis habet lata folia per hoc quod fluit folio. Accipitur enim lata folia habere quasi maior extremitas, quæ est D, fluere folia quasi medium: quod est E, vitis vero minor extremitas, quæ est Z. Sic igitur E est in Z, quia omnis vitis fluit folio: D autem est in E, quia scilicet omne quod fluit, & lata habet folia, folio fluit, ex hoc concluditur quod omnis vitis sit latis folij, & accipitur pro causam consequendo folia fluere. Deinde cum dicitur.

d Excludit quendam errorem qui posset sequi ex præmissis, ut scilicet eadem ratione vnum prædictorum demonstraretur ex alio. Sed ipse excludens hoc dicit, quod si non contingit quod aliqua duo sint sibi inuicem causæ, scilicet in eodem genere, eo quod causa est prior eo, cuius est causa, non autem contingit id esse prius & posterius, eodem modo cum causa defectus lunæ sit terram esse in medio, non est possibile quod defectus lunæ sit causa eius quod terra sit in medio. Si igitur demonstratio, quæ est per causam, est demonstratio propter quid, quæ autem non est per causam, est ipsius quia; ut in primo habitum est, sequitur quod ille, qui per defectum lunæ demonstrat quod terra sit in medio, cognoscit quidem quod, non propter quid. Deinde cum dicitur.

e Probat quod suppositum, scilicet quod interpositio terræ sit causa defectus, & non e converso, & dicit manifestum esse quod lunam deficere non est causa eius, quod est terra esse in medio, sed e converso, quia in ratione, eclipsis ponitur quod terra sit in medio, ut supra dictum est. Cum igitur quid & propter quid sint idem, manifestum est quod defectus cognoscitur per interpositionem terræ, sicut per medium propter quid & non e converso. Deinde cum dicitur.

f Solut prima questionem ostendens in quibus verum sit quod causa & causatum sequatur, & in quibus non. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit in quibus non sit verum. Secundo, in quibus sit verum: ibi, [Aut si semper.] Dicit ergo primo, quod contingit vnum commune habere plures causas secundum quod conuenit diuersis, sicut esse vituperabile conuenit audaci propter excessum, timido autem propter

latum folium, E autem folio fluere, vitis vero in quo Z. In Z igitur est E, folio enim fluit omnis vitis, in E autem D, omne enim fluens folio latum est folium, omnis itaque vitis latum est folium. Causa autem est folium fluere.

d Si autem non contingit causas esse adinuicem, causa enim prius est eo, cuius est causa, & deficiendi quidem causa est terram esse in medio, non est causa deficiendi. Si igitur quidem per causam est demonstratio, propter quidem: si vero non per causam ipsius quia, quoniam in medio est cognouit, propter quid autem non.

e Quod autem non deficere causa sit in medio esse, sed hoc deficiendi causa, manifestum est. In ratione enim deficiendi est quod est in medio. Quare manifestum est quod per hoc illud cognoscitur, sed non hoc per illud.

f Aut contingit vnius plures causas esse? Et namque si est idem de pluribus primum predicari, sit A in B primo esse, & in C alio primo, & hoc sit in D, & illud in E. Erit itaque A in D & E, utraque. Causa autem est in D quidem B, in E autem C. Quare cum causa sit, necesse est rem esse, sed res cum sit, non necesse est quidem quod sit causa. Causam quidem necesse est esse, non tamen omnem.

g Aut si semper est vniuersale propositum, & causa quoddam totum est, & cuius est causa vniuersale etiam est. Veluti folij spoliari, toti cuidam inest determinato, & si species sunt illius, & huic vniuersaliter, aut plantis, aut huiusmodi plantis. Quare medium æquale oportet esse in iis, & cuius est causa, & conuertri, ut propter quid arbores folio fluunt? Si ergo propter densitatem huiusmodi folio fluit arbor, oportet esse densitatem, si densitas est, non in qualibet, sed in arbore, folio fluit.

F defectum. Accipitur ergo quod aliquod vnum prædicetur de pluribus, primo, & immediate, ut prædicetur A de B primo, & similiter de C, sicut esse vituperabile de superabundantia & defectu, & ista duo scilicet C, & B prædicentur de D & E, sicut superabundantia conuenit audaci, defectus autem timido. Prædicabitur itaque; A de D & E, quia tam audax, quam timidus est vituperabilis. Causa autem quod A sit in D est ipsum B. Est enim audax vituperabilis propter superabundantiam. Quod autem A in sit ipsi E, causa est ipsum C. Timidus enim vituperabilis est propter defectum. Patet ergo, quod cum causa sit, necesse est rem esse, quia siue A sit superabundantia, siue defectus, necesse est aliquid esse vituperabile. Sed existenter, necesse est quidem quod aliqua causa sit, non tamen necesse est quilibet causam esse. Sicut posito quod aliquid sit vituperabile non est necesse quod sit in superabundantia, sed necesse est quod sit vel in superabundantia, vel in defectu. Deinde cum dicitur.

Abiicere frondes E, vitis autem F. E igitur cuiuslibet inest F. Omnis enim vitis abiicit suas frondes, D vero cuiuslibet competit E. Omnis namque planta, quæ frondes deponit, habet folia lata: omnis ergo vitis habet folia lata, atque causa est foliorum defluxus.

G Quod si fieri nequit, ut sint sibi mutuo causa, causa namque prior est eo, cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse, huius autem non est, causa deficiendi lunam. Atque demonstratio, quæ sit per causam, est propter quid: demonstratio vero, quæ non per causam sit, est ea, quæ quippiam tantum esse ostenditur. Qui per defectum terram in medio esse percepit, is scit quidem id ipsum esse, propter quid autem est non cognoscit.

H Atque deficiere lunam non esse causam, ut sit in medio terra, sed e contra causam esse, ut deficiat luna, inde perspicitur potest. In ratione namque deficiendi inest, in medio terram esse. Quare patet per hoc illud, sed non per illud hoc innotescere.

An fieri potest, ut vnius plures sint cause? Etenim si sit, ut idem primo de pluribus predicetur, sit A quod quidem tam B quam C competit primo, quorum alterum in sit D, alterum ipsi competit E. Inerit igitur ipsum A illis vtriusque, E inquam & D. Atque, ut in sit quidem ipsi D causa est ipsum B, ut competit autem ipsi E, causa est ipsum C. Quare si causa est, necesse est, & rem esse. Si vero res est, non est necesse id esse, quod est causa, sed causam quidem esse, non tamen omnem.

Aut si semper id quod proponitur vniuersale est, causa quoque tota quædam est, & id cuius est causa, vniuersale etiam est. Veluti folij spoliari, toti cuidam inest determinato, & si species sunt illius, & huic vniuersaliter, aut plantis, aut huiusmodi plantis competit. Quare & medium in his, & id cuius est causa, æqua sunt oportet, & conuertantur: veluti propter quid arbores folijs spoliantur? Quid si id ipsum ob congelationem esse oportet, & si congelatio non cuius inest, sed arboris folijs arborem spoliari oportet.

satio humoris. Et e converso, oportet quod posita causa in tali subiecto ponatur effectus, ut puta si condensatio humoris est non in quacunque re, sed in arbore, sequitur quod folia fluant. **L. E.**

LECTIO XIX.

Postquam Philosophus determinauit questionem motam, utrum ad existentiam effectus sequatur existentia causa, & e converso, hic inquirat, utrum ad vnitatem causæ sequatur vnitatem effectus, & e converso. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo ad vnitatem effectus sequatur vnitatem causæ. Secundo ex hoc manifestat consecutionem causæ & effectus, ibi, [Habet autem sic consequi.] Circa primum tria facit. Primo proponit questionem, quæ est, utrum contingat, quod eiusdem effectus non sit eadem causa in omnibus, sed alia, & alia, vel non. Videbatur enim in solutione præmissæ questionis supponi, quod contingat vnius effectus in diuersis rebus esse diuersas causas. Secundo.

LECTIO XIX.

Vtrum autem contingat non eandem causam eiusdem in omnibus, sed alteram, aut non?

b Aut si quidem per se demonstratur, & non secundum signum aut accidens, non potest autem esse. Ratio enim vltimi medium. Si vero non sic est, contingit.

c Est autem & causam, & cuius causa, in quo considerare secundum accidens, immo videntur problemata esse. Si autem non similiter se habebit medium. Si quidem æquiuocum, & æquiuocum medium est: si vero sicut in genere sit, similiter se habebit, ut propter quid vicissim analogum. Alia enim est causa in numeris, & in lineis, & eadem. In quantum autem linea est, non eadem est: in quantum autem habens augmenta huius eadem, sicut in omnibus: Similem autem esse colorem colorum, & sic demonstratiue concludendo effectum. Alio modo, accipiendo signum. Tertio modo, accipiendo aliquod accidens. Si ergo accipitur pro causa id, quod per se est medium demonstrationis, non potest esse, nisi vna causa vnius effectus in omnibus. Et hoc probat, quia hoc medium per se in demonstrationibus est ratio vltimi, id est, definitio maioris extremitatis. Quæ tamen si demonstrari indigeat de subiecto, demonstrabitur per definitionem subiecti, ut supra habitum est. Manifestum est autem, quod vnius vna est definitio. Vnde oportet, quod vnius effectus non accipiat, nisi vna causa, quæ est medium demonstrationis. Si vero non accipitur quasi causa inferens id, quod est per se medium demonstrationis, sed accipitur pro medio aliquod signum, vel aliquod accidens, tunc contingit vnius effectus accipi quasi plures causas in diuersis, sicut patet in exemplo superius posito. Per se enim causa, quod aliquid sit vituperabile, est præter rectam rationem. Sed quod aliquid sit superabundans, vel deficiens est signum eius, quod est præter rectam rationem. Tertio ibi.

Manifestat positam solutionem, ostendens membra di-

LECTIO XIX.

At queret quispiam rursus, si fieri possit, ut non eadem eiusdem sit vniuersis causa, sed diuersa, necne?

An si per se quidem est demonstratum, & non per signum, aut per accidens, id fieri nequit; quippe cum ipsum medium extremi sit ratio. Si vero non hoc pacto est demonstratum, fieri potest.

Fit autem, ut id, cuius, & id, cui est causa, per accidens consideretur. Non tamen ex numero eorum esse videntur, quæ proponuntur. Quod si ita non est, similiter habebunt & medium. Si enim æquiuocum sint, medium habebunt æquiuocum. Si sint ut in genere, medium habebunt similiter, veluti propter quid etiam mutuo ordine similitudine subeunt rationum. Est enim alia causa in lineis, & in numeris. Atque eadem alia quidem est, ut linearum rationem subit. Eadem autem ut tale habet incrementum, & eodem in omnibus modo. Ut color autem colorum, figuræque figuræ sit simile, alia erit alij causa. Simile namque in his est æquiuocum. In figuris enim in similitudine forsitan rationum; consistit quæ inter latera sunt, & angulorum equalitate. In coloribus autem in vnitatem ipsius sensus, aut aliquo tali, ea vero, quæ similitudine rationum eadem sunt, medium identidem similitudine rationum idem habebunt.

Causa autem, & id, cuius est causa, atque id, cui est causa, ita se habent ad mutuo se sequendum. Nam si hoc sumas per singula, id, cuius est causa, ad plures se extendit, velut externos angulos quatuor rectis æquales habere, extendit triangulum atque quadratum. Quod si omnia sumas, æquatur. Sunt enim quæcumque quatuor rectis æquales externos angulos habent. Similiter sese habet & medium. Est autem ipsum medium extremi ratio primi. Quocirca scientia omnes per definitionem sunt, veluti spoliari frödiibus simul sequitur vitæ, atque excedit.

Ostendit secundum præmissa, qualiter sibi inuicem cause consequantur. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, qualis sit consecutio causæ & effectus. Secundo ordinat huiusmodi consequentiam in figura syllogistica, ibi, [In figuris autem.] Tertio mouet quandam dubitationem ex præmissis, ibi, [Si autem in atomum.] Dicit ergo primo, quod talis modus consequentium poster. D. T. ho. K

Z. 23. & 24.

li. 1. le. 7. ex. 6. in 8.

quæ nos lateant, neq; etiam possibile est quod in nobis generetur de nouo talis cognitio, omnino ignorantia præcedente, & non aliquo alio habitu. Deinde cum dicit.

¶ Soluit præmissas quæstiones. Et primo soluit vltimam. Secundo soluit duas primas: ibi, [Quoniam autem eorum, quæ circa intellectum, &c.]

¶ Circa primum duo facit. Primo soluit dubitationem. Secundo manifestat solutionem postquam ibi, [Quod autem dictum est olim, &c.]

¶ Circa primum tria facit. Primo proponit quod oportet aliquid cognoscituum in nobis præexistere. Secundo ostendit quid sit illud: ibi, [Videtur autem, &c.]

¶ Tertio ostendit, quomodo ex præexistente cognoscituum principio fiat in nobis principiorum cognitio: ibi, [Ex sensu quidem, &c.]

¶ Dicit ergo primo quod necesse est a principio in nobis esse quandam potentiam cognoscituum, quæ scilicet præexistat cognitioni principiorum, non tamen talis quæ sit potior quantum ad certitudinem cognitione principiorum. Unde non eodem modo principiorum cognitio fit in nobis ex præexistente cognitione, sicut accidit in his quæ cognoscuntur per demonstrationem, quia cognitio eorum, quæ cognoscuntur per demonstrationem, id est, cognitio conclusio-nis fit in nobis ex præexistente cognitione sensitiua. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quid sit illud principium cognoscituum præexistens. Et quantum ad hoc ponit tres gradus in animalibus, quorum primus est hoc quod videri inesse communiter omnibus animalibus. Quod autem dicitur in nobis esse cognitio-nem, quæ non acquiritur de nouo, sed ipsam naturam consequitur. Secundum gradum ponit ibi.

¶ Et dicit, quod cum sit sensus in omnibus animalibus, in quibusdam eorum remanet aliqua impressio sensibilis ab eunte re sensibili, sicut contingit in omnibus animalibus perfectis. In quibusdam autem non contingit hoc, sicut in quibusdam animalibus imperfectis, sicut patet in his quæ non mouentur motu progressiuo. Et forte contingit quod circa aliqua a-

nia animalia remanet aliqua impressio quantum ad aliqua sensibilia, quæ sunt vehementiora. Non autem quantum ad aliqua quæ sunt debiliora. In quibuscumque igitur animalibus omnino nulla impressio remanet sensibilis, huiusmodi animalia nullam cognitionem habent, nisi dum sentiunt. Et similiter animalia, in quibus nata est remanere talis impressio, si circa aliqua sensibilia in eis non remanet, non possunt habere aliquam cognitionem nisi dum sentiunt. Sed animalia in quibus inest huiusmodi remanens impressio, contingit adhuc habere quandam cognitionem in anima præter sensum, & ista sunt quæ habent memoriam. Tertium gradum ponit ibi.

¶ Et dicit quod cum multa sint talia animalia habentia memoriam, inter ea vltimè est quædam differentia. Nam in quibusdam eorum fit ratio cinatio de his, quæ remanent in memoria, sicut in hominibus, in quibusdam autem non, sicut in brutis. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit secundum prædicta, quomodo in nobis fiat cognitio primorum principiorum, & concludit ex præmissis quod extensio sit memoria, in illis, scilicet animalibus, in quibus scilicet remanet impressio sensibilis, sicut supra dictum est. Ex memoria autem multoties facta circa eandem rem, in diuersis tamen singularibus sit experimentum, quia experimentum nihil aliud videtur quam accipere aliquid ex multis in memoria re- tentis. Sed tamen experimentum indiget aliqua ratiocinatione circa particularia, per quam confertur vnum ad aliud, quod est proprium rationis. Puta, cum talis recordatur quæ talis sit sanatiua febris. Ratio autem non sinit in experimento particularium, sed ex multis particularibus in quibus expertus est, accipit vnum commune quod firmatur in anima, & consideratur illud absque consideratione alicuius singularium, & hoc accipit ut principium artis & scientiæ. Puta, diu medicus considerat ut hanc herbam sanasse Sortem febrientem, & Platonem, & multos alios singulares homines; cum autem sua consideratio ad hoc ascendit, quod talis species herbæ sanat febrientem simpliciter, hoc accipitur ut quædam regula artis medicinæ. Hoc est ergo quod dicit, quod sicut ex memoria

ignorarem, aut ignari, nullumque habentes habitum consequamur.

¶ Neesse est itaque, vim quidem nos aliquam, potentiamque habere, non tamen talem, ut his ipsis exactior sit, ac certitudine præstabilius.

¶ Videtur autem id ipsum animalibus cunctis inesse. Nam habet vim quandam instam discernendi, quam quidem vniuersi sensum appellant.

¶ Infito autem animalibus sensu natura, in quibusdam fit forma sensibilis mansio, in quibusdam non fit. In quibus igitur non fit, hisce, præter ipsum sentire, non est cognitio, aut omnino, aut eorum, circa quæ non fit forma mansio. In quibus autem fit, ut cum sentiunt, vnum quid in anima habeant.

¶ In his, cum multa talia sunt, differentia quedam emergit; ut quibusdam ex talium mansione ratio fiat, quibusdam non fiat.

¶ Ex sensu igitur fit memoria quemadmodum dicimus, ex memoria vero sapius eiusdem facta, experientia nascitur. Plures enim memoria numero vna experientia est. Experientia vero, aut ex omni vniuersali quietem iam in anima consecuto, quod est vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum inest, idemque principium artis atque scientiæ, pullulat. Artis, si sit circa generationem, scientiæ, si sit circa id, quod est. Neque igitur determinati habitus insunt, neque ab aliis ad cognoscendum magis aptis habitibus, sed a sensu sunt (ut diximus) veluti in prælio facta fuga, si stetit vnus, stetit & alius, deinde alius, donec ad principium est peruentum. Anima autem est talis, vt possit id pati.

moria fit experimentum; ita etiam ex experimento, aut etiam vltimè ex vniuersali quiescente in anima, quod scilicet accipitur, ac si in omnibus ita sit, sicut est experimentum in quibusdam. Quod quidem vniuersale dicitur esse quiescens in anima, in quantum scilicet consideratur præter singularia, in quibus est motus. Quod etiam dicitur esse vnum præter multa, non quidem secundum esse, sed secundum considerationem intellectus, qui considerat naturam aliquam, puta hominis, non respiciendo ad Sortem & Platonem. Quod est secundum considerationem intellectus sit vnum præter multa, tamen secundum esse est in omnibus singularibus vnum & idem, non quidem numero, quasi sit eadem humanitas numero omnium hominum, sed secundum rationem speciei. Sicut enim hoc album est simile illi albo in albedine, non quasi vna numero albedine existente in vitroque, ita etiam Sortes est similis Platoni in humanitate, non quasi vna humanitate numero in vitroque existente. Ex hoc igitur experimento, & ex tali vniuersali per experimentum accepto est in anima id, quod est principium artis, & scientiæ. Et distinguit inter artem & scientiam, sicut etiam in sexto Ethicorum, ubi dicitur, quod ars est recta ratio factibilium. Et ideo hic dicit, quod si ex experimento accipitur aliquod vniuersale circa generationem, id est, circa quæcumque factibilia, puta circa sanationem, vel agriculturam, hoc pertinet ad artem. Scientia vero, ut ibidem dicitur, est circa necessaria, & ideo si vniuersale consideretur circa ea, quæ semper eodem modo sunt, pertinet ad scientiam, puta, circa numeros vel figuras. Et iste modus, qui dictus est, competit in principis omnium scientiarum & artium. Unde concludit, quod neque præexistunt in nobis habitus principiorum, quasi determinati & completi, neque etiam sunt de nouo ab aliquibus notioribus habitibus præexistentibus, sicut generatur in nobis habitus scientiæ ex præcognitione principiorum, sed habitus principiorum sunt in nobis a sensu præexistentes. Et ponit exemplum in pugnâ, quæ sunt per reuersionem exercitus deuicti & fugati. Cum enim vnus eorum perferent statum, id est, immobiliter cœperit stare, & non fugere, alter stat adiungens se ei, & postea alter, quousque tot congregentur, quod faciunt principium pugnæ, sic etiam ex sensu & memoria vnus particularis, & iterum alterius & alterius, quandoque peruenitur ad id, quod est principium artis & scientiæ, ut dictum est. Posset autem aliquis credere, quod solus sensus vel memoria singularium sufficiat ad cauendum intelligibilem cognitionem principiorum, sicut posuerunt quidam antiqui non discernentes inter sensum & intellectum, & ideo ad hoc excludendum Philosophus subdit, quod cum sensu oportet præsupponere talem naturam animæ, quæ posset pati hoc, id est, sit susceptiua cognitionis vniuersalis, quod quidem sit per intellectum possibilem, & iterum, quod possit agere hoc per intellectum agentem, qui facit intelligibi-

lia in actu, per abstractionem vniuersalium a singularibus. Deinde cum dicit.

¶ Manifestat, quod dictum est in præcedenti solutione, quantum ad hoc, quod experimento singularium accipitur vniuersale, & dicit, quod illud, quod supra dictum est, & non plane, quomodo scilicet experimento singularium fiat vniuersale in anima, iterum oportet dicere, ut planius manifestetur. Si enim accipiatur multa singularia, quæ sunt in differentia, quantum ad aliquid vnum in eis existens, illud vnum secundum quod non differunt, in anima acceptum, est primum vniuersale, quicquid sit illud, siue scilicet pertineat ad essentiam singularium, siue non. Quia enim inuenimus, Sortem, & Platonem, & multos alios esse indifferentes, quantum ad albedinem, accipimus hoc vnum, scilicet album quasi vniuersale, quod est accidens. Et similiter, quia inuenimus, Sortem, & Platonem, & alios esse indifferentes, quantum ad rationabilitatem, hoc vnum, in quo non differunt, scilicet rationale, accipimus quasi vniuersale, quod est differentia. Qualiter autem hoc vnum accipi possit, manifestat consequenter. Manifestum est enim, quod singulare sentitur proprie, & per se, sed tamen sensus est quodammodo, & ipsius vniuersalis. Cognoscit enim Calliam, non solum in quantum est Callias, sed etiam in quantum est hic homo, & similiter Sortem, in quantum est hic homo. Et inde est, quod tali acceptione sensu præexistente, anima intellectiua potest considerare hominem in vitroque. Si autem ita esset, quod sensus apprehenderet solum id, quod est particularitatis, & nullo modo cum hoc apprehenderet vniuersale in particulari, non esset possibile, quod ex apprehensione sensus causaretur in nobis cognitio vniuersalis. Et hoc idem manifestat consequenter in processu, qui est a speciebus ad genus, & subdit, quod iterum in his, scilicet in homine & equo, anima stat per considerationem, quousque perueniatur ad aliquid impartibile in eis, quod est vniuersale. Vt puta consideramus tale & tale animal, puta hominem & equum, quousque perueniatur ad commune animal, quod est genus, & hoc similiter facimus, quousque perueniamus ad aliquod genus superius. Quia igitur vniuersalium cognitionem accipimus ex singularibus, concludit manifestum esse, quod necesse est prima vniuersalia principia cognoscere per inductionem. Sic enim scilicet per viam inductionis sensus facit vniuersale intus in anima, in quantum considerantur omnia singularia. Deinde cum dicit.

¶ Soluit primas duas quæstiones, vtrum scilicet primorum principiorum sit scientia, vel aliquis alius habitus. Circa quod ex præmissis accipitur, quod principiorum cognitio pertinet ad intellectum, cuius est cognoscere vniuersale. Nam vniuersale dicitur esse principium scientiæ. Circa intellectum autem sunt duo genera habituum, habentium se aliqualiter ad verum. Quidam enim sunt semper veri, alij vero interdum recipiunt falsitatem, ut patet de opinione, & ratio.

multis particularibus in quibus expertus est, accipit vnum commune quod firmatur in anima, & consideratur illud absque consideratione alicuius singularium, & hoc accipit ut principium artis & scientiæ. Puta, diu medicus considerat ut hanc herbam sanasse Sortem febrientem, & Platonem, & multos alios singulares homines; cum autem sua consideratio ad hoc ascendit, quod talis species herbæ sanat febrientem simpliciter, hoc accipitur ut quædam regula artis medicinæ. Hoc est ergo quod dicit, quod sicut ex memoria

Tex. com. 4

tiocinatione, quæ potest esse veri & falsi. Sunt etiam & quidam habitus erronei se habentes ad falsum. Quia vero principia sunt maxime vera, manifestum est, quod non pertinent ad habitus, qui semper sunt falsi, neque etiam ad habitus, qui interdum recipiunt falsitatem, sed solum ad habitus, qui semper sunt veri. Huiusmodi autem sunt scientia & intellectus. Additur autem in sexto Ethicorum tertium, scilicet sapientia. Sed quia sapientia, ut ibidem dicitur, comprehendit in se scientiam & intellectum, est enim quædam scientia, & caput scientiarum, hic eam prætermittit. Hac ergo prætermissa, nullum aliud genus cognitionis, quam intellectus, est certius scientia. Manifestum est autem, quod principia demonstrationum sunt notiora conclusionibus demonstratis, ut in principio habitum est. Non autem potest esse scientia ipsorum principiorum, quia omnis scientia fit ex aliqua ratiocinatione, scilicet demonstratiua, cuius sunt principia illa, de quibus loquimur. Quia igitur nihil potest esse verius, quam scientia & intellectus, nam sapientia in his intel-

ex his considerantibus. Et quod quidem demonstrationis principium non sit demonstratio, quare neque scientiæ scientia est. Si igitur nil aliud secundum scientiam, genus habemus verum, intellectus utique erit scientiæ principium, & principium principij. Hoc autem omnino similiter se habet ad omne genus rerum.

Fligitur: consequens est, ex consideratione præmissorum, quod principiorum proprie sit intellectus. Probat hoc etiam alia ratione, quia scilicet demonstratio non est ex necessitate demonstrationis principium, alioquin procederetur in demonstrationibus in infinitum, quod in primo improbatum est. Cum igitur demonstratio scientiam causet, sequitur, quod neque scientia possit esse principium scientiæ, ita scilicet, quod principia scientiarum per scientiam cognoscantur. Si igitur nullum aliud genus cognitionis præter scientiam habemus, quod semper sit verum, relinquatur, quod intellectus

demonstrationis principium non est demonstratio. Quare neque scientia. Si igitur præter scientiam nullum aliud genus verum habemus, quam intellectum, intellectus sane scientiæ principium erit, atque principium quidem est ipsius principij. Scientia autem ad rem omnem sese habet similiter.

erit principium scientiæ, quia scilicet per intellectum cognoscuntur principia scientiarum, ita scilicet, quod hic intellectus, qui est principium scientiæ, est cognoscitius principij, ex quo procedit scientia. Hoc autem scilicet scientia est omne, id est, totum, quod similiter se habet ad omnem rem, id est, ad totam materiam, de qua est scientia, sicut scilicet intellectus ad principium scientiæ.

*Commentariorum D. Thomæ Aquinatis, super Libros Perihermenias,
& Posteriorum Analyticorum, Finis.*